

ක්‍රමානුකූල ධර්ම පුහුණුව පිළිබඳව විස්තරාත්මකව පෙන්වා ඇති මේ දේශනාව අසා, මේ බ්‍රාහ්මණයා බුදුන් සරණ ගියහ. **බලන්න:** උපග්‍රන්ථය:3 මූලාශ්‍රය: දී.ස.නි: (1): 12 ලෝභිව්ව සූත්‍රය, පි. 556.

▲ **ලෝභිව්ව බ්‍රාහ්මණ 2 - Lohichcha Brahmana 2** මහා කච්චායන තෙරුන් වදාළ මේ සූත්‍රය අසා මේ බමුණා බුදුන් සරණ ගියහ. **බලන්න:** උපග්‍රන්ථය:3. මූලාශ්‍රය: සංයු.නි: (4): සළායනනවග්ග:වේදනාසංයුත්ත: ගහපතිවග්ග: 1.13.9 ලෝභිව්ව සූත්‍රය, පි.266.

▲ **ලෝභික සංඥා භාවනාව-Lohithaka sanna bhavana:** මළකඳක දස අසුභයන් ආවර්ජනය කිරීමේ එක් අවස්ථාවකි. **බලන්න:** දස අසුභසංඥා භාවනාව.

**ව කොටස: වක, වබ,වග,වච,වජ,වඤ,වඤ,වට,වඩ
වන,වද,වඳ, වන,වණ, වප,වහ,වම,වය,වල,වළ,වස,
වශ,වෂ,වහ**

වක

▲ **වක්කලී තෙර- Vakkali Thera:** **බලන්න:** උපග්‍රන්ථය:1

▲ **වාක්සත්‍ය - Speaking the Truth:** වාක්සත්‍ය: සත්‍ය කථාකිරීමය. වාක්සත්‍ය ඉක්මවා ගිය පුද්ගලයා (දැන බොරුකියන මිනිසුන්), විසින් නොකළ හැකි පාප කර්මයක් නොමැතිබවය. එබඳු පුද්ගලයාට පරලොව, සැප නොමැත, දුගතිය ඇතිවේ. **මූලාශ්‍රය:** ඩු.නි: ඉතිවුත්තක: 1.3.5 සම්පජාන මුසාවාද සූත්‍රය, පි. 372.

▲ **වාක් සංඛාර - Verbal volitional formations:** ත්‍රිවිධ සංඛාරයන්ගෙන් එකකි: වචනයෙන් සිදුවේ, එනිසා කුසල-අකුසල විපාක ඇතිවේ. **බලන්න:** සංඛාර.

▲ **වික්ඛායික සංඥා භාවනාව -Vikkhayitika sanna bhavana** දස අසුභ ආවර්ජනයකි: සතුන් කාදමා ඇති සිරුර අරමුණු කරගනිමින් කරන භාවනාවය. **බලන්න:** දසඅසුභය.

▲ **වික්ෂිප්ත සිත: පාලි: වෙතසො විකෙඛපං-mental distraction/Muddle-mindedness:** වික්ෂිප්ත : එකම අරමුණක සිත පිහිටුවා ගැනීමට (සමාධිගත) නොහැකිවීමය. වික්ෂිප්ත සිත නිසා:අලසබව, අයෝනිසෝමනසිකාරය හා වැරදි මග ගනී. වික්ෂිප්ත සිත පහකිරීමට නැතිකර, ආරියන් දැකිය යුතුය,ධර්මය ඇසිය යුතුය, අනුත් විවේචනය නතර කළ යුතුය, සමාධිය වඩා ගත යුතුවේ **මූලාශ්‍ර:අංගු.නි:(6) :10 නිපාත:10.2.3.6.තයොධම්ම සූත්‍රය,පි.284, EAN-10: 76-6. Incapable, p. 524.**

▲ **වික්ෂෝභනය- Vikshobhna:** මෙය කෙළෙස් ඇතිවීමෙන් සිතේ ඇතිවන කැළඹීම-ඉඤ්ඡිතය ය. **බලන්න:** ඉඤ්ඡිතය.

▲ **විකාලභෝජනය-Vikaala bhojanaya:** විකාලභෝජනය, දස සික්ඛාපදයෙන් එකකි, සංඝයා රකින ශිලයකි. එහි ගුණ ම.නි: හද්දාලි සූත්‍රයේ පෙන්වා ඇත.

▼ විකාල භෝජනයෙන් වැලකුණ පුද්ගලයෝ අල්ප ය.:

මූලාශ්‍රය:සංයු.නි: (5-2) මහාවග්ග: සච්චසංයුත්ත:12.8.9 විකාලභෝජන සූත්‍රය, පි.364.

▲ වකුටු කම්ම- Vakutu kamma: වකුටු- ඇඳ බව, නරක -අකුසල කර්මවල ස්වභාවයක්ය. බලන්න:කම්ම ක්‍රියාවලිය.

වබ

▲ වෙඛනස්ස පරිබ්‍රාජක- Vekhanassa paribrajika: බලන්න: උපග්‍රන්ථය: 3

වග

▲ ව්‍යග්ගපජ්ජ-Vyaggapajja: බලන්න: උපග්‍රන්ථය: 3

▲ වංගීස තෙර-Vangisha Thera: බලන්න: උපග්‍රන්ථය:1

▲ විග්ගාහිකකථා- Viggahakia katha: විග්ගාහිකකථා ඵකිනෙකා හා විරුද්ධවෙමින් කරන කථාය. එය මගබ්බසර පිණිස නොවේ .බලන්න: වාදවිවාද. මූලාශ්‍රය:සංයු.නි: (5-2) මහාවග්ග: සච්චසංයුත්ත:12.1.9 විග්ගාහිකකථා සූත්‍රය, පි.290.

වච

▲ වංචාව - fraud:කපටි-සායේයාං,උපකෙළෙසයකි.බලන්න: උපකෙළෙස.

▲ වචසා පරිචිතා- recited verbally: අසනලද ධර්මය යහපත් ලෙසින් සජ්ජායනා කිරීමය. බලන්න: බහුශ්‍රුත.

▲ වච්ඡගොත්ත තෙර-Vachchagottha Thera: බලන්න: උපග්‍රන්ථය:1

▲ වචී කම්ම- verbal actions: වචනයෙන් කරන යහපත් හෝ අයහපත් ක්‍රියාය, යහපත් හෝ අයහපත් විපාක ඇතිකරයි. බලන්න:දස අකුසල, දස කුසල.

▲ වචීසංඛාර- the verbal formation: චිත්තය හා විචාරයය, ත්‍රිවිධ සංඛාරයකි. බලන්න:සංඛාර.

▲ වාචික සුවරිත ක්‍රියා හා වාචික දුශ්චරිත ක්‍රියා-Verbal Good conduct & Misconduct යහපත් වාචික කම්ම සුවරිතය. අයහපත් වාචික කම්ම දුශ්චරිතය. වාචික දුශ්චරිතය: මුසාවාදා, පිගුනාවාචා, පරුෂාවාචා, සම්ප්‍රජ්ඵලාපය ය. වාචික සුවරිතය: සත්‍යවචන, කේලාම් නොකීම: මුදු වචන, නුවණින් සිතා කරන කථාය. මූලාශ්‍ර:අංගු.නි: (2): 4 නිපාත: අභාවග්ග: 4.3.5.8. 4.3.5.9 සූත්‍ර, පි.294, සුවරිත වග්ග: 4.5.3.1 සූත්‍රය, පි.460.

▲ විචිකිච්චාව- doubt: ත්‍රිවිධ රත්නය පිළිනොගැනීම, නිවරණයකි. බලන්න: නිවරණ.

▼ විවිකිච්චාව ඇතිවිට, අකුසල මූල නැතිනොවේ. මෙය පහතිරීමට අයෝගීකරණය, වැරදීමට හා සිතේ ලිනත්වය නැතිකර ගත යුතුය. මූලාශ්‍රය: අංගු.නි: (6):10 නිපාත: 10.2.3.6 තයොධම්ම සූත්‍රය, පි.284.

▼ විවිකිච්චාවෙන් මිදීම: විවිකිච්චාව ඇති කෙනෙක්, ශ්‍රේෂ්ඨධර්මය, අවබෝධ කර ඉන් මිදිය යුතුවේ. මූලාශ්‍රය: ඩු.නි.සුත්තනිපාත: පාරායන වග්ග:වස්තුගාථා:ධොතකමානවක, පි.344.

▲ විවිකිච්චා අනුසය- vicikicchānusayo: මෙය අනුසයකි, සිතයට ඇති කෙලෙසකි. බලන්න: අනුසය.

▲ විච්ඡේදක සංඥාව- perception of a fissured corpse: අසුභය සංඥාවකි. බිඳීගිය මළකඳක් අරමුණුකර භාවනාව වැඩිමෙන් විදසුන් නුවණ ඇතිවේ. බලන්න: සතිපට්ඨාන භාවනා.

▼ විච්ඡේදක සංඥාව වැඩිම පහසු විභරණය පිණිසය.: මූලාශ්‍රය: සංයු.නි: (5-1): මහාවග්ග: බොජ්ඣංගසංයුත්ත:2.7.- විච්ඡේදක සූත්‍රය, පි.271.

වජ්‍ර

▲ වජ්ජී දේශය-Vajji Province: වජ්ජීන් වාසය කරන මෙ දේශය මගධයට උතුරින් පිහිටා ඇත. බුදුන් වහන්සේ අවසාන වාරිකාවේදී වැඩසිටි ස්ථානයකි. බොහෝ වජ්ජීන් බුදුන් සරණ ගියහ. බලන්න: උපග්‍රන්ථය 1,3.

▲ වජ්ජියමානික ගහපති- Householder Vajjiyamahita: බලන්න: උපග්‍රන්ථය:3

▲ වජිරා තෙරණිය-Vajira Therani: බලන්න: උපග්‍රන්ථය: 2

▲ විජම්බිකා -Vijambika: විජම්බිකා- ඇහමැළි කැඩීම, ටීනමිද්ධයේ එක් ලක්ෂණයකි. බලන්න: ටීනමිද්ධය.

▲ විජය-Victory: විජය යනු සසර ජය ගැනීමය. කය පිලිබඳ යථා අවබෝධය, රහත්මග නුවණින් අවබෝධ කිරීමය. බලන්න: ඩු.නි.සුත්තනිපාත: උරගවග්ග:1-11 විජය සූත්‍රය, පි.80.

▲ විජය ගහපති-Householder Vijaya: උපග්‍රන්ථය: 3

▲ විජයා තෙරණිය-Vijaya Therani: උපග්‍රන්ථය: 2

▲ විජ්ජාවරණ සම්පන්න: පාලි: විජ්ජාවරණසම්පන්නො- perfect in true knowledge and conduct: ත්‍රිවිධ විද්‍යා හා පසළොස් (15) වර්ත ගුණ සම්පන්න බවය. නව බුදු ගුණයකි, රහත්-අසේඛ ගුණයකි. බලන්න: බුදුගුණ, අසේඛබල, පසළොස් වරණගුණ : 1) ශිලසම්පන්නබව, 2) ඉන්ද්‍රිය සංවරය, 3) ආහාරයේ පමණ දැනීම 4) නිදිවැරීම- ජාගාරානුසතිය, 5-11) සජ්ත සද්ධර්ම ගුණ : i බුදුන්වහන්සේ කෙරෙහි ඇති ශ්‍රද්ධාව, ii හිරි හා iii ඔත්තප්ප ඇතිබව, iv බහුග්‍රාහබව, v දැඩි විරිය ඇතිබව, vi සතිය vii ප්‍රඥාව 12-15) සිව්ජාන ලබාගැනීමේ හැකියාව.

ත්‍රිවිධ විද්‍යා (ඥාන) : 1 පෙර ජාති සිහිකිරීමේ නුවණ (පුබ්බන්තිවාසා නුස්සතිඤාණං)

2 දිවැස් නුවණ (දිබ්බන්ත වක්ඛනා) හා 3 ආසව ක්‍ෂය කිරීමේ නුවණ (ආසවානං බයසං). මූලාශ්‍ර: ම.නි: (2): 2.1.3 :සේඛ සූත්‍රය, පි. 44, MN 53: Sekha Sutta, p. 436.

▲ විජ්ජාභාගීය ධර්ම: පාලි: විජ්ජාභාගීයා ධම්මා-Dhamma qualities pertain to true knowledge: අවිද්‍යාව දුරුකර, විද්‍යාව- සත්‍ය ඥාණය- නිවන සාක්ෂාත් කරගැනීමට අවශ්‍ය ධර්මයකි. සියලු අකුසල පහකර කුසලය වැඩිමට උපකාරීවන කුසල ධර්මයන්ය.

▼ විජ්ජාභාගීය ධර්මයන්ට කායගතා සතිය ඇතුළත්වේ: කෙනෙක්, කායගතාසතිය වඩන්නේ ද, බහුල කරගන්නේද, විද්‍යාව ඇතිකරන කුසල ධර්මතා සත්‍යඥාන අවබෝධය පිණි ඇති ධර්ම කොටස් (විජ්ජාභාගීයා ධම්මා) කායගතා සතියට ඇතුළත් වේ යයි බුදුන් වහන්සේ වදාළහ:

“...එවමෙව බො භික්ඛවෙ යස්ස කස්සචි කායගතාසති භවිතා බහුලිකතා, අනෙතාගධා තස්ස කුසලා ධම්මා, යෙ කෙච්චි විජ්ජාභාගීයා”. සටහන: විජ්ජාභාගීය ධර්මයන්ට අෂ්ඨ සත්‍ය විද්‍යා -අෂ්ඨ සත්‍ය ඥාන (eight true knowledge) ඇතුළත් බව මෙහි දක්වා ඇත:1) විපස්සනා නුවණ 2) මනෝමය කය ඇතිකරගැනීමේ නුවණ 3-8) සය අභිඤා (There are eight kinds of true knowledge: insight knowledge, the mind- made body, and the six kinds of direct knowledge). බලන්න: EAN: Note: 205, p.591. මූලාශ්‍ර: අංග.නි: (1): 1 නිපාත: කායගතාසති වග්ග: 1.16.7.1 සූත්‍රය. පි. 126, EAN:1: Mindfulness Directed to the Body, p.52.

▼ දීඝායු උපාසකට උපදෙස්: බුදුන් වහන්සේ දීඝායු උපාසකට විජ්ජාභාගීය ධර්ම වඩා ගැනීමට මෙසේ උපදෙස් වදාළහ:

“...තස්මාතිහ කං දීඝායු, ඉමෙසු වතුසු සොතාපත්තියඛෙගසු පතිට්ඨාය ජ විජ්ජාභාගීයෙ ධම්මෙ උත්තරිං භවෙය්‍යාසි ඉධ කං දීඝායු, සබ්බසම්බාරෙසු අනිච්චානුපස්සි විහරාහි, අනිච්චෙ දුක්ඛසඤ්ඤී දුක්ඛඅනත්තසඤ්ඤී පභාණසඤ්ඤී විරාගසඤ්ඤී නිරෝධසඤ්ඤීති. එවං හි තෙ දීඝායු සිකතිතබ්බන්ති...”: ‘ දීඝායු ඔබ, සෝතාපත්ති සිව් දහම පිහිටුවා ගෙන, විජ්ජාභාගීය ධර්මතා සපුරාලන කරුණු 6 ක් (සංඥා 6) පුහුණුකර වඩාගත යුතුය: 1. සියලු සංස්කාර අනිච්චබව මෙනෙහිකිරීම 2. අනිච්චදේ දුක්ඛයන සංඥාව මෙනෙහිකිරීම 3. දුක්ඛ අනාත්ම සංඥාව මෙනෙහිකිරීම 4.පභාණ සංඥාව මෙනෙහිකිරීම 5. විරාග සංඥාව මෙනෙහිකිරීම, 6. නිරෝධ සංඥාව මෙනෙහිකිරීම. එලෙසින් ඔබ හික්මිය යුතුය.’. මූලාශ්‍ර: සංයු.නි: (5-2): මහාවග්ග: සොතාපත්ති සංයුත්ත: 11.1.3 දීඝායු උපාසක සූත්‍රය, පි. 164, ESN: 55: Sotapattisamyutta: 3.3 Dīghāvu, p, 2185.

▼ විජ්ජා භාගීය ධර්ම කොටස්: 1) අනිච්ච සංඥාව 2) අනිච්චෙ දුක්ඛ සංඥාව 3) දුක්ඛෙ අනත්ත සංඥාව 4) පභාන සංඥාව 5) විරාග සංඥාව 6) නිරෝධ සංඥාව. බලන්න: සංඥා: මූලාශ්‍ර: අංග.නි:(4): 6 නිපාත:6.1.4.5 විජ්ජාභාගීය සූත්‍රය, පි. 108, EAN:6: 35.5 Pertain to True Knowledge, p. 332.

▲ විජ්ජා විමුක්තිය: පාලි: විජ්ජාවිමුක්ති- Knowledge and liberation

විජ්ජා විමුක්තිය: නිවනය, අවිද්‍යාව අවසන්කිරීමය. ඒ සඳහා ත්‍රිවිධ ඥාණ ලබා ගත යුතුය. විමුක්තිය යනු චේතෝ විමුක්තිය හා ප්‍රඥා විමුක්තිය ලැබීමය. විජ්ජාවිමුක්තිය පිණිස අෂ්ට විද්‍යා ඥාන අවශ්‍යවේ. බලන්ත: ත්‍රිවිධ ඥාණ , අෂ්ට විද්‍යා ඥාන. ශබ්දකෝෂ: පා.සිං.ග: පි.468: “විජ්ජාවිමුක්ති: විද්‍යාව හා විමුක්තිය”. B.D: p.191: “Vijjā: Higher Knowledge- 3 fold knowledge”, p. 193: Vimutti: Deliverance-is 2 kind: Deliverance through wisdom (paññā- vimutti) & Deliverance of mind”.

▼ බුදුන්වහන්සේ වදාළේ, බලසර විසීමේ අරමුණ වන්නේ අරහත් මාර්ග ඥාන විද්‍යාව හා අරහත් ඵල විමුක්තිය පසක් කිරීම බවය (විජ්ජාවිමුක්ති ඵල සවිඡ්ඡිකිරියතං- realization of the fruit of true knowledge and liberation). ඒ සඳහා ඇති ක්‍රම වේදය නම් අරිය අටමග වර්ධනය කරගැනීමය. මූලාග්‍ර: සංයු.නි: (5-1)මහාවග්ග: මග්ගසංයුත්ත: 1.5.6. විජ්ජා විමුක්ති සූත්‍රය, පි. 74, ESN: V: realization of the fruit of true knowledge and liberation, p. 1651.

▼ විජ්ජා විමුක්තිය, සවිඡ්ඡාතබ්බ - නිවන පිණිස සාක්ෂාත් කර ගත යුතු ධර්මතාවයකි. මූලාග්‍ර: දී.ස.නි : (3): 11 දසුත්තර සූත්‍රය, පි. 483, EDN: 34: Dasuttara Sutta: Expanding Decades, p. 384.

▼ විජ්ජා විමුක්තිය සාක්ෂාත් කරගැනීමට සමථය හා විදර්ශනා- විපස්සනාව අවශ්‍යය යි බුදුන් වහන්සේ පෙන්වා ඇත. බලන්ත: සමථ හා විපස්සනා.

වඤ්ඤා

▲ විඤ්ඤාණං අනිදස්සනං - Vinnana anidassana

විඤ්ඤාණය අනිදස්සන විම- හැර දැමීම, කිසිවක් ඉතිරිනොවීම ගෙවියාම නම් නිවනය:

විඤ්ඤාණං අනිදස්සනං අනන්තං සබ්බතො පහං

එත්ථ ආපො ව පඨවි තෙජො වායො න ගාධති

එත්ථ දීඝඤ්ඤා රසඤ්ඤා අණුං ධූලං සුභාසුභං

එත්ථ නාමඤ්ඤා රූපඤ්ඤා අසෙසං උපරුජ්ඣති. මූලාග්‍ර: දී.ස.නි: (1): 11 කෙවඩ්ඞ සූත්‍රය, ඡේදය-88, පි.500, EDN:11 Kevaddha Sutta, para-85, p. 135.

▲ විඤ්ඤානඤ්ඤායතනය- the base of the infinity of consciousness: මෙය අරූප බ්‍රහ්ම ලෝකයකි, 6නි විඤ්ඤාන ස්ථානයය. මෙහි පහළවීමට විඤ්ඤාන අනන්තය යන සංඥාව දියුණුකර ගතයුතුවේ. බලන්ත: ම.නි:අට්ඨකතාගර සූත්‍රය.

▼ සැරියුත්, මුගලන්තෙරුන් එම සම්පත්තිය වඩාගෙන ඇත. මූලාග්‍ර: සංයු.නි: (3): බන්ධවග්ග: 7.1.6 විඤ්ඤානඤ්ඤායතනසූත්‍රය පි.498, සළායතනවග්ග: මොග්ගල්ලානසංයුත්ත: 6.1.6 විඤ්ඤානඤ්ඤායතන සූත්‍රය, පි.522.

▲ විඤ්ඤාණඤ්චායතන ධාතුව- Element of base of the infinity of consciousness: මෙය සජ්ඣ ධාතුවලින් එකකි. බලන්න: ධාතුව.

වඥ

▲ විඥාණය: පාලි: විඤ්ඤාණං -consciousness: විඥාණය, පංච උපාදානස්කන්ධයේ එක් ස්කන්ධයකි, සිව් අභාර වලින් එකකි, ලෝකයා සසර සැරිසරන්නේ විඥාන ක්‍රියාවලිය නිසාය. බලන්න: පංච උපාදාන ස්කන්ධය, අභාර.

▼ විඥාණය, පටිච්චසමුප්පාදයේ 3 නි පූරුකය: සංඛාර හේතුකොට විඥාණය ඇතිවේ, සංඛාර නැතිවීමෙන් විඥාණය නැතිවේ.

“...සඬබාර පව්වයා විඤ්ඤාණං

“...සඬබාර නිරොධා විඤ්ඤාණං නිරොධො...”

විඥාණය නිසා නාමරූප ඇතිවේ, විඥාණය නිරෝධ වීමෙන් නාම රූප නිරෝධ වේ. විඥාණය 6 ආකරය: ඇසේ විඥාණය(වකඛුච්ඤ්ඤාණං) කණේ විඥාණය (සොක විඤ්ඤාණං) නාසයේ විඥාණය (සාණවිඤ්ඤාණං) දිවේ විඥාණය (ජිවහාවිඤ්ඤාණං) කයේ විඥාණය (කායවිඤ්ඤාණං) මනසේ විඥාණය (මනොවිඤ්ඤාණං). සටහන: මනෝ විඥානය: ඇස, කණ, නාසය, දිව හා කය නිසා ඇතිවෙන පස් ආකාරවූ විඥානය හැර මනස නිසා ඇතිවෙන අනිකුත් විඥානයන්ය. එනම්, සිතේ ඇතිවන සංකල්ප රූප,අභ්‍යන්තර චිත්ත තත්ත්වයන්ය.

බලන්න:EMN:note:130, p. 1075. මූලාශ්‍ර: සංයු.නි: (2): නිදානවග්ග: පටිච්චසමුප්පාද සූත්‍රය, පි. 24, විභඨග සූත්‍රය, පි.26,ESN: 12: Nidanavagga: 1.1. Dependent Origination, p. 610 & 1 2.2 Analysis of Dependent Origination, p.611, ම.නි: (1): 1.1.9 සම්මා දිට්ඨි සූත්‍රය, පි. 130, EMN: 9: Sammādiṭṭhi Sutta- Right View, p. 121.

▼ සය විඥානය: සළායතන ක්‍රියාත්මක වන අන්දම දැනගැනීමට සය විඥානය ගැන අවබෝධය අවශ්‍ය වේ. මූලාශ්‍ර: ම.නි: (3): 3.4.7 සළායතන විභඨග සූත්‍රය, පි. 474, EMN: 137 Saḷāyatana vibhanga Sutta-The Exposition of the Six fold Base, p.974 .

▼ සය විඥානය, අනිත්‍යබව මෙනහිකිරීම,කළකිරීම පිණිස, නිවන පිණිස පවතී. මූලාශ්‍රය:සංයු.නි: (2): නිදානවග්ග:රාහුලසංයුත්ත:6.1.3 විඥාන සූත්‍රය, පි.398.

▼ විඥානය ගැන මනා අවබෝධය ලැබීම පිණිස සම්මා දිට්ඨිය ඇති කර ගත යුතුය. මූලාශ්‍ර: ම.නි: (1): 1.1.9 සම්මා දිට්ඨි සූත්‍රය, පි. 130, EMN: 9: Sammādiṭṭhi Sutta- Right View, p. 121.

▼ විඥානයේ පිහිටීම සසර දුක පිණිසවේ. වේතනා අරමුණු කොටගෙන විඥානය පිහිටන ආකාරය, එමගින් පුනර්භවය සැකසීම හා සසර දුක් ඇතිවීම මේ සූත්‍ර වල විස්තරාත්මකව පෙන්වා ඇත. එසේම, විඥානය නො පිහිටීම සසර දුක නිමාවය. පටිච්චසමුප්පාදය ක්‍රියාවලිය ද මෙහි දක්වා ඇත.

මූලාශ්‍ර: සංයු.නි: (2): නිදානවග්ග: අභිසමයසංයුත්ත:කළාරබත්තිය: වේතානා සූත්‍ර 3කි. පි. 124, ESN:12: Nidanasamyutta: IV: The Karakhattiya: Volition 3 suttas p. 665.

▼ සියලු විඥානයන් (සය විඥානය) අනිත්‍යය.එලෙස, දකිනා පුද්ගලයා ‘සද්ධානුසාරි’ ය. ඒබව, විදසුන් නුවණින් අවබෝධ කරගන්නා පුද්ගලයා ‘ධම්මානුසාරි’ මූලාශ්‍රය:සංයු.නි: (3): බන්ධවග්ග: ඔක්කන්තිසංයුත්තය: වක්ඛුවග්ග: 4.1.3 විඥාන සූත්‍රය, පි.472.

▼ සියලු විඥානයන්හි පැවැත්වීම නිසා ජරා මරණය පහලවේ, ඒවා නිරුද්ධවීම, ජරාමරණය අවසන්වීමය. මූලාශ්‍රය:සංයු.නි: (3): බන්ධවග්ග: උප්පාදසංයුත්තය:5 .1.3 විඥාන සූත්‍රය, පි.480.

▼ විඥානය නිරුද්ධවීම: ආධ්‍යාත්මය පිලිබඳ ඇල්ම, බාහිරදේ පිලිබඳ ඇල්ම නිසා උපදින වේදනා නොපතන, සිහිය ඇතිව හැසිරෙන පුද්ගලයාගේ විඥානය නිරුද්ධවේ. මූලාශ්‍රය: බු.නි.සුත්තනිපාත: පාරායනවග්ග:වස්තුගාථා: 5-13 උදයමානවක,පි.360.

▲ විඥාන ආහාර- Vinnana ahara: මෙය, සත්ත්වයන්ගේ පෝෂණය පිණිස අවශ්‍ය ආහාර 4 න් එකකි, මේ නිසා පුනර්භවය සකස්වේ. බලන්න: ආහාර, පුනර්භවය.

▲ විඥාන කසිණසංඤාව- consciousness kasiṇa: මෙය දස කසිණයන්ගෙන් එකකි. බලන්න: කසිණ.

▲ විඥාන කායසය-six classes of consciousness: විඥාන කායසය ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ සළායතන, බාහිර අරමුණු ස්පර්ශ කිරීම නිසා භට්ඨගන්නා සය විඥානයන්ය. බලන්න: ඡ ඡක්ක ධමෙමා. මූලාශ්‍ර: ම.නි: (3): 3.4.7 සළායතන විභවග සූත්‍රය, පි. 474, EMN: 137 Saḷāyatana vibhanga Sutta-The Exposition of the Six fold Base, p.974 .

▲ විඥාන චරියාව-Vinnana Chariya: මෙය චර්යානානානත්ව ඥාණයට අයත් එක් අංගයකි. බලන්න: චර්යානානානත්ව ඥාණය.

▲ විඥාන ධාතුව- Consciousness element: සය ධාතුවලින් එකකි. බලන්න: ධාතු.

▲ විඥානය සකස්වීම- Formation of Consciousness: රූප, වේදනා, සංඤා,සංස්කාර අරමුණු කොට, පිහිට කොටගෙන විඥානය සකස්වීම මෙහි විස්තර කර ඇත. මේ පිලිබඳ යොදාගෙන ඇත්තේ බීජ උපමාවය: බුදුන් වහන්සේ බීජ වර්ග 5 ක් පෙන්වා ඇත: මූලබීජ, ස්කන්ධබීජ, පුරුක්බීජ, අග්‍රබීජ, බීජ බීජ (germ-seeds). මේ හැම බීජයක්ම, නොකැඩී, අවිච්ඡේද හෝ සුළඟින් විනාශනොවී, සාරය සහිතව, තෙතමනය ඇතිව පොළවේ වගාකරන්නේ නම්, ඒවා යහපත්ව වැඩේ. ප්‍රත්‍යසහිත කර්ම විඥානය, පංච බීජ වැනි යයි බුදුන් වහන්සේ පෙන්වා ඇත. රූප, වේදනා, සංඤා,සංස්කාර අරමුණු කොට, පිහිට කොට, තණ්හාවෙන් තෙත්වූ, කර්ම විඥානය, වැඩි විපුල බවට පත්වේ. රූප, වේදනා, සංඤා,සංස්කාර නැතිව කර්ම විඥානයේ: ඒම, යැම, චූතිය, යලි උපත, වැඩිම, නැගීම හෝ පැතිරීම යන කරුණ විය නොහැකිය. ඒවායේ, ප්‍රභීණක් වේද, අරමුණු සිඳි යාමක් වේද, එවිට කර්ම විඥානයේ පිහිටීමක් නොවේ යයි බීජ උපමාව

අනුව, විඥානය සකස්වීම විස්තර කර ඇත. බලන්න: උපග්‍රන්ථය:5.

මූලාශ්‍ර: සංයු.නි: (3): බන්ධසංයුත්ත:1.2.1.2 බ්ජසුත්‍රය,පි.122, ESN: 22: Khanda samyutta: 54.2 Seeds, p.1038.

▲ විඥානය හා නාමරූප- Consciousness & Name & Form: විඥානය හා නාමරූප එකිනෙකට හේතු ප්‍රත්‍යාවන සම්බන්ධතාවයක් ඇතිබව සූත්‍ර දේශනාවල පෙන්වා ඇත (නාමරූප සහ විඤ්ඤාණෙන අඤ්ඤමඤ්ඤපච්චයනාය- Relationship between Consciousness and Name & Form). පටිච්චසමුප්පාද ක්‍රියාවලියේ දී විඥානය හේතු කොට නාමරූප ඇතිවේ යයි පෙන්වා ඇත. දීඝ.නි: මහා නිදාන සූත්‍රයේ දී විඥානය හා නාමරූප අතර ඇති සම්බන්ධතාවය නිසා සසර පවතින අන්දම විස්තරකර ඇත.

▼ විඥාන හේතුකොට නාමරූප ඇතිවේ, නාමරූප හේතුකොට විඥාන ඇතිවේ: 1) විඥාන ප්‍රත්‍යයෙන් නාමරූපය ඇතිවේ යන්න මෙසේ දැන ගත යුතුවේ: විඥානය, මව් කුසට බැස ගැනීමක් නැත්නම් (ප්‍රතිසන්ධි ලෙසින් පහළ නොවන්නේ නම්), නාමරූපය (කළලය ආදී ලෙසින්) මව් කුසේ පහළ නොවේ. එසේම, විඥානය මව්කුසට බැස ඉන්පසු පහවී යන්නේ නම්, නාමරූපයට පරිපූර්ණ ස්කන්ධයක් ලෙසින් වැඩීමට අවස්ථාව නොමැත. ඉපදුන කුඩා දරුවෙක්ගේ විඥානය සිදී ගියේ නම් නාමරූපයට වැඩි,දියුණුවීමට නොහැකිවේ. එලෙස විඥානය, නාමරූපයට හේතුවේ, නිදානයවේ, සමුදයවේ, ප්‍රත්‍ය වේ.

“තසමාතිහානඤ්ඤා එසෙව හෙතු එතං නිදානං එස සමුදයො එස පච්චයො නාමරූපස්ස යදිදං විඤ්ඤාණං”

2) නාමරූප ප්‍රත්‍යයෙන් විඥානය ඇතිවේ යන්න මෙසේ දැන ගත යුතුවේ: විඥානයට, නාම රූපයේ පිහිට නො ලැබෙන්නේ නම්, මතු ජාති ජරා මරණ ආදීවූ දුක රැසේ හටගැනීමක් නොවේ. එමනිසා, නාමරූප, විඥානයට හේතුවේ, නිදානයවේ, සමුදයවේ ප්‍රත්‍යවේ. 3) නාමරූපය හා විඥානය එකිනෙකට හේතු ප්‍රත්‍ය භාවයෙන් ඇති සම්බන්ධය අනුව භවය පැනවීම වේ යයි බුදුන් වහන්සේ වදාළහ:

“ ආනන්ද, විඥානය නාමරූපයට ප්‍රත්‍යය වීම, නාමරූප විඥානයට ප්‍රත්‍යය වීම යන මෙපමණකින්ම ඉපදීම හෝ දිරායාම හෝ මියයාම හෝ චූතවීම හෝ යළි උපත ලැබීම හෝ වෙයි. මෙපමණකින්ම අධිවචන ව්‍යවහාරයට (සිරිවර්ධන ආදීවූ නාම මාත්‍ර ව්‍යවහාරය) හේතුවේ. මෙපමණකින්ම ඒ ඒ අර්ථ ප්‍රකාශ කරන වචනයන්ට හේතුවේ, මෙපමණකින්ම ඒ ඒ අදහස් හඟවන නම්වලට හේතුවේ. මෙපමණකින්ම ප්‍රඥාවෙන් දත යුතුවේ. මෙපමණකින්ම සංසාර චක්‍රය පවතී. මෙපමණකින්ම විඥාන සහිතවූ නාම රූප යන මේ කරුණු දෙක මේ භවය පැනවීම පිණිස පවතී:

“එත්තාවතා ඛො ආනඤ්ඤා ජායෙථ වා ජීයෙථ වා මීයෙථ වා වචෙථ වා උප්පජ්ජෙථ වා, එත්තාවතා අධිවචනපටො, එත්තාවතා නිරුත්තිපටො, එත්තාවතා විඤ්ඤාත්තිපටො, එත්තාවතා පඤ්ඤාවචරං එත්තාවතා වටං වත්තති, (එත්තාවතා) ඉක්කං පඤ්ඤාපනාය, යදිදං නාමරූප සහ විඤ්ඤාණෙන අඤ්ඤමඤ්ඤපච්චයනාය පවත්නති”

(Thus far then... we can trace birth and decay, death and falling into other states and being reborn, thus far extends the way of designation, of concepts, thus far is the sphere of understanding, thus far the round goes as far as can be discerned in this life, namely to mind-and-body together with consciousness). මූලාශ්‍ර: දීඝ.නි: (2): 2 මහානිදාන සූත්‍රය, ඡේද: 21-22, පි. 95, EDN:15: Mahānidāna Sutta: The Great Discourse on Origination, p. 166.

▼ සංයෝජන ධර්මයන් නිතර ආස්වාදය කරණ පුද්ගලයා, විඤානයට බැස ගනී, ඒ නිසා නාමරූප ඇතිවේ... දුක් රැසේ ඇතිවීම හටගනී. මේ පිළිබඳ යොදාගත් උපමාව-මහාරුක: යම්කිසි මහා රුකක් ඇතිවිට එහි යට ඇති මුල්ද, හරස්ව ඇති මුල්ද, ගසට අවශ්‍ය පෝෂණය ගෙනදේ. එමනිසා ඒ රුක බොහෝකලක් පවතී. එලෙස, නාම රූප හා විඤානය සිතේ බැසගැනීම නිසා දිගුකලක් දුක් විඳිමින් සසරේ සැරි සැරීමට සිදුවේ. බලන්න: නාමරූප, උපග්‍රන්ථය:5 මූලාශ්‍රය: සංයු.නි: (2): නිදානවග්ග: අභිසම්මසංයුත්ත:1.6.9 විඤාණ සූත්‍රය, පි. 164.

▼ සය විඤානය (වක්බු ආදී) පිළිබඳ සිතේ ඇතිවන ඡන්දරාගය, කෙලෙස් ඇතිවීමට මූලිකවේ. මූලාශ්‍රය: සංයු.නි: (3):බන්ධවග්ග: කෙලෙස සංයුත්ත : 6.1.3 විඤාණ සූත්‍රය, පි.436.

▲ විඤාන ස්ථාන: පාලි: විඤ්ඤාණධර්මිනි - stations of consciousness: විඤාන ස්ථාන- විඤානස්ථිති ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ යළි උපතට හේතුවන විඤාණය (ප්‍රතිසන්ධි විඤාණය) පිහිටන තැන් 7ක් හා ආයතන-ක්ෂේත්‍ර 2 ය.(අ ආයතනනානි). සටහන: These are the ‘places’ or ‘states’ in which conscious rebirth takes place. බලන්න: EDN: Notes: 352, 353, p. 426.

▼ විඤාන ස්ථාන 7 හා ආයතන 2: විඤානය පිහිටන ස්ථාන ස්ප්ත විඤාන ස්ථාන හා ආයතන 2 (සත්ත විඤ්ඤාණධර්මිනි): 1) කයෙන් හා සංඥාවෙන් වෙනස්කම් (කාය නානත්වය හා සංඥා නානත්වය) ඇති සත්ත්වයන් සිටින ස්ථාන: එනම්, මිනිසුන්, ඇතැම් දෙවියන් හා ඇතැම් ප්‍රේතයන් සිටින ස්ථාන. සටහන: අටුවාවට අනුව: මිනිසුන් ගේ ශරීර එකිනෙකාට වෙනස්ය (නානතාකායා-different in body), එකම කාය ස්වරූපය ඇති මිනිසුන් දෙදෙනෙකු නැත. එමනිසා ඔවුන් කාය නානත්වය කොටසට වැටේ. ඔවුන්ගේ සංඥා ද විවිධය (නානතසංඤ්ඤිතො - different in perception). ඔවුන්ගේ ප්‍රතිසන්ධි සංඥාව- යළි උපතට හේතුවන සංඥාව - rebirth perception විවිධය. ඇතැම් දෙවියන් ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ: කාමාවචර දේවලෝක 6 වසන දෙවියෝය. ඇතැම් ප්‍රේත යනු: දුග්ගතියෙන් පිටත සිටින සමහර යක්ෂයන් හා භූතයන්ය. බලන්න: EAN: Note: 1503, p. 654. 2) කයෙන් විවිධවූ, සංඥා වෙන් සමාන සත්ත්වයන් සිටින ස්ථාන. එනම්, ප්‍රථම ජානයෙන් උපන් බ්‍රහ්මකායික දෙවියන් වසන බ්‍රහ්මලෝක: බ්‍රහ්ම පරිසප්පා, බ්‍රහ්ම පුරෝහිත, මහා බ්‍රහ්ම ආදීවූ. සටහන : අටුවාවට අනුව: එම බ්‍රහ්ම දෙව්වරුන්ගේ කයේ වෙනස්කම් ඇත, එහෙත්, ඔවුන්ගේ සංඥාව සමානය. එයට හේතුව ඔවුන් සැමදෙනාටම ප්‍රථම ජාන සංඥාව තිබීමය. සතර දුග්ගතියේ සිටින සත්ත්වයන් ද මේ ගණයට වැටේ (ප්‍රේත, තිරිසන්, අසුර, නිරය) ඔවුන් කයෙන් වෙනස්ය, එහෙත් සංඥාව සමානය: යළි

උපතට හේතුවුවේ අකුසල සංඥාවය. බලන්න: EAN: Note:1504, p. 654. 3) සමාන කාය ඇති සංඥාව වෙනස් ඇති සත්ත්වයන් සිටින ස්ථාන. එනම් දෙවෙනි ජානයෙන් උපන් ආහස්සර දෙවියන් වසන ස්ථාන. සටහන: අටුවාවට අනුව: ආහස්සර දේවලොක තුනේ දෙවියන්ගේ කාය ස්වරූප සමානය එහෙත් සංඥා වෙනස්ය: සමහර දෙවියන් සිතුවිලි රහිතය නමුත් විවාර කිරීම ඇත (අවිතක්ක-විවාර), තවත් දෙව්වරු සිතුවිලි හා විවාර නොමැත (අවිතක්ක-අවිවාර). බලන්න: EAN: Note 1505, p. 654. 4) කයෙන් හා සංඥාවෙන් සමාන සත්ත්වයන් සිටින ස්ථාන. එනම්: සුභකිණ්ණ දේවලෝකය. සටහන: අටුවාවට අනුව: මේ දෙව්වරුන්ගේ කාය ස්වරූප සමානය. සතරවෙනි ජානය ඇති නිසා සමාන සංඥාව ඇත. බලන්න: EAN: Note: 1506, p. 654. 5) ආකසානාඤ්චායතන අරූප බ්‍රහ්මලෝකයේ වසන දෙවියෝ. 6) විඤ්ඤාණඤ්චායතන අරූප බ්‍රහ්මලෝකයේ වසන දෙවියෝ. 7) ආකිඤ්චඤ්චායතන අරූප බ්‍රහ්මලෝකයේ වසන දෙවියෝ. ආයතනය දෙක: 1) අසංඥසත්වායතනය 2) නෙවසංඥා නා සංඥා ආයතනය. සටහන: විඤානය පිහිටන ස්ථාන 7 හා ආයතන 2 පිළිබඳ: ඇතිවීම, නැතිවීම, ආස්වාදය, ආදීනවය හා නිස්සරණය පිළිබඳ යථා අවබෝධය ලබා උපාදාන රහිතව මිදුන හික්ෂුව, ප්‍රඥා විමුක්තිය. මූලාශ්‍ර: අංගු.නි: (4): 7 නිපාත: 7.1.5.1 විඤානස්ථිති සූත්‍රය, පි. 362, EAN: 7: 44.1 Stations, p.380, දීඝ:නි: (2): 2 මහානිදාන සූත්‍රය: 40-41 ඡේද, පි. 118, EDN: 15 Mahānidāna Sutta: The Great Discourse on Origination, para. 33, p. 169.

▼ සප්ත විඤානස්ථිතියෙන් මිදීම දුකින් මිදීමය: විඤානය පිහිටන ස්ථාන හත පිළිබඳ යහපත් අවබෝධය ඇතිව ඒවා ගැන කළකිරී, නොඇලී, මිදී සිටීමෙන් දුක කෙළෙවර කරගැනීමට හැකියාව ලැබේ. මූලාශ්‍ර:අංගු.නි: (6):10 නිපාත: 10.1.3.7. ප්‍රථම මහාපඤ්ඤා සූත්‍රය,පි. 116 , EAN:10: 27.7 Great Questions -1, p. 503.

▼ විඤානය පිහිටන ස්ථාන හත පිළිබඳව දන්නේනම්, ඒවායේ ඇතිවීම, නැතිවීම, ආස්වාදය, ආදීනව, නිස්සරණය දන්නේනම්, එසේ දකින පුද්ගලයා ඒවා අභිනන්දනය කිරීම (මමය, මාගේ ය යන ලෙසින් අලවා ගැනීම) සුදුසු නොවේ යයි බුදුන් වහන්සේ වදාළහ. යම් කලක, කෙනෙක් එම කරුණු පිළිබඳ යථා අවබෝධය ලබා උපාදාන රහිතව මිදුනේ නම් ඔහු ප්‍රඥා විමුක්තිය (ප්‍රඥා බලයෙන් නාම රූප කයින් මිදීම) ලබාගත් උතුමෙකි. බලන්න: ප්‍රඥා විමුක්ත.

වඩ

▲ වඩුවා උපමාව- Simile of the carpenter: බලන්න: උප ග්‍රන්ථය:5.

▲ වැඩිහිටි සංඝයා- Elderly Sangha: වැඩිහිටි සංඝයා යනු තෙර- ථෙර, තේරි- ථෙරි , වසර 10කට වැඩිකලක් සසුනේ යහපත් ලෙසින් හැසිරෙන ජේෂ්ඨ භික්ෂු, භික්ෂුණියන්ය. මෙහි වැඩිහිටි භික්ෂුන් ගේ උතුම් ගුණ පෙන්වා ඇත. ධම්මවිනයේ වර්ධනය පිණිස, වැඩිහිටි සංඝයාට ගරුකළයුතුය, දහම් කරුණු අසා පැහැදිලි කරගත යුතුය යි බුදුන් වහන්සේ අනුසාසනා වදාළහ.

බලන්න: ම.නි: (1) 1.4.3 මහා ගෝපාලක සූත්‍රය, පි.546. මූලාශ්‍ර: අංගු.නි: (6)10 නිපාත, උපාලි වග්ග: 10.2.5.8. ථෙර සූත්‍රය, පි.388, EAN:10: V,98.8. Elder. P. 538.

▲ වැඩිහිටිබව හා තරුණබව: පාලි: වූඤ්ඤාමි, දහරහුමි-stage of an elder & a youth: වහාරයේ වැඩිහිටි යනු වයසින් වැඩිමහල්අයය, තරුණ යනු වයසින් බාල යොවුන් අයය. ධර්මයට අනුව වැඩිහිටිබව හා තරුණබව නිර්ණය කරන්නේ වයසින් නොව, දහම් නුවණ මෝරා ඇති අන්දම අනුවය. වයසින් වැඩිහිටි වුවද නුවණ මද නම් ඔහු බාලයෙකි. තරුණ වුවත්, නුවණ මුහුකුරා ඇත්නම් ඔහු වැඩිහිටියෙකි. බලන්න: දහර

▼ බුදුන් වහන්සේ වැඩිහිටිබව හා තරුණබව ගැන පැවසීම, මහා කච්චායන තෙරුන් පෙන්වා අත:

“...භාග්‍යාවත් වූ, සියලු දතයුතු දේ දන්නාවූ, සියලු දැකිය යුතු දේ දක්නාවූ, ඒ සම්මා සම්බුදුරජාණන් වහන්සේ විසින් වදාරන ලද වෘද්ධභූමියක් හා දහරහුමියක් ඇත. ඉදින්, උපතින් වයස 80- 100ක් ඇති කෙනෙක් සිටි, ඔහු වස්තුකාම කෙලෙස්කාමයෙන් ඇලී ගැලී ඒවා ඉවසමින්, ඒවා ගැන සිතමින්, ඒවා ගැන උනන්දුවී ජීවත්වේ නම් ඔහු බාල වැඩිහිටියෙකි. එහෙත්, වයසින් බාල, කළුකෙස් ඇති තරුණ කෙනෙක් සිටි, ඔහු වස්තුකාම කෙලෙස්කාමයෙන් ඇලී ගැලී ඒවා ඉවසමින්, ඒවා ගැන සිතමින්, ඒවා ගැන උනන්දුවී ජීවත් නොවේ. ඔහු නුවණැති වැඩිහිටිකි”. සටහන: මේ ප්‍රකාශය බුදුන් වහන්සේ, බ්‍රහ්මණ්‍යන්තට වදාළහ. බලන්න: අංගු.නි: (2): 4 නිපාත: 4.1.3.2 උරුවෙල සූත්‍රය-2 , පි. 66, EAN: 4: 22.2 Uruwela-2, p. 155. මූලාශ්‍ර: අංගු.නි: (1):2 නිපාත: 2.1.4.7 සූත්‍රය: පි.169, EAN: 2 : 38.7 Sutta, p.62.

▼ චේරඤ්ජ නම් බ්‍රාහ්මණයෙක්, බුදුන් වහන්සේ හමුවට පැමිණ පවසා සිටියේ: උන්වහන්සේ වැඩිහිටියන්ට ගෞරව නොකරන බවය. ඒ ගැන බුදුන් වහන්සේ මෙසේ පිළිතුරු වදාළහ:

“බ්‍රාහ්මණය, මේ ලොවේ, දෙවියන්, මරුන්, බ්‍රහ්මයන් අතර, මේ මිනිස් ප්‍රජාව තුල, මාවිසින් වැද නමස්කාර කිරීමට සුදුසු, මගේ අසුනින් නැගිට පිළිගැනීමට හෝ ඒ අසුන දීමට සුදුසු කිසිවෙක් මම නොදකිමි. යම්ලෙසකින් තථාගතයන් කෙනකුට වැද නමස්කාර කිරීම ආදිය... කරන්නේනම්, ඒ පුද්ගලයාගේ හිස පැලී යනු ඇත”. සටහන: දේශනාව අවසානයේදී චේරඤ්ජ බ්‍රාහ්මණයා බුදුන්සරණගියහ. මූලාශ්‍ර: අංගු.නි: (5): 8 නිපාත:8.1.2.1 චේරඤ්ජසූත්‍රය, පි.61, EAN:8:11.1 Verañjā, p.416.

වට

▲ වටටමූලක තණ්හාව - Vattamulaka thnaha: මේ තණ්හාව නිසා සසර ගමන- සසරවටයේ සැරිසැරීම ඇතිවේ. බලන්න: තණ්හාව.

▲ වටට සුඛ හා විවටට සුඛ- Vatta sukha & Vivatta sukaha; වටට සුඛය- සාසව සුඛය ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ සමාන්‍ය ලෝකයා ආසව ආදියට යටවී ඒවා සැපය යි ගැනීමය (සංසාර සුඛය). විවටට සුඛය- අනාසවසුඛය- ආසාව රහිත සුඛය, කෙළෙස් බැහැර කිරීම නිසා ආරියන්

විදින සුවයය. බලන්න: සුබ. මූලාශ්‍රය: අංග.නි: (1): 2 නිපාත: සුබවග්ග සූත්‍ර, පි.192.

▲ වට්ටගාමී සුබ හා විවට්ටගාමී සුබ- Vattagami sukha & Vivatta gami sukaha: වට්ටගාමී සුබ- සාමීස සුබය, කම්සැප විදීමය. විවට්ටගාමී සුබය - නිරාමිෂ සුබය, ලෝකෝත්තර සුවයය. බලන්න: සුබ. මූලාශ්‍රය: අංග.නි: (1): 2 නිපාත: සුබවග්ග සූත්‍ර, පි.192.

▲ වුට්ඨානකුසලය-Vutthanakusala: වුට්ඨානකුසලය යනු ජාන සමාපත්තියෙන් නැගීසිටීම පිළිබඳ දක්ෂ බවය. මූලාශ්‍රය: සංයු.නි: (3): බන්ධකවග්ග: ජානසංයුත්ත:13.1.3 වුට්ඨානකුසල සූත්‍රය, පි.568.

වත

▲ වත්ථු-support: වත්ථු (වස්තු) ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ උපකාරය, පිහිට, සහයෝගයය. දෙවියෙක් විසින් විමසනු ලදුව, බුදුන් වහන්සේ ලෝකයාට ඇති උපකාර මෙසේ පෙන්වා ඇත: පුත්‍රයෝ මිනිසුන්ට පිහිටය, ස්වාමියාට, බිරිය උතුම් යහළුවා ලෙසින් පිහිටවේ, පොළව ඇසුරුකරගෙන ජීවත්වන සඤ්ජන්ට පිහිට වැස්සය. මූලාශ්‍රය:සංයු.නි: (1) සගාථවග්ග: දේවතා සංයුත්ත: 1.6.4 වස්තු සූත්‍රය, පි.92.

▲ වත්ථුනානත්ත ඤාණය- Vaththunanaththa nana: ආධ්‍යාත්මික ධර්මතා: සළායතන, පිරිසිඳව අවබෝධ කරගැනීමය. මූලාශ්‍රය: ඩු.නි: පටිසම්භිදා 1: 15 වත්ථුනානත්ත ඤාණය, පි.164.

▲ විතක්ක: පාලි: විතකෙකා- thoughts: විතක්ක (විතර්ක) යනු සලායතන වලින් අල්වාගත් බාහිර අරමුණු පිළිබඳ සිතෙන් විමසා බැලීමය. ධර්මයට අනුව කුසල හා අකුසල යයි විතර්ක වර්ග 2කි. කාම, ව්‍යාපාද හා විහිංසා විතර්ක අකුසලය. ඒවා ප්‍රතිණය පිණිස කුසල විතක්ක: නෙක්කම්ම, අව්‍යාපාද හා අවිහිංසා විතර්ක වැඩිය යුතුය. මූලාශ්‍රය: අංග.නි: (4) 6 නිපාත: 6.1.5 සූත්‍රය, පි.280.

▼ තථාගතයන් වහන්සේට ඇති විතක්ක: තථාගතයන්හට බහුලව පවතින විතක්ක 2 කි: 1) කේෂම විතක්ක: අවිහිංසාවහි ඇලුන, එහි නිරතවූ තථාගතයන් මෙසේ සිතති: “ මම මේ ක්‍රියාවෙන්, තස නම්වූ (තණ්හාව ප්‍රතිණ නොකළ) හෝ ථාවර නම්වූ (තණ්හාව ප්‍රතිණ කළ) හෝ කිසිවෙකු නො පෙළෙමි”. 2) ප්‍රච්චේක විතක්ක: උතුම් විචේකයෙහි ඇලුනාවූ, එහි නිරතවූ තථාගතයන් මෙසේ සිතති: “ යමක් අකුසල වේද එය ප්‍රතිණය (කරඇත) ’. මූලාශ්‍රය:ඩු.නි: ඉතිවුත්තක: 2.2.1 විතක්ක සූත්‍රය, පි.388.

▼ කුසල විතර්ක හා අකුසල: සය ඉන්ද්‍රියට ගැටෙන බාහිර අරමුණු පිළිබඳව පහළ කරණ සිතිවිලි විතර්කවේ. මේවා සංකප්ප (motivation) ලෙසින්ද ධර්මයේ පෙන්වා ඇත. කුසල විතක්ක (wholesome thoughts) 3 කි: නෙක්කම්ම විතර්ක- thought of renunciation, අව්‍යාපාද විතර්ක - thought of good will හා අවිහිංසා විතර්ක- thought of harmlessness. නෙක්කම්ම සංකප්ප, අව්‍යාපාද සංකප්ප හා අවිහිංසා සංකප්ප මේ කොටසට වැටේ.

අකුසල චිත්ත 3 කි: කාම චිත්ත- Sensual perception, ව්‍යාපාද චිත්ත- perception of ill will, විහිංසා චිත්ත- perception of harming. කාම සංකප්ප, ව්‍යාපාද සංකප්පා විහිංසා සංකප්ප මේ ගනයට වැටේ. මූලාශ්‍ර:දී.ස.නි: (3): 10 සංගීති සූත්‍රය- ඡෙදය 10 , පි. 378 , EDN: 33 Sangīti Sutta: The Chanting Together-section 10 , p. 365.

▼ අකුසල චිත්තක්ක බලබසර ජීවිතයට බාධාවකි: කාම, ව්‍යාපාද හා විහිංසා චිත්තක්ක බලබසර ජීවිතයට වැඩදායක නොවනබව බුදුන් වහන්සේ පෙන්වා ඇත. එම චිත්තක්ක කළකිරීම, විරාගය, නිරෝධය...නිවන පිණිස නොපවතී. වැඩදායක චිත්ත නම්: චතුස්සත්‍ය පිළිබඳ සිතිවිලි ඇතිකරගැනීම හා විමසා බැලීමය යි මෙහි පෙන්වා ඇත. මූලාශ්‍ර: සංයු.නි: (5-2):මහාවග්ග: සච්චසංයුත්ත: චිත්තක්ක සූත්‍රය, පි.284, ESN: 56: Sacchasamyutta: 7.7 Thoughts, p. 2271.

▼ චිත්ත පහ කරගැනීම: කාම චිත්ත පහ කර ගැනීම පිණිස නෙක්කම්ම චිත්ත ඇතිකර ගතයුතුය. ව්‍යාපාද චිත්ත පහ කර ගැනීම පිණිස අව්‍යාපාද චිත්ත ඇතිකර ගතයුතුය. විහිංසා චිත්ත පහ කර ගැනීම පිණිස, අවිහිංසා චිත්ත ඇතිකර ගතයුතුය. මූලාශ්‍ර: අංගු.නි:(4): 6 නිපාත: චිත්තක්ක සූත්‍රය, පි.279, EAN: 4:109.3 Thoughts, p.364.

▼ චිත්ත පහකිරීමේ ක්‍රමවේදය: භාවනාවේ යෙදී සිටින විට ඇතිවිය හැකි අකුසල චිත්ත පහ කර ගැනීම පිණිස යොදාගත යුතු ක්‍රම වේදය බුදුන් වහන්සේ මේ සූත්‍රයේදී විස්තරාත්මකව පෙන්වා ඇත. මූලාශ්‍ර:ම.නි: (1): 1.2.10 චිත්තක්කසන්තාන සූත්‍රය, පි. 320, EMN:20: The removal of distracting thoughts, p. 205.

▼ චිත්තක්ක බහුල පුද්ගලයා: චිත්තක්ක බහුල පුද්ගලයා ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ ධර්ම පරියාපත්තිය ඉගෙන ඒවා පිළිබඳ අනුචිත්තක්ක, විචාර කරමින් දවස ගෙවන එහෙත් සමාධිය වඩා නොගන්නා පුද්ගලයාය. ඔහු ධම්ම විහාරී නොවේ. බලන්න: ධම්ම විහාරී. මූලාශ්‍ර: අංගු.නි: (3): 5 නිපාත: අනාගතභය වග්ග: 5.2.3.3 හා 5.2.3.4 සූත්‍ර, පි.160.

▲ විත්ථාරේන ධම්ම දේශනා -Dhamma discourse in detail: විත්ථාරේන යනු විස්තරාත්මකව ධර්මය දේශනා කිරීමය. මෙය තථාගතයන් ධර්මය දේශනා කරණ එක් පිළිවෙතකි. බලන්න:තථාගතයන්වහන්සේ. මූලාශ්‍ර: අංගු.නි: (1): 2 නිපාත: 2.1.2.4 සූත්‍රය, පි. 144, EAN: 2: 14.4 Sutta, p. 58.

▲ වේතරණි තරකය- Hell of caustic water: වේතරණි තරකය යනු ගිනිගත් ගංගාව (වේතරණිය ගංගාව) ඇති නිරයය. දුගතියකි.

වද

▲ වාද විවාද- පාලි: විශාභිකකථං -Disputatious Talks: තමන් ගේ මතය, පිළිගැනීම ගැන වෙනත් අය විරුද්ධ විමනිසා ඇතිවන කතාබහ වාද විවාද වලට මුලිකවේ. ධර්මයට පටහැණි කථා වාදවිවාද ඇතිකරන නිසා ඒවායෙන් වැළකීම සුදුසුය යි බුදුන් වහන්සේ පෙන්වා ඇත. බලන්න: විග්ගාභිකකථා, විවාද.

▼ වාදවිවාද බලබසර ජීවිතයට බාධාවකි

ධර්ම මාර්ගයේ හැසිරෙන විට වාදවිවාද ඇතිකරන දේ කථා නොකර සිටිය යුතුය යි බුදුන් වහන්සේ වදාළහ. වාදවිවාද කතාවන් මාර්ගය වලක්වයි. එහෙයින්, ඒවා අත්හැර සම්බෝධියට උපකාරීවන ධර්ම කථා-දුක්ඛ හා දුකින් මිදීම ආදිය ගැන පමණක් කථා කළයුතුවේ. **බලන්ත:** කථාව. **සටහන්:** * මේ සූත්‍රයේ වාදයන්ට මුල්වන හේතු විස්තරාත්මකව පෙන්වා ඇත. ** යම් දිවියේ හේතුකොටගෙන ඇතිකරගන්නා වාද විවාද නිසා ඇතිවෙන හානිගැන **බලන්ත:** බු.නි: සුත්තනිපාත:අට්ඨක වග්ග: 4-8 පසුරසුත්‍රය. මූලාශ්‍ර: :සංයු.නි: (5-2) : මහාවග්ග:සච්චසංයුත්ත: 1.9 විග්ගාභිකකථා සූත්‍රය, පි. 290, ESN: 56: Sacchasamyutta 9.9 Disputations Talks, p. 2273.

▼ **වාදවිවාදයන්ට හේතු:** එක්සමයක, මහා කච්චාන තෙරුන්, වරණා ප්‍රදේශයේ, කද්දමදහ තීරයේ වැඩවසන සමයේ, ආරාමදණ්ඩ බ්‍රාහ්මණ, උන්වහන්සේ බැහැදැක මෙසේ විමසූහ: 1) මිනිසුන් (බ්‍රහ්මණ, ඤාත්‍රිය හා ගහපතින්) එකිනෙකා හා වාදකිරීමට හේතු 2) ශ්‍රමණ බ්‍රාහ්මණයන් එකිනෙකා හා විවාද කිරීමට හේතු. මහාතෙරුන් මෙසේ වදාළහ:

1) “ කාමරාගයට ඇති ඇලීමනිසා, එයට බැඳී ඇති නිසා, එය තහවුරුකර ගෙන සිටින නිසා, එයින් සිත උමතුකර ගෙන සිටීම නිසා, එය තරයේ අල්වා ගෙන සිටින නිසා මිනිසුන් එකිනෙකා හා විවාද කරති”. “කාමරාග විනිවෙස විනිබ්බු පලිගෙඩ පරිසුද්ධානජෙක්ඛාසානහෙතු... ගහපතිකාපි ගහපතිකෙහි විවදන්ති ති” (because of adherence to lust for sensual pleasures, bondage [to it], fixation [on it], obsession [by it], holding firmly [to it],that... house holders fight with householders.”

2) ශ්‍රමණ බ්‍රාහ්මණයන් එකිනෙකා හා විවාද කිරීමට හේතුව: “ දිට්ඨියට ඇති ඇලීමනිසා, එයට බැඳී ඇති නිසා, එය තහවුරුකර ගෙන සිටින නිසා, එයින් සිත උමතුකර ගෙන සිටීම නිසා, එය තරයේ අල්වා ගෙන සිටින නිසා ශ්‍රමණ බ්‍රාහ්මණයන් එකිනෙකා හා විවාද කරති”.. ඉන්පසුව ඔහු, ඒ කාමරාග බන්ධන, දිට්ඨි බන්ධනනොමැති කෙනෙක් ලෝකයේ සිටිද? යයි විමසුවට තේරුන් මෙසේ වදාළහ: “භාග්‍යවතුන් වහන්සේ ඒ බන්ධන වලින් මිදී වාසය කරන්නේ ය” යි, මහා තෙරුන් බුදුන් වහන්සේගේ උතුම් ගුණ වදාළහ. **බලන්ත:** බුදුගුණ. **සටහන්:** එම දේශනාව අවසානයේ ආරාමදණ්ඩ බ්‍රාහ්මණ බුදුන් සරණ ගියහ. **මූලාශ්‍ර:** අංගු: (1) : 2 නිපාත: 2.4.16 සූත්‍රය, පි.166, EAN: 2: 37.6 Sutta, p.62.

▼ **බුදුන් වහන්සේ විවාද ඇතිවීමට බලපාන හේතු 6 ක් පෙන්වා ඇත,** මේවා අකුසලයන්ය.1) කිපෙන සුච්චව- බද්ධ චෛරය තිබීම-ක්‍රෝධය 2) ගුණමැකීම- මක්ඛය-යුගග්‍රාහ 3) ඉරිසියාව 4) කපට්චව- මායාව 5) ලාමක දිට්ඨි තිබීම (සම්මා දිට්ඨියට පටහැනි) 6) ස්වදිට්ඨියේ එල්ලී සිටීම (තමාගේ මතයේ). **මූලාශ්‍ර:** අංගු:නි: (4) : 6 නිපාත: 6.1.4.6 විවාදමූල සූත්‍රය, පි. 110, EAN:6: 36.6 Disputes, p.332.

▲ **වෙදගු- A Master of Knowledge:** වෙදගු-විදිත්තා -විශාරද ගුරුවරයාය. ධර්මයේ වෙදගු බව ලැබීම පිණිස කෙනෙක් ධර්මතා 7 ක් කඩාබිඳ දැමිය යුතුවන බුදුන් වහන්සේ පෙන්වා ඇත: සක්කාය දිට්ඨිය, විචිකිච්ඡාව, සීලබ්බතපරාමාසය, රාගය, දෝෂය, මෝහය හා මානස: එනම්, රහතුන්ය.

සටහන: මෙය බුදුන් වහන්සේ හඳුන්වන පදයකි. බලන්න: බුද්ධ නාම.
මූලාශ්‍ර: අංගු.නි: (4): 7 නිපාත: 7.2.4.6 වෙදගු ධම්ම සූත්‍රය, පි. 510,
EAN:7: 90.6 A Master of Knowledge, p. 406.

▼ සිත කෙලෙසන, පුනර්භවය ඇතිකරවන, කයට සිතට දුක් විපාක
ලබාදෙන, මතු කල ජාති ජරා මරණ දුක් ඇතිකරවන, සියලු ලාමක
අකුසල් හැම අකුසල් හැම සන්සිඳවූ නිසා ඔහු ‘වෙදගු’ - ඥානය ලැබූ
උතුමා- යයි හඳුන්වන බව මෙහි දක්වා ඇත. මූලාශ්‍ර: ම.නි: (1): 1.4.9
මහා අස්සපුර සූත්‍රය, පි.652, EMN: 39 Mahā-Assapura Sutta, p.342.

▲ වෙදනා- feelings: ධර්මයට අනුව ස්පර්ශ ආයතන 6 නිසා දැනෙන
විවිධ වූ විඳිම් වෙදනාය. සියලු ධර්මතා වෙදනාව සම්බන්ධ කොට ඇත:

“වෙදනා සමොසරණ සබ්බෙ ධම්මා”.

සටහන්: * විවිධ වෙදනා ගැන බලන්න: බහුවෙදනා. ** වෙදනාකාය සය
ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ, සලායතන බාහිර අරමුණු ස්පර්ශ කිරීම නිසා
හටගන්නා සය වෙදනාවන්ටය. බලන්න: ඡ ඡක්ක ධම්මො. ** කායික හා
මානසික වෙදනා: කය හා සිත මුල්කරගෙන ඇතිවෙන දුක් වෙදනය.
බලන්න: දුක.

▼ වෙදනා පටිච්චසමුප්පාදයේ 7 නි පුරුකය. සපර්ශය නිසා වෙදනා
හටගනී, සපර්ශය නිරෝධ වීමෙන් වෙදනා නිරෝධවේ:

“...ඵසුපච්චයා වෙදනා...” “...ඵසු නිරොධා වෙදනා නිරොධො...”

වෙදනා නිරෝධ වීමෙන් තණ්හාව නිරෝධ වේ. වෙදනා සයකි: 1) ඇසේ
ස්පර්ශය නිසා 2) කණේ ස්පර්ශය නිසා 3) නාසයේ ස්පර්ශය නිසා 4)
දිවේ ස්පර්ශය නිසා 5) කයේ ස්පර්ශය නිසා 6) මනසේ ස්පර්ශය නිසා
ඇතිවන වෙදනා 6 ය. මූලාශ්‍ර: සංයු.නි: (2): නිදාන වගග :1.1.1
පටිච්චසමුප්පාද සූත්‍රය හා 1.1.2 විභවග සූත්‍රය, පි.24, ESN:12:
Nidanavagga: 1.1 Dependent Origination & 2.2 Analysis of
Dependent Origination, p.610, ම.නි: (1): 1.1.9 සම්මාදිට්ඨි සූත්‍රය:
පි.130, EMN: 9: Sammāditthi Sutta- Right View, p. 121.

▼ හේතු ප්‍රත්‍ය මුල්කරගෙන වෙදනා ඇතිවේ.: සියලු වෙදනා තමාවිසින්
හෝ අන්‍යයන්විසින් හෝ දෙදෙනා එකතුව කළ දෙයක් නොවේ, ඒවා
හේතුප්‍රත්‍ය ධර්මය නිසා ඇතිවීඇත, ඒ හේතු නැතිවීමෙන් නැතිවේ යයි
මෙහි විස්තර කර ඇත. මූලාශ්‍රය: සංයු.නි: (2) නිදානවග්ග: අභිසමය
සංයුත්ත: 1.2.8 නිම්බරුක සූත්‍රය, පි.58.

▼ මූලික වෙදනා 3 කි: වෙදනාවෙ වෙනස, විඳීමේ ආකාර අනුව පෙන්වා
ඇත: එනම්: 1) සුව-සැප වෙදනා, 2) දුක් වෙදනා, 3) නොදුක්නොසුව
වෙදනා -මැදහත්. (Pleasant feeling, painful feeling, neither-painful
nor- pleasant feeling) මේ තුන් වෙදනා විඳිම පිරිසිඳ දැනීම පිණිස (full
understanding) අරියඅටමග වැඩිය යුතුවේ.

“... තිස්සො ඉමා භික්ඛවෙ, වෙදනා:... සුඛා වෙදනා දුක්ඛා
වෙදනා අදුක්ඛමසුඛා වෙදනා... තිස්සන්තං වෙදනානං පරිඤ්ඤාය අරියො
අධ්මභිග්ගො මග්ගො භාවෙනබ්බො”

සටහන්: *අහසේ විවිධ සුළං හමා යන ලෙසින් කයේද විවිධ වේදනා ඇතිවේ. එම වේදනා ගැන යථා අවබෝධය ලබන, කෙලෙස් රහිත උතුමා නිවන ලබාගනී. බලන්න: සංයු.නි. (4) : වේදනා සංයුත්ත: 2.2.2 හා 2.2.3 ආකාශ සූත්‍රය. මූලාශ්‍ර: සං.නි : (5-1) මහාවග්ග: මග්ගසංයුත්ත: 1.3.9 වේදනා සූත්‍රය, පි. 63, ESN:45: Maggasamyutta: 29.9 Feeling, p. 1635, මග්ගසංයුත්ත: එසානවග්ග:1.15 සූත්‍ර. පි.158, සංයු.නි: (4): සළායතනවග්ග: 4.1.7 වේදනා සූත්‍රය, පි. 506, ESN: IV: 38: Jambukhādak asamyutta: 7 Feeling , p. 1402.

▼ සියලු වේදනා දුක් සහිතය, අනිච්ච ස්වභාවයෙන් යුක්තය: අභ්‍යන්තර හෝ වේවා බාහිර හෝ වේවා සියලු වේදනා නැසෙන සුලු බිඳෙන සුළු නිසා ඒවා දුක බව නුවණින් අවබෝධ කරන්නේනම් කිසිම වේදනාවකට නො ඇලී සිටිය හැකිබව බුදුන් වහන්සේ පෙන්වා ඇත. මූලාශ්‍ර: සං.නි: (4)) සළායතනවග්ග: වේදනා සංයුත්ත:සගාථා වගග: 1.20.2 සුඛ සූත්‍රය, පි.416, ESN:36: Vedanāsamyyutta, 2.2 Pleasure, p. 1332.

▼ සියලු වේදනා අවබෝධකිරීමට සතර සතිපට්ඨානය වැඩිය යුතුය. මූලාශ්‍රය:සංයු.නි:(5-1):මහාවග්ග:සතිපට්ඨානසංයුත්ත:3.5.9 වේදනා සූත්‍රය, පි.366.

▼ වේදනා හා ඒවා හටගන්නා ආකාරය සමයක් ප්‍රඥාවෙන් අවබෝධ කරගන්නා, බුද්ධ ශ්‍රාවකයා, ඒ වේදනා යම් තැනක නිරුද්ධ වේ නම් ඒ නිවන බව දැන වේදනා ඤය කර පිරිනිවන් ලබයි. සටහන: සැප වේදනාව වෙනස්වියන නිසා දුක බවද, දුක් වේදනාව පිඩාව ඇතිකරන නිසා උලක් ලෙසින්ද, මැදහත් වේදනාව අනිත්‍ය බවද දක්නා මහණ ආරියය, සම්මා දර්ශනය ලබා ඇත, දුක කෙළවර කරඇත යයි මෙහි පෙන්වා ඇත. මූලාශ්‍රය: බු.නි: ඉතිවුත්තක: 3.1.3 හා 3.1.4 වේදනා සූත්‍ර, පි.408

▼ වේදනා 3 පිළිබඳව බුදුන් වහන්සේ දේශනා කිරීමට හේතුවූ කරුණු: වේදනා 3 නිසා දුක ඇතිවේ: එමගින් සංඛාරයන්හි: අනිත්‍ය බව, ඤය වන බව, වයබව- නැතිවියාම, විරාගබව, නිරෝධ බව, විපරිණාම බව අවබෝධ කර ගත හැකිවේ. මූලාශ්‍රය: සංයු.නි: (4): සළායතනවග්ග:වේදනාසංයුත්ත: රහොගතවග්ග: 2.2.1 රහොගත සූත්‍රය, පි. 438.

▼ සියලු වේදනා ඤය කරගැනීමෙන් නිවන සාක්ෂාත්වේ: සමාධිගතවූ, නුවණැති, බුද්ධ ශ්‍රාවකයා වේදනා තුනේ ඇතිවීම හා නැතිවීම ද වේදනා නැසීමට යන මගද මැනවින් දැන ඒ වේදනා ඤය වීමෙන් තණ්හාව ප්‍රහිනව උතුම් නිවන ලබන බව බුදුන් වහන්සේ වදාළහ. මූලාශ්‍ර: සං.නි: (4)): සළායතනවග්ග: වේදනා සංයුත්ත:සගාථා වගග: 1.20.1 සමාධි සූත්‍රය, පි.416, ESN: 36: Vedanāsamyyutta, 1.1 Concentration, p. 1330.

▼ සළායතන බාහිර ඉන්ද්‍රියන් හා ගැටීමෙන් ඇතිවන වක්බුසම්එස්ස ආදිය නිසා හටගන්නා වේදනා අනිත්‍ය බව දැනගැනීම, කළකිරීම පිණිස වේ, සම්බෝධිය පිණිසවේ.

මූලාශ්‍ර: සං.නි: (2): නිදානවග්ග: රාහුලසංයුත්ත: 6.1.5 වේදනා සූත්‍රය, පි.400, සංයු.නි: (3): ඛන්ධවග්ග: ඔක්කන්තිසංයුත්ත: 4.1.5 වේදනා සූත්‍රය, පි.472.

▼ සියලු වේදනා නිසා යම් ඉපදවීමක්, පැවැත්මක් ඇතිවෙනම් ඒ ජරා මරණයෙහි පහළවීමය. මූලාශ්‍රය: සංයු.නි: (3): ඛන්ධවග්ග: උප්පාද සංයුත්ත: 5.1.5 වේදනා සූත්‍රය, පි.480.

▼ සියලු වේදනා නිසා යම් ඡන්දරාගයක් ඇතිවෙනම්, එමගින් සිත කෙලෙසේ. මූලාශ්‍රය: සංයු.නි: (3): ඛන්ධවග්ග: කිලෙසසංයුත්ත: 6.1.5 වේදනා සූත්‍රය, පි.488.

▼ වේදනා පහකරගැනීමට ත්‍රිවිධ අනුසය ධර්මතා නැතිකරගත යුතුය: වේදනා නැතිකරගැනීමේ පිළිවෙත බුදුන් වහන්සේ මෙසේ පෙන්වා ඇත: * රාගානුසය (underlying tendency to lust) නැතිවිට සුව වේදනා විඳීම පහවේ. * පටිඝානුසය (underlying tendency to aversion) නැතිවිට දුක් වේදනා විඳීම පහවේ. * අවිජ්ජානුසය (underlying tendency to ignorance) නැතිවිට නොදුක් නොසුව වේදනා විඳීම පහවේ. අනුසය පහවීමෙන් නිරානුසය වූ පුද්ගලයා තණ්හාව සිදු දමා, සියලු සංයෝජන මුලින්ම ගලවා, මනා අවබෝධය ලබා දුක අවසන් කළ උතුමෙක්ය. මූලාශ්‍ර: සං.නි: (4): සළායතනවග්ග: වේදනා සංයුත්ත: සගාථා වග්ග: 1.20.3 පහාන සූත්‍රය, පි.416, ESN:36: Vedanāsamyyutta, 3.3 Abandonment, p. 1333.

▼ කායික දුක් වේදනා පාතාලය වැනිය: කයේ ඇතිවන දුක්වේදනා, බුදුන් වහන්සේ උපමා-පාතාලය: කොට ඇත්තේ පාතාලය (bottomless abyss) ලෙසින්ය. පුහුදුන් මිනිසා (පාතග්ජන- uninstructed world-ling) කායික වේදනා ඇතිවූවිට තදබල ලෙසින් ශෝකවී මුළාවට පත්වේ. ඔහුට දහම් අවබෝධය නොමැති නිසා ඒ දුක්වේදනා පාතාලයෙන් ගොඩවීම දුෂ්කරය. එහෙත්, දහම දත් ආරිය ශ්‍රාවකයා කායික වේදනා ඇතිවිට ශෝකනොවේ, මුළාවට පත්නොවේ. ඔහු පාතාලයෙන් එගොඩවී සිටී.බලන්න: උපග්‍රන්ථය:5. මූලාශ්‍ර: සං.නි: (4): සළායතනවග්ග: වේදනා සංයුත්ත: සගාථා වග්ග: 1.20.4 පාතාල සූත්‍රය, පි.418, ESN:36: Vedanāsamyyutta, 4.4. The Bottomless Abyss, p. 1335.

▼ වේදනා පිළිබඳ නියම අවබෝධය ලබාගැනීමෙන් දුක නැතිකර ගත හැකිවේ: බුදුන් වහන්සේ වදාළේ: 1) සුඛ වේදනාව ඇතිවූවිට එය දුකක් ලෙසින් දැකිය යුතුය (වෙන්ස්වියන නිසා). 2) දුක වේදනාව ඇතිවූවිට එය උලක්ඇනුන ලෙසින් දැකිය යුතුය 3) නොදුක්නොසුව-මැදහත් වේදනා අතිවිට ලෙසින් දැකිය යුතුය. එලෙස ධර්මානුකූලව වේදනාවන්හි යථාබව අවබෝධ කරගත් පුද්ගලයා නියම දැකීම ලබාඇත (මැනවින් දැක තිබේ). ඔහු තණ්හාව සිදු, සංයෝජන බිඳ, මානස සහමුලින්ම ප්‍රචීණය කර දුක අවසන්කරගත් උතුමෙකි. මූලාශ්‍ර: සං.නි: (4): සළායතනවග්ග: වේදනා සංයුත්ත: සගාථා වග්ග: 1.20.5 දට්ඨබ්බ සූත්‍රය, පි.419, ESN:36: Vedanāsamyyutta, 5.5 Should be seen, p. 1335.

▼ පුහුදුන් මිනිසා හා අරිය ශ්‍රාවකයා වේදනා විඳින්නේ වෙනස් අයුරින්ය බුදුන් වහන්සේ මෙසේ වදාළහ:

පුහුදුන් මිනිසාට කායික දුක් වේදනා ඇතිවිට ඔහුට වේදනා දෙකක් ඇතිවේ: කායික දුක් වේදනා හා මානසික දුක් වේදනා. මෙහිදී යොදාගෙන ඇත්තේ උල උපමාවය: පළමු උල යනු කායික වේදනා ඇතිවීමය. දෙවන උල යනු කායික වේදනාව නිසා මනස වේදනාවට පත්වීමය. එලෙස දුක් වේදනා විඳින ඔහු ගේ සිතේ එම වේදනා කෙරේ තරහක් ඇතිවේ- පටිසානුසය ඇතිවේ. ධර්මානුකූලව දුක් වේදනා වලින් මිදීමේ ක්‍රමය නොදන්නා ඔහු දුක්වේදනාවලින් මිදීමට සුඛ වේදනා (පස්කම් සැප) සොයායයි. එවිට සිදුවන්නේ රාගානුසය ඇතිවීමය. වේදනාවල යථා ස්වභාවය නොදන්නා නිසා ඒවායේ ඇතිවීම (සමුදය- origin), නැතිවීම (වය- passing away), ආස්වාදය (gratification) ආදීනවය (danger) හා නිදහස්වීම (escape) ඔහු දන්නේ නැත. කරුණු නොදන්නා නිසා අදුකම අසුඛම වේදනා ඇතිවූවිට අවිජ්ජානුසය ඇතිවේ. මෙලෙසින් ත්‍රිවිධ වේදනාවන්ට බැඳී යන ස්වභාවය ඇති පුහුදුන් මිනිසා උපතට, වයසට යාම, මරණයට පත්වීම ආදීවූ සියලු දුකට පත්වේ (යළි උපතක් ඇතිනිසා). අරිය ශ්‍රාවකයාට කායික වේදනා ඇතිවූ විට ඔහුගේ මනස වේදනාවට පත් නොවේ. ධර්මය දන්නා ඔහු දුක් වේදනා පිළිබඳව තරහක් ඇති නොකර ගනී, පටිසානුසය ඇතිනොවේ. සුඛ වේදනා (කම්සුව) සොයා යන්නේ නැත. එයට හේතුව දුක් වේදනා වලින් මිදීමේ මග ඔහු දන්නා නිසාය. කාමසුව සොයා නොයන නිසා ඔහුට රාගානුසය ඇතිනොවේ. එම අවබෝධය ඇතිනිසා අදුකම අසුඛම වේදනා පිළිබඳ අවිජ්ජා අනුසය ඔහුට ඇතිනොවේ. වේදනාවල යථා ස්වභාවය දන්නා නිසා ඒවායේ ඇතිවීම, නැතිවීම ආස්වාදය, ආදීනවය හා නිදහස්වීම දන්නා ඔහු ත්‍රිවිධ වේදනාවලට නොබැඳේ. නොබැඳීම නිසා ඔහු ජාති ජරා මරණ ආදීවූ දුක් ගොඩෙත් නිදහස්වූ උතුමෙකි (යළි උපත අවසන් කර ඇත). මූලාශ්‍ර: සං.නි: (4): වේදනා සංයුත්ත: සගාථා වගග: 1.20.6 සල්ල සුත්‍රය, පි.420, ESN: 36: Vedanāsamyutta, 6.6 The dart, p. 1336

▼ ත්‍රිවිධ වේදනා පහකරගැනීමේ ක්‍රමය: දහමට අනුව සති සම්ප්‍රජන්‍යය (සිහිය හා නුවණ) සහිතව, මනා දැනුම ඇතිව වාසය කරන පුද්ගලයාට (ආරිය ශ්‍රාවකයා) ත්‍රිවිධ වේදනා ඇතිවූවිට ඒ ඒ වේදනා තමාට ඇතිවූබව අවබෝධවේ. ඒ වේදනා ඇතිවීමට හේතුව තමාගේ කය නිසා බව ඔහු දනී. තමාගේ කය අනිවිච්ඡා ස්වභාවය ඇති, හේතු ප්‍රත්‍ය නිසා උපන් බව ඔහු සිහි කරයි. එසේ අනිවිච්ඡා කයක් නිසා ඇතිවෙන වේදනා නිත්‍ය නොවන බවත් ඒවා අනිත්‍ය- වෙස්වීමේ ස්වභාවය සහිත බව ඔහු නුවණින් විමසා අවබෝධකරගනී. මෙසේ කයේ අනිවිච්ඡාව, වේදනාවල ඇති අනිවිච්ඡාව ඔහු මෙනෙහි කරයි (භාවනා කරයි). එසේම, නැතිවීම (වය-vanishing) පිළිබඳව, විරාගය පිළිබඳව, නිරෝධය පිළිබඳව, පටිනිස්සගය - අතහැරීම (relinquishment) පිළිබඳව ඔහු මෙනෙහි කරයි. එසේ මෙනෙහි කරන ඔහුට කය හා දුක් වේදනා පිළිබඳ පටිසානුසය, කය හා සුඛවේදනා පිළිබඳ රාගානුසය, කය හා අදුකම අසුඛම වේදනා පිළිබඳ අවිජ්ජානුසය පහවේ. යම් වේදනාවක් ඇතිවූවිට (ත්‍රිවිධ වේදනා) ඒ වේදනාව අනිවිච්ඡාව දනී, තමා එම වේදනාව අල්ලා නොගත්බව දනී, එම වේදනාවෙන් සතුටක් නැතැයි දනී. ඒ වේදනාවලට නොබැඳුන බව දනී. ජීවිතය අවසන් වනවිට ඇතිවන වේදනාව විඳින බව ඔහු දනී. එහිදී ඔහු මෙසේ අවබෝධය ලබයි: කය බිඳීමෙන්, ජීවිතය කෙළෙවර වීමෙන්, තමන් අල්ලා නොගත් සියලු විඳිම් මෙහිදීම සිසිල්ව යන්නේය.

“...එවමෙව බො භික්ඛවෙ, භික්ඛු කායපරියන්තිකං වෙදනං වෙදියමානො කායපරියන්තිකං වෙදනං වෙදියාමිති පජානාති, ජීවිතපරියන්තිකං වෙදනං වෙදියමානො ජීවිතපරියන්තිකං වෙදනං වෙදියාමිති පජානාති, කායස්ස හෙදා උඤ්ඤං ජීවිතපරියාදානා ඉධෙව සබ්බවෙදයිතාති අනභී නඤ්ඤාති සීතීවිස්සන්තිති පජානාති”.

සටහන: මේ පිළිබඳව යොදාගෙන ඇත්තේ පහත උපමාවය: පහනක්, තෙල් හා වැටිය නිසා දැල්වේ. තෙල් හා වැටිය අවසන්වීමෙන් පහන නිවියයි. එලෙස කය බිඳී ජීවිතය කෙළවර වනවිට නො අල්ලා ගත් සියලු වේදනා මෙතැනදීම සිසිල්ව යයි. (Just as, bhikkhus, an oil lamp burns in dependence on the oil and the wick, and with the exhaustion of the oil and the wick it is extinguished through lack of fuel, so too, bhikkhus, when a bhikkhu feels a feeling terminating with the body ... terminating with life ... He understands: ‘With the breakup of the body, following the exhaustion of life, all that is felt, not being delighted in, will become cool right here.’ මූලාශ්‍ර: සං.නි: (4): සළායතනවග්ග: වේදනා සංයුත්ත:සගාථා වගග: 1.20.7 ගිලන්හල සූත්‍රය, පි.424 , ESN: 36: Vedanāsamyyutta, 7.7 The sick ward, p. 1339.

▼ වේදනා ඇතිවීම හා සංයුත්තවීම: 1) මිථ්‍යා දිට්ඨිය ඇතුළු මිථ්‍යා අටමග නිසා ඇතිවන වේදනා ඇත. එසේම මිථ්‍යා අටමග පහවීමෙන් ලබන වේදනා ද ඇත (මිථ්‍යා අටමග පහවීමෙන් ඇතිවෙන වේදනා යනු ආරිය අටමග අනුගමනය කිරීමය) 2) සම්මා දිට්ඨිය ඇතුළු ආරිය අටමග නිසා ඇතිවන වේදනා ඇත. එසේම ආරිය අටමග පහවීමෙන් ලබන වේදනා ද ඇත 3) ආශාව-ඡන්දය (desire) නිසා ඇතිවන වේදනා ඇත එසේම ආශාව පහවීමෙන් ලබන වේදනා ද ඇත 4) චිත්තක (සිතුවිලි) නිසා ඇතිවන වේදනා ඇත , එසේම චිත්තක පහවීමෙන් ලබන වේදනා ද ඇත 5) සංඥා (perception) නිසා ඇතිවන වේදනා ඇත, එසේම සංඥා පහවීමෙන් ලබන වේදනා ද ඇත. සටහන: අටුවාවට අනුව: තණ්හාව ඇසුරු කොටගෙන සිතේ ඇතිවන අට ආකාර චිත්ත (අභිධර්මයට අනුව) නිසා ඇතිවෙන වේදනා ඡන්දය නිසා ඇතිවෙන වේදනාවන්ය. චිත්තක ඇසුරු කොට සිතේ ඇතිවන වේදනා ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ ප්‍රථම ජානය නිසා ඇතිවන වේදනාවන්ය. සංඥා ඇසුරු කොට සිතේ ඇතිවන වේදනා ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ දෙවන ජානයේ සිට ආකිඤ්ඤා ඤායතන සමාපත්තිය දක්වා ඇති 6 ආකාර සමාපත්ති නිසා ඇතිවෙන වේදනාවන්ය. බලන්න: ESN: note:20, p. 2391. 6) ඡන්දය, චිත්තක හා සංඥා නොසංසිදීම නිසා ඇතිවන වේදනා ඇත 7) ඡන්දය සංසිදී, චිත්තක හා සංඥා නොසංසිදීම නිසා ඇතිවන වේදනා ඇත (ප්‍රථම ජානය නිසා) 8) ඡන්දය හා චිත්තක සංසිදී, සංඥා නොසංසිදීම නිසා ඇතිවන වේදනා ඇත (දෙවන ජානය හා ඉහල ජාන නිසා) 9) ඡන්දය, චිත්තක හා සංඥා සංසිදීම නිසා ඇතිවන වේදනා ඇත (නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතන සමාපත්තිය නිසා) 10) නොපැමිණි අරහත්වය ලබා ගැනීමට කරන විරිය නිසා ඇතිවෙන වේදනා ඇත 11) අරහත්වය ලැබීම නිසා ඇතිවෙන වේදනා ඇත (අරහත්වය ලැබීම නිසා ඇතිවන ලෝකෝත්තර වේදනාව). බලන්න: ESN: note 21 & 22, p. 2391)

මූලාශ්‍ර: සංයු.නි: (5-1): මහාවග්ග: මග්ගසංයුත්ත: විහාර සූත්‍ර 1 හා 2, පි. 48, ESN: 45: Maggasamyutta, II Dwelling 1 & 2, p. 1616.

▼ සියලු වේදනා පිළිබඳ මනා අවබෝධය පිණිස සම්මා දිට්ඨිය ඇති කර ගත යුතුවේ. මූලාශ්‍ර: ම.නි: (1): 1.1.9 සම්මා දිට්ඨි සූත්‍රය, පි. 130, EMN: 9: Sammādiṭṭhi Sutta- Right View, p. 121.

▼ ආධ්‍යාත්මික වර්ධනය පිණිස, ත්‍රිවිධ වේදනා (තිස්සො වේදනා) පිරිසිදුව අවබෝධ කළ යුතුවේ. බලන්න: පරිඥෙය්‍යා ධර්ම. මූලාශ්‍ර: දී.ස.නි: (3): 11 දසුත්තර සූත්‍රය, පි. 483, EDN: 34: Dasuttara Sutta: Expanding Decades, p. 384.

▼ ස්පර්ශය නිසා හටගත් සියලු වේදනා අනිත්‍යය ය: එලෙස, දකිනා පුද්ගලයා ‘සද්ධානුසාරි’ ය. ඒබව, විදසුන් නුවණින්, ජානසමාපත්ති ලබා අවබෝධ කරගන්නා පුද්ගලයා ‘ධම්මානුසාරි’ ය. ඔවුන් සම්බෝධිය පිහිට කරගෙන ඇත. මූලාශ්‍රය: සංයු.නි: (3): ඛන්ධවග්ග: ඔක්කන්ති සංයුත්තය: වක්ඛවග්ග: 4.1.5 වේදනා සූත්‍රය, පි. 472.

▼ වේදනා තුන පිරිසිදු දැනගැනීම: ජම්බුබාදක පරිබ්‍රාජක විසින් විමසන ලදුව, සැරියුත් තෙරුන් වදාළේ වේදනා පිරිසිදු දැනීමේ මග සොයුරුවූ ආරිය අටමග බවය. මූලාශ්‍රය: සංයු.නි: (4): සළායතනවග්ග: ජම්බුබාදකසංයුත්ත: 4.1.7 වේදනා සූත්‍රය, පි. 506.

▼ වේදනා නානත්වය: ධාතු නානත්වය නිසා එස්ස නානත්වය ඇතිවේ, එස්ස නානත්වය නිසා වේදනා නානත්වය උපදී. මූලාශ්‍රය: සංයු.නි: (2): නිදානවග්ග: ධාතුසංයුත්ත: 2.1.4 වේදනා සූත්‍රය, පි. 246.

▼ වේදනාරහිත හා වේදනාසහිත ධර්ම: පාලි: අඛ්‍යාපජක්ඛා ධම්මා, සඛ්‍යාපජක්ඛා ධම්මා -non- afflictive & afflictive Dhamma: යම් කරුණු නිසා ජීවිතයට මානසික වේදනා නොමගෙනදෙන ධර්ම වේදනා රහිත ධර්ම වේ. යම් කරුණු නිසා ජීවිතයට මානසික වේදනා ඇතිවේ නම් ඒ ධර්ම වේදනා සහිත ධර්ම වේ. වේදනා රහිත ධර්ම: 1) අක්‍රෝධය 2) එදිරි නැතිබව 3) අනුන්ට අවමන් නොකිරීම 4) අභංකාරනොවීම, 5) ඉරිසියා නොවීම 6) නොමසුරුකම 7) අමායාව 8) කපටිනැතිබව 9) හිරිය 10) ඔත්තජ්ජය. වේදනා සහිත ධර්ම: 1) ක්‍රෝධය 2) එදිරිය 3) අනුන්ට අවමන් කිරීම 4) අභංකාරය, 5) ඉරිසියාව 6) මසුරුකම 7) මායාව 8) කපටිබව 9) හිරි නැතිබව 10) ඔත්තජ්ජ නැතිබව. මූලාශ්‍ර: අංගු.නි: (1): 2 නිපාත: 17: 1 අකුසල පෙය්‍යාලය, පි. 230, EAN: 2: XVII, Unwholesome, p. 74.

▼ වේදනා නිබ්ද්දාව: ඒ සඳහා ඇති පිළිවෙත 6 ආකාරය: 1) වේදනාව දත යුතුය- Feelings should be understood: වේදනාව තුන් ආකාරයය: සුඛවේදනාව, දුක්ඛවේදනාව වේදනාව, අදුක්කමසුඛවේදනාව. 2) වේදනාවේ නිදාන සම්භවය (උත්පත්ති කරුණ) දත යුතුය (the source and origin of Feelings should be understood) වේදනාවේ උත්පත්ති කරුණ, ස්පර්ශයය 3) වේදනාවේ විවිධත්වය (වෙමත්තතාව) දත යුතුය (the diversity of Feelings be understood) සාමීස සුඛවේදනා, නිරාමීස සුඛවේදනා, සාමීස දුක්ඛවේදනා, නිරාමීස දුක්ඛවේදනා, සාමීස අදුක්කම සුඛවේදනා, නිරාමීස අදුක්කමසුඛවේදනා.

4) වේදනාවේ විපාකය දත යුතුය (the result of Feelings should be understood) තමන් අත්දකින වේදනාවට අනුරූපව කෙනෙක්, යහපත් (පුණ්‍ය) හෝ අයහපත් (අපුණ්‍ය) ආත්මභාවයක් ඇතිකරගනී. (One produces an individual existence that corresponds with whatever [feelings] one experiences and which may be the consequence either of merit or demerit). 5) වේදනාවේ නිරෝධය දත යුතුය (the cessation of Feelings should be understood) ස්පර්ශයේ නිරෝධය, වේදනාවේ නිරෝධයය. 6) වේදනා නිරෝධගාමිණී ප්‍රතිපදාව දත යුතුය (the way leading to the cessation of Feelings should be understood) එනම්, ආරියඅටමගය. මේ කරුණු 6 යහපත් ලෙසින් දන්නා ආරිය ශ්‍රාවකයා, නිබ්බේදක බ්‍රහ්මචරියාවට වේදනා නිරෝධය දන්නේය. මූලාශ්‍ර: අංගු.නි: (4) 6 නිපාත: 6.2.1.9 නිබ්බේධකසූත්‍රය, පි.220, EAN: 6: 63.9 Penetrative, p.355.

▲ වේදනානු පසස්සනාව- Vedananaupassana: සතර සතිපට්ඨාන භාවනාවකි. බලන්න: භාවනා.

▲ විදර්ශනා-Insight: විදර්ශනා- විපස්සනා ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ අවිජ්ජාව පහකර ගැනීම පිණිස ප්‍රඥාව වර්ධනය කරගැනීමය. ධර්ම කරුණු ප්‍රඥාවෙන් අවර්ජනා කිරීම විපස්සනා භාවනාවය. එමගින් අවිජ්ජාව -මෝහය පහකර ගැනීමට හැකිවේ. බලන්න: සමථ හා විදර්ශනා.

▼ රාග දෝස මෝහය ක්‍ෂය කිරීමේ නුවණ විපස්සනාව වේ. ඒ නිවන් මගය. මූලාශ්‍රය: සංයු.නි: (4): සළායතනවග්ග: අසංඛතසංයුත්ත: 9.2.2 විපස්සනා සූත්‍රය, පි.666.

▲ විදර්ශනා ඥානය- insight knowledge: මෙය, විජ්ජාවිමුක්තිය ලබාගැනීම පිණිස ඇති අෂ්ටවිද්‍යා ඥානයන්ගෙන් එකකි. බලන්න: අෂ්ටවිද්‍යා ඥාන.

▼ අටුවාවට අනුව: විදර්ශනා ඥානය යනු ආරිය න්‍යායායේ අංගයකි. බලන්න: EAN: note: 2123, p. 682.

▼ විදර්ශනා නුවණ ඇතිවීම මෙහි විස්තරාත්මකව පෙන්වා ඇත. මූලාශ්‍රය: බු.නි: පටිසම්භිදා 2: පඤ්ඤාවග්ග: 3-9 විදර්ශනා කථා, පි.238.

▲ විද්‍යාව: පාලි:විජ්ජා True Knowledge- non delusion: ධර්මයට අනුව විද්‍යාව-විජ්ජා-අමෝහය යනු චතුරාර්ය සත්‍ය අවබෝධ කිරීමය. විද්‍යාව සත්‍ය ඥානය ලෙසින්ද පෙන්වා ඇත. එනම්, සසර දුක නැතිකරගැනීමේ නුවණය. අවිද්‍යාව යනු චතුරාර්ය සත්‍ය අවබෝධ නොකිරීමය. බලන්න: අවිද්‍යා. ශබ්දකෝෂ: පා.සි.ශ: පි.468: ‘විජ්ජා’ : ‘ශිල්පය, ත්‍රිවිද්‍යාව, විජ්ජාවිමුක්ති: විමුක්තිය”. B.D: p.353: ‘vijjā’: ‘higher knowledge’. P.T.S: p.1383: ‘vijjā’: “possessed of wisdom”.

▼ විද්‍යාව ඇතිවීමෙන් පටිච්චසමුප්පාදය අවසන්වේ: චතුරාර්ය සත්‍ය අවබෝධයෙන්, අවිද්‍යාව ප්‍රතිණය වී විද්‍යාව පහළවේ.

මූලාශ්‍ර: සංයු.නි: (2): නිදාන වගඟ: 1.1.1 පටිච්චසමුප්පාද සූත්‍රය, පි.24, 1.1.2 විභංග සූත්‍රය, පි.26, ESN: 12: Nidanasamyutta: 1.1. Dependent Origination, p. 610 & 2.2 Analysis of Dependent Origination, p.61.

▼ කුසලධර්ම ඇතිකරගැනීමේ පූර්වගාමියා (forerunner) විද්‍යාව යයි බව බුදුන් වහන්සේ පෙන්වා ඇත: විද්‍යාව සමග හිරි ඔත්පප ඇතිවේ, ඔහුට , සත්‍ය ඥානය අවබෝධ වේ, එමනිසා ඔහුතුල සම්මා දිට්ඨිය ඇතිවේ. සම්මා දිට්ඨිය ඇතිවිට 2 සම්මා සංකප්ප ඇතිවේ... එලෙස අනුක්‍රමයෙන් ආරිය අටමගේ සෙසු අංග ඇතිවේ. සම්මා සමාධිය ඇතිවිට, සම්මා ඥාණය-සත්‍ය ඥානය ඇතිවේ. සම්මා ඥානය මගින්, සම්මා විමුක්තිය ඇතිවේ, ඒ විද්‍යාව අවබෝධයය. මූලාශ්‍ර: සංයු.නි: (5-1): මහාවග්ග: මග්ගසංයුත්ත: 1.1.1 අවිජ්ජා සූත්‍රය, පි. 30, ESN:45: Mgga samyutta: 1.1 Ignorance, p. 1603.

▼ විද්‍යාව පහළවීම: ඇස...ඇසෙන් දකිනා රූපය...ඇසේ විඥානය, (මේ 3 එක්වීමෙන් ඇතිවන) ඇසේ ස්පර්ශය... ඇසේ ස්පර්ශය නිසා යම් වේදනාවක් ඇතිවේද: සැප වේදනා, දුක වේදනා, සැපත් නැති දුකත් නැති (මැදහත්) වේදනා ...මේ සියල්ල අනිත්‍යබව, දත්තා, දකිනා පුද්ගලයා ට විද්‍යාව පහළවේ. බලන්න: අවිද්‍යාව ප්‍රභීණ කරගැනීමේ පිළිවෙත. මූලාශ්‍ර: සංයු.නි: (4) සළායතන වග්ග: 1.6.1 අවිජ්ජාපහාන සූත්‍රය, පි. 94, ESN: 35: Salayathanasamyutta: Ignorance: 53.1 Abandoning , P. 1234.

▼ සම්මා දිට්ඨිය විද්‍යාව ඇතිකරයි: නිවැරදි ලෙසින් තබන ලද උලක් හෝ කුරක් (හැල්නන්ඩුව-යවනන්ඩුව) මගින් හානියක් සිදුනොවේ. එලෙස, සම්මා දිට්ඨිය ඇතිවිට යහපත-විද්‍යාව ඇතිවී සසරින් මිදීමට හැකිවේ. බලන්න: උපග්‍රන්ථය:5 මූලාශ්‍ර: සංයු.නි: (5-1): මග්ගසංයුත්ත :1.1.9 සුක සූත්‍රය, පි.44, ESN: 45: Magga samyutta: 9.9. The Spike, p. 1613.

▼ සම්මා දිට්ඨිය ඇතිවිට අවිද්‍යාව නැතිවී, විද්‍යාව ඇතිවේ: මූලාශ්‍ර: ම.නි: (1): 1.1.9 සම්මා දිට්ඨි සූත්‍රය, පි. 130, EMN: 9: Sammāditṭhi Sutta-Right View, p.1217.

▼ පහතබබා ධර්මතා ප්‍රභීණ කිරීමෙන් විද්‍යාව ඇතිවේ.බලන්න: පහතබබා ධර්ම. මූලාශ්‍ර: දී.ස.නි : (3 කාණ්ඩය): 11 දසුත්තර සූත්‍රය, පි. 483, EDN: 34: Dasuttara Sutta: Expanding Decades, p. 384.

▼ කායගතා සතිය වඩාගැනීමෙන්, විපුල කරගැනීම විද්‍යාව ඇතිකරගැනීමට හේතුවේ. බලන්න: කායගතා සතියේ ප්‍රතිලාභ. මූලාශ්‍ර: අංගු.නි: (1): 1 නිපාත: කායගතාසති වග්ග සූත්‍ර, පි. 125, EAN:1: Mindfulness Directed to the Body, p.52.

▼ බුදුන් වහන්සේ විද්‍යාව ඇතිකරගැනීම පිළිබඳව යහපත් ලෙසින් වදාරා ඇත. එම ධර්මය සංඝයා එක්ව, ධර්මයේ චිරස්ථිතිය පිණිස සජ්ජායනා කිරීම සුදුසු ය යි සැරියුත් මහා තෙරුන් සංඝයාට උපදෙස් දී ඇත. මූලාශ්‍ර:දී.ස.නි: (3):10 සංගීති සූත්‍රය,පි. 372, EDN: 33 SangītiSutta: The Chanting Together, p. 362.

▼ විද්‍යාව පෝෂණය වීම

විද්‍යාව පෝෂණය වීම බුදුන් වහන්සේ මෙසේ පෙන්වා ඇත:

“කලායන මිත්‍ර සේවනය නිසා සද්ධර්මය ඇසීම පෝෂණය වේ, සද්ධර්මය ඇසීම නිසා ශ්‍රද්ධාව පෝෂණය වේ. ශ්‍රද්ධාව නිසා යෝනිසෝමනසිකාරය පෝෂණය වේ. යෝනිසෝමනසිකාරය නිසා සතිය හා සම්ප්‍රජන්‍යය පෝෂණය වේ. සතිය හා සම්ප්‍රජන්‍යය නිසා ඉන්ද්‍රිය සංවරය පෝෂණය වේ. ඉන්ද්‍රිය සංවරය නිසා ත්‍රිවිධ සුවර්තය පෝෂණය වේ. ත්‍රිවිධ සුවර්තය නිසා සතර සති පටිඨානය පෝෂණය වේ. සතර සති පටිඨානය නිසා සප්ත බොජ්ඣංග ධර්ම පෝෂණය වේ. සප්ත බොජ්ඣංග ධර්ම නිසා විද්‍යාවිමුක්තිය පෝෂණය වේ”.

මේ ක්‍රියාවලිය පිළිබඳ බුදුන් වහන්සේ පෙන්වා වදාළ උපමාව- කඳු මුදුනට වැටෙන වැස්ස: කඳු මුදුනට වැස්ස පතිතවූ විට, එම දිය ගලා ගොස් කඳු බෑවුමෙ ඇති විවර, පැලුම් ආදිය පිරේ. ඒවා පිරී ගොස් ගලායන දිය මගින් දොළ පාර පිරී යයි. ඒවා පිරී ගොස් ගලායන දිය මගින් පොකුණු පිරී යයි. ඒවා පිරී ගොස් ගලායන දිය මගින් විල් පිරී යයි. ඒවා පිරී ගොස් ගලායන දිය මගින් ඇල ආදී කුඩා දිය පහර පිරී යයි. ඒවා පිරී ගොස් ගලායන දිය මගින් නදී පිරී යයි. ඒවා පිරී ගොස් ගලායන දිය මගින් ගංඟා ද අනතුරුව මහා ගංඟා ද පිරී යයි. මහා ගංඟා පිරී ගොස් ගලායන දිය මගින් මහා සාගරය පිරී යයි. එලෙස, කුසල ධර්මතා පෝෂණය වීමෙන් නිවන- විමුක්තිය නමැති සාගරය පෝෂණය වේ. බලන්න: උප ග්‍රන්ථය: 5. මූලාශ්‍ර: අංගු.නි: (6): 10 නිපාත: යමක වග්ග: 10.2.2.1 අවිද්‍යා සූත්‍රය, පි.232, EAN:10: II Pairs: 61.1.Ignorance, p. 517.

▼ විද්‍යා සහගතබව: විද්‍යාසහගතබව ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ යථාබව අවබෝධ කිරීමය.

ශ්‍රැතවත් ආරිය ශ්‍රාවකයා, රූප...වේදනා...සංඤා...සංඛාර ... විඤාන ආදී ධර්මතා කුමක්ද? යයි දැනී, ඒ ඒ ධර්මතා ඇතිවන්නේ කෙසේද?, නැතිවෙන්නේ කෙසේද? ඒවා නැතිකර ගැනීමේ මාර්ගය කුමක්ද? යයි දැනී, එය විද්‍යාව ය, ඒ පමණකින්ම විද්‍යා සහගතබව ඇතිවේ. මූලාශ්‍ර: සංයු.නි: (3): ඛන්ධසංයුත්ත: 1.3.2.1 අවිජ්ජා සූත්‍රය, 1.3.2.2. හා විජ්ජා සූත්‍රය, පි. 311, ESN: 22: Kahnadasamyutta: 113.1 Ignorance, 114.2 True knowledge, p. 1100.

▼ විද්‍යාව යනු වතු සත්‍ය අවබෝධයය.: අවිද්‍යාව පහ කර විද්‍යාව ඇතිකර ගැනීමට ආරිය අටමග වැඩිය යුතුය. මූලාශ්‍රය: සංයු.නි: (4) සළායතන වග්ග: ජම්බුකදක සංයුත්ත: 4.1.9 අවිජ්ජා සූත්‍රය, පි. 506, ESN: 38: Jambukhādaka -samyutta: 9 Ignorance, p. 1404.

▼ විද්‍යාව ඇතිකර ගැනීම: සැරියුත් තෙරුන් වහන්සේ මෙසේ වදාළහ:

“...යම් කලක සිට, ආරිය ශ්‍රාවකයා, ආසව (ආශ්‍රව) ගැන දැනීද, ආසව සමුදය දැනීද, ආසව නිරෝධය දැනීද, ආසව නිරෝධ ගාමිණී පටිපදාව දැනීද, භෙතෙම, සහමුලින්ම, රාග අනුසය, පටිස අනුසය, අසමිදිට්ඨි මාන අනුසය මුලින් උපුටා දමා, අවිද්‍යාව පහකර විද්‍යාව උපදවා මේ ජීවිතයේදීම දුක කෙළවර කරගනී...”

මූලාශ්‍ර: ම.නි: (1): 1.1.9 සම්මා දිට්ඨි සූත්‍රය, පි. 130, EMN: 9:
Sammāditṭhi Sutta- Right View, p. 121.

▼ සමාස්තවය ඇතිවීම නිසා විද්‍යාව පහළවේ.: සමාස්තවය යනු සම්මා දිට්ඨිය පෙරටු කරගත් අංග 10 සම්පූර්ණ වීමය. බලන්න: සමාස්තවය.
මූලාශ්‍ර: අංග.නි: (6): 10 නිපාත: සමණසඤ්ඤා වගග, 10.3.1.5. විජ්ජා සූත්‍රය, පි.412, EAN:10: 105.5 True Knowledge, p.541.

▼ විද්‍යාව සම්පූර්ණවීමට අවශ්‍ය දස කරුණු: 1) ශ්‍රද්ධාව තිබීම 2) ශිලසම්පන්නවීම 3) බහුශ්‍රැතවීම 4) ධර්මකපිකවීම 5) පරිසාවචර වීම- පිරිස ඇසුරුකිරීම 6) ධර්මය යහපත් ලෙසින් පිරිසට දේශනාකිරීමේ හැකියාව 7) විසාරදබව-විනයධර 8) පූර්වනිවාස සිහිකිරීමේ නුවණ තිබීම 9) දිවැස තිබීම 10) ආසවක්‍ෂය කිරීම. සටහන: ඒ 10 අංග පරිපූර්ණවීම නිසා ‘භික්ෂුව සමන්තපාසාදිකා වේ (who inspires confidence)’, සර්වආකාර පරිපූර්ණ වේ (who is complete in all aspects)’ යයි මෙහි දක්වා ඇත. මූලාශ්‍රය: අංග.නි: (6): 10 නිපාත: ආනිසංසවග්ග: 10.1.1.10 විජ්ජාසූත්‍රය, පි.52, EAN:10: 10.10 True knowledge, p. 494.

▼ රූප, වේදනා, සංඤා, සංඛර, විඤානය යන පංච උපාදානස්කන්ධය දන්නාබව, එහි සමුදය, නිරෝධය හා නිරෝධගාමිණී පටිපදාව දන්නා බව විද්‍යාව වේ. සටහන: සංයු.නි: (5-2): මහාවග්ග: සච්චසංයුත්ත: 12.2.8 විජ්ජාසූත්‍රය, පි.308 හි මේ සමාන විස්තරයක් දක්වා ඇත. මූලාශ්‍රය: සංයු.නි: (3): ඛන්ධසංයුත්ත: ධම්මකපිකවග්ග: 1.3.2.2. විජ්ජා සූත්‍රය, පි.312.

▲ විද්‍යාවිමුක්ති ඥානදර්ශනය-true knowledge and liberation:
විද්‍යාවිමුක්ති ඥානදර්ශනය ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ, සත්‍ය ඥානය ලබා විමුක්තිය-නිවන සාක්ෂාත් කරගැනීමය- සසර දුකින් මිදීමය.
විද්‍යාවිමුක්ති පෝෂණය වන ආකාරය: සප්ත බොජ්ඣංගය වැඩීම නිසා විද්‍යාවිමුක්ති ය පෝෂණයවේ. බොජ්ඣංගපෝෂණය වන්නේ සතර සතිපට්ඨානය මගින්ය. සතර සතිපට්ඨානය පෝෂණය වන්නේ ත්‍රිවිධ සුවර්තය මගින්ය. ත්‍රිවිධ සුවර්තය පෝෂණය වන්නේ ඉන්ද්‍රිය සංවරය මගින්ය. ඉන්ද්‍රිය සංවරය පෝෂණය වන්නේ සම්ප්‍රජන්‍යය මගින්ය. සම්ප්‍රජන්‍යය පෝෂණය වන්නේ යෝනිසෝමනසිකාරය මගින්ය. යෝනිසෝමනසිකාරය පෝෂණය වන්නේ ශ්‍රද්ධාව මගින්ය. ශ්‍රද්ධාව පෝෂණය වන්නේ සද්ධර්ම ශ්‍රවණය මගින්ය. සද්ධර්ම ශ්‍රවණය පෝෂණය වන්නේ කල්‍යානමිත්‍ර ආශ්‍රය නිසාය. මේ පිළිබඳව පිළිබඳ යොදගෙන ඇති උපමාව-කඳු මුදුනට වැටෙන වැස්ස. කඳුමුදුනට වැස්ස වසිනවිට, ජලය බැවුම ඔස්සේ ගලා ගොස් එහි ඇති විවර පුරවයි, ඒ විවර පිරිගියවිට, ජලය ගලාවත් නිමිනය ද එතැන්සිට, කුඩා ගංගා ද, ඒවා පිරි කුඩා විල්ද, එතැන්සිට ගලායන ජලය මහාවිල්ද පුරවයි. මහාවිල්ද ජලය පිරි ගලා ගොස් අසල ඇති ඇල, දොළ, හා ගංගා පුරවයි. ගංගා වල ජලය ගලාවත් මහා සයුර පුරවයි. එලෙස, කල්‍යානමිත්‍ර ආශ්‍රය නිසා, සද්ධර්ම ශ්‍රවණය...ආදී ලෙසින්, එක් කුසල දහමක්, ආසන්න කුසල දහම පුරවාලමින්... විද්‍යාවිමුක්තිය ඇතිවීම දක්වා සම්බන්ධවෙමින් පැතිරී යයි. බලන්න: උපග්‍රන්ථය:5

මූලාශ්‍ර:අංග.නි.(6):10 නිපාත, යමක වග්ග,10.2.2.1.අවිද්‍යා සූත්‍රය,
පි.232, EAN:10: II Pairs .61.1.Ignorance, p. 517.

▲ වෝදාන ඥානය- Vodana Nana: වෝදාන ඥානය (ව්‍යවදාන ඥාන)
ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ අතිතය, අනාගතය හා වර්තමාන කාල 3
පිළිබඳව සිත වික්ෂිප්ත නොකර, ප්‍රභාස්වර සිත ඇතිකර ගැනීමේ
නුවණය. මූලාශ්‍රය: බු.නි: පටිසම්භිදා 1: 3 ආනාපානසතිකථා: 3-4
වෝදාන ඥානය, පි.338.

වධ

▲ විධා-Vidha: විධා යනු මානයය. (ත්‍රිවිධ මාන), ඒවා නැතිකර ගැනීමට
ආරියඅටමග වැඩිය යුතුවේ. බලන්න: ත්‍රිවිධ මාන. මූලාශ්‍රය:සංයු.නි: (5-
1): මහාවග්ග: මග්ගසංයුත්ත:එසනාවග්ග:1.15- විධාසූත්‍රය, පි.154.

▼ විධාව නැතිකිරීමට බොජ්ඣංග ධර්මතා වැඩිය යුතුවේ. මූලාශ්‍රය:
සංයු.නි: (5-1): මහාවග්ග:බොජ්ඣංගසංයුත්ත: චක්කවත්තිවග්ග: 2.5.4
විධාසූත්‍රය, පි.224.

▲ විධුර තෙර- Vidura Thera: මේ තෙරුන්, කකුසඳ බුදුන්වහන්සේගේ
අගසව් දෙනමගෙන් කෙනකි. මූලාශ්‍රය:සංයු.නි: (2) : නිදානවග්ග:
අන්මතග්ග සංයුත්ත: දුග්ගතවග්ග: 3.2.10 වෙපුල්ල පබ්බත සූත්‍රය,
පි.314.

වද

▲ වදුරා හා මස්වැද්දා උපමාව- Simile of Monkey & the hunter: මේ
උපමාවෙන් පෙන්වා ඇත්තේ, සතර සතිපට්ඨානය හැර පස්කම් සැපයට
යටවී මාරයාට හසුවීම, ආශාව නිසා වදුරෙක් මස් වැද්දාගේ උගුලට හසුවී
විනාශවීමය. බලන්න: ගෝවර භූමිය, උපග්‍රන්ථය:5

වන

▲ වනගොමු සකස්කිරීම- Creating forests: වනගොමු සකස්කිරීම යනු
වනරෝපනය- යනු ගස් සිටුවා වනභූමි ඇතිකිරීමය. යම් කෙනෙක්,
අන්‍යයන්ගේ යහපත පිණිස වනරෝපණය කරන්නේ නම් එය පුණ්‍ය
ක්‍රියාවකි, සුගතියට මග පාදයි. බලන්න: පින්. මූලාශ්‍රය: සංයු.නි: (1):
සගාථවග්ග: දේවතාසංයුත්ත: 1.5.7 වනරෝප සූත්‍රය, පි.86.

▲ වනපත්ථ-jungle thickets: වනපත්ථ යනු ආධ්‍යාත්මික පුහුණුව
පිණිස හුදකලාව ප්‍රියකරණ සංඝයා වාසය කරණ ගැඹුරු වන බිම්ය.
එලෙස ජීවත්වන සංඝයා වනවාසී ලෙසින් හඳුන්වයි. වනපෙත් ආශ්‍රිතව
සංඝයා වාසය කළයුතු ආකාරය මෙහිදී පෙන්වා ඇත. මූලාශ්‍රය:ම.නි: (1):
සිහනාදවග්ග: 1.2.7 වනපත්ථ සූත්‍රය, පි.284.

▲ වන සෙනසුන් - Forest dwellings: වනසෙනසුන්- ආරණ්‍යසේනාසන
ලෙසින්ද පෙන්වා ඇත. දුර කැලෑවල පිහිටි මේ ස්ථානවල වාසය කරන
සංඝයා වනවාසීන්ය. බලන්න: ආරණ්‍යසේනාසන.

▲ විනය හා අවිනය-discipline & non-discipline

බුද්ධ දේශනාවල ඇතුළත් වී ඇත්තේ ධර්මය හා විනය පිළිබඳ උපදෙස්, අවවාද යන්ය. විනය ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ, බුදුන් වහන්සේ වදාළ විනයට අනුව කටයුතු කිරීමය. අවිනය යනු විනයට අනුකූල නොවීමය. විනය නොතකා හැරීම නිසා බොහෝ දෙනාට අහිත සිදුවන බව, සද්ධර්මයේ පිරිහීමට හේතුවන බුදුන් වහන්සේ වදාළහ. සටහන්: * අටුවාවට අනුව: By the sutta method, discipline (*vinaya*) means restraint, abandoning, reflection, and the removal of lust, hatred, and delusion. Non-discipline (*avinaya*) means non-restraint, non-abandoning, non-reflection, and the non-removal of lust, hatred, and delusion. By the Vinaya method, discipline is a proper base, motion, announcement, bounded area, and assembly. Non-discipline is a defective base, motion, announcement, bounded area, and assembly.” බලන්න: EAN:note: 62, p.584. මූලාශ්‍ර: අංගු.නි: (1): 1 නිපාත:අධම්මවග්ග: සූත්‍ර 1.10 -පි.78, EAN:1: 131-34-, p.42.

▲ විනය කම්ම-Vinaya kamma : විනය කම්ම ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ සංඝයා පිළිබඳව කටයුතුය. විනයට එරෙහිව කටයුතු කරන සංඝයාට පනවන නීතිද මෙයට ඇතුළත් වේ. වැරද්ද පිළියම් කරගත්විට විනය කම්ම අහෝසි කෙරේ. බලන්න: උකෙබපනියකම්ම, පටිසාරණියකම්ම, භණ්ඩුකර්මය, වින.පි:මහාවග්ග පාලිය1.

▲විනයධර-expert in the discipline: විනයධර වීමට ධර්ම කරුණු 7 ක් සම්පූර්ණකරගත යුතුය: 1) වරද (ආපත්තිය) දන්නා බව 2) නිවරදය (අනාපත්තිය) දන්නා බව 3) සුළු වරද (ලභ්‍යආපත්තිය) දන්නා බව 4) මහා වරද (ගරුකාපත්තිය) දන්නා බව 5) පානිමෝක්ෂසංවර ශීලය, ආචාරගෝචර සම්පන්නබව 6) සිව්පාන නිදුකින් ලබාගැනීමට හැකිබව 7) ආසව ක්‍ෂය කර විමුක්තිය ලබා ඇතිබව. සටහන්: * දෙවෙනි සූත්‍රයේ දී විනයධර වීමට ඉහත1-4කරුණු හා 6-7 කරුණු දක්වා ඇත, 5) කරුණ:විනය පිළිබඳ ස්ථාවරබව තිබීමය. ** තෙවෙනි සූත්‍රය: දෙවන සූත්‍රයට සමානය ** සතර වෙනි සූත්‍රය: 1-4 කරුණු සමානය, 5) කරුණ: පූර්වනිවාස සිහිකිරීමේ නුවන 6) කරුණ: දිවැස් තිබීම 7) පෙර සඳහන් 7 කරුණට සාමානය. මූලාශ්‍ර:අංගු.නි: (4): 7 නිපාත: විනයවග්ග: 1 2 3 4 විනයධර සූත්‍ර, පි.502, EAN:7: An expert in discipline, 4 suttas, p.404.

▼විනයධර ශෝඛන වීම - විනය යහපත්ව අවබෝධ කර තිබීම, පිළිබඳ අවශ්‍යතාවයන් මෙහි විස්තරකර ඇත. මූලාශ්‍රය: අංගු.නි: (4): 7 නිපාත: විනයවග්ග: 7.2.3.5-8 දක්වා සූත්‍ර 4කි. පි.504.

▲ විනය පැනවීමට හේතු- Reasons for Training rules: සංඝයාට විනය නීති (සිකපද) පැනවීමට හේතු කරුණු: 1) සංඝයාගේ සුභසාධනය (well-being) හා පහසුවෙන් සිටීම පිණිස-පහසු විහරණය පිණිස. 2) දුස්සීලව හැසිරෙන සංඝයා ගැන පරීක්ෂාවෙන් සිටීම මගින් යහපත්ව හැසිරෙන (පෙශල භික්ෂූන්) සංඝයාට පහසුවෙන් වාසය කිරීමට හැකිවීම පිණිස 3) මේ ජීවිතයේ ඇති ආසවයන් (taints) සංවර කරගැනීමට හා මතු ජීවිතයේ සුභ සාධනය පිණිස ආසව පහකරගැනීම පිණිස. 4) මේ ජීවිතයේ ඇති වෛරයන් (enmities) සංසිද්ධා ගැනීම පිණිස හා මතු ජීවිතයේ සුභසාධනය පිණිස වෛරය පහකරගැනීම පිණිස. 5) මේ ජීවිතයේ ඇති

දෝෂ (faults) සංසිද්ධා ගැනීම පිණිස හා මතු ජීවිතයේ සුභ සාධනය පිණිස දෝෂ පහකරගැනීම පිණිස . 6) මේ ජීවිතයේ ඇති උවදුරු-බිය (perils) සංසිද්ධා ගැනීම පිණිස හා මතු ජීවිතයේ සුභ සාධනය පිණිස උවදුරු පහකරගැනීම පිණිස. 7) මේ ජීවිතයේ ඇති අකුසල් සංසිද්ධා ගැනීම පිණිස හා මතු ජීවිතයේ සුභ සාධනය පිණිස අකුසල් පහකරගැනීම පිණිස. 8) ගිහියන් හට අනුකම්පාව පිණිස .9) පාපි චේතනා ඇති අය විසින් ඇතිකලහැකි කළහ, හේද ආදිය වළක්වා ගැනීම පිණිස, එමගින්, ශ්‍රද්ධාව නොමැති අයතුළ ශ්‍රද්ධාව ඇතිවීම පිණිස, ශ්‍රද්ධාව ඇති අයගේ ශ්‍රද්ධාව විපුල කරගැනීම පිණිස 10) සද්ධර්මයේ අඛණ්ඩ පැවැත්ම පිණිස 11) විනයට අනුග්‍රහ පිණිස (promoting the discipline). සටහන්: * විනය කර්ම පිළිබඳ මෙහි විස්තර කර ඇත. ** විනය නීති- සිකපද පිළිබඳ විස්තර පිණිස බලන්න: වි.පි.මහාවග්ග පාලිය. මූලාශ්‍රය:අංගු.නි: (1):2 නිපාතය: 2 විනය පෙයියාලය: 1.10, පි. 230.

▼ සංඝයාගේ යහපත පිණිස සික පද පැනවීම ගැන මෙහි විස්තරාත්මකව දක්වා ඇත. මූලාශ්‍රය:අංගු.නි: (1): 2 නිපාත: විනයපෙයියාලය, පි.230.

▲වීනාව - the lute: සළායතන මගින් අල්ලා ගන්නා අරමුණු නිසා ඇතිවෙන විවිධ වේදනා, සංඥා ආදිය ට නො ඇලීම ඇතිකර ගැනීම පෙන්වීමට වීනාව උපමාව යොදාගෙන ඇත:

කිසිදිනක් වීනාවක් නොදුටු රජතුමෙක් වීනාවෙන් නැගෙන මිහිරි නාදය අසා එයට කැමතිවේ. ඔහු, ඒ මිහිරි නාදය ඇතිකරන වීනාව බැලීමට කැමතිව, සේවකයන් ලවා වීනාවක් ගෙන්වා ගනී. එහෙත් වීනාව ගැන සතුටට පත් නොවන ඔහු, ඉන් නැගෙන මිහිරි නාදය ගෙන එනලෙසින් සේවකයන්ට අනුකර්ෂිත කරයි. වීනාවේ, ඇති අංග යොදාගෙන සංගීතකාරයා වළු මිහිරි නාදය ඇති කරන බව සේවකයන් රජුට පවසයි. මිහිරිනාදයට මිස වීනාවට ඇලුම් නොකරන රජතුමා, ඒ වීනාව කඩා බිඳ දමා වීනාශ කරයි. එලෙස, සළායතන මගින් අල්ලා ගන්නා අරමුණු නිසා ඇතිවෙන විවිධ වේදනා, සංඥා ආදිය පිළිබඳ යථා අවබෝධය ලබාගන්නා හික්ෂුව හෝ හික්ෂුණිය, ‘මමය මාගේය’ යන සංකල්පය බිඳදමයි. සටහන්: අටුවාවට අනුව: පංචඋපාදානස්කන්ධය වීනාව වැනිය. භාවනාවේ නිරත පුද්ගලයා රජතුමා වැනිය. වීනාව බිඳ දමන රජතුමාට ඉන් කිසිම මිහිරි නාදයක් නො ඇසේ. එලෙසින්, භාවනා යෝගියාට පංචඋපාදානස්කන්ධයේ යථාබව අවබෝධව එය, මමය මාගේය යන අල්ලා ගැනීම නුවණින් අත්හැර දමයි. බලන්න:ESN: note: 217, p.1555. මූලාශ්‍ර: සංයු.නි: (4): සළායතනවග්ග:වේදනාසංයුත්ත: ආසිච්ඡවග්ග:1.10.9 වීනාඋපමාව සූත්‍රය, පි.400, ESN: Salayathna vagga: Vedanasamyutta: 246.9 The Simile of the lute, p.1324.

▲වීනාශය-Disaster: වීනාශය-වැනසීම-වාසනය ලෙසින් මෙහිදී පෙන්වා ඇත්තේ, යම් මහණ කෙනෙක් තමන් හා වාසය කරන සෙසු සංඝයාහට අයහපත් ලෙසින් පරිභව නින්දා කිරීම නිසා ඔහුට විඳීමට සිදුවන අයහපත් කර්ම එලයන්ය. මෙහි අයහපත් විපාක 11 ක් පෙන්වා ඇත. මූලාශ්‍රය: අංගු.නි: (6) :11 නිපාත: නිස්සයවග්ග: 11.1.6 වාසන සූත්‍රය, පි.624.

▼ බුදුන් වහන්සේ වාසන 5ක් පෙන්වා ඇත

1) ඥාතිවාසනය 2) හෝග (සම්පත්) වාසනය 3) රෝග වාසනය 4) ශීලවාසනය 5) දිට්ඨි වාසනය. සටහන: ශීල හා දිට්ඨිය විනාශවීම දුගතිය ඇති කරයි, මූලාශ්‍රය: අංගු.නි: (3) :5 නිපාත: ගිලානවග්ග: 5.3.3.10 සම්පදා සූත්‍රය, පි.262.

▲ විනිපාතය- Vinipāta: විනිපාතය යනු නිරය- සතර අපායවේ, එම ස්ථානවල උපත ලබන සත්වයන් විනිපාතක ලෙසින් හඳුන්වනි, එනම් දුගති උපතක් ලැබූ සත්වයා. බලන්න: නිරය, කම්මවිපාක.

▼ සිව්දහම (සෝතාපන්න) ඇති අය විනිපාතය ඉක්මවා ඇත. මූලාශ්‍රය: සංයු.නි: (5-2): මහාවග්ග: සෝතාපන්නිසංයුත්ත: රාජාකාරාමවග්ග: 11.2.5 විනිපාත සූත්‍රය, පි.196.

▲ විනිබන්ධන-Vinibandhana: සිත වෙළා බැඳලන ධර්මතා විනිබන්ධන වේ. එවැනි ධර්මතා 5 කි: 1) කාමය පහතොවීම 2) කය පිළිබඳ අවිගත රාගය 3) බාහිර රූප පිළිබඳ අවිගත රාගය 4) බොහෝ ආහර ගැනීම හා නින්දට ඇලීම 5) බ්‍රහ්මවරියාවේ අරමුණ ලෙසින් දෙවනිකායක පහළවීම පැනීම. මේවා ඇතිවිට ධර්මය වඩා ගැනීමට විරිය නැතිවේ. මූලාශ්‍රය: අංගු.නි: (3): 5 නිපාත: කම්බිලවග්ග: 5.5.1.6 විනිබන්ධ සූත්‍රය, පි.424.

▼ විනිබන්ධන පහකර ගැනීම පිණිස සතර සතිපට්ඨානය වැඩිය යුතුවේ. මූලාශ්‍රය: අංගු.නි: (5): 9 නිපාත: 9.2.2.10 විනිබන්ධ සතිපට්ඨාන සූත්‍රය, පි.582.

▲ විනිලක සංඥාව- perception of a livid corpse: කයේ අසුභය පෙන්නන සංඥා 10 න් එකකි. නිල්වූ මළකඳක් අරමුණුකොට වඩන හවානාවය. විදසුන් නුවණ වඩාගැනීමට මගකි. බලන්න: දස සංඥා, දසඅසුභ භාවනාව.

▼ විනිලක සංඥා භාවනාව පහසුවිහරණය පිණිස පවතී.: මූලාශ්‍රය: සංයු.නි: (5-1): මහාවග්ග: බොජ්ඣංගසංයුත්ත: ආනාපානවග්ග: 2.7-විනිලක සූත්‍රය, පි.271.

▲ වෙනසිකො- abolitionist: බුදුන් වහන්සේ වැඩසිටි සමයේ සමහර අන්‍ය පරිබ්‍රජකයෝ:

‘ගුරු ගෝතම, සැම දෙයක්ම අහෝසිකරන කෙනෙක්ය... ඔහු නිශ්චිත ප්‍රකාස කිරීමෙන් වැලකිසිටි’ යන මතය දැරූහ.

ඔවුන්ගේ ඒ මත පිළිබඳව වම්පා නුවර, වජ්ජියමාහිත ගහපති මෙහිදී දැක්වූ කරුණු බුදුන් වහන්සේ අනුමත කරඇත. බලන්න: දිට්ඨි. මූලාශ්‍රය: අංගු.නි: (6): 10 නිපාත: 10.2.5.4.වජ්ජියමාහිත සූත්‍රය, පි.368, EAN:10:94-4 Vajjiyamāhita, p.535.

වණ

▲ වාණිජ කටයුතු-Business: වාණිජ කටයුතු ලෙසින් මෙහිදී පෙන්වා ඇත්තේ වෙළඳාම ආදී කටයුතුවල නිරතවීමය. සැරියුත් තෙරුන් විසින් විමසනු ලැබූ, කෙනෙක් වාණිජ කටයුතුවල දියුණුවීම හා පිරිහීම ගැන බුදුන් වහන්සේ මෙහිදී කරුණු පෙන්වා ඇත. ශ්‍රමණ බ්‍රාහ්මණයන්හට

අවශ්‍ය දේ පෙරදී හෝ මේ භවයේදී ලබාදෙන පුද්ගලයාගේ වාණිජ කටයතු සඵලවේ, එසේ නොදුන් පුද්ගලයාගේ වාණිජ කටයතු නිස්ඵලවේ යයි මෙහි පෙන්වා ඇත. මූලාශ්‍රය: අංග.නි: (2): 4 නිපාත: අපණ්ණකවග්ග: 4.2.3.9 වාණිජ්ජා සූත්‍රය, පි.174.

▼ **ධර්මයේ හැසිරෙන ගිහියන් විසින් නොකළයුතු -වැරදි වාණිජ කටයුතු:**
 1) සත්ත්ව භිංසාව පිණිස වූ අවි විකිණීම (ශස්ත්‍රවාණිජ්ජා) 2) වහල් වෙළඳාම (සත්ව වාණිජ්ජා) 3) මස් පිණිස සතුන් විකිණීම (මාංසවාණිජ්ජා) 4) මත්පැන් මත් ද්‍රව්‍ය විකිණීම (මද්‍යවාණිජ්ජා) 5) වස විස විකිණීම (විෂවාණිජ්ජා). මූලාශ්‍රය: අංග.නි: (3): 5 නිපාත: 5.4.3.7 වාණිජ්ජා සූත්‍රය, පි.360.

▲ **වෙනුහු දේවපුත්‍ර- Venahu devaputhra:** බුදුන් වහන්සේ සැවැත්නුවර වැඩවසන සමයේ මේ දෙවියෝ, බුදුන් වහන්සේගේ ගුණ මෙසේ පවසා ඇත:

“ යම් මිනිස් කෙනෙක් බුදුරජානන් වහන්සේ පයුරුපසනා කොට, සසුනේ නොපමාව හික්මෙන්නේ නම් ඔවුන් ඒකාන්තයෙන්ම සුවපත් වූ වෝය”.
 බලන්න: බුදුගුණ. මූලාශ්‍රය: සංයු.නි: (1): සගාථවග්ග: දේවපුත්‍රසංයුත්ත :2.2.2 වෙනුහු සූත්‍රය, පි. 124.

වප

▲ **වප්ප තෙර පස්වග -Vappa Thera Pasvaga:** බලන්න: උපග්‍රන්ථය:1

▲ **වප්ප ශාක්‍ය-Vappa the Sakkyan:** බලන්න: උපග්‍රන්ථය:3

▲ **විපුබ්බක සංඥා භාවනාව -Vipubbaka sanna bhavana:** මෙය දස අසුභ භාවනා වලින් එකකි, නවදොරින් ඕපස් ගලන සතුන් කන මල සිරුර අරමුණු කොට සිත සමාධිකර ගැනීමය. බලන්න: දස අසුභසංඥා භාවනාව.

▲ **විපරිනාම දුක්ඛ- Viparinama dukka:** ධර්මතා වෙනස්වීම නිසා භටගන්නා දුක් මින් අදහස් කෙරේ. මෙය ත්‍රිවිධ දුක් වලින් එකකි.
 බලන්න: දුක්, ත්‍රිවිධ දුක්

▲ **විපුල ප්‍රඥාව:** පාලි: විපුලපඤ්ඤා- vastness of wisdom: ධර්මතා පිළිබඳ අවබෝධය මහත්බවට පත්වීම -විශාලවීම විපුල ප්‍රඥාව වේ.
 බලන්න: ප්‍රඥාව.

▼ **රූපයේ විරාගානුපස්සනාව, වැඩිමෙන් නැවත නැවත එහි යෙදීමෙන් විපුල ප්‍රඥාව පරිපූර්ණවේ:**

“විරාගානුපස්සනා ... රූපෙ විරාගානුපස්සනා භාවිතා බහුලිකතා විපුලපඤ්ඤා පරිපූරෙති”: විපුල ප්‍රඥාව යනු කුමක්ද? : සිව් පිළිසිඹියාව... ශීල සමාධි හා ප්‍රඥා ස්කන්ධ. .. විමුක්ති ස්කන්ධය හා විමුක්ති ඥානදර්ශන ස්කන්ධය... ස්ථාන අස්ථාන නුවණ ... විහාර සමාපත්තින් ... ආර්යසත්‍ය... සත්තිස් බොධිපාක්‍ය අංග... ආර්යමාර්ගය... ශ්‍රමණඵල... අභිඥා...පරම අර්ථය වූ නිවන ආදී ධර්මතා පිළිබඳ ඇති විපුල වූ අවබෝධය, විපුල ප්‍රඥාවය.

මූලාශ්‍ර: බු.නි: පටිසම්භිදා : ප්‍රඥාවග්ග: 3.1 ප්‍රඥා කථා, පි. 166-176.

▼ සතර ධර්මය ඇති පුද්ගලයාට (සෝතාපත්ත) විපුල ප්‍රඥාව ඇතිවේ.

“...ඉමෙ බො භික්ඛවෙ, චක්ඛාරො ධම්මා භාවිතා බහුලිකතා විපුලපඤ්ඤාතාය සංවත්තනති”. (these four things, when developed and cultivated lead to the vastness of wisdom) බලන්න: ප්‍රඥාව, සතර ධර්මය. මූලාශ්‍ර: සංයු.නි: (5-2): මහාවග්ග: සෝතාපත්ත සංයුත්ත: 11.7.3 විපුල ප්‍රඥා සූත්‍රය, පි. 280, ESN: 55: Sotapatthisamyutta: 62.1 Greatness of Wisdom p. 2261

▼ කායගතා සතිය වැඩීම විපුල ප්‍රඥාව පිණිසය: (Mindfulness directed to the body...when developed and cultivated, leads to the vastness of wisdom). මූලාශ්‍ර: අංගු.නි: (1): 1 නිපාත: කායගතාසති වග්ග, පි. 125 EAN:1: Mindfulness Directed to the Body, p.52.

▼ වෙනත් මූලාශ්‍ර: 1. “මහත් වූ ධර්මයන් විෂයෙහි පැවැති දැනීම විපුලපඤ්ඤා වේ”

<https://pitaka.lk/dhammapada/ss/katha-28.html>

▲ විපල්ලාස- Perversions: විපල්ලාස-විපරියාස ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ ධර්මය වරදවා ගැනීමය. සම්මා දිට්ඨිය නොමැතිකම විපල්ලාස ඇතිවීමට හේතුවේ. විපල්ලාස ඇතිවීමට යථාබව අවබෝධ කරගැනීමට නොහැකිවේ. සංඥා, චිත්ත, දිට්ඨි පිළිබඳව සතර ආකාරයෙන් විපල්ලාස කරයි: 1) අනිත්‍ය දේ නිත්‍ය ලෙසින් ගැනීම - නිත්‍යසංඥාව 2) දුක ගෙනදෙන දේ සුඛ යයි ගැනීම - සුඛසංඥාව 3) අනාත්ම දේ ආත්මය සේ ගැනීම - අත්තසංඥාව 4) අශුභදේ ශුභ යයි ගැනීම - සුභසංඥාව. බලන්න: සතර විපල්ලාස. මූලාශ්‍රය: අංගු.නි: (2): 4 නිපාත: 4.1.5.9 විපල්ලාස සූත්‍රය, පි.122.

▼ විපල්ලාස මෙහි විස්තරාත්මකව දක්වා ඇත. මූලාශ්‍රය: බු.නි: පටිසම්භිදා 1: මහාවග්ග: 8 විපරියාස කථා, පි.528.

▲ විපච්ඡක්ඛා - understands through elaboration: විපච්ඡක්ඛා පුද්ගලයා යනු ධර්මය අවබෝධ කරගැනීම පිණිස ධර්ම කරුණු විස්තරාත්මකව පැහැදිලි කරදිය යුතු පුද්ගලයාය. එලෙසින් ඔහුට, විමුක්තිය ලබාගැනීම පහසුවේ. බලන්න: පුද්ගලයෝ සිව්දෙන. මූලාශ්‍ර: අංගු.නි: (2): 4 නිපාත: 4.3.4.3 නෙය්‍යාපුග්ගල සූත්‍රය, පි. 281, EAN:4: 133.3 Of Quick Understanding, p.196.

▲ විපස්සනා- Vipassana: බලන්න: විදර්ශනා.

▲ විපස්සි බුදුන්වහන්සේ- The Buddha Vipassi: ගෝතම බුදුන් වහන්සේට පෙර වැඩසිටි විපස්සි බුදුන් වහන්සේ ගේ සම්බෝධිය පිළිබඳ මෙහි විස්තර කර ඇත. මූලාශ්‍ර: සංයු.නි: (2): නිදානවග්ග: අභිසමයසංයුත්ත: 1.1.4 විපස්සි සූත්‍රය, පි.30, බුද්ධවංශ පාලි: 19: විපස්සි බුදුන්වහන්සේ.

▲ වෙපච්ඡිති අසුරරජ- Vepachithiti Asura: වෙපච්ඡිති අසුරරජ හා සන්දේවිඳුන් අතර සුභාෂිතය පිළිබඳ වූ කථා බහ ගැන මෙහි දක්වා ඇත.

සටහන: වේපවිත්ති අසුරරජ, දෙවියන් සමගවූ යුද්ධයේදී පරාජයට පත්වීම ගැන විස්තර පිණිස බලන්න: සක්බසංයුත්ත:11.1.4 වේපවිත්ති සූත්‍රය, පි.418. මූලාශ්‍රය:සංයු.ති: (1): සගාචවග්ග:සක්බසංයුත්ත:11.1.5 සුභාෂිතජය සූත්‍රය, පි.422.

▲වෙපුල්ල පව්ව- Mount Vepulla: වෙපුල්ල පර්වතය, මගධයේ පිහිටි උස් කඳු වැටියකි. මේ පර්වතයේ නමද එහි උසද කලින් කලට වෙනස්වී ගිය බව බුදුන් වහන්සේ පෙන්වා ඇත්තේ සංස්කාරයන්ගේ අනිච්ච බව පෙන්වීමට පිණිසය. ගෝතම බුදුන් වහන්සේ පහළවීමට පෙර එහි නම් වෙනස්වියාම බුදුන් වහන්සේ මෙහිදී විස්තර කර ඇත: 1) කකුසද බුදුන් සමයේ: නම:පාචීනවංස, එකල එම පර්වතය නැගීමට හා බැසීමට දින 8 ක් ගතවිය. 2) කොනාගමන බුදුන් සමයේ: නම: වංනික්ක, එකල එම පර්වතය නැගීමට හා බැසීමට දින 6 ක් ගතවිය. 3) කාශ්‍යප බුදුන් සමයේ:නම: සුඵස්ස, එකල එම පර්වතය නැගීමට හා බැසීමට දින 4 ක් ගතවිය. වර්තමානයේ, ගෝතම බුදුන් සමයේ වෙපුල්ල පව්ව නැගීමට හා බැසීමට යන්නේ සුඵ කාලයකි. බලන්න: මිනිස් ආයුෂ. මූලාශ්‍රය:සංයු.ති: (2) : නිදානවග්ග:අත්මකග්ග සංයුත්ත: දුග්ගතවග්ග: 3.2.10 වෙපුල්ල පබ්බත සූත්‍රය, පි.314.

▲ වෙපුල්ල පව්ව උපමාව- Simile of Vepulla mountain: සසරේ දීර්ඝබව පෙන්වීමට මේ උපමාව යොදාගෙන ඇත:

“ මගධරට ගිරිබජ්ජ නම්වූ රජගහනුවර සමීපහි, ගිජිකුළු පව්වට උතුරින් පිහිටි මේ වෙපුල්ල පව්ව- රජගහනුවර පිරිවරා පිහිටි කඳු පහ අතුරින් මහා කන්දය. එක් කපක් තුල, රැස්කරනලද එක් පුද්ගලයෙක් ගේ ඇට ගොඩ මේ පව්වට සමානය”. මූලාශ්‍රය: බු.ති: ඉතිවුත්තක: 1.3.4 අට්ඨපුඤ්ජ සූත්‍රය, පි.370.

වහ

▲විභංග-Analysis: විභංග යනු ධර්මතාවක් පැහැදිලි කිරීම පිණිස බෙදා දැක්වීමය.

▼ මේ සූත්‍රයේදී පටිච්චසමුප්පාද ධර්මය බෙදා දක්වා ඇත. මූලාශ්‍රය: සංයු.ති: (2): නිදානවග්ග:අභිසමයසංයුත්ත:1.1.2 විභංගසූත්‍රය, පි.26.

▼ මේ සූත්‍රයේදී ආරිය අටමග බෙදා දක්වා ඇත.මූලාශ්‍රය: සංයු.ති: (5-1):මහාවග්ග:මග්ගසංයුත්ත: අවිජ්ජාවග්ග:1.1.8 විභංග සූත්‍රය, පි.42.

▼ මේ සූත්‍රයේදී සතිපට්ඨානය බෙදා දක්වා ඇත.මූලාශ්‍රය: සංයු.ති: (5-1):මහාවග්ග:බොජ්ඣංගසංයුත්ත:3.4.10 විභංග සූත්‍රය, පි.353.

▼ මේ සූත්‍රයේදී පංච ඉන්ද්‍රිය බෙදා දක්වා ඇත.මූලාශ්‍රය: සංයු.ති: (5-1):මහාවග්ග:ඉන්ද්‍රියසංයුත්ත: 4.1.9 විභංග සූත්‍රය, පි. 377.

▼ මේ සූත්‍රයන්හිදී: සුඛ, දුඛ, සෝමනස්ස, දෝමනස්ස, උපේක්ඛා ඉන්ද්‍රිය 5 බෙදා දක්වා ඇත. මූලාශ්‍රය: සංයු.ති: (5-1):මහාවග්ග:ඉන්ද්‍රියසංයුත්ත: සුඛඉන්ද්‍රියවග්ග:4.4.6-8 විභංග සූත්‍රය, පි. 400.

▼ මේ සූත්‍රයේදී සතර ඉද්දිපාද බෙදා දක්වා ඇත.

මූලාශ්‍රය: සංයු.නි: (5-2): මහාවග්ග: ඉද්දිපාදසංයුත්ත: 7.2.10 විභංග සූත්‍රය, පි. 62.

▲ විභජ්ජවාදය -Vibhajja-Vada: විභජ්ජවාදය යනු කරුණු විශ්ලේෂණාත්මකව විභාකර දැක්වීමය (Analytical or Discriminating doctrine). එමනිසා බුදුන් වහන්සේ ‘විභජ්ජවාදී’ යයි හඳුන්වයි. බලන්න: බුද්ධනාම. ශබ්දකෝෂ: පා.සිං.ශ: පි.475: “විභජ්ජ: බෙදීම, කොටස්කිරීම; විභජ්ජවාද: බුද්ධවචනය, සර්වඥදේශනාව; විභජ්ජවාදී: විභජ්ජවාදී ඇත්තා, බුදුරජ”..B.D:p. 190: “Vibhajja-Vada: ...name for the original Buddha doctrine called Theravada” සටහන: අටුවාවට අනුව, 3 නි සංඝායනාවේ මූලිකත්වය දැරූ මොග්ගලීපුත්තතිස්ස තෙරුන්, ‘බුදුන් වහන්සේ විභජ්ජවාදී’ යයි, අශෝක අධිරාජ්‍යාභට පවසා ඇත. බලන්න: කථාවත්ථු අටුවාව

▼ සමහර අන්‍ය පරිබ්‍රාජකයන්ගේ මතය වූවේ බුදුන් වහන්සේ සැම තපස්බවක්ම ගරහන බවය. ඒ පිළිබඳව වජ්ජියමාහිත ගහපති මෙසේ පැවසූහ:

“...භාග්‍යවතුන්වහන්සේ, හැම තපස්බවක්, හැම තවුස්දමක් ගරහන්නේ නැත. යමක් ගැරහිය යුතුනම්, උන්වහන්සේ ඒදේ ගරහනි; යමක් පැසසිය යුතු නම් උන්වහන්සේ ඒදේ පසසනි. ගැරහියයුතු දේ ගරහන, පැසසිය යුතු දේ පසසන , භාග්‍යවතුන්වහන්සේ, විභජ්ජවාදීය, එක් පසක් පමණක් ගෙන කටයුතු නොකරන්නේය”. මූලාශ්‍ර: අංගු.නි: (6): 10 නිපාත: 10.2.5.4.වජ්ජියමාහිත සූත්‍රය,පි.368, EAN:10: 94-4 Vajjiyamāhita, p.535.

▲ විභව තණ්හාව- Vibava tanha: විභව තණ්හාව (craving for non being) බොහෝ දුක් ඇතිකරන සසර දික් කරන ත්‍රිවිධ තණ්හාවන් ගෙන් එකකි. ආත්මය ලෙසින් සලකන දෙය සහමුලින්ම විනාශ කරගැනීමට- (සමුලඝාතනය- Annihilation) ඇති ආශාවය. මෙය බුදුදහමේ නිරෝධයට (දුක අවසන්කරගැනීම) වඩා වෙනස් වන්නේ, ආත්මයක් ගැන විශ්වාස කරමින් එය විනාශ කරගැනීමට ආශා කිරීමය. මෙය උච්ඡේදවාදී දිට්ඨියය, බුදුන් වහන්සේ වැඩසිටි සමයේ, සමහර අන්‍ය ආගමික නිකායන් දැරූ මතයකි. බලන්න: තණ්හාව, දිට්ඨි, භවදිට්ඨිය හා විභවදිට්ඨිය.

▲ විභවදිට්ඨිය-Belief in non-existence: විභව දිට්ඨිය යනු, මරණින් පසු පුද්ගලයා- නැතිවියාමය, භංග වීමය. මෙය උච්ඡේද දිට්ඨිය ලෙසින් ද හඳුන්වයි. බලන්න: භවදිට්ඨිය හා විභවදිට්ඨිය.

වම

▲ විමානක ප්‍රේත-Vimanaka Pretha: පහත් ලෝකවල (දුගතියේ) යළි උපත ලබන සමහර සත්‍යයන් විමානක ප්‍රේතයන් සේ හඳුන්වයි. කලින් කලට, කර්ම විපාක වලට අනුරූපව ඔවුන් සැප වේදනා ද, දුක් වේදනාද අත්දකී. විස්තර පිණිස බලන්න: බු.නි: විමානවත්ථු පේතවත්ථු.

▲ විමංසා-Inquiry

විමංසා යනු විමසා බැලීමය, එසේ විමසා බලන්නා විමංසක ලෙසින් හඳුන්වයි. ධර්මය පිළිබඳ යහපත් අවබෝධය ලබා ගැනීමපිණිස ධර්ම කරුණු, නිතර විමසා බලා, පැහැදිලි අවබෝධය ලබා ගතයුතුයයි බුදුන් වහන්සේ සංඝයාට අනුසාසනා කර ඇත. අනුන්ගේ සිත් දැනගැනීමේ නුවණ නොමැති මහණ විසින් තථාගතයන් සම්බුද්ධ ද? යයි පිරික්සා කළයුතු යයි බුදුන් වහන්සේ මෙහිදී පෙන්වා ඇත. එතුමන්ගේ කායසමචාරය, වාක් සමචාරය ආදිය සොයා බලා, උන්වහන්සේ හට කෙළෙස් නොමැතිබව අවබෝධ කරගතයුතුය. සටහන: විමංසා කිරීම ප්‍රඥාව ඇතිකරගැනීමට උපකාරීවේ. මූලාශ්‍ර:ම.නි: (1): 1.5.7 විමංසක සූත්‍රය, පි.764, EMN:47: Vimamsaka Sutta, p.401.

▲ විමංසා ඉද්දිපාද- Wimansa iiddipada : විමංසා ඉද්දිපාද සතර ඉද්දිපාද වලින් එකකි. බලන්න: සතර ඉද්දිපාද සටහන: මේ ඉද්දිපාදය, විමංසා සමාධිය ඉද්දිපාද ලෙසින්ද පෙන්වා ඇත: සමාධිය ලබාගැනීම පිණිස (ධර්ම විවය) ඇතිව, ප්‍රධාන විරිය ඇතිව, විමංසා ඉද්දිපාදය පිහිට කොට, අකුසල මැඩ, සිත සමාධියට පත් කර ගැනීමය. මූලාශ්‍ර: සංයු.නි: (5-2): මහාවග්ග: ඉද්දිපාද සංයුත්ත:7.2.3 ඡන්ද සූත්‍රය, පි.48,ESN: 51: Iddipadasamyutta: 13.3 Concentration due to desire, p. 2073.

▲ විමුක්තිය: පාලි: විමුක්ති- Liberation: ධර්මයට අනුව විමුක්තිය - විමොක්ඛය යනු සසර දුකින් නිදහස් වීමය. නිවන ලැබීමය.විමුක්තිය ආකාර 2 කට අනුව සිදුවේ: වේතෝ විමුක්තිය හා ප්‍රඥා විමුක්තිය. සියලු ධර්මතා විමුක්තිය සාරය (හරය) කොට ඇත යයි බුදුන් වහන්සේ වදාළහ.

විමුක්තිසාරා සබ්බෙ ධම්මා (Liberation is their core). බලන්න: අංගු.නි: (1) 2 නිපාත: 2.1.8 මූලක සූත්‍රය.

▼ විමුක්තියට උපකාරී ධර්මතා- Things which support liberation වේතෝවිමුක්තිය හා ප්‍රඥාවිමුක්තිය ලබා දෙන ධර්මතා : 1) කයේ අසුභය ආවර්ජනය 2) ආහාරයෙහි ප්‍රතිකූලසංඥාව වැඩිම 3) සබ්බලෝකේ අනභිරත සංඥාව වැඩිම 4) සබ්බසංඛාරයෙහි අනාත්ම සංඥාව වැඩිම 5) මරණ සංඥාව වැඩිම 6) අනිච්ච සංඥාව වැඩිම 7) අනිච්චේ දුක්ඛ සංඥාව වැඩිම 8) දුක්ඛේ අනත්ත සංඥාව වැඩිම 9) පහාන සංඥාව වැඩිම 10) විරාග සංඥාව වැඩිම 11) නිරෝධ සංඥාව වැඩිම හා විපුලබවට පත් කරගැනීම. මූලාශ්‍රය: අංගු.නි: (3): 5 නිපාත: 5.2.3.1හා 5.2.3.2 වේතෝවිමුක්ති ඵල සූත්‍ර 2 කි, පි. 156, EAN: 5: 71.1 & 72.2 Liberation of Mind, p. 263.

▼ තථාගතයන් වහන්සේ, විමුක්තිය පිළිබඳ අවබෝධය ගැන, ආනන්ද තෙරුන් මෙසේ වදාළහ:

“විමුක්තිය ලැබූ හෝ ලබන හෝ මතුවට ලබාගන්නා ලෝකයේ ඕනෑම පුද්ගලයෙක් පළමුව ප්‍රඥාව දුර්වල කරන පංච නිවරණ ප්‍රභීණය කළයුතුය; ඉන්පසු සතර සතිපට්ඨානය මනාව පිහිටුවාගත් සිතකින්, නිවැරදි ලෙසින් සජ්ත බොජ්ඣංග ධර්ම වැඩිය යුතුය. මේ ක්‍රමයට සත්වයෝ ලෝකයෙන් නිකුත්ව විමුක්තිය ලබයි. මූලාශ්‍ර: අංගු.නි:(6)10-නිපාත: 10.2.5.5. උත්තිය සූත්‍රය,පි.374, EAN:10: V,95-5 Uttiya, p.536.

▲ විමුක්ති ආයතන- Bases of liberation; විමුක්ති ආයතන: සියලු කෙළෙස් ප්‍රභිණකර නිවන ලබාගැනීම පිළිබඳ කටයුතු කරණ ආකාරයය. විමුක්ති ආයතන 5 කි. බලන්න: පංච විමුක්ති ආයතන. මූලාශ්‍රය: අංග.නි: (3): 5 නිපාත:පංචඅන්ගිකවග්ග: 5.1.3.6 විමුක්තායතන සූත්‍රය, පි.54.

▲ විමුක්ති ඥානය-Vimukthi Nana: ආරිය මාර්ගයේ විමුක්තිය ලබා, ප්‍රභිණය කරගත් උප කෙලෙසයන් ගැන ආපසු බැලීම විමුක්ති ඥානය වේ. එනම් සෝතාපන්න වීමෙන් සක්කාය දිට්ඨිය ආදී අංග 3 ක් පහකර ගැනීම, අනාගාමී: ඔරම්භාගිය සංයෝජන පහකිරීම, අරහත්: දස සංයෝජන පහකර ගැනීම ආදී වශයෙන්ය. මූලාශ්‍රය: බු.නි: පටිසම්භිදා 1: 13 විමුක්ති ඥාණය, පි.157.

▲ විමුක්ති ඥාන දර්ශනය -knowledge and vision: විමුක්ති ඥාන දර්ශනය ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ සසර දුක නිමකර නිවන ලැබීමය, ඒ පුද්ගලයා උත්තරීතර මනුෂ්‍යයාය, ඒ සඳහා ගතයුතු මග ආරිය අටමගය. එම උතුම් බව ලැබූ පුද්ගලයා ආහුනෙය්‍ය,පාහුනෙය්‍ය බවට සුදුසුය. බලන්න: උත්තරීතර මනුෂ්‍යයා. මූලාශ්‍ර: සංයු.නි: (5-1):මහාවග්ග:මග්ගසංයුත්ත: 1.5.7 ඥාණදස්සන සූත්‍රය, පි. 76, ESN: 45: Maggasamyutta:42-48, knowledge and vision, p. 1651.

▲ විමුක්ති මග- the emancipating way: බ්‍රහ්මචරියාව- ආධ්‍යාත්මික මග, විමුක්ති මග ලෙසින්ද හඳුන්වයි. බලන්න: ආධ්‍යාත්මික මග, EAN: note 352,p. 597, බ්‍රහ්මචරියාව.

▲ විමුක්ති රසය- Vimuktirasa: ධර්මයේ ඇති එකම රසය විමුක්ති රසයය. බලන්න: එක රසය. මූලාශ්‍ර:අංග.නි: 8 නිපාත: 8.1.2.9 පහාරාද සූත්‍රය, පි.103, EAN:8:19.9 Pahārāda,p.421.

▲ විමුක්ති සම්පන්න- Vimuktisampanna: විමුක්ති සම්පන්න වීම, සංඝයාට ආහුනෙය්‍ය,පාහුනෙය්‍ය ආදිය ලැබීමට අවශ්‍ය කරුණු 5 න් එකකි. බලන්න: ආහුනෙය්‍ය ආදී ගුණ. මූලාශ්‍රය: අංග.නි: (3): 5 නිපාත: එසුච්චාරවග්ග: 5.3.1.7 සීලසම්පන්න සූත්‍රය, පි.236, රාජවග්ග: 5.3.4.9 අකන්ඛම සූත්‍රය, පි.277.

▲ විමොක්ඛ- Deliverance: විමොක්ඛ -විමුක්තිය (විමොක්ඛා) යනු දුකින් නිදහස්වීමය-සසරින් ගැලවීමය-යළි උපත නිමකරගැනීමය. විමොක්ඛ දොරටු තුනකි (Doors of liberation / emancipation): විමොක්ඛ දොරටු තුන නිවන සාක්ෂාත්කර ගැනීමය පිණිසය. 1) සුඤ්ඤත විමොක්ඛ (විමොක්ඛය) : හිස්බව, මේ සසුනේ මහණ, පංචස්කන්ධය මමය, මාගේය, මගේ ආත්මය යයි නොගෙන අනාත්ම බව- කිසිදෙයක් නොමැතිබව- ශුන්‍ය බව මෙනෙහිකරයි. එසේ මෙනෙහි කරන භාවනා යෝගියාට උපදින මාර්ගය සුඤ්ඤත විමොක්ඛය වේ. 2) අනිමිත්ත විමොක්ඛ (විමොක්ඛය): නිමිති රහිතබව, මේ සසුනේ මහණ, පංචස්කන්ධය අනිත්‍ය වශයෙන් බලන්නේ එහි නිත්‍ය නිමිත්තක් නැතිබව මෙනෙහිකරයි. සංඥා, දිට්ඨි, චිත්ත විපල්ලාස හෙවත් නිත්‍ය යන වැටහීමෙන් මිදෙන මග අනිත්‍ය සංඥාව වැඩීමය. එසේ මෙනෙහි කරන භාවනා යෝගියාට උපදින මාර්ගය : අනිමිත්ත විමොක්ඛය වේ. 3) අප්පණ්ණික විමොක්ඛ :මේ සසුනේ මහණ, පංචස්කන්ධය දුක බව මෙනෙහි කරමින් එයට ඇති ආශාව දුරුකරයි.

‘එතං මම එතං සුඛං’: ආදිවූ පංච උපාදානස්කන්ධය ‘මමය මට ඇති සැපයය’ යන තණ්හාව බැහැරකරයි. එසේ අප්පණ්හිත සංඥාව වඩනවිට, දුක අවබෝධව, තන්හාව පහවයයි. එසේ උපදින මාර්ගය අප්පණ්හිත විමොක්ෂයවේ. මූලාශ්‍රය: බු.නි: පටිසම්භිදාමග්ග:1: මහාවග්ග-විමොක්ඛ කථා.

▲ **විමොක්ඛ අට - 8 Ways to liberation:** විමොක්ඛ අට: සිව් ජාන හා අරූප සමාපත්ති සතරය. බලන්න: අෂ්ට විමොක්ඛ.

▲ **විමොක්ඛ මාර්ග 11 - 11 Ways to liberation:** මෙහිදී ආනන්ද තෙරුන්, අරහත්වය ලැබීම පිණිස බුදුන් වහන්සේ වදාළ විමොක්ඛ මාර්ග 11ක් පෙන්වා ඇත: 1-4) සිව්ජාන 5-8) සිව්බ්‍රහ්මවිහාර 9-11) අරූපසමාපත්ති. මූලාශ්‍රය: අංගු.නි: (6): 11 නිපාත: 2 අනුසති වගග: 11.2.6 අට්ඨකතාගර සූත්‍රය, පි.674

වය

▲ **වයධම්ම-Cessation:** වයධම්ම යනු වෙනස්වීමය, නැතිවියාමය. හේතුප්‍රත්‍යය යෙන් හටගත් ස්කන්ධ ධර්මයන්ගේ විපරිණාමය දැකීම වයවේ. බලන්න: විවිධ ඥාන, උදයත්තගාමිණි ප්‍රඥාව. බුදුන් වහන්සේ මෙසේ වදාළහ: “...රූපය වයධම්මය...වේදනාව...සංඥාව... සංස්කාර...විඥාණය වයධම්මය (නැසෙනසුළුය). එසේ දකිනා ආරිය ශ්‍රාවකයාට රහත්බව පිණිස අනෙකක් නැත”. සටහන: සංයු.නි: (4): සළායතනවග්ග: වේදනාසංයුත්ත: 1.4.8 වයධම්ම සූත්‍රයේ (පි.84), මෙයට සමාන විස්තරයක් දක්වා ඇත. මූලාශ්‍රය: සංයු.නි: (3) බන්ධවග්ග: රාධසංයුත්ත: 2.2.10 වයධම්මසූත්‍රය, පි.386.

▲ **ව්‍යාධිධම්ම- Vyadidhamma:** ව්‍යාධිධම්ම යනු සියල්ල (සියලු ධර්මතා (ලෙඩවන බවය-ආබාධයටපත්වන බවය. මූලාශ්‍රය: සංයු.නි: (4): සළායතනවග්ග: වේදනාසංයුත්ත: ජාතිධම්මවග්ග: 1.4.3 ව්‍යාධිධම්ම සූත්‍රය, පි.84.

▲ **ව්‍යාපාදය: පාලි: බ්‍යාපාදො - ill will:** ව්‍යාපාදය -තරහ, සිත කෙළෙසන ධර්මයකි දස අකුසල්වලින් එකකි, ධර්ම මාර්ගය අහුරවන නිවරණයකි, අකුසල මූලයකි. මෙය කෙනෙක් දුගතියට පත්කිරීමට හේතුවේ. බලන්න: උපකෙළෙස, නිවරණ, දසඅකුසල.

▼ **ව්‍යාපාදය ඇතිවීමේ ක්‍රියාවලිය හා එමගින් පුහුදුන් මිනිසා තුන් දොරින් අකුසල ක්‍රියා කිරීමට යෙදීම මේ සූත්‍රයේ විස්තර කර ඇත. මූලාශ්‍ර:** සංයු.නි: (2): නිදානවග්ග: ධාතුසංයුත්ත: 2.2.2 සනිදාන සූත්‍රය, පි. 258, ESN: 14: Dathusamyutta: 12.2 With a source, p. 751.

▼ **බුදුන් වහන්සේ තරහ සිත් ඇති කෙනෙකුගේ ස්වභාවය මෙසේ දක්වා ඇත:**

“මේ ලෝකයේ කෙනෙක් තරහ සිත් ඇතිව සිටී. ඔහු ක්‍රෝධසිතින් මෙසේ සිතයි: ‘මේ සඤ්ජයෝ මැරෙත්වා, ඝාතනය වේවා, මුළුම නැසෙත්වා, විනාශවෙත්වා, සහමුලින්ම නැතිවේවා’.”

“ඉඳ හික්කවෙ එකවෙවා බ්‍යාපනනවිතො හොති
පද්ධමනසඩකපො, ‘ඉමෙ සත්තා භඤ්ඤනතුචා බජ්ඣනතුචා
උච්ඡිජ්ජනතුචා විනස්සනතු වා මා වා අහෙසුනනති’ ”. මූලාශ්‍ර: අංගු.නි: (6):
10 නිපාත: කරජකාය වග්ග: 10.5.1.1. පයම නිරය සූත්‍රය, පි. 548,
EAN:10: The Deed-born body: 211.1 Hell, p. 556.

▼ වෙනත් මූලාශ්‍ර: 1. “ව්‍යාපාද: නම් හිතේසැප විනාශයට හේතු වූ දුෂිත වූ
සිතය. සිත විකාර ගත වීමය”: සද්ධර්ම කෝෂය, පි. 104. 2. “ද්වේෂය-
ව්‍යාපාදය නිසා බොහෝ අකුසල ඇතිවේ. මෙය ලෝභයට වඩා දරුණුය.
ලෝභය නිසා අකුසල ඇතිවී වැඩි එන්නේ සෙමින්ය. ද්වේෂය නිසා
අකුසල වේගයෙන් නැගී එනි. ද්වේෂයෙන් මඩනා ලද පුද්ගලයා පළමුව
රවා බලයි, පරුෂ වචන කියයි, අනුන්ට පහර දෙයි, දේපොළ විනාශ
කරයි, සිය දිවි නසා ගනී. ද්වේෂය අකුසල මූලයකි...” කෙලෙස්
එක්දහස් පන්සියය: පි. 124, රේරුකානේ වන්දවිමල මහානාහිමි, 2008.

▲ ව්‍යාපාද ධාතුව- Element of ill will : ව්‍යාපාද ධාතුව යනු සිතේ ඇති
තරඟ, වෛර ස්වභාවයය. මෙය නැතිකර ගැනීමට, අව්‍යාපාද ධාතුව-
මිත්‍රශීලීබව- මෙන්තාව වැඩිය යුතුවේ. බලන්න: ත්‍රිවිධ ධර්මතා. සටහන:
ව්‍යාපාද විතර්කය යනු ව්‍යාපාද ධාතුව බව මෙහි දක්වා ඇත. බලන්න:
සංයු.නි: (2): නිදානවග්ග: ධාතුසංයුත්ත: 2.2.2 සනිදාන සූත්‍රය, පි. 258

▲ ව්‍යාපාද නිස්සරණිය ධාතුව- element of escape from ill will
ක්‍රෝධය තරඟ ආදී පටිසයෙහි සිත නොයෙදවා ඉන් මිදීම ව්‍යාපාද
නිස්සරණිය ධාතුවය. බලන්න: නිස්සරණිය ධාතු.

▲ ව්‍යාපාද චිත්තක්ක- Thoughts of ill will: ව්‍යාපාද චිත්තක්ක යනු සිතේ
ඇති වූ තරඟ, වෛරය පිළිබඳව සිතිවිලි පවත්වාගෙන යෑමය. මෙය
නැතිකර ගැනීමට, අව්‍යාපාද චිත්තක්ක- මෙන්තා සහගත සිතිවිලි වැඩිය
යුතුවේ. බලන්න: ව්‍යාපාද ධාතුව, ත්‍රිවිධ ධර්මතා.

▲ ව්‍යාපාද සංඥා - Perceptions of ill will: ව්‍යාපාද සංඥා යනු සිතට
ගත් තරඟ, වෛරය ආදී අරමුණු පවත්වාගෙන යෑමය. මෙය නැතිකර
ගැනීමට, සංඥාව වෙනස් කර අව්‍යාපාද සංඥාව- මෙන්තා සහගත අරමුණු
ඇතිකර ගතයුතුය. බලන්න: ත්‍රිවිධ ධර්මතා.

▲ වායෝ ධාතුව - wind element: සතර මහා භූතයන්ගෙන් එකකි.
බලන්න: සතර මහා භූත, ධාතුමනසිකාර භාවනාව.

වර

▲ වෛරය- Hatred: වෛරය (දොසො), අනුන්කෙරෙහි ඇති දැඩි
තරඟය, දසඅකුසලයන්ගෙන් එක් අකුසලයකි. මූලාශ්‍රය: අංගු.නි: (3): 5
නිපාත: උපාසකවග්ග: 5.4.3.4 වෙරසූත්‍රය, පි. 354.

▼ මේ සූත්‍රයන්හි, වෛර 5 හා භය 5 විස්තරාත්මකව පෙන්වා ඇත.

මූලාශ්‍රය: අංගු.නි: (5): 9 නිපාත: වෙරභය සූත්‍ර 2 කි, පි. 478.

▲ වර්ධනය-Growth: වර්ධනය (වඩිසී) යනු යම්කිසි දෙයක වැඩිමය,
නැගී ඒමය. ආධ්‍යාත්මික මගේ වර්ධනයට උපකාරීවන කරුණු: 1)

ග්‍රද්ධාවර්ධනය 2) ශිලවර්ධනය 3) ප්‍රඥාවර්ධනය. මූලාශ්‍රය: අංග.නි:(1): 3 නිපාත: යොධාජීවවග්ග:3.3.4.7 සූත්‍රය, පි.556.

▼ කරුණු 5 ක් ඇති ආරිය ශ්‍රාවකයා, ආරිය ශ්‍රාවිකාවය, ආරිය වර්ධනය ඇතිකර ගනී. : 1) ග්‍රද්ධාවර්ධනය 2) ශිලවර්ධනය 3) ශ්‍රතවර්ධනය 4) ත්‍යාග වර්ධනය 5.) ප්‍රඥාවර්ධනය. ඔවුන් මේ භවයේදීම ජීවිත සාරය (නිවන) ලබාගනී. මූලාශ්‍ර:අංග.නි: (3): 5 නිපාත: සඤ්ඤාවග්ග: ප්‍රථම භා දුතිය වඩ්ඪි සූත්‍ර, පි. 150, සංයු.නි: (4): සළායතනවග්ග: මාතුගාමසංයුත්ත:බලවග්ග:3.3.10 වඩ්ඪි සූත්‍රය, පි.498.

▼ කරුණු 10 ක් ඇති ගිහි ආරිය ශ්‍රාවකයා මේ භවයේදීම ජීවිත සාරය (නිවන) ලබාගනී. 1) කෙත්වතු වැඩේ 2) ධන ධ්‍යාන වැඩේ 3) දරුවන් වැඩේ 4) දාස ආදීන් වැඩේ 5) පශුසම්පත් ආදියෙන් වැඩේ (6-10) ශිලය ආදී පෙරදක්වා ඇති කරුණු 5. මූලාශ්‍රය:අංග.නි: (6): 10 නිපාත: ආකංථබ්බෙය්‍යවග්ග:10.2.3.4 වඩ්ඪි සූත්‍රය, පි.272.

▲ වර්ණාකිරීම-Praise: වර්ණාකිරීම: ගුණ දැක ඔහුට ප්‍රසංසාකිරීමය. එහෙත්, වර්ණාකිරීමට නුසුදුසු ගුණ ඇති අය ගැන හෝ කරුණු පිළිබඳ ගුණ කියන අය නිරයගාමීවන බව මේ සූත්‍රයන්හි දක්වා ඇත. මූලාශ්‍ර: අංග.නි: (2): 4 නිපාත:මචලවග්ග: 4.2.4.3 වණ්ණ සූත්‍රය, පි. 180, අංග.නි: (3): 5 නිපාත: 5.3.2.6 වණ්ණ සූත්‍රය, පි.246.

▲ වැරදි ක්‍රියා:පාලි: වජ්ජ- Faults: වැරදි ක්‍රියා යනු, අපරාධ, අසම්මත ක්‍රියාය (සමාජය පිළිනොගත් හැසිරීම). බුදුන් වහන්සේ වැරදි ක්‍රියා 2 ක් පෙන්වා ඇත: 1) දිට්ඨධම්ම වැරදි ක්‍රියා (දිට්ඨධම්ම වජ්ජ) : මෙලොවදීම දුක් විපාක විඳීමට සිදුවන වැරදි ක්‍රියා 2) සම්පරාසික වැරදි ක්‍රියා (සම්පරාසික වජ්ජ): පරලොව දී දුක් විපාක විඳීමට සිදුවන වැරදි ක්‍රියා. දිට්ඨධම්ම වැරදි ක්‍රියා: සොරකම් කර හසු වූ කෙනෙකුට රජය විසින් දඬුවම් ලබාදේ- විශාල මුදලක් වන්දි ලෙසින් ගෙවීමට, සිරගේ සිටීමට, ආදී දඬුවම් විඳීමට සිදුවේ. වැරදි කිරීම නිසා මෙලොවදී විඳීමට සිදුවන දඬුවම් දන්තා, දකිනා නුවණැති පුද්ගලයා වැරදි ක්‍රියා දුර ලයි. වැරදි ක්‍රියා ගැන දඬුවම් බලන්න: EAN: note: 216: p. 591. සම්පරාසික වැරදි ක්‍රියා: තුන් දොරින් කරන ලාමක පාපි ක්‍රියා පරලොවදී (සතර අපායේ ආදී) දුක් විපාක දෙන වැරදි ක්‍රියාවන්ය. ධර්මය දත් නුවණැති පුද්ගලයා, වැරදි ක්‍රියා කිරීමෙන්, මතු දුගතියේ දී විඳීමට සිදුවන දුක් පීඩා සිහිපත්කර ඒවායේ නොයෙදේ. බුදුන් වහන්සේ හික්මුණ්ට අවවාද කළේ , දිට්ඨධම්ම වැරදි ක්‍රියා හා සම්පරාසික වැරදි ක්‍රියා කිරීම බිය ගෙනදෙන බව දැන, ඒවායින් වැළකීමට පුරුදු පුහුණු වියයුතු බවය. සටහන: අංග.නි: (1): 2 නිපාත:පුග්ගලවග්ග: 4.3.4.5 වජ්ජපුග්ගල සූත්‍රයේ: වැරදි ක්‍රියා කරන පුද්ගලයන් 3 දෙනක් ගැන පෙන්වා ඇත: සාවද්‍ය, වද්‍යබහුල, අල්පවද්‍ය. මූලාශ්‍ර: අංග.නි: (1): 2 නිපාත:වස්සුපනායිකාවග්ග: 2.1.1.1. වජ්ජ සූත්‍රය, පි. 133, EAN: 2: 1.1 Faults, p. 56.

▲ විරද්ධ-Viraddha: විරද්ධ යනු වරදවා ගැනීමය. මෙහිදී පෙන්වා ඇත්තේ ආරිය අටමග වරදවා ගැනීමෙන් සිදුවන අයහපතය. බලන්න: සංයු.නි: (5-10: මහාවග්ග: මග්ගසංයුත්ත:පටිපදාවග්ග: 1.4.3 විරද්ධ සූත්‍රය, පි.66.

▼ මෙහිදී පෙන්වා ඇත්තේ සතරසතිපට්ඨානය වරදවා ගැනීමෙන් සිදුවන අයහපතය. මූලාශ්‍රය: සංයු.නි: (5-1): මහාවග්ග: සතිපට්ඨාන සංයුත්ත:අනුස්සුතවග්ග: 3.4.3 විරද්ධ සූත්‍රය, පි.350.

▼ මෙහිදී පෙන්වා ඇත්තේ සතර ඉද්දිපාද වරදවා ගැනීමෙන් සිදුවන අයහපතය. මූලාශ්‍රය: සංයු.නි: (5-2): මහාවග්ග: ඉද්දිපාදසංයුත්ත:වාපාලවග්ග:7.1.2 විරද්ධ සූත්‍රය, පි.26.

▲ විරාගය- Dispassion: විරාගය (විරාගො) යනු සසරට නො ඇල්මය- පංච උපදානස්කන්ධයට නො ඇල්මය. සංඛත හෝ වේවා අසංඛත හෝ වේවා (හේතු ප්‍රත්‍යයෙන් සකස්වූ හෝ හේතු ප්‍රත්‍යයෙන් ඇතිනොවූ) යම්කාක් ධර්මයෝ ඇත්නම්, විරාගය ඒ හැමට වඩා අග්‍රය: එමගින්, රාග ආදීවූ මද මඬන්තේය, ආශාව නම්වූ පිපාසය සංසිදුවන්නේය, ආලය- තණ්හාව සහමුලින්ම නසන්නේය. සසර වටයේ දුක් සිද්ධමන්තේය. තණ්හාව ක්‍ෂය කරන, විරාගය ඇති, නිරෝධය ඇති නිවනක් ඇත්ද එය අග්‍රය. යම්කෙනෙක් විරාග ධර්මයේ පැහැදෙන්නේ නම් ඔහු අග්‍රවූ දේ කෙරෙහි පැහැදී ඇත. අග්‍රස්ථානය කෙරෙහි ප්‍රසන්නවූ ඒ තැනැත්තාට අග්‍ර විපාක ලැබේ යයි බුදුන් වහන්සේ වදාළහ:

“ යාවතා භික්ඛවෙ ධම්මා සඛබ්බා වා අසඛබ්බා වා, විරාගො තෙසං ධම්මානං අග්‍රමකකායාති. යදීදං මදනිමමදනො පිපාසවිනයො ආලයසමුග්‍ගානො වට්ඨපච්චේදො තණ්හකකයො විරාගො නිරොධො නිබ්බානං. යෙ භික්ඛවෙ ධම්මෙ පසුසානා, අග්‍රෙ තෙ පසුසානා, අග්‍රෙ බො පන පසුසානානං අග්‍රො විපාකො හොති”. සටහන: විරාගය යනු නිවනය. නිවන අරමුණු කරගත් උපසමානුසති භාවනාවේ යෙදෙන යෝගියා ඉහත දැක්වූ ගාථාව මෙනහිකරයි. බලන්න: උපසමානුසති භාවනාව. මූලාශ්‍ර: අංගු.නි: (2): 4 නිපාත: 4.1.4.4. අග්ගප්පසාද සූත්‍රය, පි. 92, EAN: 4: 34.4 Confidence, p.161, අංගු.නි: (3): 5 නිපාතය:2 චූන්දී සූත්‍රය,පි.75, EAN: 5: 32.2 Cundi, p.247.

▼ විරාගය හෙවත් නොඇල්ම- සය ඉන්ද්‍රිය පිනවීමටඇති ඇල්ම-ආශාව නැතිවියාම සසරින් එතෙරවීමේ මගය. විරාගයට පත් සිතේ විමුක්තිය ඇතිවේ. බුදුන්වහන්සේ වදාළේ විරාගය මගින් විමුක්තිඥාන දර්ශනය ඇතිවන බවය- නිවන සාක්ෂාත්වීමය. මූලාශ්‍ර:අංගු.නි:(6)11නිපාත: 1 නිසසය වගග,11.1.1.කිමත්ථිය සූත්‍රය, 11.1.2 න වෙනනය කරණිය සූත්‍රය පි.611-614, EAN:11: I Dependence, 1-1 What Purpose,1-2 Volition p.566.

▼විරාග ධර්මය යනු නිවනය, ඒ පිණිස ඇති මග (නිවන්මග) මේ සූත්‍රයන්හි පෙන්වා ඇත. මූලාශ්‍රය: සංයු.නි: (4): සළායතනවග්ග: අසංඛතසංයුත්ත:9.2- විරාගසූත්‍ර, පි.688.

▼ රාගය දුරුකිරීම විරාගය බවද, ඒ පිණිස ඇති මග ආරියඅටමග ය. මූලාශ්‍රය: සංයු.නි: (5-1): මහාවග්ග: මග්ගසංයුත්ත:1.5.1 විරාග සූත්‍රය, පි.72.

▼සතර සතිපට්ඨාන වර්ධනය, විරාගය පිණිස වේ. මූලාශ්‍රය: සංයු.නි: (5-1): මහාවග්ග: සතිපට්ඨානසංයුත්ත:අනුස්සුතවග්ග: 3.4.2 විරාග සූත්‍රය, පි.347.

▼ මෙහිදී විරාගය මාර්ගය බව, විමුක්තිය ඵලය බව පෙන්වා ඇත.
මූලාශ්‍රය: බු.නි: පටිසම්භිදා 2: යුගනද්ධ: 2.5 විරාග කථා, පි.92.

▲ විරාග සංඥාව: පාලි: විරාගසංඤා- perception of dispassion: විරාග සංඥාව ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ ලෝකයේ සකස්වූ ධර්මතා වලට ඇති ඇල්ම- තණ්හාව පහවියාමය. නිවන සාක්ෂාත් කර ගැනීමට උපකාර කරගන්නා භාවනා ක්‍රමයකි. බලන්න: දස සංඥා, භාවනාව, ගිරිමානන්ද සූත්‍රය.

▼ විරාගසංඥාව භාවිතා කිරීම, බහුලව භාවිතා කිරීම නිසා මහත්ඵල මහා ආනිසංස ලැබෙන බව මෙහි දක්වා ඇත. මූලාශ්‍රය: සංයු.නි: (5-1): මහාවග්ග: බොජ්ඣංගසංයුත්ත: නිරෝධවග්ග: 2.8.- විරාග සූත්‍ර, පි. 275.

▲ විරාතෙරණිය- Vira Therani: බලන්න: උපග්‍රන්ථය:2

▲ විරිය: පාලි: විරියා - Striving-energy : විරිය යනු අකුසල පහ කරගැනීමට හා කුසල වඩා ගැනීමට ඇති අදිට්ඨානායය, උත්සාහයය. විරිය, ඉන්ද්‍රියක් හා බලයක් ලෙසින් ක්‍රියා කරනවිට ආධ්‍යාත්මික වර්ධනයට විශේෂ බවක් ඇතිවේ. මෙය සේබ පුහුණුවේ යෙදෙන හික්ෂුන් සතු ගුණයකි, ආරිය අටමගේ එක් අංගයකි, එනම්, සම්මා වායාමය. විරිය, සජ්ත බොජ්ඣංග ධර්මයකි. විරිය නොමැතිව ආධ්‍යාත්මික මග වඩා ගත නොහැකිය. ශබ්දකෝෂ: පා.සිං.ශ: පි.460: “විරිය: ශක්තිය, බලය, ආනුභාවය”. B.D: p. 199: “Viriya: Energy-virility, manliness, heroism, is one of the 5 spiritual faculties... is identical with Right Effort in the 8 fold path”.

▼ විරිය ඇතිකරගැනීම අවස්ථා 3ක් අනුව සිදුවේ. 1) ආරම්භක ධාතුව (ආරම්භවිරිය- ආරබ්ධ විරිය) 2) නික්කම ධාතුව (නික්කම විරිය- නික්ථිමේ විරිය) 3) පරාක්‍රමධාතුව (පරාක්‍රම විරිය- දැඩි විරිය). යම් කටයුත්ත කරගැනීම පිණිස පළමුව ගන්නා උත්සාහය ආරම්භක ධාතුවය. එම කටයුත්ත නොනවත්වා කර ගැනීමට උත්සාහය පවත්වා ගැනීම නික්කම ධාතුවය. සියලු බාධා අවහිර මැඩගැනීම පිණිස යොදාගන්නා බලගතු විරිය පරාක්‍රමධාතුවය. ජිනම්ද්ධය පහකර ගැනීම පිණිස විරිය යොදාගැනීම ගැන බුදුන් වහන්සේ මෙසේ වදාළහ:

“මහණෙනි... නුපන් ජිනම්ද්ධය නො ඉපදවීම පිණිස, උපන් ජිනම්ද්ධය පහකර ගැනීම පිණිස ආරම්භක ධාතුව, නික්කම ධාතුව, පරාක්‍රමධාතුව යම් සේ වේද, එබඳු අන් එක ධර්මයක් මම (බුදු නුවණින්) නොදකිමි...” (Bhikkhus, I do not see even one other thing on account of which un-arisen dullness and drowsiness do not arise and arisen dullness and drowsiness are abandoned so much as the element of instigation, the element of persistence, the element of exertion). සට්ඨන්ත: * *Ārambhadhātu, nikkamadhātu, parakkamadhātu*. Mp explains these as three successively more powerful degrees of energy. බලන්න: EAN:note:33,p.581. මූලාශ්‍ර: අංගු.නි: (1): 1 නිපාත: නිවරණප්‍රභාණවග්ග: 1.2.8 සූත්‍රය, පි. 46, EAN: 1: Obsession of the mind: 18.8 sutta, p. 37.

▼ අකුසල නැති කරගැනීමට හා කුසල ධර්ම ඇතිකරගැනීමට, වඩා ගැනීමට, ආරම්භක විරිය (ආරද්ධවිරිය) වැනි, වෙනත් එකම ධර්මතාවයක් නොමැති බව බුදුන් වහන්සේ වදාළහ. බලන්න: අංගු.නි: (1): 1 නිපාත: විරියආරම්භවග්ග සූත්‍ර, පි. 60.

▼ ප්‍රධාන විරිය පිරිම: ලෝකයේ දුකසේ වැඩිය යුතු ප්‍රධාන විරිය 2කි: 1) සංඝයාට සිව්පස පිරිනැමීම පිණිස ගිහියන් දරන විරිය 2) ගිහිගෙයින් නික්ම අනගාරික ලෙසින් (පබ්බභා), සියලු උපධි නැතිකරගැනීමට දරන විරිය- නිවන පිණිස. දෙවන විරිය අග්‍ර ය.. සටහන්: * මේ විරිය ප්‍රධාන විරිය ලෙසින්ද පෙන්වා ඇත. ** දෙවන විරිය ‘සබ්බඋපධි පටිනිස්සගො’: අටුවාවට අනුව උපධි 3 කි: පංච උපාදානස්කන්ධය, කෙළෙස්, සංඛාර- වේතනාය. (ස්කන්ධ, කේලේශ, අභිසංස්කාර). එම උපධි ප්‍රභිණය කිරීම සබ්බඋපධි පටිනිස්සගොය. මෙය නිවන හඳුන්වන පදයකි. බලන්න: EAN: note: 219, p. 591. මූලාශ්‍ර: අංගු.නි: (1): 2 නිපාත: 2.1.1.2 පධාන සූත්‍රය, පි.136, EAN:2: 2.2 Striving, p. 56.

▲ විරියආරම්භ ඥාණය-Knowledge about beginning of Striving: නො හැකුළුණු සිත් ඇතිව, නිවනට මෙහෙයවූ ආත්මය ඇතිවීමය. මෙහිදී පෙන්නා ඇත්තේ සම්මා ප්‍රධන විරියය. මූලාශ්‍රය: බු.නි: පටිසම්භිදා 1: 38 විරියආරම්භ ඥාණය, පි.218.

▲ විරිය ඉන්ද්‍රිය: පාලි: විරියිනද්‍රියං-faculty of energy: විරිය ඉන්ද්‍රිය, ආධ්‍යාත්මික ඉන්ද්‍රිය පහෙන් එකකි, මාර්ගයට විශේෂතාවයක් ලබා දෙයි, බෝධි පාක්ෂික ධර්මයකි, ආරියඅටමගේ එක් අංගයකි. බලන්න: පංච ඉන්ද්‍රිය.

▼ විරිය ඉන්ද්‍රිය යනු කුමක්ද?:

“කතමඤ්ච භික්ඛවෙ විරියිනද්‍රියං: ඉධ භික්ඛවෙ, අරියසාවකො ආරද්ධවිරියො විහරති, අකුසලානං ධම්මානං පහානාය, කුසලානං ධම්මානං උපසම්පදාය ථාමවා දළ්භපරාක්කමො අනිකඛිත්තධුරො කුසලෙසු ධම්මෙසු. ඉදං චූළවති විරියිනද්‍රියං”. ආරිය ශ්‍රාවකයා අකුසල් දහම් ප්‍රභාණය පිණිස කුසල් දහම් රැස්කරගැනීමට පිරිපුන් විරිය යොදයි. කුසල් දහම් පිණිස තිර විරිය ඇත. දැඩි පරාක්‍රමය ඇතිව, කුසල් ඇතිකර ගැනීමට නොපැකිලිව කටයුතු කරයි. මෙය විරිය ඉන්ද්‍රිය ය. මේ ඉන්ද්‍රිය දැකිය හැක්කේ සතර සමාක් ප්‍රධාන විරිය තුළින්ය. මූලාශ්‍ර: සංයු.නි: (5-1): මහාවග්ග: ඉන්ද්‍රියසංයුත්ත: 4.1.8 දට්ඨබ්බ සූත්‍රය හා 4.1.9. විභංග සූත්‍රය, පි. 377, ESN: Mahavagga: 48 : Indriyasamyutta: 8.8 To be seen & 9.9 Analysis, p. 1933.

▲ විරිය ඉද්දිපාද - Viriya Iddipada: සතර ඉද්දිපාද යන්නෙන් එකකි. විරිය සමාධි ඉද්දිපාද ලෙසින් ද පෙන්වා ඇත. සමාධිය ලබාගැනීමට, විරිය ඇතිකර ගනී, ප්‍රධාන විරිය ඇතිව, විරිය ඉද්දිපාදය පිහිට කොට, අකුසල මැඩ, සිත සමාධියට පත් කර ගනී. මූලාශ්‍ර: සංයු.නි: (5-2): මහාවග්ග: ඉද්දිපාද සංයුත්ත: 7.2.3 ඡන්ද සූත්‍රය, පි.48, ESN: 51: Iddipadasamyutta: 13.3 Concentration due to desire, p. 2073.

▲ වෙරෝචන අසුරරජු-Verochna King of Asura: බුදුන් වහන්සේ බැහැදැකීමට සක්දෙවිඳු හා මේ අසුරරජු පැමිණීම මෙහි විස්තර කර ඇත.

මූලාශ්‍රය: සංයු.නි: (1): සගාථවග්ග: සක්ඛසංයුත්ත: 11.1.8 වෙරෝවන අසුරින්ද සූත්‍රය, පි.428.

▲ වේරම්භවාතය- Verammmbha wind: වේරම්භවාතය යනු උස් අහසේ ඇතිවෙන මහා කුණාටු සුළඟටය. එයට හසුවෙන පක්ෂියන්ට, උන්ගේ අවයව පාලනය කර ගත නොහැකිව මහා දුකට පත්වේ. එලෙසින්, ලාභසත්කාර ආදියට යටවෙන සංඝයාට, ඉන්ද්‍රිය සංවරය නොමැති නිසා ඔවුන්, රාගආදී මහා කෙළෙස් කුණාටුවට යටවී දුකට පත්වේ. බලන්ත: උපග්‍රන්ථය:5. මූලාශ්‍රය:සංයු.නි: (2): නිදානවග්ග: ලාභසත්කාර සංයුත්ත:දුරුණවග්ග:5.1.9 වේරම්භ සූත්‍රය, පි.372.

▲ විරුද්ධක හා විරුපාක්ෂ දෙවියෝ- Virudaka * Virupaksha Devata බලන්ත: සතර වරම් දෙවියෝ.

වල

▲ වලාහක දේව නිකාය- Cloud Devas: වලාහක දේව නිකාය යනු වැස්ස ඇතිකරන දෙවියන්ය 1) ශිත වලාහක දෙවියෝ 2) උෂ්ණ වලාහක දෙවියෝ 3) කුණාටු වලාහක දෙවියෝ (අඛිභවලාහක) 4) වාත (සුළං) වලාහක දෙවියෝ 5) වැස්ස වලාහක දෙවියෝ. මේ දේවනිකායේ පහළවීම පිණිස මෙලොවදී ත්‍රිවිධ සුවර්තයේ හැසිරිය යුතුවේ. පින් කළයුතුය. මේ දෙවියෝ වර්ණවත්ය, දීර්ඝ ආයුස ඇත, සුඛසම්පත් ඇත්තෝය. ඒ ඒ දෙවියන් සිතනා පරිදි ශිත, උෂ්ණ ආදී වලාකුළු ඇතිවේ. සටහන: වලාහක දෙවියන්ගේ කැමැත්ත පරිදි: ශිත කාලයේ හෝ ග්‍රීෂ්මකාලයේ සිසිල් බව ඇතිවේ; එසේම, කාලයේදී හෝ අකාලයේදී උණුසුම ඇතිවේ; එසේම කාලයේ හෝ අකාලයේ වලාකුළු අහසේ ඇතිවේ; කාලයේ හෝ අකාලයේ දැඩි සුළං ඇතිවේ; එසේම කලයේ හෝ අකාලයේ වැස්ස ඇතිවේ. මූලාශ්‍ර: සංයු.නි: (3): බන්ධවග්ග: වලාහක සංයුත්ත: සූත්‍ර, පි.540, ESN: 32 : valahaka- samyutta, p. 1158.

▲ වලාකුළු- Clouds: වලාකුළු (මේසය) වර්ෂාව ඇති කරයි. වලාකුළු වලට අධිපති දෙවියන් ගැන විස්තර පිණිස බලන්ත: සංයු.නි: (3): බන්ධවග්ග:වලාහකසංයුත්තය

▲ වලාකුළු බඳු පුද්ගලයෝ- Persons similar to clouds: සිව් දෙනෙකි: 1) කෙනෙක් කපා කරයි, එහෙත් ක්‍රියා නොකරයි. ඔහු ගිගිරුම ඇති, වැස්ස නැති වලාකුළු බඳුය. ඔහු ධර්මය විස්තරාත්මකව හදාරයි එහෙත් චතුරාර්ය සත්‍ය අවබෝධ කර නොමැත. 2) කෙනෙක් කපා නොකරයි, එහෙත් ක්‍රියා කරයි. ඔහු ගිගිරුම නැති වැස්ස ඇති වලාකුළු බඳුය. ඔහු ධර්මය විස්තරාත්මකව හදාරා නැත, එහෙත්, චතුරාර්ය සත්‍ය අවබෝධකර ඇත. 3) කෙනෙක් කපා නොකරයි, එසේම ක්‍රියා නොකරයි. ඔහු ගිගිරුම නැති වැස්ස නැති වලාකුළු බඳුය. ඔහු ධර්මය හදාරන්නේ නැත, එසේම චතුරාර්ය සත්‍ය අවබෝධ කර නොමැත 4) කෙනෙක් කපා කරයි, එසේම ක්‍රියා කරයි. ඔහු ගිගිරුම ඇති වැස්ස ඇති වලාකුළු බඳුය. ඔහු ධර්මය විස්තරාත්මකව හදාරා ඇත, එසේම චතුරාර්ය සත්‍ය අවබෝධ කර ඇත. මූලාශ්‍ර: අංගු.නි: (3): 4 නිපාත: වලාහකවග්ග: 4.3.1.1. හා 4.3.1.2 සූත්‍ර, පි. 218, EAN: 4: 101.1 Clouds-1 & 2 , p. 185.

▲ **විලේපන-Vilepana:** විලේපන යනු සුවඳවිලවුන් වලින් කය සැරසීමය. දසසිල් ආරක්ෂා කරන අය එවැනි දෙයින් වැළකේ. විලේපන දරන අය වැඩිය, ඒ සිකපදය ආරක්ෂා කරන අය අල්පය. මූලාශ්‍රය: සංයු.නි: (5-2): මහාවග්ග: සච්චසංයුත්ත:12.8.10 විලේපන සූත්‍රය, පි. 364.

වළ

▲ **වළද -the pot:** වළද යනු මැටියෙන් සැදූ භාජනයකි. මේ උපමාව යොදාගෙන බුදුන් වහන්සේ පෙන්වා ඇත්තේ ආධ්‍යාත්මික වර්ධනය දියුණු කරගත් පුද්ගලයා ඉහළට - උසස්බවට පත්වීමය- උතුම් යළි උපතක් ලබීමය. ගිතෙල් වැනි තෙල් බහා ලන ලද වළදක්, ගැඹුරු විලක පතිත කළවිට, වළද බිඳී, මැටි කැලී විලේ පතුලට යයි, තෙල් ඉහළට එයි. එලෙස, ධර්මානුකූල ජීවිතය ගත්කල පුද්ගලයා ගිතෙල්, මෙන් ඉහළට යයි. මූලාශ්‍රය: සංයු.නි: (5-2) මහාවග්ග: සෝතාපත්තිසංයුත්ත:11.3.1 මහානාම සූත්‍රය, පි.206.

▲ **වෙළෙන්දා උපමාව-Simile of the shop keeper:** ධර්ම මාර්ගයේ පරිහානියට පත්වීම හා වර්ධනය ඇතිකර ගැනීම පෙන්වා දීමට, මේ උපමාව යොදාගෙන ඇත. ධනය ලබා ගැනීමට හා ලබාගත් ධනය වර්ධනය කිරීමට දවස තුළදී කාර්යභාර නැති වෙළෙන්දා අසමත්වේ. එලෙස, උදාසන, දිවාකල හා හවස් කාලයේ ධර්මයේ කාර්යභාර නැති මහණ, මාර්ගයේ පරිහාණියට පත්වේ. එහෙත්, මුළු දවස තුළ කාර්යභාරව කටයුතු කරන වෙළෙන්දා ධනය ලබාගැනීමට සමත්වේ. එලෙසින්, මුළු දවස තුළ කාර්යභාරව, ධර්මයේ හැසිරෙන මහණ, කුසල ධර්ම ඇතිකර ගැනීමට හා විපුල කරගැනීමට දක්ෂවේ. කරුණු 3ක් ඇති වෙළෙන්දා මහා ධන සමපත් ලබාගැනීමට දක්ෂවේ: 1) වෙළඳ භාණ්ඩ පිළිබඳ තීක්ෂණ ඇස තිබීම- ඒවා ගැන හොඳ අවබෝධය ඇතිබව 2) වගකීමෙන් කටයුතු කිරීම- මිලදී ගැනීම හා විකිණීම පිළිබඳව ඉරබව තිබීම 3) වෙළඳ කටයුතු පිණිස අනුග්‍රාහකයන් ලැබීම- ඔහුගේ දක්ෂ බව දකින ධනවත් පුද්ගලයෝ තමන්ගේ ධනය ඒ වෙළඳ කටයුතුවලට ආයෝජනය කිරීමට කැමතිවේ. එලෙස, යහපත් ගුණ ඇති භික්ෂුව ධර්මයේ දක්ෂ වේ, මාර්ගය වඩාගනී. එම ගුණ නොමැති භික්ෂුව මාර්ගයේ පරිහාණියට පත්වේ. බලන්න: ධර්ම මාර්ගය. මූලාශ්‍ර: අංගු.නි: (2): 3 නිපාත: 3.1.2.9 -10 සූත්‍ර 2කි, පි. 256, EAN:3: 19.9 & 20.10 Shopkeeper, p. 84.

▲ **වැළඳීම-Eating alms food:** සංඝයා පිණ්ඩපානයෙන් ලත් ආහාර අනුභවය, වැළඳීමය. මේ සූත්‍රයේදී සැරියුත් තෙරුන් අන්‍ය ආගමිකයන්ගේ හා බුද්ධ ශ්‍රාවකයන්ගේ වැළඳීමේ වෙනස පෙන්වා ඇත. 1) **යට්ඨුව වැළඳීම:** වාස්තුවිද්‍යාව නම්වූ මිථ්‍යා ජීවනයෙන් ජීවිතය ගෙනයන මහණ බමුණන්ගේ ආහාර ගැනීමය. 2) **උඩුමුව වැළඳීම:** නක්ෂත්‍රවිද්‍යාව නම්වූ මිථ්‍යා ජීවනයෙන් ජීවිතය ගෙනයන මහණබමුණන්ගේ ආහාර ගැනීමය. 3) **සිව්දිගට මුව ඇතිව වැළඳීම:** සිව්දිගට පණිවිඩ ගෙනයාම නම්වූ මිථ්‍යා ජීවනයෙන් ජීවිතය ගෙනයන මහණබමුණන්ගේ ආහාර ගැනීමය. 4) **සිව්අනුදිගට මුව ඇතිව වැළඳීම:** අංගවිද්‍යාව නම්වූ මිථ්‍යා ජීවනයෙන් ජීවිතය ගෙනයන මහණබමුණන්ගේ ආහාර ගැනීමය. තමන්වහන්සේ එවැනිදේ නොමැතිව දැහැමින් භික්ෂාව සොයා වළඳන බව සැරියුත් තෙරුන් වදාළහ. **සටහන:** මේ සූත්‍රය වදාළේ

සුවිමුඛ නම් පරිබ්‍රාජිකවටය. මූලාශ්‍රය: සංයු.නි: (3): බන්ධවග්ග: සාරිපුත්‍රසංයුත්ත: 7.1.10 සුවිමුඛ සූත්‍රය, පි.500.

වථ

▲ වෙළකන්ට උත්තරානන්දමාතා උපාසිකා- Velukanta nandamatha upasika: බලන්ත: උපග්‍රන්ථය:3.

▲ වෙළවන ආරාමය- කලන්දක නිවාප- Veluvanayaarama: මගධදේශයේ, රජගහනුවර පිහිටි මේ ආරාමය බුදුන් වහන්සේ හා සංඝයා වැඩ වාසය කළ ස්ථානයකි. මගධයේ අධිපති, බිම්බිසාර රජතුමා, බුදුන් වහන්සේට, එම උයන පුජා කළහ: "...බිම්බිසාර රජුට ගමට නොදුරවූ, ගමට නොලංවූ, යෑම ඒම පහසු වූ, බුදුන් වැඳීම හා දහම් ඇසීම ප්‍රයෝජන කොට ඇති...දහවල ජනසමූහයා ගැවසීම නැති. රාත්‍රීහි නිසල...විවේකයට යෝග්‍ය යම් සෙනසුනක් වන්නේද... යන සිතක් ඇතිවිය". වෙළවන උයන එම කටයුතු පිණිස සුදුසු බව අවබෝධ කරගත් රජතුමා, ඒ උයන බුදුන් වහන්සේ ප්‍රමුඛ සංඝයාහට ... භාග්‍යවතුන් වහන්සේ ඉදිරියෙහි රන් කෙණ්ඩියකින් පැන් වත්කොට පුජා කරන ලදී. සටහන: වෙළ- උණබට ගොමුවලින් සකස්වී ඇති නිසා වෙළවනය ලෙසින් නම් කර ඇත. බොහෝ ලේන් වාසය කරන ස්ථානයක් හා -ඒ සතුන්ට අහය බිමක් නිසා - කලන්දක නිවාප ලෙසින්ද හඳුන්වයි. බලන්ත: බිම්බිසාර රජ. මූලාශ්‍රය: චිත.පි: මහාවග්ග පාලිය 1, පි.159.

▲ වෙළද්වාර ගම්වැසියෝ- Villagers from Veluddwara: බලන්ත: උපග්‍රන්ථය:3

වච

▲ විවට්ඨ ඤාණ-Vivatta Nana: විවට්ඨ ඤාණ (විවර්තඤාන- විවට්ඨඤාන ඡට්ඨකය) යනු ඤාණ 6 ක් ය: 1) සංඤා විවට්ඨ ඤාණය: නෙක්ඛම්මය අධිකකොට ඇති ප්‍රඥාවය 2) චේතෝ විවට්ඨ ඤාණය: ධර්මතාවල නා නා ස්වභාවය දන්නා ප්‍රඥාවය 3) චිත්ත විවට්ඨ ඤාණය: නෙක්ඛම්ම ආදී ධර්මතා වල සිත පිහිටුවා ගැනීමේ ප්‍රඥාව 4) ඤානවිවට්ඨ ඤාණය: ශුන්‍යතාව (අනාත්ම දර්ශනය) පිළිබඳ ප්‍රඥාවය 5) විමෝක්ඡ විවට්ඨ ඤාණය: කාමච්ඡන්ද ආදිය දුරුකරගැනීමේ ප්‍රඥාව 6) සත්‍ය විවට්ඨ ඤාණය- චතුසත්‍ය පිළිබඳ අවිපරිත ස්වභාවය අවබෝධය. මූලාශ්‍රය: බු.නි: පටිසම්භිදා 1: 44-49 විවට්ඨ ඤාණ, පි.226.

▲ විවාද-Debate: විවාද යනු යම් මතයකට පැමිණ ඒ පිළිබඳ අන්‍යයන් හා වාද, කළහ කිරීමය. බ්‍රහ්ම වරියාවේ යෙදන සංඝයා විවාද වලින් බැහැරව කටයුතු කළයුතුය යි බුදුන් වහන්සේ අවවාද වදාළහ. උපාලි මහාතෙරුන් සංඝයා විවාදයන්ට එළඹීමට හේතු කරුණු බුදුන් වහන්සේ ගෙන් අසා ඇත. බුදුන් වහන්සේ එ කරුණු මෙසේ පෙන්වා ඇත: ධර්මය අධර්මය ලෙසින් පෙන්වීම, අධර්මය ධර්මය ලෙසින් පෙන්වීම, අවිනය විනය ලෙසින් පෙන්වීම, විනය අවිනය ලෙසින් පෙන්වීම, තථාගත යන් ගේ භාෂිතය, ප්‍රඥාප්ති ආදිය වැරදි ලෙසින් දැක්වීම නිසා ඇතිවන සංඝයා ගේ පහසුවිහරණයට බාධා කරයි. බලන්ත: වාදවිවාද. මූලාශ්‍රය: අංගු.නි: (6): 10 නිපාත: අකෝකාසවග්ග: 10.1.5.1-3 විවාද සූත්‍ර, පි.166.

▼ විවාද මූල: සංඝයා විවාදවලට මූලික වන කරුණු 6 කි: 1) ක්‍රෝධය 2) ගුණමකුබව 3) ඉරිසියාව හා මසුරුකම 4) ලාමක ඉව්‍යා 5) මායා-කපටිකම 6) තම දිට්ඨිය දැඩිව ගැනීම නිසා. මූලාශ්‍රය: අංගු.නි: (4): 6 නිපාත:දේවතාවගේග: 6.1.4.6 විවාදමූල සූත්‍රය, පි.110.

▲ විවිධ ඥාන- Various Knowledges: විවිධ ඥාන ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ ආධ්‍යාත්මික මග වර්ධනය කරගැනීමට උපකාරීවන නුවණය, අවබෝධයය: 1) ශ්‍රැතමය ඥානය: (සුතමයෙ ඥාණං) : ධර්මය කණෙන් අසා, ඒ පිළිබඳව ඇතිකරගන්නා ප්‍රඥාව. 2) ශීලමය ඥානය (ශීලමයෙ ඥාණං) : ධර්මය අසා ඒ ගැන ඇති කරගන්නා ප්‍රඥාව. 3) සමාධි භාවනාමය ඥානය (සමාධිභාවනාමයෙ ඥාණං): ශීලයෙන් සංවර වීම නිසා සිත එකඟවට පත්වීමෙන් ඇතිවන ප්‍රඥාව. 4) ධර්මසමීති ඥානය (ධමමට්ඨිති ඥාණං): හේතු ප්‍රත්‍ය ධර්මතා පිරිසිදුලෙසින් දන්නා ප්‍රඥාව. 5) සම්මගන ඥානය (සමමගනෙ ඥාණං): අතීත අනාගත වර්තමාන පංච ස්කන්ධ ධර්මයන් ගැන කලාප වශයෙන් රැස්කර නිශ්චය කිරීමේ ප්‍රඥාව. 6) උදයවයදර්ශන ඥානය (උදයබ්බයානුපසංසනෙ ඥාණං) හේතුප්‍රත්‍ය යෙන් හටගත් ස්කන්ධ ධර්මයන්ගේ විපරිණාමය දැකීමෙහි ප්‍රඥාව. 7) විදර්ශනා ඥානය (විපසංසනෙ ඥාණං) : රූපාදී ආලම්භන (අල්වාගැනීම්) ප්‍රත්‍යවෙක්ෂා කොට ඒවා යේ බිඳී යාම හඬගවශයෙන් දැකීමේ ප්‍රඥාව. 8) ආදීනව ඥානය (ආදීනවෙ ඥාණං) උත්පත්ති ආදියේ හය වටහා ගැනීමේ ප්‍රඥාව. 9) සංසකාරඋපේක්ෂා ඥානය (සංසකාරඋපෙක්ඛාසු ඥාණං): උත්පත්ති ආදිය මුදාලත්තට ඇති කැමැත්ත, ඒ ගැන ඇති ප්‍රත්‍යවෙක්ෂාව, අධ්‍යුපෙක්ෂණය යන ත්‍රිවිධ ප්‍රඥාව. 10) ගොත්‍රභූ ඥානය: කාම ලෝකයෙන් එතර කරන ප්‍රඥාව. මූලාශ්‍රය :බු.නි: පටිසම්භිදා 1: මහාවග්ග, ඥානකථා, පි. 24.

▲ විවිධ පරිඡය: පාලි: නා නා පරිසා- Various assemblies: පරිඡය යනු, සමූහය හෝ එකට එක්වී ඇති පිරිසය. බුදුන් වහන්සේගේ ශ්‍රාවක පිරිස, සංඝ පරිඡය ලෙසින් හඳුන්වා ඇත. බුදුන් වහන්සේ, සංඝයා ගේ හැසිරීම අනුව, ඔවුන් වර්ගකර පෙන්වා ඇත: 1) නොගැඹුරු පිරිස: පාලි: උක්කානා පරිසා - shallow assembly: මේ ගනයට අයත්වන සංඝයා ගේ ගතිය: කලබල සහිතය (සිත වික්ෂිප්තය), උඩඟුය, ආඩම්බරය, දොඩමළුය, නොනවත්වාම කතා කරයි, සිහිකල්පනාවෙන් කටයුතු නොකරයි, සම්ප්‍රජන්‍යය නොමැත, සමාධිය නොමැත, ඒ මේ අතට දුවන සිත් ඇතිව සිටී, ඉන්ද්‍රිය සංවරය නොමැත. මේ පිරිස උතුම් නැත. (restless, puffed up, vain, talkative, rambling in their talk, with muddled mindfulness, lacking in clear comprehension, un concentrated, with wandering minds, with loose sense faculties). 2) ගැඹුරු පිරිස (ගාම්භීර):පාලි: ගම්භීරා පරිසා deep assembly: මේ ගනයට අයත්වන සංඝයා ගේ ගතිය: කලබල රහිතය, උඩඟුනැත, ආඩම්බරනැත, දොඩමළු කතා නැත, නොනවත්වාම කතා නොකරයි, සති සම්ප්‍රජන්‍යය ඇත, සමාධිය ඇත, ඉන්ද්‍රිය සංවරය ඇත. මේ පිරිස උතුම්ය. 3) බෙදුන පිරිස: පාලි: වග්ග පරිසා-divided assembly මේ ගනයට අයත්වන සංඝයා ගේ ගතිය: වාද විවාද, කළහ කරමින් ආරාමුල් ඇති කරයි, තියුණු (දරුණු) වචන වලින් එකිනෙකාට පහරෙදෙයි. මේ පිරිස උතුම්නැත. (arguing and quarreling and fall into disputes, stabbing each other with piercing words). 4) සමගි පිරිස: පාලි: සමග්ගා පරිසා-

harmonious assembly). මේ ගනයට අයත්වන සංඝයා ගේ ගතිය: එකමුතුබව, විවාද නොමැතිව සමගියෙන් හැසිරේ, කිරි හා දිය මානව මිශ්‍රවන ලෙසින් එකමුතුව සිටී, එකිනෙකා කෙරෙහි දයාවෙන් යුත් ඇස් ඇතිව හැසිරේ. මේ පිරිස උතුම්ය. (dwell in concord, harmoniously, without disputes, blending like milk and water, viewing each other with eyes of affection) සටහන: ම.නි. උපකිල්ලේ සුත්‍රයේ පෙන්වා ඇත්තේ, අනුරුද්ධ, නන්දිය හා කිම්බල තෙරුන්, සමගි පිරිසට ඇති ගුණ සහිතව වාසය කර ඇතිබවය. 5) අග්‍ර නොවන පිරිස: පාලි: අනඤ්චනී පරිසා- inferior assembly: මේ ගනයට අයත්වන සංඝයා ගේ ගතිය: මේ පිරිසේ ජේෂ්ඨ භික්ෂූන් සුඛෝපභෝගී, නො සැලකිලිමත් ජීවිතයක් ගතකරයි, ප්‍රතිපත්ති නොරකී, විවේකය ඇති හුදකලා වාසය ප්‍රිය නොකරයි, (මාර්ගයේ) මෙතෙක්, නොලැබූ දේ ලබාගැනීමට, ඉටු නොකරගත් දේ ඉටු කරගැනීමට, සාක්ෂාත් නොකරගත් දේ සාක්ෂාත් කර ගැනීමට වීරිය නො දරයි. ඔවුන්ගේ ගෝල පරම්පරාවද, එලෙසින් හැසිරීමට පුරුදුවේ. මේ පිරිස උතුම් නොවේ. (elder bhikkhus are luxurious and lax, leaders in backsliding, discarding the duty of solitude; they do not arouse energy for the attainment of the as-yet-unattained, for the achievement of the as-yet-unachieved, for the realization of the as-yet-unrealized) 6) අග්‍ර පිරිස: පාලි: අඤ්චනී පරිසා- Superior assembly: මේ ගනයට අයත්වන සංඝයා ගේ ගතිය: මේ පිරිසේ ජේෂ්ඨ භික්ෂූන් සුඛෝපභෝගී, නො සැලකිලිමත් ජීවිතයක් ගතනොකරයි, ප්‍රතිපත්ති රකී, විවේකය ඇති හුදකලා වාසය ප්‍රිය කරයි, (මාර්ගයේ) මෙතෙක්, නොලැබූ දේ ලබාගැනීමට, ඉටු නොකරගත් දේ ඉටු කරගැනීමට, සාක්ෂාත් නොකරගත් දේ සාක්ෂාත් කර ගැනීමට වීරිය දරයි. මේ පිරිස උතුම්ය. 7) ආනාරිය පිරිස: පාලි: අනරියා-ignoble assembly: මේ ගනයට අයත්වන සංඝයා ගේ ගතිය: චතුරාර්යසත්‍ය යථා පරිදි නොදනී. මේ පිරිස උතුම්නොවේ. 8) ආරිය පිරිස: පාලි: අරියා-noble assembly: මේ ගනයට අයත්වන සංඝයා ගේ ගතිය: චතුරාර්යසත්‍ය යථා පරිදි දනී. මේ පිරිස උතුම්ය

9) වැඩකට නැති පිරිස :පාලි:පරිසකසටො- dregs of an assembly: මේ ගනයට අයත්වන සංඝයා ගේ ගතිය: ආශාව නිසා (ඡන්දය- desire), ක්‍රෝධය නිසා (දෝසය-hate) , අවිද්‍යාව නිසා (මෝහය- delusion) , බියගුළුකම නිසා (භය- fear) අධර්ම මාර්ගය -අගතිමග ගනී . මේ පිරිස උතුම්නොවේ. බලන්න: අගති මාර්ගය හා අගති නොවන මාර්ගය. 10) ඉස්තරම් පිරිස (සරු) : පාලි: මණ්ඩා- cream of an assembly මේ ගනයට අයත්වන සංඝයා ගේ ගතිය: ආශාව, ක්‍රෝධය, අවිද්‍යාව, බියගුළුකම යන සතර අගතිය ඔවුන්ට නොමැත. මේ පිරිස උතුම්ය. 11) නිෂ්ඵල කතා පුරුදු, විමර්ශනය නුපුරුදු පිරිස:පාලි: ඔක්කාචිතච්ඡිනා පරිසා නො පටිපුච්ඡාච්ඡිනා - assembly trained in vain talk, not in interrogation: මේ ගනයට අයත්වන සංඝයා ගේ ගතිය: තථාගතයන් වහන්සේ වදාළ ගාමිනීර ධර්මය ඇසීමට හෝ ඒ ගැන අවබෝධයක් ලැබීමට කැමති නොවේ. සසුනෙන් බාහිරවූ දේශනා ආදියට කැමතිය. ඒවා ගැන අවබෝධයක් ලබා ගැනීමට කැමතිය. එහෙත් ඒවා ගැන විමසීමක් නොකරයි. මේ පිරිස උතුම් නොවේ. 12) විමර්ශනය පුරුදු, නිෂ්ඵල කතා නුපුරුදු: පාලි: පටිපුච්ඡාච්ඡිනා පරිසා නො ඔක්කාචිතච්ඡිනා assembly trained in interrogation, not in vain talk: මේ ගනයට

අයත්වන සංඝයා ගේ ගතිය: සසුනෙන් බාහිරවූ දේශනා ආදිය ඇසීමට, ඉගෙන ගැනීමට ඔවුන් සිත් යොදවන්නේ නැත, එහෙත්, තථාගතයන් වහන්සේ වදාළ ගාමිහිරි ධර්මය ඇසීමට, එය අවබෝධ කරගැනීමට සිත් යොදවයි, ඒවා ගැන විමසා බලයි. මේ පිරිස උතුම්ය. සටහන: ඔක්කාවිතවිනික: නොහික්මුණු, නොදැමුණු: පා.සිං.ශ්. පි. 219, පටිපුච්ඡාවිනිකා : විවාරිම, විමසීම: පා.සිං.ශ්. පි. 355.13) ආමිසය ගරු කරන සදහම් ගරු නොකරන පිරිස: පාලි: ආමිසගරු පරිසා නො සදධම්මගරු- assembly that values worldly things not the good Dhamma: මේ ගනයට අයත්වන සංඝයා ගේ ගතිය: මේ සංඝයා තමන්ගේ හා තමන් ගේ මිතුරු සංඝයා ගේ නොමැති ගුණ (මාර්ගඵල ලැබීම, සිල්වත් බව ආදී), යහපත් සංඝයා පිළිබඳ වැරදි ප්‍රකාශ ආදිය ලාභ සත්කාර ලබාගැනීම පිණිස දායකයන්ට පවසා එමගින් සිව්පසය ආදිය ලබයි. ඒවායේ ගැලී සිටින ඔවුන් සද්ධර්මයේ අගය නොදනී. මේ පිරිස උතුම් නොවේ. 14) සදහම් ගරු කරන ආමිසය ගරු නොකරන පිරිස: පාලි: සදධම්මගරු පරිසා නො ආමිසගරු- assembly that values the good Dhamma, not worldly things: මේ ගනයට අයත්වන සංඝයා ගේ ගතිය: මේ සංඝයා තමන්ගේ හා අන්‍යයන් ගේ ගුණ, අගුණ ගිහි දයකයන්හට, ලාභ ලබාගැනීම පිණිස වර්ණනා නො කරයි. සිව්පසයට නොඇලී ඒවා පරිහරණය කරයි. ආමිසයේ ආදිනවද, නිස්සරණය දන්නා ඔවුන් සද්ධර්මය ගරු කරයි. මේ පිරිස උතුම්ය. 15) විෂම පිරිස: පාලි: විෂම පරිසා-unrighteous assembly righteous assembly.මේ ගනයට අයත්වන සංඝයා ගේ ගතිය: මේ සංඝයා ධර්ම කර්ම නොකරයි, අධර්ම කර්ම කරයි. විනය කර්ම නොකරයි, අවිනය කර්ම කරයි, ධර්ම කරුණු, විනය කරුණු පැහැදිලි නොකරයි, අධර්ම කරුණු, අවිනය කරුණු පැහැදිලි කරයි. ඔවුන් නිසා ධර්මය විනය දීප්තිමත් නොවේ. මේ පිරිස උතුම් නොවේ. 16) සමපිරිස: පාලි: සමා පරිසා righteous assembly මේ ගනයට අයත්වන සංඝයා ගේ ගතිය: මේ සංඝයා ධර්ම කර්ම හා විනය කර්ම පමණක් කරයි, ඒවා පැහැදිලි කරදෙයි. ඔවුන් නිසා ධර්මය විනය දීප්තිමත් වේ. මේ පිරිස උතුම්ය. 17) අධාර්මික පිරිස: පාලි: අධම්මික පරිසා:- assembly that acts contrary to the Dhamma මේ ගනයට අයත්වන සංඝයා ගේ ගතිය: මේ සංඝයා ධර්ම විනයට අනුකූලව කටයුතු නො කරයි. මේ පිරිස උතුම් නොවේ. 18) ධාර්මික පිරිස: පාලි: ධම්මික පරිසා - assembly that acts in accordance with the Dhamma. මේ ගනයට අයත්වන සංඝයා ගේ ගතිය: මේ සංඝයා ධර්ම විනයට අනුකූලව කටයුතු කරයි. මේ පිරිස අග්‍රය. 19) අධර්මවාදී පිරිස: පාලි: අධම්මවාදී පරිසා - assembly that speaks non-Dhamma. මේ ගනයට අයත්වන සංඝයා ගේ ගතිය: මේ සංඝයා ධර්මයට අනුකූලව හෝ අනුකූල නොවූ විනය කරුණක් සලකා බලනවිට, ඒ ගැන ධර්මයට අනුකූලව කටයුතු නොකරයි. තමන්ට ඇති මත ආදිය වෙනස් නොකර තදින් අල්ලා ගෙන සිටී. අන්‍යයන් ගේ අදහස් නොවිමසයි. මේ පිරිස උතුම් නොවේ. 20) ධර්මවාදී පිරිස: පාලි: ධම්මවාදී පරිසා- assembly that speaks Dhamma. මේ ගනයට අයත්වන සංඝයා ගේ ගතිය: මේ සංඝයා ධර්මයට අනුකූලව හෝ අනුකූල නොවූ විනය කරුණක් සලකා බලනවිට, ඒ ගැන ධර්මයට අනුකූලව කටයුතු කරයි. තමන්ට ඇති මත ආදිය වෙනස් නොකර තදින් අල්ලා ගෙන නොසිටී. අන්‍යයන් ගේ අදහස් විමසයි. මේ

පිරිස උතුම්ය. මූලාශ්‍ර: අංගු.නි: (1): 2 නිපාත: 2.1.5.1 -2.1.5.10 සූත්‍ර, පි. 174, EAN:2: 42.1- 51.10, Suttas, p. 64.

▲ විවේචනය- criticism: අනුන් විවේචනය කිරීම (උපාරමහවිතතං), දුෂිල්වත් පුද්ගලයා ගේ ලක්ෂණයකි. විවේචනයට බර පුද්ගලයාට අවුල්සහගත සිත, අසම්ප්‍රජන්‍යය හා සිත විසිරියාම යන අකුසල පහකර ගැනීමට නොහැකිය. එහෙත්, කෙනෙක් විවේචනයේ නොයෙදේනම්, ඔහුට පෙරකී අකුසල 3 පහකර ගත හැකිවේ. මූලාශ්‍ර: අංගු.නි: (6):10 නිපාත: 10.2.3.6. තයෝධම්ම සූත්‍රය, පි.284, EAN, 10: 76-6. Incapable, p. 524.

▲ විවේකය-Solitude: කය හා සිත නිසල කරගෙන් සුවපත්ව වාසය කිරීම විවේකයවේ. ආධ්‍යාත්මික මාර්ගය වඩා ගැනීම පිණිස විවේකිව වාසය කිරීම වැදගත් යයි බුදුන් වහන්සේ අනුසාසනා කර ඇත. මෙහිදී විවේකය පිණිස වනයට පැමිණි භික්ෂුවක්, යහපත් ලෙසින් විවේකිව නො සිටිනු දැක වන දෙවතාවක් ඔහුට අවවාද කර, සංවේගය ඇතිකිරීම විස්තර කර ඇත. මූලාශ්‍රය: සංයු.නි: (1): සගාථවග්ග: වනසංයුත්ත: 9.1.1.විවේකසූත්‍රය, පි.378.

▼ විවේකිව වාසය කළයුතු ආකාරය පිළිබඳ බුද්ධ අනුසාසනා මෙහි විස්තර කර ඇත. මූලාශ්‍රය: බු.නි: පටිසම්භිදා 2: පඤ්ඤාවග්ග: 3.4 විවේක කථා, පි.214.

▼ මෙහිදී සැරියුත් තෙරුන් තමන්වහන්සේ විවේක සුවයෙන් වාසය කිරීම ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ ප්‍රථම ජාන සමාපත්තියේ වාසය කිරීම බව පෙන්වා ඇත. මූලාශ්‍රය: සංයු.නි: (3): බන්ධකවග්ග: සාරිපුත්ත සංයුත්ත: 7.1.1.විවේකස් සූත්‍රය, පි.494.

▲ විවේකනිස්සිතං- Vivekanissitha: විවේකනිස්සිතං ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ කාය චිත්ත විවේකය ඇතිව, බොජ්ඣංග ධර්ම වඩා ගැනීමය. බලන්න: බොජ්ඣංග ධර්මතා.

වස

▲ වසල- Vasala: බුදුන් වහන්සේ වැඩසිටි සමයේ, විසූ හීන කුලයක පිරිස, හඳුන්වා ඇත්තේ වසල (වණ්ඩාල-සැඩොල්) ලෙසිනි. කුලයෙන් කිසිවෙක් වසල නොවන බවත් පහත් ක්‍රියාවන්හි නිරත වන්නේ නම් කෙනෙක් වසල යයි හැඳින්වීමට සුදුසුය යි බුදුන් වහන්සේ මේසූත්‍රයේදී පෙන්වා ඇත:

“ජාතියෙන් වසල නොවේ; ජාතියෙන් බ්‍රාහ්මණ නොවේ, කර්මයෙන් වසල වේ; කර්මයෙන් බ්‍රාහ්මණ වේ”: සටහන: වසලයෙක් තුල ඇති පහත් ක්‍රියා පිළිබඳ මෙහි විස්තරාත්මකව පෙන්වා ඇත. මූලාශ්‍රය: බු.නි: සු.නි: උරගවග්ග: 1-7 වසල සූත්‍රය, පි. 56.

▲ වසවත්ති දේවපුත්‍ර- Deva Vasavatthi: එක්සමයක, මුගලන් මහා තෙරුන්, දේවලෝකයන්හි වාරිකා කරන අවස්ථාවේදී, මේ දේවපුත්‍ර යන්නට ධර්මය දේශනා කිරීම මෙහි දක්වා ඇත. මූලාශ්‍රය: සංයු.නි: සළායතනවග්ග: මොග්ගල්ලානසංයුත්ත: 6.1 - වසවර්ති සූත්‍ර, පි.544.

▲ **වස්කාලය -rain retreat:** වස්කාලය (වස්සාන) යනු ආධ්‍යාත්මික දියුණුව පිණිස, සංඝයාට කැපකර ඇති මාස 3 ක පමණ විවේක කාලයය. බුදුන් වහන්සේ වැඩසිටි සමයේ සිට පැවති එන ක්‍රමයකි. වර්ෂා සෘතුවේ ඇවිදීම හිතකර නොවන නිසා ඒ කාලය තුල , නියමිත ආරණ්‍යය, ස්ථානයක වාසය කරමින්, සංඝයා තමන්ගේ බ්‍රහ්මචාරී ජීවිතය දියුණු කරගැනීමට උත්සාහ කරයි. වස් කාලය ඇරඹෙන්නේ ඇසල පුර පසලොස්වක දිනයේය. (සාමාන්‍යයෙන් ජූලි මාසයේ අග හෝ අගෝස්තු මාසයේ මුල), අවසන්වන්නේ ඔක්තෝම්බර් හෝ නොවැම්බර් මාසයේ මුලදීය (කාර්තික පුන් පොහෝදිනය). බලන්න: EAN: note: 227, p. 592.

▼ **බුදුන් වහන්සේ, වේළුවනාරාමයෙහි වැඩ වසන සමයෙහි, වස්සාන සෘතුවේ වස් එළඹීම පිණිස සංඝයාට අවසර දෙනලදී. වස් එළඹීම 2 ක්ද ප්‍රකාශ කර ඇත:**

‘පෙරවස්’ ආරම්භ වන්නේ, ඇසල පුන් පොහෝදිනට පසු දිනයේදීය, ‘පසුවස්’ ආරම්භ වන්නේ, ඇසල පුන් පොහෝයෙන් මසක් ඉක්ම ගිය පසුය. බලන්න: පචාරණ. සටහන: * වින.පි. මහාවග්ග පාලියේ වස්ස පිළිබඳව විස්තරාත්මකව දක්වා ඇත. ** පෙරවස් හා පසුවස් ගැන විස්තර පිණිස බලන්න: අංගු.නි: (1): 2 නිපාත: 2.1.1.10. වස්සුපනායිකා සූත්‍රය, පි. 140, EAN:2: 10.10 Entering upon the Rains, p. 57. මූලාශ්‍ර: වින.පි: මහාවග්ග පාලි 1: වස්සුපනායිකානිකාය, පි. 424.

▲ **වස්සකාර මහාඥමනි -Chiefminister Vassakara:** මොහු මගධයේ අජාසත් රජුගේ මහා ඥාමනිය. බුදුන් වහන්සේගේ අවසාන චාරිකාවේදී, රජගහනුවර වැඩවසන සමයේදී, රජුගේ නියමය අනුව බුදුන් වහන්සේ බැහැදැකීමට ගිජුකුළු පව්වට පැමිණීම, බුදුන් ප්‍රමුඛ සංඝයාට දන්පූජා කිරීම ආදී විස්තර දී.නි: මහා පරිනිබ්බාන සූත්‍රයේ පෙන්වා ඇත. එම දානයේ අනුසස් පිළිබඳව බුදුන් වහන්සේ වදාළ කරුණු ගැන බලන්න: දානය. මූලාශ්‍ර: වින.පි: මහාවග්ග 2: පි 70 හා දී.නි: (2): මහාපරිනිර්වාන සූත්‍රය, පි.156, EDN : 16 Mahaparinibbana Sutta, p 175.

▲ **වස්ත්‍රය -Clothes: 1.** සිත කෙලෙස් වලින් කිලිටිවන අන්දම දැක්වීමට, බුදුන් වහන්සේ වස්ත්‍ර උපමාව වදාළහ. කිලිටි වස්ත්‍රයක්, වර්ණ කළද, එහි අපිරිසිදුබව නොමැකේ. එහෙත්, පිරිසිදු වස්ත්‍රයක්, වර්ණ කළවිට, ඒ වර්ණය මැනවින් පිහිටයි. කෙලෙස් නිසා සිත කිලිටිවන බව පෙන්වීමට බුදුන් වහන්සේ මේ උපමාව යොදාගෙන ඇත. මූලාශ්‍රය: ම.නි: (1): මූලපරියායවග්ග: 1.1.7 වත්ථුපම සූත්‍රය, පි.102.

2. සැරියුත් තෙරුන් වස්ත්‍ර උපමාව ආශ්‍රයකොට, සප්ත බොජ්ඣංග ධර්මතා වර්ධනයේ ආනිසංස මේ උපමාව යොදාගනිමින් පෙන්වා ඇත. රජෙක් තමාට කැමති කැමති පරිදි, කැමති කැමති වෙලාවකට සුදුසු වස්ත්‍ර හඳින පළඳින ලෙසින්, උන්වහන්සේ, කැමති කාලයක: දිවා රාත්‍රී, සිත ඇති පරිදි, සප්ත බොජ්ඣංග ධර්ම එකින් එක ගෙන වාසය කරන බවය. මූලාශ්‍රය:සංයු.නි; (5-1) මහාවග්ග: බොජ්ඣංගසංයුත්ත: 2.1.4 වත්ථු සූත්‍රය, පි.178.

3. බුදුන් වහන්සේ කසි වස්ත්‍රය උපමාකොට, අප්‍රමාදයේ අගය පෙන්වා ඇත.සියලු වස්ත්‍ර අතරින් ඉතා සිනිඳු කසිවස්ත්‍රය අග්‍රය.එලෙස කුසල් දහම්

අනරින් අප්‍රමාදය අග්‍රයය. මූලාශ්‍රය: සංයු. නි; (5-1)
මහාවග්ග: මග්ගසංයුත්ත: 1.13 වත්ථ සූත්‍ර, පි. 132.

▲ වස්ත්‍ර දානය- Offering clothes: වස්ත්‍ර දන්දෙන කෙනා, වර්ණය (අලංකාරය) ලබාදේ. බලන්න: දානය.

▲ වසුදත්ත දේවපුත්‍ර- Vasudaththa devaputhra: බුදුන් වහන්සේ සැවැත්නුවර වැඩවසන සමයේ මේ දෙවියෝ, සිහිය ඇතිව වාසය කිරීම ගැන බුදුන් වහන්සේ සමග සංවාදයක යෙදීම මෙහි විස්තර කර ඇත. බලන්න: සිහිය. මූලාශ්‍රය: සංයු. නි: (1): සගාථවග්ග: දේවපුත්‍රසංයුත්ත: 2.2.6 වසුදත්ත සූත්‍රය, පි. 126.

▲ වාසෙට්ඨ උපාසක -Vasetta upasaka: බලන්න: උප ග්‍රන්ථය: 3.

▲ වාසෙට්ඨ බ්‍රාහ්මණ-Vasetta Brahmin: බලන්න: උප ග්‍රන්ථය: 3.

▲ වැස්ස-Rain: වැස්ස ඇතිකරන දෙවියෝ වැස්ස වලාහක දෙවියන්, සිත පිහිටුවා ගන්නා ආකරයට (කැමැත්ත පරිදි) කාලයේදී, අකාලයේදී වැස්ස ඇතිවේ. මූලාශ්‍රය: සංයු. නි: (3): ඛන්ධවග්ග: වලාහකසංයුත්ත: 11.1.57 වැස්සවලාහක සූත්‍රය, පි. 546.

▼ කාලයට වැසි නොවැසීම: වැස්සට අන්තරාදායක කරුණු (වැසි අන්තරායන්) නිසා, කාලයට වැස්ස නොවසී. වැස්ස ගැන නිමිති කියන අය (rain forecasters) ඒවා ගැන නොදන්නා බව මෙහිදී පෙන්වා ඇත. එබඳු අනතුරු 5 කි: 1) උස් අභසේ තේජෝධාතුව කිපීම නිසා, වලාකුළු විසිරියැම 2) උස් අභසේ වායෝධාතුව කිපීම නිසා, වලාකුළු විසිරියැම 3) රාහු අසුර රජු, වැසිජලය දෝතින් ගෙන මහමුහුදට හැලීම 4) වැස්ස වලාහක දෙවියන්ගේ ප්‍රමාදවීම 5) ලෝකයේ මිනිසුන් අධාර්මික වීම. මේ කරුණු නිසා නියම කාලයට වැස්ස නොවසී. මූලාශ්‍රය: අංගු. නි: (3): 5 නිපාත: සොනවග්ග: 5.4.5.7 වැස්සඅන්තරාය සූත්‍රය, පි. 412.

▲ වැස්ස බඳු පුද්ගලයෝ-People who are similar to the rain: වැස්ස බඳු පුද්ගලයෝ තිදෙනෙක් ලෝකයේ සිටි: 1) අවුට්ඨිකසම: නොවස්නා වැසිවලාවක් හා සමානය: මේ පුද්ගලයා මහණ බමුණු දුගී මහි පුලත්තන් ආදී කිසිවෙකුට ආහාරපාන වස්ත්‍ර ආදිය නොදෙයි 2) ප්‍රදේශවර්ෂී: පළාතකට පමණක් වැස්ස ගෙනදෙන වලාවක් හා සමානය: මේ පුද්ගලයා ඇතැම් අයට දාන දෙයි, ඇතැම් අයට දාන නොදෙයි. 3) සර්වත්‍ර වර්ෂී: සැම තැනටම වැස්ස ගෙනදෙන වලාවක් හා සමානය: මේ පුද්ගලයා සියල්ලන්ටම දාන දෙයි. බලන්න: බු. නි: ඉතිවුත්තක: 3.3.6 වාෂ්ටි සූත්‍රය, පි. 434.

▲ වෙසමුනි රජ -King Vesamuni: සිව්වරම් මහා (සතරවරම් දෙවියෝ) රජවරුන්ගෙන් කෙනෙකි. වෙළකන්ට උත්තරා නන්දමානා ගේ පෙර ජීවිතයේ සහෝදරයාය. එතුමාගේ ඉල්ලීමක් අනුව ඇය අගසව් දෙනමට මහා දානයක් පිළිගන්වා ඇත. බලන්න: වාතුර්මහාරාජිකිය, පෙර ජීවිත. මූලාශ්‍රය: අංගු. නි: (4): 6 නිපාත: 6.1.4.7 ඡළාඛගදාන සූත්‍රය, පි. 112, EAN: 6: 37.7 Giving, p. 332.

▲ වෙසාරජ්ජ(පාලි): විශාරද- self-confidence: වෙසාරජ්ජ- සෑම දෙයින්ම විශාරදබව, බුදුන් වහන්සේ හඳුන්වන ගරු පදයකි. බලන්ත: බුද්ධනාම.

▼ තථාගතයන් වහන්සේ සතර ආකාරයෙන් විශාරද වේ: 1) තථාගතයන් වහන්සේ ‘සම්මා සම්බුද්ධ’ ය, උන්වහන්සේ ‘අනභි සම්බුද්ධ’ යයි මේ ලෝකයේ සිටින කිසිවෙකුට වෝදනා කළ නො හැකිය. 2) තථාගතයන් වහන්සේ ‘ක්ෂිණාග්‍රව’ ය (සියලු ආසව ඤය කර ඇත), උන්වහන්සේ ‘අපරික්ෂිණයහ’ යයි මේ ලෝකයේ සිටින කිසිවෙකුට වෝදනා කළ නො හැකිය. 3) තථාගතයන් වහන්සේ විසින් (ලෝකයා විපතට පමුණුවන) “අන්තරාකාරී ධර්මතා” පෙන්වා ඇත. ඒවා සේවනය කරන කෙනෙකුට, ඒවා ‘අන්තරාකාරී නොවන ධර්මතා’ යයි මේ ලෝකයේ සිටින කිසිවෙකුට වෝදනා කළ නො හැකිය. 4) තථාගතයන් වහන්සේ විසින් ‘දුක නැතිකර ගැනීම පිණිස පෙන්වා වදාළ ධර්මය, එලෙසින් පුරුදු පුහුණු කරණ කෙනෙකුට දුක නිමකර ගත හැකිවේ”, ඒ එය එසේ නොවේ යයි මේ කිසිවෙකුට වෝදනා කළ නො හැකිය. සටහන්: * මේ සතර කාරණා තම විශාරද ඥානයෙන් ප්‍රත්‍යාවේක්ෂ කරන බුදුන් වහන්සේට උපන් සොම්නස්ස ඥානය වතු වෙසාරද නම්වේ (වතු වෙසාරජ්ජ). ** බලන්ත: පා.සි.ශ: : “වෙසාරජ්ජ”, පි. 284. මූලාශ්‍ර: අංගු.නි: (2): 4 නිපාත: 4.1.1.8 වෙසාරජ්ජ සූත්‍රය, පි. 40, EAN:4: 8.8 Self- confidence, p. 150.

▲ වෙස්සභු බුදුන්වහන්සේ-The Buddha Vessabhu: මෙතුමන්, ගොත්ම බුදුන් වහන්සේට පෙර පහළවුහ. වෙස්සභු බුදුන් වහන්සේ පිලිබඳ විස්තර මෙහි දක්වා ඇත.බලන්ත:බුද්ධවංශ පාලි:21: වෙස්සභු බුදුන්වහන්සේ.

▼ ගෝතම බුදුන් වහන්සේට පෙර වැඩසිටි වෙස්සභු බුදුන් වහන්සේ ගේ සම්බෝධිය පිලිබඳ මෙහි විස්තර කර ඇත. මූලාශ්‍රය:සංයු.නි: (2): නිදානවග්ග: අභිසමයසංයුත්ත: 1.1.6 වෙස්සභු සූත්‍රය, පි.35.

▲ විසාරද බව-skillfull: විසාරදබව යනු පන්සිල් රකිමින්, දක්ෂ ලෙසින් ගිහිගෙයි වාසය කිරීමය. එලෙස ජීවත් නොවන තැනැත්තා අවිසාරදය. මූලාශ්‍ර: අංගු.නි: (3): 5 නිපාත: 5.4.3.2 විසාරද සූත්‍රය, පි.352, සංයු.නි: (4): සළායතන වග්ග: මාතුගාමසංයුත්ත: 3.3.9 විසාරදවාස සූත්‍රය, පි.498.

▼ දස අකුසලයේ නොයෙදී දැහැමින් ගිහිජීවිතය ගෙනයාම විසාරද ය. මූලාශ්‍රය: අංගු.නි: (6): 10 නිපාත: 10.5.1.5 විසාරද සූත්‍රය, පි.560.

▲ විසාකා මහා උපාසිකා - Visaka Maha upasika: බලන්ත: උපග්‍රන්ථය:3

▲ විසාක උපාසක - Visaka upasak: බලන්ත: උපග්‍රන්ථය:3

▲ විසාලා මහානුවර -Visala Mahanuwara: වෙසාලි ලෙසින්ද හඳුන්වයි, වජ්ජි ප්‍රදේශයේ පිහිටි, ලිච්චවීන්ගේ අගනුවරය. ගංගානම් නදියේ උතුරු දිගින් පිහිටා ඇත.

“බුදුන් වහන්සේ වෙළඳවාරාමයෙහි වැඩවසන සමයේ වෙසාලි නගරය සමෘද්ධි මත් සැපතීන් පිරි නගරයකි. බොහෝ මිනිසුන් ගෙන් ගැවසී, සුව සේ ලැබිය හැකි භික්ෂා ඇති තැනකි. සන්ද්‍රවස්සන්සිය සතක්

ප්‍රසාදයෝ විය, සන්දහස්සත්ඨිය සතක් කුළුගෙවල් විය, සන්දහස්සත්ඨිය සතක් ආරම විය, සන්දහස්සත්ඨිය සතක් පොකුණු විය' මූලාශ්‍රය: චිත.පි: මහාවග්ග පාලිය 2: 8 චිවරකන්ධය: පි.166. සටහන්: * විසාලා නුවර ඇතිවූ මහා වසංගතය නිසා දුකට බියට පැමිණි, නුවර වැසියන් අස්වස්නු පිණිස රතන සූත්‍රය දේශනා කර ඇත. බලන්න. පිරිත් සජ්ජායනා. ** බුදුන් වහන්සේ අවසාන වාරිකාවේදී, මේ නුවර අසබඩ පිහිටි මහාවනයේ කුටාගාර ශාලාවේ වැඩ වාසය කලබව දීස.නි: මහාපරිනිර්වාණ සූත්‍රයේ දක්වා ඇත.

▲ විසල්පුරවැසි උග්ග උපාසක-Ugga upasaka : බලන්න: උපග්‍රන්ථය:3

▲ විසිතුරු ධර්මකතා-Visuthru Dhmmakatha: විසිතුරු ධර්මකතා (විත්තකථිකානං) දේශනා කරන ඇති හික්ෂුන් අතරෙන් අග්‍ර: කුමාර කාශ්‍යප තෙරුන්ය. බලන්න: උපග්‍රන්ථය:1.

▲ වොසාග්ගපරිණාමිං- Vosaggaparinami: මින් අදහස් කරන්නේ සියල්ල හැර, නිවනට සිත යොමුකර බොජ්ඣංග ධර්ම වඩා ගැනීමය. බලන්න: බොජ්ඣංග ධර්මතා, ඔසග්ග.

▲ වෛසයා කුලය (වෙළඳ)- Vaishaya Cast: බුදුන් වහන්සේ වැඩ සිටි සමයේ පැවති ප්‍රධාන කුල 4 න් එකකි. බලන්න: ගෝත්‍රය.

වග

▲ වාශිෂ්ඨ තෙර-Vasihsta Thera: බලන්න: උපග්‍රන්ථය:1

▲ විශාඛපංචාලිපුත්ත තෙර- Visākha Pañcāliputta Thera: බලන්න: උපග්‍රන්ථය:1

▲ විශිෂ්ඨ මග- the exquisite way: ආධ්‍යාත්මික මග, විශිෂ්ඨ මගය.බලන්න: ආධ්‍යාත්මික මග.

▲ විශිෂ්ඨ රත්න- Best Treasurers: ධර්මයට අනුව විශිෂ්ඨ රත්න (අනගි මැණික්) ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ මාර්ගය වඩා ගැනීමට උපකාරීවන දේ ගැනය. රතන සූත්‍රයේදී, ත්‍රිවිධරත්නය අනර්ඝ යයි පෙන්වා ඇත.

▼ මිනිසුන්හට ඇති විශිෂ්ඨ- අනගි රත්න කුමක්ද යයි? දෙවියෙක් ඇසුවිට බුදුන් වහන්සේ අනගි රත්න 4ක් පෙන්වා වදාළහ: 1) යම් කෙනෙක්හට ත්‍රිවිධ රත්නය කෙරෙහි ශ්‍රද්ධාව ඇතිනම් එය ඔහු සතු විශිෂ්ඨ රත්නයකි 2) සිතට සුවය දෙන ධර්මය කෙනෙක් පුරුදු පුහුණු කරන්නේ නම් එය ඔහු සතු විශිෂ්ඨ රත්නයකි 3) සියලු රස අතරින් අග්‍රවූ සත්‍ය, යම් කෙනෙක් සතුනම් එය ඔහු සතු විශිෂ්ඨ රත්නයකි 4) ධර්මකාමී ජීවිතයක් ගතකිරීමට උපකාරීවන නුවණ කෙනෙක් සතුනම් එය ඔහු සතු විශිෂ්ඨ රත්නයකි. මූලාශ්‍ර: සංයු.නි: (1): සභාපවග්ග: දේවතාසංයුත්ත: 1.8.3 චිත්ත සූත්‍රය, පි. 103, ESN: 1: Devatasamyutta: 73.3. Treasure, p.155.

▲ විශේෂ අවබෝධය :පාලි: අභිකුඤ්ඤාය- direct knowledge: ධර්මයේ විශේෂ දැනුම (අවබෝධය- අභිඤා):ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ යම් ධර්මතාවයක් පිළිබඳ කරුණු නුවණින් අවබෝධ කරගැනීමය. බුදුන්

වහන්සේ, ධර්මය දේශනා කරනවිට ආධ්‍යාත්මික වර්ධනය පිණිස වැඩිය යුතු ධර්මතා (කුසල ධර්ම) හා ප්‍රභාණය කරගතයුතු ධර්මතා (කෙළෙස් ආදිය) යහපත් ලෙසින් අවබෝධ කරගත යුතු යයි අවවාද අනුසාසනා වදාරා ඇත. උදාහරණයක් ලෙසින් ‘දුක්’ ඇතිවීම බැලීමට හා නැති කරගැනීම පිණිස, දුක් පිළිබඳ විශේෂ දැනුම (අභිඤ්ඤාය) තිබිය යුතුවේ. ආරිය අට මග වඩා ගැනීමෙන් එම අවබෝධය ඇතිවේ. බලන්න: අතිවිච, දුක්ඛ හා අනාත්ම, සය අභිඤා.ශබ්දකෝෂ: පාසිං.ශ: පි.89: “අභිඤ්ඤාය: දැනීම, අවබෝධය. විශේෂයෙන් දන්නා බව අභිඤා වේ. පංච අභිත්ඤා හා ඡළ අභිත්ඤා (6)” . මූලාශ්‍ර: සංයු.නි: (5-1): මග්ගසංයුත්ත: 1.15 දුක්ඛතා සූත්‍රය, පි.156, ESN: Magga samyutta: 165.5 Suffering, p. 1710.

▲ විශේෂභාගිය ධර්ම: පාලි: විසෙසභාගියා ධම්මො- Dhamma conducive to distinction: ආධ්‍යාත්මික වර්ධනයට -මාර්ගය වැඩිමට විශේෂයෙන්ම උපකාරිවන (විශේෂත්වය ගෙන දෙන) කරුණු විශේෂභාගිය ධර්ම වේ.

▼ විශේෂ බව ගෙන දෙන ධර්මතා: 1) යෝනිසෝමනසිකාරය (යෝනිසො මනසිකාරො අයං එකො ධම්මො විසෙසභාගියො).2) සුවච්ඡාය - කිකරුබව (සොච්චස්සතාවය) 3) කල්‍යානමිත්‍ර සේවනය 4) ත්‍රිවිධ කුසල මූල : අලෝභය, අදෝසය හා අමෝහය 5) සතර විසංයෝග: කාම, භව, දිට්ඨි හා අවිජ්ජා යන යොග 4 න් නිදහස් වීම -බැඳීම් ගලවා දැමීම. 6) පංච ඉන්ද්‍රිය: ශ්‍රද්ධා, වීරිය, සතිය, සමාධිය හා ප්‍රඥාව යන ඉන්ද්‍රිය 5 ය. 7) ගෞරව ධර්මසය. මූලාශ්‍ර: දී.ස.නි : (3): 11 දසුත්තර සූත්‍රය, පි. 483, EDN: 34: Dasuttara Sutta: Expanding Decades, p. 384.

වෂ

▲ වෘෂභ-Bull: වෘෂභ යනු ගොනාය. හඳුන්වන විදියකි. ඇතැම් පුද්ගලයන්, ගොනුන් ලෙසින් හැසිරෙන බව මේ උපමාවෙන් පෙන්වා ඇත. බලන්න:බලිවද්ද උපමාව-උපග්‍රන්ථය:5

▲ විෂම ලෝභය -unrighteous greed: විෂම ලෝභය ලෙසින් යනු අනුන්ගේ සම්පත් ආදිය පිළිබඳව, කෙනෙක් තුල ඇති දැඩි ආශාව- තණ්හාවය, මෙය කෙළෙසකි. බලන්න: කෙළෙස්.

වහ

▲ විහාරත්ථ ඥානය- Viharattha Nana: මෙය අනිත්‍යදර්ශනය දන්නා නුවණ ලෙසින් පෙන්වා ඇත. බලන්න: ත්‍රිවිධඥාන. මූලාශ්‍රය: බු.නි:පටිසම්භිදා1:ඥාණකථා: 29-31ඥානත්‍රය,පි. 196.

▲ විහාර සමාප්‍රත්‍යත්ත ඥානය-Vihara samapthyana: මෙය ඥානත්‍රය- ත්‍රිවිධ ඥානයන්ගෙන් එකක් බව මෙහි දක්වා ඇත. බලන්න: ත්‍රිවිධඥාන. මූලාශ්‍රය: බු.නි:පටිසම්භිදා1:ඥාණකථා: 29-31ඥානත්‍රය,පි. 196.

▲ විහිංසා- Cruelty: විහිංසා, හිංසා කිරීම කායික, මානසික වධ හිංසා කිරීම. මෙය අකුසලයකි. විහිංසාව නැතිකර ගැනීමට අවිහිංසාව වැඩිය

යුතුය. බලන්න: සල්ලේඛ පරියාය. මූලාශ්‍රය: අංග.නි: (4) 6 නිපාත: 6.1.7 සූත්‍රය, පි.284.

▲ විහිංසා ධාතුව - Element of cruelty: අනුන්ට හිරිහැර කිරීම පිළිබඳව සිත්සතන්හි ඇති කැමැත්ත මින් අදහස් කෙරේ. මෙය පහ කරගැනීම පිණිස අවිහිංසාධාතුව-කරුණාසහගත බව ඇතිකර ගත යුතුවේ. බලන්න:ත්‍රිවිධ ධම්මතා. මූලාශ්‍ර:අංග.නි: (4): 6 නිපාත: තික වග්ග සූත්‍ර, පි. 280, EAN:6: I Triads, p. 364.

▲ විහිංසා නිස්සරණිය ධාතුව - Element of escape from cruelty අනුන්ට හිංසාව, පිඩා කිරීමආදී නපුරු සිතිවිලිත් සිත මුදාගැනීම මින් අදහස් කෙරේ. බලන්න: ධාතු.

▲ විහිංසා චිත්තක්ක- Thoughts on cruelty: විහිංසාචිත්තක්ක යනු කාරබව - අනුන්ට පිඩාකිරීමට සිතේ ඇතිවන සිතුවිලිය. මෙය ප්‍රභාණය පිණිස අවිහිංසාචිත්තක්කය වැඩිය යුතුය. බලන්න:ත්‍රිවිධ ධම්මතා. මූලාශ්‍ර:අංග.නි: (4): 6 නිපාත: තික වග්ග සූත්‍ර, පි. 280, EAN:6: I Triads, p. 364.

▲ විහිංසා සංඥා- Perceptions on cruelty: සිතට ගන්නා අරමුණු මගින්, හිංසාකිරීම ගැන ගන්නා සංඥා, විහිංසාසංඥාවය. මෙය ප්‍රභිණය පිණිස අවිහිංසා සංඥා වැඩිය යුතුවේ. බලන්න:ත්‍රිවිධ ධම්මතා. මූලාශ්‍ර:අංග.නි: (4): 6 නිපාත: තික වග්ග සූත්‍ර, පි. 280, EAN:6: I Triads, p. 364.

▲ වෙහජ්ඵලා දේව- Vehapphalā deva: මහාඵල ඇති (devas of great fruit): සිව්පානසමාපත්ති ඇති උසස් බ්‍රහ්ම දෙවියන් වාසය කරන බ්‍රහ්ම ලෝකයකි. බලන්න: බ්‍රහ්ම ලෝක.

සි කොටස :සක,සබ,සග,සස,සව,සජ,සඤ,සඤ,සත,සථ, සද,සද, සධ, සන-සප-සබ-සහ-සම-සය-සර-සල-සළ-සව, සස, සහ

සක

▲ සකදාගාමී-Sakadagami: සකදාගාමී යනු ආරිය මාර්ගයේ දෙවන පියවර ලැබීමය. ඒ උතුමෝ, කාමරාග, ව්‍යාපාද යන සංයෝජන 2 හි බල හීන කර, ක්‍රෝධ, පටිස, උපනාහ යන කෙළෙස් වල බල බිඳ දමා ඇත.දුගතියෙන් මිදී ඇත, එක් වරක් පමණක් කාමලෝකයේ යළි උපත ලබා දුක කෙළවර කරගනී. බලන්න: සිව්මග සිව්ඵල.

▲ සක්ක නම් යක්ඛ-Sakka named Yakka:බලන්න: යක්ඛ

▲ සංකේතය-Symbol: සංකේතය- සලකුණ -යමක් හැඳින්වීමට උපකාරී කරගන්නා දෙයකි. සංකේත 4 ක් පෙන්වා ඇත: 1. රියට සලකුණ :කොඩිය (ධජය), 2. ගින්නට සලකුණ:දුම, 3. රටට සලකුණ: රජතුමා, 4. ස්ත්‍රියට සලකුණ: සැමියාය. මූලාශ්‍රය:සංයු.නි: (1): සගාථවග්ග: දේවතා සංයුත්ත:1.8.2. රථ සූත්‍රය, පි.104.

▲ සංකිලෙසධම්ම- Sankilesa Dhamma: සංකිලෙසධම්ම යනු හේතු ප්‍රත්‍යා නිසා හටගත් සියලු ධර්මයන්ය. ඒ හැම කෙළෙස් සහගතය ය.

මූලාශ්‍රය: සංයු. නි: (4): සළායතන වග්ග: වේදනා සංයුත්ත: ජාති ධම්ම වග්ග: 1.4.6 සංකිලෙස ධම්ම සූත්‍රය, පි. 84.

▲ සක්කාය දිට්ඨිය: පාලි: සක්කාය දිට්ඨිං- Identity view / Personal-existence view: සක්කාය දිට්ඨිය (සත්කාය දිට්ඨිය-සක්කාය) යනු, අවිද්‍යාව නිසා පංච උපාදානස්කන්ධය තමාය යයි ගැනීමය (තමා යයි කෙනෙක් ඇත යන අල්වා ගැනීම). එය ආත්මය ලෙසින් අල්වා ගැනීමය, තමා කවරෙක්ද යන වග- අනන්‍යතාවයක් ඇතිකර ගැනීමය. සම්මා දිට්ඨියට නැතිවිට සක්කාය දිට්ඨිය ඇතිවේ. සෝතාපන්න බව ලැබූ විට ඒ දිට්ඨිය නැතිවේ. බලන්න: සෝතාපන්න.

▼ සක්කාය යනු පංච උපාදානස්කන්ධයය: සක්කාය සමුදය- ඇතිවීමට හේතුව තණ්හාවය. එම තණ්හාව නැතිකර ගැනීම සක්කාය නිරෝධයය. සක්කාය නිරෝධ ගාමිනි පටිපදාව, ආර්ය අට්ඨක යයි පෙන්වා ඇත. මූලාශ්‍රය: සංයු. නි: (3): ඛන්ධ සංයුත්ත: අන්ත වග්ග: 1.3.1.3 සක්කාය සූත්‍රය, පි. 302.

▼ සැරියුත් තෙරුන් මෙසේ වදාළහ:

“...මේ උපාදානස්කන්ධ පස සත්කාය යයි බුදුන් වහන්සේ විසින් වදාරන ලදී”. සක්කාය දිට්ඨිය පිරිසිදු දැනගැනීම පිණිස ආර්ය අට්ඨක සම්පූර්ණ කරගත යුතුවේ. සටහන: මේ සූත්‍රය දේශනා කර ඇත්තේ ජම්බුබාදක පරිබ්‍රාජකයාටය. මූලාශ්‍ර: සංයු. නි: (4): සළායතන වග්ග: ජම්බුබාදක සංයුත්ත: 4.1.15 සක්කාය සූත්‍රය, පි. 510, ESN: IV: 38 Jambukhādaka samyutta: 15 Identity, p. 1410.

▼ සක්කාය සමුදය හා නිරෝධය: බුදුන් වහන්සේ පෙන්වා ඇත්තේ: ධර්මය නොදත් පෘතග්ජනායා, පංච උපාදානස්කන්ධය, ආත්මය ලෙසින් ගැනීම, සක්කාය සමුදය ගාමිණී ප්‍රතිපදාවය, දුක්ඛ සමුදය ගාමිණී සමනුදර්ශනාව බවය. සක්කාය නිරෝධය-නැතිවීම යනු, ආර්ය ශ්‍රාවකයා, පංච උපාදානස්කන්ධය පිළිබඳ යථා අවබෝධය ලැබීමය- ආත්මය ලෙසින් නොගැනීමය. එය සක්කාය නිරෝධ ගාමිණී ප්‍රතිපදාවය, දුක්ඛ නිරෝධ ගාමිණී සමනුදර්ශනාව යය. මූලාශ්‍ර: සංයු. නි: (3): ඛන්ධ සංයුත්ත: අන්ත වග්ග: 1.1.5.2 පටිපදා සූත්‍රය, පි. 106, ESN: 22: Khandasamyutta: V:44.2 The Way, p.1031.

▼ විශාක උපාසක, ධම්මදින්නා තෙරණියගෙන්, බුදුන් වහන්සේ සක්කාය දිට්ඨිය ගැන කුමක් වදාරා තිබේද? යයි විමසූහ:

“කතමොනු බෝ අය්‍ය සක්කායො චුත්තො භගවාතා ති?”:

තෙරණිය මෙසේ වදාළහ: “පඤ්ච බො ඉමෙ...උපාදානකකිකා සක්කායො චුත්තො භගවාතා”: බුදුන් වහන්සේ මේ පංච උපාදානස්කන්ධය, සක්කාය ලෙසින් වදාළහ. සටහන්: * සක්කාය ඇතිවීමට හේතුව තණ්හාව බව ද, එය නැතිකර ගැනීමේ මග ආර්ය අට්ඨක වඩා ගැනීම බවද මේ සූත්‍රයේ පෙන්වා ඇත. ** බුදුන් වහන්සේ, තෙරණියගේ දේශනාව අනුමත කර, ධම්මාදින්නා තෙරණිය ප්‍රඥාවත්ත යයි වදාරා ඇත. බලන්න: උපග්‍රන්ථය: 1,3. මූලාශ්‍ර: ම. නි: (1) 1.5.4. චූල වේදල්ල සූත්‍රය, පි. 721, EMN: 44: Cūḷavedalla Sutta, p.379.

▼ සක්කාය දිට්ඨිය පහතිරීම: හිස ගිනිගත් කෙනෙක් එම ගින්න වහා නිමා දැමීමට කටයුතු කරන මෙන්, කඩුවකින් පහර ලදවිට වහා ප්‍රතිකාර සොයා යනලෙසින් සක්කාය දිට්ඨිය පහකර ගැනීම පිණිස සිහිය ඇතිව අප්‍රමාදව කටයුතු කළයුතුයයි බුදුන් වහන්සේ මෙහිදී පෙන්වා ඇත.

උපමා: 1) හිසගිනි ගැනීම 2) කඩුවකින් පහර ලැබීම. බලන්න:

උපග්‍රන්ථය: 5 මූලාශ්‍ර: සංයු.නි:(1): සගාථවග්ග: දේවතාසංයුත්ත: 1.3.1 සත්ති සූත්‍රය, පි. 50, ESN:1: Devatasamyutta: 21.1 A Sword, p. 83.

▼ සක්කායදිට්ඨිය නැතිකිරීමේ පිළිවෙත: සක්කායදිට්ඨිය ඇතිවිට, රාගය දෝසය හා මෝහය යන අකුසල පවතී. සක්කායදිට්ඨිය නැති කරගැනීමට ධර්මතා 3 ක් පහ කර ගත යුතුවේ: අයෝනිසෝමනසිකාරය, මිට්ඨාමග ගැනීම, චිත්තලීනත්වය: ධර්මය පිළිබඳ සිතේ ඇති උදාසීන බව (mental sluggishness). සටහන: සෝතාපන්න මග එල ලැබීමට සක්කායදිට්ඨිය පහ කළ යුතුය. මූලාශ්‍ර: අංගු.නි: (6): 10 නිපාත: ආකංඛවග්ග: 10.2.3.6 තයෝධම්ම සූත්‍රය, පි. 284, EAN: 10: Tens, 76-6. Incapable, p. 524.

▲ සක්කාය නිස්සරණිය ධාතුච-Sakkaya Nissaraniyadhatu: පංච උපාදානස්කන්ධය පිළිබඳ නො ඇලී, එහි සිත නොයෙදවා ඉන් මිදීමට ඇති හැකියාවය. බලන්න: ධාතු.

▲ සක්කච්චකාරි- Sakkachchakari: සමාධිය සකස්කරන කුසලය මින් අදහස් කෙරේ. බලන්න: ජාන.

▲ සක්මන් භාවනාව- Walking meditation: සක්මන, ඇවිදීම (චරනය) පිළිබඳව සිත පිහිටුවාගෙන කරන භාවනාව සක්මන් භාවනාවය. සක්මන පිළිබඳ වෙන්කරගත් මාර්ගය වංකමයය. බුදුන් වහන්සේ නිතරම සක්මන් භාවනාවේ යෙදී සිටි බවද, ශ්‍රාවක පිරිසට එම භාවනාවේ යෙදීමට අනුබල දුන් බවද සූත්‍ර දේශනාවල පෙන්වා ඇත. බලන්න: දීඝ.නි: (3): අග්ගඤ්ඤ සූත්‍රය, පි. 152.

▼ මෙහිදී බුදුන් වහන්සේ හා ශ්‍රවක පිරිස සක්මන් භාවනාවේ යෙදී සිටීම විස්තර කර ඇත. මූලාශ්‍රය: සංයු.නි: (2): නිදානවග්ග: ධාතුසංයුත්ත: සත්තධාතුවග්ග: 2.2.5 වංකමසූත්‍රය, පි. 263.

▼ සක්මන් භාවනාවේදී, කාම, ව්‍යාපාද හා විභිංසා විතක්ක ඇතිවේ නම් ඒවා පහ කිරීමට විරිය කළයුතුවේ. එසේ කිරීමට විරිය නැති පිරිස ‘හීන විරිය’ ඇති අයය. එහෙත්, ඒවා පහකර ගැනීමට විරිය කරණ අය ‘සමථ හා විදර්ශනා’ ලබාගැනීමට සිත මෙහෙයවූ අයවේ. ඔවුන් අරහත්වය ලැබීමට හැකියාව ඇති උතුමන්ය. මූලාශ්‍රය: අංගු.නි: (2): 4 නිපාත: වරවග්ග: 4.1.2.1 වරත්ත සූත්‍රය, පි. 48.

▼ සක්මන් භාවනාවේ ආනිසංස: 1) වාරිකා ආදියේ යෙදීමට හැකියාව ලැබීම 2) ප්‍රධන් විරිය ඇතිකර ගැනීමට හැකිවීම 3) ගරීර සෞඛ්‍යය යහපත්වීම 4) අහාර පාන දිරවීමට පහසුව 5) එමගින් ලබන සමාධිය- චිත්ත ඒකග්‍රතාවය දිගු කාලයක් පවත්වා ගැනීමට හැකිවීම. මූලාශ්‍ර: අංගු.නි: (3): 5 නිපාත: 5.1.3.9 වඛකමානිසංස සූත්‍රය, පි. 66, EAN: 5: 29.9 Walking meditation, p. 245.

▲සක්දෙව්දු: පාලි: සක්ක - Sakka deva: සක්දෙව්දු - සක්‍ර දෙවියෝ-දේවානම්න්ද, තව්තිසා හා වාතුර්මහාරාජකීය දේවලෝකයන්ට අධිපති දෙවියෝය. ඉන්ද්‍ර, කෝසිය, වාසව ලෙසින්ද හඳුන්වයි. බුදුන් වහන්සේ වෙතින් ධර්මය අසා සෝතාපන්න මගඵල සාක්ෂාත් කරගත්හ. විස්තර පිණිස බලන්න: සංයු.නි: (1) සගාථවග්ග: සක්කසංයුත්තය.

▼එක් සමයක මුගලන් මහා තෙරුන් තව්තිසා දෙව්ලොවට පැමිණීම හා සක්දෙව් හා දේවසභාව සමග දහම් කතාවේ යෙදීම මෙහි දක්වා ඇත. බලන්න: සංයු.නි: (4): සළායතනවග්ග: මොග්ගල්ලානසංයුත්ත: සක්ක සූත්‍ර , පි.526. ශබ්දකෝෂ: B.D: p. 288: “sakka: “the king of Gods” (devānam-inda), is the lord over the celestial beings in the heaven of the Thirty Three (tāvātimsa)”.

▼ තමා බුදුන් වහන්සේගේ මෙහෙකරුවෙක් යයි සක්දෙව්දු පවසා ඇත. බුද්ධත්වය ලබා, උරුවෙල, නදී හා ගයාකාශ්‍යප ආදීවූ ජට්ටියන් දමනය කර බිම්බිසාර රජතුමා හමුවීමට බුදුන් වහන්සේ රජගහ නුවරට වඩින අවස්ථාවේ සක්දෙව්දු තරුණ මිනිස්වෙසක් ගෙන බුදුගුණ කියමින් ජනයා ඉදිරියේ ගමන්කළහ. සක්දෙව්දුගේ ගායනය අසා, මහජනයා ඔහු කවරෙක්ද? යයි ඇසුවිට මෙසේ පැවසූහ:

“ යම් නුවණැත්තෙක් තෙමේ සියලු ස්කන්ධ ආයතනයන්හි දැමුනේද, පිරිසිදු වූයේද, අප්‍රතිපුද්ගල වූයේද, ලෝකයෙහි රහත් වූයේද, යහපත් ගමන් ඇත්තේද, මම උන්වහන්සේගේ මෙහෙකරුවෙමි”. බලන්න: බුදුගුණ. මූලාශ්‍ර: චිත.පි: මහාවග්ග (1) : 48: මහාබන්ධක: 48 උරුවෙල පටිභාරිය කතා, පි. 127 හා 1: 9 ඡෙදය, පි 158.

▼ සියලු ලෝක වාසින්ද, සතරවරම් දෙවියෝද, යසස් ඇති දෙවියෝද සක් දෙව්දු නමැති. සක් දෙව්දු, බුදුන් වහන්සේටද, රහතුන්හට, ප්‍රමුඛ සිල්වත් සංඝයාහට, සිල්වත් ගිහි උවසුවත් හට නමස්කාර කරන බව මෙහි දක්වා ඇත. මූලාශ්‍රය: සංයු.නි: (1): සක්කසංයුත්ත:සක්ක නමස්කාර සූත්‍ර, පි.442.

▼සක්දෙව්දු වරින්වර බුදුන් වහන්සේ බැහැදැක ධම්ම කරුණු විමසා ඇත: 1) දෙව් මිනිසුන් ඇතුළු සියලු සත්වයෝ සාමයෙන් ජීවත්වීමට පනයි, එහත් ඔවුන් නිතරම වාසය කරන්නේ වෛරසහගතවය; කවර සංයෝජනයකින් ඔවුන් බැඳී ඇත්ද ? එම සංයෝජන ඇතිවීම හා නැතිවීම පිළිබඳ කරුණු ගැන සක්දෙව්දු ප්‍රශ්නමාලාවක්, බුදුන් වහන්සේගෙන් විමසූහ. ඒ පිළිබඳ විස්තර මෙහි පෙන්වා ඇත. මූලාශ්‍ර:දීඝ.නි: (2): සක්කපඤ්ඤ සූත්‍රය- ඡෙදය 12, පි. 430, EDN: 21: Sakkapanha Sutta-Sakka's questions, section 2.1 , p. 241.

2) ලෝකයා කුමක් දවා සුවසේ වාසය කරන්නේද? යයි සක්දෙව්දු, විමසුවිට, බුදුන් වහන්සේ වදාළේ, කෙනෙක් ක්‍රෝධය දවාලන්නේ නම් ඔහු සුවපත්ව වාසය කරණ බවය. මූලාශ්‍රය: සංයු.නි: (1): සක්කසංයුත්තය: 11.3.1 කිත්වා සූත්‍රය, පි.448.

▼සක්දෙව්දුගේ දේවසත්වන පද: සක්දෙව්දු, මිනිස් ලෝකයේ වාසය කරන සමයේ උතුම් පද 7 ක් (දේවසත්වන පද) ආරක්ෂාකළ හෙයින්, තව්තිසාවේ අධිපති බවට පත්වූහ.බලන්න: දේවසත්වන පද.

▼සක්දෙව්දු හඳුන්වන නම්: 1) සක්දෙව්දු, පෙර කල මිනිස් ලෝකයේ උපත ලබා මස මානවක ලෙසින් තම යහළුවන් සමග බොහෝ කුසල් ක්‍රියා කර ඇතිනිසා ‘මසවන්තු’ ලෙසින් හඳුන්වයි. සටහන: අටුවාවට අනුව, මස නම් බ්‍රාහ්මණ තරුණයා සිය මිතුරන් 33 දෙනා සමග කුසල කටයුතු කර, දේවසත්වන පද සම්පූර්ණ කර, සිය මිතුරන් 31 සමග තව්තිසාදේව ලෝකයේ අධිපතිබවට පත්වූහ. තාවතිංස යනු 31ක් ක් බවය බලන්න: ESN: note: 636, p. 586. 2) නගරයක්, නගරයක් පාසා දන් දුන් නිසා ‘සුරින්ද’ (Urban Giver) ලෙසින් පෙන්වා ඇත. 3) සකස්කර දන් දුන් නිසා ‘සක්ක’ ය. 4) ආවාස ආදිය පුජා කළ හෙයින් ‘වාසව’ ය. 5) අරුත් දහසක් මොහොතකින් සිතිය හැකි නිසා ‘සහස්සබ්’ ය. (thinks of a thousand matters in a moment- Thousand-eyed) 5) සුජා නම් අසුර මානවිකාවගේ සැමියා නිසා ‘සුජම්පති’ ය. 6) තව්තිසා දේවලෝකයේ ඉසුරුමත්ව අධිපතිව වසන හෙයින් ‘දේවානම්න්ද’ ය (lord of the devas). මූලාශ්‍ර: සංයු.නි: (1): සගාථවග්ග: සක්ඛසංයුත්ත: 11.2 දේවසත්තවනපද සූත්‍රය, පි. 43, ESN: 11: Sakkasamyutta: 12.2 Sakka’s names, p. 477.

▼සක්දෙව්දුගේ ඉවසීම: 1) එක්සමයක, සුර අසුර සටනේදී පරාජයට පත්වූ චේපචිත්ති අසුරරජු, බැම්බලින් වෙලා, සක්දෙව්දු වෙතට පැමිණිවූහ. ඒ අවස්ථාවේ චේපචිත්ති අසුර රජු, සක්දෙව්දුට අපහාස වචනයෙන් බැනවැද්දී, එහෙත්, සක්දෙව්දු ඒ ගැන නිශ්ශබ්දවූහ. ඒ දුටු මාතලී දේවපුත්‍ර, සක්දෙව්දුගේ රියදුරා අසතුට පත්ව, අසුර රජුගේ බැනුම් අසා නිසලව සිටීන් නේ ඇයිද යයි ඇසූහ. සක්දෙව්දු මෙසේ පැවසූහ:

“ මාවැනි නුවණැති කෙනෙක්, අනුවණ මිනිසකුගේ අමන කතා අසා කිපෙන්නේ ඇයි? සතුරා කිපී ඇතිබව දුටුවිට, සිහියෙන් යුතුව නිසලවීම යහපත්වේ... ධර්මයෙන් රැකවරණය ලැබුවිට, ඉවසීම හා මෘදුබව පවත්වා ගත යුතුවේ”. සටහන: එම සිදුවීම පදනම් කොට, බුදුන් වහන්සේ සංඝයාහට අනුසාසන වදාළේ:

“ තමන්ගේ පුණ්‍ය බලයෙන් තව්තිසාවේ අධිපතිව දේවසැප විදින සක්දෙව්දු එසේ ඉවසීම හා මෘදුබව ඇතිව වාසය කරන්නේ නම්, යහපත්ලෙසින් වදාළ ධම්මචිත්තය පුරුදු පුහුණු කරන ඔබ කෙතරම් දුරට ඉවසීම හා මෘදුබව ඇතිකර ගත යුතුද?” .මූලාශ්‍ර:සංයු.නි: (1):සගාථවග්ග: සක්ඛසංයුත්ත: 11.1.4 චේපචිත්ති සූත්‍රය, පි. 418, ESN: 11: Sakkasamyutta: 4.4. Vepacitti, p. 462.

2) එක් සමයක, අරුපි යක්ෂයෙක් සක්දෙව්දුගේ අසුනේ හිඳ ගත්විට දේවපිරිස එසේ කිරීම ගැන ඔහුට දොස් පැවසූහ. එහි පැමිණි සක්දෙව්දු ඔහුට තෙවරක් නමස්කාර කළහ. සක්‍රදේවියන්ගේ ඉවසීම දැක, ඒ අසුනේ සිටීමට නොහැකිවූ යක්ෂයා අතුරුදහන්වූහ. ඒ අවස්ථාවේ දේවසභාව අමතා, සක්‍ර දේවියෝ පැවසුවේ තමා ක්‍රෝධය නොමැතිව වාසය කරන බවය. බලන්න: ක්‍රෝධය. මූලාශ්‍ර:සංයු.නි: (1):සගාථවග්ග: සක්ඛසංයුත්ත: 11.3.2 දුබ්බන්ණිය සූත්‍රය, පි. 448.

▼සක්දෙව්දුගේ සුභාමිතය: සක්දෙව්දු සැමවිටම සුභාමිතය භාවිතා කරයි- ඉවසීම, මෘදුබව, කළහ නොකිරීම ආදිය ගැන සුභ වචනම කතා කරයි. එමනිසා සුරඅසුර අතර ඇතිවූ සුභාමිත සටනින්, සක්දෙව්දු ජය ගති.

මූලාශ්‍ර:සංයු.නි: (1) සගාථවග්ග: සක්ඛසංයුත්ත: 11.1.5 සුභාසිතජය සූත්‍රය, පි. 422, ESN: 11: Sakkasamyutta: 4.4. Vepacitti, p. 462.

▼ සක්දෙව්දුගේ දයාව: එක් සමයක සුරඤ්ඤා සංචාරයේදී, පැරණත සක්දෙව්දු පලායන්නේ, කුරුළු පැටවුන් සිටින කුඩු සහිත වනයකට පැමිණියහ. කුරුළු පැටවුන් සිටින කුඩු කඩා දමා ජයගන්නවාට වඩා පරාජය ලැබීම මැනවි යයි සිතා, රිය ආපසු හරවන්න යයි සක්දෙව්දු තම රියදුරු මාතලී හට (මාතලී දේවපුත්‍ර) පැවසූහ. සක්දෙව්දු හඬා පැමිණි අසුරයන්, සක්රිය ආපසු තමන් වෙතට එනබව දැක භියව් පලාගියෝය.

ධර්මානුකූලවීමෙන්, සක්දෙව්දු ජය ලබාගති. මූලාශ්‍ර: සංයු.නි: (1) : සගාථවග්ග: සක්ඛසංයුත්ත: 11.1.6 කුලාවක සූත්‍රය, පි. 422, ESN: 11: Sakkasamyutta: 6.6 The birds nests, p. 468.

▼ සක්දෙව්දු මහා කාශ්‍යප තෙරුන්ට දන් පිරිනැමීම: මහා කාශ්‍යප තෙරුන්ට දන් පිළිගන්වා සතුටට පත් සක්දෙව්දු මෙසේ පවසා ඇත:

“අසිරිමත්ය! කසුප් තෙරුන් කෙරෙහි සුපිහිටි දානයකි! උතුම් දානයකි!...”. මූලාශ්‍රය: බු.නි:උදානපාලිය:තන්දවග්ග: 3.7 කාශ්‍යප සූත්‍රය, පි.212.

▼ වෙනත් මූලාශ්‍ර:

1. ‘පැරණි බෞද්ධ චින්තාවේ සංකල්පය සහ යථාර්ථය’ (Concept and Reality in Early Buddhist Thought): කටුකුරුන්දේ ඤාණානන්ද භික්ෂු, කටුකුරුන්දේ ඤාණානන්ද සදහම් සෙනසුන් භාරය, 2016, වෙබ්අඩවිය: www.seeingthroughthenet.net- 2. “Sakka’s Quest: Sakka-pañā Sutta: Introduction, Translation and Comments by Sister Vajirā, Wheel- 10, BPS, 1964.

▲ සක්විතිරජ: පාලි: රජා චක්කවත්ති- Wheel-Turning Monarch: බෞද්ධ වෘත්තාන්තයන්ට අනුව සක්විතිරජ (චක්‍රවර්ති රජ) පරම පාලකයාය, සතර දිපයන්ට අධිපතිය, ඉසුරුමත්ය. සටහන: සතර දිප : ලෝකයේ අක්ෂය ලෙසින් සලකන සිනේරු කන්දට: දකුණින් පිහිටි ජම්බුද්වීපය, බටහිරින් පිහිටි අපරගොයානය, උතුරින් පිහිටි උත්තර කුරුදේශය හා නැගෙනහිරින් පිහිටි පුබ්බාවිදේහය. බලන්න: ESN: note 317, p. 2426.

▼ සක්විති රජ අසිරිමත් මිනිසෙක් ලෙස ලෝකයෙහි උපදී. ඔහුගේ පහළවීම, ලෝකවාසීන්ගේ හිතසුව පිණිසය. එම රජුගේ මරණය බොහෝ දෙනාට දුක පිනිසවේ. එවැනි උතුමෙකු වෙනුවෙන් දාගැබක් - ස්ථූපයක් ඉදිකිරීම වටින්නේය. මූලාශ්‍රය: අංගු.නි: (1): 2 නිපාත: 2.2.6.1 සූත්‍රය, පි. 184.

▼ සක්විති රජ ධර්මයට අනුව තම රජය පාලනය කරයි. ධර්මය, ඉහළින් තබාගෙන, පුද සත්කාර ගවුරව සම්මාන කොට, ධර්මය ධජය කොටගෙන, ධර්මය ආධිපත්‍ය කොටගෙන දැහැමින් රජකරති. සටහන: සක්විති රජු, දස කුසල දහමට අනුව රජ කරයි. විශ්ව සම්මත යහපත්බව හා සත්‍ය පදනම් කොට රජ කරණ ඔහු, තමාගේ රටවැසියන්ට දැහැමිවූ රැකවරණය ලබාදෙයි. බලන්න:EAN, note no: 346, p. 597. මූලාශ්‍රය: අංගු.නි: (1): 3 නිපාත: 3.1.2.4 සූත්‍රය, පි. 246.

▼ සක්විති රජු කරුණු 5 ක් සහිතව තමා රාජ්‍ය පාලනය කරන නිසා, කිසිම සතුරෙකුට ඔහුගේ අණසක නැතිකළ නොහැකිය: ඔහු 1) අර්ථයදැනී- එනම් කුමක් යහපත්ද? යන දැනීම 2) පාලන ධර්මය දැනී 3) මාත්‍රාව දැනී-කවර අන්දමේ දඩුවම් පැනවිය යුතුද? යන්න. 4) කාලය දැනී- කුමන වෙලාවේ රජසැප විදිය යුතුද: කුමන වෙලාවේ විනිශ්චය කටයුතු වල යෙදිය යුතුද? කුමන අවස්ථාවේ වාරිකා කළයුතු ද යන්න දැනී. 5) තමාගේ පිරිස දැනී: ශාක්‍ය, බ්‍රාහ්මණ, වෛශ්‍ය, ශුද්‍ර, ශ්‍රමණ ආදීලෙසින්. එමනිසා ඔහුගේ අණසක නැමති චක්‍රය කිසිවෙකුට ආපසු හැරවිය නොහැකිය. එම ලෙසින්ම රජුගේ දෙටුපුත්තේද එම පස් කරුණු මානව දැන කටයුතු කරයි. බලන්න: ධම්මචක්‍රය. සටහන: ධාර්මික සක්විති රජ පවා තමාගේ චක්‍රය-අණසක පවත්වන්නේ, ඔහුට ඉහළින් ඇති ධර්මයට ගරුසත්කාර කරමින් බව මෙහි පෙන්වා ඇත. මූලාශ්‍රය: අංගු.නි: (3) 5 නිපාත: රාජවග්ග: 5.3.4.1, 5.3.4.2, 5.3.4.3 සූත්‍ර, පි.264.

▼ සක්විති රජ අග්‍ර රජය: ලෝකයේ සියලු මහා භෝ කුඩා රජවරුන් අතුරින් අග්‍ර වන්නේ සක්විති රජය. මූලාශ්‍ර: අංගු.නි: (6): 10 නිපාත: 10.1.2.5 අප්‍රමාද සූත්‍රය, පි.68, EAN: 10: 15-5 Heedfulness, p.497.

▼ සක්විති රජු දුග්ගතිය පහකොට නැත: සක්විතිරජු සිව් දිපයන්ට අධිපතිව, ඉසුරුමත්ව රජකම් කර, මරණින් මතු දෙව්ලොවේ උපත ලැබීමට වාසනාව ඇත. එහෙත්, සෝතාපත්ත ආරිය පුද්ගලයන් සතු සිව්දහම ඔහුට නොමැත. එමනිසා ඔහු දුග්ගතියේ උපත ලැබීමෙන් මිදී නැත යි බුදුන් වහන්සේ වදාළහ. මූලාශ්‍ර: සංයු.නි : (5-2): මහාවග්ග: සොතාපත්ති සංයුත්ත: 11.1.1 රාජසූත්‍රය, පි. 162, ESN: 55: Sotapattisamyutta: 1.1 Wheel-turning Monarch, p, 2183.

▼ සක්විති රජු අනිත්‍ය ස්වභාවය පහකර නැත: සියලුම ඉසුරුඇති බලවත්වූ සක්විති රජු පවා අනිත්‍ය ස්වභාවයෙන් මිදී නැත. පෙර භවයක මහාසුදස්සන නම්වූ සක්විති රජ ලෙසින් තමන්වහන්සේ ලැබූ සැප විහරණ පෙන්වාදුන් බුදුන් වහන්සේ වදාළේ ඒ සෑම දෙයක්ම අනිත්‍යස්වභාවය ඇතිනිසා වෙනස්වූ බවය. බලන්න: බුදුන් වහන්සේ: පෙර ජීවිත. මූලාශ්‍ර: සංයු.නි (3): ඛන්ධසංයුත්ත: 1.2.5.4 ගොම පින්ඩුපම සූත්‍රය, පි. 274, ESN: 22: Khandasamyutta: 96.4 A Lump of Cow dung, p. 1087.

▼ සක්විති රජුට රත්න 7ක් හා ඉර්දිසම්පත් 4 ක් ඇත: 1) චක්‍ර රත්නය 2) හස්ති රත්නය 3) අශ්ව රත්නය 4) මානිකා රත්නය 5) ස්ත්‍රී රත්නය 6) ගහපති රත්නය 7) පුරෝහිත රත්නය. ඉර්දිසම්පත්: 1) මනා රූප සම්පත්තිය 2) දිර්ඝ ආයුෂ සම්පත්තිය 3) නිරෝගී සම්පත්තිය 4) සෙසු අයගේ ප්‍රියමනාප බව ලැබීම. සටහන: සක්විති රාජසම්පත් පිළිබඳව සම්පූර්ණ විස්තර මේ සූත්‍රවල විස්තරකර ඇත. මූලාශ්‍ර: දීඝ.නි: (2): 4. මහාසුදස්සන සූත්‍රය, පි. 282 හා දී.ස.නි: (3): 3 චක්‍රවර්ති සිංහනාද සූත්‍රය, පි.112, EDN: 17 Mahāsudassana Sutta, p.202 & 26: The Lion's Roar on the Turning of the Wheel, p. 300, ම.නි: (2): 2.5.1 බ්‍රහ්මායු සූත්‍රය, පි. 592 හා ම.නි: (3): 3.3.9 බාල පණ්ඩිත සූත්‍රය, පි. 376, EMN: 91: Brahmāyu Sutta, p. 672 & 129: Fool & Wise Men, p. 929, සංයු.නි: (5-1) මහාවග්ග: බොජ්ඣංගසංයුත්ත: 2.5.2 චක්කවත්ති සූත්‍රය, පි.224.

▲ **සාකච්ඡා-Discussions:** ධම්ම සාකච්ඡාවක් කිරීමට සුදුසුකම් 5 ක් සැරියුත් තෙරුන් පෙන්වා ඇත: 1) ශිලසම්පන්නත්ව හා ශිලය පිළිබඳ ප්‍රශ්න විසඳීමට හැකිබව 2) සමාධි සම්පන්නත්ව හා සමාධිය පිළිබඳ ප්‍රශ්න විසඳීමට හැකිබව 3) ප්‍රඥාසම්පන්නත්ව හා ප්‍රඥාව පිළිබඳ ප්‍රශ්න විසඳීමට හැකිබව 4) විමුක්ති සම්පන්නත්ව හා විමුක්තිය පිළිබඳ ප්‍රශ්න විසඳීමට හැකිබව. 5) විමුක්ති ඥානදර්ශන සම්පන්නත්ව හා විමුක්ති ඥානදර්ශන පිළිබඳ ප්‍රශ්න විසඳීමට හැකිබව. **මූලාශ්‍රය:** අංගු.නි: (3): 5 නිපාත: ආසාතවග්ග: 5.4.2.3 සාකච්ඡා සූත්‍රය, පි.330.

▲ **සාක්ෂාත් කරගතයුතු ධර්මතා-Dhamma to be realized:** සාක්ෂාත් කරගතයුතු ධර්මතා- ප්‍රත්‍යක්ෂ කළයුතු ධර්ම (සච්ඡිකරණිය ධම්ම- සච්චිකාතබ්බ ධම්ම) 4 ක් මෙහි දක්වා ඇත: 1) නාමකයෙන් ප්‍රත්‍යක්ෂ කළයුතු ධර්ම (realized by the body): අෂ්ඨවිමෝක්ෂ- eight emancipations. 2) ස්මෘතියෙන් ප්‍රත්‍යක්ෂ කළයුතු ධර්ම (realized by memory): පෙරවිසූ කඳ පිළිවෙත දැකීමේ නුවණ- පූර්වනිවාස සිහිකිරීමේ නුවණ- One's past abodes 3) ඇසින් ප්‍රත්‍යක්ෂ කළයුතු ධර්ම realized by the eye: සත්ත්වයන්ගේ චූතිය හා උත්පත්තිය- චූතජ්ජාන නුවණ (දිවැස) - passing away and rebirth of beings 4) ප්‍රඥාවෙන් ප්‍රත්‍යක්ෂ කළයුතු ධර්ම realized by wisdom: ආශ්‍රවක්ෂය-ආසවක්ෂය destruction of the taints. **මූලාශ්‍රය:** අංගු.නි: (2) : 4 නිපාත: බ්‍රාහ්මණවග්ග: 4.4.4.9 සච්ඡිකරණිය සූත්‍රය, පි. 376, EAN: 4: 189.9 Realization, p.211.

▲ **සාක්ෂාත් නොකරගතයුතු ධර්මතා- the Dhamma not to be realized:** ආධ්‍යාත්මික ජීවිතයේදී සාක්ෂාත් නොකරගතයුතු ධර්මතා ලෙසින් මෙහිදී පෙන්වා ඇත්තේ මිථ්‍යා දිට්ඨිය පෙරටු කරගත් වැරදි මගය. බලන්න: මිථ්‍යාත්වය. **මූලාශ්‍රය:** අංගු.නි (6): 10 නිපාතය:10.3.5.10 සච්ඡිකාතබ්බ සූත්‍රය, පි. 478, EAN:10: Noble, p. 548.

▲ **සකුලදායී පරිබ්‍රාජික- Paribbajaka Sakuladai:** මේ පරිබ්‍රාජක බුදුන් වහන්සේ වැඩසිටි සමයේ, විශාල ශිෂ්‍ය පිරිසක් සහිතව සිටි මොහු ප්‍රසිද්ධ ආගමික නායකයෙකි. බුදුන් වහන්සේ කෙරේ පැහැදීමක් ඇතිව සිටි සකුලදායී පරිබ්‍රාජක, බුදුන් වහන්සේ වදාළ ධර්මය පිළිගෙන, උන්වහන්සේගේ ශ්‍රාවකයෙක් වීමට සුදානම් වූ අවස්ථාවේ දී, ඔහුගේ ශිෂ්‍ය පිරිස එය වලක්වාලිය. බලන්න: ම.නි: වූල සකුලදායී සූත්‍රය. ම.නි: මහා සකුලදායී සූත්‍රයේදී, ඔහු තමන්, බුදුන් වහන්සේට ගරු කිරීමට හේතු කරුණු පෙන්වා ඇත. **සටහන:** අටුවාවට අනුව, කර්ම විපාකයක් හේතුකොටගෙන ඔහුට එම ජීවිතයේදී බුද්ධ ශ්‍රාවකයෙක් වීමට නොහැකිවිය. එහෙත්, අශෝක අධිරාජ්‍යයා ගේ සමයේදී, අස්සගුත්ත තෙර ලෙසින් අරහත්වය ලැබූ ඔහු, උතුම් මෙමඬු විහරණයේ යෙදී සිටියහ. බලන්න: EMN:note:786, p.1137. ම.නි. වූල හා මහා සකුලදායී සූත්‍ර.

▲ **සාකෙත නුවර- Saketa Nuwara:** කෝසලරාජධානියට අයත් නුවරකි. බුදුන් වහන්සේ හා සංඝයා වාරිකාවේ වඩින අවස්ථාවන්හි ඒ නුවර අසබඩ මිගදාය අදුන්වනයේ වාසය කර ඇත. **මූලාශ්‍රය:** සංයු.නි: (5-1): මහාවග්ග: ඉන්ද්‍රියසංයුත්ත:ජරාවග්ග: 4.5.3 සාකෙතසූත්‍රය, පි.414.

▲ **සුකථා කථා - Sukatha katha:** සුකථා කථා ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ කිසියම් කතාවක් අසා ප්‍රීතිමත්වීම, හා කතා කරන කෙනා ගැන ප්‍රසාදය ඇතිවීමය. එය ආකාර 5 කින් සිදුවේ: 1) ශ්‍රද්ධාවත් කෙනෙකුට ශ්‍රද්ධාව

ගැන කතාකිරීම 2) සිල්වත් කෙනෙකුට ශීලය ගැන කතාකිරීම 3) බහුශ්‍රැත කෙනෙකුට බහුශ්‍රැතබව ගැන කතාකිරීම 4) ත්‍යාගශීලී කෙනෙකුට ත්‍යාගශීලීබව ගැන කතාකිරීම 5) ප්‍රඥාව ඇති කෙනෙකුට ප්‍රඥාව ගැන කතාකිරීම. සුකථා කථා නොවන්නේ දුක්ඛථා කථාය. බලන්න: දුක්ඛථා කථා. මූලාශ්‍ර: අංගු.නි: (3):5 නිපාත: 5.4.1.7 දුක්ඛථා සූත්‍රය, පි. 316, EAN: 5: 1567.7 Wrongly Addressed Talk, p. 288.

▲ සුක්ඛා තෙරණිය-Sukkha therni: බලන්න: උපග්‍රන්ථය: 2

▲ සුක්ෂම ලක්ෂණ ප්‍රතිවේදක ඥාණ- knowledges that penetrate subtle characteristics: සුක්ෂම ලක්ෂණ ප්‍රතිවේදක ඥාණ 4 ක් මෙහි පෙන්වා ඇත: රූපය, වේදනාව, සංඥාව, සංඛාර. මේ ඥාණ සහිතව පංචස්කන්ධය යහපත් ලෙසින් දකින උතුමා ඒකාන්තයෙන්ම මාරයා ජයගෙන අන්තිම දේහය දරයි- අර්හත්ය. බලන්න: EAN: Note: 645:p.614. මූලාශ්‍ර: අංගු.නි: (2) 4 නිපාත: 4.1.2.6 සොබුම්ම සූත්‍රය, පි.58, EAN:4: 16.6 Exquisiteness, p.154.

▲ සුකුමාල ශ්‍රමණ-a delicate bhikkhu: සුකුමාල ශ්‍රමණ (සුකුමාර - සමණ සුකුමාල) ලෙසින් මෙහි පෙන්වා ඇත්තේ කරුණු 5 ක් සහිත හික්ෂුව පිළිබඳවය: 1) බොහෝවිට තමන් වෙනුවෙන්ම පිළියෙළ කල විවර, පිණ්ඩපාත, සේනාසන, ගිලන්පස ලබයි (සිව්පසය). 2) සෙසු සංඝයා (සබ්බසරුන්) ඔහු කෙරේ මනාප කාය, වාක්, මනෝ කර්ම පවත්වති.3) ඔහුට අල්පාබාධ ඇත. 4) සිව්පාන පහසුවෙන්ම ලබා ගත හැකිය. 4) අසාව ක්ෂය කොට විමුක්ති සුවයෙන් වාසය කිරීම. සටහන: මෙහිදී, බුදුන් වහන්සේ ඒකාන්තයෙන්ම ‘සුකුමාල ශ්‍රමණ’ බව පෙන්වා ඇත. මූලාශ්‍රය:අංගු.නි: (3): 5 නිපාත: ඵාසුච්චාරවග්ග: 5.3.1.4 සමනසුබුමාල සූත්‍රය, පි.230.

▲ සැකය- doubt: සැකය, සාංකාව (kankhā) -විවිකිච්චා ලෙසින්ද දක්වා ඇත. ලෝකයේ පවතින යම් කරුණු පිළිබඳව සිතේ ඇතිවන අවිනිශ්චිතභාවය සැකයවේ. දහම් කරුණු පිළිබඳව ඇති සැකය, අවිශ්වාසය විවිකිච්චාවය, මෙය නිවරණයකි. ධර්මය නුවණින් නොදකින පුද්ගලයාට බුදුන් වහන්සේ ආදී ධර්මතා 8 ක් ගැන සැක ඇතිවේ. එවැනි සැකයන් පහ කරගැනීමට යෝනිසෝමනසිකාරයෙන් කටයුතු කළයුතුවේ. ධර්මය පිළිබඳ බොහෝ දේ ඉගෙන ගෙන තිබීම, පැහැදිලි නැති ධර්මතා ගැන ප්‍රශ්න විමසීම, විනය පිළිබඳ නිපුණබව, ත්‍රිවිධ රත්නය කෙරෙහි ශ්‍රද්ධාව තිබීම, කලණ මිතුරු සේවනය, හිස් කථා බැහැර කර යහපත් කතාවේ යෙදීම, විවිකිච්චාව නැති කර ගැනීමට උපකාරීවේ. බලන්න: EAN: note: 38, p.582, විවිකිච්චාව. මූලාශ්‍රය: අංගු.නි: (1): 1 නිපාත:නිවරණප්‍රභාණ වග්ග සූත්‍ර, පි.44.

▲ ස්කන්ධ උපධි- Skandha Upadhi: පංච උපාදානස්කන්ධය, මමය යි අල්වා ගැනීම, ස්කන්ධ උපධිවේ. බලන්න: උපධි.

▲ ස්කන්ධ පරිනිබ්බානය- Skandha Parinibbana: බුදුන් වහන්සේ හා රහතුන්ගේ කය, මය ඇදීම ස්කන්ධ පරිනිබ්බානයය.

▲ සික්ඛාපච්චක්ඛාන-Sikkhapachchakkhana: මින් අදහස් කරන්නේ, ශික්ෂාව අත්හැර ගිහිබවට පත්වෙන සංඝයාය. බලන්න: ශික්ෂාව.

▲ **සික්ඛ අනුත්තර- unsurpassed training:** මෙය උත්තරීතර ධර්මතාවලින් එකකි. බුදුන් වහන්සේ හෝ ශ්‍රාවක සංඝයා වෙතින් නිවන පිණිස පුහුණුව ලැබීමය, එය අන් පුහුණුවන්ට වඩා උතුම්ය. මූලාශ්‍ර: අංගු.නි: (4): 6 නිපාත: 6.1.3.10 අනුත්තරිය සූත්‍රය, පි. 92, EAN:6: 30.10 Unsurpassed Things, p. 329.

▲ **සික්ඛාමානා-Skkamana:** සික්ඛාමානං යනු, ධර්ම පුහුණුව -ශික්ෂාව කෙරේ ඇති ඇල්මය. එම ගුණය ඇති සංඝයා අතුරින්, රාහුල තෙරුන් අග්‍රය. බලන්න: උපග්‍රන්ථය:1

▲ **සෝකසල්ලභරණ ධම්මපරියාය- Sokasallaharana dhamma pariyaya:** මෙය, නාරද තෙරුන් වදාළ, ශෝකය පහකරගැනීමේ ධම්ම පරියායය. බලන්න: ශෝකය.

සබ

▲ **සංඛතධර්ම- conditioned Dhamma:** සංඛතධර්ම යනු හේතුප්‍රත්‍ය නිසා සකස්වූ දේටය. නිවන හැර සෙසු ධර්මතා සංඛතය, නිවන අසංඛතය ධර්මයකි.බලන්න: නිවන. මූලාශ්‍රය: බු.නි: ඉතිවුත්තක: 2.2.6 අජාත සූත්‍රය, පි. 393.

▲ **සංඛත ධාතු හා අසංඛත ධාතුව :** පාලි: සඛඛත ධාතු- අසඛඛත ධාතු conditioned element & un conditioned element: ධර්මයේ සංඛත ධාතු යනු හේතු ප්‍රත්‍ය නිසා සකස්වී ඇති සියලු ධර්මතාය. (පංච උපාදාන ස්කන්ධ ආදීවු). අසංඛත ධාතුව නම් නිවනය. බලන්න: ධාතු කුසලතාවය, නිවන, හේතු ප්‍රත්‍ය ධම්ම. ශබ්දකෝෂ: පා.සිං.ශ: පි. 488: “සංඛත ධාතු: ප්‍රත්‍යයොතපන්න ධර්ම, සංස්කාරයන් විසින් කළ, සංස්කාරයන් ගෙන් උපන්න”. B.D: p.163: “Sankhata: The ‘Formed’, i.e. anything originated or conditioned, comprises, all phenomena of existence.

▼ **සංඛත ධාතු විශේෂ නුවණින් අවබෝධ කරගතයුතුය:** සංඛත ධාතු , ආධ්‍යාත්මික වර්ධනය පිණිස විශේෂ නුවණින් (ඥාතපරිඥාවෙන් විශේෂයෙන් දත යුතු) , යහපත් ලෙසින්ම අවබෝධ කරගතයුතු අභිඤ්ඤිය ධර්මතාවයකි. බලන්න: අභිඤ්ඤිය ධර්ම. මූලාශ්‍ර: දීඝ.නි:(3):11 දසුත්තර සූත්‍රය, පි. 483, EDN: 34: Dasuttara Sutta: Expanding Decades, p. 384.

▲ **සංඛිත්ත ධර්ම-The Dhamma in Brief:** සංඛිත්ත ධර්ම ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ නිවන සාක්ෂාත් කරගැනීමට උපකාරීවන ධර්මය කෙටියෙන් දැක්වීමය. එනම්, අනිච්ච, දුක්ඛ, විපරිතාම ස්වභාවය ඇති සළායතන, බාහිර අරමුණු, එනිසා ඇතිවන ත්‍රිවිධ වේදනා අදිය තමන්ගේ දෙයක් නොවන බව නුවණින් අවබෝධ කරගැනීම සංඛිත්ත ධර්මයය- ධර්මය කෙටියෙන් දැක්වීම ය යි මේ සූත්‍රයේ පෙන්වා ඇත.එසේ අවබෝධ කරගැනීම දුක අවසන්කර ගැනීමය. මූලාශ්‍ර: සංයු.නි: (4):සළායතනවග්ග: වේදනාසංයුත්ත:9 ඡන්දවග්ග: 1.9.3 සංඛිත්ත ධර්ම සූත්‍රය, පි.148: ESN:35: Salayatanasamyutta:IV: Channa:86.3 The Dhamma in brief,p.1248.

▲සිඛි බුදුන්වහන්සේ-The Buddha Sikhi: ගෝතම බුදුන් වහන්සේට පෙර වැඩසිටි, සිඛි බුදුන් වහන්සේ පිළිබඳ විස්තර මෙහි දක්වා ඇත. බලන්න:බුද්ධවංශ පාලි:20: සිඛි බුදුන්වහන්සේ.

▼ සිඛි බුදුන් වහන්සේ ගේ සම්බෝධිය: සිඛි බුදුන් වහන්සේ ගේ සම්බෝධිය පිළිබඳ මෙහි විස්තර කර ඇත. මූලාශ්‍රය:සංයු.නි: (2): නිදානවග්ග: අභිසමයසංයුත්ත: බුද්ධවග්ග:1.1.5 සිඛිසූත්‍රය, පි.35.

▼ සිඛි බුදුන් වහන්සේ හා අගසව දෙනම: සිඛි බුදුන් වහන්සේ, අරුණාවතී රාජධානියේ වැඩසිටියහ, උන්වහන්සේගේ අගසව දෙනම:අභිභූ හා සම්භවය. සිඛි බුදුන් වහන්සේ බඹලොවට වැඩම කිරීමද, උන්වහන්සේගේ ඇරයුම පරිදි අභිභූ තෙරුන් බ්‍රහ්මදෙවියන් ඉදිරියේ උන්වහන්සේගේ සාද්ධි බල දැක්වීම මෙහි පෙන්වා ඇත. මූලාශ්‍රය: සංයු.නි: (1) සගාථවග්ග: බ්‍රහ්මසංයුත්ත:6.2.4 අරුණාවතී සූත්‍රය, පි.304.

▲සංඛාර- පාලි: සඛබාරා- volitional formations: සංඛාර, චේතනා ලෙසින්ද හඳුන්වයි. මෙය, පංච උපාදානස්කන්ධයේ එක් ස්කන්ධයකි. චේතනා නිසා යළි උපත ලබා දෙන කම්ම සකස්වේ.බලන්න:චේතනා.

▼සංඛාර පටිච්චසමුප්පාදයේ 2 නි පුරුකය: අවිද්‍යාව හේතුකොට සංඛාර ඇතිවේ, එම අවිද්‍යාව සහමුලින්ම නැතිවීමෙන් සංඛාර පහවේ:

“...අවිජ්ජාපච්චයා සඛබාරා...”

“...අවිජ්ජායතෙකං අසෙසවීරාග නිරොධා සඛබාර නිරොධො...”

සංඛාර: 3 කි: කාය සංඛාර, වාක් (වච්චි) සංඛාර, චිත්ත (මනෝ) සංඛාර. කයෙන් වචනයෙන් හා සිතින් සංඛාර චේතනා ඇතිකරයි, සසර පැවැත්ම දික්කරයි. සටහන: පටිච්චසමුප්පාදයේ පෙළ යෙදුමට අනුව සංඛාර, කුසල සංඛාර හා අකුසල සංඛාර වේ. බලන්න: EMN: note: 131, p. 1075. මූලාශ්‍ර: සංයු.නි: (2): නිදාන වග්ග:අභිසමයසංයුත්ත: බුද්ධවග්ග: 1.1.1 පටිච්චසමුප්පාද සූත්‍රය, පි.24, 1.1.2 විභවග සූත්‍රය, පි.26, ESN: 12: Nidanasamyutta: 1.1. Dependent Origination, p. 610, 1 2.2 Analysis of Dependent Origination, p.611, ම.නි: (1): 1.1.9 සම්මා දිට්ඨි සූත්‍රය, පි. 130, EMN: 9: Sammāditṭhi Sutta- Right View, p. 121.

▼ ත්‍රිවිධ සංඛාර විස්තරය: කාය සංඛාර (the bodily formation): යනු ආස්වාස ප්‍රස්වාසයය. එය කය සම්බන්ධ ධර්මතාවයක් නිසා කාය සංඛාර යයි කියනු ලැබේ 2) වච්චි සංඛාර (the verbal formation) : යනු චිත්ත චිතාරයය. කෙනෙක්, කතාවට පළමුව සිතයි, අනතුරුව කතාකරයි, එමනිසා එය වච්චි සංඛාර යයි කියනු ලැබේ 3) චිත්ත සංඛාර (the mental formation): යනු සංඥා හා වේදානා ය. මේවා සිත පදනම් කරගෙන ඇතිවෙන නිසා, චිත්ත සංඛාර යයි කියනු ලැබේ. සටහන: නිරෝධ සමාපත්තියට සමවදින විට මේ සංඛාර 3 ක්‍රියා කරන ආකාරය පිළිබඳව බලන්න: සංඥාවේදින නිරෝධ සමාපත්තිය. මූලාශ්‍ර:සංයු.නි: (4): සළායතන වග්ග: චිත්තසංයුත්ත: 7.1.6 දුතිය කාමභූ සූත්‍රය, පි. 562, ESN:41: Chittasamyutta: 6 Kāmabhū-2, p. 1440, ම.නි: (1): 1.5.4 චූලවෙදල්ල සූත්‍රය, පි. 722, EMN: 44 Cūḷavedalla Sutta-The Shorter Series of Questions and Answers, p. 379.

▼ සියලු සංඛාර අනිච්චය: සියලු සංඛාර අනිච්චය, ඉපදී නැතිවී යන ස්වභාවය ඇතිය, ඒ නිසා, ඒවායින් මිදීම, සන්සිදීම සුවය යයි බුදුන් වහන්සේ වදාළහ:

“අනිච්චා වත සංඛාරා උප්පාදවයධම්මනො
උප්පජ්ජිකා නිරුජ්ඣන්ති තෙසං වූපසමො සුඛොති”

සටහන: බුදුන් වහන්සේගේ මහා පරිනිබ්බානායෙන් පසු සක්දෙව්දු මෙම ගාථාව පැවසූහ. මූලාශ්‍රය: සංයු.නි: (2) : නිදානවග්ග: අනමතග්ග සංයුත්ත: දුග්ගතවග්ග: 3.2.10 වෙසුල්ල පබ්බත සූත්‍රය, පි.314.

▼ සංඛාර ගැන රහතන්වහන්සේගේ ප්‍රකාශය: රහතන්වහන්සේ සියලු සංඛාර පිළිබඳව පවසන්නේ මෙසේය:

‘සියලු සංඛාර අනිත්‍ය, ඉපදීම හා නැසීම ස්වභාවය කොට ඇත.
සංඛාරයන්ගේ සංසිදීම සැපය’.

මූලාශ්‍ර: සංයු.නි : (1): සගාථවග්ග: දේවතා සංයුත්ත: 1.2.1 නන්දන සූත්‍රය, ESN: 1: Devatasamyutta: 11.1 Nandana, p. 70.

▼ සංඛාර අවබෝධ කරගැනීම: සංඛාර ගැන මනා අවබෝධය ලැබීම පිණිස සම්මා දිට්ඨිය ඇති කර ගත යුතුය මූලාශ්‍ර: ම.නි: (1): 1.1.9 සම්මා දිට්ඨි සූත්‍රය, පි. 130, EMN: 9: Sammādiṭṭhi Sutta- Right View, p. 121.

▼ සත්කයන්ගේ පැවැත්ම පිණිස සංඛාර හේතුවේ: උපන් සෑම සත්කයෙකුගේම පැවැත්ම පිණිස සංඛාර හේතුවන බව බුදුන් වහන්සේ වදාළහ:

“සබ්බෙ සත්තා සංඛරාධිතිකා”. (All beings are maintained by conditions - sankhadrattitika). මූලාශ්‍ර: දිස.නි: (3): 10 සංගීති සූත්‍රය, පි. 374, EDN: 33 Sangīti Sutta: The Chanting Together-section, p. 363.

▲ සංඛාර අනුපූර්ව නිරෝධය- successive cessation of formations
සංඛාර අනුපූර්ව නිරෝධය (අනුපූර්ව සංකාර නිරෝධය) යනු, ජාන සමාපත්ති ලබා අනු පිලිවෙලින් නිරෝධය- විමුක්තිය ලබා ගැනීමය: 1) පළමු ජානයේදී වචන නිරුද්ධ වේ. 2) දෙවන ජානයේදී චිත්ත විචාර නිරුද්ධ වේ 3) තෙවන ජානයේදී ප්‍රීතිය නිරුද්ධ වේ 4) සිව්වන ජානයේදී ආශ්වාසප්‍රශ්වාස නිරුද්ධ වේ, 5) ආකාසාන ඤ්චායතන සමාපත්තියේ දී, රූපසංඥා නිරුද්ධවේ 6) විඤ්ඤාණ ඤ්චායතන සමාපත්තියේ දී, ආකාසානඤ්චායතන සංඥා නිරුද්ධවේ 7) ආකිඤ්චඤ්ඤායතන සමාපත්තියේ දී, විඤ්ඤාණඤ්චායතන සංඥා නිරුද්ධවේ 8) තේවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතන සමාපත්තියේ දී, ආකිඤ්චඤ්ඤායතන සංඥා නිරුද්ධවේ 9) සඤ්ඤාවෙදයින නිරෝධ සමාපත්තියේ දී, සංඥා, වේදනා නිරුද්ධවේ 10) අරහත්බව ලැබූවිට රාගය, දෝසය හා මෝහය (අකුසල මුල්) නිරුද්ධවේ. මූලාශ්‍රය: සංයු.නි: (4): සළායතනවග්ග: වේදනාසංයුත්ත: 2.2.1 රහොගත සූත්‍රය, පි. 438.

▲ **සංඛාර අනුපූර්ව සංසිද්ධි**-successive subsiding of formations
 සංඛාර අනුපූර්ව සංසිද්ධි : 1) පළමු ඡානය මගින් වචන සන්සිද්ධි 2)
 දෙවන ඡානය මගින් විතක්කවිචාර සන්සිද්ධි 3) තෙවන ඡානය මගින්
 ප්‍රීතිය සන්සිද්ධි 4) සිව්වෙන ඡානය මගින් ආශ්වාසප්‍රශ්වාස සන්සිද්ධි 5)
 ආකාසානඤ්චායතන සමාපත්තියේ දී, රූපසංඥා සන්සිද්ධි 6) විඤ්ඤාණ
 ඤ්චායතන සමාපත්තියේ දී, ආකාසානඤ්චායතන සංඥා සන්සිද්ධි 7)
 ආකිඤ්චඤ්ඤායතන සමාපත්තියේ දී, විඤ්ඤාණඤ්චායතන සංඥා
 සන්සිද්ධි 8) නේවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතන සමාපත්තියේ දී, ආකිඤ්ච
 ඤ්ඤායතන සංඥා සන්සිද්ධි 9) සඤ්ඤාවෙදිත නිරෝධ සමාපත්තියේ දී,
 සංඥා, වේදනා සන්සිද්ධි 10) රහත්ඛව ලැබූවිට රාගය, දෝසය හා
 මෝහය සන්සිද්ධි එනම්: නිවනය. මූලාශ්‍රය: සංයු.නි: (4):
 සළායතනවග්ග: වේදනාසංයුත්ත: 2.2.1 රහොගත සූත්‍රය, පි. 438.

▲ **සංඛාර උත්පත්ති**- Reappearance by Aspiration: සංඛාරඋත්පත්ති
 යනු යහපත් පුද්ගලයෙකුට ප්‍රාර්ථනාකර සුගතියක යළි උපත ලබා
 ගැනීමේ පිළිවෙලය. බලන්න: ප්‍රාර්ථනා. මූලාශ්‍ර: ම.නි: (3): 3.2.10
 සංඛාරඋත්පත්ති සූත්‍රය, පි. 272, EMN:120, Reappearance by
 Aspiration, p.882.

▲ **සංඛාර දුක්ඛ** -Sankhara Dukka: මෙය ත්‍රිවිධ දුක් වලින් එකකි.
 බලන්න: දුක.

▲ **සුඛ හා දුඛ**-Happiness & suffering: ධර්මයේ සුඛ- සතුට ලෙසින්
 පෙන්වා ඇත්තේ සසර දුකින් මිදීමය. දුක යනු සසර ගමනය. දුක නම්
 යළිඋපතය: දුක නම් යළිඋපතය (අභිනිවෘතිය- අභිනිබ්බත්ති- Rebirth),
 සුඛ නම් යළි උපතක් නොවීමය (අනභිනිවෘතිය -අනභිනිබ්බත්ති) යයි
 සැරියුත් තෙරුන් වදාළහ. යළි උපතක් ඇතිවිට දුක ඇතිවීම අපේක්ෂා
 කළයුතු වේ. ශිතය, ග්‍රීෂ්මය, බඩගින්න, පිපාසය, මළපහකිරීම, මුත්‍රා
 පහකිරීම, ගින්නෙන් අපදාවීම, පොලු, පිහි, වලින් අපදාවීම, නැදෑ
 මිතුරන්ගේ බැණුම් ඇසීමට සිදුවීම ආදිය දුකකි. එහෙත්, යළි උපතක්
 නොවේ නම් පෙරකී දුක් ඇතිනොවේ. එය සුඛය වේ, සිතට සැපයකි.
 සටහන්: * මේ දේශනා වදාරා ඇත්තේ සාමණ්ඩකාණි පිරිවැජ්ජාටය. **
 දුතිය සුඛ සූත්‍රයේදී ධම්ම චිතයේ අනභිරතිය දුඛය (Dissatisfaction),
 අභිරතිය සුඛය (Enjoyment) යි පෙන්වා ඇත. සතර ඉරියව්වේ (ඇවිදීම
 ආදී) දී හුදකලා තැනක සිටිනවිට අසතුට සිතේ ඇත්නම් ඉන් ඇති
 වෙන්නේ දුකය. එහෙත්, ඒ ක්‍රියාවල යෙදෙනවිට , ඒවා ගැන ප්‍රීතියක්
 ඇතිනම් එමගින් සුවය-සුඛය ඇතිවේ. මූලාශ්‍ර: අංගු.නි: (6): 10 නිපාත:
 10.2.2.5 පඨම සුඛ සූත්‍රය, පි. 246, EAN:10: 65.5 Happiness 1,p. 519.

▼ **සුඛ හා දුක ඇතිවීම**: කරුණු 6 ක් සමන්විතවීම නිසා මේ ජීවිතයේදීම
 සුවයෙන් සතුටින් වාසය කළහැකිවේ, සුගතියේ යළි උපතට පත්වේ යයි
 මෙහි පෙන්වා ඇත. 1) නෙක්ඛම්මචිතක්ක 2) අව්‍යාපාද චිතක්ක 3)
 අවිභිංසාවිතක්ක 4) නෙක්ඛම්ම සංඥා 5) අව්‍යාපාද සංඥා 6)
 අවිභිංසාසංඥා: (thought of renunciation, the thought of good will,
 the thought of harmlessness, perception of renunciation, perception
 of good will, and perception of harmlessness). ඉහත දැක්වූ කරුණු 6
 නොමැතිව, කාමචිතක්ක... ආදී කරුණු නිසා මේ ජීවිතයේදී දුකින්
 වාසයකර මරණින් මතු දුගතියේ යළි උපතට පත්වේ. මූලාශ්‍ර: අංගු.නි:

(4): 6 නිපාත: අරහත්තවග්ග: 6.2.3.1 දුක්ඛ සුත්‍රය, පි.252,EAN:6: 75.1 Suffering, p. 359.

▲ සුඛය-පාලි: සුඛං- pleasure: සුඛය (සුවය) යනු සුවපත් සිතක් තිබීමය. මෙය සිත සමාධියට පත් කරගැනීමට උපකාරීවන අංගයකි. අකුසල පහවීම නිසා සිත සුවපත් පත්වේ (සුඛිනෝ චිත්තං සමාධියති). බලන්න: සමාධිය, ජාන. සටහන: ධම්මපදය: සුඛවග්ගයෙහි සුඛය ලබාදෙන කරුණු - අවේරබව, කෙළෙස් නැතිබව ආදී කරුණු සමුභයක්ම පෙන්වා ඇත.

▼ පස්සදිය සුඛය ඇතිකරයි: පස්සදිය නිසා සිතේ සුඛය ඇතිවේ, සුවපත් සිත සමාධිය ඇති කරයි:

“පස්සඤ්ඤා ඛො ආනන්ද සුඛස්ථා සුඛානිසංසා... සුඛ ඛො ආනන්ද සමාධස්ථා සමාධා නිසංසං”. (The purpose and benefit of is pleasure ... purpose and benefit of pleasure is stillness of mind). මූලාශ්‍ර:අංගු.නි: (6): 11 නිපාත:නිසංසය වගග: 11.1.1.කීමත්ථිය සුත්‍රය හා 11.1.2 න චේතනාය කරණිය සුත්‍රය, පි.611-614, EAN:11: Dependence: 1.1 What Purpose & 1-2 Volition p.566.

▼ තෙවෙනි ජානය සුඛය: තෙවෙනි ජානයට සමවැදීම සුඛය යි මහා මුලගන් තෙරුන් මෙහිදී පෙන්වා ඇත. මූලාශ්‍රය: සංයු.නි: (4): සළායතනවග්ග: මොග්ගල්ලානසංයුත්ත:6.1.3 සුඛ සුත්‍රය, පි.518.

▼ විවිධ සුඛ: මෙහි දක්වා ඇති විවිධ සුඛයන්: 1) ගිහි සුඛ හා පැවිදි සුඛ, පැවිදි සුඛ අග්‍රය. 2) කාම සුඛය හා නෙක්ඛම්ම සුඛය, නෙක්ඛම්ම සුඛය අග්‍රය. 3) උපධි සුඛය හා නිරුපධි සුඛය, නිරුපධි සුඛය අග්‍රය 4) සාසව සුඛය- වට්ට සුඛය හා අනාසවසුඛය (විවට්ට සුඛ- ආසව රහිත), අනාසවසුඛය අග්‍රය. 5) සාමීස සුඛය (වට්ටගාමී) හා නිරාමීස සුඛය (විවට්ටගාමී), නිරාමීස සුඛය අග්‍රය 6) ආරියසුඛය හා අනාරිය සුඛය, ආරිය සුඛය අග්‍රය 7) කායික සුඛය හා චෛතසික සුඛය (මානසික), මානසික සුඛය අග්‍රය 8) පලමු හා දෙවෙනි ජන නිසා ලබන ප්‍රීතිසුඛය (සප්‍රීතික) හා තෙවෙනි හා සිව්වෙනි ජාන නිසා ලබන නිෂ්ප්‍රීතික (ප්‍රීතිය රහිත) සුඛය, නිෂ්ප්‍රීතික සුඛය අග්‍රය. 9) පලමු හා දෙවෙනි හා තෙවෙනි ජාන නිසා ලබන සාත සුඛය හා සිව්වෙනි ජානය නිසා ලබන උපේක්ෂා සුඛය, උපේක්ෂා සුඛය අග්‍රය. 10) සමාධි සුඛය හා අසමාධි සුඛය, සමාධි සුඛය අග්‍රය 11) පලමු හා දෙවෙනි ජන නිසා ලබන සප්‍රීතිකාලම්භන සුඛය හා තෙවෙනි හා සිව්වෙනි ජාන නිසා ලබන නිෂ්ප්‍රීතිකාලම්භන සුඛය, නිෂ්ප්‍රීතිකාලම්භන සුඛය අග්‍රය 12) පලමු හා දෙවෙනි හා තෙවෙනි ජාන නිසා ලබන සාතලම්භන සුඛය හා සිව්වෙනි ජානය නිසා ලබන උපේක්ෂාලම්භන සුඛය, උපේක්ෂාලම්භන සුඛය අග්‍රය 13) රූපාලම්භන සුඛය (රූපාවචර ජාන- සිව්ජාන) හා අරූපාලම්භන සුඛය (අරූපාවචර ජාන), අරූපාලම්භන සුඛය අග්‍රය. මූලාශ්‍රය: අංගු.නි: (1): 2 නිපාත: සුඛවග්ග සුත්‍ර, පි.192.

▲ සුඛ අනුපස්සි- contemplating the happiness: සුඛඅනුපස්සි යනු නිවනේ සුවය ආවර්ජනා කරමින් වාසය කිරීමය. එම සුඛය ඇති පුද්ගලයන් 7 කි,ඔවුන් ආහුනෙය්‍ය... පාහුනෙය්‍ය...ආදී ගුණ ඇති

උතුමන්ය. මූලාශ්‍රය: අංගු.නි: (4): 7 නිපාත: 7.1.2.9 සුඛඅනුපස්සි සූත්‍රය, පි.320.

▲ සුඛ ඉන්ද්‍රිය- Sukha Indriya: මෙය ඉන්ද්‍රිය 22න් එකකි. බලන්න: ඉන්ද්‍රිය.

▲ සුඛ ධාතුව-Sukha Dhathu: සුඛ ධාතුව (the pleasure element) සය ධාතුවලින් එකකි. බලන්න: ධාතුකුසලතාවය.

▲ සුඛ ධර්මය- Sukha Dhamma: සුඛ (ශුක්ල) ධර්ම යනු කුසල ධර්මයන්ය. හිරි හා ඔත්තප්ප සුඛ ධර්මවේ. මේවා ලෝකපාලක ධර්මතාය. බලන්න: හිරි ඔත්තප්ප. මූලාශ්‍ර: අංගු.නි: (1): 2 නිපාත: වස්සුපනායිකාවග්ග: 2.1.1.8 සුක්ක සූත්‍රය, පි.140, හා 2.1.1.9 වරියා සූත්‍රය, පි.140, බු.නි: ඉතිවුත්තක: 2.2.5 ශුක්ලධර්ම සූත්‍රය, පි. 392.

▲ සුඛ වේදනා-Sukha Vedana: සුඛ වේදනා (Pleasurable feelings) යනු ස්පර්ශය නිසා විඳින සැප වේදනාය. මෙය ත්‍රිවිධ වේදනාවලින් එකකි. බලන්න: වේදනා.

▲ සුඛ පටිපදා- Sukha patipada: ආධ්‍යාත්මික මාර්ගය වඩා ගැනීමට යොදාගන්නා පටිපදා 4 න් දෙකක්: සුඛාපටිපදා දන්ඩාභිඤ්ඤා, සුඛාපටිපදාඛිප්පාභිඤ්ඤා ලෙසින් පෙන්වා ඇත. බලන්න: සතර ප්‍රතිපදා.

▲ සුඛ ප්‍රාර්ථනා- Wishing happiness: සුඛ ප්‍රාර්ථනා යනු මෙලොව හා පරලොව සැප පැතීමය. නුවණැති පුද්ගලයා, යහපත් ලෙසින් සිල් රකිමින් ප්‍රශංසාව, වස්තුලාභය, දෙව්ලොව සැප පතයි. මූලාශ්‍රය: බු.නි: ඉතිවුත්තක: 3.3.7 සුඛ ප්‍රාර්ථනා සූත්‍රය, පි.436.

▲ සුඛ මාර්ගය-දුක් මාර්ගය- Happy way & unhappy way: සුඛ මාර්ගය (ශුක්ල මග) ලෙසින් මෙහි පෙන්වා ඇත්තේ සම්මා දිට්ඨිය පෙරටු කරගත් නිවැරදි මගය. දුක් ගෙනදෙන මග (කෘෂ්ණමග) මිථ්‍යාදිට්ඨිය පෙරටු කරගත් වැරදි මගය. මූලාශ්‍රය: අංගු.නි: (6): 10 නිපාත: අරියවග්ග: 10.3.5.2 සුඛමග සූත්‍රය, පි. 474.

▲ සුඛ විපාක හා දුක් විපාක- Sukha vipaka & Dukvipaka: යහපත් කම්ම මගින් මෙලොව හා පරලොව දී සුඛ විපාක ඇතිවේ. අයහපත් කම්ම නිසා මෙලොව හා පරලොව දුක් විපාක ඇතිවේ. සුඛ විපාක ලබාදෙන ධර්මය නම් සම්මා දිට්ඨිය ප්‍රමුඛ නිවැරදි මග ගැනීමය. සසර ගමන දික්කරන වැරදිමග ගැනීම නිසා අප්‍රමාණ දුක් විපාක විඳීමට සිදුවේ. බලන්න: සමායක්තවය, මිථ්‍යාත්වය. මූලාශ්‍ර: අංගු.නි: (6) 10 නිපාත සාධු වග්ග, 10.3.4.11 දුක්ඛ විපාක සූත්‍රය, පි.472.

▲ සුඛ සෝමනස්ස- abounds in happiness and joy: කරුණු 6 කින් සමන්විත්වීම නිසා, මේ දිව්යේදීම සැපය හා සොම්නස බහුලව වාසය කිරීමය: 1) ධම්මාරාමචීම 2) භාවනාරාම චීම 3) ප්‍රභාණාරාම (කෙළෙස් පහකිරීමට ඇති ඇල්ම) 4) ප්‍රච්චේකාරාමය- පච්චිචේකය (කායචිත්ත උපධි විචේකයෙහි ඇති ඇල්ම) 5) අව්‍යාපාදාරාම 6) නිෂ්ප්‍රපඤ්චාරාම (නිවනෙහි ඇල්ම). ඒ කරුණු ඇති උතුමා, මේ දිව්යේදීම ආසාවක්‍ෂය කිරීම පරිපූර්ණකිරීම අරඹා ඇත. මූලාශ්‍ර: අංගු.නි: (4): 6 නිපාත: අරහත්වග්ග: 6.2.3.4 සුඛ සෝමනස්සසූත්‍රය, පි.254.

▲ සුඛ සංඥාව- Sukha sanna: ඉර්ඳි වඩා ගැනීමෙන් සුඛ සංඥාව ඇතිකර ගැනීම ගැන බලන්න: අයගෝලය උපමාව.

▲ සුඛුද්‍රය ධම්ම- Sukkhudraya Dhamma : සුඛුද්‍රය ධම්ම (සුවගෙනදන) ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ: ප්‍රාණසානය, සොරකම, කාමයේ වරදවා හැසිරීම, මුසාවාදය, පිසුණාවාදය, පරුෂාවාදය, සම්ප්‍රජ්ඵලාප, ලෝභය, ව්‍යාපාදය හැර දැමීම හා සම්මා දිට්ඨිය ගැනීමය. මේවා සම්මා දසධම්ම ලෙසින්ද පෙන්වා ඇත. මූලාශ්‍රය: අංග.නි: (6) 10 නිපාත: සාධුවග්ග: 10.4.3.10 දුක්ඛුද්‍රය සූත්‍රය, පි.534.

▲ සුඛල්ලිකානු යෝගය-පාලි: සුඛල්ලිකානුයොගො- life devoted to pleasure: මෙහිදී, බුදුන් වහන්සේ ආරියහා අනාරිය යනුවෙන් සුඛල්ලිකානු යෝග දෙකක් පෙන්වා ඇත: 1. අනාරිය සුඛල්ලිකානු යෝගය: පහත්වූ (හීන), ලාමකවූ (ග්‍රාම්‍ය), ලෝකිකවූ, පුහුදුන් මිනිසා සේවනය කරණ, අර්ථසාධනය පිණිස නොවන අයහපත් පැවැත්මය. එම පැවැත්ම මගින් විරගය, නිරෝධය, උපසමාය, අභිඤ්ඤාය සම්බෝධිය, නිවන නොලැබේ. අනාරිය සුඛල්ලිකානු යෝග 4කි:1) සතුන් මැරීමෙන් 2) සොරකමින් 3) බොරුකියා 4) පස්කම් සැප විඳීමින් ඉදුරන් පිනවීමය.

“ වත්තාරො ‘මෙ සුඛල්ලිකානුයොගො හීනා ගමමා පොථුජ්ජනිකා අනරියා අනක්ඛංගිනා න නිබ්බිදාය න වීරාගය න නිරොධාය න උපසමාය න අභිඤ්ඤාය න සමෙබ්බාය න නිබ්බානාය සංවත්තනනි...” (There are, Cunda, four kinds of life devoted to pleasure which are low, vulgar, worldly, ignoble and not conducive to welfare, not leading to disenchantment, to dispassion, to cessation, to tranquility, to realization, to enlightenment, to Nibbana...) 2. ආරිය සුඛල්ලිකානු යෝගය නිවන පිණිස පවතී. එම පැවැත්ම ඒකාන්තයෙන්ම නිවන පිණිස පවතී. එමගින් සසර කළකිරීම, වීරාගය, නිරෝධය, කෙලෙස් නිවීම (උපසමය), විශිෂ්ට නුවණ ලැබීම, සම්බෝධිය හා නිවන සාක්ෂාත්වේ. ආරිය සුඛල්ලිකානු යෝග 4කි:1) ප්‍රථම ජානය2) දෙවන ජානය 3) තෙවන ජානය4) සිව්වන ජානය නිසා ලැබෙන සුව.මෙ මගින් සතර ඵල සතර ආනිසංස ලැබේ: සෝතාපත්තවීම, සකදාගාමීඛව, අනාගාමීඛව හා අරහත්වය ලැබීම:

“ වත්තාරො ‘මෙ සුඛල්ලිකානුයොගො හීනා ගමමා එකන්ත නිබ්බිදාය වීරාගය නිරොධාය උපසමාය අභිඤ්ඤාය සමෙබ්බාය නිබ්බානාය සංවත්තනනි...කතමෙ වත්තාරො? ...පයමං ඤානං...දුතියං ඤානං ...තතියං ඤානං... චතුස්සං ඤානං උපසම්පජ්ජ විහරති”. (There are, Cunda, these four kinds of life devoted to pleasure which are entirely conducive to disenchantment, to dispassion, to cessation, to tranquility, to realization, to enlightenment, to Nibbāna. What are they? Firstly, a monk, detached from all sense-desires ... enters and remains in the first jhāna... in the second jhāna...the third jhāna... the fourth jhāna...). මූලාශ්‍ර: දී.ස.නි:(3) 6.පාසාදිකසූත්‍රය- ඡේදය:17,පි. 210, EDN:29.The delightful discourse-Para:23,p. 318.

▲ සේබ හා අසේබ: පාලි: සෙබො - අසෙබො- trainee & one beyond training: සේබ (ශිෂ්‍ය): උසස් පුහුණුවේ නිරත - අධිශිලය, අධි විත්තය හා

අධිප්‍රඥාව පුහුණු කරන (in higher training) එහෙත්, අරහත්වය නොලැබූ, ආරිය භික්ෂූන් සත් දෙනා ය. අසේඛ: පුහුණුව සම්පූර්ණ කරගත් රහතන්වහන්සේය (one beyond training). බලන්ත: සත් ආරිය පුද්ගලයෝ, දස අසේඛිය ධර්ම. ශබ්දකෝෂ: පා.සිංහ.පි.534: “සේඛ: භික්ෂීම සහිත පුද්ගලයා, රහත්ඵලය හැර ඉතිරි මගපලයන්ට පැමිණි පුද්ගලයා, සජ්නවිධ ආර්යයා, පි. 114: අසේඛ:අශෙක්ෂයා, භික්ෂී අවසන්කළ තැනැත්තා, රහතන්වහන්සේ. B.D: p: 168: “Sekha: A ‘noble Learner’, a disciple in higher training, i.e.one who pursue the 3 kind of training (sikkhā), is one of those 7 kinds of noble disciples who have reached one of the super-mundane paths or the 3 lower fruition... one possessed of the 4th fruition (arahatta-phala) is called ‘one beyond training- asekha- no more learner’.

▼ සේඛ භික්ෂුව අප්‍රමාදව කටයුතු කළයුතුවේ: සේඛ - ශිෂ්‍ය භික්ෂූන්, පුහුණුවේ අභිමාර්ගය-ඉලක්කය (නිවන) ලබා නොමැත. එමනිසා ඉලක්කය සාක්ෂාත් කරගැනීමට ඔවුන් අප්‍රමාදව කටයුතු කළ යුතුවේ යයි බුදුන් වහන්සේ වදාළහ. එයට හේතු? එම ආරියන්, සුදුසු සේනාසනවල වාසය කරමින්, කල්‍යාන මිත්‍ර සේවනය කරමින්, ආධ්‍යාත්මික ඉන්ද්‍රියයන් පෝෂණය කර ගත යුතුවේ. එසේ කටයුතු කරණ ඔවුන්, විශේෂ තුවණ ඇතිකරගෙන, කුල පුත්‍රයන් ගිහිගෙයින් නික්මීමේ පරමාර්ථය වූ උතුම් බඹසර නිමාකර, නිවන ලබාගැනීම සාක්ෂාත් කර ගනී. අප්‍රමාදව පුහුණුවීම නිසා ලබන උතුම් ඵලය දැකීම නිසා, තවදුරටත් අප්‍රමාදව කටයුතු කළ යුතුවේ.

“යෙ ව බො තෙ භික්ඛවෙ භික්ඛු සෙක්ඛා අප්පත්ත මානසා අනුත්තරං යොගකෙබම් පඤ්චමානා විහරන්ති. තථාරූපානාහං භික්ඛවෙ භික්ඛුනං අප්පමාදෙන කරණියන්ති වදාමි. තං කිසුං හෙතු: අප්පෙවනාමීමෙ ආයසමනෙතා අනුලොමිකානි සෙනාසනානි පටිසෙවමානා කල්‍යාණ මිත්තෙ හජමානා ඉන්ද්‍රියානි සමන්තාන්‍යමානා යස්සින්නාය කුලපුත්තා සම්මදෙව ආගාරසමා අනගාරියං පබ්බජන්ති, තදනුත්තරං බ්‍රහ්මවරිය පරියොසානං දීට්ඨව ධම්මෙ සයං අභිඤ්ඤා සවජ්ඣානං උපසම්පජ්ඣ විහරෙය්‍යුන්ති. ඉමෙ බො අහං භික්ඛවෙ ඉමෙසං භික්ඛුනං අප්පමාඵලං සම්පසුමානො අප්පමාදෙන කරණියන්ති වදාමි”. (... bhikkhus who are in higher training, whose minds have not yet reached the goal, and who are still aspiring to the supreme security from bondage, that they still have work to do with diligence. Why is that? Because when those venerable ones make use of suitable resting places and associate with good friends and nurture their spiritual faculties, they may by realizing for themselves with direct knowledge here and now enter upon and abide in that supreme goal of the holy life for the sake of which clansmen rightly go forth from the home life into homelessness. Seeing this fruit of diligence for these bhikkhus, I say that they still have work to do with diligence). මූලාග්‍ර: ම.නි: (2): 2.2.10 කීටාගිරි සූත්‍රය,පි. 252, EMN: 70: Kīṭāgiri Sutta, p. 536.

▼ ‘සේඛ’ ලෙසින් හඳුන්වන්නේ කවරුද ? : “කිත්තාවතා නු බො භනෙන සෙබො හොතිති? “ හික්ෂුන් ඇසූ ප්‍රශ්න පිළිබඳව බුදුන් වහන්සේ මෙසේ වදාළහ: පුහුණුව ලබන හික්ෂුව, සේඛ ආරිය අටමගින් සමන්විත නම් ඔහු සේඛ වේ:

“ ... ඉධ හිකඛු සෙබාය සමමාදිට්ඨි සමනනාගතො හොති, සෙබෙන සමමාසඛකප්පෙන ...සෙබාය සමමාවාචාය... සෙබෙන සමමා කම්මනෙතන... සෙබෙන සමමාආථීවෙන... සෙබෙන සමමාවායාමෙන... සෙබාය සමමාසතියා... සෙබෙන සමමාසමාධිනා සමනනාගතො හොති, එත්තාවතා බො හිකඛු සෙබො හොතිති”. (Here, bhikkhu, one possesses a trainee’s right view ... a trainee’s right concentration. It is in this way that one is a trainee).මූලාශ්‍ර: සංයු.නි: (5-1):මහාවග්ග: මග්ගසංයුත්ත:1.2.3 සේඛ සූත්‍රය, පි. 50 , ESN: Maggasamyutta, 13.3 A Trainee, p. 1618.

▼ සේඛ පුද්ගලයා හික්මී සිටී: හික්මෙන තැනැත්තා (කිකරු) යන අරුතින් සේඛ වේ යයි බුදුන් වහන්සේ පෙන්වා ඇත:

“සිකඛතිති බො හිකඛු තසමා සෙබොති වුවවති. කිඤ්ච සිකඛති : අධිසීලමපි සිකඛති, අධිවිතමපි සිකඛති, අධිපඤ්ඤමපි සිකඛති. සිකඛතිති බො හිකඛු තසමා සෙබොති වුවවතිති”. ‘කිනම් දෙයක හික්මේද? ඔහු අධිශීලයේ, අධිවිත්තයේ, අධිප්‍රඥාවේ හික්මෙයි. එසේ හික්මෙන නිසා සේඛ යයි කියනු ලැබේ’. (He trains, bhikkhu, therefore he is called a trainee. And in what does he train? He trains in the higher virtuous behavior; he trains in the higher mind; he trains in the higher wisdom. He trains, bhikkhu, therefore he is called a trainee)

මේ දේශනාව අවසානයේදී බුදුන් වහන්සේ මේ ගාථා වදාළහ:

“සෙබස්ස සිකඛමානස්ස උජුමග්ගානුසාරිනො
බයස්මිං පඨමං ඤාණං තතො අඤ්ඤා අනන්තරා
කතො අඤ්ඤාවිමුක්තස්ස ඤාණං වෙ හොති තාදිනො
අකුප්පා මෙ විමුක්තිති භවසංඤ්ඤාජනකකයෙනි

‘පුහුණුවේ යෙදෙමින්, සෘජු ආරිය මග ගමන්කරන සේඛ පුද්ගලයාට, පළමුව, කෙළෙස් ඤාය කරන නුවණ - මාර්ග ඥානය පහලවේ. අනතුරුව, ඔහුට අරහත්ඵල ඥානය ඇතිවේ. ඒකාන්තයෙන්ම ඒ උතුම් පුද්ගලයාට ‘භව සංයෝජන පහවිය, කිසිවෙකුට සෙලවිය නොහැකි විමුක්තිය ලදිමි’ යන ප්‍රත්‍යාවේක්ෂණ ඥානය ඇතිවේ’. (As the trainee trains along the straight path, the knowledge of destruction arises first immediately followed by final knowledge. Thereafter, when the fetters of existence are destroyed, for one liberated by final knowledge, the knowledge arises: ‘My liberation is unshakable’. මූලාශ්‍ර:අංගු.නි: (1): 3 නිපාත: 3.2.4.5. සූත්‍රය, පි. 446, EAN:3: 85.5. A Trainee, p.121.

▼ අසේඛ වෙන්නේ කෙසේද? “කිත්තාවතා නු බො භනෙන හිකඛු සෙබො හොති ති?” හික්ෂුවක් එසේ අසනලද ප්‍රශ්නයකට, බුදුන් වහන්සේ මෙසේ පිළිතුරු වදාළහ:

“ ... ඉඳි භික්ඛු, භික්ඛු අසෙධාය සමොදිධි සමනනාගතො හොති,
 අසෙධෙන සමොසඬකප්පෙන ...අසෙධාය සමොවාචාය... අසෙධෙන
 සමොකමමනෙන... අසෙධෙන සමොආච්චෙන... අසෙධෙන
 සමොවායාමෙන... අසෙධාය සමොසනියා... අසෙධෙන සමොසමාධිනා
 සමනනාගතො හොති. අසෙධෙන සමොඤ්ඤාණෙන... අසෙධාය
 සමොවිමුක්තියා සමනනාගතොහොති.එවංඛො භික්ඛු භික්ඛු අසෙධො
 හොති ති”. ‘යම් භික්ෂුවක් අසේධ සම්මා දිට්ඨිය ඇති ආරිය අටමගින්
 සමන්විතව, අසේධ සම්මා ඤාණය හා සම්මා විමුක්තිය පරිපූර්ණය
 කරගැනීමෙන්, ඔහු අසේධ වේ”. සටහන: ‘Asekha’: A term for an
 arahant, who has completed the training in the noble eightfold path
 and thus possesses, beyond the eight path factors, right knowledge
 (sammāñāṇa) and right liberation (sammāvimutti). බලන්න:
 EAN:10: note: 2147, p.683, දස අසේධියධම්ම. මූලාශ්‍ර: අංගු.නි: (6):
 10 නිපාත: සමණසඤ්ඤා වගග: 10.3.1.11. අසේධ සූත්‍රය, පි.426 හා
 10.3.1.12. අසේධියධම්ම සූත්‍රය,පි.428 , EAN: 10: 111.11 One beyond
 training 1 & 2, p.543.

▼ **සේධ පුහුණුව:** සේධ භික්ෂුව සතර සතිපට්ඨානය (සිව් සිව්ටන්)
 ඇතිකරගෙන වාසය කළයුතු වේ. මූලාශ්‍රය: සංයු.නි: (5-2): මහාවග්ග:
 අනුරුද්ධසංයුත්ත: 8.1.4 කන්ටකි සූත්‍රය, පි.94.

▼ **සේධ ගුණ:** උසස් පුහුණුව ලබන සේධ භික්ෂුන්ගේ ස්වභාවය බුදුන්
 වහන්සේ මෙසේ පෙන්වා ඇත: උසස් පුහුණුවේ යෙදෙන භික්ෂුන්:
 නිරතුරුවම ශීලසම්පන්නය, සිල්වත් ජීවිතයක් ගත කරයි (අධි ශීලය) ,
 ප්‍රඥා සම්පන්නය, තියුණු නුවණ ඇතිව වාසය කරයි (අධි ප්‍රඥාව) . සතර
 සතිපට්ඨානයේ මානව ස්ථාපිත උසස් සිතක් ඇතිව වාසය කරයි
 (අධිචිත්තය):

“...ඉමසමිං භික්ඛුසංඝෙස සෙධා සන්නතසිලා සන්නතචුක්ඛිනො නිපකා
 නිපකචුක්ඛිනො. තෙ වතුසු සතිපට්ඨානෙසු සුපට්ඨිතචිත්තා චිහරන්ති...”
 (... There are bhikkhus in higher training, of constant virtue, living
 a life of constant virtue, sagacious, living a life of constant
 sagacity. They abide with their minds well established in the four
 foundations of mindfulness). මූලාශ්‍ර: ම.නි: (2): 2.1.1 කන්දරක සූත්‍රය
 පි. 18, EMN: 51: Kandarakka Sutta, p. 425.

▼ **අසේධ යනු උත්තම පුරුෂයාය:** පංච නිවරණ පහකර, පංච
 අංගයන්ගෙන් සමන්විත වූ භික්ෂුව (රහතන්වහන්සේ) ධර්ම චිත්තයේ
 උතුම් පුරුෂයා ය. බලන්න: උත්තම පුරුෂයා. පංච අංග ප්‍රභීණය යනු
 පංච නිවරණ පහකර ගැනීමය. පංච අංග ඇතිකර ගැනීම යනු: අසේධ
 ශීලයය. (virtuous behavior of one beyond training- ශීලය
 පරිපූර්ණව), අසේධ සමාධිය (concentration of one beyond training-
 සමාධිය පරිපූර්ණව) අසේධ ප්‍රඥාව- wisdom of one beyond training-
 ප්‍රඥාව පරිපූර්ණව) අසේධ විමුක්තිය (liberation of one beyond
 training) අසේධ විමුක්ති ඤානදර්ශනය (the knowledge and vision of
 liberation of one beyond training) සම්පූර්ණ කරගැනීමය. මූලාශ්‍ර:
 අංගු.නි: (6): 10 නිපාත: නාථ වග්ග: 10.1.2.2 පංච අංග සූත්‍රය, පි.58,
 EAN: 10: Protector: 12.2 Five Factors, p. 495.

▼ අසේධ ගුණ: අසේධ භික්ෂුව (රහතුන්) ආහුනෙය්‍යා,පාහුනෙය්‍යා ආදී ගුණයෙන් සමන්විතය. මූලාශ්‍රය: අංගු.නි: (3): 5 නිපාත: ඵාසුචිභාරවග්ග: 5.3.1.8 අසේධ සූත්‍රය, පි.236.

▼ සේධ භික්ෂුව ආරිය පුද්ගලයෙකි: සේධ යනු, සසර බන්ධනයෙන් තවමත් නොමිදුන, නිවන අරමුණු කොට ඇති ධර්මයේ උසස් පුහුණුව ලබන භික්ෂුවය. එනම්, සෝතාපන්න හෝ සකදාගාමී හෝ අනාගාමී මග ඵල සාක්ෂාත් කරගත්, රහත්බව නොලැබූ ආරියන්ය.එබඳු අරිය ශ්‍රාවකයා අනිච්ච, දුක්ඛ හා අනාත්ම ධර්මතා පිළිබඳ අභිඥාලාභීයෙක්ය, එහෙත්, අරහත් මගඵල සම්පූර්ණ කරණ අවබෝධය- පරිඥාව ලබා නොමැත. රහතුන් අභිඥාව හා පරිඥාව සම්පූර්ණකර ඇත. බලන්න: EMN: notes: 21-24, p. 1064. මූලාශ්‍ර: ම.නි: (1): මූල පරියාය සූත්‍රය, පි. 22, EMN:1: Mūlapariyāya Sutta, p. 61.

▼ සේධ බල: සේධ භික්ෂුව සතු සේධබල පහක්වේ (පංච සේධ බලානි): 1) ශ්‍රද්ධාබලය 2) භීරිබලය 3) ඔත්තප්ප බලය 4) වීරියබලය 5) ප්‍රඥාබලය. මූලාශ්‍ර: අංගු.නි : (3): 5 නිපාත: 5.1.1.1. සේධබල සංඛිත සූත්‍රය, පි. 24, EAN:5: The Trainee's Powers- 1.1.In Brief, p. 238. සේධයන්, තම අවබෝධය හා පුහුණුව මගින් සියළු කෙලෙස්: රාග,දෝෂ,මෝහ හැර දමයි, සියලු අකුසල අත්හරී. එලෙස කටයුතු කිරීමෙන් ඔහුට ඇතිවන ආධ්‍යාත්මික ශක්තිය භාවනා බලය වේ... භාවනා බලය ඇති භික්ෂුව, විවේකය ඇසුරුකරමින්, විරාගය ඇසුරුකරමින්, නිරෝධය ඇසුරුකරමින්, කෙලෙස් හැරදැමීමෙන්, විමුක්තිය පිණිස සජ්ත බෝජ්ජංග ධර්ම වඩයි... ඔහු සියලු කාමයන් ගෙන් වෙන්වී, සිව්පාන වර්ධනය කරගනී. සටහන්: *සේධබල යනු, මාර්ගය පුහුණුකරණ සත් දෙතාය: සෝතාපන්න සිට අරහත් මග දක්වා දියුණු කරන උත්තමයන්ය. රහතන්වහන්සේ මේ ගණයට නොවැටේ. එතුමන් අසේධය. බලන්න: සේධ, EAN:2: note no. 229, p.592. මූලාශ්‍ර:අංගු.නි: (1) 2 නිපාත: 2.1.1, 2.1.2 සූත්‍ර, පි.142, EAN:2: 11-1 sutta, p. 57.

▼ සේධ භික්ෂුව විශාරදවීම: සේධ භික්ෂුව විශාරදවීම (සේධවොසාරජ්ජ) පිණිස ධර්මතා 5ක් තිබිය යුතු බව මෙහි දක්වා ඇත. එනම්: පංච සේධ බලයන්ය. මූලාශ්‍ර: අංගු.නි : (3): 5 නිපාත:ඵාසුචිභාරවග්ග:5.3.1.1 සේධවොසාරජ්ජ සූත්‍රය, පි.224.

▼ සේධයන් සම්පූර්ණ කරගත් ගුණ: 1) ශිලසම්පන්න2) ඉන්ද්‍රිය සංවරය 3) හෝජනයේ මාත්‍රවීම 4) ජාගාරානු සතිය 5) සජ්ත සද්ධර්මය තිබීම 6) කැමති පරිදි සිව් ජාන ලබාගැනීම. ඔහු එම අර්හත් මගට බැස ඇත. උතුම් නිවන -අධිගමය ලැබීමට ඔහුට හැකියාව ඇත.සේධ ගුණ සාක්ෂාත් කරගත් ආරියශ්‍රාවකයා විජ්ජාවරණ සම්පන්නවේ (vijjācaraṇasampanna-perfect in true knowledge and conduct). ඔහු සතු වරණ ගුණ: ශිලසම්පන්නබව, ඉන්ද්‍රිය සංවරය, ආහාරයේ පමණ දැනීම, නිදිවැරීම, සජ්ත සද්ධර්ම ගුණ හා සිව්පාන ලබාගැනීමේ හැකියාව. ඔහු ලැබූ ත්‍රිවිධ ඥාන පෙර ජාති සිහිකිරීමේ නුවණ (පුබ්බෙනිවාසං අනුසසරති), දිවැස් නුවණ (දිබ්බෙන වකචුනා), ආසව ඤාය කිරීමේ නුවණ (ආසවානං ඛය). සටහන්: * වරන ගුණ 15කි, විජ්ජා 3 කි. මේ ගුණ බුදුවරුන් හා රහතන්වහන්සේ සතුය. බලන්න: බුදුගුණ,

ත්‍රිවිධ ඥාන, විජ්ජාවරණසම්පන්න. ** බුදුන් වහන්සේගේ ඇරයුමක් මත ආනන්ද තෙරුන් මෙම ප්‍රතිපදාව ශක්‍යත්වට වදාළහ. මූලාශ්‍ර: ම.නි:(2): 2.1.3 :සේඛ සූත්‍රය, පි. 44, MN 53: Sekha Sutta, p.436

▼ සේඛ භික්ෂුවකගේ පරිහානියට බලපාන කරුණු: 1) වැඩකටයුතු වලට 2) කතාබහට 3) නින්දට 4) අන්‍ය ඇසුරට ඇලීම 5) ඉන්ද්‍රිය අසංවරය 6) හෝජනයෙහි පමණ නොදැනීම. එම කරුණු හැර, පරිහානිය වලකා ගත හැකිය. මූලාශ්‍ර: අංගු.නි:(4):6නිපාත: 6.1.4.1 සේඛසූත්‍රය, පි.102, EAN:6:31 .1 Trainee, p.330 .

▼ සේඛ භික්ෂුවකගේ පරිහානිය හා දියුණුව: මෙහි සේඛ භික්ෂුව පරිහානියට පත්වීම හා වර්ධනයවීමට බලපාන කරුණු පෙන්වා ඇත. මූලාශ්‍ර: අංගු.නි: (3): 5 නිපාත: ථෙරවග්ග: 5.2.4.9 සේඛ සූත්‍ර 2කි, පි. 205.

▼ සේඛ ධර්මතා සපුරා ගැනීමට හේතු කරුණු: පවිටු මිතුරන් ඇතිවීම, සේඛ ධර්මතා සම්පූර්ණ කරගත හැකිනොවේ. කල්‍යාන මිත්‍ර සේවනය, සේඛ ධර්මතා සපුරා ගැනීමට උපකාරීවේ. සේඛ යනු අරහත්වය පිණිස පුහුණුවන උතුම් ශ්‍රාවකයාය. සේඛ භික්ෂුවහට බොහෝ උපකාරීවන ධර්මතා 2 කි: යෝනිසෝමනසිකාරය හා කල්‍යානමිත්‍ර සේවනය. මූලාශ්‍රය: බු.නි:ඉතිවුත්තක:1 හා 2 සේඛ සූත්‍ර, පි.360.

▼ සේඛපුහුණුව පිණිස කල්‍යාන මිත්‍ර සේවනය උපකාරීවේ: කල්‍යාන මිත්‍ර සේවනය, සේඛ ධර්මතා සපුරා ගැනීමට උපකාරීවේ. පවිටු මිතුරන් ඇතිවීම, සේඛ ධර්මතා සම්පූර්ණ කරගත හැකිනොවේ. මූලාශ්‍රය: අංගු.නි: (4): 6 නිපාත: අනාගාමිවග්ග. 6.2.2.3 මිත්ත සූත්‍රය, පි.238.

සග

▲ සංගයනා- Sanghayana: සම්බුද්ධ පරිනිර්වාණයෙන් පසු ධර්මවිනය විරස්ථායී වනු සඳහා සම්මුඛ ශ්‍රාවකවූ ධර්මවිනයධර අනුබුද්ධ මහාකාශ්‍යාප, ධර්මභාණ්ඩාගාරික ආනන්ද, අග්‍රවිනයධර උපාලි ආදී සිවුපිළිසිඹියා පත් මහරහතුන් විසින් පවත්වනලද ප්‍රථම සංගායනාව සෙසු සියලු සංගායනාවන්ට භූමිවූ බවත්, සියලු බොදු නිකායකයින් විසින් පිළිගන්නා ලද බවත්, ත්‍රිපිටකධර්ම විනිශ්චය පිළිබඳ සතර මහාඅපදේශ (ප්‍රමාණ) යන් අතුරෙහි “ආචාර්යවාදය” වශයෙන් ගන්නා ලද බවත් අර්ථකථා ගත විස්තරයන්ගෙන් පැහැදිලිවේ. මහාකාශ්‍යාප තෙරුන්ගේ සිසු පරපුර - සංයුත්තභාණක යන්වුහ. මූලාශ්‍රය: වින.පි: මහාවග්ග පාළි 1: ප්‍රස්තාවනා පි 26, 63.

▲ සංග්‍රාම-Battle: සංග්‍රාම යනු එකිනෙකා සමග විරුද්ධව සටන් කිරීමය. එවැනි සටන් නිසා ඇතිවෙන අයහපත් විපාක: ජයගැනීම හා පැරදීම පිළිබඳව බුදුන් වහන්සේ මෙසේ පෙන්වා ඇත: “ දිනන අය, වෛරී ජනයා ලබයි. පැරදුන අය දුකින් වාසය කරයි. දිනුම් පැරදුම් දෙක හැර දමා සංසිත්ඳුනවිට සුවයෙන් සැතපේ”. “ යම්තාක් කෙනකුට හැකියාව ඇතිද, හෙතම සෙසු අය වනසයි. යම් කලක අන්‍යයෝ තමන් වනසයිද, එවිට තමන් වැනසේ. අනුවණ අය තමන්හට වාසනාව ඇතයි සිතති, එහෙත්, තරක කම්ම එල දෙනවිට ඔවුන් බොහෝ දුක් විඳිති” (Victory breeds enmity, The defeated one sleeps badly. The peaceful one

sleeps at ease, having abandoned victory and defeat. The fool thinks fortune is on his side So long as his evil does not ripen, but when the evil ripens the fool incurs suffering). සටහන: මෙහිදී, පසේනදී කෝසල රජ හා මගධාධිපති අජාසත් රජ අතර වූ සංග්‍රාමයක් ගැන දක්වා ඇත. මූලාශ්‍ර: සංයු.නි: (1) සගාථවග්ග: කෝසලසංයුත්ත: ප්‍රථම හා දෙවනි සංග්‍රාම සූත්‍ර, පි.180, ESN:3: Kosalasamyutta, 14.4.& 15.5 suttas, p. 237.

▲ සංග්‍රාමජීන් තෙර-Sangramajit Thera: බලන්න: උපග්‍රන්ථය:1

▲ සංභාරව හද්‍රමුඛ - Sangārava Bhādrāmukha: බලන්න: උපග්‍රන්ථය:3

▲ සංභාරව බ්‍රාහ්මණ 1& 2- Brahmin Saṅgārava 1&2 : බලන්න: උපග්‍රන්ථය:3

▲ සංග්‍රහ වත්ථු- Sangrha vattu: සංග්‍රහ වත්ථු ලෙසින් මෙහි පෙන්වා ඇත්තේ දානය, ප්‍රියවචනය, අර්ථවරියාව, සමානාත්මතාවයය. බලන්න: සතර සංග්‍රහ වත්ථු. මූලාශ්‍රය: අංගු.නි: (2): 4 නිපාත:වක්කවග්ග: 4.1.4.2 සංග්‍රහ වත්ථු සූත්‍රය, පි.88 හා අභිඤ්ඤාවග්ග: 4.6.3 සංග්‍රහ වත්ථු සූත්‍රය, පි.498.

▲ සංග්‍රහ වත්ථු බල-Sangrha vattu bala: සංග්‍රහ වත්ථු බල ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ: ප්‍රඥාබලය, චිරියබලය, අනවජ්ජබලය, සංග්‍රහ බලය යන බල සතරය. මේ සතර බල ඇති පුද්ගලයා පස්බිය ඉක්මවා ඇත. ප්‍රඥාබලය: කුසල අකුසල, සාවද්‍ය නිරවද්‍ය, කළු සුදු, සේවිතබ්බ අසේවිතබ්බ, ආරියබව කරන අනාරිය බව කරන, සියලු ධර්ම යහපත් ලෙසින් දැකීමය. චිරියබලය: සියලු අකුසල ප්‍රභේදය පිණිස, කුසලය වැඩිම පිණිස ප්‍රධන් චිරිය තිබීම. අනවජ්ජබල: කාය වච්ඡා හා මනෝ දොරටුවලින් නිවැරදි කම්ම කිරීම. සංග්‍රහබල: දානය, ප්‍රියවචනය, යහපත් අර්ථ වරියාව, සමානාත්මතාවය යන සතර සංග්‍රහ වස්තු සහිතවීම. පස්බිය: 1 ආජීවකබිය (ජීවිතවාත්තිය පිලිබඳ), 2 ගැරභුම් ලැබීමේ බිය (අසිලෝකනිය), 3 පිරිස්මැද පසුබැමේ බිය (පරිස්සාරජ්ජනිය), 4 මරණනිය 5 දුගතිබිය (අපායනිය). මූලාශ්‍රය: අංගු.නි: (5): 9 නිපාත:සම්බෝධිවග්ග:9.1.1.5 බලසංග්‍රහ වත්ථු සූත්‍රය, පි.408.

▲ සුගත- fortunate one: සුගත යනු වාසනාවන්තබවය. බුදුන්වහන්සේ හඳුන්වන ගුණ නාමයකි, බුදු ගුණයකි. රාග දෝස හා මෝහ යන සියලු කෙළෙස් සහමුලින්ම උපුටා දැමූ රහතුන් සුගත යයි සැරියුත් තෙරුන් වදාළහ. මූලාශ්‍ර: සංයු.නි (4) සළායතන වග්ග: ජම්බුබාදක සංයුත්ත: 4.1.3 ධම්මවාදී සූත්‍රය, පි. 502 , ESN: IV: 38 Jambukhādakasamyutta: 3 Proponents of Dhamma, p. 1398.

▲ සුගත විනය-Discipline of the Fortunate one තථාගතයන් විසින්, මූල, මැද හා අග යහපත්වූ ...පරිශුද්ධ බ්‍රහ්මචරියාව දෙසනසේක. එය සුගත විනය යයි මෙහි දක්වා ඇත. ලෝකයාට හිත පිණිස, සුව පිණිස අනුකම්පාව පිණිස යහපත පිණිස සුගත විනය දේශනා කර ඇත. බලන්න: ධම්මවිනය. මූලාශ්‍රය: අංගු.නි: (2): 4 නිපාත: ඉන්ද්‍රියවග්ග: 4.4.1.10 සුගතවිනය සූත්‍රය, පි.306.

▼ සුගත චිතයේ දස ධම්ම ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ, සම්මා දිට්ඨිය ප්‍රමුකවූ දස අංග, සමායක්තවයය. බලන්න: දසධම්ම. මූලාශ්‍රය: අංගු.නි: (6): 10 නිපාත: පරිඤ්ඤා වග්ග: 10.3.3.1-10.3.3.9 සූත්‍ර, පි.462.

▲ සුගතිය-Favorable destinations: සුගතිය යනු යහපත් කර්ම විපාක නිසා මරණින් මතු යළි උපත ලබන සුභ ස්ථානයකි. දේවලෝක, බ්‍රහ්මලෝක හා මිනිස් ලෝකයේ සැපසම්පත් සහිතව ඉපදීම සුගතිය ලැබීමය. කෙනෙක් තුන්දොරින් කුසලක්‍රියා කරන්නේනම්, සම්මාදිට්ඨිය ඇත්නම් ඔහුට සුගතියේ ඉපදීමට වාසනාව ඇත. බලන්න: දුගතිය, කම්ම. මූලාශ්‍ර: අංගු.නි: (2): 4 නිපාත: කම්ම වග්ග සූත්‍ර, පි. 468, EAN:4: Kamma: p. 227, අංගු.නි (1) 3 නිපාත: දේවදුතවග්ග: 3.1.4.6 සූත්‍රය, පි. 292, EAN:3: Divine Messengers: 36. 6 Messengers, p.92, මනි: (3) 3.3.10, දේවදුත සූත්‍රය, පි. 400, EMN:130: The Divine Messengers, p.941.

▼ සුගතියේ යළි උපත ලැබීම ගැන මිථ්‍යා දිට්ඨි: බුදුන් වහන්සේ වැඩ වසන සමයේ, මේ පිළිබඳ අන්‍යාඥාගමිකයන් අතර විවිධ දිට්ඨි පැවතිනි. බුදුන් වහන්සේ පෙන්වා වදාළේ එබඳු දිට්ඨි, මිථ්‍යා දිට්ඨි නිසා යළි උපත දුගතිය බවය. පැවති දිට්ඨි: 1) යුද්ධයේ විරිය කරන අසරුවන් සරඤ්ඡිත දේව සභාවේ උපත ලැබීම. බලන්න: සංයු.නි (4) සළායතනවග්ග: ගාමිණිසංයුත්ත: 8.1.5 අස්සාරෝහගාමිණි සූත්‍රය, පි.590.2) යුද්ධයේ විරියකරන හස්තිහතත්ථරෝහක හමුදාව) සරඤ්ඡිත දේව සභාවේ උපත ලැබීම. බලන්න: සංයු.නි: (4) සළායතනවග්ග: ගාමිණිසංයුත්ත: 8.1.4 හත්ථාරෝහගාමිණි සූත්‍රය, පි.590. 3) යොධාජීව භටයන් සරඤ්ඡිත දේවසභාවේ උපත ලැබීම. බලන්න: සංයු.නි: (4) සළායතනවග්ග: ගාමිණිසංයුත්ත: 8.1.3 යොධාජීව සූත්‍රය, පි.588.4) ජනයා පිනවන නළුවන් පහාස දේව සභාවේ උපත ලැබීම. මූලාශ්‍රය: සංයු.නි: (4) සළායතනවග්ග: ගාමිණිසංයුත්ත: 8.1.2 තාලපුට සූත්‍රය, පි.584.

5) පජ්ජාභූමි බ්‍රාහ්මණයන්හට, කල්‍යාණික කල පිරිස සුගතියට යැවීමේ හැකියාව ඇතිබව. සටහන්: * මළමිනිය අසල සිට ඔවුන් මෙසේ පවසන බව අටුවාව පෙන්වා ඇත: “They stand around him saying, ‘Go, sir, to the brahmā world; go, sir, to the brahmā world,’ and thus make him enter (*pavesanti*) heaven.” බලන්න: ESN: note: 342, p. 1567. ** එම දිට්ඨි වැරදි බව පෙන්වීමට බුදුන් වහන්සේ යොදාගත් උපමා:

1) මහාගල උපමාව: කෙනෙක් මහා ගලක් ගැඹුරු විලකට දමා ඒ ගලට උඩට ඒමට යයි කියයි. එහෙත්, ඒ ගලට උඩට මතු වීමට නොහැකිය. එසේම අයහපත් අකුසල කරන කෙනෙක්, මරණින් මතු සුගතියේ යළි උපත ලැබීම සිදුවන දෙයක් නොවේ. 2) ගිතෙල් කලය උපමාව: කෙනෙක් ගිතෙල් ඇති මැටි කාලයක් ගෙන එය විලකට දමයි. කලය බිඳී කැලී යටට යයි, තෙල් උඩට මතුවේ. එලෙස යහපත් කුසල කම්ම කරන පුද්ගලයෙක් මරණින් මතු දුගතියට යන්න යයි පැකීම නිෂ්ඵල දෙයකි. මූලාශ්‍රය: සංයු.නි: (4) සළායතනවග්ග: ගාමිණිසංයුත්ත: 8.1.6 අසිබන්ධක සූත්‍රය, පි.592.

▲ සුගතිගමන-Going to a happy destination: දෙවියන්ගේ සුගති ගමන ලෙසින් බුදුන් වහන්සේ වදාළේ, දෙවියෙක්, දෙවිලොවින් වූතව, මිනිස්

ලෝකයේ යළි උපතක් ලැබීමය. දෙවියෙක්, චූතචන අවස්ථාවේ, සෙසු දෙවියන් ඔහුවෙන් පැමිණ මෙලෙසින් ඔහු අමතයි:

“පින්වත, දෙව්ලොවින් චූතච, මිනිස් ලෝකය නැමති සුගතියට යන්න...එහිදී සද්ධර්මය කෙරෙහි ශ්‍රද්ධාව පිහිටුවා ගන්න- සුලද්ධ ලාභය ලබන්න. එම ශ්‍රද්ධාව, මුල්කරගත්විට, වෙනත් කිසිවෙකුට එය ඉවත් කිරීමට නොහැකිය. සුලද්ධ ලාභය ලැබ සුප්පතිටයක වන්න”.

සටහන්: * දෙවියෙක් චූතචන අවස්ථාවේ ඔහුට පෙරනිමිති 5 ක් ඇතිවේ:

1) පැළඳි මල් පරවේ 2) හැඳි වස්ත්‍ර කිප්ටුවේ 3) දාඩිය වැගිරේ 4) සිරුර දුර්වර්ණවේ 5) ස්වකීය දිවාආසනයේ නො ඇලේ. ** සුලද්ධ ලාභය යනු ධර්මය පිළිබඳව යහපත් ලෙසින් ශ්‍රද්ධාව ඇතිකර ගැනීමය **
සුප්පතිටයක: පිහිටුවා ගත් සැදෑ හිත වෙනත් කිසිවෙකුට නොසෙල්විය හැකිබව. මූලාශ්‍රය: බු.නි:ඉතිවුත්තක:වතුචග්ග:3.4.4 පූර්වනිමිත්ත සූත්‍රය,පි.450.

▲ සාගත තෙර-Sagatha Thera: බලන්න: උපග්‍රන්ථය:1.

▲ සොගන්ධික නිරය- sweet-fragrance hell: අයහපත් කම්ම විපාක ඵලදීමට මට ඇති නිරයකි. බලන්න: නිරය.

සහ

▲ සිභාල- the fox: 1) උපමාව:සිභාල (සිවලා, නරිය) උක්කන්ටක (කුෂ්ඨ) රෝගයෙන් පෙළන සිවලාට එක තැන සිටීම පහසු නත. මෙ උපමාවෙන් පෙන්වා ඇත්තේ ලාභසත්කාර වලට යටවූ මහණහට ධර්මයේ ස්ථාවර වීමට නොහැකි බවය. ඒ රෝගයෙන් පෙළෙන සිවලා ගුහාවට, රුක්මුලකට, ප්ලාසයකට ආදී කවර තැනකට ගියද උභව ඇති කැසීම නතර නොවේ, දුකම ඇතිවේ. එලෙස, ලාභසත්කාර නිසා සිත මැඩිගිය මහණට, කවර තැනකට ගියද සිත සමාධියට පත් කර ගත නොහැකිවේ, දුකට පත්වේ. මූලාශ්‍රය: සංයු.නි: (2) නිදාන්වග්ග: ලාභසත්කාරසංයුත්ත:5.1.8 සිභාල සූත්‍රය, පි.372.

2) කුෂ්ඨසැදුන සිවලාට එක තැනක විසීමට නොහැකිය. එලෙස ප්‍රමාදය, කලගුණ නොමැතිකම ආදී අවගුණ ඇතිවිට සිත සමාධිය ලබා ගැනීමට නොහැකිය. බලන්න: උපග්‍රන්ථය:5 මූලාශ්‍රය: සංයු.නි: (2) නිදාන්වග්ග:ඔපම්මසංයුත්ත: සිභාල සූත්‍ර 1 හා 2 , පි.440.

▲ සිභාලමාතෘ තෙරණිය-Singalamatha Therani: බලන්න: උපග්‍රන්ථය:2

▲ සිභාලක ගෘහපුත්‍ර-Singalaka the householder's son: බලන්න: උපග්‍රන්ථය:3.

සංඝ

▲ සංඝයා-Sangha: බුදුන් වහන්සේ වෙත පැවිදිවූ පිරිස (මහණ, මෙහෙණි,හික්කු හික්කුණියන්) සංඝයාය. සංඝයා අෂ්ටපුරුෂ පුද්ගලයෝ ලෙසින්ද හඳුන්වයි: එනම්, සෝතාපන්න සිට අරහත් දක්වා මාර් ඵල

ලැබූ උතුම් භික්ෂු භික්ෂුණියන්ය. සංඝයා ත්‍රිවිධරත්නයෙන් එකරත්නයකි. බලන්න: ත්‍රිවිධ රත්නය, සංඝගුණ.

▼ වෙනත් මූලාශ්‍ර: 1. “An Introduction to the Teaching of the Buddha Gotama” by Subhadra Bhikshu: BPS: Wheel: 152 -154: 2008 : On line edition (සංඝයා හඳුන්වාදීම, පැවිදි බව ලැබීම ආදී කරුණු මෙහි ඇතුළත්ය).

▲ සංඝයාට අනතුරු- Dangers to the Sangha: ධර්ම මාර්ගයේ ගමන් කරනවිට, සමහර ස්ථාන, පිරිස්, ඇසුරුකිරීම නිසා, සංඝයාට බොහෝ අනතුරු- ආදීනව ඇතිවේ. C සංඝයා රජමාළිගාව වැනි තැන් ඇසුරු කිරීමෙන් සිදුවිය හැකි හානි -උවදුරු 10 ක් මේ සූත්‍රයේ පෙන්වා ඇත. මූලාශ්‍ර: අංගු.නි:(6)10 නිපාත: 10.1.5.5. අනතුරු සූත්‍රය, පි.174, EAN:10: 45.5. Entering, p. 510.

▲ සංඝයාට ඇති හය හතර-Four fears of the Sangha: පැවිදි ජීවිතයේදී සංඝයා මුහුණපාන බිය-බාධක 4 කි. 1. ඌඕභය: පැවිදි ජීවිතයේ දී හැසිරීම පිළිබඳ ලැබෙන අවවාද අනුසාසනා නොරිස්සීම නිසා- ඒ ගැන තරහ ඇතිකරගෙන නැවත ගිහි බවට පත්වීම. මේ බිය රළු පහරට ගසාගෙන යාම වැනිය. 2. කුම්භිල භය: පැවිදි ජීවිතයේදී ආහාර පාන ගැනීම පිළිබඳ ඇති සිල්පද වලට කැමති නොවී නැවත ගිහි බවට පත්වීම. මේ බිය කිඹුලාට හසුවීම වැනිය. 3. ආවට්ඨභය: ඉන්ද්‍රිය සංවරය නොමැති නිසා, ගිහියන් විඳින පස් කම් සැපයට ලොල්වී, නැවත ගිහි බවට පත්වීම. මේ බිය දිය සුලියට හසුවීම වැනිය. 4. සුසුකා භය: අසිහියෙන් පිඩු සිභායනවිට, කාන්තවන් දැකීමෙන් රාගය ඇවිස්සී, නැවත ගිහි බවට පත්වීම. මේ බිය වන්ඩ මසුන්ට හසුවීම වැනිය. බලන්න: අංගු.නි: (2) 4 නිපාත: කේසිවග්ග: බිය සූත්‍ර 2කි, හයවග්ග: සූත්‍ර 2කි. උපග්‍රන්ථය: 5

▲ සංඝයා අනුපස්සනා කළයුතු ධර්ම -Recollection Dhamma for the Sangha

සංඝයා අනුපස්සනා කළයුතු ධර්මතා ගැන විස්තර මෙහි පෙන්වා ඇත. මූලාශ්‍ර: අංගු.නි:(6):11 නිපාත: සාමඤ්ඤ වර්ගය, 11.3.1 සිට 8 දක්වා සූත්‍ර, පි.704, EAN: 11: Elevens, III Similarity p.577.

▲ සංඝයාගේ අනුකම්පාව-Compassion of the Sangha: සංඝයා ගිහියන්ට අනුකම්පාවෙන් කටයුතු කළයුතුවේ. සංඝයා, ගිහියන් පිළිබඳව පස් ආකාරයකින් අනුකම්පාවෙන් කටයුතු කරන අන්දම පෙන්වා ඇත. බලන්න: අනුකම්පාව මූලාශ්‍ර: අංගු.නි: (3): 5 නිපාත: 5.5.4.5 අනුකම්පක සූත්‍රය, පි. 450, EAN: 5: 235.5, Compassionate, p. 309.

▲ සංඝයාට අවවාද අනුසාසනා- Advice to the Sangha: * ආචාරශීලීව හැසිරීම. බලන්න: ආචාරශීලී බව, අංගු.නි: (3): 5 නිපාත: ථෙරවග්ග: 5.2.4.5 අකන්ඛම සූත්‍රය, පි. 202. * භාවනාව වඩාගැනීම: බලන්න: සංයු.නි: (4): සලායතනවග්ග: අසංඛත සංයුත්ත, 9.1.1 සූත්‍ර, පි. 659. * පබ්බජා දස ධර්මය නිතර මෙනෙහි කිරීම. බලන්න: පබ්බජා දස ධර්ම * දෙවලොක සැප නොපතා නිවන පිණිස කටයුතු කිරීම: බලන්න: අංගු.නි: (1): 3 නිපාත: 3.1.2.8 දේවලෝකඋත්පත්ති සූත්‍රය, පි. 254 * බිඳුන

සංඝයා එකමුතුකිරීම. එම අනුසස් දෙවිලොව සැපට හේතුවේ. බලන්න: දේවලෝක.

▲ සංඝයාට ආරක්ෂාව -Protections for the Sangha: සංඝයාට යහපත් ලෙසින් ධර්ම මාර්ගය වඩාගැනීමට ආරක්ෂාව ලබාදෙන කරුණු නාමකරණ ධර්මයන්ය. බලන්න: නාමකරණ ධර්ම මූලාශ්‍ර: අංග.නි: (6)10 නිපාත, නාම වග්ග, 10.1.2.7 නාමකරණ සූත්‍ර 2කි, පි.72.

▲ සංඝයාට ආහාර ගැන උපදෙස් - Advice to Sangha on food: 1) ලට්ඨකිකොපම සූත්‍රයට අනුව සංඝයා උදාසන, දහවල හා සවස දානය වැළඳුව දක්වා ඇත. බුදුන්වහන්සේ ඔවුන්ට දිවාකල විකල්බෝජනය අතහැරීමට උපදෙස් දුන්විට සංඝයා බුදුන් වහන්සේ කෙරෙහි ඇති ගෞරවය නිසා එම නියමය බාරගත්හ. මේ ගැන හික්බු බෝධි හිමිගේ සටහන:බලන්න: EMN: note: 671, p.1126. මූලාශ්‍ර: ම.නි (2) 2.2.6 ලට්ඨකිකොපම සූත්‍රය, පි. 206, EMN: 66 Laṭṭikikopama Sutta- The Simile of the Quail,p.514.

2) රාත්‍රී භෝජනය අතහැරීම පිළිබඳව බුදුන් වහන්සේ සංඝයාට මෙසේ වදාළහ: ‘මහණෙනි, මම රාත්‍රී භෝජනයෙන් වැලකී සිටිමි. එමනිසා මම නිරෝගිබව, කයේ සැහැල්ලු බව හා කායබලය සුබ විභරණය ඇතිව වාසය කරමි. ඔබද රාත්‍රී භෝජනයෙන් වැලකී එම සුව පහසුව ලබාගන්න’. සංඝයා බුදුන්වහන්සේගේ අවවාදය පිළිගත්හ. සටහන: අස්සපී හා පුත්ඛිකසුක යන හික්බුන් දෙදෙනා එම අවවාදය පිළි නොගන්නා ලදී. බලන්න: උපග්ගන්ථය:4 මූලාශ්‍ර: ම.නි (2) 2.2.10 කීටාගිරි සූත්‍රය, පි. 252, EMN: 70: Kīṭāgiri Sutta, p. 536.

▲ සංඝයා උතුම්බව-Noble Sangha: ශීල,සමාධි ප්‍රඥා සම්පන්න, විමුක්තිය හා විමුක්ති ඥාන දර්ශනය සම්මිපන්න උතුම් සංඝයා ඇසුරු කිරීම නිසා බොහෝ අනුසස් ලැබේ. මූලාශ්‍රය: සංයු.නි: (5-1) මහාවග්ග: බොජ්ඣංගසංයුත්ත: සීල සූත්‍රය, පි.174.

▼ සංඝයා සතු උතුම් ගුණ

සංඝයාගේ උතුම් ගුණ බුදුන් වහන්සේ මෙසේ පෙන්වා ඇත:

“...මහණෙනි, මේ පිරිස ප්‍රලාප රහිතය...නිෂ්ප්‍රලාපය, නිර්මලය, ශීලආදිවූ හරයේ පිහිටා ඇත...එබඳු පිරිසක් ලෝකයෙහි දකින්නට දුර්ලභය...මේ පිරිස ආභුතෙය්‍යය, පාභුතෙය්‍යය, දක්ඛිතෙය්‍යය, අංජලිකරණියය, ලෝකයට අනුත්තර පුණ්‍ය කෙතකි...මෙබඳු පිරිසකට අල්ප ලෙසින් දෙන දානය, විපාක ලෙසින් මහත්වේ, මහා කොට දෙන දානය, විපාක ලෙසින් බහුතරවේ ...යම් පිරිසක් දැකීමට මාර්ග උපකරන ගෙන, යොදුන් ගණනක් මග ගෙවා යන්නේද, මෙබඳු පිරිස, එලෙසින් දුර ගෙවා දැකීමට සුදුසුය...” මූලාශ්‍රය: අංග.නි: (2): 4 නිපාත: බ්‍රාහ්මණවග්ග:4.4.4.10 හික්බුසංගථොමන සූත්‍රය, පි.375.

▲ සංඝයාට උපසම්පදාව-Higher ordination of Sangha: සංඝයාට උපසම්පදාව ලබාදීමට, වැඩිහිටි හික්බුවක් තුළ තිබියයුතු ගුණාංග මෙහි පෙන්වා ඇත. මූලාශ්‍ර: අංග.නි: (6)10 නිපාත,උපාලි වග්ග, 10.1.4.4. උපසම්පදා සූත්‍රය,පි. 154, EAN: 10:IV,34.4. Full Ordination, p. 508.

▲ සංඝයාගේ කීකරුව-Obedience of the Sangha: සූත්‍ර

දේශනාවන්හි බොහෝ තැන, සංඝයා බුදුන් වහන්සේගේ අවවාද අනුසාසනා කීකරු ලෙසින් පිළිගත් බව පෙන්වා ඇත. ප්‍රථම බෝධියේ සංඝයා (පළමු කාලයේ බුදුන් වහන්සේ වෙතින් පැවිද්ද ලත් අය), බුදුන් වහන්සේගේ අවවාද අනුසාසනා ඵලෙසින් පිළිගෙන කීකරුව කටයුතු කළ නිසා, ඔවුන් ඒකාන්තයෙන්ම, බුදුන් වහන්සේගේ සිත්ගත්හ. එනිසා ඔවුන්ට දීර්ඝ වශයෙන් අනුසාසනා කිරීම අවශ්‍යවුවේ නැත.

‘ඒ භික්ෂුන්ට, මා විසින් කළයුතු වුවේ සිහිය ඉපදවීම පමණක්ය’ යි බුදුන් වහන්සේ වදාළහ. සටහන්: * මෙහිදී පෙන්වා ඇත්තේ එක්වේල හෝජනය පිළිබඳ බුදුන් වහන්සේගේ අනුසාසනය සංඝයා පිළිගැනීම ගැනය. ** එම කරුණ පැහැදිලි කිරීම පිණිස යොදාගෙන ඇත්තේ අශ්වරථය උපමාවය. සතර මහා සංඛ්‍යක, මනාව පුහුණුකළ අශ්වයන් යෙදූ රියක් ඇත. අශ්වයන් දමනය කිරීමේ ශූර පුද්ගලයෙකුට, එම රියට නැගී ඕනෑම දිසාවකට අසුන් මෙහෙවිය හැකිය. එලෙස, මානව පුහුණු සංඝයාට, බුදුන් වහන්සේ අවවාදයක් දුන් පමණින්ම ඔවුන් එය පිළිගනිති. බලන්න: උපග්‍රන්ථය:5 සටහන: මේ සූත්‍රය දේශනා කිරීමට හේතුවුවේ, මෝලියඵහගුණ භික්ෂුව ගේ හැසිරීම ගැනය. ඔහු බුදුන් වහන්සේ වදාළ අවවාද පිළිනොගත්හ, පසුව පැවිදි බව අත්හළහ. බලන්න: උපග්‍රන්ථය: 4 මූලාශ්‍රය:ම.නි: (1): ඔපම්මවග්ග: 1.3.1 කකචුපම සූත්‍රය, පි.328.

▲ සංඝයාගේ කුසල ධර්ම පිරිහීම දියුණුවීම-Decline & growth of wholesomeness of the Sangha: සංඝයාගේ කුසල ධර්ම පිරිහීමට හා දියුණුවීමට බලපාන කරුණු මෙහි විස්තර කර ඇත. මූලාශ්‍ර:අංගු.නි:(6):10 නිපාත: සචිතත වග්ග, 10.2.1.3.ථිති සූත්‍රය, පි.200, EAN: 10: 53.3.Standstill,p.513.

▼ කුසල ධර්ම වැඩීමට උපදෙස්: මෙහිදී සැරියුත් තෙරුන් සංඝයාට කරන ලද අනුසාසනා විස්තරය දක්වා ඇත.

මූලාශ්‍ර: අංගු.නි:(6)10-නිපාත, යමක වග්ග, 10.2.2.7. පඨම නළකපාන සූත්‍රය, පි.248 හා 10.2.2.8. දුතිය නළකපාන සූත්‍රය, පි.254, EAN:10: II Pairs.67.7 Nalakapana -1, p. 519 & 68.8. Nalakapana -2, p. 520.

▲ සංඝයාට කැප පානවර්ග- Allowable drinks for the Sangha: බුදුන්වහන්සේ සංඝයාට කැපයයි වදාළ පාන (ගිලන්පස) -යුෂ: අඹපැන්, දඹ පැන්, ඇට කෙසෙල් පැන්, මස් කෙසෙල් පැන්, මිපැනි, මිදිපැන්, ඔලු පැන්, බොරලඵදමුනු පැන්. ධාන්‍ය ඵලරස හැර සියලු ඵලරස, පිසූ පලාකොළරස හැර දිය මුසුකොට මිරිකාගත් කොළරස, මීපුප් හැර සියලු මල්රස, උක්ඉස්ම.

“ අනුජානාමි භිකඛවෙ, අටඨපානානි: අමබපානං ජමබුපානං වොවපානං මොවපානං මධුපානං මුද්දිකපානං සාලකපානං ථාරුසකපානං...සබ්බං ඵලරසං ඨපෙනවා ධඤ්ඤ ඵලරසං, සබ්බං පතතරසං ඨපෙනවා ධාකරසං... සබ්බං පුපථරසං ඨපෙනවා මධුක පුපථරසං...උචුෂ්ඨරසං...” මූලාශ්‍රය:වින.පි: මහාවග්ග පාළිය-2: භේසජ්ජකන්ධය:43 ඡෙදය, පි.108.

▲ සංඝ ගුණ-Qualities of the Sangha: තෙරුවන් සරණ යන බොදු ශ්‍රාවකයන් සංඝ ගුණ මෙසේ සප්ථයනා කරති:

“සුපටිපනේනා භගවතො සාවකසංඛෙසා, උජුපිපනේනා භගවතො සාවකසංඛෙසා, ඤායට්ඨනේනා භගවතො සාවකසංඛෙසා, සාමීච්චිපනේනා භගවතො සාවකසංඛෙසා යදිදං චත්තාරි පුරිසයුගානි අධ්‍යාපුරිසපුග්ගලා. එස භගවතො සාවකසංඛෙසා ආහුණේයා පාහුණේයා දක්ඛිණේයා අඤ්ජලිකරණේයො අනුත්තරං පුඤ්ඤකෙතනං ලොකස්සාති”.

සටහන: 1. සුපටිපත්තිය (බ්‍රහ්මචරියා පිළිවෙතට ඇතුළුවී ඇත) 2. උජුපටිපත්තිය (මධ්‍යම පටිපදාව නම්වූ සෘජු පිළිවෙතට ඇතුළුවී ඇත)3. න්‍යායපටිපත්තිය (පටිච්චසමුප්පාද න්‍යාය පිළිපැදීමට ඇතුළුවී ඇත) 4. සාමීච්චිපත්තිය (සසරදුක නැතිකරණ පිළිවෙතට ඇතුළුවී ඇත- බෝධිපාක්‍යා ධර්මතා අනුගමනය කරති. සතර පුරුෂ යුගවූ, අෂ්ටපුද්ගලවූ (සතරමග ඵල ලැබූ) ඒ සංඝයා 5. ආහුණේයා (දුර බැහැර සිට පුද පූජා ගෙනවිත් පූජා කිරීමට සුදුසුය), 6. පාහුණේයා (ආගන්තුක සත්කාරයට සුදුසුය), 7. දක්ඛිණේයා (දාන මාන පූජාකිරීමට සුදුසුය) 8. අංජලිකරණීය (දෙඅත් මුදුනේ තබා නමස්කාර කිරීමට සුදුසුය), 9. අනුත්තරවූ පුණ්‍ය කෙතකි (සංඝයා, ලෝකයාට උසස් පින් ගෙනෙදෙන කෙතක් බඳුය. එතුමන්ට කරන පූජා, කෙතක වැපිරූ ධ්‍යාන මෙන් මහා ඵල ලබාදේ) (The Saṅgha of the Blessed One’s disciples is practicing the good way, practicing the straight way, practicing the true way, practicing the proper way; that is, the four pairs of persons, the eight types of individuals—this Saṅgha of the Blessed One’s disciples is worthy of gifts, worthy of hospitality, worthy of offerings, worthy of reverential salutation, the unsurpassed field of merit for the world) සටහන්: * ආහුනේයා,පාහුනේයා, දක්ඛිණේයා,අංජලිකරණීය, ලෝකයාට අනුත්තර පුණ්‍යකෙතක් යන ගුණ ඇතිවීමට සංඝයාට දක්‍ෂ්‍යා 4 ක් ඇතිවිය යුතුය. 1) ස්ථාන කුසලය ඇතිවීම දුර පිළිබඳ කුසලය ඇතිවීම 3) දක්ෂ කුරුමාණම් කාරයෙක් වීම 4) මහා සෙනගක් බිඳලීමට දක්‍ෂවීම. බලන්න: යොධාජීව, අංගු.නි: (1): 3 නිපාත: යොධාජීවග්ග: 3.3.4.1 සූත්‍රය, පි. 550. **විස්තර පිණිස බලන්න: ආහුනේයා ආදී ගුණ. මූලාශ්‍ර: අංගු.නි: (6): 11 නිපාත: අනුසතිවග්ග: 11.2.1 & 11.2.2 මහානාම සූත්‍ර, පි. 654, 11.2.3 නන්දිය සූත්‍රය, පි.658, EAN: 11: Recollection: 11.1 Mahanama, 12.1 Mahanama (2), p.570, 13.3. Nandiya, p.571.

▼ සංඝයාගේ ගුණ මහිමය මෙහි දක්වා ඇත.: මූලාශ්‍රය: අංගු.නි: (5): 8 නිපාත: ආජඤ්ඤ සූත්‍රය, පි. 90,EAN:8: 13.3. Thoroughbred, p 420.

▼ සංඝයාට ඇති ගුණ 5 ක් පෙන්වා දුන් බුදුන් වහන්සේ වදාළේ, එමගුණ ඇති හික්ෂුව, බත්තිය රජු මෙන් කැමති දිසාවක පහසු විරණය ඇතිව වාසය කරන බවය: 1) පාතිමොක්ඛ සංවර ශීලය තිබීම 2) බහුග්‍රාහබව 3) ප්‍රධන් විරිය ඇතිබව 4) ප්‍රඥාව තිබීම 5) එම සිව් කරුණු මගින් ඔහු විමුක්තිය ලබාගැනීම. මේවා විමුක්තිය ලැබූ රහතුන් සතු ගුණයන්ය. බලන්න: බත්තිය රජ. මූලාශ්‍රය: අංගු.නි: (3) 5 නිපාත: රාජවග්ග: බත්තිය රාජ සූත්‍රය, පි.268,

▲සංඝයාගේ ගති -Sangha behavior: ගති පැවතුම් අනුව සංඝයා තුන් ආකාරය:1) නිරාශ සංඝයා: ශිලසම්පන්න නොවූ, ධර්මයට අනුකූල හැසිරීම නැති මොහු, අරහත්වයට කවදා පත්වෙමි ද යන ආශාව නොමැත. 2) ආශංස නිරාශ සංඝයා: ශිලසම්පන්න වූ, ධර්මයට අනුකූල හැසිරීම ඇති මොහු, අරහත්වයට කවදා පත්වෙමි ද යන ආශාව ඇතිව සිටී 3) විගතාශ සංඝයා: අරහත්වය ලැබූ උතුමා, ඔහුගේ ආශාවන් හැම සන්සිඳී ඇත. මූලාශ්‍ර:අංගු.නි: (): 3 නිපාත: 3.1.2.4. සූත්‍රය, පි. 246 , EAN:3: 13.3 A Bhikkhu, p.82.

▲ සංඝ දානය- Offerings to Sangha: සංඝ දානය ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ බුදුන් වහන්සේ ප්‍රමුක්කකොටගෙන සංඝයාට පිරිනමන දානයය. සංඝ දානය පිරිනමන විට තිබිය යුතු අංග 6 ක් මෙහි පෙන්වා ඇත: බලන්න: දානය මූලාශ්‍ර: අංගු.නි: (4): 6 නිපාත: 6.1.4.7 ඡළාඛගදාන සූත්‍රය, පි. 112, EAN:6: 37.7 Giving, p. 332.

▼ ගුණ ධර්ම 10ක් සපුරා ඇති භික්ෂුව, සිව්පසය දීමට, නමස්කාරය ලැබීමට සුදුසු බව මෙහි දක්වා ඇත: 1 සිල්වත්ඛව 2 බහුග්‍රැතඛව 3 කලායාණම්ත්‍රයන් සිටීම 4 සම්මා දිට්ඨිය තිබීම හා සම්මා දර්ශනයෙන් යුතුවීම 5 විවිධවූ ඉද්ධිබල තිබීම 6 දිවකණ තිබීම 7 පරසින් දැනගැනීම 8 පෙර ජාති දන්තා නුවණ තිබීම 9 දිවැස් තිබීම 10 සියලු ආසව ඤයකර විමුක්ති සුවය විඳීම. මූලාශ්‍ර:අංගු.නි: (6):10 නිපාත, 10.2.5.7. ආභුතෙය්‍ය සූත්‍රය,පි.384, EAN:10: V,97.7 Worthy Of Gifts. P.537.

▲සංඝයා හා ධම්ම විනය- Sangha & the Dhamma & Discipline: සංඝයා ධම්ම විනයේ දියුණුව පිණිස පහ කරගත යුතු කරුණු ගැන මහා මුලලන් තෙරුන් වදාළ අවවාද මෙහි පෙන්වා ඇත. මූලාශ්‍ර:අංගු.නි: (6) 10 නිපාත,ථෙර වග්ග, 10.2.4.4. ව්‍යාකරණ සූත්‍රය,පි.304, EAN:10:IV-The Elders, 84.4 Declaration, p. 526.

▼ සංඝයා ධම්ම විනයේ අදක්ෂ හා දක්ෂ වීම

මේ පිළිබඳ බුදුන් වහන්සේ වදාළ කරුණු 11ක් මෙහි විස්තරාත්මකව පෙන්වා ඇත. මූලාශ්‍ර: අංගු.නි: (6)10 නිපාත: අනුසති වගග,11.2.7 ගෝපාලක සූත්‍රය,පි.682, EAN: 11: II Recollection, 17.7 The Cowherd,p.574.

▲සංඝයා ධර්මයේ දක්ෂබව හා අදක්ෂබව- Skillful & unskillful of the Sangha in Dhamma: ධර්මයේ දක්ෂ නොවීම නිසා, භික්ෂුවකගේ පරිභාණිය ඇතිවෙන බවද, දක්ෂ වීම නිසා ප්‍රගතිය ඇතිවෙන බව මෙහි පෙන්වා ඇත. මූලාශ්‍ර: අංගු.නි:(6)10 නිපාත, සචිත්ත වග්ග, 10.2.1.5. පරිභානසූත්‍රය, පි.212, EAN: 10: 55.5 Decline, p. 515.

▲ සංඝයාට නින්දා කිරීම- Insulting the Sangha: යම් මහණ කෙනෙක්, සෙසු සංඝයාහට නින්දා කරන්නේ නම් එය ආර්ය උපවාදයකි. ඒ නිසා තරක විපාක විඳීමට සිදුවේ. බලන්න: ආර්ය උපවාදය. සටහන: කෝකාලික භික්ෂුව, අගසව දෙනමට නින්දා අපහාස කිරීම නිසා, නිරයේ පහළවිය. බලන්න: අංගු.නි: (6): 10 නිපාතය: 10.2.4.9 කොකාලික සූත්‍රය, පි. 332, EAN: 10: 89.9 Kokālika, p.530, බු.නි:සුත්ත නිපාත: 3-

10: කෝකාලික සූත්‍රය, පි.220. මූලාශ්‍ර: අංගු.නි: (3): 5 නිපාත: 5.5.2.1 අකොකාසක සූත්‍රය, පි. 428, EAN: 5: 211.1 One who insults, p. 306.

▲ සංඝයාට නිස්සයදීම- dependence to Sangha: නිස්සය යනු වැඩිහිටි - ජේෂ්ඨ භික්ෂුව, තමන් සමග සිටින කණිෂ්ඨ සංඝයාට යැපීම සැලකීමය. නිස්සය ලබාදීමට සුදුසු, භික්ෂුවක් තුළ තිබිය යුතු ගුණාංග මෙහි පෙන්වා ඇත. මූලාශ්‍ර: අංගු.නි: (6)10 නිපාත: උපාලි වග්ග, 10.1.4.5. නිස්සය සූත්‍රය, පි. 156 , EAN: 10: IV,35.5. Dependence, p. 508.

▲ සංඝාණිකාරාමය- Sanghanikaramaya: සංඝාණිකාරාමය ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ සංඝයා ඔවුනොවුන් නිතර ඇසුරු කරමින්, එහි නියැලී සිටීමය. එවැනි හැසිරීම, මාර්ගය වඩාගැනීමට බාධාවක්වේ. මූලාශ්‍රය: අංගු.නි: (4): 6 නිපාත: අනාගාමීවග්ග: 6.2.2.4 සංඝාණිකාරාම සූත්‍රය, පි.240.

▲ සංඝයා හා පාතිමොක්ඛ- Sangha & Patimokkha: සංඝයා, පාතිමොක්ඛ පිලිබඳව දතයුතු කරුණු මෙහි පෙන්වා ඇත. මූලාශ්‍ර: අංගු.නි: (6)10 නිපාත: උපාලි වග්ග, 10.1.4.1. උපාලි සූත්‍රය, පි. 152, හා 10.1.4.2. පාතිමොක්ඛට්ඨපන සූත්‍රය, පි.152, EAN: 10: Upali, 31.1. Upali-1 & Suspending, p. 508.

▲ සංඝයාගේ පාපී ගුණ- Evil qualities of the Sangha: බුදුන් වහන්සේ කපුටා උපමාව යොදාගනිමින් වදාළේ, සංඝයාට ඇති පාපීගුණ, කපුටන්ට ඇති අවගුණ හා සමාන බවය. කපුටා-කවුඩා ගේ අවගුණ: විනාශකාරී හා අවිනිතබව (destructive & impudent), ඉතා කැදරබව හා බොහෝ බඩගිනි ඇතිබව (ravenous & voracious), කුරිරු බව හා අනුකම්පා රහිත බව (cruel & pitiless), දුබලබව හා රළු කටහඬ ඇතිබව (weak & raucous), අවුල් සිත් ඇතිබව හා රැස්කරගැනීමට කැමතිබව (muddle-minded & acquisitive). බලන්න: උපග්‍රන්ථය: 5. මූලාශ්‍ර: අංගු.නි: (6) 10 නිපාත, ආකඩ්ඛ වග්ග, 10.2.3.7. කාකසූත්‍රය, පි.292 හා මහා වග්ග, 10.1.3.3. කාය සූත්‍රය, පි. 100, EAN: 10: 77.7. The Crow, p. 525, The Great Chapter, 23.3. Body, p. 500

▲ සංඝයාගේ පහසුවිහරණය- Sangha dwelling at ease: පහසු විහරණයෙන් වාසය කිරීම ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ තමන් සමග සිටින සෙසු සංඝයා කෙරෙහි සතර බ්‍රහ්මවිහරණය ඇතිව, ඔවුන් තුළ ඇති ආර්ය දිව්‍යය තමන් තුළ පිහිටුවා ගෙන සුවයෙන් වාසය කිරීමය. : සටහන: සංඝයා සුවයෙන් වාසය කිරීමට හේතුවන තවත් කරුණු මෙහි විස්තර කර ඇත. බලන්න: 5 නිපාත: 5.3.1.6 ආනන්ද සූත්‍රය, පි.234. මූලාශ්‍රය: අංගු.නි: (3): 5 නිපාත: ඵාසුච්චාරවග්ග: 5.3.1.5 ඵාසුච්චාර සූත්‍රය, පි.232.

▲ සංඝයා පරිපූර්ණවීම-Full perfection of the Sangha: සංඝයා පරිපූර්ණත්වයට පත්වීමට අවශ්‍ය ගුණ මෙහි විස්තර කර ඇත. මූලාශ්‍ර: අංගු.නි: (6): 10 නිපාත: ආනිසංස වග්ග, 10.1.1.8 සද්ධ සූත්‍රය හා 10.1.1.9. සන්ත විමොක්ඛ සූත්‍රය පි.50, EAN: 10: I Benefits, 8.8. Faith, p. 494 & 8.8. Faith, 9.9 Peaceful, p. 494.

▲ සංඝයාගේ පිරිහීම-Reasons for the decline of the Sangha: සමුම්සරුන්හට නින්දා කිරීම නිසා පිරිහීම ඇතිවේ බලන්න:

ආරියඋපවාදය. එබඳු හික්ෂුවකටට සිදුවිය හැකි පරිභාණ 11කි: 1) ආධ්‍යාත්මික වශයෙන් මෙතක් ලබානොගත් දේ ලබාගැනීමට නොහැකිවේ 2) කිසියම් විශේෂතාවයක් ලබාසිටියේ නම් (මාර්ගයේ) ඉන් පිරිහීමට පත්වේ 3) ඔහුගේ යහපත් ධර්මගුණ ඔපවන්නේ නැත 4) තම ගුණ පිළිබඳව ඔහු අධිකක්සේරු කරයි 5) බුන්මවරියාව උකටලිව ගත කරයි 6) ඔහු අතින් කැළැල් සහිත වැරදි ක්‍රියා සිදුවේ 7) ආධ්‍යාත්මික පුහුණුව අතහැර ගිහිබවට පත්වේ 8) දරුණු රෝගයක් වැළඳේ 9) මානසිකත්වය අවුල්වී උන්මාදයට පත්වේ 10) සිහි විකල්ව මරණයට පත්වේ 11) මරණින් මතු දුගතියේ උපත ලබයි. මූලාශ්‍ර: අංගු.නි: (6) 11නිපාත, 1 නිසසය වගග, 11.1.6. ව්‍යසන සූත්‍රය, පි.624, EAN:11: Dependence, 6.6 Disaster, p.567.

▼ පරිභාණිය වලක්වා ගැනීම පිණිස සංඝයා පුහුණු කරගතයුතු ධර්මතා:

1) ශ්‍රද්ධාසම්පන්න වීම, අශ්‍රද්ධාව පහකිරීම. 2) ශීලසම්පන්න වීම, දුස්සීලය පහකිරීම 3) බහුශ්‍රැත වී, අල්පශ්‍රැත බව පහකර ගැනීම. 4 කීකරු අවවාද ඉවසන සුළු (සුවච්ඡ) බව, අකීකරු බව පහකරගැනීම. 5) කලාණ මිත්‍ර සේවනය, පාපමිත්‍රයන් දුරුකිරීම. 6) විරිය ආරම්භකිරීම, අලස(කුසිත) බව පහකිරීම. 7 සතිය ඇතිකරගැනීම, මූලාඩු සිහිය පහකිරීම. 8) සන්තුෂ්ටිය ඇතිකර ගැනීම අසන්තුෂ්ටිය පහකර ගැනීම. 9) අල්ප චේතනා ඇතිකර ගැනීම, පාපී චේතනා පහකිරීම. 10) සම්මා දිට්ඨියට පැමිණීම, මිථ්‍යාදිට්ඨිය පහකිරීම. මූලාශ්‍ර: අංගු.නි: (6): 10 නිපාත: ථෙර වග්ග: 10.2.4.2 ආනන්ද සූත්‍රය, පි.296, EAN:10: IV-The Elders, 82.2. Ananda, p. 526.

▼ සංඝයා සද්ධර්මයේ පිරිහීම හා වැඩීම: පංච ධර්මය (ශ්‍රද්ධාව, විරිය, හිරි, ඔතප්ප, ප්‍රඥාව) නොමැති සංඝයා, සසුනේ පිහිටන්නේ නැත (චූතවේ) යයි මෙහි දක්වා ඇත. එහෙත්, ඒ ගුණ ඇති මහණ සද්ධර්මයේ පිහිටාසිටී. සටහන: 5.1.1.9 හා 10 අගාරව සූත්‍රයන්හි, බුදුන් ඇතුළු ගරුකලයුතු උතුමන්ට ගරු නොකරන, පංච ධර්මය නැති පිරිස ධර්මයේ පිරිහෙන බව දක්වා ඇත.

මූලාශ්‍ර: අංගු.නි : (3): 5 නිපාත: සේබබලවග්ග: 5.1.1.8 වචන සූත්‍රය, පි.32.

▲ සංඝයා ගෙ පුහුණුව-Training of the Sangha: සංඝයා ගේ පුහුණුව-ශික්ෂණය පිළිබඳව මෙහි විස්තරාත්මකව පෙන්වා ඇත. මූලාශ්‍ර: අංගු.නි:(6)10 නිපාත, උපාලි වග්ග -2, 10.2.5.9. උපාලි සූත්‍රය, පි.390 , EAN: අඕ: V,99.9 Upaali, p. 538.

▼ සංඝයා ශික්ෂාව අත්හැරීමේ විපාක හා ශික්ෂාව පවත්වා ගැනීමේ යහපත මෙහි විස්තර කර ඇත. බලන්න: ශික්ෂාව මූලාශ්‍ර: අංගු.නි : (3): 5 නිපාත: සේබබලවග්ග: 5.1.1.5 සික්ඛාපච්චක්ඛාන සූත්‍රය, පි.28.

▼ සංඝයා පුහුණුවීමේ අනුසස්: බුදුන් වහන්සේ මෙසේ වදාළහ:

‘... මගේ ශ්‍රාවකයන්, අප්‍රමාදව, උනන්දුවෙන්, දැඩි අදිටනින් යුතුව, දිගුකලක් (වසර 10ක්...9ක්... මාස 1 ක්... ආදීවශයෙන්) හෝ එක් දිනක්, එක් රාත්‍රියක්..ඔවුන්ගේ පුහුණුව, මගේ උපදෙස් වලට අනුකූලව කරගන්නේ නම් ඔවුන්ට විශේෂවූ සතුටක්... ඉතා දීර්ඝ කාලයක් (වසර

100ක්... වසර 10000ක් ...දස මිලනයක්...) විදීමට හැකිවේ; ඔවුන් අනාගාමී...සකදාගාමී හෝ නිසැකවම සෝතාපත්ත වේ'. මූලාශ්‍ර: අංගු.නි: (6)10 නිපාත: අකෝෂ වග්ග, 10.1.5.6.ශාක්‍ය සූත්‍රය,පි.176,EAN:10: V,46.6. Sakyans.p.511.

▲සංඝයා බුද්ධ දරුවෝ-Sangha is children of The Buddha: බුදුන් වහන්සේගේ පුත්‍රයන්-ශාක්‍යපුත්‍ර (බුද්ධ පුත්‍ර, බුද්ධ දියණිය)ලෙසින් සංඝයා හඳුන්වයි. බුදුන් වහන්සේ මෙසේ වදාළහ:

“ඔබ වනාහි මගේ මුඛයෙන් උපන්- ධර්මපවු, ධර්මයෙන් නිර්මිතවු, ධර්මය දායාද කොට ඇති, ආමිසය දායාද කොට නැති ඖරස පුත්‍රයෝය” මූලාශ්‍රය:බු.නි: ඉතිවුත්තක: 4.1.1. බ්‍රාහ්මණ සූත්‍රය, පි.485.

▲සංඝයා බුදුන්වහන්සේට ලංවීම හා දුරවීම - Sangha who are near or far to The Buddha: පස්කම් සැපයේ ඇලුන, ඉන්ද්‍රිය අසංවර වූ අයහපත් ගුණ ඇති සංඝයා, බුදුන් වහන්සේ සමීපයේ සිටියද ඔවුන් බුදුන් වහන්සේට ලංවී නැත. එහෙත්, ඉතා දුරක සිටියද කෙළෙස් වලින් මිදුන සංඝයා බුදුන් වහන්සේට සමීපව වාසය කරන බව මෙහි පෙන්වා ඇත. මූලාශ්‍රය:බු.නි: ඉතිවුත්තක: 3.5.3 සංඝාටිකණ්ණ සූත්‍රය,පි.469

▲සංඝයාට බාධක- Obstacles for the Sangha: හික්ෂුවක් තමන් සමීපුර්ණ නොකරගත් ශීලය, නොලත් මාර්ගඵල, නොලත් සමාධි, තමන් ලැබූබව ප්‍රකශ කිරීම ධර්ම මාර්ගයට බාධාවකි, ඒ නිසා පරිභාණියට පත්වන බව මෙහි පෙන්වා ඇත. මූලාශ්‍රය: අංගු.නි: (6): 10 නිපාත: 10.1.3.4. මහාවුත්ත සූත්‍රය, පි.106 හා 10.2.4.6. අධිමාන සූත්‍රය, පි.316.

▲ සංඝයාගේ මිත්‍රයා-Friend of the Sangha: කරුණු 7 ක් ඇති මහණ, සංඝයා සේවනය කළයුතු මිත්‍රයෙකි, එමගින්, යහපත් ඵල ඇතිවේ: 1) ප්‍රියබව 2) ගරුබව 3) සම්මානියබව 4) කතාවේ දක්ෂබව 5) අන්‍යායන් කතා කරනවිට ඉවසීමෙන් සවන් දෙන ගතිය 6) ගැඹුරු ධර්ම කතා පැවසීම 7) වැරදි, අකුසල ක්‍රියා කිරීමට අනුන් නො පෙළඹීම.

මූලාශ්‍රය:අංගු.නි: (4): 7 නිපාත:දේවතාවග්ග: 7.1.4.6 හික්ඛුමිත්ත සූත්‍රය, පි.350.

▲සංඝයා මහත්කියට පත්වීම- Sangha achieving greatness: සංඝයා මහත්කියට පත්වීම යනු මාර්ග ඵල ලබාගැනීමය. එවිට, බුදුන් වහන්සේ පවා සංඝයාහට ගරුකරනබව මෙහි දැක්වේ. මූලාශ්‍ර: අංගු.නි: (2): 4 නිපාත: 4.1.3.1. ප්‍රථම උරුවෙල සූත්‍රය, පි. 64, EAN: 4:1.21 Uruwela, p. 155.

▲සංඝයා හා මුදල් පරිහරණය - Sangha & Using of money: සංඝයාට රන් රිදී මුදල් ආදිය පරිහරණය අකැප බව මෙහි පෙන්වා ඇත. බුදුන් වහන්සේ මෙසේ වදාළහ:

“...ග්‍රමණ ශාක්‍යපුත්‍රයන්ට රන් රිදී නොම කැපය...ඔවුන් ඒවා නො ඉවසයි...ඔවුන් ඒවා අත් හැර ඇත...” සටහන: රන්රිදී ආදිය පරිහරණය පස්කම් ගුණ පරිහරණයය, එවැනි අයට ග්‍රමණ ධර්ම නොමැතිබව මෙහිදී පෙන්වා ඇත. මූලාශ්‍රය: සංයු.නි: (4) සළායතනවග්ග:ගාමිණිසංයුත්ත:8.1.10 මණ්ඩුලක සූත්‍රය, පි.614.

▲ සංඝයා- විවිධ පර්ෂද- Sangha- different assemblies: සංඝයා ගේ හැසිරීම අනුව ඔවුන් විවිධ පර්ෂදයන්ට ගැනෙන ආකාරය මෙහි පෙන්වා ඇත. මූලාශ්‍ර: අංගු.නි: (1): 2 නිපාත: 2.1.5.1 -2.1.5.10 සූත්‍ර, පි. 174, EAN:2: 42.1- 51.10, Suttas, p. 64.

▲ සංඝයාගේ වාසස්ථාන සුදුසු බව-Suitability of lodging for the Sangha: සංඝ වාසස්ථානය: විහාරයක, සෙනසුනක තිබිය යුතු ගුණ අංග මෙහි පෙන්වා ඇත. මූලාශ්‍ර: අංගු.නි: (6)10 නිපාත, නාථ වග්ග, 10.1.2.1 සේනාසන සූත්‍රය, පි.56, EAN:10: II Protector, 11.1. Lodging, p. 495.

▲ සංඝ විනය-Disciplinary matters for the Sangha: සංඝයාගේ විනය කරුණු විනිශ්චය-තීරණය කිරීමට සුදුසු පුද්ගලයාට තිබියයුතු ගුණාංග මෙහි දක්වා ඇත. මූලාශ්‍ර:අංගු.නි: (6)10 නිපාත, උපාලි වග්ග, 10.1.4.3. උබ්බාහිකා සූත්‍රය,පි. 154, N:10:IV,33.3. Adjudication, p. 508.

▼ විනය කරුණු පිළිබඳ වෝදනාකිරීමේ පිළිවෙත මෙහි විස්තරාත්මකව පෙන්වා ඇත. මූලාශ්‍ර: අංගු.නි: (6)10 නිපාත:අකෝෂ වග්ග, 10.1.5.4 ,කුසිනාරා සූත්‍රය,පි.168, EAN:10: V,44.4. Kusinara, p. 510.

▼ සංඝ විනය කම්ම: තස්සපාපියාසිකා කර්මය : බරපතල කර්මයක් කළ සංඝයාට පනවන විනය කර්මයකි. මූලාශ්‍ර: අංගු.නි: (5): 8 නිපාත: 8.2.9.10 තස්සපාපියාසිකා සූත්‍රය, 380, EAN: 5: 90.10 Behavior, p. 455.

▲ සංඝයාගේ වර්ධනයට ඇති ක්‍රමවිධිය - The method for the growth of the Sangha: යම් භික්ෂුවක් මේ සසුනේ වර්ධනය වීමට, ප්‍රගතියක් ලැබීමට, පරිණත බවට පත්වීමට අපේක්ෂා කරන්නේනම් ඔහු විසින් දස ධර්මතාවන් වැඩිය යුතුව මෙහිදී පෙන්වා ඇත. මූලාශ්‍ර: අංගු.නි: (6)10 නිපාත: ථෙර වග්ග, 10.2.4.2 .ආනන්ද සූත්‍රය,පි.296, EAN:10: IV-The Elders, 82.2. Ananda, p. 526.

▲ සංඝයා සාකච්ඡාවට දක්ෂවීම- Sangha capable for discussion: සෙසු සබ්බභවාරින් හා සාකච්ඡාකිරීමට සුදුසු සංඝයාට ගුණ 5 ක් තිබිය යුතු බව මෙහි පෙන්වා ඇත. බලන්න: සාකච්ඡා. මූලාශ්‍රය: අංගු.නි: (3): 5 නිපාත: ආසාතවග්ග: 5.4.2.3 සාකච්ඡා සූත්‍රය, පි.330.

▲ සංඝයා සැකකිරීම-Doubting the Sangha: කරුණු 5 ක් නිසා සංඝයා ගේ චරිතය ගැන ලෝකයාට සැක ඇතිවිය හැකිනිසා ඒ කරුණු මගහැර සිටීම සුදුසු බව මෙහි පෙන්වා ඇත: මතු දැක්වෙන ආශ්‍රයන් ගෙන් වැලකී සිටිය යුතුය (නිතර නිතර එවැනි තැන් අසුරුකිරීම නොකළ යුතුය): 1) ගණිකාව 2) වැන්දඹුව 3) මහළුවා අවිවාහක කාන්තාව 4) නපුංසක (පණ්ඩක-eunuchs) 5) මෙහෙණිය. සටහන: එබඳු කරුණු නිසා ආරිය බවට පත්වූ උතුමන් ගැන පවා ලෝකයා තුළ සැක ඇතිවිය හැකිය. බලන්න:EAN: Notes: 1110, 1111. මූලාශ්‍රය: අංගු.නි: (3): 5 නිපාත:ආසුචිභාරවග්ග:5.3.1.2 සංකීත සූත්‍රය, පි.224, EAN:5: 102.2 Suspected, p.274.

▲ සංඝයාගේ සත්පුරුෂබව හා අසත්පුරුෂ බව-Sangha: qualities of sathpurusha & asathpurusha: අසත්පුරුෂ ලක්ෂණ ඇති මහණ

කෙනෙක් තමාගේ උසස් කුලය (high-cast), පවුලේ ධනය(family wealth), පවුලේ බලය(family power),තමාට ඇති ප්‍රසිද්ධිය (well known) තමාට ලැබෙන සිව්පසය (four requisites), තමාගේ බහුශ්‍රැත බව (learned),විනයධරබව (expert in discipline),ධර්මකථිකබව (preacher of the Dhamma), දුර අරණ්‍යවල වාසය කිරීම forest dweller) හා දුෂ්කර කාපස වෘත (ascetic practice) පිළිබඳව හා තමන් ලබාගන්නා රූපජාන, අරූප සමාපත්ති ආදිය පිළිබඳව උඩහුව, සෙසු අය පහත් කර සලකයි. සත්පුරුෂ ගුණ ඇති මහණ කෙනෙක් ඉහත දැක්වූ කරුණු පිළිබඳව උඩහුවන්නේ නැත, එමනිසා සෙසු අය පහත් කොට සලකන්නේ ද නැත. ධර්මය දන්නා ඔහු ලෝභ දෝස මෝහ ආදී කෙලෙස්, බාහිර කරුණු නිසා පහ කර ගත නො හැකිබව දනී. දහමට අනුව මමන්වය (identification) ඇතිතාක් තණ්හාව යට නොකළහැකිබව ඔහු අවබෝධ කර ඇත. එබඳු උසස් ගුණ ඇති සත්පුරුෂයා රූප හා අරූප සමාපත්ති ලබා, සංඥාවේදිත නිරෝධ සමාපත්තිය ලබාගනී (abides in the cessation of perception and feeling). ප්‍රඥාවෙන් සත්‍ය අවබෝධ කරගන්නා ඔහුගේ සියළු ආසව පහවේ. එබඳු මහණ කිසිම පුද්ගලයෙක් ත්‍රිවිධ මානසෙන් නොගන්නේය, එසේම කිසිදු දෙයක් නොගන්නේය, කිසිදු වස්තුවක් නොගන්නේය යයි බුදුන්වහන්සේ වදාළහ. (කිසිම දෙයකට නොඇලුන- රහතන්වහන්සේ බව).

... අයං බො භික්ඛවෙ, භික්ඛු න කිඤ්චි මඤ්ඤති, න කුභිඤ්චි මඤ්ඤති න කෙනචි මඤ්ඤති'ති. (...this bhikkhu does not conceive anything, he does not conceive in regard to anything, he does not conceive in any way). මූලාශ්‍ර: ම.නි.(3): 3.2.3 සප්පුරිස සූත්‍රය, පි. 170, EMN: 113-Sappurisa Sutta, p. 820.

▼ සත්පුරුෂ සංඝයා සම්මා මග-ආරියමග අනුගමනය කරයි. අසත්පුරුෂ සංඝයා මිථ්‍යාමග- අනාරියමග අනුගමනය කරයි.

මූලාශ්‍ර :අංගු.නි (6):10 නිපාතය: සප්පුරිසධම්ම සූත්‍රය, පි.476, EAN: 10: V Noble-P.548.

▲ සංඝයා සොභාමානවීම- adorn of the Saṅgha: ව්‍යක්ත, විනීත, විශාරද, බහුශ්‍රැත, ධර්මධර, ධර්මානුධර්ම ප්‍රතිපන්න සතර පුද්ගලයෝ, සංඝයා සෝභමාන කරන්නේය යයි (සධසං සොභෙනති) බුදුන් වහන්සේ වදාළහ. එනම්: භික්ෂු, භික්ෂුණි, උපාසක, උපාසිකා යන සිව්පිරිස. බලන්න: සිව්පිරිස. මූලාශ්‍ර: අංගු.නි: (2): 4 නිපාත: 4.1.1.6 අප්පස්සසුත්‍ර සූත්‍රය, පි. 36, EAN:4: 7.7 They Adorn, p. 150.

▲ සංඝ සමගීය හා සංඝභේදය- Sangha harmony & division: සංඝසමගීය, බොහෝදෙනාට භිත සුව පිණිස ඇති කුසල ධර්මයකි. සංඝයා අතර සමගීය ඇතිකරන පුද්ගලයාට නිවනින් නො පිරිහෙයි, කල්පයක් දෙව්සැප ලබයි. සංඝභේදය බොහෝදෙනාට භිත සුව පිණිස නොවන අකුසල ධර්මයකි, නිවන පිණිස නොපවතී, අවිච්ඡානාරකයෙහි කල්පයක් දුක් විඳීමට හේතුවේ. මූලාශ්‍ර: ඩු.නි: ඉතිවුත්තක: 1.2.8 සංඝභේද සූත්‍රය, පි.362, අංගු.නි: (6)10 නිපාත, උපාලි වග්ග, 10.1.4.6.

සංඝභේද සූත්‍රය,පි. 158, හා 10.1.4.8. සංඝ සමගිය සූත්‍රය,පි.160
EAN:10: IV,37.7. Schism-1, p. 509 & 38.8. Schism-2, p. 509.

▼ සංඝයා-භේද කිරීමේ අකුසල විපාක: සංඝ භේදය නිසා ඇතිවන අයහපත් විපාක මෙහි පෙන්වා ඇත. මූලාශ්‍ර: අංගු.නි: (6)10- නිපාත: උපාලි වග්ග, 10.1.4.9. ප්‍රථම ආනන්ද සූත්‍රය,පි.162, EAN:10: IV,39.9.Ananda,p. 509.

▼ සංඝයා සමගි කිරීමේ කුසල විපාක: සංඝයා සමගි කිරීමේ කුසල විපාක මෙහි විස්තර කර ඇත. මූලාශ්‍ර: අංගු.නි:(6)10 නිපාත: උපාලි වග්ග, 10.1.4.10. ද්විතීය ආනන්ද සූත්‍රය,පි.164, EAN:10: IV,40.10 .Ananda - 2,p. 509.

▼ ලාභසත්කාරවලට යටවීම නිසා දේවදත්ත සංඝභේදය කලබව මෙහි දක්වා ඇත. මූලාශ්‍රය: සංයු.නි: (2) : නිදානවග්ග: ලාභසත්කාර සංයුත්ත:5.4.1 සංඝභේද සූත්‍රය, පි.388.

▼ සතර අයහපත් ගුණ ඇති පව්වු මහණ, සංඝ භේදයෙන් සතුටුවේ යයි බුදුන් වහන්සේ වදාළහ:1.සිල්වත්තොවීම 2.මිථ්‍යා දිට්ඨිය තිබීම 3. මිථ්‍යා ආජීවය තිබීම 4. ලාභසත්කාර ආදිය ලැබීමට ඇති කැමැත්ත. මූලාශ්‍රය: අංගු.නි: (2) : 4 නිපාත: ආපත්තිභයවග්ග: 4.5.5.1 පාපභික්ෂු සූත්‍රය. පි.484.

▼ සංඝයා විවාදකිරීම නිසා අසමගිය ඇතිවීම: විවාද වලට හේතු කරුණු හා විවාද නොකිරීමේ යහපත මෙහි පෙන්වා ඇත. මූලාශ්‍ර: අංගු.නි:(6)10 නිපාත: අකෝෂ වග්ග, විවාද සූත්‍ර,පි.166 හා 10.1.5.10 භණ්ඩන සූත්‍රය,පි. 188, EAN:10: V,41.1 Disputes & 42.2 Roots-1,509, 50.10.Arguments,p. 512.

▲ සංඝයා දිවි හානිකරගැනීම- Sangha committing suicide: අසුභභාවනාව වඩා, නිරෝධය නොලැබූ, එහෙත්, කය ගැන මහා පිළිකුලට පත් බොහෝ සංඝයා සිය දිවි නැතිකිරීම ගැන විස්තර මෙහි දක්වා ඇත. එමනිසා සංඝයාහට ප්‍රණීත අරමුණක් ලෙසින් ගෙන ආනාපානසතිය වැඩිමට බුදුන් වහන්සේ උපදෙස් වදාළහ. සටහන: වන්ත තෙර, වක්කලී තෙර ආදීන් බලවත් රෝගීබව නිසා දිවිහානි කරගත් බව සූත්‍ර දේශනා වල දක්වා ඇත. බලන්න: උපග්‍රන්ථය:1. බලන්න: සංයු.නි: (5-2) ආනාපානසතිසංයුත්ත:10.1.9 අසුභ සූත්‍රය, පි.128.

▲ සංඝයා සිව්පස පරිහරණය -The 4 requisites use by the Sangha: සංඝයා පරිහරණය කරනදේ සිව්පසය. එමගින් කුසල හෝ අකුසල ඇතිවීම පිළිබඳව මෙහි පෙන්වා ඇත. මූලාශ්‍ර: අංගු.නි: (6)10 නිපාත:සවිත්ත වග්ග, 10.2.1.4. සමථ සූත්‍රය, පි.204, EAN:10: 54.4 Serenity.

▲ සංඝයා සිහිපත් කළයුතු ස්ථාන 3 - Three places that Sangha should remember: 1) තමන් ගිහිගෙයින් නික්මී පැවිදිබවට පත්වූ ස්ථානය 2) වතුසත්‍ය අවබෝධ කරගත් ස්ථානය (සෝතාපන්න බව ලැබූ) 3) අසාව ඤාය කරගත් ස්ථානය (අරහත්වය ලැබූ). මූලාශ්‍ර: අංගු.නි: (1): 3 නිපාත: 3.1.2.2. සූත්‍රය, පි. 242, EAN:3: 12.2 To be remembered, p. 82.

▲ සංඝයා ශීලසම්පන්නවීම-Virtuous conduct of Sangha: ධර්මයේ හැසිරෙන සංඝයා ශීලසම්පන්නව වාසය කිරීම ආධ්‍යාත්මික වර්ධනය පිණිස අවශ්‍ය කරුණක් වේ. භික්ෂුවක් ‘තෙර’- වැඩිහිටි භික්ෂුවක් ලෙසින් හැඳින්වීම පිණිස අවශ්‍ය ගුණ අතරින් ශීලසම්පන්න බව එක් ගුණයකි, මෙය, සේධ ප්‍රතිපදාව පුහුණු කරණ භික්ෂුව සතු ගුණයකි.

▼ සංඝයා ශීලසම්පන්න වන ආකාරය: “මේ සසුනේ මහණ සිල්වත්වෙයි, පානිමෝක්ඝසංවර ශීලයෙන් සමන්විතය, ආචාරශීලීව වාසය කරයි, සුළු වරදෙහි පවා බිය දකී, ශික්ෂාපදයන්හි යහපත් ලෙසින් භික්ෂි සිටී”.

“ ඉධ භික්ඛවෙ, භික්ඛු සීලවා හොති පානිමොක්ඛසංවරසංවුතො විහරති ආචාරගොචරසම්පනෙනා අණුමත්තසු වජ්ජසු භයදස්සාවී සමාදාය සික්ඛති සික්ඛාපදෙසු”. (Here, a bhikkhu is virtuous; he dwells restrained by the Pātimokkha, possessed of good conduct and resort, seeing danger in minute faults. Having undertaken the training rules, he trains in them.) සටහන්: * අටුවාවට අනුව: ‘සම්පන්න සීල’ (possessed of virtue) යනු “පරිපූර්ණශීලය” (perfect in virtue) හෝ ‘ශීලසමන්තාගතව’ය. ** ‘ගෝචරසම්පන්න’ ලෙසින් අදහස් වන්නේ, පිණිසපාතය ලබාගැනීමට හැකි සුදුසු සේනාසනය, වාසස්ථානය. භික්ෂුව හැසිරිය යුතු ආකාරය(ලීලාව). බලන්න: EMN: note: 76, p. 1069. මූලාශ්‍ර: අංගු.නි: (2): 4 නිපාත: 4.1.3.2 ප්‍රථම උරුවෙල සූත්‍රය, පි. 64, EAN: 4: 21.1.Uruwela-1, p. 155. ම.නි: (1): 1.1.6 ආකන්ඛෙයි සූත්‍රය, පි. 94, EMN: 6: Ākankheyya Sutta - If a Bhikkhu Should Wish, p. 99.

▼ සංඝයා ශීලය රකින අන්දම: මේ සසුනේ 1) මහන ප්‍රාණඝාතයෙන් වලකී. දඩ්බ්‍රමුගුරු ආයුධ නො දරන්නේය, පව පිළිකුල් කරන්නේය, මෙමත්‍රිය ඇතිව, සියලු සතුන් කෙරෙහි අනුකම්පාවෙන් වාසය කරයි. 2) සොරකම් කිරීමෙන් වළකී. දුන් දෙය පිළිගනී, ඉවසයි. 3) අබ්‍රහ්ම වරියාවෙන් වළකී. 4) වචනයෙන් පිරිසිදුය- බොරු කීමෙන් වලකී, සත්‍යම කියයි, ලෝකයා නො රවටයි. කේලාම් කීමෙන් වළකී. පිරිස අතර සමගිය ඇතිකිරීමට රුකුල් දෙයි. රළු බස් කීමෙන් වළකී. පහන් සින් උපදන ප්‍රිය වචන කතා කරයි. හිස් කතා වල නොයෙදේ, දහම් කතාවල පමණක් දේ. 5) ඔහු බිජු-ඇට ආදී පැලවෙන දේ, පැලවුන දේ විනාශ නො කරයි. 6) නොකල්වේලාවන්හි, රාත්‍රියේ ආහාර ගැනීමෙන් වළකී. 7) නටන, ගයන විසුළු දැකුම් වලින් වැළකේ. 8) කය සැරසීමට, විලවුන් ආලේප කිරීමට, මල් දැරීම ආදියෙන් වලකී. 9) පමණට වඩා උස්වූ හෝ නොකැපවූ මහා අසුන් ආදියෙන් වළකී. 10) රන්රිදි මසුරන් ආදිය නො පිළිගනී. 11) අමු මස්, අමු ධාන්‍ය නොපිළිගනී. 12) ස්ත්‍රීන්, දැරියන්, දැස් දාසයන් නො පිළිගනී. 13) ඇතුන් අසුන් ආදී සතුන් නො පිළිගනී. 14) කෙත් වාතු නොපිළිගනී. 13) ගිහියන්ගේ පණිවිඩ ආදිය කිරීමෙන් වලකී. 14) වෙළඳාම් කිරීම, ගනුදෙනු කිරීම අනුන් ධර්ම ආදියේ නොයෙදේ. 15) කෙකෙගු අත් පා සිඳීම, ධනුන් වලින් බැඳීම ආදී දේ නොකරයි. එලෙස අයහපත් අකුසල වලින් මිදී සිටිති. එම කරුණු පිළිබඳ විස්තරයක් මේ සූත්‍රයේ පෙන්වා ඇත. මූලාශ්‍ර: දී.ස.නි: (3): පාසාදික සූත්‍රය, පි. 210, EDN: 29 The delightful discourse, p. 318.

▼ ශීලසම්පන්නබවේ ගුණඅංග: බුදුන් වහන්සේ මෙසේ වදාළහ:

“මේ සසුනේ මහණවූ භික්ෂුව සිල්වත්ය; පාතිමොක්ඛ ශිලයෙන් සංවරය. යහපත් හැසිරීමෙන් යුතුය; ආචාර සම්පන්නය; සුළු හෝ වරදෙහි බිය ඇතිව සිටී. ශික්ෂා පද සමාදන්ව, ඒවා මැනවින් පුහුණු කරයි”. මූලාශ්‍ර: අංගු.නි: (6) 11 නිපාත, සුභුති සූත්‍රය, ,පි. 661, EAN: 11: 14 .4 Subhuti, p 572.

▼ ශිල සම්පන්න වීමට ගුණ 10 තිබිය යුතුවේ:: 1) පාතිමොක්ඛ සංවරයෙන් සමන්විතවීම 2) ආචාරශීලීව වාසය කිරීම 3) සුළු වරදේ පවා බිය දැකීම 4) නිවැරදි කාය හා වචි කර්ම සහිතවීම 5) පිරිසිදු ජීවිත පැවත්මක් (ආජීවය) තිබීම 6) මනා ඉන්ද්‍රිය සංවරය ඇතිබව 7) පමණ දැන ආහාර ගැනීම 8) සැමවිටම සිහිනුවණ ඇතිව සිටීම 9) ලැබෙන නිව්වසයෙන් තුටුව වාසය කිරීම- සන්තුෂ්ටිය 10) ශික්ෂාපද අනුව භික්ෂු වාසය කිරීම. සිල්සම්පන්නවූ තැනැත්තා කායික හා මානසික සුවයෙන් ජීවත්වේ. සටහන: සිල්වත්වීම: පරපණ නැසීම හැරදමා මෙහිගෙන් විසීම, නුදුන්දේ ගැනීමෙන් වැලකීම, බඹසර රැකීම, බොරුනොකීම, කේලාමිනොකීම, සැරවවන නොකීම, හිස්වවන කපා නොකිරීම... වූල ශිලය, මජ්ඣිම ශිලය ආදීවශයෙන් ශිලය ආරක්ෂාකරගන්නා අන්දම පිළිබඳ විස්තර මෙම සූත්‍රවල පෙන්වා ඇත. මූලාශ්‍ර: දී.ස.නි: (1): 2 ශ්‍රමනඵල සූත්‍රය, පි.98, ඡේදය 28-පි.126 හා 11 කෙවඩ්ඩ සූත්‍රය, පි. 500, හා 13 තේවිජ්ජා සූත්‍රය, පි. 610, EDN: 2 Sāmaññaphala Sutta: The Fruits of the Homeless Life, p. 87, 11, Kewaddaha sutta, p. 136, 13 Tevijja Sutta: The Threefold Knowledge -The Way to Brahma, p.142.

▼ ශිල සම්පන්න භික්ෂුව තුල අසංවර බව ගැන බියක් නැත. අභිෂේක ලත් රජෙක්, සියලු සතුරන් මැඩ සුවසේ බිය රහිතව වෙසෙන ලෙසින්, ශිලසම්පන්න භික්ෂුව සුවසේ වාසය කරන බව මෙහි පෙන්වා ඇත. මූලාශ්‍ර: දී.ස.නි:(1) 11කෙවඩ්ඩ සූත්‍රය, පි.500, EDN :11 Kewaddaha.P.136.

▼ ශිලසම්පන්නවූ විට, ආරියන් දැකීමට ඇති අකමැත්ත, ධර්මය ශ්‍රවණය කිරීමට ඇති අකමැත්ත හා උපාරමහ චිත්ත- විචේචනයට නැමුන සිත් (mind bent on criticism) පහකර ගත හැකිය. මූලාශ්‍ර: අංගු.නි: (6):10 නිපාත: 10.2.3.6 තයෝධම්ම සූත්‍රය,පි.284, EAN:10: Tens,76-6.Incapable, p. 524.

▲ සංඝයා ශ්‍රද්ධා සම්පන්නවීම- manifestations of faith in Sangha භික්ෂුවක් සද්ධාසම්පන්න බව ප්‍රකටවීම පිණිස ඇතිකරගතයුතු ගුණ 11ක් (ශිලසම්පන්න ආදී) මෙහි දක්වා ඇත. මූලාශ්‍ර: අංගු.නි:(6):11 නිපාත:අනුසති වග්ග,11.2.4 සුභුති සූත්‍රය ,පි.662 ,EAN:11: II Recollection, 14.4 Subhuti , p.572.

▼ දස ධර්ම පරිපූර්ණත්වයට පත්කරගත් භික්ෂුව සියළු ආකාරයෙන්ම ශ්‍රද්ධාව ඇතිකිරීමට සමත්බව-සමන්තපාසාදික බව මෙහි පෙන්වා ඇත.බලන්න: දසධර්ම. මූලාශ්‍රය:අංගු.නි:(6)10:නිපාත: 10.1.1.8 සද්ධා සූත්‍රය,පි.50.

▲ සංඝයාට හුදකලා වාසය පිණිස අවවාද-Advice to Sangha regarding living in seclusion: සංඝයා හුදකලාව වන සෙනසුන්වල වාසය කිරීමට

සුදුසුවිම පිළිබඳ කරුණු මෙහි විස්තර කර ඇත. මූලාශ්‍ර: අංග.නි:(6)10 නිපාත, උපාලි වග්ග2, 10.2.5.9. උපාලි සූත්‍රය,පි.390, EAN: 10: V,99.9 Upaali, p. 538.

▲ වැඩිහිටි සංඝයා-The elder Sangha: වැඩිහිටි සංඝයා සතු ගුණ මෙහි පෙන්වා ඇත. මූලාශ්‍ර: අංග.නි: (6)10 නිපාත, උපාලි වග්ග: 10.2.5.8. ථෙර සූත්‍රය,පි.388, EAN:10: V,98.8. Elder. P. 538.

▲ සාමණේර සංඝයා- Novice sangha: සාමණේර සංඝයා විසින් බලාගැනීමට- උපස්ථාන කරවා ගැනීමට (to be attended upon by a novice), හික්ෂුවක් තුළ තිබිය යුතු ගුණාංග මෙහි පෙන්වා ඇත. මූලාශ්‍ර: අංග.නි: (6)10 ,නිපාත, උපාලි වග්ග, 10.1.4.6. සාමණේර සූත්‍රය,පි. 158, EAN:10: IV,36.6. Novice, p. 508.

▲ සංඝානුස්සති භාවනාව- Meditation on the qualities of the Sangha මෙ භාවනාව මගින් නිවන් සුවය ලැබෙදාදී.බලන්න: භාවනා.මූලාශ්‍ර: අංග.නි: (6): 11 නිපාත: අනුසතිවග්ග: 11.2.1 & 11.2.2 මහනාම සූත්‍ර, පි. 654, 11.2.3 නන්දිය සූත්‍රය, පි.658, EAN: 11: Recollection: 11.1 Mahanama, 12.1 Mahanama (2), p.570, 13.3. Nandiya, p.571.

▼ සංඝ ගුණ සිහිකර, සිත එකඟ කර ගැනීම අනුසති භාවනාවකි- සංඝානුස්සතිය. එම භාවනාව වැඩිම නිවන පිණිස පවතී යයි බුදුන් වහන්සේ පෙන්වා ඇත:

▲ සිහි ප්‍රඥාව: පාලි: සිසපඤ්ඤා- rapidity of wisdom-quickness of wisdom: ධර්මතා සිහි ලෙසින් (වේගයෙන්) අවබෝධ කරගැනීමට හැකි නුවණ සිහි ප්‍රඥාවවේ.සිහිව අර්ථ ප්‍රතිවේද කරන හෙයින් සිහි ප්‍රඥාව වේ. සිහි ප්‍රඥාව යනු කුමක්ද? වේගයෙන්: ශීලය, ඉන්ද්‍රිය සංවරය, භෝජනයෙහි පමණ දැනීම (භෝජනයෙහි මාත්‍රඥතාව), ජාගාරානු යෝගය පරිපූර්ණ කරගැනීම, ශීල සමාධි ප්‍රඥා ස්කන්ධ, විමුක්ති ස්කන්ධය හා විමුක්ති ඥානදර්ශන ස්කන්ධය පරිපූර්ණ කරගැනීම, ස්ථාන අස්ථාන නුවණ ප්‍රතිවේද කරයි, විහාරසමාපත්ති, ආර්ය සත්‍ය ප්‍රතිවේදකරයි, සත්තිස්සෝධිපාක්‍යධර්මතා, ආර්යමාර්ගය වඩාගනී, ශ්‍රමණඵල සාක්ෂාත් කරගනී, අභිඥා ප්‍රතිවේද කරයි, නිවන සාක්ෂාත් කරගනී, ධර්මතා සිහි ලෙසින් අවබෝධ කරගනියි. මූලාශ්‍රය:බු.නි: පටිසම්භිදා 3: ප්‍රඥාවග්ග: 3.1 ප්‍රඥා කථා, පි. 172-184.

▼ සතර ධර්මය නිසා සිහි ප්‍රඥාව ඇතිවේ: 1) සත්පුරුෂ සේවනය 2) සද්ධර්ම ශ්‍රවණය 3) යෝනිසෝමනසිකාරය 4) ධර්මයට අනුකූලව පිළිපැදීම (ධර්මානුධර්ම ප්‍රතිපදාව) ඇති පුද්ගලයාට (සෝතාපන්න) සිහි ප්‍රඥාව ඇතිවේ. “...ඉමෙ බො භික්ඛවෙ, වත්තාරො ධම්මා භාවිතා බහුලිකතා සිසපඤ්ඤාතාය සංවත්තනතිති”. (these four things, when developed and cultivated lead to the rapidity of wisdom) බලන්න: ප්‍රඥාව, සෝතාපන්න. මූලාශ්‍ර: සංයු.නි: (5-2) මහාවග්ග: සෝතාපන්න සංයුත්ත:11.7.8 සිහි ප්‍රඥා සූත්‍රය, පි. 280, ESN: Sotapatthisamyutta: Greatness of Wisdom : p. 2261.

▼ කායගතා සතිය වැඩිමෙන්, විපූල කරගැනීමෙන් සිහි ප්‍රඥාව ඇතිවේ. (Mindfulness directed to the body...when developed and cultivated,

leads to the rapidity of wisdom) මූලාශ්‍ර: අංගු.නි: (1): 1 නිපාත: කායගතාසනි වග්ග සූත්‍ර, පි. 125, EAN:1: Mindfulness Directed to the Body: p.52.

සච

▲ **සචචක අග්ගිවෙස්සන නිගන්ධනාථ පුත්‍ර- Saccaka the Nigaṇṭha's son:** බුදුන් වහන්සේ වැඩසිටි සමයේ විසූ ප්‍රසිද්ධ අන්‍යාභාගමික නායකයෙක්වූ නිගන්ධනාථ ගේ පුත්‍රයා ලෙසින් සචචක පෙන්නා ඇත. බුදුන් වහන්සේ හා වාදකර, උන්වහන්සේ පැරදවීමට ඔහු ගත් උත්සාහය නිෂ්ඵලවිය. **බලන්න:** EMN :note: 369, p.1099. **සටහන:** අටුවාවට අනුව, සචචක ධර්ම මාර්ගයේ උසස් තැනක් නො ලැබූහ. එහෙත්, ශ්‍රී ලංකාව බුදුසසුන ස්ථාපිත වූ පසු, ඔහු කාල බුද්ධරක්ඛිත නමින් මහා අරහත්නමක් බවට පත්වේ යයි දක්වා ඇත. **බලන්න:** ම.නි: (1) චූල හා මහා සචචක සූත්‍ර.

▲ **සචච-Truth:** සචච-සත්‍ය යනු නිවනය. විවිධ ලෙසින් නිවන සාක්ෂාත් කරගැනීමට උපකාරීවන මාර්ග-(37ක්වූ බෝධිපාක්‍ය ධර්මනා ඇතුළත්) මෙහි විස්තර කර ඇත. **මූලාශ්‍ර: සංයු.නි: (4): සළායතනවග්ග: අසංඛතවග්ග සූත්‍ර:9.2.1 සිට, පි.666.**

▲ **සචච කථා- Sachha katha:** සචච කථා ලෙසින් පෙන්නා ඇත්තේ වතු සත්‍යයය. මේ සත්‍ය සතර: යථා ස්වභාවය නිසා තථ ය, විපරිතභාවයෙන් අවිතථවේ, අන්‍යස්වභාව රහිත නිසා අනඤ්ඤථවේ. **මූලාශ්‍රය:** ඩු.නි: පටිසම්භිදා 2: යුගනද්ධ: 2 සචච කථා:පි.32.

▲ **සචචඤාණ-Sachha Nana:** සචචඤාණ: වතුසත්‍ය 12 ආකාරයෙන් බැලීම පිළිබඳ නුවණය (සචචඤාණවතුක්ක).

මූලාශ්‍රය: ඩු.නි:පටිසම්භිදා 1: ඤාණකථා:56-63 සත්‍යඤානවතුෂක්ඛ්‍යද්වය, පි.244.

▲ **සචච විභංග-The Exposition of the Truths:** සචච විභංග ලෙසින් පෙන්නා ඇත්තේ වතුසත්‍ය බෙදා විස්තර කිරීමය. බුදුන් වහන්සේ ධම්මවක්කප්පවත්තන සූත්‍රයේ වදාළ සත්‍ය මෙහි දී විස්තරාත්මකව පෙන්නා ඇත. **මූලාශ්‍ර: ම.නි: (3): සචච විභංග සූත්‍රය, පි.528, EMN:141: The Exposition of the Truths, p.998.**

▲ **සංවේතනා- Volition:** සංවේතනා ඇතිවන්නේ තුන්දොර නිසාය. කයක් ඇති නිසා, අභ්‍යන්තරයේ සුඛ හා දුක වේදනා ඇතිවේ, කතාව නිසා අභ්‍යන්තරයේ සුඛ හා දුක වේදනා ඇතිවේ, සිත ක්‍රියා කිරීම නිසා අභ්‍යන්තරයේ සුඛ හා දුකවේදනා ඇතිවේ. සියලු සංවේතනා වන්ට මූලිකඅවිද්‍යාවය. **බලන්න:** වේතනා. **සටහන:** මෙහිදී සංවේතනා නිසා උපධි ඇතිවීම ආදී ය විස්තරාත්මකව පෙන්නා ඇත. **මූලාශ්‍ර:** අංගු.නි: (2): 4 නිපාත: 4.4.3.1 සංවේතනා සූත්‍රය, පි. 328, EAN: 4: 171.1 Volition, p. 204.

▲ **සවිත්ත පරියාය Skilled in the ways of one's own mind:** සවිත්ත පරියාය යනු තමන්ගේ මනස අවබෝධය කිරීමේ කුශලතාවයය. පරවිත්ත පරියාය යනු අනුන්ගේ මනස අවබෝධය කිරීමේ කුශල

තාවයය. බුදුන් වහන්සේ ගේ අවවාදය වුවේ පරිත්ත පරියාය හැර දමා, සවිත්ත පරියාය වර්ධනය කරගන්නා ලෙසය. සවිත්ත පරියාය කුසලතාව වඩා ගන්නා අන්දම. මතු දැක්වෙන කරුණු තමා තුළ තිබේද නැද්ද? ගැන නිතර නිතර අවර්ජනා- ප්‍රත්‍යාවේක්ෂනා කළයුතුවේ: 1 අඛිජ්ජාව 2 ව්‍යාපාදය 3 ථිතමිද්ධය 4 උද්දව්වය 5 විචිකිච්චාව 6 තරහ 7 සිත කිලිට්ඨව 8 කය ගිලන්ඛව 9 විරිය 10 සමාහිත බව (සමාධිය). එසේ බලන විට: 1) එම කරුණු තමා කෙරහි අයහපත් ලෙසින් පිහිටා ඇතිනම් ඒ අකුසල් ප්‍රභීණය කරගැනීමට කැමැත්ත (ඡන්දය), විරිය, උත්සාහය, සති සම්ප්‍රජන්‍යය ඇතිකර ගෙන ඒවා වහා පහ කර ගත යුතුය. ඒ පිළිබඳ දැක්වූ උපමා: තමන්ගේ වස්ත්‍රය හෝ හිස ගිනිගත්කල ඒ ගින්න නිමා දැමීමට යුහුසුඵවන ලෙසින් සිතේ හටගත් අකුසල පහකර ගත යුතුවේ. උපමා: වස්ත්‍රය ගිනිගැනීම, හිස ගිනිගැනීම. උපග්‍රන්ථය: 2) එම කරුණු නොමැතිව, සිතයහපත් ලෙසින් පිහිටා ඇතිනම් එම කුසලතා වඩා ගනිමින් ආසව ඤය කිරීම පිණිස (අරහත්වය) කටයුතු කළයුතුවේ. මූලාශ්‍ර: අංගු.නි: (6): 10 නිපාත: සවිත්තවග්ග: 10.2.1.1. සවිත්ත සූත්‍රය, පි. 194, EAN:10: 51.1 One's own mind, p. 513.

▼ සැරියුත් මහා තෙරුන් මෙසේ වදාළහ:

“නො වෙ හිකුළු පරිත්තපරියාය කුසලො හොති, අප් සවිත්තපරියාය කුසලො භවිසාමි”ති. එවං හි වො ආවුසො සිකතිතබ්බං”. ‘ඔබ, අනුන්ගේ සිත් දන්නා කුසලයෙහි නොයෙදී, තමාගේ සිත දන්නා කුසලය ඇති කරගන්නෙමි යයි හික්මිය යුතුය’. මූලාශ්‍ර: අංගු.නි: (6): 10 නිපාත: සවිත්තවග්ග: 10.2.1.2 සාරිපුත්ත සූත්‍රය, පි. 196 , EAN:10: 52.2. Saruputta, p. 513.

▲ සවිජ්ඣාතබ්බ ධර්ම: පාලි: සවිජ්ඣාතබ්බො ධම්මො -Dhamma to be realized

සවිජ්ඣාතබ්බ ධර්ම -සවිච්චකරණිය ධම්ම-සාක්ෂාත් කරගතයුතු - ප්‍රත්‍යක්ෂ කළයුතු ධර්ම ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ නිවන් අවබෝධය පිණිස ප්‍රත්‍යක්ෂ කළයුතු ධර්මතාවන්ටය. ඒ ධර්මතා: 1) අකුප්ප වේතෝවිමුක්තිය -අරහත්වය (අකුප්පා වේතෝවිමුක්ති- Unshakeable deliverance of mind) 2) විජ්ජාව හා විමුක්තිය (විජ්ජා ව විමුක්ති ව): විජ්ජාව යනු ත්‍රිවිධ ඥාණ අවබෝධය ය, විමුක්තිය යනු අරහත්වය ය (නිව්‍යය) . 4) පෙරවිසූ කඳ පිළිවෙත දන්නා නුවණ 5) වුති උත්පත්ති නුවණ 6) ආසුච ඤය කිරීමේ නුවණ. 7) සතර ඵල-වත්තාරො සාමඤ්ඤඵලානි: සොතපන්න, සකදාගාමී, ආනගාමී අරහත් මූලාශ්‍ර: දීඝ.නි: (3): 11 දසුත්තර සූත්‍රය, පි. 483, EDN: 34: Dasuttara Sutta: Expanding Decades, p. 384.

▼ සවිච්චකරණිය ධම්ම 4: ප්‍රත්‍යක්ෂ කළයුතු ධම්ම: 1) අෂ්ඨවිමොක්ඛ. 2) සමාතියෙන් (සිහියෙන්) ප්‍රත්‍යක්ෂ කළයුතු ධම්ම: පුර්ව නිවාස සිහිකිරීම. 3) දිවසින් (දිබ්බ වක්ෂු) ප්‍රත්‍යක්ෂ කළයුතු ධම්ම: සත්වයන්ගේ චුලඋත්පත්තිය . 4) ප්‍රඥාවෙන් ප්‍රත්‍යක්ෂ කළයුතු ධම්ම: ආසවඤයකිරීම. මූලාශ්‍රය: අංගු.නි: (2): 4 නිපාත: ධ්‍රාහමණවග්ග: 4.4.4.9 සවිච්චකරණිය සූත්‍රය, පි. 376.

▼ සළායතන හා බාහිර අරමුණු ක්‍රියා වලිය විශේෂයෙන් අවබෝධ කරගැනීම සවිච්ඡාතබ්බ ධම්ම ලෙසින් මෙහි පෙන්වා ඇත. මූලාශ්‍රය: සංයු.නි: (4): සළායතනවග්ග: සබ්බානිව්චවග්ග සූත්‍ර, පි.88.

▼ මෙහිදී සවිච්ඡාතබ්බ ධම්ම ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ සම්මා දිට්ඨිය පෙරටුකරගත් අංග 10 ය. සාක්ෂාත් නො කරගතයුතු ධම්ම නම් මිථ්‍යාදිට්ඨිය පෙරටුකරගත් අංග 10 ය. බලන්න: මිථ්‍යාත්වය හා සමාස්තවය. මූලාශ්‍රය: අංගු.නි: (6): 10 නිපාත:ආරියවග්ග: 10.3.5.10 සවිච්ඡාතබ්බ සූත්‍රය, පි.478.

▼ මෙහිදී සාක්ෂාත් කරගතයුතු ධර්ම ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ දසකුසලය හා සම්මා දිට්ඨියය. සාක්ෂාත් නො කරගතයුතු ධර්ම නම් දසඅකුසලය හා මිථ්‍යාදිට්ඨිය. මූලාශ්‍රය: අංගු.නි: (6): 10 නිපාත:ආරියමග්ගවග්ග: 10.4.4.10 සවිච්ඡාතබ්බ සූත්‍රය, පි.542.

▲ සුවර්තය හා දුෂ්චරිතය - Good conduct & Misconduct: කයෙන්, වචනයෙන් හා මනසින් (තුන්දරාදි) කරන යහපත් ක්‍රියා සුවර්තය ය, අයහපත් ක්‍රියා දුෂ්චරිතයය. සුවර්තය නිසා ඇතිවන යහපත-අනුසස්: 1) තමන්ට උපවාද නොකරගැනීම- සිත් තැවුල් ඇති නොකර ගැනීම 2) පණ්ඩිතයන්ගේ ප්‍රසංසාව ලැබීම 3) යහපත් කීර්තියක් පැතිරීම 4) සිහියෙන් මරණයට පත්වීම 5) සුගතියක යළි උපත ලැබීම. දුෂ්චරිතය නිසා ඇතිවන අයහපත-ආදීනව: 1) අයහපත් ක්‍රියා කිරීම් නිසා තමාට උපවාදකර ගැනීම 2) පණ්ඩිතයන්ගේ අප්‍ර සංසාවට ලක්වීම 3) අපකීර්තිය ඇතිවීම 4) සිහිමුලාවෙන් මරණයට පත්වීම 5) දුගතියක යළි උපත ලැබීම. මූලාශ්‍රය: අංගු.නි: (3): 5 නිපාත:දුෂ්චරිත වග්ග සූත්‍ර, පි.458.

▼ ත්‍රිවිධ දුෂ්චරිතය පහ කර ගැනීමට, ත්‍රිවිධ සුවර්තය වඩා ගත යුතුවේ. මූලාශ්‍ර: අංගු.නි: (4): 6 නිපාත: 6.1.2. දුෂ්චරිත සූත්‍රය, පි. 279 , EAN: 6: 108.2 Misconduct, p. 364.

▲ සුවිලෝම යක්ෂ-Suchiloma Yakka: සුවිලෝම යක්ෂයා ඇසූ ප්‍රශ්න හා බුදුන් වහන්සේ වදාළ පිළිතුරු මෙහි දක්වා ඇත. බලන්න:යක්බ. මූලාශ්‍ර: සංයු.නි: (1): සගාථවග්ග: යක්බසංයුත්ත: 10.1.3 සුවිලෝම සූත්‍රය, පි.394, ESN:10: Yakkasamyutta: Suchiloma, p. 575.

සජ්ජ

▲ සජ්ජායනා - chanting: සජ්ජායනා (සංගායනා) යනු වචනයෙන් ප්‍රකාශ කිරීමය. ධර්මය පුහුණුවන සංඝයා, දහම් කරුණු මතකයේ තබාගැනීම පිණිස නිතරම සජ්ජායනා කරණ බව සූත්‍ර දේශනාවල දැක්වේ. සටහන: බුදුන් වහන්සේගේ පරිනිබ්බානයෙන් පසුව මහා කඤ්ඤාප තෙරුන් ප්‍රමුඛව පවත්වන ලද ප්‍රථම සංගායනාවේදී බුදුන් වහන්සේ වදාළ ධම්මවිනය සජ්ජායනා කර ඇත. විස්තර පිණිස බලන්න:වින.පි: මහාවග්ග පාලිය 1- ප්‍රස්තාවනාව, පි 26.

▼ බුදුන් වහන්සේ වදාළ දහම් කරුණු සංඝයා එක්ව, ඒ ධර්මයේ විරස්ථිතිය පිණිස සජ්ජායනා කිරීම සුදුසු ය යි සැරියුත් තෙරුන් සංඝයාට උපදෙස් දී ඇත. මූලාශ්‍ර: දිස.නි: (3):10 සංගීති සූත්‍රය, පි. 372 EDN: 33: Sangīti Sutta: The Chanting Together, p. 362.

▼ බහුශ්‍රැතවීම පිණිස, උගත් ධර්මය සප්ඡායනා කිරීම (වචිතා) සංඝයා ගේ පුහුණුවකි. බලන්න: බහුශ්‍රැත.

▼ ආරක්ෂාව පිණිස, සුවපත්බව පිණිස, ආශීර්වාදය පිණිස පිරිත් සප්ඡායනා කිරීම බෞද්ධ වාරිත්‍රයකි. බලන්න: පිරිත් සප්ඡායනා.

▲ සප්ඡායනා බහුල පුද්ගලයා- Sajjayanabahula pudgala: සප්ඡායනා බහුල පුද්ගලයා ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ ධර්ම පරියාපත්තිය ඉගෙන ඒවා සප්ඡායනා කරමින් - වාක්පරිවයෙන් දවස ගෙවන එහෙත් සමාධිය වඩා නොගන්නා පුද්ගලයාය. ඔහු ධම්ම විහාරී නොවේ. බලන්න: ධම්ම විහාරී. මූලාශ්‍ර: අංගු.නි: (3): 5 නිපාත: අනාගතභය වග්ග: 5.2.3.3 හා 5.2.3.4 සූත්‍ර, පි.160.

▲ සංජීව තෙර- Sanjiva Thera: බලන්න: උපග්‍රන්ථය: 1.

▲ සංජය බෙලට්ටිපුත්‍ර- Sañjaya Belatthaputta: බලන්න: අන්‍යාආගමික නායකයෝ.

▲ සුජාතා උපාසිකා- Sujatha upasika: බලන්න: උපග්‍රන්ථය: 3

▲ සුජාත තෙර- Sujata Thera: බලන්න: උපග්‍රන්ථය: 1

▲ සුජාත බුදුන් වහන්සේ -The Buddha Sujatha: ගෝතම බුදුන් වහන්සේට පෙර වැඩසිටි, මේ වහන්සේ පිලිබඳ විස්තර මෙහි දක්වා ඇත. මූලාශ්‍රය: බු.නි: බුද්ධවංශ පාලි: 12 සුජාත බුදුන්වහන්සේ.

▲ සුජාතා සේනානි දියණිය- Sujatha Senani's daughter: බලන්න: උපග්‍රන්ථය: 3.

සඤ්ඤා

▲ සුඤ්ඤතාව- voidness: සුඤ්ඤතාව-ශුන්‍යතාවය යනු අනන්ත ලක්ෂණයය. බුදුන් වහන්සේ මෙසේ වදාළහ:

“... ආනන්ද, ආත්මය හෝ ආත්මයට අයත් යන දෙයින් හෝ ශුන්‍ය වේද, ඒ නිසා ලෝකය ශුන්‍ය යයි කියනු ලැබේ”.. (It is, Ānanda, because it is empty of self and of what belongs to self that it is said, ‘Empty is the world). මෙහිදී ඇස ආදී අභ්‍යන්තර ආයතන 6 , රූපය ආදී බාහිර ආයතන 6, වක්ෂුසම්පස්ස ආදී ස්පර්ෂ සය , ස්පර්ශය නිසා ඇතිවෙන ත්‍රිවිධ වේදනා, ඒවා ආත්මය හෝ ආත්මයට අයත් දෙයින් හෝ ශුන්‍ය නිසා ලෝකය ශුන්‍ය යයි පෙන්වා ඇත. සටහන: ලෝකය ශුන්‍යවන්නේ කෙසේද? යයි ආනන්ද තෙරුන්ගේ විමසීමක් මත මේ සූත්‍රය දේශනා කර ඇත. මූලාශ්‍ර: සංයු.නි: (4) සළායතනවග්ග: වේදනාසංයුත්ත: 1.9.2 සුඤ්ඤලෝක සූත්‍රය, පි.146, ESN: Vedanasamyutta: 85.2 Empty Is the World, p.1248

▲ සුඤ්ඤත විමොක්ෂය- liberation through voidness: මෙය නිවනට දොරටුවකි, විමොක්ෂ දොරටු තුනෙන් එකකි. බලන්න: විමොක්ෂ.

▲ සුඤ්ඤත විහරනය- abide in void-ness: සුඤ්ඤත විහරනය (ශුන්‍යතා විහරණය) ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ බාහිර නිමිති නොගෙන,

අභ්‍යන්තරයේ සුඤ්ඤතාවය ඇතිකරගෙන, කිසිම නිමිත්තක් ගැන අවධානය යොමු නොකර භාවනාව වැඩිම- සමාපත්තිය ඇතිකර ගැනීමය. අරහත්ඵලය සාක්ෂාත් කරගත් ආරිය උතුමෝ විහරණය කරණ සමාපත්තියය- අරමුණු රහිතව වැඩවිසීමය. **බලන්න:** වතු කොටික සුඤ්ඤතාව, විමොක්ක දොරටු තුන . බුදුන් වහන්සේ මෙසේ වදාළහ:

“ එම විහරනයට ඇතුල්වන භික්ෂුව, ආධ්‍යාත්මයෙහි සිත මානව පිහිටුවා ගත යුතුය, සිත එකඟ කර ගතයුතුය... කාමආදී අකුසල බැහැර කර, ක්‍රමයෙන් පළමු ජානයේ සිට සිව්වෙනි ජනය දක්වා දැහැන් ඇතිකරගෙන වාසය කරයි”. මෙහිදී ආනන්ද තෙරුන්හට එම විහරණය පිළිබඳව විස්තරාත්මකව පෙන්වා ඇත. එම සමාපත්තිය ‘පරම උත්තර සමාපත්තිය’ යයි බුදුන් වහන්සේ වදාළහ. **සටහන්:** * සුඤ්ඤත විහරනය මගින් ඇතිකරගන්නා සුඤ්ඤත ඵල සමාපත්තිය- අරහත්වය ලැබීමය (fruition attainment of arahantship). නිවනේ ශුන්‍යබව මෙනෙහි කිරීමෙන් මේ සමාපත්තිය සාක්ෂාත්වේ. **බලන්න:** EMN: Note: 1137, p. 1167 . **ම.නි: මහාවේදල්ල සූත්‍රයේ: සුඤ්ඤත ඵල සමාපත්තිය, අරහත්වය ලැබීමබව පෙන්වා ඇත. ** සැරියුත් තෙරුන් ශුන්‍යතා විහරණයෙන් වැඩපිටීම ගැන ප්‍රසංසා කළ බුදුන් වහන්සේ එම විහරණය “මහාපුරුෂ විහරනය’ ක් යයි වදාළහ. **බලන්න:** පිණ්ඩපාත පාරිශුද්ධිය. මූලාශ්‍ර: ම.නි: (3): 3.3.1 චූළසුඤ්ඤත සූත්‍රය, පි. 280, EMN:121: The Shorter Discourse on Voidness, p.887 3.3.2 මහා සුඤ්ඤත සූත්‍රය, පි. 280.

▲ **සුඤ්ඤත සමාධිය-Emptiness concentration:** පංච උපාදාන ස්කන්ධයේ ශුන්‍ය බව අවර්ජනා කර ලබන සමාධිය, සුඤ්ඤත සමාධියය, නිවනට මගය. **බලන්න:** විමොක්ක දොරටු තුන.

මූලාශ්‍ර: සංයු.නි: (4): සළායතනවග්ග: අසංඛතසංයුත්ත: 9.2.6 සුඤ්ඤත සමාධි සූත්‍රය, පි. 667, ESN:43: Asnkathasamyutta: Concentration-vi, p. 1509.

▲ **සුඤ්ඤතඵල සමාපත්තිය- attainment of voidness:** සුඤ්ඤත ඵල සමාපත්තිය: කිසිම නිමිත්තක් නොගෙන, ශුන්‍යබව මෙනෙහිකර ලබාගන්නා සමාපත්තිය මගින් සිත විමුක්තියට පත්ව, අරහත්වය සාක්ෂාත්වීමය. **මූලාශ්‍ර:** ම.නි: (3): 3.3.1 චූළ සුඤ්ඤත සූත්‍රය හා 3.3.2 මහා සුඤ්ඤත සූත්‍රය, පි. 280.

සඤ

▲ **සංඥා: පාලි: සඤ්ඤා- perception:** සංඥාව යනු අවබෝධය, යම් දෙයක් හඳුනාගැනීමය-සංජානනය ය. සංඥාව පංච උපාදානස්කන්ධයේ එක ස්කන්ධයකි. බුදුන් වහන්සේ, සමාධිය හා විදසුන් නුවණ වඩාගැනීම පිණිස විවිධවූ සංඥාවන් දියුණු කරගැනීමට උපදෙස් දී ඇත. **බලන්න:** භාවනා, පංච උපාදානස්කන්ධය. **ශබ්දකෝෂ: පා.සි.ග:පි.495:** “සඤ්ඤා: හැඳිනීම, නාමය, චේතනාව”. **BD: p.164:** “**Saññā:** perception is one of the 5 group of existence (5 aggregates)-it is the awareness of an object’s distinctive marks”. **PTS: p. 1509:** “**Saññā:** sense, consciousness, perception, being the third khandha ...discernment, recognition”.

▼ **සියලු සංඥා** (රූප, ශබ්ද, ගන්ධ, රස, ඵොට්ඨබ්බ, ධම්ම) අනිත්‍යය ය. එලෙස, දකිනා පුද්ගලයා ‘සද්ධානුසාරී’ ය, ඒ බව, විද්‍යුත් නුවණින්, ජානසමාපත්ති ලබා අවබෝධ කරගන්නා පුද්ගලයා ‘ධම්මානුසාරී’ ය. ඔවුන් සම්බෝධිය පිහිට කරගෙන ඇත. මූලාශ්‍රය: සංයු.නි: (3): බන්ධවග්ග: ඔක්කන්තිසංයුත්තය: වක්ඛවග්ග: 4.1.6 සංඥාසූත්‍රය, පි.474.

▲ **සංඥා තුන නම්:** කාම සංඥාව, ව්‍යාපාද සංඥාව, විහිංසා සංඥාව. කාම සංඥාව නැතිකර ගැනීමට නෙක්කම්ම සංඥාව වැඩිය යුතුය. ව්‍යාපාද සංඥාව නැතිකර ගැනීමට අව්‍යාපාද සංඥාව වැඩිය යුතුය. විහිංසා සංඥාව නැතිකර ගැනීමට අවිහිංසා සංඥාව වැඩිය යුතුය. මූලාශ්‍රය: අංගු.නි: (4) 6 නිපාත: 6.1.4 සංඥා සූත්‍රය, පි.282.

▲ **සංඥා පහ-Five perceptions:** මළකඳක අසුභය පෙන්වන සංඥා 5 මෙනෙහිකිරීම විමුක්තිය පිණිස වේ. 1) අට්ඨික සංඥාව (අට්ඨිකසංඥා - perception of a skeleton): ඇටසැකිල්ල අරමුණුකොට වඩන සංඥාව 2) පුළුවක සංඥාව (පුළුවකසංඥා - perception of a worm-infested corpse): පණුවන් වැසුන මළකඳක් අරමුණුකොට වඩන සංඥාව 3) විනිලක සංඥාව (විනිලකසංඥා - perception of a livid corpse) : නිල්වූ මළකඳක් අරමුණුකොට වඩන සංඥාව 4) විච්ඡේදක සංඥාව (විච්ඡේදකසංඥා - perception of a fissured corpse) : කැඩී බිඳීගිය මළකඳක් අරමුණුකොට වඩන සංඥාව 5) උද්බුමාතක සංඥාව (උද්බුමාතකසංඥා - perception of a bloated corpse) : ඉදිමුණ මළකඳක් අරමුණුකොට වඩන සංඥාව . මේ සංඥා 5 වඩා ගැනීමෙන් ධර්මයේ අප්‍රමාදය ඇතිවේ, සුවපත් සිත් ඇතිව වාසය කළහැකිය, විමුක්ති මාර්ගයට පැමිණේ.

සටහන්: * සතිපට්ඨාන සූත්‍රයේ කායානුපස්සනාව යටතේ මේ සංඥා පිළිබඳව විස්තර දක්වා ඇත ** අට්ඨික සංඥාව වඩාගැනීම මහත්ඵල මහා ආනිසංස ලබාදෙයි. බලන්න: මහත්ඵල මහා ආනිසංස. මූලාශ්‍ර: සංයු.නි: (5-1): මහාවග්ග: බොජ්ඣංග සංයුත්ත: ආනාපානවග්ග- සූත්‍ර, පි. 268, ESN: 46: Bojjhāgasamyutta: VII: p. 1807.

▲ **සංඥා සය-Six perceptions:** සොකාපන්න අංග දියුණු කරගත් පසු වැඩිය යුතු සංඥා හයක් ඇත. 1) සබ්බසම්බාරෙසු අනිච්චසංඥා-සබ්බ සංඛාරේ අනිච්ච සංඥාව -සියලු සංඛාර අනිච්ච බව දැකීම. 2) අනිච්ච දුක්ඛසංඥා - අනිච්චේ දුක්ඛ සංඥාව -අනිච්චස්වභාවය ඇති සියලු දේ දුක්ඛ බව දැකීම. 3) දුක්ඛඅනත්තසංඥා - දුක්ඛේ අනත්ත සංඥාව - දුක්ඛඇතිකරන සියලුදේහි අනත්ත ස්වභාවය දැකීම 4) පහාණසංඥා - පහාන සංඥාව 5) විරාගසංඥා - විරාග සංඥාව 6) නිරෝධසංඥා - නිරෝධ සංඥාව. සටහන්: මේ සූත්‍රය දේශනා කළේ දීඝායු උපාසකටය. මරණය ආසන්නයේ සිටි ඔහු දැකීමට පැමිණි බුදුන් වහන්සේ ඔහුට සෝකාපන්න අංග 4 හි නික්මීමට උපදෙස් වදාළහ. ඒ උපාසක, තමන්හට ඒ සිව් දහම ඇති බව පැවසුවිට: විද්‍යාභාගිය නුවණැතිව පිණිස, සය සංඥාව විහරණය කරන්න යයි බුදුන් වහන්සේ වදාළහ. බලන්න: උපග්‍රන්ථය:3. ** මේ සංඥා 6 වඩාගැනීම, සත්‍ය ඥානය ලබා ගැනීමට හේතුවේ. බලන්න: ESN:note:324,p.2426. මූලාශ්‍ර: සංයු.නි: (5-

2):මහාවග්ගය:සොකාපත්ති සංයුත්ත: 11.1.3 දීඝාවු උපාසක සූත්‍රය, පි. 164, ESN:55: Sotapattisamyutta: 3.3 Dīghāvu, p, 2185.

▲ සංඥා සත- Seven Perceptions: සංඥා සත,- සජ්ත සංඥා, මේවා වඩාගන්නේ නම්, ධර්ම මාර්ගයේ වැඩිම මිස පිරිහීමක් නොවන බව බුදුන් වහන්සේ වදාළහ. 1) අනිත්‍ය සංඥාව- perception of impermanence 2) අනාත්ම සංඥාව- non-self 3) අසුභ සංඥාව- impurity 4) ආදීනව සංඥාව-danger 5) ප්‍රභාණ -පහාන සංඥාව - overcoming 6) විරාග සංඥාව- dispassion 7) නිරෝධ සංඥාව- cessation. මූලාශ්‍ර: දීඝ.නි: (2): 3මහා පරිනිර්වාන සූත්‍රය, පි 138, EDN :16-Mahaparinibbana Sutta, p 171.

▲ සංඥා දහය-Ten Perceptions: විවිධ දස සංඥා පෙන්වා බුදුන්වහන්සේ වදාළේ එම සංඥා වඩාගැනීමෙන් මහත්ඵල මහා ආනිසංස ලැබෙන බවය, නිවන සාක්ෂාත් කරගැනීමට හැකිබවය. ** පලමු දසසංඥාවන්: මේ දස සංඥා වඩාගැනීමෙන්, විපුලබවට පත් කර ගැනීමෙන මහත්ඵල මහා ආනිසංස ඇතිවේ, නිවනට ගෙනයයි, නිවන අවසාන කොට පවතී.

“...දසගුමා භික්ඛවෙ සඤ්ඤා භාවිතා බහුලිකතා මහජාලා භොනති මහානිසංසා අමනොගධා අමතපරියොසනා”. (these ten perceptions, when developed and cultivated, are of great fruit and benefit, culminating in the deathless, having the deathless as their consummation) 1) අසුභ සංඥාව (අසුභ සඤ්ඤා- perception of unattractiveness) 2) මරණ සංඥාව (මරණ සඤ්ඤා - perception of death) 3) ආහරයෙහි ප්‍රතිකූල සංඥාව- (පිලිකුල්බව-ආහාරපටිකකූල සඤ්ඤා - perception of the repulsiveness of food) 4) සියලු ලෝකය කෙරෙහි ඇල්ම නැති සංඥාව (සබ්බලොකෙ අනභිරුප්සඤ්ඤා- perception of non-delight in the entire world) 5) අනිත්‍ය සංඥාව (අනිවසඤ්ඤා- perception of impermanence) 6) අනිවිචයයේ දුක්ඛසංඥාව-(අනිවේද්‍යකඛසඤ්ඤා- perception of suffering in the impermanent) 7) දුක්ඛපිලිබඳ අනාත්ම සංඥාව (දුක්ඛඅනන්තසඤ්ඤා- perception of non-self in what is suffering,) 8) ප්‍රභාණ සංඥාව (පහානසඤ්ඤා- perception of abandoning) 9) විරාග සංඥාව (විරාගසඤ්ඤා- perception of dispassion) 10) නිරෝධ සංඥාව (නිරෝධසඤ්ඤා - perception of cessation). මූලාශ්‍ර: අංගු.නි:(6):10 නිපාත: 10.2.1.6 ප්‍රථම සංඥා සූත්‍රය, පි. 216, EAN: 10: 56.6 Perceptions-1, p. 515

** දෙවන දසසංඥාවන්: 1) අනිත්‍ය සංඥාව 2) අනාත්ම සංඥාව 3) මරණ සංඥාව 4) ආහරයෙහි ප්‍රතිකූල සංඥාව 5) සියලු ලෝකය කෙරෙහි ඇල්ම නැති සංඥාව 6) ඇටසැකිල්ල ගැන ඇති සංඥාව (අසතික- අට්ඨික සඤ්ඤා) 7) පණුවන් ගැසුන මළ මිණියක් පිලිබඳ සංඥාව 8) නිල්ව ගිය මළ මිණියක් පිලිබඳ සංඥාව 9) දැදුරුව ගිය මළ මිණියක් පිලිබඳ සංඥාව.10) ඉදිමුණමළ මිණියක් පිලිබඳ සංඥාව. සටහන: 6-10 දක්වා වූ සංඥා භාවනා පිළිබඳව විසුද්ධිමාර්ගය පොතේ 6 පරිච්ඡේදයේ විස්තරාත්මකව දක්වා ඇත. මූලාශ්‍ර: අංගු.නි: (6):10 නිපාතය: 10.2.1.7 ද්විතියසංඥා සූත්‍රය,පි.218, EAN:10: 56.7 Perceptions-2, p. 515

**** තෙවන දසසංඥාවන්:** අනිච්චසංඥාව, අනාත්මසංඥාව, අශුභසංඥාව, ආදීනවසංඥාව, ප්‍රභාණසංඥාව, විරාගසංඥාව, නිරෝධසංඥාව, සබ්බලෝකේ අනභිරුතිසංඥාව, සබ්බසංඛාරයෙහි අනිච්ච සංඥාව හා ආනාපාන සතිය. සටහන: ගිරිමානන්ද තෙරුන්හට ඇතිවූ ආබාධයක් සුව පත් කිරීම පිණිස මේ සූත්‍ර දේශනාකර ඇත. මූලාශ්‍ර: අංගු.නි: (6): 10 නිපාත: 10.2.1.10 ගිරිමානන්ද සූත්‍රය, පි. 221, EAN: 10: 60.10. Girimānanda, p. 516.

▼ කයේ ඇති අසුභ කොටස් 31-32 ගැන මෙනෙහිකිරීම, (අසුභ සංඥාව- perception of foulness) මගින් ධර්මයේ අප්‍රමාදය ඇතිවේ, සුවපත් සිත් ඇතිව වාසය කළහැකිය, විමුක්ති මාර්ගයට පැමිණේ. බලන්න: භාවනා. මූලාශ්‍ර: සංයු.නි: (5-1): මහාවග්ග:බොජ්ඣංග සංයුත්ත:නිරෝධවග්ග: 2.8.1 අසුභ සූත්‍රය, පි. 273, ESN: 46: Bojjhngasamyutta: VIII: 67.1 Foulness, p. 1819

▼ කුසල හා අකුසල සංඥා- perception of wholesome & unwholesome: කුසල සංඥා 3 කි: නෙක්කම්ම සංඥා, අව්‍යාපාද සංඥා හා අවිභිංසා සංඥා.අකුසල සංඥා 3 කි: කාම සංඥා, ව්‍යාපාද සංඥා හා විභිංසා සංඥා. මූලාශ්‍ර: දිස.නි: (3): 10 සංගිති සූත්‍රය-ඡෙදය 10, පි. 378, EDN: 33 Sangiti Sutta: The Chanting Together-section 10 , p. 365.

▲ සංඥාව කෙරෙහි නිබ්ද්දාව ඇතිකරගැනීම: ඒ සඳහා ඇති පිළිවෙත 6 ආකාරය:1) සංඥාව දත යුතුය- Perceptions should be understood: සංඥාව 6 සය ආකාරවේ: රූප සංඥා, ශබ්ද සංඥා,ගන්ධ සංඥා,රස සංඥා,ස්පර්ශ සංඥා, ධම්ම සංඥා.2) සංඥාවේ නිදාන සම්භවය (උත්පත්ති කරුණ) දත යුතුය (the source and origin of Perceptions should be understood) සංඥාවේ උත්පත්ති කරුණ, ස්පර්ශයය.3) සංඥාවේ විවිධත්වය (වෙමත්තතාව) දත යුතුය (the diversity of Perceptions be understood) රූප සංඥා එක් දෙයකි. එලෙස, ශබ්ද සංඥා,ගන්ධ සංඥා,රස සංඥා,ස්පර්ශ සංඥා, ධම්ම සංඥා එකිනෙකට වෙනස්ය. 4) සංඥාවේ විපාකය දත යුතුය (the result of Perceptions should be understood). සංඥාවේ විපාකය -ප්‍රතිඵලය නම් කතා ව්‍යවහාරයය. යම් ලෙසකින් හඳුනාගන්නේද, (මෙබඳු සංඥා ඇතිවසිටින්නේ ය) ඒ ඒ ලෙසින් ව්‍යවහාර කරති. (that perceptions result in expression. In whatever way one perceives something, in just that way one expresses oneself, [saying:] ‘I was percipient of such and such). 5) සංඥාවේ නිරෝධය දත යුතුය (the cessation of perceptions should be understood) ස්පර්ශයේ නිරෝධය, සංඥාවේ නිරෝධයය. 6) සංඥා නිරෝධගාමිණී ප්‍රතිපදාව දත යුතුය දත යුතුය (the way leading to the cessation of perceptions should be understood) එනම්, ආරියඅටමගය. මේ කරුණු 6 යහපත් ලෙසින් දන්නා ආරිය ශ්‍රාවකයා, නිබ්බේදක බ්‍රහ්මචරියාවට සංඥා නිරෝධය දන්නේය. මූලාශ්‍ර: අංගු.නි: (4) 6 නිපාත: 6.2.1.9 නිබ්බේධිකසූත්‍රය,පි.220,EAN:6: 63.9 Penetrative,p.355.

▲ සංඥාවේදින නිරෝධ සමාපත්තිය: පාලි: සඤ්ඤාවෙදයින නිරොධසමාපත්තියා-attainment of the cessation of perception and

feeling: සංඥාවේදින නිරෝධ සමාපත්තිය, සියලු සමාපත්ති අතරින් අග්‍රය. එම සමාපත්තියට සමවදින යෝගියාහට කිසිදු සංඥාවක් හෝ වේදනාවක් ඇති නොවේ, එලෙසින් දින 7 ක් සමාධිගතව සිටිය හැකිය. එම සමාපත්තිය, නිවන මේ ජීවිතයේදීම, විදීමට ලැබෙන අත්දැකීමක් ලෙසින් සලකයි. මේ සමාපත්තියට සමවදිමේ හැකියාව ඇත්තේ අනාගාමී උතුමන්ට හා රහතන්වහන්සේටය.

▼ සමථ හා විදර්ශනා භාවනා දියුණු කරගැනීම, සංඥාවේදින නිරෝධ සමාපත්තිය වැඩිමට උපකාරවේ. එම සමාපත්තිය පිළිබඳ ලක්ෂණ: 1) එම සමාපත්තිය පිළිබඳව පළමුව සිත වඩා ගනී, ඒ අනුව සමාපත්තියට සම වැදේ. එම සමාපත්තියට සමවදින අවස්ථාවේ යෝගියාට මෙබඳු සිත් පහළ නොවේ: මම මේ සමාපත්තියට සමවදින්නෙමි හෝ මම මේ සමාපත්තියට සමවදිමි හෝ මම මේ සමාපත්තිය ලැබුවෙමි. (when a bhikkhu is attaining the cessation of perception and feeling, it does not occur to him: 'I will attain the cessation of perception and feeling,' or 'I am attaining the cessation of perception and feeling,' or 'I have attained the cessation of perception and feeling'; but rather his mind has previously been developed in such a way that it leads him to such a state) 2) එම සමාපත්තියට සම වදින විට පළමුව වච්ඡාසංඛාරද, දෙවනුව කාය සංඛාරද, අවසානයේදී චිත්ත සංඛාරද නිරුද්ධවියයි. සටහන: 2 න ජාන සමාධියේදී වච්ඡාසංඛාර සන්සිද්දේ, සිව්වන ජාන සමාධියේදී කාය සංඛාර සන්සිද්දේ, සමාපත්තියට ඇතුළුවන අවස්ථාවේ චිත්ත සංඛාර සන්සිද්දේ. බලන්න: ESN: Note: 301, p. 1563. 3) මෙම සමාපත්තියට සම වැදුන යෝගියා මළගිය කෙනෙක් සේ පෙනේ. කෙනෙක් මිය ගියවිට ඔහුගේ ආයු පිරිහී, කාය, වච්ඡා චිත්ත සංඛාර නිරුද්ධ වේ. එහෙත් සමාපත්තියට සමවැදුන යෝගියාගේ කාය, වච්ඡා චිත්ත සංඛාර නිරුද්ධවුවත් ඔහුගේ ආයුස පිරිහීනැත, ජීවිත උණුසුම ඇත, ඉඳුරන් ශාන්තය. 4) සමාධියෙන් නික්මෙන විට, මම මේ සමාපත්තියෙන් නැගිසිටිමි ආදී සිතුවිලි යෝගියාහට පහළ නොවේ. එයට හේතුව ඒ පිළිබඳ සිත පළමුව වඩා සිටි නිසාය. සටහන: අටුවාවට අනුව: සමාපත්තියට සම වැදීමට පෙර, ඒ පිළිබඳ කාලය අදිට්ඨාන කරගනී. බලන්න: ESN: Note: 303, p. 1563. 5) සමාපත්තියෙන් නැගී සිටින යෝගියාට, පළමුව චිත්ත සංඛාරද, දෙවනුව කාය සංඛාරද, අවසානයේදී වච්ඡාසංඛාරද ඇතිවේ. 6) සමාපත්තියෙන් නැගී සිටි යෝගියා, 3 න් ආකාර වූ ස්පර්ශ (එස්ස) විදි: සුඤ්ඤත එස්ස, අනිමිත්ත එස්ස, අප්පණ්ණික එස්ස. ඔහුගේ සිත විවේකයට- නිවනට නැඹුරුවී තිබේ. බලන්න: විමොක්ඛ දොරටු තුන. මූලාශ්‍ර: සංයු.නි: (4): සළායතන වග්ග: චිත්තසංයුත්ත: 7.1.6 දුතිය කාමභු සූත්‍රය, පි. 562, ESN:41: Chitta samyutta: 6 Kāmabhū-2, p. 1440, ම.නි: (1): 1.5.4 චූලවෙදල්ල සූත්‍රය, පි. 722, EMN: 44 Cūḷavedalla Sutta-The Shorter Series of Questions and Answers, p. 379.

▼ භාවනාවේදී සංඥා හා වේදනා ඇතිවීම, සංඥාවේදින නිරෝධ සමාපත්තිය ඇතිකරගැනීමට බාධාවකි. මූලාශ්‍ර: අංගු.නි: (6): 10 නිපාත: ආකන්ඛ වග්ග, 10.2.3.2 කණ්ටක සූත්‍රය, පි.268. EAN: 10: 71.2. Thorns, p. 521.

▼ බුදුන් වහන්සේ සංඥාවේදින නිරෝධසමාපත්තිය ලබාගැනීම මෙහි දක්වා ඇත. මූලාශ්‍රය: අංගු.නි: (5) 9 නිපාත: 9.1.4.10 තප්පස්ස ගහපති සූත්‍රය, පි.534.

▲ සංඥාප්ති බහුල පුද්ගලයා- Sannaptibahula puggala: සංඥාප්ති බහුල පුද්ගලයා ලෙසින් මෙහිදී පෙන්වා ඇත්තේ, ධර්ම පරියාපත්තිය ශ්‍රවණය කර, ඒ ධර්මය අන්තර්ගත දේශනාකරන, එහෙත් සමාධිය වඩා නොගන්නා පුද්ගලයාය. ඔහු ධම්ම විභාරි නොවේ. බලන්න: ධම්ම විභාරි. මූලාශ්‍රය: අංගු.නි: (3): 5 නිපාත: අනාගතභය වග්ග: 5.2.3.3 හා 5.2.3.4 සූත්‍ර, පි.160.

සත

▲ සතයා-Being: සාමාන්‍ය ලෝකයා සතයා ලෙසින් සලකන්නේ තම තමන්ගේ පංචඋපාදානස්කන්ධයය. ධර්මයේ පෙන්වා ඇත්තේ සතයා යන්න ලෝක ව්‍යවහාරයක් පමණක් බවය. නාම රූප ක්‍රියාවලිය හැර හුදෙක් සතයෙක් නොමැත. වජිරා තෙරණිය මෙසේ දක්වා ඇත:

“...ස්කන්ධඵකතුච්චිට්‍ය, සතයා යයි ලෝකයා ව්‍යවහාර කරති. මෙහි ඇත්තේ දුක ඇතිවීම හා දුක ඇතිවී නැතිවීමය. වෙනත් දෙයක් මෙහි නොමැත, ඇත්තේ දුක ඇතිවීමය, දුක නැතිවීමය පමණි”. බලන්න: උපග්‍රන්ථය: 2. මූලාශ්‍රය: සංයු.නි: (1): සගාථවග්ග: හික්ඛුණිසංයුත්ත: 5.1.10 වජිරා සූත්‍රය, පි.272.

▼ උපදින සියලු සතයන් අතරින් මිනිසන් බව ලබන සතයෝ අල්පය, වෙනත් ලෙසින් - දුගතිගේ උපදින සතයෝ බහුල බව මෙහි පෙන්වා ඇත. මූලාශ්‍රය: අංගු.නි: (1): 1 නිපාත: 1.16.4.2 සූත්‍රය, පි.110.

▼ තණ්හාව, සත්ත්වයන්ගේ උපත ඇතිකරයි, ඔවුන්ගේ සිත් සෑම තැනටම දිවයයි, සසරට පැමිණි ඔවුන්ට, දුක නිසා මහා බිය ඇතිවේ, යහපත් කම්ම ඔවුන්ට පිහිටවේ. මූලාශ්‍රය: සංයු.නි: සගාථවග්ග: දේවනාසංයුත්ත: ජනෙනි සූත්‍ර 3කි, පි.94.

▲ සත්ත්වයන් පහළවන ස්ථාන- abodes of beings: මෙහිදී පෙන්වා ඇත්තේ මරණින් මතු, කම්මවිපාක අනුව සත්ත්වයන් උපත ලබන ස්ථාන පිළිබඳවය. ධර්මයට අනුව සත්ත්වයෝ පහළවන භව 3කි. ඒ භවයන්හි, ඇති විවිධ ස්ථාන- ලෝකයන්හි යළි උපත ඇතිවේ. සටහන: * දී.ස.නි. ඉංග්‍රීසි පරිවර්තනය (EDN) සම්පාදනය කළ මොරිස් වොල්ස්- Maurice Walshe, පොත හැඳින්වීමේදී දක්වා ඇති “ලෝකවිස්තරය”ට (cosmology) අනුව යළි උපත ලබන ස්ථාන ගැන සරල පරිවර්තනයක්:

“බුදුදහමේ, මරණින්පසු පහළවන ලෝක පිළිබඳව විස්තර සඳහන්වේ. ඒවා සදාකාලික දේවලෝක හෝ නිරයන් නොවේ, එහෙත් ඒවායේ ගතකිරීමට ඇති කාලසීමාව ඉතා දිගය, සැමදෙයක්ම නිරන්තරයෙන්ම වෙනස්වේ: ලෝක හා ලෝක ධාතු ඇතිවී නැතිවේ, සත්ත්වයෝ කර්ම ශක්තියට අනුව ඉපදී, මැරී යළි ඉපදේ...එම බියකරු තත්ත්වයෙන් මිදීමට හැකිවෙන්නේ, ධර්මය අවබෝධ කර විමුක්තිය ලැබීමෙන්ය. එතෙක්, සත්ත්වයෝ සසර දිගින් දිගට ගමන් කරති... සසර පැවැත්ම ඇත්තේ තුන්ලෝකයෙන් ඒකකය: 1) කාම ලෝකය (World of Sense-Desires) හෝ 2) රූප ලෝකය (fine-material world) හෝ 3)

අරූප ලෝකය (Formless or immaterial world). මේ තුන්ලෝකයෙන් එකක යළි උපත සකස්වේ. ඉන් ඔබ්බට ඇත්තේ එහා ඉවුර ලෙසින් හඳුන්වන ලෝකෝත්තර නිවනය, එය විස්තර කර නොහැකිය, සිය අත්දැකීමත් විදිය යුතුවේ”.

▼ සත්ත්වයන් ඇතිවෙන හව තුන: කාමහව, රූප හව හා අරූප හව (kāma-bhavo, rūpa-bhavo, arūpa-bhavo). මූලාශ්‍ර: දිස.නි: (3): 10 සංගීති සූත්‍රය- ඡෙදය 10 , පි. 380 , EDN: 33 Sangīti Sutta: The Chanting Together-section 10 , p. 366.

▲ සත්ත්වයෝ යළි උපත ලබනා තැන් 31 කි:කාම ලෝක: ස්ථාන 11 කි: පහළම ස්ථාන 4 කි-සතර අපාය: 1-4 දුගතිය (states of woe): 1 නිරය 2 අසුරලෝකය 3 ප්‍රේත ලෝකය 4 තිරිසන් යෝනිය 5 මිනිස් ලෝකය. 6-11: කාමාවචර දේවලෝක 6: 6 වාතුර්මහාරාජිකය 7 තච්ඡිසාව 8 යාමය 9 තුසිතය 10 නිර්මාණරතිය 11 පරනිර්මිත වසර්තිය. බලන්න: දේවලෝක. රූප බ්‍රහ්ම ලෝක 16කි: 12-27: 12 බ්‍රහ්ම පරිසප්පා 13 බ්‍රහ්ම පුරෝහිත 14 මහා බ්‍රහ්ම 15 පරිතතආහා 16 අපපමානහා 17 ආහස්සර 18 පරිතතසුහා 19 අපපමාන සුහා 20 සුහකිනනා 21 වෙහපඵලා 22 අසංඥසතතා 23 අවිහා 24 අතප්පා 25 සුදස්සා 26 සුදස්සි 27 අකනිට්ඨා අරූප බ්‍රහ්ම ලෝක 4 කි:28-31: 28 ආකාසානඤ්චායතනය 29 විඤ්ඤානඤ්චායතනය 30 ආකිඤ්චඤ්ඤායතනය 31 නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනය සටහන: විස්තර පිණිස බලන්න: දේවලෝක, බ්‍රහ්ම ලෝක, දුගතිය, සතර අපාය. මූලාශ්‍රය: EDN: Introduction- Cosmology, p. 30.

▲ සක්චාලාස- abodes of beings මෙහිදී, බුදුන් වහන්සේ සක්චාල වාසය කරණ ස්ථාන 9 ක් පෙන්වා ඇත: 1) නානාත්කාය නානාත්සංඤා ඇති ස්ථාන 2) නානාත්කාය ඒකත්සංඤා ඇති ස්ථාන. 3) ඒකත්කාය නානාත්සංඤා ඇති ස්ථාන 4) ඒකත්කාය ඒකත්සංඤා ඇති ස්ථාන. 5) ප්‍රතිසංවේදනා රහිත අසංඥසක්චාල 6) ආකාසානඤ්චායතනය. 7) විඤානත්තායතනය. 8) ආකිඤ්චඤ්චායතනය. 9) නෙවසඤ්ඤා නාචසඤ්ඤායතනය. මේවා නවසක්චාල යන්ය. මූලාශ්‍ර:අංගු.නි:(5):9 නිපාත:9.1.3.4 සත්තාලාස සූත්‍රය, පි. 470, EAN: 9: 24.4. Beings, p.470.

▲ සක්චයන්ගේ කාම උත්පත්ති හා සුඛ උත්පත්ති- Kama & Sukha uthpaththi: කාමයට ඇලුන සත්ත්වයන් උපතලබ්ධ ස්ථාන කාම උත්පත්තිවේ. ජාන සමාපත්ති ලබා ඒ සුවයට ඇලුන සත්ත්වයන් උපතලබ්ධ ස්ථාන සුඛ උත්පත්තිවේ. කාම උත්පත්ති 3 කි: 1) නිබඳව කාමවස්තු වලට ඇලී සිටින සක්චයන් වසන තැන්: මිනිස්ලෝකය, සතර දිව්‍ය ලෝක (වාතුර්මහාරාජිකය, තච්ඡිසාව, යාමය,තුසිතය) හා නිරයේ හැර අනාය දුගතිස්ථාන. 2) තමන් විසින් මවාගත් කාමවස්තූන් පිළිබඳව සතුටුවන දෙවියන් සිටින නිර්මාණරතිය. 3) අනුන් විසින් මවාගත් කාමවස්තූන් පිළිබඳව සතුටුවන දෙවියන් වසන පරනිර්මිත වසවර්තිය. සුඛ උත්පත්ති 3 කි: 1) පළමු ජානය ලැබූ බ්‍රහ්මකායික දෙවියන් සිටින රූප බ්‍රහ්ම ලෝකය. 2) දෙවැනි ජානය ලැබූ දෙවියන් වසන ආහස්සර දේවලෝකය. 3) තෙවැනි වැනි ජානය ලැබූ දෙවියන් වසන සුහකිනන

දෙවලෝකය. මූලාශ්‍ර:දිස.නි:(3):10 සංගීති සූත්‍රය,පි. 382,EDN: 33
Sangīti Sutta,p. 367.

▲ සත්ත්වයන්ගේ විවිධත්වය - Diversity of beings: සත්ත්වයන්ගේ විවිධත්වය පිළිබඳව බුදුන් වහන්සේ මෙසේ වදාළහ:

“මහණෙනි, සත්ත්වයෝ අදහස් වශයෙන්ම සැසඳේ: ලාමක අදහස් ඇති අය ලාමක අදහස් ඇති අය හා එකතුවේ, කලණ අදහස් ඇති අය, කලණ අදහස් ඇති අය හා එකතුවේ. අතීත කාලයේහිද සත්ත්වයෝ අදහස් වශයෙන්ම සැසඳී එක්වූහ, අනාගත කාලයේහිද සත්ත්වයෝ අදහස් වශයෙන්ම සැසඳී එකතු වේ, වර්තමානයේදීද සත්ත්වයෝ අදහස් වශයෙන්ම සැසඳී එක්වී සිටී”

“ග්‍රද්ධාව නැති අය, ග්‍රද්ධාව නැති අය සමග, ග්‍රද්ධාව ඇති අය, ග්‍රද්ධාව ඇති අය සමග එකතුවේ. එසේම: ලැජ්ජා නැති අය... ලැජ්ජා ඇති අය, පවට බියනැති අය... පවට බිය ඇති අය... එලෙස අවගුණ ඇති අය අවගුණ ඇති අය සමග ද, ගුණවත් අය, ගුණවත් අය සමගද එක්වේ. එලෙස, අවගුණ ඇතිව හැසිරෙන අය ඇසුර නිසා අයහපත් කර්ම ඇතිකරගනී, ගුණවත් අය එක්වී යහපත් කර්ම රැස්කර ගනී. මූලාශ්‍ර: සංයු.නි: (2): නිදානවග්ග: ධාතුසංයුත්ත: 2.2.5 වංකම සූත්‍රය, පි. 264 හා 3 කම්මපච්චග්ග සූත්‍ර, පි. 280, ESN:14: Dhatusamyutta: 15.5 Walking back and forth, p. 755 & III Courses of Kasmma, p. 764.

▲ සත්ත්වයන්ගේ විනාශය-Destruction of Life: සත්ත්වයන්ගේ, යනු මනුෂ්‍ය, තිරිසන්සතුන් ආදී ප්‍රාණීන් ගේ ජීවිතය, චේතනා සහගතව නැතිකිරීමය. දස අකුසලයකි, අයහපත් කම්ම විපාක ඇතිකරයි.බලන්න: ප්‍රාණසාතය.

▲ සතර අග්‍ර - Four foremost: සතර අග්‍ර ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ අග්‍ර ධර්මතාවන්ය. එවැනි,කාණ්ඩ 2 ක් බුදුන් වහන්සේ පෙන්වා ඇත: 1) අග්‍ර ශීලය, අග්‍ර සමාධිය, අග්‍ර ප්‍රඥාව හා අග්‍ර විමුක්තිය. 2) අග්‍රරූපය, අග්‍ර වේදනාව, අග්‍ර සංඥාව හා අග්‍රහවය. මූලාශ්‍ර:අංගු.නි: (2): 4 නිපාත: 4.2.3.4 පඨම අග්‍ර හා 4.2.3.5 දුතිය අග්‍ර සූත්‍ර, පි. 170, EAN: 4: 74.4 & 75.5 Foremost suttas, p. 178.

▲ සතර අග්‍රප්‍රසාද-foremost kinds of confidence: සතර අග්‍ර ප්‍රසාද නම් ධර්මය පිළිබඳව කෙනෙක් තුළ විශ්වාසය ඇතිකරන කරුණු 4 ක්ය. 1) බුදුන් වහන්සේ පිළිබඳව 2) ආර්යඅටමග ගැන 3) විරාගය නම්වූ නිවන ගැන 4) ශ්‍රාවක සංඝයා ගැන. මූලාශ්‍ර: අංගු.නි: (2): 4 නිපාත:4.1.4.4. අග්ගපාසාද සූත්‍රය, පි.92, EAN:4: 34.4 Confidence, p.161.

▲ සතර අන්ත- Four ends: බුදුන් වහන්සේ අන්ත (කොටස් -ends) ධර්මතා 4ක් පෙන්වා ඇත: 1) සක්කාය අන්තය:පංච උපාදාන ස්කන්ධයය. 2) සක්කාය සමුදය අන්තය- යළි උපත ඇතිකරන තණ්හාවය (කාම, හව හා විභව). 3) සක්කාය නිරෝධ අන්තය-තණ්හාව සහමුලින්ම නැතිවීම 4) සක්කාය නිරෝධගාමිණී පටිපදා අන්තය- ආර්යඅටමග වැඩිම. සටහන: අටුවාවට අනුව, මෙහිදී පෙන්වා ඇත්තේ, වතු සත්‍ය මගින් පංච උපාදානස්කන්ධය දැක්වීමය. බලන්න: ESN: note: 217, p. 1198. මූලාශ්‍ර: සංයු.නි: (3): ඛන්ධසංයුත්ත: අන්තවග්ග: 1.3.1.1.

අන්ත සූත්‍රය, පි. 300, ESN:22: Khandasamyutta: 103-1 Portions, p. 1096.

▲ සතර අපාය-four lower hells: සතර අපාය: නිරය, තිරිසන් අපාය, ප්‍රේත යෝනිය, අසුරනිකායය. මේවා අකුසල කර්ම විපාක විදීම පිණිස සත්ථෙය් යළි උපත ලබන දුගති ස්ථානයන්ය. බලන්න: සුගතිය හා දුගතිය, නිරය, තිරිසන් ලෝකය, ප්‍රේතලෝකය, අසුර.

▼ තුන්දොරින් පාප ක්‍රියා කරන, ආරිය උතුමන්ට නිගරු කරණ, මිථ්‍යා දිට්ඨිය ඇති මිනිසුන් සතර අපායේ යළි උපත ලබයි. මූලාශ්‍ර: ම.නි : (3): 3.3.10, දේවදුත සූත්‍රය, පි. 400, EMN:130: The Divine Messengers, p.941.

▼ ආර්ය උපවාද කම්ම නිරයේ උපතට හේතුවේ. බලන්න: ආර්ය උපවාද,

▲ සතර අපරිහානිය ධර්ම - Four Non-decline Dhamma: සතර අපරිහානිය ධර්ම යනු, මාර්ගයේ පරිහාණිය වලක්වන කරුණුය. 1) ශීලසම්පන්න බව 2) ඉන්ද්‍රිය සංවරය 3) භෝජනයෙහි පමණ දැනීම 4) නිදිවැරීමේ යෙදීම. බලන්න: අපරිහානිය ධර්ම.

▲ සතර අභිරාජකුල නාගයෝ- Sathara Abhirajakula Naga: විරූපක්ඛ, ඵරාපථ, ඡබ්‍යාපුත්ත, කණ්භාගොතමක යන විෂ සහිත නාගයන් කුලවර්ග 4 ගැන මෙහි විස්තර කර ඇත. මූලාශ්‍රය: අංගු.නි: (2): 4 නිපාත: 4.2.2.7 අභි මෙත්ත සූත්‍රය, පි.156.

▲ සතර අයහපත් ගුණ- Four bad qualities: 1.සිල්වත්තොච්ඡිම 2.මිථ්‍යා දිට්ඨිය තිබීම 3. මිථ්‍යා ආජීවය තිබීම 4. ලාභසත්කාර ආදිය ලැබීමට ඇති කැමැත්ත සංසයාට ඇති අයහපත් ගුණයන්ය. මූලාශ්‍රය: අංගු.නි: (2) : 4 නිපාත: ආපත්තිභයවග්ග: 4.5.5.1 පාපතික්ඛු සූත්‍රය. පි.484.

▲ සතර ආර්ය සත්‍ය- The Four Noble Truths: දුක්ඛ සත්‍ය, දුක්ඛ සමුදය සත්‍ය, දුක්ඛ නිරෝධ සත්‍ය, දුක්ඛ නිරෝධගාමිණි පටිපදා සත්‍ය. බලන්න: චතුරාර්ය සත්‍ය, චතුසත්‍ය.

▲ සතර අසංකේය- Sathara Asankheya: කල්පයක් තුල අසංකේයය 4 ක් ඇත. බලන්න: කල්පය, කප. මූලාශ්‍ර: අංගු.නි: (2): 4 නිපාත: 4.4.1.6 අසංකේයය සූත්‍රය, පි. 298, EAN: 4: 156.6 Eon, p. 199.

▲ සතර ආහාර: පාලි: චත්තාරො ආහාරා-Four nutriments: සතර ආහාර - සිව් පෝෂණය, මිනිසාගේ පැවැත්මට අවශ්‍ය කරුණුය : 1) භෞතික ආහාර 2) ස්පර්ශ ආහාර 3) මනෝසංවේදනා ආහාර 4) විඤ්ඤාන ආහාර. බලන්න: ආහාර.

▼ සතර ආහාර, ආධ්‍යාත්මික වර්ධනය පිණිස පිරිසිදුව අවබෝධ කර ගත යුතු ධර්මතාය. බලන්න: පරිඤ්ඤා ධර්ම. මූලාශ්‍ර: දීඝ.නි: (3): 11 දසුත්තර සූත්‍රය, පි. 483, EDN: 34: Dasuttara Sutta: Expanding Decades, p. 384.

▼ සතර ආහාර, උපත් සත්ත්වයන්ගේ පැවැත්ම පිණිස හා උපදින්නාවූ සත්ත්වයන්ට අනුග්‍රහ පිණිස වේ. සතර ආහාර තණ්හාව නිදාන කොට, තණ්හාව හේතුකොට, තණ්හාව ජාති කොට ඇත්තෝය. මූලාශ්‍ර: සංයු.නි:

(2): නිදානවග්ග: 2 ආභරවග්ග: 1.2.1 ආභාර සූත්‍රය, පි. 41, ESN: 12
Nidanasamyutta: 11.1 Nutriment, p. 623.

▲ සතර ආශ්චර්ය අද්භූතධර්මතා - The four astounding and amazing things: තථාගතයන් පහළවීම නිසා ඇතිවූ පුද්ගල, අසිරිමත් ධර්මතා 4කි.බලන්න: තථාගත.

▲ සතර ඉද්දිපාද: පාලි: චක්ඛාරො ඉද්ධිපාදා -Four bases of spiritual power-Iddhipādā: සතර ඉද්දිපාද, බෝධිපාක්ෂික ධර්මතාවකි. ආධ්‍යාත්මික මාර්ගය වඩා ගැනීමට උපකාරවන ඉද්දිපාද 4 කි: 1) වන්ද සමාධි ඉද්දිපාදය-ප්‍රධාන විරිය සහිත, 2) විරියසමාධි ඉද්දිපාදය- ප්‍රධාන විරිය සහිත 3) විත්තසමාධිඉද්දිපාදය - ප්‍රධාන විරිය සහිත, 4)විමංසා සමාධි ඉද්දිපාදය- ප්‍රධාන විරිය සහිත (desire -chanda, energy-viriya, mind -citta and investigation vīmaṃsā). සටහන්: * අටුවාවට අනුව: ධර්මයේ ඉද්දිපාද ක්‍රියා කරන ආකාර 2 කි: ඉද්ධි ප්‍රාතිභාර්ය ලැබීම - අධිප්‍රමාණ බල ලැබීම පිණිස හා විමුක්තිය ලබා ගැනීම පිණිස. මේ විධි 2 ක අරභත්වය පිණිස වේ. බලන්න: ESN: note: 246, p. 2417 ** ඉද්දිපාද පිළිබඳ විස්තර පිණිස බලන්න: සංයු.නි: (5-2): මහාවග්ග: ඉද්දිපාද සංයුත්තය. ශබ්දකෝෂ: පාසිශ: පි.153: “ඉද්ධිපාදා: සාධිපාදක ධර්මයන්, සතර සාධිපාද: සාධියට මුල්වන ධර්ම’. B.D: p. 126: “iddhi: “power”, magical power”; iddhi-pāda: roads to power or success”.

P.T. S: p.293: “the four bases of Iddhi, the Iddhipādā. They are the making determination in respect of concentration on purpose, on will, on thoughts & on investigation”.

▼ ඉද්දිපාද සසරින් එතරවීම පිණිසය: සතර ඉද්දිපාද කෙනෙක් වඩන ලද්දේනම්, බහුල කර ඇත්නම්, මෙතෙරින් එතෙරට යාම පිණිස (සසරින් නිවනට) පවතී:

“චක්ඛාරො මෙ භික්ඛවෙ, ඉද්ධිපාදා භාවිතා බහුලිකතා අපරා පාරං ගමනාය සංවත්තතනි”: මූලාශ්‍ර: සංයු.නි: (5-2): මහාවග්ග: ඉද්දිපාද සංයුත්ත: 7.1.1. අපාර සූත්‍රය, පි. 26, ESN: 51: Iddhipāda-samyutta:1.1 From the Near Shore, p.2057.

▼ සතර ඉද්දිපාද මැනවින් පුහුණුකර,වර්ධනය කරගත්විට තමන්ට කැමති කාලයක් දීර්ඝ ආයුෂ් (කල්පයක් හෝ ඊට වැඩි කලක්) විදිය හැකිබව බුදුන් වහන්සේ වදාළහ:

“...ඉධ භික්ඛවෙ භික්ඛු ජන්දසමාධි...විරියසමාධි... විත්තසමාධි... විමංසාසමාධි පධානසඬබාර සමනනාගතං ඉද්ධිපාදං භාවෙති. සො ඉමෙසං චතුත්තං ඉද්ධිපාදානං භාවිතතා බහුලිකතතා ආකඬබමානො කප්පං වා තිට්ඨෙය්‍ය කප්පාවසෙසං වා. ඉදං බො භික්ඛවෙ භික්ඛුනො ආයුසම්”. මූලාශ්‍ර: දී.ස.නි:(3):චක්‍රවර්ති සිංහනාද සූත්‍රය,ජෙදය- 26,පි.11,EDN:26 Cakkavatti Sīhanāda Sutta, p.300.

▼ ඉද්දිපාද වර්ධනය දුක නැතිකර ගැනීම පිණිසය: කෙනෙක් සතර ඉද්දි පාද දියණු කිරීම අත්හැර දැමීමේ නම්, ඔහු දුක නැති කරන ආරිය මග අත්

හැර ඇත. සතර ඉද්දිපාද මනාව දියුණු කරගැනීම ආරම්භ කළ විට, ඔහු දුක නැතිකරන ආරිය මගට බැසගත් කෙනෙක් වේ:

“යෙසං කෙසඤ්ච භික්ඛවෙ, ඉමෙ වත්තාරො ඉඤ්චපාදා වීරඤා, වීරඤා තෙසං අරියො මග්ගො සම්මාදුක්ඛකයගාමී. යෙසං කෙසඤ්ච භික්ඛවෙ, ඉමෙ වත්තාරො ඉඤ්චපාදා ආරඤා, ආරඤා තෙසං අරියො මග්ගො සම්මාදුක්ඛකයගාමී” මූලාශ්‍ර: සංයු.නි: (5-2) : ඉද්දිපාද සංයුත්ත: 7.1.2 වීරද්ධ සූත්‍රය, පි. 26 හා 7.1.3 අරිය සූත්‍රය, පි. 28, ESN: 51: Iddhipādasamyutta: 2.2 Neglected & 3.3 Noble, p. 2058-9.

▼ සතර ඉද්දිපාද මනාව වඩා ගැනීමෙන්, විපූල කරගනීමෙන්, ඒකාන්තයෙන්ම සසරට කලකිරීම ඇතිවේ (නිබ්ද්දාව). එමගින්, විරාගය, නිරෝධය, උපසමය (ශාන්තිය), අභිඤාණය, සම්බෝධිය හා නිවන සාක්ෂාත් වේ:

“වත්තාරො’ මෙ භික්ඛවෙ, ඉඤ්චපාදා භාවිතා ඛණ්ඩුලික්ඛතා එකත්තනිබ්බදාය විරාගාය නිරෝධාය උපසමාය අභිඤ්ඤාය සම්බෝධාය නිබ්බානාය සංවත්තනනි”. (Bhikkhus, these four bases for spiritual power, when developed and cultivated, lead to utter revulsion, to dispassion, to cessation, to peace, to direct knowledge, to enlightenment, to Nibbāna). මූලාශ්‍ර: සංයු.නි: (5-2) : ඉද්දිපාද සංයුත්ත: 7.1.4 නිබ්බදා සූත්‍රය, පි. 28, ESN: 51: Iddhipādasamyutta: 4.4 Revulsion, p. 2060.

▼ සතර ඉද්දිපාද පුහුණුකර, ප්‍රබල ලෙසින් වර්ධනය කළ නිසා තමන් මහත් සෘද්ධි අනුභාවයන් ලැබූ බව සනාකුමාර බ්‍රහ්මරාජයා පවසා ඇත. ඉද්දිපාද වර්ධනය පිළිබඳව මේ සූත්‍රයේ විස්තර කර තිබේ. මූලාශ්‍ර: දීඝ.නි: (2): 5. ජනවසභ සූත්‍රය, පි. 322, EDN: 18 Janavasabha Sutta (17), p. 209.

▼ උද්ධම්භාගිය සංයෝජන පහකිරීම පිණිස සතර ඉද්දිපාදයන් මනාව වැඩිය යුතුයයි බුදුන් වහන්සේ පෙන්වා ඇත. මූලාශ්‍ර: සං.නි: (5-2) : ඉද්දිපාද සංයුත්ත: උද්ධම් භාගිය සූත්‍රය පි. 84, ESN: Iddipada samyuththa, 51: 86 (10) Higher Fetters, p. 2108, අංග.නි: (6) 10 නිපාත: 2 නාථ වග්ග, 10.1.2.3. සංයෝජන සූත්‍රය, පි. 60, EAN: 10: II Protector, 13.3. Fetters, p. 496.

▼ සතර ඉද්දිපාද නිවන් මගය- අසංඛත මගය: මූලාශ්‍ර: සංයු.නි: (4): සලායතනවග්ග: අසංඛත සංයුත්ත: ඉද්දිපාද සූත්‍රය, පි. 662, ESN: 43: Asankatasamyutta: p. 7.7 Bases for Spiritual power, p. 1501.

▼ වෙනත් මූලාශ්‍ර: 1. “The Requisites of Enlightenment by Ledi Sayadaw”: BPS: Wheel: 169-172 .

▲ සතර ඉරියව්ව- Four postures: සතර ඉරියව්ව: කය හසුරුවන මූලික ක්‍රමයන්ය-හිදිම, සිටිම, ඇවිදිම හා ඇලවිසිටිම. මේ ඉරියව් පැවත්වීම පිළිබඳ සිතිය පිහිටුවා ගැනීම කායානුපස්සනාව භාවනාවේ එක් ක්‍රම විධියකි. බලන්න: භාවනා, සතර සතිපට්ඨානය.

▲ සතර කොට්ඨාශ: පාලි: චක්කාරො අන්තා- the four portions බලන්න: සතර අන්ත.

▲ සතර ඥානයෝ: පාලි: චක්කාරි ඥාණානි- Four knowledges සතර ඥාණයෝ, ආධ්‍යාත්මික වර්ධනය පිණිස උපදවා ගතයුතු ධර්මතාය: 1) ධර්මයෙහි ඥානය (ධම්ම ඥාණං) : සතර මග සතර ඵල වේ (සෝතාපන්න සිට අරහත්ඛව දක්වා ඇති මගඵල) 2) අත්වයෙහි ඥානය (අනවයෙ ඥාණං): අනුමාන ඥානය ලෙසින් ද හඳුන්වයි. චතුස්සත්‍ය අවබෝධ කරගෙන, දැන් මෙන්ම අතීතයේදීද මෙසේ දුක ආදිය පැවති යයි අවබෝධ කිරීම. 3) පර්යයයෙහි ඥානය (පරියෙ ඥාණං): අනුන්ගේ සිත් පිරිසිදු දැනගැනීමේ නුවණ. 4) සම්මුතිසෙහි ඥානය (සම්මුතියා ඥාණං) : 1-3 දක්වා ඇති ඥාන හැර ඉතිරි සියලු දේ පිළිබඳ ඇති නුවණ. බලන්න: උත්පාදයිතව්‍ය ධර්මතා. මූලාශ්‍ර: දී.ස.නි: (3):11 දසුන්තර සූත්‍රය, පි. 483, EDN: 34: Dasuttara Sutta: Expanding Decades, p. 384.

▲ සතර දීප-The four continents: ලෝකයේ අක්ෂය ලෙසින් සලකන සිනේරු කන්දට: දකුණින් පිහිටි ජම්බුද්වීපය, බටහිරින් පිහිටි අපරගොයානය, උතුරින් පිහිටි උත්තර කුරුද්දේශය හා නැගෙනහිරින් පිහිටි පුබ්බාවිදේහය සතර දීපයන්ය, සක්විති රජුගේ බල ප්‍රදේශයන්ය. බලන්න: සක්විතිරජ.

▲ සතර ධර්ම: පාලි: චක්කාරො ධම්මා- Four Dhammas: සතර ධර්මය - සිව්දහම: සෝතාපන්නවට වැඩිය යුතු ධර්මතාය: 1) සත්පුරුෂ සේවනය 2) සද්ධර්ම ශ්‍රවණය 3) යෝනිසෝමනසිකාරය 4) ධර්මානුධර්ම ප්‍රතිපදාව.

“...සපුරිසසංසෙවො, සඤ්චිතසවනං, යොනිසොමනසිකාරො, ධම්මානුධම්මසට්ඨපත්ති”. (Association with superior persons, hearing the true Dhamma, careful attention, practice in accordance with the Dhamma) බලන්න: සෝතාපන්න, සිව් දහම.

▼ මේ සතර ධර්ම වඩා ගැනීමෙන්, විපුල කරගැනීමෙන් ඇතිවන යහපත් ප්‍රතිඵලවන්නේ විවිධ ප්‍රඥා ඇතිවීමය:

“...චක්කාරො මෙ භික්ඛවෙ ධම්මා, භාවිතා බහුලිකතා: සොතාපත්තිඵල සච්ඡිකිරියාය සංවත්තනනති... සකදාගාමිඵල සච්ඡිකිරියාය... අනාගාමිඵල සච්ඡිකිරියාය... අරහත්තඵල සච්ඡිකිරියාය... පඤ්ඤාපටිලාභාය... පඤ්ඤා වුඩ්ඛියා... පඤ්ඤාවෙපුලලාය... මහාපඤ්ඤාතාය... පුට්ඨපඤ්ඤාතාය... විපුල පඤ්ඤාතාය... ගම්භීරපඤ්ඤාතාය... අසාමන්තපඤ්ඤාතාය... භූරිපඤ්ඤාතාය ... පඤ්ඤාබාහුලලාය... සීඝ්‍රපඤ්ඤාතාය... ලහුපඤ්ඤාතාය... භාසු පඤ්ඤාතාය ... ජවනපඤ්ඤාතාය... තික්ඛපඤ්ඤාතාය... නිබ්බේධික පඤ්ඤාතාය...”. අනුසස්: 1) සෝතාපන්න මගඵල - fruit of stream-entry 2) සකදාගාමි මගඵල - fruit of once returning 3) අනාගාමි මගඵල - fruit of non-returning 4) අරහත් මගඵල - fruit of arahantship 5) ප්‍රඥාව ලැබීම පිණිස (Obtaining of Wisdom) 6) ප්‍රඥාව වැඩීම පිණිස (Growth of Wisdom) 7) ප්‍රඥාවේ විස්තාරණය පිණිස (Expansion of Wisdom) 8) මහා ප්‍රඥාව පිණිස- greatness of wisdom 9) පුට්ඨ ප්‍රඥාව පිණිස- ලොව්තුරු ප්‍රඥාව- extensiveness of wisdom 10) විපුල ප්‍රඥාව පිණිස - vastness of wisdom 11) ගම්භීර ප්‍රඥාව පිණිස -

ගැඹුරු ප්‍රඥාව- depth of wisdom 12) අසමන්ත ප්‍රඥාව පිණිස-
සමකලනොහැකි ප්‍රඥාව- state of unequalled wisdom 13) භූරිප්‍රඥාව
පිණිස- බොහෝ ප්‍රඥාව-පුළුල් ප්‍රඥාව- breadth of wisdom 14) බහුල
ප්‍රඥාව පිණිස- abundance of wisdom 15) සිඝ්‍ර ප්‍රඥාව පිණිස-වහා
වැටහෙන ප්‍රඥාව-quickness of wisdom 16) ලහු ප්‍රඥාව පිණිස- යුහුව
ඇතිවෙන ප්‍රඥාව-buoyancy of wisdom 17) හාසු ප්‍රඥාව පිණිස-
හාසබ්‍රල ප්‍රඥාව- joyousness of wisdom 18) ජවන ප්‍රඥාව පිණිස-
ද්‍රවයන ප්‍රඥාව- swiftness of wisdom 19) තික ප්‍රඥාව- තියුණු ප්‍රඥාව-
sharpness of wisdom 20) නිබ්බේධක ප්‍රඥාව පිණිස- කෙලෙස්
ප්‍රභාණයට ඇති ප්‍රඥාව- penetrativeness of wisdom. සටහන: මෙහි
දක්වා ඇති ප්‍රඥාවන් පිළිබඳ විස්තර පිණිස බලන්න: බු.නි:පටිසම්භිදා 3.
ප්‍රඥාවග්ග: 3.1 ප්‍රඥා කථා, පි. 166. මූලාශ්‍ර: සංයු.නි: (5-2): සෝතාපන්න
සංයුත්ත: සප්ත ප්‍රඥාවග්ග හා මහා ප්‍රඥා වග්ග : 11.6.5 සූත්‍ර- පි. 276,
ESN: 55: Sotapatthisamyutta: VI The Wise One- Great Wisdom,
55.5 - p. 2253.

▲ සතර ධර්ම පද- 4 Dhamma Factors: සතර ධර්ම පද ලෙසින් බුදුන්
වහන්සේ පෙන්වා ඇත්තේ: 1) අනභිජ්ජාව (Non-longing) 2)
අවාසාපාදය (Good will) 3) සම්මා සතිය (Right mindfulness) 4) සම්මා
සමාධිය (Right concentration). මේවා ආරියවංශ පෙළපතට අයත්
උතුමන් සතු ගුණයන්ය. බලන්න: ආරියවංශය.

▲ සතර බ්‍රහ්ම විහාර- Four sublime states: මත්තා, කරුණා, මුදිතා
හා උපේක්ඛා යන උතුම් විහරණයන්ය. බලන්න: බ්‍රහ්මවිහාර.

▼ අන්‍යආගමිකයන් වඩන සතර බ්‍රහ්ම විහාර හා බුදු සසුනේ වඩන සතර
බ්‍රහ්ම විහාර අතර ඇති වෙනස දැනගැනීම පිණිස මෙසේ ප්‍රශ්න කළ
යුතුය යයි බුදුන් වහන්සේ පෙන්වා ඇත:

“කෙසේ වඩන ලද මත්තා...කරුණා...මුදිතා...උපේක්ඛා වේතෝ
විමුක්ති, කිනම් ගති ඇත්ද? කුමක් උතුම් කොට ඇත්ද? කිනම් අනුසස්
ඇත්ද? කුමක් කෙළවර කොට ඇත්ද?”

1) සතර බ්‍රහ්ම විහාර වැඩිය යුතු අන්දම: විචේකය, විරාගය, නිරෝධය
ඇසුරුකොට, වොසග්ගපරිනාමිව, සප්ත බොජ්ඣංග වැඩිය යුතුය. 2)
එසේ වඩන විට මෙබඳු හැකියාව ඇතිවේ: 1. යම්කිසි ප්‍රිය දෙයක්
කෙරෙහි, ප්‍රිය නොවන අරමුණු ඇතිව සිටීමට, 2. යම්කිසි අප්‍රිය දෙයක්
කෙරෙහි, ප්‍රිය අරමුණු ඇතිව සිටීමට, 3. ප්‍රිය හෝ අප්‍රිය අරමුණුවල, ප්‍රිය
අරමුණු ඇතිව සිටීමට 4. ප්‍රිය හෝ අප්‍රිය අරමුණුවල, අප්‍රිය අරමුණු ඇතිව
සිටීමට 5. ප්‍රිය හෝ අප්‍රිය අරමුණුකෙරෙහි, ප්‍රිය අප්‍රිය දෙකම දුරුකොට
උපේක්ඛා අරමුණ සහිතව සිටීම. 3) එලෙස, උපේක්ඛාව ඇතිව, සිහි ඇතිව,
මනා දැනීම ඇතිව (මත්තාවේතෝ විමුක්තිය) විසීම නිසා ශුභ
විමොක්ඛයට පැමිණිය හැකිය. මත්තා වේතෝ විමුක්තිය ශුභය
කෙළවර කොට ඇත. (අරහත්වය ලබා නොගත්තේ නම්). 4)) එලෙස,
උපේක්ඛාව ඇතිව, සිහි ඇතිව, මනා දැනීම ඇතිව (කරුණාවේතෝ
විමුක්තිය) විසීම නිසා, රූප සංඥාව ඉක්මවා ආකාසානඤ්චායතනයට
පැමිණිය හැකිය. කරුණ වේතෝ විමුක්තිය, ආකාසානඤ්චායතනය
කෙළවර කොට ඇත. (අරහත්වය ලබා නොගත්තේ නම්). 5) එලෙස,
උපේක්ඛාව ඇතිව, සිහි ඇතිව, මනා දැනීම ඇතිව (මුදිතාවේතෝ

විමුක්තිය) විසීම නිසා, ආකාසානඤ්චායතනය ඉක්මවා, විඤ්ඤාණ ඤ්චායතනයට පැමිණිය හැකිය. මුදිතාවේතෝ විමුක්තිය, විඤ්ඤාණ ඤ්චායතනය කෙළවර කොට ඇත. (අරහත්වය ලබා නොගත්තේ නම්).6) එලෙස, උපේක්ඛාව ඇතිව, සිහි ඇතිව, මනා දැනීම ඇතිව (උපේක්ඛා වේතෝ විමුක්තිය) විසීම නිසා, විඤ්ඤාණඤ්චායතනය ඉක්මවා, ආකිඤ්චඤ්ඤායතනයට පැමිණිය හැකිය. උපේක්ඛා වේතෝ විමුක්තිය ආකිඤ්චඤ්ඤායතනය කෙළවර කොට ඇත. (අරහත්වය ලබා නොගත්තේ නම්). සටහන: අන්‍යආගමික පිරිසක ගේ විමසීම මේ දේශනාවට මුල්වී ඇත. බුදුන් වහන්සේ හා ශ්‍රාවක සංඝයාට මිස, වෙනත් අයට ඒ ප්‍රශ්න ගැන පිළිතුරු දීම නොහැකිය. මූලාශ්‍රය: සංයු.නි: (5-1): මහාවග්ග:බොජ්ඣංගසංයුත්ත, 2.6.4 මෙන්ත සූත්‍රය, පි.246.

▲ සතර මග ඵල- Sathra magaphala: සෝතාපත්ත මග හා ඵලය, සකදාගාමී මග හා ඵලය, අනාගාමී මග හා ඵලය, අරහත් මග හා ඵලයය. මේවා ධර්ම මාර්ගයේ උතුම් පියවරයන්ය. බලන්න: අට්ඨපුරුෂ පුද්ගලයෝ.

▲ සතර මාර්ග ප්‍රතිපදා: පාලි: චක්කසෙසා පටිපදා- Four modes of practice: සතර මාර්ග ප්‍රතිපදා (පටිපදා)ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ ධර්ම මාර්ගය වඩාගැනීම පිණිස යොදාගන්නා ක්‍රමවේද 4 ගැනයි. ආධ්‍යාත්මික මග දියුණු කරගැනීම පිණිස යොදාගත යුතු ප්‍රතිපදා 4 ක් බුදුන් වහන්සේ පෙන්වා ඇත: 1) දුක්ඛාපටිපදා දක්ඛාභිඤ්ඤා (අවබෝධය කල්ගතවන, දුක් පිළිවෙත- Practice that is painful with sluggish direct knowledge): කෙනෙක් රාගයට... දෝෂයට...මෝහයට බලවත් ලෙසින් බරවූ ස්වභාවයෙන් යුක්තය, එම, කෙලෙස් -ආසව, වරින්වර පැනනැගී ඔහුට බලවත් වේදනා ගෙනදේ. සිත දොම්නස් වී විරිය අල්පවේ. එමනිසා, පංච ඉන්ද්‍රිය වර්ධනය ඉතා සෙමින් සිදුවේ. දුක් කෙළවර කරගැනීමට කල්යයි. එනම්, ආසව ඤය කරගැනීමට ආනන්තරික මාර්ගයට, එළඹීම ඉතා සෙමින් සිදුවේ. සටහන්: * ආසව ඤය කරගැනීමට ආනන්තරික මාර්ගයට, එළඹීම සෙමින් (ආනන්තරියං පාපුණාකි ආසවානං ඛයාය- sluggishly attains the immediacy condition for the destruction of the taints): සිතේ සමාධිය ඇතිවී විදසුන් නුවණ ලැබීම සෙමින් සිදුවේ. බලන්න: ආනන්තරික චිත්ත සමාධිය ** අටුවාවට අනුව ‘ආනන්තරිය’ යනු මාර්ගය හා ඵලය ආතර ඇති ආසන්න තත්වයයි. බලන්න: EAN: note: 851, p.624. 2) දුක්ඛාපටිපදා ඛිප්පාභිඤ්ඤා (අවබෝධය ඉක්මන්-ක්ෂණික, එහෙත් දුක් පිළිවෙත- practice that is painful with quick direct knowledge): කෙනෙක් රාගයට... දෝෂයට...මෝහයට බලවත් ලෙසින් බරවී සිටී. කෙලෙස් වරින්වර පැනනැගී ඔහුට බලවත් වේදනා ඇතිකරයි, සිත දොම්නස් කරයි. එහෙත්, ඔහුගේ පංච ඉන්ද්‍රිය උසස් ලෙසින් නැගී ඇත. එමනිසා, ඔහුට ඉතා ඉක්මනින්ම, අසාව ඤය කිරීම පිණිස, ආනන්තරික මාර්ගයට පැමිණ ආසව ප්‍රතිණය කරගත හැකිවේ. 3) සුඛාපටිපදා දක්ඛාභිඤ්ඤා (අවබෝධය කල්ගතවන, සුව පිළිවෙත-practice that is pleasant with sluggish direct knowledge): මෙහිදී, කෙනෙක් කෙලෙස් වලට තදින් බරවී නැත. එමනිසා ඔහුට දොම්නස නැත. එහෙත්, පංච ඉන්ද්‍රිය වැඩිම දුබලය. එමනිසා අසාව ඤය කිරීම පිණිස, ආනන්තරික මාර්ගයට පැමිණීම ප්‍රමාදය, දුක් කෙළවර කිරීමට කල්

ගතවේ. 4) සුඛාපට්ඨපදා ධීප්පාභික්ඛාදා (අවබෝධය ඉක්මන්, සුව පිළිවෙත-
practice that is pleasant with quick direct knowledge): කෙළෙස්
අඩුය, දොම්නස නැත, පංච ඉන්ද්‍රිය මනාව වැඩි තිබේ. ඔහු ඉතා
ඉක්මනින්ම ආසව ඤය කර, දුකින් මිදේ. මේ ප්‍රතිපදාව සෙසු
ප්‍රතිපදාවන්ට වඩා අග්‍ර යයි බුදුන් වහන්සේ වදාළහ. බලන්න: අග්‍ර දේ
විනාශවීම. මූලාශ්‍ර: අංගු.නි: (2) 4 නිපාත:පට්ඨපදා වගග, 4.4.2.1 පට්ඨපදා
සූත්‍ර 1 හා 2, පි.310, EAN: 4: 161-162 Modes of Practice, p. 201.

▼ සතර ප්‍රතිපදා- දෙවෙනි වර්ගය: ලෝකයා තුළ ඇති වෙනත් ප්‍රතිපාදා 4
ක්, බුදුන් වහන්සේ මෙසේ දක්වා ඇත: 1) අනධිවාසනා(නො ඉවසීම)
සංඛ්‍යාත අකමමා පට්ඨපදාව (the impatient practice): කෙනෙක් තමන්ට
නින්දා, පරිභව, ගැටෙන, පහර දෙන අයට පෙරලා ඒ දේ කරයි. ඔහු ශීත
උෂ්ණ, මැසි මදුරු සර්ප උවදුරු, බඩගින්න පිපාසය ද, අනුන්ගේ නපුරු
රළු වචන, බලවත් කායික වේදනා ආදිය ඉවසන්නේ නැත. 2) අධිවාසනා
(ඉවසීම) සංඛ්‍යාත බමා පට්ඨපදාව (the patient practice): කෙනෙක්
තමන්ට නින්දා, පරිභව, ගැටෙන, පහර දෙන අයට පෙරලා ඒ දේ නො
කරයි. ඔහු ශීත උෂ්ණ, මැසි මදුරු සර්ප උවදුරු, බඩගින්න පිපාසය ද,
අනුන්ගේ නපුරු රළු වචන, බලවත් කායික වේදනා ආදිය ඉවසා දරාගනී.
3) දමා පට්ඨපදාව-(ඉන්ද්‍රියදමන සංඛ්‍යාත- the taming practice): මේ
සසුනේ මහණ යහපත් ලෙසින් සය ඉන්ද්‍රිය සංවර කොටගෙන වාසය
කරයි.

4) සමා පට්ඨපදාව (අකුසල විතක්ක ව්‍යපශම සංඛ්‍යාත- the calming
practice): මේ සසුනේ මහණ උපන් කාම, ව්‍යාපාද, විහිංසා විතක්ක,
ලාමක අකුසල දහම, නො ඉවසයි, දුරු කරයි, බැහැර කරයි, සමනය
කරයි, අවසන් කරයි, සහමුලින්ම නැතිකර දමයි. මූලාශ්‍ර:අංගු.නි: (2): 4
නිපාත:පට්ඨපදා වගග, 4.4.2.4 පට්ඨපදා සූත්‍ර 2 කි, පි.316, EAN: 4: 164-
165 Patience-2, p. 202.

▲ සතර මහා භූතයෝ-The four Great Elements: පඨවි, ආපො,
තෙජෝ, වායෝ යන ධාතුන් සතර මහා භූතයන්ය, සතර මහා ධාතු
ලෙසින්ද පෙන්වා ඇත. පංච උපාදානස්කන්ධ යේ රූපස්කන්ධය සකස්වී
ඇත්තේ මේ සිව් භූතයන් ගෙනි. බලන්න: භාවනා, ධාතු, මහාභූත.
සටහන: ම.නි. ධාතුචිහංග සූත්‍රයේ මේ පිළිබඳ විස්තරාත්මකව දක්වා ඇත.

▲ සතර යොග: පාලි: වක්කාරො යොගා-four yokes-bonds: යොග නම්
බැඳීම- බැඳීමය. සසරට කෙනෙක් බැඳ තබන බැඳීම 4 සතර යොගයේ
දක්වා ඇත: 1) කාම යොගය 2) භව යොගය 3) දිට්ඨි යොගය 4) අවිජ්ජා
යොගය (The bond of sensuality, the bond of existence, the bond of
views, and the bond of ignorance) මේවා කෙළෙස් බැඳීම්. එම යොග
වලින් ගැලවීම විසංයොගය වේ. බලන්න: සතර විසංයොග.

▼ සතරයොග ඇතිවීම හා ඒවා නැතිකර ගැනීම:: 1) කාම යොගය:
කෙනෙකුට, කාමයේ ඇතිවීම, නැතිවීම, ආස්වාදය, ආදීනවය හා
නිස්සරණය ගැන යථා අවබෝධය නැත. එමනිසා, ඔහුට වස්තු කාමයෙහි
යම් ආශාවක්, සොම්නසක්, සෙනෙහසක්, මත්වීමක්, පිපාසයක්,
පරිදාහයක්, කාමයෙහි බැසගැනීමක්, තණ්හාවක් ඇතිවේද, එය කාම
යොගය ය.

“කතමො ව භික්ඛවෙ කාමයොගො? ... එකච්චො කාමානං සමුදයඤ්ච අත්ථගමඤ්ච අස්සාදඤ්ච ආදීනවඤ්ච නිස්සරණඤ්ච යථාභූතං අස්සජානතො යො කාමෙසු කාමරාගො කාමනඤ්ඤි කාමසිනෙහො කාමමුච්ඡා කාමපිපාසා කාමපරිලාභො කාමජේඛාසානං කාමතණ්හා සානුසෙති...” (Here, someone does not understand as they really are the origin and the passing away, the gratification, the danger, and the escape in regard to sensual pleasures. When one does not understand these things as they really are, then sensual lust, sensual delight, sensual affection, sensual infatuation, sensual thirst, sensual passion, sensual attachment, and sensual craving lie deep within one in regard to sensual pleasures. This is called the bond of sensuality). සටහන: පස්කම් සැපයට ඇති ඇල්ම කාම යොගය ය. 2) හව යොගය: කෙනෙක්හට, හවයේ ඇතිවීම, නැතිවීම, ආස්වාදය, ආදීනවය හා නිස්සරණය ගැන යථා අවබෝධය නැත. එමනිසා, ඔහුට හවය පිළිබඳ යම් ආශාවක්, සොම්නසක්, සෙනෙහසක්, මත්වීමක්, පිපාසයක්, පරිදාහයක්, හවයේ ගැලිසිටීමක්, හව තණ්හාවක් ඇතිවේද, එය හව යොගය ය. සටහන: රූප හා අරූප හවයන් පිළිබඳ ඇති කැමැත්ත හව යොගය ය. 3) දිට්ඨි යොගය: කෙනෙක්, දිට්ඨි ඇතිවීම, නැතිවීම, ආස්වාදය, ආදීනවය හා නිස්සරණය ගැන යථා අවබෝධය නැත. එමනිසා, ඔහුට දිට්ඨි පිළිබඳ යම් ආශාවක්, සොම්නසක්, සෙනෙහසක්, මත්වීමක්, පිපාසයක්, පරිදාහයක්, ගැලිසිටීමක්, දිට්ඨි තණ්හාවක් ඇතිවේද, එය දිට්ඨි යොගය ය. 4) අවිජ්ජා යොගය: කෙනෙක්, සය ආකාරවූ ස්පර්ශ ආයතනයන්, ඇතිවීම, නැතිවීම, ආස්වාදය, ආදීනවය හා නිස්සරණය ගැන යථා අවබෝධය නැත. එමනිසා, ඔහුට සය ස්පර්ශ ආයතන පිළිබඳව නුවණක් නොමැත. එනිසා ඔහු අවිජ්ජාවේ ගැලිසිටී, එය අවිජ්ජා යොගය වේ. (Here, someone does not understand as they really are the origin and the passing away, the gratification, the danger, and the escape in regard to the six bases for contact. When one does not understand these things as they really are, then, ignorance and unknowing lie deep within one in regard to the six bases for contact. This is called the bond of ignorance). මේ සතර යොග වලින් මිදීමේ ක්‍රමවිධිය පිළිබඳව බලන්න: සතර විසංයොග. මූලාශ්‍ර: අංගු.නි: (2): 4 නිපාත:4.1.1.10 යොග සූත්‍රය, පි. 42, EAN:4: 10.10 Bonds, p. 151.

▼ සතර යොග ආධ්‍යාත්මික වර්ධනයට හානිය ගෙන දෙන ධර්මතාය, ආපාය ගාමීය. බලන්න: භානභාගිය ධර්ම. මූලාශ්‍ර: දීඝ.නි: (3): 11 දසුත්තර සූත්‍රය, පි. 483, EDN: 34: Dasuttara Sutta: Expanding Decades, p. 384.

▼ සතර යොග ගැන මනා අවබෝධය ලැබීමට හා ඒවා ප්‍රතීණය කිරීමට ආරිය අටමග වර්ධනය කරගතයුතුවේ. බලන්න: යොගකෙබමය. මූලාශ්‍ර: සංයු.නි: (5-1): මහාවග්ග: මග්ගසංයුත්ත: ඔසවග්ග: 1.16 යොග සූත්‍රය, පි. 160, ESN: Maggasamyutta: 45: Floods: 172.2 Bonds, p. 1719.

▼ කායගතා සතිය වඩාගැනීමෙන් සතර යොගයෙන් ගැලවිය හැකිවේ. බලන්න: කායගතා සතියේ ප්‍රති ලාභ. මූලාශ්‍ර: අංගු.නි: (1): 1 නිපාත:

කායගතාසනි වග්ග සූත්‍ර, පි. 125, EAN:1: Mindfulness Directed to the Body, p.52.

▲ සතරවරම් දෙවියෝ- Sathravaram Deviyo: සිව්වරම් දෙවියෝ, ලෝකපාලක දෙවියෝ ලෙසින්ද හඳුන්වති. බලන්න: වාතුර්මභාරාජික දෙව්ලොව

▲ සතර විපල්ලාස - Four perversions - distortions-inversion :

විපල්ලාස යනු ඇතිසැටිය- යථාබව නොදැකීම හෙවත් සත්‍ය වැරදි ලෙස අවබෝධ කිරීමය, විපරියාස කිරීමයය. අවිද්‍යාව නිසා මේවා ඇතිවේ.

සතර විපල්ලාස ඇතිවීම: සංඥා, චිත්ත, දිට්ඨි නිසා සතර විපල්ලාස

ඇතිවේ: 1) අනිත්‍ය දේ නිත්‍ය යයි ගන්නා සංඥා, චිත්ත, දිට්ඨි

විපල්ලාසය. 2) දුක් දේ සැප (සුඛ) යයි ගන්නා සංඥා, චිත්ත, දිට්ඨි

විපල්ලාසය. 3) අනාත්ම දේ ආත්ම යයි ගන්නා සංඥා, චිත්ත, දිට්ඨි

විපල්ලාසය. 4) අසුභ දේ සුභය යයි ගන්නා සංඥා, චිත්ත, දිට්ඨි

විපල්ලාසය.. (...there are these four inversions of perception,

inversions of mind, and inversions of view. What four? (1) The

inversion of perception, mind, and view that takes the

impermanent to be permanent; (2) the inversion of perception,

mind, and view that takes what is suffering to be pleasurable (3)

the inversion of perception, mind, and view that takes what is non-

self to be self; (4) the inversion of perception, mind, and view that

takes what is unattractive to be attractive).

මේවා දිට්ඨිය ඇතිවීම නිසා විපල්ලාස ඇතිවේ, ඔවුන් මාරයාගේ බැම්මට

හසු වූ පුද්ගලයන්ය, ඔවුන් ඉපදී මැරී යළි ඉපදී සසර සැරිසරයි. සතර

විපල්ලාස වලින් මිදීම: 1) අනිච්ච දේ අනිච්ච යන සංඥාව, චිත්තය හා

දිට්ඨිය ඇතිවීමෙන් 2) දුක ගෙනෙදෙන දේ දුකය යන සංඥාව, චිත්තය

හා දිට්ඨිය ඇතිවීමෙන් 3) අනාත්ම දේ අනාත්මය යන සංඥාව, චිත්තය

හා දිට්ඨිය ඇතිවීමෙන් 4) අසුභ දේ අසුභය යන සංඥාව, චිත්තය හා

දිට්ඨිය ඇතිවීමෙන්. ධර්මය යහපත් ලෙසින් අවබෝධ කරගන්නා

පුද්ගලයෝ, සම්මා දිට්ඨිය ඇතිකර, විපල්ලාස වලින් මිදී දුකෙන්

නිදහස්වේ යයි බුදුන් වහන්සේ වදාළහ. සටහන: සොනාපත්ති මගඵල

ලැබූවිට - සියලු විපල්ලාස නිසා ඇතිවන නිව්ඛව නැතිවී අනිච්ච බව

අවබෝධ වේ, ආත්ම බව නැතිවී අනාත්ම බව අවබෝධ වේ. එසේම

අසුභ දේ සුභ යයි ගැනීම හා දුක දේ සැප යයි ගැනීම තුනිවියයි.

අනාගාමී මගඵල සාක්ෂාත්වූවිට සංඥා විපල්ලාස හා චිත්ත විපල්ලාස

නිසා ගන්නා අසුභ දේ සුභය යන්න නැතිවේ. අරහත් මගඵල

සාක්ෂාත්වූවිට සංඥා විපල්ලාස හා චිත්ත විපල්ලාස නිසා ගන්නා දුක

සැපයක් යන්න සහමුලින්ම නැතිවේ. බලන්න: සිංහල විසුද්ධිමග,

පරිච්ඡේදය: 22, පි. 1069. මූලාශ්‍ර: අංගු.නි: (2): 4 නිපාත: 4.1.5.9

විපල්ලාස සූත්‍රය, පි. 122, EAN:4: 49.9 Inversions, p. 168.

▼ වෙනත් මූලාශ්‍ර: 1. The Manual of Insight by Ledi Sayadaw Mahathera: Wheel 31-32: BPS, 2007.

▲ සතර විසංයෝග:පාලි: චක්කාරො විසංයෝගො- four unyoking: සතර විසංයෝග යනු සතර යෝගයන් (සසරට බැඳ තබන බැඳීම්) ගලවා දැමීමය.

බලන්න: යෝග.

▼ සතර විසංයෝග: කාම විසංයෝගය, භව විසංයෝගය, දිට්ඨි විසංයෝගය හා අවිජ්ජා විසංයෝගය ය. සසර බැඳ තබන බැමි වලින් නිදහස්වීම ආධ්‍යාත්මික මාර්ගයට විශේෂ බවක් ගෙනෙදේ (ආධ්‍යාත්මික වර්ධනයට විශේෂයෙන්ම උපකාරිවන කරුණු විසේසභාගිය ධර්ම වේ). සතර විසංයෝග විසේසභාගිය ධර්මතා වේ. සටහන: සෝතාපත්ත මගඵල ලැබීම දිට්ඨි විසංයෝගයට හේතුවේ. අසුභ භාවනාව වඩා ලබන ජාන සමාපත්ති පදනම් කර ලබන ආනගාමි මග කාම විසංයෝගයට හේතුවේ. අරහත්වයට පත්වීම නිසා භව විසංයෝගය හා අවිජ්ජා විසංයෝගය ඇතිවේ. බලන්න: විසේසභාගිය ධර්ම. මූලාශ්‍ර: දී.ස.නි: (3):11 දසුත්තර සූත්‍රය, පි. 483, EDN: 34: Dasuttara Sutta: Expanding Decades, p. 384.

▼ සතර විසංයෝගය පිළිබඳ ක්‍රම විධිය: 1) කාම යෝගය විසංයෝග කරගැනීම (severance of the bond of sensuality): කෙනෙකුට, කාමයේ ඇතිවීම, නැතිවියාම, ආස්වාදය, ආදීනවය හා නිස්සරණය ගැන යථා අවබෝධය ඇත. එමනිසා, ඔහුට වස්තු කාමයෙහි යම් ආශාවක්, සොම්නසක්, සෙනෙහසක්, මත්වීමක්, පිපාසයක්, පරිදාහයක්, කාමයෙහි බැසගැනීමක්, තණ්හාවක් නොමැත, එය කාම යෝගයෙන් නිදහස්වීමය. 2) භව යෝගය විසංයෝග කරගැනීම (severance of the bond of existence): කෙනෙකුට, භවයේ ඇතිවීම, නැතිවියාම, ආස්වාදය, ආදීනවය හා නිස්සරණය ගැන යථා අවබෝධය ඇත. එමනිසා, ඔහුට භවය පිළිබඳ යම් ආශාවක්, සොම්නසක්, සෙනෙහසක්, මත්වීමක්, පිපාසයක්, පරිදාහයක්, භවයේ ගැලිසිටීමක්, භව තණ්හාවක් ඇතිනොවේ, එය භව යෝගයෙන් නිදහස්වීමය. 3) දිට්ඨි යෝගය විසංයෝග කරගැනීම: (severance of the bond of views) කෙනෙකුට, දිට්ඨි ඇතිවීම, නැතිවියාම, ආස්වාදය, ආදීනවය හා නිස්සරණය ගැන යථා අවබෝධය ඇත. එමනිසා, ඔහුට දිට්ඨි පිළිබඳ යම් ආශාවක්, සොම්නසක්, සෙනෙහසක්, මත්වීමක්, පිපාසයක්, පරිදාහයක්, ගැලිසිටීමක්, දිට්ඨි තණ්හාවක් ඇතිනොවේ, එය දිට්ඨි යෝගයෙන් නිදහස්වීමය. 4) අවිජ්ජා යෝගය විසංයෝග කරගැනීම (severance of the bond of ignorance): කෙනෙකුට, සය ආකාරවූ ස්පර්ශ ආයතනයන්, ඇතිවීම, නැතිවියාම, ආස්වාදය, ආදීනවය හා නිස්සරණය ගැන යථා අවබෝධය ඇත. ඔහුට සය ස්පර්ශ ආයතන පිළිබඳව නුවණ ඇත. එනිසා ඔහුට අවිජ්ජාව ඇතිනොවේ, ඔහු අවිජ්ජා යෝගයෙන් නිදහස් වී ඇත. මූලාශ්‍ර: අංගු.නි: (2): 4 නිපාත:4.1.1.10 යෝග සූත්‍රය, පි. 42, EAN:4: 10.10 Bonds, p. 151.

▲ සතර වොහාරධර්ම : පාලි: චක්කාරො වොහාරො - four kinds of expression: ධර්මයට අනුව සතරවොහාර ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ: ඇසෙන් දැකීම, කණෙන් ඇසීම, නාසය, දිව හා කයෙන් දැනීම-විඳීම හා සිතෙන් සිතීමය “...දීට්ඨ දිට්ඨවාදිකා, සුතෙ සුතවාදිකා, මුතෙ මුතවාදිකා, විඤ්ඤාතෙ විඤ්ඤාතවාදිකා”

එනම්: දක්නා ලද්දෙහි , දකිනා ලද බව (දෘෂ්ටවාදිබව) , අසන ලද්දෙහි ශ්‍රවණවාදිබව, ගන්ධ රස ස්පර්ෂ (ආදී විඳීම) මුතයෙහි මුතවාදිබව, විඤානහි විඤානවාදිබව. (One speaks of the seen as it was seen; one speaks of the heard as it was heard; one speaks of the sensed as it was sensed; one speaks of the cognized as it was cognized). සතර

වොහාරයන් උපාදාන නොකර, ආසවයන් ගෙන් මිදීම විසුද්ධිය ලැබීමය- අරහත්වයට පත්වීමය. සටහන: මේ ධර්මතා ක්ෂණිකව අවබෝධ කරගත් බහියා දාරුවාර්ය, අරහත්වය ලබාගති. බලන්න: උපග්ගන්ථය:1 මූලාශ්‍ර: ම.නි : (3): 3.3.2. ඡබ්බිසෝධන සූත්‍රය, පි. 158, EMN: 112: The Six fold Purity -Chabbisodhana sutta p. 814.

▼ පාතජ්ජන පුද්ගලයා සතර වෝහාර ධර්ම හඳුනාගන්නා ආකාරය: පාතජ්ජනයා ඇසෙන් දුටු රූපය, කණට ඇසුන ශබ්දය, නාසයට, දිවට හා කයට දැනුන විදීම (ගඳසුවද-රස හා පහස) තමාගේ යයි තණ්හාවෙන් හා මානසෙන් යුතුව හඳුනාගනී. සක්කාය දිට්ඨිය ඇති නිසා ඔහු සතර වෝහාර ධර්මතා තමාගේ යයි සලකයි (යථාභූත ඥානය නොමැතිනිසා). උසස් පුහුණුවේ යෙදුන භික්ෂුව (සේබ) සතර වෝහාර ධර්මවතාවන්හි නියම ස්වභාවය දැනී, එමනිසා ඒවා මගේයයි අල්වා නොගැනීමට පුහුණුවේ. රහතන්වහන්සේ එම ධර්මතා පිළිබඳව යථාඅවබෝධය ලබා ඇත. මූලාශ්‍ර: ම.නි:(1):1.1 මූලපරියාය සූත්‍රය,පි.22, EMN:1: Mūlapariyāya Sutta, p.61.

▲ සතර සංග්‍රහ වස්තු- four things for the welfare and happiness: සතර සංග්‍රහ වස්තු යනු ගිහියන්ට, යහපත් ජීවිතයක් පවත්වා ගැනීම පිණිස බුදුන් වහන්සේ වදාළ කරුණු 4 ගැනය: උට්ඨාන සම්පත, ආරක්ෂා සම්පත, කල්‍යාණ මිත්‍ර සම්පත, හා සමජීවිතය පවත්වා ගැනීම. බලන්න: ගිහිජීවිතය යහපත්ව ගතකිරීම. සටහන: සෙසු අය සමග යහපත් සම්බන්ධතාවයක් පවත්වාගැනීමට උපකාරීවන සංග්‍රහ වස්තු 4 ක් අංගු.නි: (2): 4 නිපාතයේ පෙන්වා ඇත: දානය (ත්‍යාගශීලිබව) , ප්‍රියවචන, යහපත් චර්යාව, සමානාත්මතාවය. (...there are these four means of sustaining a favorable relationship. What four? Giving, endearing speech, beneficent conduct, and impartiality). මූලාශ්‍ර: අංගු.නි: (5): 8 නිපාත: 8.2.6.4 ව්‍යාගපජ්ජ සූත්‍රය, පි 256,EAN: 8: 54 .4 Dīghajāṇu, p 441, අංගු.නි: (2) 4 නිපාත: 4.1.4.2 සංග්‍රහ වස්තු සූත්‍රය, පි. 88, EAN:4: 32.2 Sustaining, p. 160.

▲ සතර සතිපට්ඨානය: පාලි: වක්ඛාරො සතිපට්ඨානා-Four foundations of mindfulness: සතර සති පට්ඨානය ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ සතිය පිහිටුවා ගැනීම පිණිස බුදුන් වහන්සේ පෙන්වා වදාළ ක්‍රම විධි 4 ය: කායානුපස්සනාව, වේදනානුපස්සනාව, චිත්තානු පස්සනාව හා ධම්මානුපස්සනාවය. සතර සතිපට්ඨානය බෝධිපාක්ෂික ධර්මයකි. මූලාශ්‍ර:ම.නි: (1): 1.1.10 සතිපට්ඨාන සූත්‍රය, පි. ම.නි: (3): 3.2.8 අනාපානසති සූත්‍රය, පි. 240, EMN:118: Ānāpānasati Sutta- Mindfulness of Breathing, p. 861, දීඝ.නි: (2): 9 මහාසතිපට්ඨාන සූත්‍රය, පි. 451, EDN:22 Mahāsatipaṭṭhāna Sutta: The Greater Discourse on the Foundations of Mindfulness, p. 246. ශබ්දකෝෂ: පා.සි.ශ: පි.497 : “සති’: සමෘතිය, සිහිය’, ‘සතිපට්ඨාන’: සිහිය පිහිටවීම”. B.D: p. 307: “sati’: mindfulness; ‘satipaṭṭhāna: the 4 foundation of mindfulness: body, feeling, mind and mind objects”. P.T.S: p. 1514: “four satipaṭṭhānas, referring to the body, the sensations, the mind, and phenomena respectively”.

▼ සතර සති පටියානය ආධ්‍යාත්මික ජීවිතය වර්ධනය කරගැනීම පිණිස දියුණු කර ගත යුතු ධර්මතා ය- භාවේතබ්බ ධර්මයන්ය:

“ කතමෙ වත්තාරො ධම්මා භාවේතබ්බා ? වත්තාරො සතිපට්ඨානා: ඉධාචුසො භික්ඛු කායෙ කායානුපස්සි විහරති ආතාපි සම්පජානො සතිමා විනයො ලොකෙ අභිජ්ඣා දොමනස්සං-(පෙරමෙන්) වෙදනානුසුපස්සි... විත්තානුසුපස්සි... ධම්මානුසුපස්සි ...”. ‘ මේ මහණ, කෙලෙස් තවන වීරිය ඇතිව, නුවණ හා සිහිය ඇතිව, ලෝකය කෙරෙහි ඇති සියලු අභිජ්ජාව-දැඩි ආශාව හා දොමනස බැහැර කර කායානුපස්සනාව... වෙදනානුසුපස්සනාව... විත්තානුපස්සනාව හා ධම්මානුසුපස්සනාව වඩයි’. බලන්න: භාවේතබ්බ ධර්ම. මූලාශ්‍ර: දී.ස.නි : (3): 11 දසුත්තර සූත්‍රය, පි. 483, EDN: 34: Dasuttara Sutta: Expanding Decades, p. 384.

▼ සතර සති පටියානය නිවන් මගය- අසංඛත මගය: මූලාශ්‍ර: සංයු.නි: (4): සළායතන වග්ග:අසංඛත සංයුත්ත: 9.1.5. සති පටියානය සූත්‍රය, පි. 662, ESN: Asankatasamyutta: p. 1493.

▼ නිවන පසක් කිරීම පිණිස ඇති එකම මග සතර සතිපට්ඨානය යයි, බුදුව, අප්පාල නුගරුක මුල වැඩසිටි බුදුන් වහන්සේට විත්ත විතර්කයක් ඇතිවූ බව මෙහි දක්වා ඇත. ඒ අවස්ථාවේ එහි පැමිණි සහම්පති බ්‍රහ්මරාජ එය පිළිගත් බවද මේ සූත්‍රයේ පෙන්වා ඇත. මූලාශ්‍ර: :සංයු.නි: (5-1): මහාවග්ග: බොජ්ඣංගසංයුත්ත:3.2.8 බ්‍රහ්මසූත්‍රය, පි.328.

▲ සතර සමාධි: පාලි: වත්තාරො සමාධායො- Four Samadhi: සතර සමාධි ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ, අවබෝධය පහසු නැති (දුෂ්ප්‍රතිවිධ්‍ය) සමාධි 4 ක් ගැනය: 1) භ්‍යානාගික සමාධිය (භ්‍යානාගිකයො- conducting to decline) : නිවරණ පහවී නොමැති නිසා මේ සමාධිය මර්ගයේ පිරිහීම ඇති කරයි, එහෙත් ඒ බව අවබෝධ කරගැනීම පහසු නොවේ. 2) ස්ථිතිභාගික සමාධිය (ස්ථිතිභාගිකයො- conducting to stasis): පිරිහීම හෝ වැඩීම නැති ව පවතින සමාධිය 3) විශේෂභාගික සමාධිය (විශේෂභාගිකයො- conducive to distinction): මාර්ගයේ විශේෂත්වය ඇතිකර ගැනීමට හේතුවන සමාධියය. 4) නිබ්බේදභාගික සමාධිය (නිබ්බේදභාගිකයො- conducive to penetration) නිවන පිණිස පවතින සමාධිය. බලන්න: දුෂ්ප්‍රතිවිධ්‍ය ධර්මතා. මූලාශ්‍ර: දී.ස.නි: (3): 11දසුත්තර සූත්‍රය, පි. 483, EDN: 34: Dasuttara Sutta: Expanding Decades, p. 384.

▲ සතර සාන්ද්‍රාෂ්ටික දාන ඵල- Sathra sandrustika dana phala: යහපත් ලෙසින් දෙන දානය නිසා මේ ජීවිතයේදීම, තමාටම දැකිය හැකි ඵල, ප්‍රතිලාභ, සාන්ද්‍රාෂ්ටික දාන ඵලවේ.1) බොහෝ දෙනාට ප්‍රියවීම 2) සත්පුරුෂ ඇසුර ලැබීම 3) කිර්තිය පැතිරීම 4) ඕනෑම පිරිස් මුළුතමට නිර්භයව ඵලභීමට හැකියාව ඇත. සටහන්: * පරලොව විපාකය නම් සුගතියේ උපත ලැබීම. ** මේ දේශනාව වදාළේ, සිහසේනාපතිටය. මූලාශ්‍රය: අංගු.නි: (3) 5 නිපාත: 5.1.4.4. සිහසේනාපති සූත්‍රය, පි.82,

▲ සතර සමාක් ප්‍රධාන වීරිය- The four right efforts: සතර සමාක් ප්‍රධාන වීරිය (පධාන-ප්‍රධන් වීරිය), බෝධිපාක්‍යාධර්මතාවකි. උපන් අකුසල නැතිකරගැනීමට, නූපන් අකුසල ඇතිනොකරගැනීමට, නූපන් කුසල ඇතිකරගැනීමට, උපන් කුසල ආරක්ෂා කරගනිමින් දියුණු කිරීමට

ගන්නා වීරිය සතර සතර සමයක් ප්‍රධාන වීරිය ලෙසින් මෙහි පෙන්වා ඇත. අරහත්වය පිණිස මේ වීරිය වැඩිය යුතුය. **බලන්න:** ප්‍රධන් වීරිය. බුදුන් වහන්සේ මෙසේ වදාළහ:

“සමයක් ප්‍රධාන වීරිය ඇති, සසරවටය නැමති මාරයාගේ ආදිපත්‍යය මැඩ සිටින ඒ රහතුන් අනිස්සිතය, ජාති මරණ භිය කෙළවර කර ඇත. සන්තුෂ්ටිය ඇති ඒ රහතුන් මාරසේනාව පරදවා, තණ්හාව පහ කරගත් සුඛිතයෝ වෙති”. **මූලාශ්‍රය:** අංගු.නි: (2) 4 නිපාත: වරවග්ග: 4.1.2.3 පධාන සූත්‍රය, පි.52.

▼ **සතර ප්‍රධන් වීරියකිරීම:** සතර ආකාරයෙන් වීරිය ඇතිකර ගතයුතුවේ: 1) සංවරජපධාන වීරිය: සය ඉන්ද්‍රිය සංවර කරගැනීම 2) පහාණජපධාන වීරිය: උපන් අකුසල චිත්තය පහකර ගැනීම 3) භාවනාජපධාන වීරිය: විවේකය, විරාගය, නිරෝධය නිස්සිත කරගෙන, නිවන අරමුණුකොට සප්ත බොජ්ඣංග වැඩීම . 4) අනුරක්ඛනජපධාන වීරිය: සමාධි නිමිත්ත මැනවින් රැකීම. **සටහන:** සමාධි නිමිත්ත ලෙසින් මෙහි පෙන්වා ඇත්තේ : අට්ඨක සංඥාව, පුලවක සංඥාව, චිතීලක සංඥාව, වීජුබ්බක සංඥාව, විච්ඡේදක සංඥාව, උද්ධමානක සංඥාවය. **බලන්න:** භාවනා. **මූලාශ්‍රය:** අංගු.නි (2) 4 නිපාත: වරවග්ග: 4.1.2.4 සංවරජපධාන සූත්‍රය, පි.54.

▲ **සතර ශ්‍රමණ ඵල:** පාලි: **චත්තාරො සාමඤ්ඤඵලානි**- Four fruits of the ascetic life: සතර ශ්‍රමණ ඵල යනු ශ්‍රමණභාවය පියවරින් පියවර දියුණුකර ගැනීම නිසා ලැබෙන යහපත් ඵල විපාකයන්ය: සොතාපන්න, සකදාගාමී, ආනගාමී හා අරහත් ඵල ලැබීමය. **සටහන:** ශ්‍රමණ ඵල ගැන විස්තර පිණිස **බලන්න:** ම.නි: ශ්‍රමණඵල සූත්‍රය.

▼ **සතර ශ්‍රමණ ඵල, සවිජ්ඣාතබ්බ ධර්ම (සාක්ෂාත් කරගතයුතු - ප්‍රත්‍යක්ෂ කලයුතු) දේය, නිවන පිණිස පවතී:**

“ කතමෙ චත්තාරො ධම්මා සවිජ්ඣාතබ්බා ? චත්තාරි සාමඤ්ඤඵලානි: සොතාපන්නිඵලං, සකදාගාමීඵලං, ආනාගාමීඵලං, අරහත්තඵලං...” . **මූලාශ්‍ර:** දීඝ.නි : (3) : 11 දසුත්තර සූත්‍රය, පි. 483, EDN: 34: Dasuttara Sutta: Expanding Decades, p. 384.

▼ **කායගතා සතිය වඩාගැනීමෙන් සතර ශ්‍රමණ ඵල ඇතිවේ.: බලන්න:** කායගතා සතියේ ප්‍රති ලාභ. **මූලාශ්‍ර:** අංගු.නි: (1) : 1 නිපාත: කායගතාසති වග්ග සූත්‍ර, පි. 125, EAN:1: Mindfulness Directed to the Body, p.52.

▲ **සතිය:** පාලි: සතො- mindful: ධර්මයට අනුව සතිය-සිහිය, තිබීම ආධ්‍යාත්මික මාර්ගය වඩා ගැනීමට උපකාරීවේ. පැරණි කල කී දේ නුවණින් මතක් කිරීම සතියේ කාර්ය ය. එමගින්, යම් අකුසලයක් කරන්නට යන විට සිහිය මගින් එය නරක දෙයක් බව මතක්කර දීම නිසා අකුසලයෙන් ගැලවීමට හැකිවේ. සිහිය මානව වර්ධනය කරගෙන, ජාන සමාපත්ති ලබා ගත් කෙනෙකුට පෙර ජාති සිහිකර ගැනීමේ නුවණ ඇතිවේ. සතිය මගින් සතර සති පටිඨාන භාවනාව දියුණු කර ගත හැකිවේ. බුද්ධානුස්සති ආදීවූ අනුසති භාවනා වඩා ගැනීමට යහපත් සතිය උපකාරීවේ. ධර්මයේ සතිය ඉන්ද්‍රියක් හා බලයක් ලෙසින් පෙන්වා ඇත. සම්මා සතිය- යහපත්ව සිහිය පවත්වා ගැනීම ආර්ය අටමගේ එක්

අංගයකි, සප්ත බොජ්ඣංග ධර්මතාවයකි. සියලු ධර්මතා සිහිය අධිපති කොට ඇතැයි බුදුන් වහන්සේ වදාළහ:

“සතාධිපතෙය්‍යා සබ්බෙ ධම්මා”.

බලන්න: සබ්බෙ ධම්මා, සම්ප්‍රජන්‍යය. සටහන: ආධ්‍යාත්මික වර්ධනය පිණිස සතිය හා සම්ප්‍රජන්‍යය එකක්ව ගෙන කටයුතු කළයුතුය.

ශබ්දකෝෂ: පා.සිං.ශ: පි. 497: “සති: සමානිය, සිහිය”. B.D: p. 165: “Mindfulness: is one of the 5 spiritual faculties and powers...”

▼ සතිය- සිහිය, සේබ පුහුණුවේ යෙදෙන හික්ෂුන් සතු යහපත් ගුණ ධර්මයන්ගෙන් එකකි, එම හික්ෂුව සිහිය ඇතිව, නුවන ඇතිව, පෙර කළ දේ කියූ දේ සිහිකරයි, පුනපුනා සිහි කරයි. බලන්න: සප්ත සද්ධර්ම.

“...සතිමා හොති පරමෙන සතිනෙපකෙකකන සමන්තාගතො. වීරකතමපි වීරහාසිතමපි සරිතා අනුස්සරිතා...”

(He has mindfulness; he possesses the highest mindfulness and skill; he recalls and recollects what was done long ago and spoken long ago). මූලාශ්‍ර: ම.නි: (2): 2.1.3 :සේබ සූත්‍රය, පි. 44, MN 53: Sekha Sutta, p. 436.

▼ සතිය නිබ්බිම ආධ්‍යාත්මික ජීවිතයට ආරක්ෂාව ලබාදේ. බලන්න: නාට්‍යකරණ ධර්ම. මූලාශ්‍ර: අංග.නි: (6): 10 නිපාත: 2 නාට වග්ග, 10.1.2.7 ප්‍රථම නාට්‍යකරණ සූත්‍රය, EAN:10: II Protector: 17.7 Protector I, p.497.

▼ සිහිය ඇතිව වාසය කරන්නේ කෙසේද? බුදුන් වහන්සේ මෙසේ පෙන්වා ඇත:

“...හික්ෂුව කයෙහි කය අනුව බලමින් ... වේදනාවන්හි වේදනා අනුව බලමින්... සිතෙහි සිත අනුව බලමින් ...දහමෙහි දහම් අනුව බලමින් කෙලෙස් තවන වීරිය ඇතිව, මනා නුවණ ඇතිව සිහි ඇතිව, ලෝකය පිලිබඳ ඇති දැඩි ලෝභය හා දොම්නස දුරුකොට වාසය කරයි...එය සිහිය ඇතිව වාසය කිරීමය”

“කටඤ්ච භික්ඛවෙ භික්ඛු සතො හොති: ඉධ භික්ඛවෙ භික්ඛු කායෙ කායානුපස්සි... වේදනාසු වේදනානුපස්සි... විතෙක විතානුපස්සි... ධම්මෙසු ධම්මානුපස්සි විහරති ආතාපි සම්පජානො සතිමා විනෙය්‍ය ලොකෙ අභිජ්ඣා දොමනස්සං; එවං බො භික්ඛවෙ භික්ඛු සතො හොති”.

(And how, bhikkhus, is a bhikkhu mindful? Here, bhikkhus, a bhikkhu dwells contemplating the body in the body... contemplating feelings in feelings ... mind in mind ...phenomena in phenomena, ardent, clearly comprehending, mindful, having put away covetousness and displeasure in regard to the world. It is in such a way that a bhikkhu is mindful). මූලාශ්‍ර: සං.නි: (4):සළායතන වග්ග: වේදනා සංයුත්ත:සගාථා වග්ග: 1.20.7 ගිලන්හල සූත්‍රය, පි.424 , ESN: 36: Vedanāsamyyutta, 7.7 The sick ward, p. 1339.

▼ එක් සමයක මණිහද්ද නම් යක්ෂයෙක්, බුදුන්වහන්සේ වෙත එළඹ සිහිය පවත්වා ගැනීමේ ගුණ පැවසීය:

“සිහිය ඇත්තාට හැම කල යහපත ඇතිවේ, සුවය වැඩේ, ඔවුන් සෑම කාලයේදීම ශ්‍රේෂ්ඨය, ඔහු වෛරයෙන් මිදේ”.

බුදුන්වහන්සේ එම ගුණ අනුමත කරමින් වදාළේ, සිහිය ඇති පමණින්ම වෛරයෙන් මිදීමට නොහැකිබවය. දිවා ෫ අභිංසාවෙන් යුතුව, සියලු සත්ත්වයන් කෙරෙහි මෙන්ම සිත වැඩීමෙන් වෛරයෙන් මිදිය හැකිය. බලන්න: මණිහද්ද යක්ෂ. මූලාශ්‍ර: සංයු.නි: (1): සගාථවග්ග: යක්ඛ සංයුත්ත: 10.1.4. මණිහද්ද සූත්‍රය, පි.396, ESN: 10: Yakkasamyutta: 4 Mañibhadda, p. 438.

▲ සති ඉන්ද්‍රිය: පාලි: සතින්ද්‍රියං-faculty of mindfulness: ආධ්‍යාත්මික ඉන්ද්‍රිය පහෙන් එකකි, ආධ්‍යාත්මික මාර්ගයට විශේෂතාවයක් ලබා දෙයි. බෝධි පාක්ෂික ධර්මතාවයකි. බලන්න: පංච ඉන්ද්‍රිය, සතිය.

▼ සති ඉන්ද්‍රිය යනු කුමක්ද?

“කතමඤ්ච භික්ඛවෙ සතින්ද්‍රියං: ඉධ භික්ඛවෙ අරියසාවකො සතිමා භොති පරමෙන සතිනෙපකෙඛන සමන්තාගතො චිරකතමයි චිරභාසිතමයි සරිතා. ඉදං වූචති සතින්ද්‍රියං”: ආරිය ශ්‍රාවකයා සිහිමත්ව, පරම (උතුම්) සතිය හා ප්‍රඥාව (සති ප්‍රඥා-සිහිනුවණ) ඇතිව, පෙර කලදේ, පෙර ඇසූ දේ යහපත් ලෙසින් මතක්කර ගැනීමය, සිහි එළවා ගැනීමය. මේ සති ඉන්ද්‍රියය. සති ඉන්ද්‍රිය, සතර සතිපට්ඨානය තුළින් දැකිය හැකිය. බලන්න: සතර සතිපට්ඨානය. මූලාශ්‍ර: සංයු: (5-1): මහාවග්ග: ඉන්ද්‍රියසංයුත්ත: 4.1.8 දට්ඨබ්බ සූත්‍රය හා 4.1.9. විභංග සූත්‍රය, පි. 377, ESN:48: Indriyasamyutta: 8.8 To be seen & 9.9 Analysis, p. 1933.

▲ සති වරියාව- Sati Chariya: සතිවරියාව ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ සතර සතිපට්ඨානය අනුව වාසය කිරීමය. බලන්න: වරියා කථා.

▲ සතිමත්තාන- Satimaththana: සතිමත්තාන-ධාරණස්මෘතිය, ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ, ඇසූ දහම යහපත් ලෙසින් සිහියේ පවත්වා ගැනීමය. එම හැකියාව ඇති භික්ෂූන් අතරින් ආනන්ද තෙරුන් අග්‍රය. බලන්න: උපග්‍රන්ථය:1

▲ සති සම්ප්‍රජන්‍යය: පාලි: සතො සම්පජානො -clear comprehension: සති සම්ප්‍රජන්‍යය ලෙසින් ධර්මයේ පෙන්වා ඇත්තේ සිහිය ඇතිව, නුවණින් කටයුතුකිරීමය - යෝනිසෝ මනසිකාරයෙන්කටයුතු කිරීමය. ආධ්‍යාත්මික වර්ධනය පිණිස සතිය හා සම්ප්‍රජන්‍යය එක්වගෙන කටයුතු කලයුතුවේ. එය සති ප්‍රඥාවය. බලන්න: සතිය. ශබ්දකෝෂ: පා.සිං.ශ: පි.497: පි.502: ‘සම්පජ්ඤඤ: මනා ප්‍රඥා ඇතිබව- මනා දැනීම, සම්පජානකාරී: මනා ප්‍රඥාවෙන් යුතුව ක්‍රියාකරන්නා’. B.D: p.159: ‘Sampajañña: Clarity of consciousness, clear comprehension. This term is frequently met with in combination with Mindfulness (sati)’.

▼ සම්ප්‍රජන්‍යය ඇතිවීමට මූලික වන්නේ යෝනිසෝමනසිකාරයෙන් කටයුතු කිරීමය. සති සම්ප්‍රජන්‍යය ඇතිවිට ඉන්ද්‍රිය සංවරය ඇතිවේ ය යි

බුදුන් වහන්සේ පෙන්වා ඇත. මූලාශ්‍ර: අංගු.නි: (6): 10 නිපාත: යමක වග්ග: 10.2.2.1. අවිද්‍යා සූත්‍රය, පි.232, EAN:10: II Pairs: 61.1.Ignorance, p. 517.

▼ **ශ්‍රමණ බව සාක්ෂාත් කරගැනීම පිණිස සම්පූර්ණ කරගතයුතු කරුණුවලට සති සම්ප්‍රජන්‍යය ඇතුළත්වේ. සටහන්: *** මේ සූත්‍රයේදී සති සම්ප්‍රජන්‍යය පවත්වා ගන්නා ආකාරය පෙන්වා ඇත **** සති සම්ප්‍රජන්‍යය පිළිබඳව බලන්න:** දී.ස.නි: මහා සතිපට්ඨාන සූත්‍රය හා ම.නි: සතිපට්ඨාන සූත්‍රය. මූලාශ්‍ර: ම.නි: (1): 1.4.9 මහා අස්සපුර සූත්‍රය, පි. 652, EMN :39 The greater discourse at Assapura, p. 344

▼ **සති සම්ප්‍රජන්‍යය, ආධ්‍යාත්මික වර්ධනය පිණිස බහු උපකාර ධර්මයකි. බලන්න:** බහු උපකාර ධර්ම. මූලාශ්‍ර: දී.ස.නි: (3): 11 දසුත්තර සූත්‍රය, පි. 483, EDN: 34: Dasuttara Sutta: Expanding Decades, p. 384

▼ **කායගතා සතිය වඩා ගැනීම සතිසම්ප්‍රජන්‍යය පිණිස පවතී බලන්න:** කායගතා සතියේ ප්‍රතිලාභ. මූලාශ්‍ර: අංගු.නි: (1): 1 නිපාත: කායගතාසති වග්ග සූත්‍ර, පි. 125, EAN:1: Mindfulness Directed to the Body, p.52.

▼ **බුදුන් වහන්සේ, සති සම්ප්‍රජන්‍යය පිළිබඳව යහපත් ලෙසින් වදාරා ඇත. ඒ ධර්මතාවය සංඝයා එක්ව, ධර්මයේ විරස්ථිතිය පිණිස සජ්ජායනා කිරීම සුදුසු ය යි සැරියුත් මහා තෙරුන් සංඝයාට උපදෙස් දී ඇත. මූලාශ්‍ර: දී.ස.නි: (3):10 සංගීති සූත්‍රය, පි. 372 , EDN: 33 Sangīti Sutta: The Chanting Together, p. 362.**

▼ **සතිසම්ප්‍රජන්‍යය වඩන ආකාරය: 1) යම් වේදනාවක් ඇතිවුවිට, තමන්ට වේදනාවක් ඇතිවූ බව දැනී 2) එම වේදනාව පවතිනනාක් කල් එම වේදනාව පවතින බව දැනී 3) එම වේදනාව නැතිවූ විට වේදනාව නැතිවූ බව දැනී...එලෙස සංඥා...සංඛාර පිළිබඳවද ආවර්ජනය කළයුතුවේ. සටහන්: *** නන්ද තෙරුන් සතිසම්ප්‍රජන්‍ය වඩන ආකාරය බුදුන් වහන්සේ මේ සූත්‍රයේ පෙන්වා තිබේ. **** පිරිසිදු පරිපූර්ණ ආධ්‍යාත්මික ජීවිතය පිණිස සතිසම්ප්‍රජන්‍ය අවශ්‍යවේ. බලන්න:** පිරිසිදු පරිපූර්ණ ආධ්‍යාත්මික ජීවිතය. මූලාශ්‍ර:අංගු.නි: (5): 8 නිපාත: 8.1.19. නන්ද සූත්‍රය, පි. 54, EAN:8: 9.9 Nanda, p. 41.

▼ **භික්ෂුවක් දැනුම ඇතිව- සම්ප්‍රජන්‍ය ඇතිව වාසයකරන අන්දම බුදුන් වහන්සේ මෙසේ පෙන්වා ඇත:**

“ මේ සසුනේ මහණ, ඉදිරියට...පසුපසට යනවිට, ඒ අනුව බලනවිට, අත්පා දිගහැරීම, හැකිලීම...සිව්‍ර දැරීම...ආහාර පනා ගන්නාවිට...රස විඳිනවිට... මුත්‍රා...මළ පහ කරන විටද ... සතර ඉරියව්වේද... නිදි වැරිමෙහිද ... කතා කරනවිට, නිශ්ඛිද්‍ය සිටිනවිට... ආදී සෑම විටකම මනානුවණින් යුතුව වාසය කරයි”. මූලාශ්‍ර: සංයු.නි: (4): සළායතනවග්ග: වේදනාසංයුත්ත: 7. 20 ගිලන්හල සූත්‍රය, පි. 424, ESN:36: Vedanāsamayutta, 7.7 The sick ward, p. 1339.

▼ **වෙනත් මූලාශ්‍ර:1.“...සම්ප්‍රජන්‍යය යනු ප්‍රඥාවය, කිසියම් දෙයක් පිළිබඳ නුවණින් සලකා ලබාගන්නා පැහැදිලි අවබෝධය ය. සතිය ගැන**

කතා කරනවිට නුවණද සම්බන්ධ කරගත යුතුවේ. සති සම්ප්‍රජන්‍යය මගින් මහා බලයක් ඇතිවේ. සිතිය පමණක් ඇතිව නුවණ නොමැතිව ක්‍රියා කිරීමෙන් යහපත් ඵල නොලැබේ. යමක් කරනවිට ඒ දේ ගැන සිතිය හා පැහැදිලි අවබෝධය තිබීම අවශ්‍ය වේ. මේ මොහොතේ ඔබට ලැබෙන අත්දැකීම ගැන ඔබට යම් දැනීමක් ඇත. එය ඔබගේ සතියය. එම සතිය යහපත සඳහා යොදා ගැනීම පිණිස නම් ඔබ තුළ ප්‍රඥාව තිබිය යුතුය: එනම්, ඒ කරන දේ (ඔබගේ හා අන්‍යයන්ගේ) යහපත පිණිසවේද? අයහපත පිණිසවේද? යයි නුවණින් සලකා බලා කටයුතු කිරීම. එලෙස සති ප්‍රඥා ව ඇතිව සකටයුතු කරනවිට, තමන් කරන දෙයින් නිසිපල ලැබිය හැකිවේ....” බුදුහිමි දක්වා ඇත්තේ මාර්ගයේ සාධක 8 ම යහපත් ලෙස ක්‍රියාත්මක කිරීමට නම් සාධක 3ක් ඒ සමග සම්බන්ධව ක්‍රියාත්මක විය යුතුය: සම්මා දිට්ඨි, සම්මා සති හා සම්මා වායාම. සම්මා සතිය අරිය අට මගේ සියලු සාධක සමග ක්‍රියාත්මක වීමෙන් මාර්ගය දියුණුවට පත්වේ. උදාහරන වශයෙන් පෙන්වා දී තිබෙන්නේ, යම් කෙනෙකු තුළ සම්මා සතිය හා සම්මා දිට්ඨිය එක්ව ක්‍රියා කරනවිට, ඔහුට තුළ ඇතිවන මිත්‍යා දිට්ඨිය හඳුනාගැනීමට හැකිවේ. වහා එය අතහැර දැමීමට ඔහු සමත්වේ. ඔහු තුළ සම්මා දිට්ඨිය ඇතිවූ විට, සතිය නිසා ඒ බව ඔහු දැනගනී, එවිට ඒ නිවැරදි අවබෝධය ආරක්ෂා කරගැනීමට ඔහු යුහුසුලුවේ...”. සති සම්ප්‍රජන්‍යය පුරුදු පුහුණු කිරීම: අජාන් බ්‍රහ්මවංශ්සෝ මහාතෙර, වස්සාන ධර්ම දේශනා- 1994, බෝධිත්‍යාන, වන සේනාසනය, පර්ත්, බටහිර ඔස්ට්‍රේලියාව (ඉංග්‍රීසි බසින් පැවසූ දේශනයේ කෙටි අනුවාදයකි).

2. “...සතිය යනු කිසියම් අත්දැකීමක්- විඳීමක් (experience) ගැන සිතේ ඇතිවන නොසෙල්වෙන- අවල අවධානය ය. සම්ප්‍රජන්‍යය (clear comprehension) යනු, එවැනි අවල අවධානයක් ඇතිවූවිට ඒ බව අවබෝධ කරගැනීමේ හැකියාවය. සම්ප්‍රජන්‍යය මගින් සිතේ ඇතිවන, එහෙත් වෙනස්වියන යම්කිසි විශේෂිත භාවයකින් යුතු යම් හැඟීමක් (sensation), වේදනාවක් (feeling), සිතේ ගතියක් (mood), හෝ කල්පනාවක් (thought) ගැන සම්පූර්ණ වැටහීමක් ගෙනදේ. සතිය හා සම්ප්‍රජන්‍යය මගින් කෙනෙකුගේ අභ්‍යන්තර ජීවිතයේ එක් එක් මොහොතක් පාසා ඇතිවෙන සිතුවිලි පිළිබඳව දැනගැනීමට හැකියාව ඇතිවේ. මෙය බුදුදහමේ භාවනා ක්‍රමක් ලෙසින් හැඳින්විය හැකිය. අපට, අපගැනම සෘජු හා ගැඹුරු අවබෝධයක් ලබාදීමට ක්‍රමයක් සතිසම්ප්‍රජන්‍යය මගින් ඉදිරිපත් කරයි”. “Meditation a way of awakening” by Ajahn Sucitto, Amaravati publications: 2011,

▲ සති සම්බෝජ්ඣංගය- Enlightenment factor of mindfulness: මෙය සජ්ත බෝජ්ඣංග ධර්මයන්ගෙන් එකකි. බලන්න: බෝජ්ඣංගධර්ම.

▲ සාතාගිර යක්ෂ- Sathagira Yakka: සාතාගිර, බුදුන් වහන්සේ සරණගිය යක්ෂයෙකි, ඔහු බුදුන් වහන්සේගේ ගුණ වැනිම මෙහි දක්වා ඇත. බලන්න: යක්ෂ. මූලාශ්‍රය: බු.නි.සු.නි.උරගවග්ග: 1-9 හේමවත සූත්‍රය, පි.69.

▲ සුත ධනය - wealth of learning: සුත ධනය (සුත=ශ්‍රවණය) ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ ධර්මයේ බහුශ්‍රුතභාවයය. බලන්න: ධනය.

▲ සත් ආරිය පුද්ගලයෝ: පාලි: සක්ක අරියපුග්ගලා -7 Noble persons: ලෝකයේ විද්‍යාමාන උතුම් පුද්ගලයන් සත් දෙනෙක් ගැන බුදුන්

වහන්සේ පෙන්වා ඇත. ඔවුන්ගේ ඉන්ද්‍රියධර්ම වර්ධනය වී ඇති ආකාරය අනුව ඔවුන් ආරිය පුද්ගලයන් ලෙසින් හඳුන්වයි. සටහන: උසස් පුහුණුවේ නිරත, සෝතාපන්න, සකදාගාමී, අනාගාමී මග හා ඵල ලබා ඇති, අර්හත් මගට පිවිසි භික්ෂූන් සත් දෙනාද ආරිය පුද්ගලයන් ලෙසින් පෙන්වා ඇත. බලන්න: සේධ හා අසේධ.

▼ ඉන්ද්‍රිය ධර්ම වර්ධනය වී ඇති ආකාරය අනුව ආරිය පුද්ගලයන් සත්දෙනා: 1) උභතෝභාග විමුක්තිය ලැබූ උතුමා (උභතොභාග විමුක්තො- one liberated-in-both ways) වෙනත් විමුක්තිය හා ප්‍රඥාවිමුක්තිය ලබා අරහත්වයට පැමිණි උතුමා. බලන්න: උභතෝභාග විමුක්තිය, ආරිය වාසස්ථාන. 2) ප්‍රඥා විමුක්තිය ලැබූ උතුමන්-one liberated-by-wisdom: ඇතැම් පුද්ගලයන් අරූපසමාපත්ති නොමැතිව, ප්‍රඥාවෙන් අරියසත්‍ය දැක ආසව ක්‍ෂයකර අරහත්වය සාක්ෂාත් කරගනිති. සියලු කටයුතු නිමකර ඇතිනිසා ඔවුනට ප්‍රමාදවීමට කරුණක් නැත. සටහන: * අටුවාවට අනුව ප්‍රඥා විමුක්තිය ලබන ආකාර 2 කි: සුබවිපස්සනා භාවනාව මගින් හෝ සිව්ජාන වලින් ඕනෑම ජානසමාධියකින් ඵලයට පැමිණි අවස්ථාවේදී මේ තත්වය ලැබිය හැකිය. බලන්න: EMN: Note 703, p. 1129. ** විඥානය පිහිටන ස්ථාන 7 හා ආයතන 2 පිළිබඳ: ඇතිවීම, නැතිවීම, ආස්වාදය, ආදීනවය හා නිස්සරණය පිළිබඳ යථා අවබෝධය ලබා උපාදාන රහිතව මිදුන භික්ෂුව, ප්‍රඥා විමුක්තිය යයි බුදුන් වහන්සේ පෙන්වා ඇත. බලන්න: දීඝ:ති: (2) 2 මහානිදාන සූත්‍රය: 40-41 ඡේද, පි. 118, EDN: 15 Mahānidāna Sutta: The Great Discourse on Origination, para. 33, p. 169. 3) කායසාක්ෂිය ලැබූ උතුමන්- a body-witness: මේ පුද්ගලයන් අරූපසමාපත්ති ඇතිව, ප්‍රඥාවෙන් ආරිය සත්‍ය දැක ඇතැම් ආසවයන් ප්‍රභීණයකර වාසයකරති. අරහත්වය ලබා නොමැතිනිසා ඔවුන් අප්‍රමාදව කටයුතු කළයුතුවේ යයි බුදුන් වහන්සේ වදාළහ. ඒ සඳහා ඔවුන් සුදුසු සෙනසුන්වල වාසය, කලණමිතුරු සේවනය, අධ්‍යාත්මික ඉන්ද්‍රිය වර්ධනය කළයුතුවේ. සටහන: ම.පු. අටුවාවට අනුව මේ ගණයට වැටෙන්නේ සෝතාපන්න, සකදාගාමී, අනාගාමී හා අරහත්මර්ගය ලබාගත් උතුමන්ය. බලන්න: EMN: note 704, p. 1129. 4) දිට්ඨිප්‍රාප්ත ලැබූ උතුමන්-one attained-to-view : මේ පුද්ගලයන් අරූපසමාපත්ති නොලැබූවද ප්‍රඥාවෙන් ආරිය සත්‍ය දැක ඇතැම් ආසවයන් ප්‍රභීණයකර වාසයකරති. ප්‍රඥාවෙන් ධර්මය - ආරියසත්‍ය යහපත් ලෙසින්ම දැක ඇතිනිසා ඔවුන් දිට්ඨිසම්පන්න යයි හඳුන්වති. ඔවුන් අප්‍රමාදව කටයුතු කළයුතු යයි බුදුන්වහන්සේ වදාළහ. ඒ සඳහා ඔවුන් සුදුසු සෙනසුන්වල වාසය, කලණමිතුරු සේවනය, අධ්‍යාත්මික ඉන්ද්‍රිය වර්ධනය කළයුතුවේ. සටහන: ම.පු. අටුවාවට අනුව මේ ගණයට වැටෙන්නේ සෝතාපන්න, සකදාගාමී, අනාගාමී හා අරහත්මර්ගය ලබාගත් උතුමන්ය. බලන්න: EMN: note 705, p. 1129. 5) ශ්‍රද්ධාවිමුක්තිය ලැබූ උතුමන්- one liberated by faith: මේ පුද්ගලයන් අරූපසමාපත්ති නොලැබූවද ප්‍රඥාවෙන් ආරිය සත්‍ය දැක ඇතැම් ආසවයන් ප්‍රභීණයකර වාසයකරති. තථාගතයන් පිළිබඳව මූල බැසගත් ශ්‍රද්ධාව ඔහුට ඇත. ඔවුන් අප්‍රමාදව කටයුතු කළයුතුවේ යයි බුදුන් වහන්සේ වදාළහ. ඒ සඳහා ඔවුන් සුදුසු සෙනසුන්වල වාසය, කලණමිතුරු සේවනය, අධ්‍යාත්මික ඉන්ද්‍රිය වර්ධනය කළයුතුවේ. සටහන: මේ පුද්ගලයන්, දිට්ඨිසම්පන්න පුද්ගලයන් ලෙසින්ම තථාගතයන්වහන්සේගේ ධර්මය ප්‍රඥාවෙන් විමසා

නොමැත. බලන්න: EMN: note 707, p. 1129. 6) **ධම්මානුසාරී** ලැබූ උතුමන්-a Dhamma-follower: මේ පුද්ගලයන් අරූපසමාපත්ති ලබා නොමැත. ප්‍රඥාවෙන් දැක ආසව ප්‍රතීණය කර නැත. ඔවුන් තථාගතයන්වහන්සේගේ ධර්මය, යහපත්ලෙසින් සලකාබලා පිළිගෙන ඇත. එසේම ඔවුන්ට පංචඉන්ද්‍රිය ධර්ම ඇත: ශ්‍රද්ධාව, වීරිය, සතිය, සමාධිය හා ප්‍රඥාව. ඔවුන් අප්‍රමාදව කටයුතු කළයුතුය යයි බුදුන් වහන්සේ වදාළහ. ඒ සඳහා ඔවුන් සුදුසු සෙනසුන්වල වාසය, කලණුමිතුරු සේවනය, ආධ්‍යාත්මික ඉන්ද්‍රිය වර්ධනය කළයුතුවේ. සටහන: ම.පු. අටුවාවට අනුව මේ පුද්ගලයන් සෝතාපන්න මාර්ගය ලබා ඇත. මොවුන්ගේ ප්‍රඥා ඉන්ද්‍රිය බලවත්ය. බලන්න: EMN: note 707, p. 1129. 7) **ශ්‍රද්ධානුසාරී උතුමන්**- a faith-follower: මේ පුද්ගලයන් අරූපසමාපත්ති ලබා නොමැත. ප්‍රඥාවෙන් දැක ආසව ප්‍රතීණය කර නැත. එහෙත්, ඔවුන්ට තථාගතයන්වහන්සේ පිළිබඳව යම්බඳු ශ්‍රද්ධාවක් හා ප්‍රේමයක් ඇත. එසේම ඔවුන්ට පංචඉන්ද්‍රිය ධර්ම ඇත: ශ්‍රද්ධාව, වීරිය, සතිය, සමාධිය හා ප්‍රඥාව. ඔවුන් අප්‍රමාදව කටයුතු කළයුතුය යයි බුදුන් වහන්සේ වදාළහ. ඒ සඳහා ඔවුන් සුදුසු සෙනසුන්වල වාසය, කලණුමිතුරු සේවනය, ආධ්‍යාත්මික ඉන්ද්‍රිය වර්ධනය කළයුතුවේ. සටහන: ම.පු. අටුවාවට අනුව මේ පුද්ගලයන් සෝතාපන්න මාර්ගය ලබා ඇත. මොවුන්ගේ ශ්‍රද්ධාඉන්ද්‍රිය බලවත්ය. බලන්න: EMN: note 707, p. 1129. මූලාශ්‍ර: ම.නි: (2): 2.2.10 කිට්ඨාගිරි සූත්‍රය, පි. 252, EMN: 70: Kīṭāgiri Sutta, p. 536.

▼ **සත් ආරිය පුද්ගලයෝ** ආහුනෙය්‍ය, පාහුනෙය්‍ය, දක්ඛිනෙය්‍ය, අංජලිකරණිය ගුණ ඇතිව ලෝකයාට උතුම් පිං කෙතක්ය (අනුත්තර පුණ්‍යකේෂ්ත්‍රයකි). මූලාශ්‍රය: අංගු.නි: (4) 7 නිපාත:අනුසයවග්ග:7.1.2.4 ආහුනෙය්‍යපුග්ගල සූත්‍රය,පි.314.

▲ **සත්කාය නිරෝධය**- The cessation of personal existence- *Sakkāyanirodham*: සත්කාය නිරෝධය ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ සත්කාය දිට්ඨිය (මම, මගේ, මගේ ආත්මය යන හැඟීම්) පහවීමය. බලන්න: සත්කායදිට්ඨිය. සටහන: අටුවාවට අනුව, සත්කාය නිරෝධය යනු තුන්ලෝකයේ හව පැවැත්ම (සසර) අවසන්වීමය, එනම් නිවන ලැබීමය. බලන්න: EAN: Note: 889, p. 627. මේ සූත්‍රයේදී, සත්කාය නිරෝධය ලබාගන්නා ක්‍රමවිධිය බුදුන් වහන්සේ පෙන්වා ඇත. මූලාශ්‍ර: අංගු.නි: (2): 4 නිපාත: 4.4.3.8 වේතෝවිමුත්ති සූත්‍රය, පි. 342, EAN: 4: The Reservoir, 178.

▲ **සත්කාර**- Sathkaara: සත්කාර යනු සැලකිලි දැක්වීමය. බුදුන් වහන්සේ හා සංඝයා කෙරෙහි පැහැදුන ජනයා ඔවුන්ට සිව්පස යෙන් සත්කාර කළෝය. අන්‍ය ආගමික පිරිසට සත්කාර නොකළ නිසා ඔවුන් බුදුපිරිසට බොහෝ දොස් තැබූහ.ඒ ගැන සංඝයා බුදුන් වහන්සේට දැන්වූ විට, උන්වහන්සේ පෙන්වා දුන්නේ, එබඳු සත්කාර ආදිය ගැන උපධි රහිත පුද්ගලයෝ නොසැලවෙනබවය. මූලාශ්‍ර: බු.නි: උදානපාලිය: 2.4. සත්කාර සූත්‍රය, පි.180.

▼ **සත්කාර යෙන්** යටවෙන සක්ඛියෝ දුගතියට පත්වෙන බව මෙහි දක්වා ඇත. සත්කාර හෝ අසත්කාර ගැන රහතුන්ගේ සැලකීමක් නොමැත. මූලාශ්‍ර: බු.නි: ඉතිවුත්තක: 3.4.2 සත්කාර සූත්‍රය, පි.444.

▼ ශාස්තෘන් වහන්සේට, ධර්මයට, ශික්ෂාවට, අප්‍රමාදයට, පටිසන්ථාරය ආදීන්ට සත්කාර කිරීමෙන් අකුසල දුරුවී කුසල වැඩිවන බව මෙහිදී පෙන්වා ඇත. මූලාශ්‍ර: අංගු.නි: (4): 7 නිපාත:මහාවග්ග:7.2.2.6 සත්කාර ගරුකාර සූත්‍රය, පි.472.

▲ සත්තක පරම - Saththakaparama: සත්තක පරම යනු සෝතාපත්ත ආරිය පුද්ගලයා අරහත්වය ලබන ආකාරයකි. උත්පත්ති 7 ක් තුළ නිවන ලබාගැනීම. බලන්න: සෝතාපත්ත.

▲ සතුල්ලප්පකායික දෙවියෝ- Satullap kayika Deva: මේ දෙව්වරු බුදුන් වහන්සේ කෙරෙහි විස්වාශය ඇති දේව කණ්ඩායමකි. බලන්න: දේවලෝක.

▲ සත්පුරුෂධම්ම- අසත්පුරුෂධම්ම- Sathpurusha & Asathpurusha Dhamma: සත්පුරුෂධම්ම-සප්පුරුෂධම්ම ලෙසින් මෙහි දක්වා ඇත්තේ සම්මා දිට්ඨිය පෙරටුකරගත් නිවැරදි මගය. අසත්පුරුෂධම්ම- අසප්පුරුෂධම්ම යනු මිථ්‍යාදිට්ඨිය පෙරටුකරගත් වැරදි මගය. බලන්න: මිථ්‍යාත්වය හා සමායක්තවය. මූලාශ්‍රය: අංගු.නි: (6): 10 නිපාත: අරියවග්ග: 10.3.5.4 සප්පුරුෂධම්ම සූත්‍රය, පි. 476.

▼ බුදුන්වහන්සේ වදාළ ධර්මය, සත්පුරුෂ ධර්මයය, අසත්පුරුෂ ධර්මයය ඊට විරුද්ධ ධර්මයය. සත්පුරුෂ ධර්මය නිවැරදි මග ගැනීමය. අසත්පුරුෂ ධර්මය නම් වැරදිමග ගැනීමය. බලන්න: මිථ්‍යාත්වය හා සමායක්තවය. මූලාශ්‍ර:අංගු.නි:(6):10 නිපාත:10.3.5.4 සප්පුරුෂධම්මසූත්‍රය,පි.476, EAN:10:Noble, p.548.

▼ සත්පුරුෂයා ධර්මයේ හැසිරේ, අසත් පුරුෂයා ධර්මයේ නොහැසිරේ: සත්පුරුෂයකුගේ ස්වාභාවය : ඔහු උඩඟු නැත, අන් අය පහත් නොකරයි, ධර්මය යහපත් ලෙස පිළිපදී, ධර්මය අවබෝධ කර දුක නිවා ගනී. අසත්පුරුෂයාට එවැනි යහපත් ගුණ නැත. ඔහු උඩඟුය, අනුන් හෙලා දකී, ධර්ම අවබෝධය නොමැති නිසා සසර දික්කරගනී. මූලාශ්‍ර: ම.නි: (3): 3.2.3 සප්පුරුෂ සූත්‍රය, පි. 170, EMN: 113-Sappurisa Sutta, p. 820.

▼ සත්පුරුෂයා අනුගමනය කරන සත්පුරුෂ ධර්මය : සමායක්තවය, නිවැරදි මගය යයි මෙහි පෙන්වා ඇත. අනුවණ අසත් පුරුෂයාගේ මග වැරදි මගය - මිථ්‍යාත්වය. බලන්න: මිථ්‍යාත්වය හා සමායක්තවය. මූලාශ්‍ර: අංගු.නි: (6):10 නිපාත: සප්පුරුෂධම්ම සූත්‍රය, පි.476, EAN: 10: V Noble-P.548.

▼ දසකුසලයේ යෙදීම සත්පුරුෂ ධර්මයය. දසඅකුසලය අසත්පුරුෂ ධර්මයය.මූලාශ්‍ර:අංගු.නි:(6):10 නිපාත:10.4.4.4.සප්පුරුෂධම්ම සූත්‍රය,පි.538,EAN:10:192, p. 556.

▼ දෙව්වරු සත්පුරුෂ ඇසුර අගයකරති: සතුල්ලප්පකායික දේවතාවන් බුදුන් වහන්සේ බැහැදැක සත්පුරුෂ ඇසුරේ අනුසස් ගැන මෙසේ පැවසූහ:

“සත්පුරුෂයන් නිසා සද්ධර්මය අවබෝධ කරණ අය: පිරිහීමට පත් නොවේ, දියණුව ලබයි, ප්‍රඥාව ලබයි, ශෝකය ඇතිකරණ කරුණු නිසා

ගෝකයට පත්තොවේ, නැදෑ පිරිස අතර බබලයි, මරණින් මතු සුගතියේ පහළවේ, ඔවුන් බොහෝකලක් සුවසේ ජීවත්වේ”.

බුදුන්වහන්සේ එම ප්‍රකාශය අනුමත කර මෙසේ වදාළහ:

“ සැමවිටම සත් පුරුෂයන් ඇසුරු කළයුතුය - ඔවුන් හා මිත්‍රත්වය පෝෂණය කරගතයුතුය, සත්පුරුෂයන්ගෙන් සද්ධර්මය දැනගෙන - සියලු දුක කෙළෙවර කර ගනී.” මූලාශ්‍ර: සංයු.නි: (1): සගාථවග්ග: දේවතා සංයුත්තය: සබ්භි සූත්‍රය, පි.58, ESN:1: Devatha samyutta: 31-1 With the good, p. 94.

▼ අසත්පුරුෂ ආශ්‍රය නිසා සද්ධර්මය ශ්‍රවණයට ඉඩ නොලැබේ, අසද්ධර්මය පෝෂණයවේ. සත්පුරුෂ ආශ්‍රය නිසා සද්ධර්මය ශ්‍රවණයට ඉඩකඩ ලැබේ, ආධ්‍යාත්මික මග දියණුවේ. මූලාශ්‍ර: අංගු.නි : (6): 10 නිපාත: යමක වග්ග: 10.2.2.1. අවිද්‍යා සූත්‍රය, පි.232, EAN:10: II Pairs: 61.1.Ignorance, p. 517.

▼ ආධ්‍යාත්මික මාර්ගය වර්ධනය පිණිස සත්පුරුෂ ආශ්‍රය බොහෝ උපකාරී වේ . බලන්න: බහු උපකාර ධර්ම. මූලාශ්‍ර: දීඝ.නි:(3):11 දසුත්තර සූත්‍රය, පි. 483, EDN: 34: Dasuttara Sutta: Expanding Decades, p. 384.

▼ අසත් පුරුෂ ආශ්‍රය නිසා අයහපතද, සත්පුරුෂ ආශ්‍රය නිසා යහපතද සිදුවේ. මේ පිළිබඳ දක්වා ඇති උපමා: 1) විෂපෙටු රිකලය උපමාව: විෂ පෙටු රිකලයක්, අනික් රිකල හා එකතු කළහොත්, ඒවාටද විෂ ආලේපනවේ. එලෙස අසත්පුරුෂ ඇසුර අයහපත ගෙනදේ. 2) කුණුමස් උපමාව: එසේම කුණුමස් කුසතණ යෙන් එතුවත් එහි දුගඳ නතර කළ නොහැකිය. එලෙස අසත්පුරුෂයා සේවනය කරනවිට අයහපත පැතිරේ. තවරලා නම් සුවඳ විහිදෙන ද්‍රව්‍ය, කොළයකින් ඔතා තැබුවද ඉන් සුවඳ විහිදේ. එලෙස, සත් පුරුෂ ආශ්‍රය යහපත ගෙනදේ. මූලාශ්‍රය: බු.නි: ඉතිවුත්තක: 3.3.7 සුබ ප්‍රාර්ථනා සූත්‍රය, පි.436.

▲ සත්පුරුෂයා හා අසත්පුරුෂයා: පාලි: සපපුරිසො, අසපපුරිසො - True man and Un-true man/ Superior man & Inferior man: ධර්මයේ සත්පුරුෂයා ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ ධර්මය දත් නුවණැති පුද්ගලයාය. ඔහු සත්පුරුෂ ධර්මය-ආරිය ධර්මය පිළිපදී. අසත්පුරුෂයා යනු ආරිය ධර්මය නොදත් අනුවණ පුද්ගලයාය. බලන්න: ශ්‍රැතවත් ආරිය ශ්‍රාවක හා අශ්‍රැතවත් පෘතග්ජන. ශබ්දකෝෂ : පාසිග්. පි.112: “අසත්ත: අසත්පුරුෂයා, නොසන්සුන් තැනැත්තා;අසප්පුරිස: දුෂ්ටයා; පි. 501: ‘සප්පුරිස: සත්පුරුෂයා, ලෝචැඩකරන්නා”. B.D: p.298: “asappurisa: bad men- through companionship with bad men comes listening to bad advice’; sappurisa: good men: companionship with good men comes listening to good advice...” P.T.S: p.217: “Asappurisa: low, bad or unworthy man-anariya’; p.1533: “Sappurisa- a good, worthy man- equal to ariya”.

▼ සත්පුරුෂයා හා අසත් පුරුෂයා කවරේද: යම්කෙනෙක් සම්මා දිට්ඨිය... සම්මා සමාධිය (ආරිය අටමග) ඇතිව සිටි නම් ඔහු සත් පුරුෂයා - උසස් පුද්ගලයායයි බුදුන් වහන්සේ වදාළහ. යම්කෙනෙක් මිථ්‍යා

දිට්ඨිය...මිථ්‍යා සමාධිය ඇතිව සිටින්නේ නම් ඔහු අසත් පුරුෂයා- පහත් පුද්ගලයාය. මූලාග්‍ර:සංයු.නි (5-1):මහාවග්ග: මග්ගසංයුත්ත: 1.3.5 අසත්පුරිස සූත්‍රය, පි. 60, ESN: Maggasamyutta: 45: 25.5 The Inferior Person p. 1631.

▼ අවවාද කරන, අනුසාසනා කරණ, අනුන් පාපයෙන් වළකන තැනැත්තා සත්පුරුෂයන්ට ප්‍රියවේ, එවන් අය අසත්පුරුෂයන්ට ප්‍රිය නොවේ

“ ඔව්දෙය්‍යානු සාසෙය්‍ය - අසබ්බහා ව නිවාර යෙ සතං හි සො පියො හොති - අසතං හොති අපපියො”

සටහන: සතං= සත්පුරුෂ ; අසතං = අසත්පුරුෂ: මූලාග්‍රය: ධම්මපදය: 6 පණ්ඩිත වගග, 2 ගාථාව.

▲ සත්පුරුෂතරයා හා අසත්පුරුෂතරයා: පාලි: සජ්ජුරිසතරො- අසජ්ජුරිසතරො- Great True Person and Inferior un-true Person බුදුන්වහන්සේ සත්පුරුෂතරයා ලෙසින් හඳුන්වා ඇත්තේ සත්පුරුෂයාට වඩා උතුම් පුද්ගලයාටය. එනම් සම්මා ඥානය හා සම්මා විමුක්තිය ලැබූ උතුමාටය (රහතන්වහන්සේ). අසත්පුරුෂතරයා යනු අසත්පුරුෂයාට වඩා පහත් පුද්ගලයාටය. ඔහු වැරදි මග ගමන් කර තමන් විමුක්තිය ලබා ඇතයි අනුවණ ලෙසින් සිතයි. මූලාග්‍ර: සංයු.නි: (5-1): මහාවග්ග: මග්ගසංයුත්ත: 1.3.6 දෙවන සත්පුරිස සූත්‍රය, පි. 62, ESN: 45: Maggasamyutta: 26.6 The Inferior Person-2 p. 1632.

▲ සත්පුරුෂයා ගේ ලක්ෂණ: ඔහු අනුන්ගේ අගුණ ප්‍රචාරනොකරති, අනුන්ගේ ගුණ කියයි, තමාගේ අගුණ සහවා නොගනී, තමාගේ ගුණ ප්‍රචාර නොකරති. මූලාග්‍රය: අංගු.නි: (2) 4 නිපාත:4.2.3.3. අස්ප්පුරිස වටුකා සූත්‍රය, පි.166.

▲ සත්පුරුෂ දාන හා අසත්පුරුෂ දාන - sathpurisa dana & asathpurisa dana: සකස් කර, ගරුසරුඇතිව දෙන යහපත් දානය සත්පුරිසදානයය, එසේ නොකර පිළිගන්වන දානය අසත් පුරුෂ දානයකි. බලන්න: දාන. මූලාග්‍රය:අංගු.නි: (3) 5 නිපාත:තිකන්ධකවග්ග:5.3.5.7 අසත්පුරිසදාන,පි.300.

▲ සත්පුරුෂ භූමි හා අසත්පුරුෂ භූමි- පාලි: සජ්ජුරිසභූමි, අසජ්ජුරිසභූමි - the plane of the good person & the plane of the bad person. බුදුන් වහන්සේ සත්පුරුෂ භූමි හා අසත්පුරුෂ භූමි මෙසේ දක්වා ඇත: කෘතඥතාවය ඇති කෙළෙහිගුණ දන්නා යහපත්- හොඳ- (grateful and thankful) පුද්ගලයන් වාසය කරන තැන සත්පුරුෂ භූමියය. අකෘතඥතාවය ඇති කෙළෙහිගුණ නො දන්නා අයහපත් -නරක (ungrateful and unthankful) පුද්ගලයන් වාසය කරන තැන අසත්පුරුෂ භූමියය. බලන්න: සත්පුරුෂ හා අසත්පුරුෂ, කෘතඥබව හා අකෘතඥබව. මූලාග්‍ර: අංගු.නි: (1): 2 නිපාත: 2.1.4.1 සූත්‍රය, පි.157,EAN: 2: 32.11 Sutta, p.61 .

▲ සත් සම්බුදුවරු- The seven Enlightened Buddhas: සත් සම්බුදුවරු ලෙසින් දක්වා ඇත්තේ ගෝතම බුදුන් වහන්සේ ඇතුළු පෙර වැඩසිටි බුදුවරුන්ය: විපස්සී, සිඛි,වෙස්සභු, කකුසඳ, කෝණාගමන, කස්සප හා

ගොතම සම්මා සම්බුදුරජාණන් වහන්සේලාය. මූලාශ්‍ර: බු.නි:බුද්ධවංසය, 19-25, සංයු.නි: (2): නිදානවග්ග:අභිසමයසංයුත්ත, බුද්ධවග්ග: සූත්‍ර 1.1.4 විපස්සි සූත්‍රය, පි.30 - 1.1.10 ගෝතම සූත්‍රය, පි.37.

▼ අභිමේත්ත සූත්‍රයේ (බන්ධ පිරිත) අවසාන ඡේදයේ, සත් සම්බුදුවරුන්ට නමස්කාර කිරීම පිළිබඳව සඳහන් කර ඇත:

“...මම ඒ භාග්‍යවතුන්වහන්සේට නමස්කාර කරමි, සත් සම්බුදුවරුන්ට නමස්කාර කරමි”. සටහන: ත්‍රිවිධ රත්නයේ ගුණ සිහිකර, සතුන්, සර්පයෙන්. අමනුෂ්‍ය ආදීන්ගෙන් ආරක්ෂාව ලබා ගැනීම පිණිස මෙම පිරිත සජ්ජායනා කරයි. බලන්න: මේත්තා ආනිසංස, නාග. මූලාශ්‍රය: අංගු.නි: (2): 4 නිපාත: 4.2.2.7 අභි මේත්ත සූත්‍රය (බන්ධ පිරිත), පි. 156.

▲ සත්‍ය- truth: රස අතුරින් සත්‍ය රසය අග්‍රයයි-බුදුන් වහන්සේ පෙන්වා ඇත. බලන්න: ඉතාම මිහිරිදේ. මූලාශ්‍ර: සංයු.නි: (1): සභාථවග්ග:දේවතාසංයුත්ත: 1.8.3 විත්ත සූත්‍රය, පි. 104, ESN: 1: Devatasmyutta: 1: 73.3. Treasure, p.155.

▲ සත්‍ය අවබෝධය : පාලි: සචානුබොධො - awakening to truth - Saccānubodha: ධර්මයට අනුව සත්‍ය අවබෝධය යනු විමුක්තිය (නිවන) සාක්ෂාත් කරගැනීමය.

සත්‍ය අවබෝධ කරගන්නා ක්‍රම විධිය:ග්‍රද්ධාව පෙරටුකරගත් කරුණු 13 ක්, ක්‍රමානුකූලව පිළිපැදීමෙන් පරම සත්‍ය හෙවත් නිවන අවබෝධ කරගත හැකිබව බුදුන් වහන්සේ පෙන්වා ඇත. එම ක්‍රියා පරිපාටිය පිළිබඳව බලන්න: ධර්මය ක්‍රමානුකූලව පුහුණුවීම- gradual training.මූලාශ්‍ර: ම.නි : (2):2.5.5. චංකි සූත්‍රය, පි. 661, EMN:95-Cankī Sutta, p. 704.

▲ සත්‍ය ඥානය-true knowledge : ධර්මයට අනුව සත්‍ය ඥානය යනු විද්‍යාව ඇතිකර විමුක්තිය-නිවන ලබාදෙන නුවණය, විජ්ජාභාගිය ධර්ම අවබෝධයය. බලන්න: විජ්ජාභාගිය ධර්ම.සටහන: * අටුවාවට අනුව: සත්‍ය ඥාන 8 කි: 1) විපස්සනා නුවණ - insight knowledge 2) මනෝමය කය ඇතිකරගන්නා නුවණ- the mind-made body 3-8) සය අභිඥා- six kinds of direct knowledge බලන්න: සය අභිඥා. ** The qualities associated with these eight are the things that pertain to true knowledge. Or, if one of the eight is taken to be true knowledge, the others are ‘qualities that pertain to true knowledge’. බලන්න: EAN:1: note: 205, p. 591.

▼ කායගතා සතිය වඩා ගැනීම සත්‍ය ඥාන අවබෝධය පිණිස පවතී මූලාශ්‍ර: අංගු.නි: (1): 1 නිපාත: කායගතාසති වග්ග: 1.16.7.1 සූත්‍රය. පි. 125, EAN:1: Mindfulness Directed to the Body, p.52.

▲ සොතානුධන ධර්ම-Teaching followed by ear: සොතානුධන ධර්මය නම්, කණෙන් අසා (ග්‍රවණයකර) , සජ්ජායනා කරමින්, සිතින් පරික්ෂා කර, නුවණින් පිරික්සන ලද (ප්‍රතිවේධකල) ධර්ම ඉගැන්වීමය:

“සොතානුධතානං භික්ඛවෙ ධම්මානං වචසා පරිචිතානං මනසානු පෙක්ඛිතානං දිට්ඨියා සුප්පට්ඨිඤානං...”(...followed the teachings by

ear, recited them verbally, examined them with the mind, and penetrated them well by view). එලෙස ධර්මය දන්නාවිට ආනිසංස (අනුසස්) 4 ක් ඇතිවේ: 1) එසේ ධර්මය මැනවින් ප්‍රගුණකර, සිහිය පවත්වා නොගෙන මරණයට පත්වුවහොත්, දේවනිකායක පහළවේ. එහිදී අන්‍ය දෙවියන් ධර්මය පවසනවිට ඔහුගේ සිහිය අවදිවේ, එනිසා විශේෂභාගිබව ඉක්මනින්ම ලබා ගනී. 2) එසේ ධර්මය මැනවින් ප්‍රගුණකර, සිහිය පවත්වා නොගෙන මරණයට පත්වුවහොත්, දේවනිකායක පහළවේ. එහිදී ධර්මය ප්‍රගුණ කළ, ඉද්දිබල ඇති අරහත් දෙවියෙක් ධර්මය දේශනා කරනවිට ඔහුගේ සිහිය අවදිවේ, එනිසා විශේෂභාගිබව ඉක්මනින්ම ලබා ගනී. මෙහිදී දැක්වූ උපමාව: බෙර සද්ද උපමාව: බෙර සද්ද හොඳින් දන්නා පුද්ගලයෙක්, ගමනක් යෑමට මාර්ගයට පැමිණේ. එහිදී ඔහුට බෙර සද්දයක් ඇසේ, එවිට ඒ සද්දය කුමන බෙරයකින් ඇතිවෙන්නේද යයි ඔහු යහපත් ලෙසින්ම දනී. එලෙස, ධර්මය පෙර පුරුදු කළනිසා, ඊළඟ උපතේදී, ධර්මය ඇසෙන විට පෙර සිහිය ඇතිවේ. 3) එසේ ධර්මය මැනවින් ප්‍රගුණකර, සිහිය පවත්වා නොගෙන මරණයට පත්වුවහොත්, දේවනිකායක පහළවේ. එහි සිටිනා තරුණ දෙවියෙක් දේවසභාවේ ධර්මය උගන්වනවිට ඔහුගේ සිහිය අවදිවේ, එනිසා විශේෂභාගිබව ඉක්මනින්ම ලබා ගනී. 4) එසේ ධර්මය මැනවින් ප්‍රගුණකර, සිහිය පවත්වා නොගෙන මරණයට පත්වුවහොත්, දේවනිකායක පහළවේ. ඔහුගේ පෙර භවයේ ඇසුරු කළ දෙවියෙක් එහිදී හමුවී, පෙරදී උගත් ධර්මය සිහිපත් කරදෙයි. එවිට, ඔහුගේ සිහිය අවදිවේ, එනිසා විශේෂභාගිබව ඉක්මනින්ම ලබා ගනී. සටහන: ධර්මයේ බහුශ්‍රැත වීම පිණිස, සොත්තානුධතබව එක් අංගයකි. මූලාශ්‍රය: අංගු.නි: (2): 4 නිපාත: මහාවග්ග: 4.4.5.1 සොත්තානුධත සූත්‍රය, පි.380.

▲ සොත්තිය- A Scholar: සොත්තිය ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ විද්වතාය, පඬිවරයාය, ප්‍රඥාවන්තයාය, ආරිය පුද්ගලයාය. බුදුන් වහන්සේ මෙසේ වදාළහ:

“මහණෙනි, සත් කරුණු නොමැති හෙයින් ‘සොත්තිය’ නම්වේ”

සත්කරුණු: සක්කාය දිට්ඨිය, විචිකිච්ඡාව, සීලබ්බතපරාමාස, රාගය, ද්වේශය, මෝහය, මානස. මූලාශ්‍රය: අංගු.නි: (4): 7 නිපාත: සමනවග්ග: 7.2.4.4. සොත්තියධම්ම සූත්‍රය, පි.509.

▼ සිත කෙලෙසන, පුනර්භවය ඇතිකරවන, කයට සිතට දුක් විපාක ලබාදෙන, මතු කළ ජාති ජරා මරණ දුක් ඇතිකරවන, සියලු ලාමක අකුසල් හැම අකුසල් හැම සන්සිඳවූ නිසා ඔහු ‘සොත්තියො - උතුම් විද්වතා’ - යයි හඳුන්වන බව මෙහි පෙන්වා ඇත. මූලාශ්‍ර: ම.නි: (1): 1.4.9 මහා අස්සපුර සූත්‍රය, පි.652, EMN: 39 Mahā-Assapura Sutta, p.342.

▲ සෝතය- stream: සෝතය යනු දිය පහරය. ධර්මයේ ‘සෝතය’ ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ ආරිය අටමගය. බුදුන් වහන්සේ විසින් විමසනු ලැබූව, සැරියුත් තෙරුන් මෙසේ වදාළහ:

“...වහන්ස, මේ ආරියඅටමගම සෝතයය. එනම්: සම්මා දිට්ඨි...”
(පෙරටුකරගත් ආරිය අටමගය). (This Noble Eightfold Path, venerable sir, is the stream; that is, right view...). සටහන: ඒ මගට

වැටුන පුද්ගලයා ආරිය අටමගින් යුක්තය, ඔහු සෝතාපත්තය. මූලාශ්‍ර: සංයු.නි:(5-2) සෝතාපත්ති සංයුත්ත: වේලුද්වාරවග්ග:11.1.5 සාරිපුත්‍ර සූත්‍ර, පි. 170, ESN: Sotapattisamyutta: Sāriputta 2, p.2187.

▲ සෝත ඉන්ද්‍රිය- Ear faculty: සෝත ඉන්ද්‍රිය- කණ, සය ඉන්ද්‍රියන්ගෙන් එකකි, මෙය සෝතආයතනය ලෙසින්ද දක්වා ඇත. බලන්න: ඉන්ද්‍රිය, සලායතන.

▲ සෝතාපත්ත: පාලි: සොතාපනෙතා-stream-entry: නිවන සාක්ෂාත් කර ගැනීම පිණිස ධර්ම මාර්ගයේ සාක්ෂාත් කර ගතයුතු පළමු උතුම් පියවර සෝතාපත්ත (සෝවාත්) මග එල ලැබීමය, එම පියවර සාක්ෂාත් කරගත් පුද්ගලයා සෝතාපත්ති ය. (stream winner). ධර්ම ප්‍රවාහයට (stream of the noble path) සොතයට- ඇතුළුවූ නිසා ඔහු සෝතාපත්ති වේ. සෝතාපත්ත ආරිය පුද්ගලයාට, බුදුන්වහන්සේ කෙරෙහි නියත විශ්වාසය ඇත. සොතාපත්ති පුද්ගලයන්ගේ විවිධත්ව පිණිස බලන්න: ත්‍රිවිධ සෝතාපත්ත පුද්ගලයෝ. මූලාශ්‍ර:සංයු.නි (5-2): මහාවග්ග: සොතාපත්ති සංයුත්ත: වේලුද්වාරවග්ග: 11.1.4 හා 11.1.5 සාරිපුත්‍ර සූත්‍ර, පි. 168, ESN: 55: Sotapattisamyutta: Sāriputta 1 & 2, p.2187.

▼ සොත්පත්ත මග පසක් කර ගැනීම පිණිස කරුණු 6ක් සපුරා ගත යුතුවේ: 1) සක්කායදිට්ඨිය පහකිරීම 2) විච්ඡිව්වාච පහකිරීම 3) සීලබ්බත පරාමාස පහකිරීම 4) අපායගමනිය රාගය 5) අපායගමනිය දෝසය 6) අපායගමනිය මොහය. ඒ කරුණු පහ කලවිට දිට්ඨිසම්පන්න වේ.බලන්න: දිට්ඨිසම්පන්න. මූලාශ්‍රය:අංගු.නි: (4): 6 නිපාත:6.2.4.5 අප්පහාය සූත්‍රය, පි.266.

▼ සෝතාපත්ත ආරිය පුද්ගලයා සතර කරුණු ඇතිව වාසය කරයි. 1-3: ත්‍රිවිධ රත්තය පිළිබඳ විශ්වාසය ඇතිව ජීවත්වීම හා 4. පරි පුර්ණ ශීලය (ආරිය කාන්ත ශීලය) තිබීම. ඔහු කිසිවිටක දුගතියක යළි උපතක් නොලබයි, ඒකාන්තයෙන්ම සම්බෝධිය (නිවන) ලබා ගනී. ශ්‍රද්ධාව, ශීලය ඇතිව ධර්මයේ ප්‍රසාදයට - විශ්වාසී බවට පැමිණෙන පුද්ගලයා, බ්‍රහ්මචාරි ජීවිතය පදනම් කරගෙන, යථා කාලයේදී සැපත ලබයි (නිවන) යයි බුදුන් වහන්සේ වදාළහ:

“යෙසං සද්ධා ව සීලඤ්ච පසාදො ධම්මදස්සනං
තෙ වෙ කාලෙන පච්චන්ති බ්‍රහ්මචරියොගධං සුඛන්ති”

සටහන්: * අටුවාවට අනුව: ‘බ්‍රහ්මචරියොගධං සුඛන්ති’: එම සැපය නම් සෝතාපත්ත බැවින් ඉහළ මගඵල (සකදාගාමි - අරහත්) ලැබීමේ ප්‍රීතිය ය. ** ඉහත ගාථාවේ සඳහන් ‘පසාදො ධම්මදස්සනං’ ධර්ම මාර්ගයට අනුබද්ධ වූ ප්‍රසාදය, එනම් ‘මග්ගපසාදය’(මාර්ගය පිළිබඳ නියතබව) හෝ මාර්ගයට පැමිණි කෙනෙක් ඒ පිළිබඳ සමාලෝචනය කිරීමෙන් ඇතිවන ප්‍රසාදය - සතුට ය. (ආගතමග්ගස්ස පච්චෙකකණ්ණපසාදා) බලන්න:ESN: note: 323, p. 2426. මූලාශ්‍ර: සංයු.නි: (5-2): මහාවග්ග: සොතාපත්ති සංයුත්ත:11.1.2 බ්‍රහ්මචරියෝගධ සූත්‍රය, පි. 164, ESN:55: Sotapattisamyutta: 2.2 Grounded, p. 2184.

▼ සෝතාපත්ත පුද්ගලයා සිව්දහමෙන් යුක්ත නිසා අපාය බිය හැර දමා ඇත.

“...භික්ඛවෙ, අරියසාවකො පිණ්ඩියාලොපෙන යාපෙති. නාන්තකානි ධාරෙති. සො චතුභි ධම්මෙහි සමන්තාගතො. අප්ථො සො පරිමුක්තො නිරයා, පරිමුක්තො තිරච්ඡාන යොනියො, පරිමුක්තො පෙත්තිවිසයා, පරිමුක්තො අපායදුග්ගතිවිනිපාතා...”. ‘මහණෙනි, ආරිය ශ්‍රාවකයා පිඩු සිහිමෙන් යැපේ, කඩමලු දරා සිටී, එහෙත්, ඔහු සිව් දහමින් යුක්තය. එමනිසා, ඔහු නිරයෙන්, තිරිසන් ලෝකයෙන්, ප්‍රේත ලෝකයෙන්, අපාය-දුග්ගති-විනිපාත යෙන් මිදුනේය’. (අයහපත් ස්ථාන වල යළි උපතෙන් මිදුනේය).

“...කතමෙහි චතුභි: ඉධ භික්ඛවෙ, අරියසාවකො බුද්ධො අවෙච්චසසාදෙන සමන්තාගතො හොති: ‘ඉතිපි සො භගවා...’, ධම්මෙ අවෙච්චසසාදෙන සමන්තාගතො හොති: ‘සවකතො භගවතා ධම්මො...’, සබ්බසා අවෙච්චසසාදෙන සමන්තාගතො හොති: ‘සුපටිපන්නො භගවතො සාවකසබ්බසා...’, අරියකාන්ත සිලෙහි සමන්තාගතො හොති අබණ්ඩහි අවජ්ඣෙහි අසබ්බලෙහි අකමමාසෙහි භූජ්ඣෙසාහි විඤ්ඤාසසකෙහි අපරාමධෙය්හි සමාධිසංවත්තනනිකෙහි. ඉමෙහි චතුභි සමන්තාගතො හොති”. එම ආරිය ශ්‍රාවකයාහට බුදුන්වහන්සේ කෙරෙහි, ධර්මය කෙරෙහි සංඝයා කෙරෙහි අවල විශ්වාසය ඇත, පැහැදීම ඇත. නව බුදුගුණ, දහම් ගුණ හා සහ ගුණ ඔහු පිළිගනී. පරිපූර්ණ ආරිය කාන්ත ශිලය ඔහුට ඇත. ඔහු එම සිව්දහමෙන් යුතුව සිටී. මූලාශ්‍ර: සංයු.නි: (5-2): මහාවග්ග: සොතාපත්තිසංයුත්ත: වේඨද්ථාරවග්ග: 11.1.1 රාජ සූත්‍රය, පි. 162, ESN: Sotapattisamyutta: 1.1 Wheel-Turning Monarch, p. 2183.

▼ සෝතාපත්තචීම, සක්විතිරජකම ලැබීමට වඩා උතුම්ය: බුදුන්වහන්සේ මෙසේ වදාළහ:

“ යො ච භික්ඛවෙ, චතුන්නං දීපානං පටිලාභො, යො චතුන්නං ධම්මානං පටිලාභො, චතුන්නං දීපානං පටිලාභො චතුන්නං ධම්මානං පටිලාභස්ස කලං නාශ්ශති සොලසින්නි”. ‘සිව් දිවයිනේ ලැබීමෙන් ලබන සක්විතිරජකම, සිව් දහම මගින් ලැබෙන සෝතාපත්ත බව, හා සසඳන්නේ නම්, එහි අගය 16 න් එකක වටිනාකම බඳුය. (සොළොස් කලාවෙන් එක් කලාවක පමණ වටිනාකම ඇත) . එනම්, සෝතාපත්තියට පැමිණීම සක්විති රජකමට වඩා අති උතුම් ලැබීමකි’. (bhikkhus, between the obtaining of sovereignty over the four continents and the obtaining of the four things, the obtaining of sovereignty over the four continents is not worth a sixteenth part of the obtaining of the four things): මූලාශ්‍ර:සංයු.නි:(5-2): මහාවග්ග: සොතාපත්ති සංයුත්ත: 11.1.1 රාජසූත්‍රය. පි. 162, ESN: 55: Sotapattisamyutta: 55: 1.1 Wheel-turning Monarch, p, 2183.

▼ මෙලොවදී පංචභය හා වෛර නැතිකරගන්නා ආරිය පුද්ගලයාට සෝතාපත්ත බවට අවශ්‍ය ධර්මතා ඇතිකරගැනීමට හැකියාව ඇත. බලන්න: පංචභය හා වෛර, සිව්දහම.: මූලාශ්‍ර:අංගු.නි: (6): 10 නිපාත, 10.2.5.2. භය සූත්‍රය,පි.354, EAN:10: 92-2. Enmity, p.533.

▼ සෝතාපත්ත ආරිය පුද්ගලයා අපාය භය අවසන්කොට ඇත.: මූලාශ්‍ර: සංයු.නි: (5-2): මහාවග්ග: සච්චසංයුත්ත:සිංසපාවනවග්ග:12.4.6 පාණ සූත්‍රය, පි.322.

▼ පංච ඉන්ද්‍රිය අවබෝධය නිසා සෝතාපත්ත මගඵල ඇතිවේ

“පඤ්චමානී භික්ඛවෙ ඉන්ද්‍රියානි...යනො ඛො භික්ඛවෙ, අරියසාවකො ඉමෙසං පඤ්චනතං ඉන්ද්‍රියානං සමුදයඤ්ච අක්ඛමඤ්ච අසාදඤ්ච ආදීනවඤ්ච නිස්සරණඤ්ච යථාභූතං පජානති අයං වූච්චති භික්ඛවෙ, අරියසාවකො සොතාපනෙනා අවිනිපාතධමෙමා නියතො සමෙබ්බධි පරායණොති”. ‘යම්කලක, ආරිය ශ්‍රාවකයා, මේ පංච ඉන්ද්‍රියයන් ගේ ඇතිවීම, ප්‍රභාණය, ආස්වාදය, ආදීනවය හා නිස්සරණය, පිළිබඳ යථා අවබෝධය ලබන්නේ නම්, එවිට ඔහු නිරය, විනිපාතිකය ආදී දුගතියන් හැරදමා, නියත සම්බෝධිය පිහිට කොට ඇති සෝතාපත්ත බව ලබාගන්නේය’. මූලාශ්‍ර: සංයු. නි: (5-1): මහාවග්ග: ඉන්ද්‍රියසංයුත්ත: 4.1.2 සෝත සූත්‍රය, පි. 374, ESN: Mahavagga: Indriyasamyutta: 2.2 Stream Enterer, p. 192.

▼ ආරිය ශ්‍රාවකයා, පංච උපාදානස්කන්ධයේ, ඇතිවීම, නැතිවීම, ආස්වාදය, ආදීනව හා නිස්සරණය යහපත් ලෙසින් අවබෝධ කරගත්විට ඔහු සෝතාපත්ත වේ යයි බුදුන් වහන්සේ වදාළහ. මූලාශ්‍ර: සංයු.නි : (3) : ඛන්ධසංයුත්ත: 1.1.7 සෝතාපත්ත සූත්‍රය, පි. 306, ESN:22: 109.7 Stream Enterer, p. 1098.

▼ සෝතාපත්ත ආරිය ශ්‍රාවකයාගේ විහරණය: සෝතාපත්ත ආරිය ශ්‍රාවකයා, නිරතුරුව යෙදී සිටින විහරණ: බුද්ධ, ධම්ම හා සංඝ අනුසතී, ශිලානුසතිය, ත්‍යාගානුසතිය, දේවානුසතිය. බලන්න: අනුසතී භාවනා. මූලාශ්‍රය:අංගු.නි:(4): 6 නිපාත:ආනුනෙය්‍යවග්ග:6.1.1.10 මහානාම සූත්‍රය, පි.32.

▼ සෝතාපත්ත පුද්ගලයන් නිවන් දකින ආකරය: සෝතාපත්තවූ පුද්ගලයෙක් එම ජීවිතයේදී නිවන සාක්ෂාත් නොකර ගත්තේ නම්, ඔහු ආකාර තුනකට මෙලොවට යළි පැමිණ අරභත්වය ලබයි: 1) එක ඛීප (එකඛීපී- one-seeder): එක ඛීප සෝතාපත්ත පුද්ගලයා යනු, මරණින් මතු උපදින එක් ආත්ම භාවයක් තුළදී අරභත්වය ලබන ආරිය පුද්ගලයාය.(Stream-enterer who attains arahantship after only one more existence). 2) කොලංකොල (කොලංකොලො): කොලංකොල සෝතාපත්ත පුද්ගලයා යනු මරණින් මතු ජීවිත 2 ක් හෝ තුනක් ගතකර අවසානයේදී, අරභත්වය ලබන ආරිය පුද්ගලයාය (one who fares on in saṃsāra for 2 or 3 existences and then makes an end to suffering). 3) සත්තක පරම (සත්තකඛත්තපරමො) : සත්තක පරම සෝතාපත්ත පුද්ගලයා යනු මරණින් මතු උපරිමවශයෙන් ජීවිත 7 ක් ගතකර අවසානයේදී, අරභත්වය ලබන ආරිය පුද්ගලයාය (one who is reborn seven times at most, without taking an eighth existence and then makes an end to suffering). ඒ ඒ සොතපත්ත පුද්ගලයාගේ ඉන්ද්‍රිය ධර්මතා- පංච ඉන්ද්‍රිය පරිපූර්ණ වන ආකාරය අනුව මෙසේ වර්ග කර තිබේ. මූලාශ්‍ර: සංයු.නි : (5-1): මහාවග්ග: ඉන්ද්‍රිය සංයුත්තය: 4.3.4 ඒක

බීජී සූත්‍රය, පි. 394, ESN: 48: Indriyasamyutta: 24.4 One-Seeder, p. 1951.

▼ සෝතාපත්තන පුද්ගලයාට අභව්‍ය දේ: සෝතාපත්තන ආරිය පුද්ගලයාට කළ නොහැකි දේ- Incapable things by a Stream winner: 1) සක්කායදිට්ඨිය, විචිකිච්චාව, සිලබ්බතපරාමාස, අපායගාමිණී රාගය, දෝසය හා මෝහය යන ධර්මතා නැවත උපදවා ගත නොහැකිය. 2) කාමලෝකයේ අටවැනි උපතක් ලැබීම 3) ත්‍රිවිධ රත්නය කෙරෙහි හා ශික්ෂාව කෙරෙහි අගෞරව සහිතව වාසය කිරීමට නොහැකිය 4) පන්සිල් කඩාගැනීම හා මිථ්‍යාදිට්ඨි දැරීම නොහැකිය 5) සතර විපල්ලාස (නිත්‍ය, සුඛ, ආත්ම, සුභ) පිළිගැනීම නොහැකිය 6) බුදුන් වහන්සේ හැර සසුනෙන් බැහැර වෙනත් ගුරුවරයෙක් පිළිගැනීම නොහැකිය 7) ආනන්තරිය පාප කර්ම කිරීමට නොහැකිය 8) ධර්මයේ හේතු ඵල නියාය හැර දැමීමට නොහැකිය. මූලාශ්‍ර: අංගු.නි: (4): 6 නිපාත: සිතිවග්ග: 6.2.4.6 - 6.2.4.11 සූත්‍ර, පි.268, EAN: 6: 91.7 Incapable - 95.11 suttas, p. 362.

▼ සෝතාපත්තනවීමේ අනුසස්: සෝතාපත්තන මග ඵල සාක්ෂාත් කරගැනීම නිසා ඇතිවන අනුසස් 6කි: සද්ධර්මය පිළිබඳව නියතබව ඇත, ධර්මයේ පරිහානියක් සිදුනොවේ-වීරියඇත, කෙළවරකරනලද කෙළෙස් පිළිබඳ නැවත දුක් ඇතිනොවේ, පෘතජනායා හට නොමැති ධම්ම ඥානයක් ඇත (අසාධාරණඥාන), හේතු ධම්ම හා හේතුඵල ධම්ම යහපත්ලෙසින් දැකීමට හැකිවීම. මූලාශ්‍ර: අංගු.නි: (4): 6 නිපාත: ආනිසංසවග්ග: 6.2.5.2 සූත්‍රය, පි.272.

▲ සෝතාපත්තන අංග:පාලි: සොතාපත්තියඛගං- factors for stream-entry ධර්මයේ සෝතාපත්ති අංග ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ සෝතාපත්තනබව සඳහා පරිපූර්ණ කරගතයුතු ගුණයන්ය. මේවා සෝතාපත්ති අංග, සතර ධර්ම සිව්දහම ලෙසින්ද පෙන්වා ඇත.

▼ සෝතාපත්තන අංග 4: සෝතාපත්ති අංග ගැන බුදුන් වහන්සේ ඇසූ පැණයකට, සාරිපුත්ත මහා තෙරුන් මෙසේ කරුණු පෙන්වා ඇත:

“...කතමනනුබො සාරිපුත්ත, සොතාපත්තියඛගන්ති?...”

“...සප්පුරිසසංසෙවොහී භනෙත, සොතාපත්තියඛගං, සඤ්ඤාමසවනං සොතාපත්තියඛගං, යොනිසොමනසිකාරො සොතාපත්තියඛගං, ධම්මානුධම්මප්පට්ඨනි සොතාපත්තියඛගන්ති”

සත්පුරුෂ සේවනය, සද්ධර්ම ශ්‍රවණය, යෝනිසෝමනසිකාරය, ධර්මයට අනුකූලව පිළිපැදීම (ධර්මානුධර්ම ප්‍රතිපදාව) යන සතර කරුණු සෝතාපත්ති අංගය.: (Association with superior persons... Hearing the true Dhamma... Careful attention... Practice in accordance with the Dhamma are factors for stream-entry) සටහන: සැරියුත් මහා තෙරුන්ගේ ප්‍රකාශනය බුදුන් වහන්සේ සාධුකාර දී අනුමත කළහ. මූලාශ්‍ර: සංයු.නි: (5-2): මහාවග්ග: සෝතාපත්තිසංයුක්ත: 11.1.5 දුතිය සාරිපුත්ත සූත්‍රය, පි. 170, ESN: Sottapattisamyutta: 5.5 Sāriputta-2, p. 2188.

▼ සෝතාපත්ති ධර්ම වඩා ගැනීමෙන්, විපුල කර ගැනීමෙන් මහා ප්‍රඥාව ඇතිවේ යයි බුදුන් වහන්සේ පෙන්වා ඇත. **බලන්න:** මහා ප්‍රඥාව. මූලාශ්‍ර: සංයු.නි: (5-2): මහාවග්ග: සෝතාපත්ත සංයුත්ත 11.7.1 පි. 279, ESN: Sotapattthisamyutta: VII Great Wisdom: p. 2259.

▼ සොතපත්ත ගුණ දරන දෙවියෝ හෝ මනුෂ්‍යයෝ, ආයුෂ, වර්ණ, සුවය, යසස, අධිපති බැවින් යුක්තය යයි පෙන්වා දුන් බුදුන් වහන්සේ මෙසේද වදාළහ:

“...නන්දක...එබව මවිසින්ම දන්නා ලද්දේය, අවබෝධ කරන ලද්දේය...”

සටහන: මේ සූත්‍රය දේශනාකොට ඇත්තේ විසල්පුර නන්දක නම් ලිච්චවී මහා ඇමතිටය. දේශනාව අවසානයේදී ඔහුගේ සේවකයා, දිය නෑමට කල් බව දැන්වූ විට, ඔහු පැවසුවේ:

“භාග්‍යවතුන් වහන්සේ කෙරෙහි යම් පැහැදීමක් වේ නම් එය ඇතුළත නෑම පමණ වන්නේය”. එලෙස බුදුන් වහන්සේ කෙරෙහි, නන්දක ග්‍රද්ධාව පිහිටුවා ගැනීම පෙන්වා ඇත. **බලන්න:** උපග්‍රන්ථය:3. මූලාශ්‍රය: සංයු.නි: (5-2) මහාවග්ග: සෝතාපත්තිවග්ග: 11.3.10 නන්දක සූත්‍රය, පි.238.

▲ සේතරාජ හස්තියා-White elephant Setha: පසේනදී කෝසල රජුගේ සේත (සුදු) නම් රාජ හස්තියා, මහා නාග ලෙසින් ජනයා හඳුන්වා ඇත. එහෙත්, තුන්දොරින් අකුසල නොකරන උතුමා ‘මාහානාග’ යයි බුදුන් වහන්සේ වදාළහ. **බලන්න:** නාග.

▲ සේතව්‍යා නුවර-Sethawya Nuwara: කෝසලරාජධානියේ පිහිටි නුවරකි, එහි රජ,පායාසිය. **බලන්න:** පායාසි රජ.

▲ සිත: පාලි: චිත්තං -citta – Mind: සිත: මනස, සන්තානය, චිත්තය, විඥානය ආදී විවිධ නම් වලින් හඳුන්වයි. (Mentality, consciousness, knowing). ධර්මයට අනුව, ආධ්‍යාත්මික ජීවිතය වඩා ගැනීමට සිත ප්‍රධානවේ. කෙනෙකුගේ සාමාන්‍ය ජීවිතයේ සාර්ථක අසාර්ථකබවට හේතුව සිතය. සිත මුල් කරගෙන කරන කටයුතු අනුව පුද්ගලයෙක් සැප හෝ දුක ලබයි. සිත මුල්කරගෙන උපත ලබන සත්ත්වයා, සිත නිසාම සසර සැරිසරයි, සිත දියුණු කරගෙන සසරින් මිදේ. ලෞකික ජීවිතය යහපත් ලෙසින් ගත කිරීමට හා ලෝකොත්තර ජීවිතය සාර්ථක කරගැනීමට සිත ප්‍රධාන බව බුදුන් වහන්සේ පෙන්වා ඇත. ආධ්‍යාත්මික වර්ධනය ඇතිකර ගැනීමට, සසර දුකින් මිදීමට, නිවන සාක්ෂාත් කරගැනීමට උපකාරීවන මූලික දේ සිතය. **ශබ්දකෝෂ : 1. පාසිග:** පි.287: ‘චිත්ත: සිත, සිතුවම, චිත්තතත: සිතෙහි ස්වභාවය, සිතේ ආකාරය’. **2. BD:** p. 85: ‘citta: mind, consciousness (viññāṇa, state of consciousness-mana’. **3. PTS:** p. 615: ‘Citta: the center & focus of man's emotional nature ...’

▼ කෙළෙස් නොමැති සිත ප්‍රභාස්වරය: සිත ස්වභාවයෙන්ම පිරිසිදු-පබාසර බවය (ප්‍රභාස්වර- දීප්තිමත්- luminous). බාහිර කෙළෙස් නිසා (රාග, දෝස හා මෝහ) සිත කිලිටිවේ. අනුවණ පුද්ගලයා (අග්‍රානවත් පාතග්ජන) සිතේ නියම ස්වරූපය අවබෝධ කරගැනීමට සමත් නොවන නිසා සිත වර්ධනය කර දුකින් මිදීමට ඔහු දක්ෂ නැත. නුවණැති

පුද්ගලයා (ගුණවත් ආරිය ශ්‍රාවකයා) යථා බව අවබෝධ කරගැනීමට සමත් නිසා ඔහුට, සිත දියුණුකර දුකින්මිදීමට ශක්තිය ඇත.

මූලාශ්‍ර: අංගු.නි: (1): 1 නිපාතය: ප්‍රභාස්වර වග්ග, 1.6.1 හා 1.6.2 සූත්‍ර, පි. 58, EAN: 1: Luminous, 51.1 & 52.2 suttas, p. 39.

▼ සිත සියලු දෙයටම අධිපතිය.

සිත ලෝකය හසුරුවයි- එහාට මෙහාට ඇදගෙන යයි
සෑම දෙයකම අදිපතියා සිතය- සියලුදෙනා සිතේ වසභයට යටවේ
(... විතෙතන නියති ලොකො, විතෙතන පරිකසසති- විතතසස එක
ධම්මසස සබ්බෙව වසමතවගුති)

සටහන: අනුවණ පුද්ගලයා පහසුවෙන්ම සිතේ වසභයට පත්වේ, එහෙත්, නුවණැති පුද්ගලයාට සිත පාලනය කරගැනීමට හැකිනිසා කෙළෙස් වලින් මිදීමට ඔහු සමත්වේ බලන්න: ESN: note-122, p. 519.

මූලාශ්‍ර: සංයු.නි: (1) : සගාථවග්ග: දේවතා සංයුත්තය: චිත්ත සූත්‍රය, පි. 98, ESN: Devathasamyutta , 62-2 Mind, p. 143.

▼ සිතිවිලි වලට පෙරටුව ඇත්තේ සිතය: කෙනෙකුගේ සිතිවිලි වලට මුල, පෙරටුව ගමන් කරන්නේ සිතය. සිතිවිලිවලට සිත ශ්‍රේෂ්ඨවේ.

“මනො පුබ්බං ගමා ධම්මා මනො සෙට්ඨා මනොමායා ...”

මූලාශ්‍රය: ධු.නි: ධම්මපදය: යමක වග්ග: ගාථාව: 1.

▼ සියලුම අකුසල හෝ කුසල ක්‍රියාවන්ට, සිත පෙරටුව සිටී.

මූලාශ්‍ර: අංගු.නි: (1): 1 නිපාත: ප්‍රභාස්වර වග්ග සූත්‍ර, පි. 58, EAN: 1: Luminous, p. 39.

▼ සිත සංවර කරගැනීම ඵලදායකවේ: සිත තනිවම හැසිරේ, සිරුරක් නොමැත, කය නමැති ගුහාවේ වාසය කරයි, නිතරම වෙනස්වේ, දුර ඇති අරමුණු කරා විගසින් ගමන් කරයි. එබඳු සිත සංවර කරගන්නේ නම් මාරයාගේ බැම්මෙන් ගැලවිය හැකිය.

“... දුරංගමං ඒක වරං අසරීරං ගුහාසයං යෙ විතතං සයංමෙසසනති මොකඛනති මාර බනධනා”. මූලාශ්‍රය: ධු.නි: ධම්මපදය: චිත්ත වග්ග: ගාථාව: 37.

▼ දමනය කරගත්, ආරක්ෂා කරගත් සිත ආධ්‍යාත්මික ජීවිතයට අර්ථදායකය. මූලාශ්‍ර: අංගු.නි: (1): 1 නිපාත: අදාන්ත වග්ග සූත්‍ර, පි. 50, EAN: 1: Untamed, p. 38.

▼ සිත වහා වෙනස්වේ, වංචලය: ජලයෙන් ගොඩට ගත් මාළුවෙක් මෙන් සිත හැමඅතටම සැලේ- වංචලය. මූලාශ්‍රය: ධු.නි: ධම්මපදය: චිත්ත වග්ග: ගාථාව: 34.

▼ සිත තරම් වහා වෙනස්වන වෙනත් එකම ධර්මතාවයක් බුදුඇසට නොපෙනේ යයි බුදුන් වහන්සේ වදාළහ:

“...නාහං භික්ඛවෙ අඤ්ඤං එකධම්මමපි සමනුපසසාමී, යං එවං ලහුපරිවතතං, යප්පිදං විතතං. යාවඤ්චිදං භික්ඛවෙ උපමාපි න සුකරා යාව ලහුපරිවතතං විතතනති”

මූලාශ්‍ර: අංගු.නි: (1): 1 නිපාත: ශුක වග්ග සූත්‍ර, පි.54, EAN: 1: Spike, p. 38.

▼ සිත මනාව පිහිටුවා ගැනීම ජීවිතය යහපත්කරයි: යහපත් සිතින් කරණ කුසල නිසා මෙලොව හා පරලොව ජීවිත යහපත් කරයි, පාපි සිතින් කරන අකුසල දුගතියට ගෙනයයි. මෙහිදී යොදාගත් උපමාව: සඳුන් ගස: ගස් අතුරින් සඳුන් ගස මාදු බවින් හා නැමෙනසුළු බැවින් අග්‍රය. මනාව පිහිටුවා ගත් සිත අග්‍රවේ. බලන්න: උපග්‍රන්ථය:5 මූලාශ්‍ර: අංගු.නි: (1): 1 නිපාත: ශුක වග්ග සූත්‍ර, පි.54, EAN: 1: Spike, p. 38.

▼ මනාව දියුණු කළ සිත අර්ථය පිණිසය: මනාව දියුණු කළ සිත- වැඩු සිත (භාවිතං චිතතං -developed mind) කෙනෙක්ගේ අර්ථය- ලාභය (great good) පිණිස පවති, සුවපත්බව ලබාදෙයි. එහෙත්, නොවැඩු සිත මහා හානි, විනාශ (great harm) හා දුක (suffering) ළඟා කරදේ:

...චිතතං භික්ඛවෙ අභාවිතං...මහතො අනතථාය සංවතති...දුක්ඛාවහං භොතිති ...චිතතං භික්ඛවෙ භාවිතං... මහතො අනතථාය සංවතති... සුක්ඛාවහං භොතිති: මූලාශ්‍ර: අංගු.නි: (1): 1 නිපාත: අකමමනිය වග්ග සූත්‍ර:පි.47, EAN: 1: Unwieldy, p.37.

▼ සිත තමා විසින්ම පිහිටුවා ගත යුතුවේ

“... න තං මාතා පිතා කයිරා - අඤ්ඤෙ වා’පි ව ඤාතකා සමමා පණ්ණිතං චිතතං - සෙය්‍යසො නං තතො කරෙ”. මවට හෝ පියාට හෝ වෙනත් කෙනෙකුට සිත පිහිටුවා දීමට නොහැකිය. මූලාශ්‍රය: බු.නි: ධම්ම පදය: චිත්ත වග්ගය: ගාථාව 43.

▼ සිත විවිධ ස්වභාවයෙන් යුක්තය: මහා සතිපට්ඨාන සූත්‍රයේදී සිතේ විවිධ බව මෙසේ පෙන්වා ඇත:

“සරාගී සිත, චිත්තරාගී සිත, සදොස් සිත, චිත්තදොස් සිත, සමෝභ සිත, චිත්තමෝභ සිත, සංඛිත්ත සිත (අලසකමිත් හැකුලුණු), වික්ඛිත්ත සිත (නොසන්සුන්), මහග්ගත සිත (ජාන නිසා උසස්බවට පත්), අමහග්ගත සිත(කාමලෝකයට ඇදීගිය-කාමාවචර සිත), සඋත්තර සිත (වර්ධනය නොවූ), අනුත්තර සිත (වර්ධනයවූ), සමාහිත සිත (සමාධියට පත්වූ), විමුක්ත සිත (කෙලෙස් නැති-ජාන අවස්ථාව), අවිමුක්ත සිත (කෙලෙස් සහිත)”.

සතරසති පට්ඨානයේ චිත්තානුපස්සනා භාවනාව යහපත් ලෙසින් පුරුදු පුහුණු කරගත් පුද්ගලයා තමන්ගේ සිත අවබෝධ කරගැනීමට දක්ෂයෙක්වේ; සිත අවබෝධ කරගත්විට නොමග නොයා යහමග ගමන්කිරීමට නුවණ පහලවේ. මූලාශ්‍ර:දී.ස.නි: (1) මහා සතිපට්ඨාන සූත්‍රය,පි.436,EDN: 22Mahāsatiṭṭhāna Sutta, p. 246.

▼ පංච කාමයට යටවීම නිසා සිත මුළුමනින්ම මැඩියයි- යටවී යයි. පංච කාමයෙන් නිදහස් වූවිට සිතේ මැඩීමක් නොමැත. මූලාශ්‍ර: අංගු.නි: (1): 1 නිපාත: චිත්ත පරියාදාන: 1.1.- 1.1.10 සූත්‍ර , පි.40, EAN:1: Obsession of the mind: 1.1 to 10.10, p. 36.

▼ සිතට ඇති ආධාරය අරිය අටමගය: බුදුන්වහන්සේ වදාළේ සිතට ඇති ආධාරය අරිය අටමගබවය. අරිය අටමග ආධර කරගත් සිත මනාව පවත්වා ගත හැකිවේ. මේ පිළිබඳ උපමාව: දරනුව උපමාව: කළයක් දරනුවක් මත පිටුවා ඇත්නම් එය පහසුවෙන් පෙරළිය නොහැකිය. එලෙස සිත අරිය අටමගේ මනාව පිහිටුවාගෙන ඇත්නම් ඒ සිත පහසුවෙන් පෙරළිය නොහැකිය. බලන්න: උප ග්‍රන්ථය:5 මූලාශ්‍ර: සංයු.නි: (5-1):මහාවග්ග: මග්ගසංයුත්ත: 1.3.7 කුම්භ සූත්‍රය, පි. 62, ESN: Maggasamyutta: 27.7.The Pot, p. 1633.

▼ අවිද්‍යාව පහකර ගැනීමට, නිවන ලබා ගැනීමට සිත පිහිටවේ: මානාව යොමුකළ සිත අවිද්‍යාව පහකරගැනීමට, නිවන සාක්ෂාත් කරගැනීමට ඉවහල්වේ:

“... එවමෙව බො භික්ඛවෙ සො වත භික්ඛු සමමා පණ්ණිනෙන වීතෙන අවිජ්ජං භෙවජති, විජ්ජං උපපාදෙසසති, නිබ්බාණං සවජ්ඣාරිසසතිති ධානමෙනං විජජති.... (With a well-directed mind one could would pierce ignorance, arouse true knowledge, and realize nibbāna). කැළඹුන සිත (නිවරණ නිසා නොපහත් සිත- ආවිලෙන චිත්ත- cloudy mind) ඇතිකෙනෙකුට සවඅර්ථය හෝ පරාර්ථය ගැන කටයුතු කිරීමට නොපිළිවන, එසේම නිවන ලබාගැනීමට පිහිටවන උතුම් ඥානය ලබාගැනීමට නොහැකිවේ. එහෙත්, පහත් සිතක් (අනාවිලෙන චිත්ත- transparent mind) ඇතිවිට සවඅර්ථය හා පරාර්ථය ගැන කටයුතු කිරීමට, ධර්මය විනිවිදව දැකගැනීමට හැකියාව ඇති නිසා එවැනි පුද්ගලයා උත්තරිතර මනුෂ්‍ය ධර්මය අවබෝධ කරගැනීමට (උත්තම මිනිස්බව- ආරියබව) ලබාගැනීමට සමත්වේ:

“... එවමෙව බො භික්ඛවෙ සො වත භික්ඛු අනාවිලෙන වීතෙන අතතතථං වා ඤ්ඤාසසති, පරතථං වා ඤ්ඤාසසති, උතතරිං වා මනුසසධමමා අලමරියඤ්ඤාණදසසනවිසෙසං සවජ්ඣාරිසසතිති, ධානමෙනං විජජති...” මූලාශ්‍ර: අංගු.නි: (1): 1 නිපාත: ශුක්ඛ වග්ග සූත්‍ර, පි.54, EAN: 1: Spike, p. 38.

▼ අකුසලයෙන් සිත මුදාගතයුතුය: එක්සමයක දේවතාවියක් බුදුන්වහන්සේ බැහැදැක මෙසේ පැවසූහ: ‘සැමදෙයකින්ම සිත මැඩ පවත්වාගැනීමෙන් දුකින් මිදීමට හැකිය’. එය එසේ නොවන බව බුදුන් වහන්සේ පෙන්වා ඇත:

“සිතෙන් සැමදෙයක්ම වැළක්වීම අවශ්‍යනැත, එහෙත් අකුසල ඇතිවේනම් සිතෙන් ඒවා වළක්වා ගතයුතුය”. සටහන: අටුවාවට අනුව මෙහිදී බුදුන්වහන්සේ පෙන්වා ඇත්තේ: හසුරුවා ගතයුතු සිත හා වර්ධනය කළයුතු සිත අතර ඇති වෙනසය. කෙළෙස් ඇතිනොවීම පිණිස සිත පාලනය කරගතයුතුය. බලන්න: ESN: note 47, p. 507. මූලාශ්‍ර: සංයු.නි (1): සභාපවග්ග: දේවතාසංයුත්ත: 1.3.4 මනෝනිවාරණ සූත්‍රය, පි. 52, ESN: 1: Devatasamyutta: 24.4 Reining in the Mind, p. 86.

▼ නිවරණ නිසා සිත ආවරණය වේ. නිවරණ ප්‍රභීණය කරගැනීමෙන් නිරාවරනයවූ සිත, සමාධිය ඇතිකරගැනීමට මුලිකවේ. මූලාශ්‍ර: අංගු.නි: (1): 1 නිපාත: නිවරණ ප්‍රභාන වග්ග සූත්‍ර: පි.40, EAN:1: Abandoning the hindrances: p. 36.

▼ බුදුන් වහන්සේ වදාළේ නිතරම තමන්ගේ සිත බලමින්, ආවර්ජනය කරමින් වාසය කළයුතු බවය:

“....දීර්ඝකාලයක් තිස්සේ මේ සිත රාගය දොසය හා මෝහය නිසා කිලිටිවී ඇත. එම කෙළෙස් නැති නම් සිත පිරිසිදුවේ... මේ සිත ‘වරණ චිත්‍රය’ ට වඩා විවිධය, තිරිසන් ලෝකයේ ඇති විවිධ සතුන්ට වඩා විවිධය...එමනිසා, සිත පිරිසුදු කරගැනීමෙන් සත්ත්වයා පිරිසුදුවේ යයි ආවර්ජනය කළයුතුය...”

සටහන: මෙහිදී යොදාගත් උපමාව වරණ චිත්‍රයය. බුදුන් වහන්සේ වැඩ වාසය කළ සමයේ පැවති මේ චිත්‍රය ඉතා අලංකාර විසිතුරු දෙයක් ලෙස සලකා ඇත. බලන්න: වරණ චිත්‍රය. මූලාශ්‍ර:සංයු.නි: (3): බන්ධසංයුත්ත: 1.2.5.8 දුතිය ගද්දුලබ්දි සූත්‍රය, පි. 286, ESN: 22: Khandasamyutta: 100.8 The leash-2 , p. 1090.

▼ සිත ගිලන් නොකරගැනීම: සුවපත් සිත (un afflicted mind) ආධ්‍යාත්මික දියුණුව පිණිස අවශ්‍යවේ. සිත ගිලන් වන ආකාරය: ධර්මය නොදත් අනුවණ පුද්ගලයා, පංච උපාදානස්කන්ධය ‘මම, මගේ, මගේ ආත්මය’ යයි අල්වාගෙන සිටී. පංච උපාදානස්කන්ධයේ ස්වභාව වෙනස්වී යාමය. එම වෙනස්වීම් ඇතිවන විට, අනුවණ පුද්ගලයා දුකට, කම්පාවට පත්වේ. එසේ සිත ගිලන් කරගනී. එහෙත්, ධර්මය දත් නුවණැති පුද්ගලයා පංච උපාදානස්කන්ධය තමාගේ දෙයක් ලෙසින් අල්වාගෙන නැත. එහි වෙනස්කම් ඇතිවන විට ඔහු දුක් නොවේ. එලස, නුවණැති පුද්ගලයා, කය ගිලන්වුවත්, සිත ගිලන් නොකර වාසය කිරීමට දක්ෂවේ. සටහන්: * සැරියුත් මහා තෙරුන් මේ අවවාදය වදාළේ නකුල පිතා උපාසකටය. මූලාශ්‍ර:සංයු.නි: (3): බන්ධ වග්ග, 1.1.1.1. නකුල පිතු සූත්‍රය, පි 30, ESN:22: Khandasamyutta: 1.1 nakulapita, p. 1007.

▼ වෙනත් මූලාශ්‍ර:1. Taming the Mind by Nyanaponika Thera: BPS: Wheel -51 .2. The City of the Mind by Nyanaponika Thera:- BPS: Wheel -25 3. නිසල සිත ගෙනයි සෙත-ධර්ම දේශනාව: සුමනපෝති නා හිමි: බුදුසරණ පුවත්පත: 2007 වසර වටිනා දහම් දෙසුම් සියයක්-සම්පාදක: පි.එස්.ගමගේ.

▲ ස්ත්‍රිය-Woman: ස්ත්‍රිය, කාන්තාව, මාගම ලෙසින්ද පෙන්වා ඇත. බලන්න: මාගම.

▲ ස්ත්‍රී ඉන්ද්‍රිය-Female faculty: මෙය ඉන්ද්‍රිය 22න් එකකි. බලන්න: ඉන්ද්‍රිය.

▲ ස්ත්‍රී බන්ධන-Female bondage: ස්ත්‍රීබන්ධනය යනු පුරුෂයෙක් විසින් කාන්තාවකගේ සිත තමන් වෙත බැඳ ගැනීම ය. එම බැඳීම ආකාර 5 කි: 1) රූපයෙන් 2) සිතභාවෙන් 3) කතාවෙන් 4) ගීතයෙන් 5) හැඩිමෙන් 6) පෙනුමෙන් (ඇඳුම් පැළඳුම්) 7) තැගි දීමෙන් 8) පහසින්. බලන්න: බන්ධන, ඉත්ථිබන්ධන. මූලාශ්‍ර: අංගු.නි: (5):8 නිපාත:බන්ධන සූත්‍ර 2කි, පි.102, EAN:8: Bondage suttas, p. 421.

▲ සුතධරො -retained in mind: සුතධරෝ ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ දහම් මැනවින් සිහියේ දරාගෙන සිටීමය. මෙය බහුශ්‍රුත බවේ එක් අංගයකි. බලන්න: බහුශ්‍රුත.

▲ සුතමය ප්‍රඥාව-Wisdom based on learning: සුතමය ප්‍රඥාව-ඥාණය යනු ධර්මය ඇසීමෙන් ලබාගන්නා නිරවුල් අවබෝධයය- පිරිසිදු දැනීම. බලන්න: ත්‍රිවිධ ප්‍රඥා. මූලාශ්‍රය: බු.නි: පටිසම්භිදා 1 :ඥාණකථා: 1 සුතමය ඥානය, පි. 32.

සථ

▲ ස්ථවිර හා ස්ථවිරි-Sthavira & Sthaviri: උපසම්පදාව ලැබ, සසුනේ වසර 10කට වැඩිකලක් ගතකළ හික්ෂු හා හික්ෂුණියන් මෙලෙසින් හඳුන්වති. බලන්න: තෙර.

▲ සමාධිභාවික සමාධිය - Samadhi conducing to stasis: සමාධිභාවික සමාධිය (ධීනිභාවියො) ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ කෙනෙක් ලබාගත් සමාධිය පිරිහීම හෝ වැඩිම නැති ව පැවතීමය. මූලාශ්‍ර: දී.ස.නි: (3): 11දසුන්තර සූත්‍රය, පි. 483, EDN: 34: Dasuttara Sutta: Expanding Decades, p. 384.

▲ ස්ථාන හා අස්ථාන දන්නා නුවණ-Knowledge of the possible and the impossible: ස්ථාන හා අස්ථාන දන්නා නුවණ, තථාගතයන් දස බල ඥානයෙන් එකකි. බුදුන් වහන්සේ ස්ථාන හා අස්ථාන දන්නා නුවණ (කුසලතාව) පිළිබඳව යහපත් ලෙසින් වදාරා ඇත. ඒ ධර්මතා සංඝයා එක්ව, ධර්මයේ විරස්ථිතිය පිණිස සප්පායනා කිරීම සුදුසු ය යි සැරියුත් මහා තෙරුන් සංඝයාට උපදෙස් දී ඇත. මූලාශ්‍ර: දී.ස.නි: (3):10 සංගීති සූත්‍රය, පි. 372 , EDN: 33 Sangīti Sutta: The Chanting Together, p. 362.

▲ ස්ථාන අස්ථාන කුසලතාවය:පාලි: ධානධාන කුසලො- skilled in what is possible and what is impossible: ස්ථාන අස්ථාන පිළිබඳ කුසලතාවය පණ්ඩිතයන් සතු ගුණයක් ය යි බුදුන් වහන්සේ පෙන්වා ඇත. බලන්න: බාලයා හා පණ්ඩිතයා. ස්ථාන අස්ථාන පිළිබඳ කුසලතාවය කවරේද? 1) සම්මාදිට්ඨිය ඇති පුද්ගලයෙකු, කිසිම සංස්කාරයක් නිත්‍ය ලෙසින් නොගන්නා බවට ඇති අවබෝධය (there is no such possibility, that a person possessing right view could treat any formation as permanent). සටහන: අටුවාවට අනුව සම්මාදිට්ඨිය ඇති පුද්ගලයා - දිට්ඨිසම්පන්න යනු අවම වශයෙන් සෝතාපන්න ආරිය උතුමාය. මෙහිදී සංස්කාර ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ හේතු ප්‍රත්‍යයෙන් සකස්වූ සංස්කාරය (සඛ්ඛතසඛ්ඛාර) බලන්න: EMN: note: 1084, p. 1162. 2) සාමාන්‍ය පාතග්ජන පුද්ගලයෙක් සංස්කාර නිත්‍ය ලෙසින් සැලකීමට හැකියාව ඇත යන අවබෝධය. (It is possible that an ordinary person might treat some formation as permanent). 3) සම්මාදිට්ඨිය ඇති පුද්ගලයෙකු, කිසිම සංස්කාරයක් සුඛ ලෙසින් නොගන්නා බවට ඇති අවබෝධය .(It is impossible, it cannot happen that a person possessing right view could treat any formation as pleasurable). සටහන: අරහත්වයට නොපැමිණි, ආරිය පුද්ගලයන්, මිථ්‍යා දිට්ඨියෙන් වෙන්ව සුඛය ගෙනදෙන සංස්කාර වටහා ගනී, එහෙත් ඔවුන් සංස්කාර සුඛය යි නොගනී, එය වැරදි ආකල්පයක් බව ඔවුන් දනී. බලන්න: EMN: note: 1085, p. 1162. 4) සාමාන්‍ය පාතග්ජන පුද්ගලයෙක් සංස්කාර සුඛ ලෙසින් සැලකීමට හැකියාව ඇත ය

යන අවබෝධය (It is possible that an ordinary person might treat some formation as pleasurable).⁵) සම්මාදිට්ඨිය ඇති පුද්ගලයෙකු අතින් පංච ආනන්තරික කර්ම සිදුනොවනබව. **බලන්න:** පංච ආනන්තරික කර්ම. **6)** සාමාන්‍ය පාතග්ජන පුද්ගලයෙක් අතින් පංච ආනන්තරික කර්ම සිදුවිය හැකිබව. **7)** සම්මාදිට්ඨිය ඇති පුද්ගලයෙකු කිසිවිටක බුදුන් වහන්සේ හැර වෙනත් ආගමික නායකයෙක් සිය ගුරුවරයා ලෙසින් නො ගන්නා බව.**8)** සාමාන්‍ය පාතග්ජන පුද්ගලයෙක්, බුදුන් වහන්සේ හැර වෙනත් ආගමික නායකයෙක් සිය ගුරුවරයා ලෙසින් ගැනීමට හැකියාව ඇති බව.**9)** එකම ලෝකඛාතුවේ, එකම අවස්ථාවේ සම්මා සම්බුදුවරු දෙදෙනෙක් පහළ නොවන බවට ඇති අවබෝධය. (It is impossible, it cannot happen that two Accomplished Ones, Fully Enlightened Ones, could arise contemporaneously in one world-system) **10)** එක් ලෝකඛාතුවක, සම්මා සම්බුදුන් වහන්සේ පහළ වීමට හැකිය යන අවබෝධය. (It is possible that one Accomplished One, a Fully Enlightened One, might arise in one world-system). **11)** එක් ලෝකඛාතුවක, චක්‍රවර්ති රජවරු 2 ක් ඇතිවිය නොහැකිය යන අවබෝධය. එහෙත්, එක් ලෝක ඛාතුවක, එක චක්‍රවර්ති රජෙක් ඇතිවිය හැකිය යන අවබෝධය. **12)** කාන්තාවක්, සම්මා සම්බුදුරජාණන් වහන්සේ ලෙසින් පහළවීමට හැකියාව නොමැතිබව. **සටහන:** ඒ අනුව පෙනීයන්නේ සම්මා සම්බුදුවරයෙක් සෑම විටම පුරුෂයෙක් බවය. කාන්තාවකට බුදුවිය නොහැකිය යන අදහස මින් නො පැනවේ. කාන්තාවකට අනාගතයේ, පුරුෂයෙක් ලෙසින් උපත ලබා සම්මා සම්බුදුව ලැබිය හැකිය. **බලන්න:** EMN: note: 1090, p. 1162. **13)** කාන්තාවක් ලෙසින් චක්‍රවර්ති රජවීම, මහා බ්‍රහ්මබවට පත්වීම, මාරයා බවට පත්වීම, සක්දෙවරජ වීමට නොහැකිබව. එහෙත්, පුරුෂයෙකුට, ඒ තත්ත්වයන් ලබාගත හැකිබව. **14)** අයහපත් කාය, වච්ඡා මනෝ කර්ම මගින්, යහපත් ප්‍රතිඵල ලැබේවා යයි කැමතිවීමෙන්, පැතීමෙන් එය සිදු නොවන බව, අයහපත් කාය, වච්ඡා මනෝ කර්ම සිදුකර, පැතීම් නොමැතිව වුවද අයහපත් විපාක සිදුවන බව පිළිබඳ අවබෝධය. **15)** යහපත් කාය, වච්ඡා මනෝ කර්ම මගින්, අයහපත් විපාක ලැබීම සිදු විය නොහැකි බව, එහෙත්, පැතුලෙසින්, යහපත් කාය, වච්ඡා මනෝ කර්ම මගින්, යහපත් විපාක ලැබීම සිදුවිය හැකිබව. **16)** යහපත් කාය, වච්ඡා මනෝ කර්ම කරන පුද්ගලයෙක්, මරණින් මතු දුගතියේ උපතක් ලැබීම සිදු විය නොහැකිය යන අවබෝධය, එහෙත්, එවැනි පුද්ගලයෙක්, මරණින් මතු සුගතියේ, දේවලෝකයේ උපත ලැබීමට හැකියාව ඇතිබව. එසේම, අයහපත් කාය, වච්ඡා මනෝ කර්ම කරන පුද්ගලයෙක්, මරණින් මතු දුගතියේ උපතක් ලැබීම හැකිබව යන අවබෝධය. **සටහන:** ම.නි. මහාකම්මවිභංග සූත්‍රයේ දී බුදුන් වහන්සේ මෙසේ පෙන්වා ඇත: අයහපත් ක්‍රියා නිසා පුද්ගලයෙක් සුගතියේද, යහපත් ක්‍රියා කළ පුද්ගලයෙක් දුගතියේද යළි උපත ලබාගත හැකි බව. එලෙස සිදුවන්නේ, යළි උපතට පත්වන අවස්ථාවේ ඔහු විසින් සාමාන්‍යයෙන් කරන කර්ම නොව, වෙනත් කර්මයක් විපාක ඇතිවීම නිසාය. **බලන්න:** EMN: note: 1091, p. 1162. **මූලාශ්‍රය:** ම.නි: (3): 3.2.5 බහුධාතුක සූත්‍රය, පි.209, EMN: 115: The Many Kinds of Elements, p. 840.

▲ ස්ථූප- Stupa: ස්ථූප යනු උතුම් පුද්ගලයන් සිහිකිරීම පිණිස ගොඩ නංවන සිහිවටනයන්ය. දාගැබ, චෛත්‍යය ලෙසින්ද දක්වා ඇත. සටහන:
* දී.ස.නි: මහා පරිනිබ්බාන සූත්‍රයේ දී බුදුන් වහන්සේ ගේ මහා පරිනිබ්බානයෙන් පසු ධාතු රැස්කර සකස් කරනලද ස්ථූප ගැන විස්තර සඳහන්වේ.

▼ ස්ථූප සැදීමට සුදුසු උතුම් පුද්ගලයන් දෙදෙනෙක්: තථාගතයන් වහන්සේ, සක්විති රජු ආදී උතුමන් ගැන මේ සූත්‍රයේ විස්තර පෙන්වා ඇත. මූලාශ්‍ර: අංගු.නි: (1): 2 නිපාත: 2.2.6.4 සූත්‍රය, පි. 185, EAN:2: 55.4 Sutta, p. 66.

▼ ස්ථූප සැදීමට සුදුසු උතුම් පුද්ගලයන් සිව්දෙනෙක්: තථාගතයන්, පසේබුදුවරු, තථාගත ශ්‍රවක, සක්විති රජවරු. සටහන: දී.ස.නි: මහා පරිනිබ්බාන සූත්‍රයේ ද මේ විස්තරය පෙන්වා ඇත. මූලාශ්‍ර: අංගු.නි: (2): 4 නිපාත: 4.5.5.5. ථූපාරහ සූත්‍රය, පි. 492, EAN:4: 247.5 Worthy of Stupa, p. 230.

සද

▲ සද්ධර්මය හා අසද්ධර්මය: පාලි: ධම්මං- Dhamma & Asaddhamma (the good Dhamma and the bad Dhamma): බුදුන් වහන්සේ ගේ ඉගැන්වීම්, අනුසාසනා ධර්මය- සද්ධර්මය වේ. සද්ධර්මය අග්‍රය. අසද්ධර්මය, අසත්‍යවූ දහම නම් මිථ්‍යාදිට්ඨිය ඇතිව වැරදි මග ගැනීමය. සටහන: සද්ධර්මය-සත්‍ය ධර්මය යනු බුදුන් වහන්සේ වදාළ චතුරාර්ය සත්‍යයය. චතුරාර්ය සත්‍යයය පිළිනොගැනීම අසද්ධර්මය ය.

▼ සූත්‍ර දේශනාවල සද්ධර්මය හා අසද්ධර්මය විවිධ නම් වලින් හඳුන්වාඇත: සද්ධර්මය : 1) සාධු ධර්මය-good 2) ආරිය ධර්මය-noble 3) කුසල ධර්මය- wholesome 4) අත්ථ ධර්මය-beneficial 5) ධර්මය-dhamma 6) අනාශ්‍රව (අනාසව) ධර්මය-taintless 7) අනවද්‍ය ධර්මය-blameless 8) අතපතිය ධර්මය-untormenting 9) අපවයගාමී ධර්මය-leads to dismantling 10) සුවයදෙන ධර්මය- bring happiness 11) සුඛවිපාක ධර්මය- bring good results.

අසද්ධර්මය: 1) අසාධු ධර්මය-bad 2) අනාරිය ධර්මය-ignoble 3) අකුසල ධර්මය- unwholesome 4) අනර්ථ ධර්මය-harmful 5) අධර්මය-non- dhamma 6) සාශ්‍රව (සාසව) ධර්මය-tainted 7) සාවද්‍ය ධර්මය-blameworthy 8) තපතිය ධර්මය-tormenting 9) ආවයගාමී ධර්මය-leads to building up 10) දුක්දෙන ධර්මය- bring suffering 11) දුක්විපාක ධර්මය- bring bad results. මූලාශ්‍ර: අංගු.නි: (6):10 නිපාත:සාධුචග්ග හා ආරිය චග්ග සූත්‍ර, 10.3.4.5 ධම්ම සූත්‍රය, පි.470 හා 10.3.5.3 සද්ධම්ම සූත්‍රය,පි.474, EAN:10: 138 sutta, P.548

▼ සද්ධර්ම හත: 1) ශ්‍රද්ධාව 2-3) හිරි ඔතප්ප 4) බහුශ්‍රැත 5) විරිය 6) සතිය 7) ප්‍රඥාව. මූලාශ්‍රය: අංගු.නි: (4) 7 නිපාත:සමණචග්ග:7.2.4.9 අසද්ධර්ම සූත්‍රය, පි.512.

▼සියලු බුදුවරු (අතීත, අනාගත හා වර්තමාන) සද්ධර්මය ගුරු තනතුරේ තබා වැඩවාසය කරන බව මෙහි පෙන්වා ඇත. තමන් වහන්සේද,

සම්බුද්ධත්වයට උපකාරීවූ, සද්ධර්මයට සත්කාර කරමින්, ගරුකරමින්, විශ්වාසීව වාසය කරන බව බුදුන් වහන්සේ වදාළහ:

“තස්ස මයං එතදහොසි: යනුනාහං යොපායං ධම්මො මයා අභිසම්බුද්ධො තමෙව ධම්මං සකකාමා ගරුකාමා උපනිස්සාය විහරෙය්‍යන්ති”. (...I honored, respected, and dwelled in dependence only on the Dhamma to which I had become fully enlightened)
මූලාශ්‍ර: අංගු.නි: (2): 4 නිපාත: 4.1.3.1 ප්‍රථම උරුවෙල සූත්‍රය, පි. 64, EAN: 4: 21.1.Uruwela-1, p. 155.

▼ සද්ධර්මය යනු සම්මා දිට්ඨිය පෙරටුකරගත් නිවැරදි මගය.
මිථ්‍යාදිට්ඨිය ඇති වැරදි මග අසද්ධර්මය ය. මූලාශ්‍ර: අංගු.නි: (6):10 නිපාත:ආරියවග්ග: 10.3.5.3 සද්ධම්ම සූත්‍රය, පි. 474, EAN:10: Noble , p. 548.

▼ දසකුසලයේ යෙදීම සද්ධර්මයය. දසකුසලය අසද්ධර්මයය. මූලාශ්‍ර: අංගු.නි: (6):10 නිපාත: 10.4.4.3. සද්ධර්ම සූත්‍රය, පි. 536, EAN:10: 191 sutta, p. 556.

▼ සම්මාදිට්ඨිය ඇතිවීම නිසා කෙනෙක් සද්ධර්මයට- සත්‍ය ධර්මයට පැමිණේ (arrived at this true Dhamma). මූලාශ්‍ර: ම.නි: (1): 1.1.9 සම්මා දිට්ඨි සූත්‍රය, පි. 130, EMN: 9: Sammāditṭhi Sutta- Right View, p. 121.

▲ සද්ධර්ම ශ්‍රවණය: පාලි: සඤ්චමසවනං -To hear the noble Dhamma බුදුන්ව හන්සේ වදාළ ධර්මය, සැදැහිතින් ඇසීම සද්ධර්ම ශ්‍රවණය ය. සෝතාපත්තවීමට මෙය අවශ්‍යතාවයක්ය. සද්ධර්ම ශ්‍රවණයට බාධා: දුෂ්චිත්තය, උද්දච්චය, සිත සංවර නොකරඇති පුද්ගලයා සද්ධර්ම ශ්‍රවණයට කැමති නොවේ. සද්ධර්මය ශ්‍රවණය කිරීමෙන් සති සම්ප්‍රජන්‍යය ඇතිවේ, සිතේ අවුල් සහගතබව හා සිත විසිරියාම නැතිවේ, සමාධිය ඇතිකර ගත හැකිවේ, කෙනෙක්, ශිලසම්පත්තවූවට සද්ධර්මය ශ්‍රවණය කිරීමට කැමැත්ත ඇතිවේ. මූලාශ්‍ර:අංගු.නි:(6):10 නිපාත:10.2.3.6 තයොධම්ම සූත්‍රය,පි.284, EAN:10: Tens,76-6.Incapable, p. 524.

▼ ආධ්‍යාත්මික වර්ධනය පිණිස සද්ධර්මය ශ්‍රවණය බොහෝ උපකාරී වේ. බලන්න: බහු උපකාර ධර්ම. මූලාශ්‍ර: දීඝ.නි: (3):11 දසුත්තර සූත්‍රය, පි. 483, EDN: 34: Dasuttara Sutta: Expanding Decades, p. 384.

▲ සද්ධර්මයේ පැවැත්ම හා විනාශය: පාලි: සඤ්චමස්ස ධීතියා හා සමමාසාය -continuation & decline of the good Dhamma සද්ධර්මයේ පැවැත්ම පිණිස, අතුරුදහන් නොවීම පිණිස කරුණු 2 ක් බලපායි: මැනවින් (නිවැරදිව) දක්වා ඇති වචන හා වාක්‍ය ප්‍රකාශය- පෙළදහම හා යහපත් ලෙසින් අර්ථ දැක්වීම. (සුනිකඛිත්තඤ්ච පදබ්‍යාස්පන්නං, අප්‍යො ව සුනිතො- Well-set down words and phrases and well-interpreted meaning). සද්ධර්මයේ පරිහානිය පිණිස, අතුරුදහන් වීම පිණිස කරුණු 2 ක් බලපායි: වැරදි ලෙසින් දක්වා ඇති වචන හා වාක්‍ය ප්‍රකාශය හා වැරදි ලෙසින් අර්ථ දැක්වීම. (දුනිකඛිත්තඤ්ච පදබ්‍යාස්පන්නං, අප්‍යො ව දුනිතො Badly set down

words and phrases and badly interpreted meaning) මූලාශ්‍ර:අංගු.නි:
(1): 2 නිපාත: 2.1.2.10 සූත්‍රය, පි. 154 , EAN: 2: 20.10 Sutta, p.60.

▼ සද්ධර්මය පිරිහීමට හේතු ලෙසින් සතිපට්ඨානය නො වැඩීම පෙන්වා
ඇත. මෙහිදී පෙන්වා ඇත්තේ සතිපට්ඨානය වඩන්නේ නම් සද්ධර්මය
නොපිරිහෙන බවය. සටහන: ආනන්ද තෙරුන් මේ කරුණු හද්දිය
තෙරුන්හට වදාළහ. මූලාශ්‍රය: සංයු.නි: (5-1): මහාවග්ග: සතිපට්ඨාන
සංයුත්තය:3.3.3 පරිභානිය සූත්‍රය.

▲ සද්ධා- Confidence : ත්‍රිවිධ රත්නය පිළිගැනීම- විශ්වාසය, සද්ධාවය.
“සඤ්ඤා නිවර්තනං බොධං”, නිවර්තනයන් වහන්සේගේ සම්බෝධය
පිළිගැනීම. බලන්න: ශ්‍රද්ධාව. මූලාශ්‍ර: ම.නි: (2): 2.1.3 :සේබ සූත්‍රය, පි.
44, MN 53: Sekha Sutta, p. 436.

▲ සද්ධා ඉන්ද්‍රිය හා බල- Faculty of Faith & Power:ආධ්‍යාත්මික
මාර්ගය පිණිස, සද්ධා ඉන්ද්‍රිය හා බලය වර්ධනය කරගැනීම අවශ්‍යවේ.
බලන්න: ආධ්‍යාත්මික පංච ඉන්ද්‍රිය, පංච බල.

▲ සද්ධාපබ්බජිතා- Saddapabbajithena: සද්ධාපබ්බජිතා යනු
ශ්‍රද්ධාවෙන් පැවිදිවීමය. එලෙස පැවිදිවූ භික්ෂුන් අතුරින් රටියපාල
තෙරුන් අග්‍රය. බලන්න: උපග්‍රන්ථය:1

▲ සද්ධානුසාරි- a faith-follower: බුදුන් වහන්සේ කෙරෙහි අපමණ
හක්තිය- විශ්වාසය ඇතිව, ආධ්‍යාත්මික මාර්ගය වඩා ගන්නා පුද්ගලයා
සද්ධානුසාරිය, සත් ආරිය පුද්ගලයන්ගෙන් කෙනෙකි. බලන්න: සත්
ආරිය පුද්ගලයෝ.

▲ සද්ධාවිමුක්ත- one liberated by faith: සත් ආරිය පුද්ගලයන්ගෙන්
කෙනෙකි. බලන්න: සත් ආරිය පුද්ගලයෝ.

▲ සදාචාරය- Sadachara: සදාචාරය යනු ධර්මානුකූල යහපත්
පැවැත්මය. හිරි ඔත්තප්ප, සදාචාරය පවත්වාගැනීමට මූලික කරුණුය.
බලන්න: හිරි ඔත්තප්ප.

▲ සදෙව්ලෝකය- Six Heaven's :කාමාවචර දේවලෝක 6,
සදෙව්ලෝකය ය. බලන්න: දේවලෝක.

▲ සිදුරු- fissures: සිදුරු-හිල්-විද්දානි ලෙසින් මෙහි දක්වා ඇත්තේ සිත
එකඟකරගැනීමට-සමාධියට ඇති බාධාය, එවැනි සිදුරු 6ක්ය: අලසබව,
ප්‍රමාදය, නැගීසිටීමට විරිය නැතිබව, අසංවරය, නින්ද, මැලිකම. සටහන:
The Pāli terms for the six fissures (*chiddāni*) are: *ālassa, pamāda, anuṭṭhāna, asaṃama, niddā, tandī*. Spk-pt: These six things are
called fissures because they do not give an opportunity for
wholesome states of mind to occur. බලන්න: ESN: note:135, p.521
මූලාශ්‍ර: සංයු.නි: (1) සගාථවග්ග:දේවතාසංයුත්ත:1.8.6 නජිරති සූත්‍රය,
පි.106, ESN:1: Devatasamyutta: 76.6. Does Not Decay, p.158.

▲ සුද්දිට්ඨ - clearly seen: ධර්මයට අනුව සුද්දිට්ඨ යනු ප්‍රඥාවෙන්, ධර්මය
යහපත්ව- මනාව දැකීමය. බලන්න: ආරියනායය.

▲ සුදත්ත සිටුවරයා- Sudattha Situwaraya: සුදත්ත, අනාඨපිණ්ඩික සිටුවරයා හඳුන්වන නමකි. බලන්න: උපග්‍රන්ථය:3

▲ සුදස්ස හා සුදස්සි දේවලෝක-Sudassa & Sudassi Devaloka: මේවා බ්‍රහ්ම දේවලෝකයන්ය. බලන්න: බ්‍රහ්මලෝක.

▲ සුද්ධික භාරද්වාජ තෙර-Suddika Bharadvaja Thera: බලන්න: උපග්‍රන්ථය:1

▲ සුද්ධාවාස-Pure abodes: සුද්ධාවාස යනු අනාගාමී උතුමන්, යළි උපත ලබන බ්‍රහ්ම ලෝකයන්ය. බලන්න: අනාගාමී, බ්‍රහ්ම ලෝක.

▲ සුද්ධෝදන රජ- King Suddhodana :ගෝතම බුදුන් වහන්සේගේ පියතුමාය, ශාක්‍යයන්ගේ රාජ්‍යවූ කපිලවස්තු නුවර රජය (කිඹුල්වත්පුරය). මහාමායා දේවිය අග බිසවය, ප්‍රජාපති දේවිය අනු බිසවය. බලන්න: උපග්‍රන්ථය:6 සටහන්: * බු.නි: සුත්තනිපාත:නාලක සුත්‍රයේදී, අසිත තවුසා, බෝසතුන් උපත ලැබූ බව දෙවියන්ගෙන් දැනගෙන කුමරා බැලීම පිණිස සුදොවුන් රජුගේ මාළිගයට ගිය බව දක්වා ඇත. ** බු.නි:බුද්ධචංශපාලියේ, ගෝතම බුද්ධචංශයේදී: බුදුන් වහන්සේ, තමන් වහන්සේගේ පියා සුදොවන් රජය ය, මව මහමායා දේවිය යයි දක්වා ඇත. ** වින.පි.මහාවග්ගපාලි1: රාහුල කථා (පි.282): සුද්ධෝදන රජ, සිදුහත් කුමරා, නන්ද කුමරා හා රාහුල කුමරා පැවිදිවීම නිසා තමන්ට හටගත් ශෝකය මෙසේ පවසා ඇත: “...ස්වාමීනි, භාග්‍යවතුන් වහන්සේ පැවිදු වූ කල්හි මට මහත් දුකක් උපන්නේය, නන්ද කුමරු පැවිදු වූ කල්හිද එසේම විය. රාහුල කුමරු පැවිදි වූ කළහු එයට වැඩි දුකක් විය... පුත්‍රප්‍රේමය සිරුරෙහි සිවිය සිඳි යි, සිවිය සිඳි සම සිඳි යි, සම සිඳි මස් සිඳි යි, මස් සිඳි නහර සිඳි, නහර සිඳි ඇට සිඳි යි, ඇට සිඳි ඇටමිදුළු හැපී පැතිර සිටී යි...”

▲ සුදුකම්ම- White kamma: සුදුකම්ම- දීප්තිමත් කම්ම යනු, තුන් දොරින් කරන යහපත් කුසල කර්මයන්ය. බලන්න: කම්ම.

▲ සුදු කෙළීම-Gambling: මෙය, ගිහියන්ගේ ධන සම්පත් ආදිය විනාශ වීමේ එක් කරුණක් ලෙසින් බුදුන් වහන්සේ පෙන්වා ඇත. බලන්න: ගිහිජීවිතය යහපත්ව ගතකිරීම.

▲ සුදු කසිණ-White Kasina: සුදු කසිණය -ඕදාන කසිණය, දස කසිණයන්ගෙන් එකකි. බලන්න:දස කසිණ.

▲ සුදු ධම්ම-White Dhamma: සුදු ධම්ම ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ ලෝකපාලක ධම්ම ලෙසින් හඳුන්වන හිරි ඔත්තප්ප කුසල ධර්මයන්ය. බලන්න: හිරි ඔත්තප්ප.

▲ සුදු මග- The white path: සුදුමග- ශුක්ලමග ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ දස කුසලයේ යෙදීමය. බලන්න:දීප්තිමත් මග හා අඳුරු මග.

▲ සුදුසු කතා- Suitable Talks: ධර්මයේ සුදුසු කතා ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ පැවිදි ජීවිතයට ආදාළ කතාය, එනම්, දශකථා වස්තුය. බලන්න: කතාව.

▲ සුදුසුබව- able: සුදුසුබව-අලං (හැකිබවයනු තමාට මෙන්ම අන්අයටද ධර්මමාර්ගයේ පිහිටවීමට හැකිබවය. බලන්න: අලං.

▲ සිද්ධාර්ථ ගෝතම-Siddhartha Gothma: අපගේ බුදුන් වහන්සේගේ ගිහිනමය. පෙළපත්තම ගෝතමය, නම් කිරීමේ මංගල්ලයේදී දුන් නම: සිද්ධාර්ථය,වංශය:ශාකාය. බලන්න: උපග්‍රන්ථය1

▲ සිද්ධාර්ථ බුදුන්වහන්සේ-The Buddha Siddhartha: ගෝතම බුදුන් වහන්සේට පෙර වැඩ සිටි, සිද්ධාර්ථ බුදුන් වහන්සේ පිළිබඳ විස්තර මෙහි දක්වා ඇත. මූලාශ්‍රය:බු.නි: බුද්ධවංශ පාලි:16: සිද්ධාර්ථ බුදුන්වහන්සේ.

සඳ

▲ සඳ-Moon: සඳ-හඳ, වන්දිම දෙවිපුත් (සඳදෙවි) ලෙසින්ද පෙන්වා ඇත. සඳු බුදුන් සරණ ගිය දේවියක් බවද පෙන්වා ඇත. සඳකිරණ - වන්දාආලෝකය, ලෝකයේ ඇති දීප්තිමත් ආලෝක 4 න් එකකි.බලන්න: වන්දිම, වන්දඅභා. සටහන්:* බුදුන් වහන්සේ, මහාසමය සූත්‍රය දේශනා කළ අවස්ථාවේ, හිරු හා සඳු දෙවියෝ සෝතාපත්ත වූ බැවින් බුදුන් වහන්සේ ඔවුන් “මගේ දරුවන්” ලෙසින් වදාළහ. බලන්න: ESN: Note: 159, p. 524. මූලාශ්‍ර: සංයු.නි: (1): සගාථවග්ග: දේවපුත්‍රසංයුත්ත: 2.1.9. වන්දිම සූත්‍රය හා 2.1.10 සුරිය සූත්‍රය, පි. 119, ESN:2: Devaputtasamyutta: 9.9 Chndima & 10.10 Suriya, p. 178.

▼ සඳ එළිය, තරකා එළියට වඩා මහත්ය, එනිසා තරුවලට, සඳ අග්‍රවේ. මූලාශ්‍ර: සංයු.නි: (5-1): මහාවග්ග:මග්ගසංයුත්ත: අප්පමාදවග්ග: 1.13-වන්දිම සූත්‍රය, පි.130,ESN: 45: Maggasamyutta: XIII: Diligence: 146.8: The Moon, p. 1688.

▲ සඳ උපමා- Simile of the moon:1) බුදුන් වහන්සේ සඳ උපමාව යොදාගෙන මෙහිදී පෙන්වා ඇත්තේ, කිසිවක් කෙරහි නො ඇලී අහසට නගින සඳ ලෙසින්, සංසයා, ආගන්තුකයෙක් විලසින්, පවුල්කරා පිඩුසිගා යෑම කළයුතු බව පෙන්වීමටය. මූලාශ්‍ර: සංයු.නි: (2) නිදානවග්ග: කස්සපසංයුත්ත: 4.1.3 වන්දඋපමා සූත්‍රය, පි.324. 2) නාගති-ධර්මානුකූල මග (ආරිය අටමග) ගමන් කරන පුද්ගලයා ගේ කීර්තිය පසලොස්වක දින පායන පුරසඳ මෙන් බැබළේ, එහෙත් වැරදි මග - අගතිමග ගමන්කරන පුද්ගලයාට කීර්තියක් නොමැත, හරියට අමාවක දින මෙන් සඳ එළියක් නොමැත- තද කළුවර සාහිත්‍යය. ජීවිතයේ බැබළීමක් නැත. මූලාශ්‍ර: අංගු.නි: (2): 4 නිපාත: 4.1.2.7, 4.1.2.8 හා 4.1.2.9 අගති-නාගති සූත්‍ර, පි. 58, EAN:4: 17.7, 18.8 and 19.9 Wrong course, p. 154.

▲ සඳුන්ගස උපමාව- Simile of the sandalwood tree: මනාව පිහිටුවා ගත් සිත සඳුන් ගස වැනිය යයි බුදුන් වහන්සේ මේ උපමාවෙන් පෙන්වා ඇත. ගස් අතුරින් සඳුන් ගස මෘදු බවින් හා නැමෙනසුළු බැවින් අග්‍රය. මානාව පිහිටුවා ගත් සිත ද එලෙස අග්‍රවේ. මූලාශ්‍ර: අංගු.නි: (1): 1 නිපාත: ශුක වග්ග සූත්‍ර, පි.54, EAN: 1: Spike, p. 38.

සධ

▲ සාධු ධර්මය හා අසාධු ධර්මය-Good Dhamma & Bad Dhamma: ධර්මයට අනුව සාධු යනු හොඳ දේය, යහපත් දේය. අසාධු යනු නරක දේය, අයහපත් දේය. සාධු ධර්මය යනු නිවැරදි මගය, අසාධු ධර්මය නම් වැරදි මග ගැනීමය. බලන්න: සමයක්කවය, මිථ්‍යාත්වය.
මූලාශ්‍ර:අංග.නි:(6):10 නිපාත: සාධුවග්ග:10.3.4.1 සාධු සූත්‍රය, පි. 468, EAN:10: IV: 134.1 Good, p. 548.

▼ මේ සූත්‍රයේදී සාධුධර්ම ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ: දසකුසල්ය; දස අකුසල අසාධු ධර්මයය. බලන්න: දස කුසල හා දස අකුසල.
මූලාශ්‍ර:අංග.නි (6): 10 නිපාත:10.4.3.1 සාධු සූත්‍රය, පි.528, EAN: 10:178.1. Good, p.555.

▲ සුධර්මා දේව සභාව- Sudhamma Deva Hall: සත්‍රදෙවියන් ප්‍රමුක, දෙව්වරු රැස්වෙන දේව සභාවය. බලන්න: දීඝ.නි:ජනවසභ සූත්‍රය.

▲ සුධර්ම භික්ෂුව- Bhikkhu Sudharma: බලන්න: උපග්‍රන්ථය:1

▲ සංඛ්‍යාත ගහපති- Householder Sandana: බලන්න: උපග්‍රන්ථය:3

සන

▲ සනං කුමාර බ්‍රහ්මරාජ- Brahma Sanankumara: මේ බ්‍රහ්මරාජයා බුදුන් වහන්සේගේ අනුගාමිකයෙක්ය.බලන්න: බ්‍රහ්ම රාජ

▲ සන්තුෂ්ටිය: පාලි: සන්තුට්ඨං - Contentment: සන්තුෂ්ටිය යනු ලද්දෙයින් සැහීමට පත්ව වාසය කිරීමය. බ්‍රහ්මවරියාවේ යෙදුන භික්ෂුව ලැබෙන සිව්පසයෙන් සැහීමට පත්වීමේ ගුණය ආධ්‍යාත්මික ජීවිතයට ආරක්ෂාව ගෙන දෙන බව බුදුන් වහන්සේ පෙන්වා ඇත. අසන්තුෂ්ටිය නැතිකර ගැනීමට සන්තුෂ්ටිය වැඩිය යුතුය. බලන්න: නාටකරණ ධර්ම, සිව්පසය, අසන්තුෂ්ටිය.සටහන්: * සන්තුෂ්ටිය ගුහ කරුණක් යයි මංගල සූත්‍රයේ පෙන්වා ඇත. ** නිවන අවබෝධය පිණිස අවශ්‍යතම ගුණයක් බව මෙත්තා සූත්‍රයේ දක්වා ඇත. මූලාශ්‍රය: සංයු.නි: (4) 6 නිපාත: 6.1.8 සූත්‍රය, පි.284.

▼ මෙලොව, සන්තුෂ්ටිය ඇතිව වාසය කරන්නේ පහවූ තණ්හාව ඇති රහතුන්ය. මූලාශ්‍රය: බු.නි.සුත්තනිපාත: පාරායනවග්ග:වස්තුගාථා: පි,326, 5-2 තිස්සමෙත්තෙයි මානවක, පි.338

▲ සන්දක පරිබ්‍රජික-Sandaka Pattribrajaka: බලන්න: උපග්‍රන්ථය:3

▲ සන්දිට්ඨිකො- Sandittiko: ධම්ම ගුණයකි: බලන්න: ධම්ම ගුණ.

▲ සන්දිට්ඨික ධම්ම- Directly Visible Dhamma: ධර්මය සන්දිට්ඨිකය, තමා විසින්ම දැකිය යුතුය. මෙය ධර්මයේ එක් ගුණයකි. ධර්මය සන්දිට්ඨික බව බුදුන් වහන්සේ දේශනා කර ඇති ආකාරය ආනන්ද තෙරුන් මෙහිදී පෙන්වා ඇත. “ඇවැත්නි, මේ සසුනේ මහණ...ප්‍රථම ජානයට පැමිණ වාසය කරයි...(එලෙස සිටි ජාන) එපමණකින්ම, ධර්මය සන්දිට්ඨික යයි අවස්ථානුරූපව (පර්යායෙන්) බුදුන් වහන්සේ දෙසනා කරන ලදී”

“ මේ සසුනේ මහණ... ආකාසානඤ්චායතන සමාපත්තියට පැමිණ වාසය කරයි... (එලෙස සිටි අරූප) එපමණකින්ම, ධර්මය සන්දිට්ඨික යයි අවස්ථානුරූපව, බුදුන් වහන්සේ දෙසනා කරන ලදී”

“...මේ සසුනේ මහණ මුළුමනින්ම, නෙවසඤ්ඤා නාසඤ්ඤායතනය ඉක්මවා සඤ්ඤාවෙදයින නිරෝධයට පැමිණ වාසය කරයි. නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤා විපස්සනා ප්‍රඥාවෙන් දැකීමෙන් ඔහුගේ ආසව ක්‍ෂයවේ. එපමණකින්ම, ධර්මය සන්දිට්ඨික යයි අවස්ථානුරූපව, බුදුන් වහන්සේ දෙසනා කරන ලදී”. මූලාශ්‍ර: අංගු.නි: (5): 9 නිපාත: සාමඤ්ඤවග්ග: 9.1.5.5 සන්දිට්ඨික ධම්ම සූත්‍රය, පි. 564 , EAN:9: 46.5 Directly Visible Dhamma, p. 485.

▲ සන්දිට්ඨික නිබ්බාන- Directly Visible Nibbāna: සන්දිට්ඨික නිබ්බානය ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ තමා විසින්ම දැකිය යුතු නිවනය. සන්දිට්ඨික නිබ්බානය පිළිබඳව බුදුන් වහන්සේ මෙසේ පෙන්වා ඇති බව ආනන්ද තෙරුන් වදාළහ:

“ඇවැත්නි, මේ සසුනේ මහණ...ප්‍රථම ජානයට පැමිණ වාසය කරයි...(එලෙස සිටි ජාන) එපමණකින්ම, සන්දිට්ඨික නිබ්බානය යයි අවස්ථානුරූපව (පර්යායෙන්) බුදුන් වහන්සේ දෙසනා කරන ලදී” “ මේ සසුනේ මහණ... ආකාසානඤ්චායතන සමාපත්තියට පැමිණ වාසය කරයි... (එලෙස සිටි අරූප) එපමණකින්ම, සන්දිට්ඨික නිබ්බානය යයි අවස්ථානුරූපව, බුදුන් වහන්සේ දෙසනා කරන ලදී” “...මේ සසුනේ මහණ මුළුමනින්ම, නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනය ඉක්මවා සඤ්ඤාවෙදයින නිරෝධයට පැමිණ වාසය කරයි. නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤා විපස්සනා ප්‍රඥාවෙන් දැකීමෙන් ඔහුගේ ආසව ක්‍ෂයවේ. එපමණකින්ම, සන්දිට්ඨික නිබ්බානය යයි අවස්ථානුරූපව, බුදුන් වහන්සේ දෙසනා කරන ලදී” මූලාශ්‍ර: අංගු.නි: (5): 9 නිපාත: සාමඤ්ඤවග්ග: 9.1.5.6 සන්දිට්ඨික නිබ්බාන සූත්‍රය, පි. 564, EAN:9: 47.6 Directly Visible, p. 485.

▲ සානු හා මව- Sanu & mother : පැවිද්ද හැර දමා යළි ගිහිගෙයට පැමිණි පුතු ගැන සානුගේ මව වැළපීම මෙහි විස්තර කර ඇත. බලන්න: උපපැවිදි. සංයු.නි: (1) සගාථවග්ග: යක්ඛසංයුත්ත: සානු සූත්‍රය

▲ සෙනසුන-Senasuna: සෙනසුන, සංඝයා වාසය කරන ආවාසයය. වාසය පිණිස සෙනසුනක තිබිය යුතු ගුණ මෙහි පෙන්වා ඇත. සටහන: සේනාසන පණවන භික්ෂුන් අතරෙන් අග්‍ර දබ්බ මල්ල පුත්‍ර තෙරුන් ය. මූලාශ්‍ර: අංගු.නි: (6)10 නිපාත, නාථ වග්ග, 10.1.2.1 සේනාසන සූත්‍රය, පි.56, EAN:10: II Protector, 11.1. Lodging, p. 495.

▲ සේනිය බිම්බිසාර රජතුමා- King Seniya Bimbisāra: සේනිය බිම්බිසාර රජතුමා මගධ රටේ රජතුමාය. බුදුන්වහන්සේගේ දායකයෙකි. අජාසත් රජුගේ පියාය. මගධාදිපති බිම්බිසාර රජු දැහැමෙන් රට පාලනය කළ නිසා මගධවාසීන් රජතුමාට ප්‍රියබව දැක්වූහ. මේ රජතුමා බුදුන්වහන්සේ ගේ ධර්මය අසා සොතපන්න මගඵල ලැබූහ. මියයාමෙන් පසු චතුර්මහා රාජකීය දෙවියන් අතර ජනවසහ නමින් පහළවිය. එම දෙවියන් බුදුන්වහන්සේ බැහැදැක, තමන් පිළිබඳව හා දේවසභාව පිළිබඳව කළ විස්තරය මෙහි දක්වා ඇත. බලන්න: උපග්‍රන්ථය:3. මූලාශ්‍ර:

දී.ස.නි: (2) 5. ජනවසභ සූත්‍රය, පි,322, EDN: 18 Janavasabha Sutta (17), p. 209.

▲ **සේනිය තවුසා- Ascetic Seniya:** නිවන ලබා ගැනීම පිණිස දුෂ්කර බල වාත්‍ය පුරුදු කල මොහු, බුදුන් වහන්සේ, පෙන්වා දුන් මග අවබෝධකර, බුදුන් සරණ ගියහ. **බලන්ත:** ම.නි: කුක්කුරවත්තික සූත්‍රය, බල වාත්‍ය, උපග්‍රන්ථය:3

▲ **සේනිය (කෝලිය) තෙර-Seniya Kolita Thera:** බලන්ත: උපග්‍රන්ථය:1

▲ **සේනානිගේ දියණිය සුජාතා: Senani's daughter Sujatha:** බලන්ත: උපග්‍රන්ථය:3

▲ **සුන්දරිකභාරදේවාජ තෙර 1 හා 2 -Sundarika Bhradvaja Thera1&2** බලන්ත: උපග්‍රන්ථය: 1

▲ **සුනක්ඛත්ත ලිච්චවී - Sunakkhatta the Licchavi:** බලන්ත: උපග්‍රන්ථය: 4

▲ **සුනෙත්ත ශාස්තෘ - The teacher Sunetta:** පුරාණ දඹදිව වාසය කල ප්‍රසිද්ධ ශාස්තෘවරයෙකි. බලන්ත: පුරාණ ශාස්තෘ -ආචාර්යවරු.

▲ **සුනිධ මහා ඇමති- Minister Sunidha:** මොහු මගධයේ අජාසත් රජුගේ මහාඇමතිවරයෙකි. බුදුන් වහන්සේගේ අවසාන වාරිකාවේදී, පාටලිපුත්‍ර නුවරදී වස්සකාර මහා ඇමති සමග බුද්ධ ප්‍රමුඛ සංඝයාට දානය පිරිනැමීමේ විස්තර මෙහි දැක්වේ.**බලන්ත:** වස්සකාර මහා ඇමති,දානය. මූලාශ්‍ර: චිත.පි: මහාවග්ග 2: පි 70 හා දී.ස.නි: (2): මහාපරිනිර්වාන සූත්‍රය, පි.156, EDN : 16 Mahaparinibbana Sutta, p 175.

▲ **සිනෙරු කන්ද- Mount Sineru:** සක්විති රජගේ ආධිපත්‍යය ඇති සතර දිස පිහිටා ඇත්තේ, ලෝකයේ අක්ෂය ලෙසින් සලකන සිනෙරු කන්දට, උතුරින්, නැගෙනහිරෙන්, දකුණින් හා බටහිරෙන්ය. බලන්ත:සක්විතිරජ.

සප

▲ **සප්ත අනුසය- 7 Underlying tendencies:** අනුසය ධර්ම (නිදිගත් කෙලෙස්) හතකි: කාමරාග, පටිස, දිට්ඨි, විචික්චිවා, මාන, භවරාග, අවිජ්ජා. නිවන ලබා ගැනීමට ඒ හැම පහකර ගතයුතු වේ. බලන්ත: අනුසය.

▲ **සප්තඅපරිහානිය ධර්ම-Saptha aparihani dhamma:** බලන්ත: අපරිහානිය ධර්ම.

▲ **සප්ත ධර්මතා - Seven Dhammas:** සප්ත ධර්මතා ඇති ආරිය ශ්‍රාවකයා, මාරයාහට පරාජය කල නොහැකිය: 1) ශ්‍රද්ධාසම්පන්නතව 2) ශීලසම්පන්නතව 3) හිරිඔත්තප්ප තිබීම 4) බහුශ්‍රැතතව 5) චිරිය ඇතිතව 6) සිහිනුවණ 7) ප්‍රඥාව. බුදුන් වහන්සේ මේ ගුණ උපමා කර ඇත්තේ රජෙක් සතු ශක්තිමත් නගරයකටය. නගරය උපමාව: ශක්තිමත් නගරයක් කරුණු 7 ක් ඇතිනිසා පරාජය කළ නොහැකිය. එලෙස, සප්ත සද්ධර්මය සහිත භික්ෂුව, මාරයා හට පරාජය කල නොහැකිය. බලන්ත:

උපග්‍රන්ථය:5 මූලාශ්‍ර:අංගු.නි:(4):7 නිපාත:7.2.2.3 නගරුපමසූත්‍රය,
පි.454, EAN:7: 67.3 Simile of the Fortress, p. 397.

▲ සප්ත සද්ධර්ම ගුණ: පාලි: සත්ත සඤ්ඤාමො- Seven dhamma qualities: සප්ත සද්ධර්ම ගුණ ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ, සේඛ ප්‍රතිපදාව අනුගමනය කරණ භික්ෂුව (disciple in higher training) තුළ ඇති යහපත් ගුණ හතය: බලන්න: සේඛ.

▼ සේඛ ප්‍රතිපදාවේ යෙදෙන භික්ෂුන් සතු යහපත් ගුණ 7කි: 1) ශ්‍රද්ධාව: බුදුන් වහන්සේගේ සම්මෝඛිය පිළිගැනීම. 2) භීරී ඇතිබව- තුන් දොරින් පව් කිරීමට-අකුසල් කිරීමට ලැජ්ජාවීම 3) ඔක්තප්ප ඇතිබව- තුන් දොරින් පව් කිරීමට, අකුසල් ඇති 4) බහුශ්‍රැතබව- ධර්මය බොහෝ අසාතිබීම හා සිහියේ රඳවා ගෙන් තිබීම, සප්පායනා කිරීම, ආවර්ජනය කිරීම, මැනවින් සලකා දිට්ඨියට පැමිණෙයි 5) විරිය ඇතිබව-අකුසල් පහකිරීමට හා කුසල් වඩාගැනීම පිණිස ඔහුට සම්මා ප්‍රධාන විරිය ඇත 6) සතිය ඇතිබව (ස්මෘතිය) පෙරදී කරණ ලද දේ, කියන ලද දේ පිළිබඳ යහපත් සිහිය හා නුවණ ඇතිබව 7) ප්‍රඥාව ඇතිබව- දුක නැතිකරගැනීමට සහායවන, ඇතිවීම හා නැතිවීම පිළිබඳ විදසුන් නුවන ඇතිබව. මූලාශ්‍ර: ම.නි: (2): 2.1.3 :සේඛ සූත්‍රය, පි. 44, MN 53: Sekha Sutta, p. 436.

▲ සප්ත පුරිසගති-seven destinations of persons: සප්ත පුරිසගති ලෙසින් පෙන්වා, ධර්මානුකූල ජීවිතයක් ගත කළ උතුම් පුද්ගලයෙක්-අනාගාමී උතුමෙක්, මරණින් මතු උපත ලබන ස්ථාන 7 ක් පිළිබඳවය.බලන්න:අනාගාමී.

▲ සප්ත බොජ්ඣංග-seven factors of enlightenment: බෝධිය ලබාගැනීමට- නිවන සාක්ෂාත් කර ගැනීමට උපකාරී අංගය 7 ය: සති, ධම්මච්චිය, විරිය, පිති, පස්සදී, සමාධි, උපේක්ඛා. බලන්න: බොජ්ඣංග ධර්මතා.

▲ සප්ත විඤාන ස්ථාන- 7 stations of consciousness: විඤාන ස්ථාන-විඤානස්ථිති ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ යළි උපතට හේතුවන විඤාණය පිහිටන තැන් 7 ය. බලන්න: විඤාන ස්ථාන,

▲ ස්පර්ශය: පාලි: එසස- එසසා- contact: ස්පර්ශය: පහස, ගැවීම (touching base) ලෙසින්ද පෙන්වා ඇත. ධර්මයේ ස්පර්ශය ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ සළායතන මගින් බාහිර අරමුණු ස්පර්ශ කිරීමය. සියලු ධර්මතා ස්පර්ශය නිසා උපත ලබයි:

“එසස සමුදයා සබ්බෙ ධම්මා”. බලන්න: සබ්බෙ ධම්මා.

▼ ස්පර්ශය පටිච්චසමුප්පාදයේ 6 පුරුකය: සළායතන ඇතිවීම නිසා ස්පර්ශය ඇතිවේ, සළායතන නිරුද්ධවීමෙන් ස්පර්ශය නිරුද්ධ වේ:

“...සළායතන පච්චයා එසසා...”

“...සළායතන නිරොධා එසස නිරොධා..”

ස්පර්ශය නිසා වේදනා ඇතිවේ. ස්පර්ශය නිරෝධවීමෙන් වේදනා නිරෝධවේ. ස්පර්ශය ආකාර 6 කි:

“...ජයිමෙ භික්ඛවෙ, එසසකායා: චක්ඛු සමඵසෙසා, සොක සමඵසෙසා, සාණ සමඵසෙසා, ජීව්හා සමඵසෙසා, කාය සමඵසෙසා, මනෝ සමඵසෙසා...” 1) චක්ඛු සමඵසෙසා: ඇස බාහිර රූප හා ගැටීමෙන් ඇතිවන පහස 2) සොක සමඵසෙසා: කණ බාහිර ශබ්ද හා ගැටීමෙන් ඇතිවන පහස 3) සාණ සමඵසෙසා: නාසය බාහිර ගඳ සුවඳ හා ගැටීමෙන් ඇතිවන පහස 4) ජීව්හා සමඵසෙසා: දිව බාහිර රස හා ගැටීමෙන් ඇතිවන පහස 5) කාය සමඵසෙසා: කය බාහිර ස්පර්ශ හා ගැටීමෙන් ඇතිවන පහස 6) මනෝ සමඵසෙසා: මනස බාහිර සිතුවිලි හා ගැටීමෙන් ඇතිවන පහස (eye-contact, ear-contact, nose-contact, tongue-contact, body-contact, and mind-contact). මූලාශ්‍ර: සංයු.නි: (2) : නිදානවග්ග: 1.1.1. පටිච්චසමුප්පාද සූත්‍රය හා 1.1.2 විහඬග සූත්‍රය, පි.26, ESN: Nidanavagga: 1.1. Dependent Origination & 1 2.2 Analysis of Dependent Origination, p.611, ම.නි: (1): 1.1.9 සම්මා දිට්ඨි සූත්‍රය, පි. 130, EMN: 9: Sammāditṭhi Sutta- Right View, p. 121.

▼ ස්පර්ශ ආයතන සය (ඡ එසසායතනා-six bases for contact) 1) චක්ඛු ස්පර්ශ ආයතනය 2) සෝත ස්පර්ශ ආයතනය 3) සාණ ස්පර්ශ ආයතනය 4) ජීව්හා ස්පර්ශ ආයතනය 5) කාය ස්පර්ශ ආයතනය 6) මනෝ ස්පර්ශ ආයතනය (the eye as a base for contact, the ear as a base for contact, the nose as a base for contact, the tongue as a base for contact, the body as a base for contact, and the mind as a base for contact. සය ආකාරවූ ස්පර්ශ ආයතන පිළිබඳ බුද්ධ දේශනාව අසන්නායයි ඔප්පු කළනොහැකිය, කෙලෙසන්නට නොහැකිය, නින්දාකිරීමට නොහැකිය, විශෝධනයකිරීමට - ඉවත්කිරීමට නොහැකියයි බුදුන් වහන්සේ වදාළහ.බලන්න: ධර්මයේ සද්භාවය. මූලාශ්‍ර: අංගු.නි: (1): 3 නිපාතය:මහාවග්ග: 3.2.2.1 සූත්‍රය, පි. 348, EAN:3: The Great Chapter, 61.1 Sectarian, p.104 .

▼ ස්පර්ශය ඇතිවීම: ඇස, බාහිර අරමුණක්වූ රූපය හා ගැටීම නිසා ඇසේ විඤානය ඇතිවේ, මේ තුන එකතුවීම නිසා ඇසේ ස්පර්ශය ඇතිවේ (චක්ඛු සමඵසෙසා)

“...චක්ඛුඤ්ච පටිච්ච රූපෙ ච උපපජති චක්ඛුවීඤ්ඤාණං තිණණං සඬගති ඵසෙසා...”

එලෙස: කණ, බාහිර අරමුණක්වූ ශබ්දය හා ගැටීම නිසා කණේ විඤානය ඇතිවේ, මේ තුන එකතුවීම නිසා කණේ ස්පර්ශය ඇතිවේ... නාසය, බාහිර අරමුණක්වූ ගඳසුවඳ හා ගැටීම නිසා නාසයේ විඤානය ඇතිවේ, මේ තුන එකතුවීම නිසා නාසයේ ස්පර්ශය ඇතිවේ... දිව, බාහිර අරමුණක්වූ රස හා ගැටීම නිසා දිවේ විඤානය ඇතිවේ, මේ තුන එකතුවීම නිසා දිවේ ස්පර්ශය ඇතිවේ... කය, බාහිර අරමුණක්වූ පහස හා ගැටීම නිසා කයේ විඤානය ඇතිවේ, මේ තුන එකතුවීම නිසා කයේ ස්පර්ශය ඇතිවේ... මනස, බාහිර අරමුණක්වූ ධර්මයන් (mind-object) හා ගැටීම නිසා මනසේ විඤානය ඇතිවේ, මේ තුන එකතුවීම නිසා මනසේ ස්පර්ශය ඇතිවේ . සටහන්: මේ සූත්‍රයට අනුව ස්පර්ශය නිසා වේදනා ඇතිවේ (ත්‍රිවිධ වේදනා), යමක් විඳිනවිට, එය හඳුනාගනී, යමක් හඳුනාගන්නේද, ඒ ගැන විතර්ක කරයි (සිතා බලයි). දිගින් දිගට එම සිතිවිලි පවත්වා

ගැනීම (ප්‍රපංචකිරීම), සසර දික්කර ගැනීමය. මූලාශ්‍ර: ම.නි: (1):1.2.8 මධුපිණ්ඩික සූත්‍රය, පි. 292, EMN:18:Madhupinḍika Sutta-The Honey ball, p.196.

▼ ධාතු නානත්වය නිසා ස්පර්ශයේ විවිධත්වය ඇතිවන බව පෙන්වා ඇත. මූලාශ්‍රය: සංයු.නි: (2): නිදානවග්ග: ධාතුසංයුත්තය: 2.1.2. එස්සනානාත්ව සූත්‍රය, පි.244

▼ ස්පර්ශය නිසා යම් වන්දරාගයක් ඇතිවන්නේ නම් එමගින් සිත කෙලෙසේ. මූලාශ්‍රය: සංයු.නි: (3): ඛන්ධවග්ග: කිලෙසසංයුත්ත: 6.1.4 එස්ස සූත්‍රය, පි.488.

▼ ස්පර්ශය යහපත් ලෙසින් අවබෝධ කරගැනීමෙන් සසර දුකින් මිදිය හැකිය

“ තෙසං එසසපරෙතානං - භවසොකානුසාරිනං,
කුමමගගපට්ඨනානං - ආරා සංයොජනකබයො
යෙව එසස පරිඤ්ඤාය - අඤ්ඤාය උපසමෙ රතා
තෙ වෙ එසසාභිසමයා - නිවජාතා පරිනිබ්බතා” ති

සුත්ත නිපාත ගාථා: 739, 740.

ස්පර්ශයෙන් මැඩිගිය, එයට ගැතිවූ තණ්හාව අනුව ගලායන, භවය නමැති දියපතරට හසුව කුමමගට (වැරදි මග) පිළිපත් ලෝකයාට, සංයෝජන ක්‍ෂය කරගැනීම දුරය (දුෂ්කරය). එහෙත්, කෙනෙක් ස්පර්ශය යහපත් ලෙසින්ම අවබෝධ කර (පිරිසිදු දැන), ධර්මය නමැති දියපතරට හසුව, තණ්හාව රහිතව, භව නිරෝධය නම්වූ නිවන වෙතට ළඟා වේ. සටහන: ස්පර්ශයේ නියම ස්වභාවය යහපත් ලෙසින් අවබෝධ කරගැනීම නිවනට මගය. මූලාශ්‍ර: බු.නි. සුත්තනිපාත: 3-12 ද්වයනානුපසසනා සූත්‍රය, පි.249.

▼ සය ආකාරවූ ස්පර්ශයන් පිළිබඳව මනා අවබෝධය ලබාගතයුතුය යි බුදුන්වහන්සේ වදාළහ. මූලාශ්‍ර: ම.නි (3) 3.4.7 සළායතන විභඛග සූත්‍රය, පි. 474, EMN: 137- Saḷāyatanavibhanga Sutta- The Exposition of the Six fold Base, p. 974 .

▼ ස්පර්ශ ආයතන 6 මනාව අවබෝධ කරගැනීමේ මග අරියඅටමගය. ස්පර්ශ ආයතන සයේ ඇතිවීම (සමුදය) නැතිවීම (අසතඬගමය), ආස්වාදය, ආදීනවය හා නිස්සරණය තතු ලෙසින් අවබෝධ කරගැනීමට අරියඅටමග සම්පූර්ණකරගත යුතුවේ. මූලාශ්‍ර: සංයු.නි: (4): සළායතන වග්ග: ජම්බුබාදක සංයුත්ත: 4.1.5 අසසාස සූත්‍රය, පි. 504 , ESN: IV: 38 Jambukhāḍakasamyutta: 5 Consolation, p. 1400.

▼ ස්පර්ශය පිළිබඳ මනා අවබෝධය ලබාගැනීමට සම්මා දිට්ඨිය ඇති කර ගත යුතුවේ. මූලාශ්‍ර: ම.නි: (1): 1.1.9 සම්මා දිට්ඨි සූත්‍රය, පි. 130, EMN: 9: Sammāditṭhi Sutta- Right View, p.121.

▼ ආසුව හා උපාදාන ඇතිවීමට හේතුවූ (ප්‍රත්‍ය) ස්පර්ශයය, පිරිසිදු දැන ගත යුතු (පරිඤ්ඤා ධර්ම) ධර්මයකි. මූලාශ්‍ර: දීස.නි : (3):11 දසුත්තර

සූත්‍රය,පි. 483, EDN: 34: Dasuttara Sutta: Expanding Decades, p. 384.

▼ ස්පර්ශය නිසා ත්‍රිවිධ වේදනා ඇතිවේ: 1) සුඛ වේදනාව 2) දුක් වේදනාව 3) නොදුක් නොසුව වේදනාව. ඒ ඒ වේදනාවට හේතුවූ කරුණු නිරෝධවීමෙන්, වේදනා නැතිවේ. බුදුන් වහන්සේ මේ පිළිබඳ දැක්වූ උපමාව: ගිනිදඬු උපමාව:

“යම්සේ දඬු දෙකක් ගැටීමෙන්, උණසුම ඇතිවේ, ගිනි හටගනී.ඒ දඬු දෙක වෙන්වීමෙන් හටගත් උණසුමද ගින්නද නැතිවේ”. මූලාශ්‍රය: සංයු.නි: (4) සළායතනවග්ග:වේදනාසංයුත්ත:සගාථවග්ග:1.20.10 එස්සමුලක සූත්‍රය,පි. 436.

▼ස්පර්ශයේ අනිත්‍ය බව දැකීම ආරියබව ඇති කරයි: ස්පර්ශයන් 6 හි අනිත්‍ය බව දකිනා පුද්ගලයා ‘සද්ධානුසාරි’ ය, .ඒබව, විදසුන් නුවණින්, ජානසමාපත්ති ලබා අවබෝධ කරගන්නා පුද්ගලයා ‘ධම්මානුසාරි’ ය. ඔවුන් සම්බෝධිය පිහිට කරගෙන ඇත. මූලාශ්‍රය:සංයු.නි: (3): බන්ධවග්ග: ඔක්කන්තිසංයුත්තය: වක්ඛවග්ග: 4.1.4 එස්ස සූත්‍රය, පි.472.

▼වෙනත් මූලාශ්‍ර:1. “...සම්මා සම්බුදුරජාණන් වහන්සේ ලෝකයා හමුවේ තැබූ ධර්මය පටිසෝතගාමී ධර්මයක්. හවසෝත නම්වූ විපරිත පටු හව දියවැලට එරෙහිව ගලා යන ඒ ධර්මය හව නිරෝධය කරා ගෙන ධම්ම සොත නම්වූ මහ දිය කදයි. හව දිය වැලට හසුවුණ ලෝක සත්වයා සංසාර දිය සුළි තුළම කැරකේ. ධම්ම සොතයට වැටුණු ආරිය පුද්ගලයා හව නිරෝධය නම්වූ නිවනට ලඟාවේ. මේ දෙක අතර සන්ධිස්ථානය ස්පර්ශයයි’ සටහන: මෙහිදී විස්තර කර ඇත්තේ සුත්තනිපාත ගාථා: 739, 740 ගැනය. “ස්පර්ශයේ ආශවර්ය”, සම්පාදක: කටුකුරුන්දේ ඤාණානන්ද හික්කු, 2016.

▲ සුපටිපන්න-Supatipanna: සුපටිපන්න යනු සංස ගුණයකි. බලන්න: සංසගුණ. කෙනෙක් රාගය, දෝසය හා මෝහය යන අකුසල් ප්‍රභාණය පිණිස යහපත් ලෙසින් පුරුදු පුහුණුවෙන්නේ නම් ඔහු ‘සුපටිපන්න’ යයි සැරියුත් තෙරුන් පෙන්වා ඇත. මූලාශ්‍ර: සංයු.නි: (4) සළායතන වග්ග: ජම්බුබාදක සංයුත්ත: 4.1.3 ධම්මවාදී සූත්‍රය, පි. 502 , ESN: IV: 38 Jambukhādakasaṃyutta: 3 Proponents of Dhamma, p. 1398.

▲ සුපපටිච්ඡේදා:පාලි: යහපත් ප්‍රතිවේදය- thoroughly penetrated: ධර්මයට අනුව සුපපටිච්ඡේදා යනු ප්‍රඥාවෙන්, ධර්මය මනාව ප්‍රතිවේදය කිරීමය (සුක්ෂම අවබෝධය). බලන්න: ආරිය න්‍යාය.

▲සුප්පතිට්ඨත-Suppathitthatha: සුප්පතිට්ඨත යනු, ධර්මය පිහිටුවා ගත් සැදැහින වෙනත් කිසිවෙකුට නොසෙල්විය හැකිබවය. බලන්න: සුගතිගමන.

▲ සුපණ්ණ -Supaṇṇas: සුපණ්ණ ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ ගුරුළන් - විශාල පක්ෂියෙක් බඳු සතක් කොට්ඨාශයක් ගැනය. බුදුන් වහන්සේ ගුරුළන් සතර ආකාර උත්පත්ති ලබන බව පෙන්වා ඇත: බිත්තරයකින්, මව් ගැබයකින්, තෙතමනය නිසා, ඕපපාතිකව. නාගයන්, ගුරුළන් සතුරන් ලෙසින් සලකයි. සටහන: සුපණ්ණසංයුත්තයේ ගුරුළන් ගැන විස්තරාත්මකව පෙන්වා ඇත. මූලාශ්‍ර: සංයු.නි: (3): බණ්ඩවග්ග: 9

සුපණ්ණසංයුත්තය, පි. 522, ESN: Khanda: 30: Supaṇṇasamyutta, p. 1154.

▲ සැප විපාක ධර්ම හා දුක් විපාක ධර්ම: පාලි: සුඛවිපාකා ධම්මා, දුක්ඛවිපාකා ධම්මා - Dhamma which brings happiness as their outcome, Dhamma which brings suffering as their outcome යහපත් විපාක (මෙලොව හා පරලොව) ලබාදෙන ධර්ම, සැප විපාක ධර්මවේ. අයහපත් විපාක (මෙලොව හා පරලොව) ලබාදෙන ධර්ම, දුක් විපාක ධර්මවේ. සැප විපාක ධර්ම සුගතියට ගෙන යයි, දුක් විපාක ධර්ම දුගතියට ගෙන යයි.

▼ සැප විපාක ධර්ම: 1) අක්‍රෝධය 2) ඵදිරි නැතිබව 3) අනුන්ට අවමන් නොකිරීම. 4) අභංකාරනොවීම, 5) ඉරිසියා නොවීම 6) නොමසුරුකම 7) අමායාව 8) කපටිනැතිබව 9) හිරිය 10) ඔත්තජ්ජය. (non-anger, non-hostility, non-denigration, non-insolence, non-envy, non-miserliness, non-deceitfulness, non-craftiness, moral shame, moral dread). දුක් විපාක ධර්ම: 1) ක්‍රෝධය 2) ඵදිරිය 3) අනුන්ට අවමන් කිරීම 4) අභංකාරය, 5) ඉරිසියාව 6) මසුරුකම 7) මායාව 8) කපටිබව 9) හිරි නැතිබව 10) ඔත්තජ්ජ නැතිබව. මූලාශ්‍ර: අංගු.නි: (1):2 නිපාත:17: 1 අකුසල පෙය්‍යාල සූත්‍ර, පි.230, EAN:2: XVII, Unwholesome R. , p. 74.

▲ සෝපාදිශේෂ නිර්වාන ධාතුව- Sopadhishesha Nirvana Dhathu .මේ සසුනේ මහණ, පහකළ ආසව ඇතිව, වැස නිමවූ බඹසර ඇතිව, සිව්මග කිසි සම්පූර්ණකර, කෙළෙස් බර බහා තබා , රහත්බවට පත්ව, කෙළෙසුන්ගෙන් මනාව මිදුනබව දැන, පංච ඉන්ද්‍රිය නිරුද්ධ නොකළ හෙයින් ඉටු අනිටු අරමුණු ලබා සැප දුක් විඳිමින් පස් ඉඳුරන් පවත්වමින් වාසය කරති. ඒ රහතුන්ගේ රාගක්‍ෂය, දේවේෂක්‍ෂය, මෝහක්‍ෂය එනම් කෙළෙස් පරිනිර්වාණය, සෝපාදිශේෂ නිර්වාන ධාතුව වේ. මූලාශ්‍රය: බු.නි: බුද්දකපාය: ඉතිවුත්තක: 2.2.7 නිර්වානධාතු සූත්‍රය, පි. 396.

සබ්බ

▲ සබ්බ-All: සබ්බ හෙවත් සියල්ල- සියලුදේ ලෙසින් බුදුන් වහන්සේ පෙන්වා ඇත්තේ සළායතන හා ඒවා අල්ලා ගන්නා බාහිර අරමුණුය: ඇස හා රූපය, කණ හා ශබ්දය...ආදිවශයෙන්. මේ සියලුදේ හැර වෙනත් සියල්ලක් පැනවීමට නො හැකිය. සටහන: ආදිත්‍යපරියාය සූත්‍රයේ මේ පිළිබඳව විස්තර පෙන්වා ඇත. මූලාශ්‍ර: සංයු.නි: (4): සළායතනවග්ග: වේදනාසංයුත්ත: 1.3.1 සබ්බ සූත්‍රය, පි. 56, ESN: 35: Vedanasamyutta: 23.1 The All, p. 1225.

▼ දතසුතු සියල්ල-සබ්බ, විශිෂ්ඨ ඥානයෙන් අවබෝධ කරගැනීමෙන් සියලු කෙළෙස් දුරුකර, දුක් නිමාකර ගත හැකිය. මූලාශ්‍රය: බු.නි: ඉතිවුත්තක:1.1.7 සබ්බ පරිඤ්ඤා සූත්‍රය.

▲ සබ්බේ ධම්මා: පාලි: සබ්බේ ධම්මා -all dhammas: සබ්බේ ධම්මා ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ ලෝකයේ ඇති සියලු ධර්මත්‍ය (හැම දේමය-all things). ආධ්‍යාත්මික මාර්ගය වඩන සංඝයා, ඒ ධර්මතා පිළිබඳ මාතෘ අවබෝධය ඇතිකර ගැනීම අවශ්‍යයයි බුදුන් වහන්සේ පෙන්වා ඇත.

▼ සියලු ධර්මතා 10 ආකාරයකින් අවබෝධ කර ගත හැකිය:

1) සියලු ධර්මතා කැමැත්ත(ඡන්දය-desire) මුල් කරගෙන ඇතිවේ - ඡන්දමූලකා සබ්බ ධර්මතා 2) සියලු ධර්මතා සිත යොමුකිරීම (අවධානය-attention) නිසා හටගනී (මනසිකාර සමභවා සබ්බ ධර්මතා) 3) සියලු ධර්මතා ස්පර්ශය (contact) නිසා උපත ලබයි (ඵසා සමුදයා සබ්බ ධර්මතා) 4) සියලු ධර්මතා වේදනාව සම්බන්ධ කොට ඇත (වේදනා සමොසරණ සබ්බ ධර්මතා) 5) සියලු ධර්මතා සමාධිය ප්‍රමුඛ කොට ඇත (සමාධිපමුඛා සබ්බ ධර්මතා) 6) සියලු ධර්මතා සිහිය අධිපති කොට ඇත (සතාධිපතෙය්‍යා සබ්බ ධර්මතා) 7) සියලු ධර්මතා ප්‍රඥාව උතුම් කොට ඇත (පඤ්ඤාතරා සබ්බ ධර්මතා) 8) සියලු ධර්මතා විමුක්තිය සාරය (හරය) කොට ඇත (විමුක්තිසාරා සබ්බ ධර්මතා) 9) සියලු ධර්මතා අමරණිය බව මුදුන් කොට ඇත (අමතොගධා සබ්බ ධර්මතා) 10) සියලු ධර්මතා නිවන අවසාන කොට ඇත (නිබ්බාන පරියොසනා සබ්බ ධර්මතා). මූලාශ්‍ර:අංග.නි:(6):10 නිපාත: සචිත්තවග්ග:10.2.1.8. මූලක සූත්‍රය, පි.218, EAN:10: 58.8. Roots, p. 516.

▲සබ්බ උපධි පටිනිස්සගය: පාලි: සබ්බපධිපටිනිස්සගො- the relinquishment of all acquisitions: සබ්බ යනු සියල්ල, උපධි යනු මමය මාගේයයි, තණ්හාවෙන්, දිට්ඨියෙන් හා මානසෙන් අල්වා ගැනීමය. යනු ඒ සියලු ගැනීම් හැර දැමීමය (විසිකර දැමීමය). අරහත්වය ලැබීමට, නිවන සාක්ෂාත් කරගැනීමට මෙය අත්‍යාවශ්‍ය දෙයකි, දුෂ්කර ක්‍රියාවකි, ප්‍රධාන වීරිය ඇතිව කළයුතු දෙයකි. මේ වීරිය උතුම් යයි බුදුන් වහන්සේ වදාළහ.බලන්න: වීරිය, උපධි. සටහන්: * ආනාපාන සූත්‍රයේ අවසාන පියවරේදී : අනිච්චය, විරාගය, නිරෝධය පිළිබඳ අනුපස්සනා කර අවසානයේදී “පටිනිස්සගානුපස්සි විහරති” යයි පෙන්වා ඇත. සියල්ල අතහැරීම පිළිබඳව නුවණින් මෙනෙහිකිරීම- නිවනට සිත පිහිටුවා ගැනීමය.* * සියලු උපධි ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ ස්කන්ධ (පංච උපාදානස්කන්ධය), සියලු කෙලේස, අභිසංස්කාර හා සඬබ්‍යාන ධර්මතා වන්ය. ** Sabbūpadhipaṭṭinissagga. Mp specifies three types of ‘acquisitions’ (upadhi): the five aggregates, the defilements, and volitional activities (khandha, kilesa, abhisaṅkhārā). The relinquishment of these is a synonym for nibbāna. The striving for this is the energy arisen along with insight and the path මූලාශ්‍ර:අංග.නි:(1): 2 නිපාත:2.1.1.2පධාන සූත්‍රය,පි.133,EAN:2: 2.2 Striving, p.56.

▲සබ්බඤ්ඤාන අනාවරණඤාණය-Sabbannutha anavarana nana:

සබ්බඤ්ඤාන අනාවරණඤාණය- සර්වඤ්ඤාන අනාවරණ ඤාණ ලෙසින්ද පෙන්වා ඇත. “තථාගතයන්ගේ සර්වඤ්ඤාන ඤානය නම්: සෑම සංඛ්‍යා අසංඛ්‍යා ධර්ම නිරවශේෂ කර දැනගැනීම, අතීතය, අනාගතය හා වර්තමාන කාල (තුන් කාලය) පිළිබඳ සියල්ල දැනීම, හේතුප්‍රත්‍ය ධර්මතා සියල්ල දැනීම, අභ්‍යන්තර, බාහිර ආයතන සියල්ල දැනීම, අනිච්ච, දුක්ඛ හා අනාත්ම ස්වභාවය දැනීම, සියලු අභිඤා දැනීම, සියලුම ස්කන්ධ දැනීම, සියලු කුසලය හා අකුසලය දැනීම, සියලු කාමාවචර, රූපාවචර, අරූපාවචර ධර්ම දැනීම, සිව්පිළිසිඹියා දැනීම, ඉන්ද්‍රියපරෝපරිය ආදිවූ සියලුම ඤාණ දැනීම, මරුන්, බමුන් ආදිවූ සියලුම ප්‍රජාව විසින් දකින,

සොයන රූපායනන ආදිය දැනීම, තුන්ලෝකය පිළිබඳ, තුන්කාලයේ තතු දැනීම. ඒ නිසා තථාගතයෝ සමන්තවක්ඛුවේ. එම අවබෝධයේ ආවරණයක් නැතිනිසා අනාවරණ ඥාණය වේ. බලන්න: බුද්ධ නාම. මූලාශ්‍ර: බු.නි:පටිසම්භිදා 1: ඥාණකථා: 72-72 සර්වඥතා අනාවරණ ඥාණ. පි.264.

▲ සබ්බ පරිඤ්ඤා-Sabba parinna: සබ්බ පරිඤ්ඤා ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ සියලුම ධර්මතා- දතයුතු දේ ගැන විශිෂ්ට ඥානයෙන් අවබෝධ කර ගැනීමය. එමගින් සිතේ ඇලීම් දුරුවේ, කෙළෙස් දුරු වේ දුක් කෙලවර කරගත හැකිවේ:

“යො සබ්බං සබ්බතො ඤාතො සබ්බතෙසු න රජ්ජති,
ස වෙ සබ්බං පරිඤ්ඤාය සො සබ්බදුක්ඛමුවුභාති”. මූලාශ්‍රය: බු.නි:
ඉතිවුත්තක: 1.1.7 සබ්බ පරිඤ්ඤා සූත්‍රය, පි.350.

▲ සබ්බලෝකේ අනභිරතී සංඥාව: පාළි: සබ්බලොකෙ අනභිරතසඤ්ඤා- perception of non-delight in the entire world
සබ්බලෝකේ අනභිරතී සංඥාව ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ ලෝකයේ සකස්වූ ධර්මතා පිළිබඳ කිසිම සුඛාස්වදයක්- කුල්මත්වීමක්, අල්වාගැනීමක් නැතිබවය. නිවන සාක්ෂාත් කර ගැනීමට උපකාරවන භාවනා ක්‍රමයකි. බලන්න: දසසංඥා.

▼ සබ්බලෝකේ අනභිරතී සංඥාව මෙනෙහි කිරීම: මේ සසුනේ මහණ, ලෝකය සම්බන්ධ කිසිම බැඳීමකට (තණ්හාව සහිත), උපදානයකට, මත දිට්ඨි ආදියට, විශ්වාස-පිළිපැදීම් ආදියට, අනුසය ඇති කෙළෙස් ධර්මතාවන්ට නොඇලී, ඒවා පහකර වාසය කරයි. මෙය සබ්බලෝකේ අනභිරතී සංඥාවය.

“... භික්ඛු යෙ ලොකෙ උපසුපාදානා වෙතසො අධිධානාභිනිවෙසානුසයා, තෙ පජ්ඣනෙතො වීරමති න උපාදියනෙතො. අයං වුවති සබ්බලොකෙ අනභිරත සඤ්ඤා”. (Here, a bhikkhu refrains from any engagement and clinging, mental standpoints, adherences, and underlying tendencies in regard to the world, abandoning them without clinging to them. This is called the perception of non-delight in the entire world). මූලාශ්‍ර: අංගු.නි: (6): 10 නිපාත:10.2.1.10 ගිරිමානන්ද සූත්‍රය, පි. 221, EAN: 10: 60.10. Girimānanda, p. 516.

▲ සබ්බ සංඛාරෙහි අනිච්ච සංඥාව: පාළි: සබ්බ සඛ්ඛාරෙසු අනිච්ච සඤ්ඤා-perception of impermanence in all conditioned phenomena:
සබ්බ සංඛාරෙහි අනිච්ච සංඥාව ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ සියලු සකස්වූ ධර්මතා- සංඛත ධර්ම වල අනිච්ච ස්වභාවය දැකීමය. නිවන සාක්ෂාත් කර ගැනීමට උපකාරවන භාවනා ක්‍රමයකි. බලන්න: දසසංඥා.

▼ සබ්බ සංඛාරෙහි අනිච්ච සංඥාව මෙනෙහි කිරීම: මේ සසුනේ භික්ෂුව, භේතුප්‍රත්‍ය නිසා උපන් සෑම ධර්මතාවයක්ම බැහැර කරයි, ඒවා නොසලකයි, ඒවා ගැන බලවත් කලකිරීමක් -පිළිකුලක් ඇතිව සිටී. මෙය සබ්බ සංඛාරෙහි අනිච්ච සංඥාවය. “...භික්ඛු සබ්බ සඛ්ඛාරෙහි අට්ඨයති හරායති ජීග්‍රහස්සති. අයං වුවති සබ්බසඛ්ඛාරෙසු අනිච්ච සඤ්ඤා” (Here,

a bhikkhu is repelled, humiliated, and disgusted by all conditioned phenomena. This is called the perception of impermanence in all conditioned phenomena). මූලාශ්‍ර:අංගු.නි: (6):10 නිපාත:10.2.1.10 ගිරිමානන්ද සූත්‍රය,පි. 221,EAN: 10: 60.10 Girimānanda, p. 516.

▼ සබ්බසංඛාරයෙහි අනිච්ච සංඥාව වැඩිමෙන්, අවිද්‍යාව පහවේ, රහත්මග නුවණ ඇතිවේ යයි බුදුන් වහන්සේ පෙන්වා ඇත. මූලාශ්‍ර:බු.නි:ඉතිවුත්තක:3.4.6 අශුභානුදර්ශී සූත්‍රය, පි. 453.

සහ

▲ සෝභිත බුදුන් වහන්සේ-The Buddha Sobhitha: ගෝතම බුදුන් වහන්සේට පෙර වැඩසිටි, සෝභිත බුදුන් වහන්සේ පිළිබඳ විස්තර මෙහි දක්වා ඇත. මූලාශ්‍රය:බු.නි: බුද්ධවංශ පාලි:6 සෝභිත බුදුන්වහන්සේ.

▲ සුභකිණ්ණ දේව- Subhakinna Deva: බ්‍රහ්ම දේවලෝකයකි. බලන්න: බ්‍රහ්මලෝක.

▲ සුභධාතුව- the beauty element: සුභධාතුව- පිරිසිදු ධාතුව-Pure element, සජ්ඣ ධාතුව වලින් එකකි. අසුභය නිසා සුභධාතුව අවබෝධ කරගත හැකිය. සංඥා සමාපත්තිය මගින් සුභධාතුව ඇතිකරගත හැකිය. බලන්න: ධාතුව හත-සජ්ඣ ධාතුව. සටහන: අටුවාවට අනුව: සුභ ධාතුව යනු, සුභ කසිණය (beautiful *kasīṇa*) නිසා ඇතිවෙන ජානසමාපත්තියකි. The *beauty element (subhadhātu)* is just the *jhāna* together with its object, namely, the *jhāna* arisen on the basis of a beautiful *kasīṇa*. බලන්න: ESN: Note: 231, p. 972. මූලාශ්‍රය: සංයු.නි: (2): නිදානවග්ග:ධාතුව සංයුත්ත:2.2.1 සත්තධාතුව සූත්‍රය, පි.256, ESN: 14: Dhathusamyutta: 11.1 Sevwn elements, p.750.

▲ සුභ නිමිත්ත: පාලි: සුභනිමිත්තං- Subhanimitta (The mark of the attractive): සිතේ කාමය (lust) ඇතිකිරීමට (රාගය ඇතිවීමට) හේතුවන කරුණුය. එනම්, කාම ආශාව (sexual desire) -ලිංගික ආසාව ඇතිකරණ බාහිර අරමුණු සුභ නිමිත්ත ලෙසින් දක්වා ඇත . එලෙස සුභ නිමිත්ත ගැනීම නිසා, පංචකාම වස්තූන් සුන්දරය යයි සිතා ඒවා ගැන සිතමින් අකුසලයට පත්වේ. ඒවා සිතෙන් අල්වා ගැනීම- ඒවා ගැන රාගයෙන් මත්වීමය. ඇස, කණ, නාසය, දිව,කය යන අභ්‍යන්තර ඉන්ද්‍රියන් මගින් අල්ලා ගන්නා බාහිර වස්තුවක්- පංචකාම අංගයක් : රූපයක්,ශබ්දයක් , ගන්ධයක්, රසයක් හෝ පහසක්, සුන්දරය යයි සලකමින්, එයට වසභවීම නිසා සිතේ රාගය ඇතිවේ. කාමවන්දයට ආහාරය සුභ නිමිත්තය. බලන්න: නිවරණ. සටහන්: * අංගු.නි: (1): 1 නිපාත: නිවරණ ප්‍රභාන වග්ගයේ දී (පි.44) සුභ නිමිත්ත පිළිබඳව විස්තරාත්මකව පෙන්වා ඇත. ** සංයු.නි: (5-1) මහාවග්ග, බොජ්ඣංගසංයුත්ත: 2.6.1 ආහාර සූත්‍රය, පි.230 හා 2.1.2 කාය සූත්‍රය, පි.168, සුභ නිමිත්ත පෝෂණය වන අන්දම දක්වා ඇත. ශබ්දකෝෂ : පාසිශ: පි.114: ‘සුභනොවන, අයහපත්’. BD: p. 323: ‘subha-nimitta: beautiful or attractive object of mind, it may become an inducement to arising of sense-desire’ . PTS: p.1626: ‘shining, bright, beautiful, pleasant...’.

▼ සුභ නිමිත්ත අයෝනිසෝමනසිකාරය කිරීම කාමචන්දය ඇතිවීමට මූලික හේතුවය, එමගින් ඇතිනොවූ කාමචන්දය ඇතිවේ, ඇතිවූ කාමචන්දය බහුලබවට පත්වේ. මූලාශ්‍ර: අංගු.නි: (1):1 නිපාත: 1.2.1 නිවරණ ප්‍රභාණ වග්ග සූත්‍ර, පි. 44, EAN:1: Abandoning the hindrances, p. 36, සංයු.නි: (5-1 කාණ්ඩය): බොජ්ඣංග සංයුත්ත- 2.6.1 ආහාර සූත්‍රය, පි. 230, ESN: Bojjhaṅgasamyutta-51.1 Nutriment, p.1788.

▲ සුභරොව-Easy to support: සුභරොව ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ, පහසුවෙන් පෝෂණය කළ හැකි බවය. සංඝයා තුළ තිබිය යුතු ගුණයකි. අකුප්‍ය බව ලබාගැනීම පිණිස දියුණු කළ යුතු ගුණයකි. බලන්න: අක්කුප්‍ය. සටහන: කරණය මෙන්ම සූත්‍රයේ, මේ ගුණය නිවන පිණිස වැඩිය යුතු ධර්මයක් ලෙසින් පෙන්වා ඇත.

▲ සුභසංඥාව- The perception of beauty: සුභසංඥාව යනු, දුක ඇතිකරන දේ සැප (සුඛ) යයි සිතා ගන්නා සංඥාවය. සතර විපල්ලාස වලින් එකකි බලන්න: සතර විපල්ලාස.

▲ සුභාමිතය-well-spoken speech: බුදුන් වහන්සේගේ භාමිතය සුභාමිතවේ. කරුණු 5 කින් සමන්විතය: 1) සුදුසු අවස්ථාවේ කතාකිරීම 2) සත්‍ය කතා කිරීම 3) මුදු වචන භාවිතය 4) අන්‍යන්ට යහපත සැලසෙන ලෙස කතා කිරීම 5) මෙන්ම සහගත සිතින් කතා කිරීම. එලෙස කතා කරයි නම් ඒ සුභාමිතයය, දුර් භාමිතය නොවේ, නිවැරදිය, ප්‍රඥාවන්තයන් පසසයි. බලන්න: කතාව. සටහන: සුභාමිතය මංගල කරුණකි. බලන්න: මංගල සූත්‍රය. මූලාශ්‍රය: අංගු.නි: (3): 5 නිපාත: සොනවග්ග: 5.4.5.8 සුභාමිත වාචා සූත්‍රය, පි.414.

▼ බුදුන් වහන්සේ මෙසේ වදාළහ: “...කරුණු 4 ක් ඇති වචන සුභාමිතයය, දුර්භාමිත නොවේ, අනවද්‍යවේ, නුවණැතියන් විසින් ගැරහිය නොයුතුය ...” 1) සුභාමිතය පමණක් කථාකිරීම, දුර්භාමිතයෙන් වැළකීම 2) ධර්මය පමණක් කීම, අධර්මය නොකීම 3) ප්‍රියවචන පමණක් කීම, අප්‍රියවචන නොකීම 4) සත්‍යම කීම, අසත්‍ය (බොරු-අලික) නොකීම. බුද්ධ ආදී සත්පුරුෂයෝ සුභාමිතයම පවසන්නෝය. මූලාශ්‍රය: බු.නි: සුත්තනිපාත: 3-3- සුභාසිත සූත්‍රය, පි.150.

සම

▲ සමචිත්ත:පාලි: සම චිත්තං-peaceful mind-samacittā: සමචිත්ත ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ එක සමාන ලෙසින් ආධ්‍යාත්මික සිත වර්ධනය කරගැනීමය.මෙය ශාන්ත සිත ලෙසින්ද හඳුන්වයි. ‘සමචිත්තෝ’ යනු බුදුවරු හඳුන්වන ආකාරයකි. බලන්න: EAN: note: 267, p. 594, බුද්ධ නාම.

▼ බුදුන් වහන්සේ මෙසේ වදාළහ: “...අප මෙසේ හික්මිය යුතුය යි ඔබ හැම පුරුදු විය යුතුය. සන්සුන් ඉඳුරන් ඇතිව, සංසුන් සිත් ඇතිව සිටින විට ඔබ හැම ගේ කාය, වචි හා මනෝ කම්ම ශාන්ත වන්නේය. එවිට, ‘අපි, අප සමග වාසය කරන සෙසු සංඝයාට ශාන්තවූ සේවයක් පමණක් කරමු’ යන සිතිවිල්ල ඇතිවේ”. සටහන: මේ සූත්‍රය ශ්‍රවණය කළ දෙවියෝ

සමසිත් ඇති දෙව්වරු ලෙසින් පෙන්වා ඇත. මූලාශ්‍ර: අංගු.නි: (1): 2
නිපාත: 2.1.4.5 සූත්‍රය, පි. 162 , EAN: 2: 36.5 Sutta, p.61.

▲ සමථ හා විපස්සනාව:පාලි: සමථො, විපස්සනා- Calm/tranquility
and insight: ධර්මයේ සමථ ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ ධර්ම අරමුණක
සිත එකඟ කරගැනීමෙන් ලබාගන්නා සමාධියයි. සමාධි සමාපත්ති
ලැබීමෙන් පසු, සිතේ ඇතිවන ප්‍රඥාව, විපස්සනාවය- විදර්ශනා.
විපස්සනාව ලැබීම පිණිස සිත සමාධිගතවීම අවශ්‍යවේ. ශබ්දකෝෂ:

**B.D: 157: “Samatha-Vipassanā: Samatha: serenity is a synonym
of Samadhi- one pointedness of mind & wisdom. Samatha-
Vipassanā are identical with Samadhi. They are 2 branches of
mental development”**

▼ සමථ හා විපස්සනාව, ආධ්‍යාත්මික මාර්ගය වඩා ගැනීම පිණිස
වැඩිය යුතු ධර්මතාවකි -භාවේතබ්බ ධර්මයකි. බලන්න: භාවේතබ්බ
ධම්ම. මූලාශ්‍ර: දී.ස.නි:(3):11 දසුත්තර සූත්‍රය, පි. 483, EDN: 34:
Dasuttara Sutta: Expanding Decades, p. 384.

▼ සමථ හා විපස්සනා ධර්මතා විපජ්‍යාභාගීය ධර්මතාය, විද්‍යාව හා
විමුක්තිය ලබාගැනීමට උපකාරීවන ධර්මතා යයි බුදුන් වහන්සේ
වදාළහ: “සමථ භාවනාව වැඩීමෙන් කවර ප්‍රතිලාභයක් අත් දකින්නේද?
සිත දියුණුවීමයි. සිත දියුණුවීම මගින් කවර ප්‍රතිලාභයක් අත් දකින්නේද?
රාගය පහවීම. විපස්සනාව මගින් කවර ප්‍රතිලාභයක් අත් දකින්නේද?
ප්‍රඥාව දියුණුවීමයි. ප්‍රඥාව දියුණුවීම මගින් කවර ප්‍රතිලාභයක් අත්
දකින්නේද? අවිජ්ජාව පහවේ...රාගයෙන් වෙළුන සිතක් ඇතිවිට
විමුක්තිය ඇතිනොවේ. අවිජ්ජාවෙන් වැසුන විට ප්‍රඥාව ඇති
නොවේ.එමනිසා රාගය පහවුවිට-විරාගය ඇතිවී සිත විමුක්තියට පත්වේ
(වේතෝවිමුක්ති), අවිද්‍යාව පහවීමෙන්, ප්‍රඥාව ඇතිවී විමුක්තිය ලැබේ
(ප්‍රඥාවිමුක්ති)”.

“දොමෙ භික්ඛවෙ ධම්මා විජ්ජාභාගියා. කතමෙ දො? සමථො ච
විපස්සනා ච. සමථො භික්ඛවෙ භාවිතො කමසුමනුභොති? චිත්තං
භාවියති. චිත්තං භාවිතං කමසුමනුභොති? යො රාගො, සො පභීයති.
විපස්සනා භික්ඛවෙ භාවිතා කමසුමනුභොති? පඤ්ඤා භාවියති. පඤ්ඤා
භාවිතා කමසුමනුභොති? යා අවිජ්ජා, සා පභීයති. රාගුපකකිලිධං චා
භික්ඛවෙ චිත්තං න විමුවති. අවිජ්ජපකකිලිධං චා පඤ්ඤා න භාවියති.
ඉති බො භික්ඛවෙ රාගවිරාගා වෙනොවිමුත්ති, අවිජ්ජාවිරාගා
පඤ්ඤාවිමුත්තිති”. (Bhikkhus, these two things pertain to true
knowledge. What two? Serenity and insight. When serenity is
developed, what benefit does one experience? The mind is
developed. When the mind is developed, what benefit does one
experience? Lust is abandoned. When insight is developed, what
benefit does one experience? Wisdom is developed. When wisdom
is developed, what benefit does one experience? Ignorance is
abandoned...A mind defiled by lust is not liberated, and wisdom
defiled by ignorance is not developed. Thus, bhikkhus, through the
fading away of lust there is liberation of mind, and through the
fading away of ignorance there is liberation by wisdom). මූලාශ්‍ර:

අංගු.නි: (1): 2 නිපාත: 2.1.4.1 සූත්‍රය, පි. 157, EAN: 2: 31.11 Sutta, p.60.

▼ බුදුන් වහන්සේ සමථය හා විපස්සනාව පිළිබඳව යහපත් ලෙසින් වදාරා ඇත. ඒ ධර්මතා සංඝයා එක්ව, ධර්මයේ විරස්ථිතිය පිණිස සප්පායනා කිරීම සුදුසු යයි සැරියුත් මහා තෙරුන් සංඝයාට උපදෙස් දී ඇත. මූලාග්‍ර: දිස.නි: (3):10 සංගීති සූත්‍රය, පි. 372, EDN: 33 Sangīti Sutta: The Chanting Together, p.362.

▼ සමත හා විපස්සනාව නිවන් මගය- අසංඛත මගය: මූලාග්‍ර: සංයු.නි: (4): සළායතනවග්ග: අසංඛත සංයුත්ත: 9.1.2 සමථ විපස්සනා සූත්‍රය, පි. 659, ESN: 43: Asankatasamyutta:2.2 Serenity and Insight p. 1496.

▲ සමන්ත වක්ඛු- Samantha chakkhu: බුදුන් වහන්සේ හඳුන්වන පදයකි. බලන්න:බුද්ධනාම. මූලාග්‍ර:බු.නි:පටිසම්භිදා 1: ඤාණකථා: 72-72 සර්වඥතා අනාවරණ ඥාණ. පි.264.

▲ සමණසංඥා: පාලි: සමණසඤ්ඤා-Perceptions of Ascetic: සමණසංඥා ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ, ධර්ම පුහුණුවේ යෙදෙන සංඝයා විසින් දියුණු කරගත යුතු සංඥා ගැනය.

▼ සමණසංඥා තුනක් මෙහි පෙන්වා ඇත: 1. මම පන්තිභේදයකින් තොර සමුහයකට පිවිසි වාසය කරමි- විවර්ණභාවයට පැමිණ වෙසෙමි. 2. මම අන්‍යයන්ගේ උපකාරයෙන් දිවිපැවැත්ම ගෙනයමි. 3. මගේ හැසිරීම-ගිහියන්ගේ හැසිරීම මෙන් නොවිය යුතුය. සටහන: පබ්බඡා විසින් ආවර්ජනා කළයුතු ධර්මතා 10 ට මේ කරුණු 3 ඇතුළත්වේ. බලන්න: පබ්බඡා. එම සංඥා දියුණු කරගත්විට, බහුල කරගත්විට කරුණු 7 ක් සම්පූර්ණවේ: 1) නිරන්තරයෙන්ම ශීලසම්පන්නව හැසිරීම 2) අබ්ජ්ජාව (ආසාව) නැතිවීම 3) ව්‍යාපාදය නැතිවීම 4) අනිමානය නැතිවීම 5) පුහුණුවට-ශික්ෂාවට ඇල්ම තිබීම 6) සිව්පස භාවිතා කිරීමේදී, ඒවා තමන්ගේ ආධ්‍යාත්මික ජීවිතය වඩා ගැනීම සඳහා යන අරමුණ ඇතිව කටයුතුකිරීම 7) ආරද්ධ විරිය තිබීම. මූලාග්‍ර: අංගු.නි: (6): 10 නිපාත: 10.3.1.1. සමණසංඥා සූත්‍රය, පි.406, EAN: 10: 101.1 An Ascetic's Perceptions, p. 540.

▲ සමන්තපාසාදිකා- who inspires confidence: ධර්මයේ දස ආකරයෙන් පරිපූර්ණ භික්ෂුව 'සමන්තපාසාදිකා' වේ යයි බුදුන් වහන්සේ වදාළහ. සටහන: මෙහිදී ඒ දස කරුණු විස්තරාත්මකව පෙන්වා ඇත. මූලාග්‍ර: අංගු.නි: (6): 10 නිපාත: ආනිසංසවග්ග: 10.1.1.10 විජ්ජාසූත්‍රය, පි.52, EAN:10: 10.10 True knowledge, p. 494.

▲ සමවයසටොසනො (පාලි): සෙවීම අතහැරීම -renounced seeking: ධර්මයේ සමවයසටොසනො ලෙසින් දක්වා ඇත්තේ සෙවීම- ගවේෂණය අතහැරීම ය. එනම්: කාමයන් සෙවීම, සසර පවත්වා ගැනීම ආදී කරුණු සෙවීම අත හැරීමය. ආරියෝ සත්‍ය අවබෝධකර ඇති නිසා සියලු සෙවීම් අත හැර ඇත. බලන්න: ආරිය වාසස්ථාන.

“කථඤ්ච භික්ඛවෙ, භික්ඛු සමවයසටොසනො භොති: ඉධ භික්ඛවෙ, භික්ඛුතො කාමසනා... භවෙසනා...පභීනා භොති, බ්‍රහ්මවරියෙසනා පටිප්පසාඤ්ඤා. එවං ඛො භික්ඛවෙ භික්ඛු සමවයසටොසනො භොති”

(Here, a bhikkhu has abandoned the search for sensual pleasures and the search for existence and has allayed the search for a spiritual life. It is in this way that a bhikkhu has totally renounced seeking). මූලාශ්‍ර: අංගු.නි.(6):10 නිපාත: 10.1.2.9 පමාමාරියවාස සූත්‍රය, 10.1.2.10 හා දෙවෙනි අරියවාස සූත්‍රය, පි.82-84, EAN:10: I19.9 & 20.10 Abodes of the Noble Ones 1 & 2 , p. 498-499.

▲ සමසීසට්ඨ ඤාණය-Samasishtta Nana: සමසීසට්ඨ ඤාණය-සමශීර්ෂාර්ථ ඥානය ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ, ත්‍රිභූමික ධර්මතා (කාමාවචර, රූපාවචර, අරූපාවචර) යහපත් ලෙසින්ම නිරුද්ධ කිරීමෙහිදී, ඒ නිරුද්ධ කළ කරුණු නැවත නො ඉපදීමක් -ඇතිවීමක් නොවන බව දන්නා නුවණය. මූලාශ්‍රය: බු.නි: පටිසම්භිදා 1: 36 සමසීසට්ඨ ඤාණය, පි.214.

▲ සමා පටිපදාව- the calming practice: ලාමක අකුසල දහම, දුරු කර, සමනය කර අවසන් කිරීම සමා පටිපදාවය. මූලාශ්‍ර:අංගු.නි: (2): 4 නිපාත:පටිපදා වගග, 4.4.2.4 පටිපදා සූත්‍ර 2 කි, පි.316, EAN: 4: 164-165 Patience-2, p. 202.

▲ සම්මා දිට්ඨිය: පාලි: සම්මාදිට්ඨි-Right view: ආරිය අටමගේ පළමු අංගය සම්මා දිට්ඨිය ය. චතුරාර්ය සත්‍ය අවබෝධ වීම තුළින් සම්මා දිට්ඨිය ඇතිවේ. බලන්න: ආරිය අටමග. සටහන්: * අටුවාවට අනුව සම්මා දිට්ඨිය දෙයාකාරය ය: ලෝකික හා ලෝකෝත්තර (mundane and supramundane). ලෝකික සම්මා දිට්ඨිය දෙයාකාරය ය: 1) කර්ම නිසා විපාක ලැබේ යන පිළිගැනීම බුදුසසුනේ මෙතේම වෙනත් ආගමිකයන් ද දරන විස්වාශයකි. 2) චතුසත්‍යට අනුකූලව කාර්ම විපාක පිළිබඳ ඇති විශ්වාසය බුදුදහමට පමණක් සීමාවේ. ලෝකෝත්තර සම්මා දිට්ඨිය: ආධ්‍යාත්මික පිරිසුදුබව ඇති කරන සතර මග ඵල (සෝතාපත්ත ආදී) ලැබීම තුළින් චතුසත්‍ය පිළිබඳ මනා අවබෝධය ලැබීමය. බලන්න: EMN:note:114, p. 1074) ** සම්මාදිට්ඨිය, ආරිය අටමගේ සෙසු අංග වර්ධනයට උපකාරීවේ. කෙනෙකුට සම්මා දිට්ඨිය ඇතිවිට ඔහුට සම්මා සංකප්ප ඇතිවේ. මේ අංග 2, සම්මා වාචා, සම්මා කම්මන්ත හා සම්මා අජීවය ඇතිවීමට පදනම් වේ. එම අංග දියුණුවීම, සම්මා වායාම හා සම්මා සතිය ඇතිවීමට මූලික වේ. සම්මා වායාම හා සම්මා සතිය, සම්මා සමාධිය ඇතිවීමට බලපායි. සම්මා ඥාණය (එම අංග වර්ධනය නිසා ඇතිවන) අරහත්වයට මූලිකවන ප්‍රඥාව ඇතිකරයි. සම්මා ඥාණය ඇතිවීමෙන් ආසව පහකර ගැනීමේ අවබෝධය මගින් සම්මා විමුක්තිය ඇතිවේ. අවසාන ප්‍රතිඵලය වන්නේ අරහත්වය ලැබීමය: ආසව පහකිරීමෙන් වේතෝ විමුක්තිය (අනාසාව වෙතෝවිමුක්තිය) හා ප්‍රඥාවිමුක්තිය ලැබීමය. (taint less liberation of mind, liberation by wisdom) . බලන්න: EAN: note: 2144, p. 683.

▼ නුපන් කුසල් ඇතිකරගැනීමට හා උපන් කුසල් විපූල කරගැනීමට සාධකවන මූලික කරුණ සම්මා දිට්ඨිය ඇතිවීමය. මූලාශ්‍ර: අංගු.නි: (1): 1 නිපාත:16 :1.16.2.1 සූත්‍රය, පි. 100, EAN:1: 307.2 sutta, p.47

▼ සම්මා දිට්ඨිය යනු: ආරිය ශ්‍රවකයෙක් තුළ සෘජු දිට්ඨිය ඇතිවීමය. එමගින් අවෙච්චා සහගත ප්‍රසාදය ඇතිවේ, ඔහු සත්‍ය ධර්මය ට පැමිණේය යි සැරියුත් මහා තෙරුන් වදාළහ:

“...කි තතවතා නු බො ආවුසො අරියසාවකො සමාදිට්ඨි හොති.
උජුගතස්ස දිට්ඨි ධම්මෙ අවෙච්චසාසාදෙන සමනතාගතො ආගතො ඉමං
සද්ධම්මන්ති ”. මූලාශ්‍ර: ම.නි: (1): 1.1.9 සමමා දිට්ඨි සූත්‍රය, පි. 130,
EMN: 9: Sammāditṭhi Sutta- Right View, p.121.

▼ සමමා දිට්ඨිය ඇතිවීම: කච්චාන ගොත්ත තෙරුන් ගේ විමසීමක්
අනුව, බුදුන් වහන්සේ සමමා දිට්ඨිය ඇතිවීම මෙහි දී පෙන්වා ඇත.
“ලෝකයේ ඇති ශාශ්වතවාදය, උච්චජද වාදය ආදී දිට්ඨි හැර
ලෝකසමුදය, නිරෝධය මනා නුවණින් දකින තැනැත්තාට සමමා දිට්ඨිය
ඇතිවේ”. මූලාශ්‍ර: සංයු.නි: (2):නිදානවග්ග: අභිසමයසංයුත්ත: 1.2.5
කච්චාන ගොත්ත සූත්‍රය, පි.50.

▼ ආරිය ශ්‍රාවකයා (සේඛ) සමමා දිට්ඨිය ට පැමිණෙන ආකාරය: මතු
දක්වා ඇති කරුණු පිළිබඳව මනා අවබෝධය ලබා ගැනීමෙන් ආරිය
ශ්‍රාවකයා සමමා දිට්ඨියට පැමිණේ: 1) කුසලය හා අකුසලය 2) සිව්
ආහාර (සිව් පෝෂණය) 3) චතුරාර්ය සත්‍ය 4) ජාති ජරා මරණ 5) භවය
6) උපදාන 7) තණ්හාව 8) වේදනා 9) ස්පර්ශය 10) සලායතන 11)
නාමරූප 12) විඥාණය 13) සංඛාර 14) අවිද්‍යාව 14) ආසුච. මූලාශ්‍ර:
ම.නි: (1): 1.1.9 සමමා දිට්ඨි සූත්‍රය, පි. 130, EMN: 9: Sammāditṭhi
Sutta- Right View, p. 121.

▼ සමමා දිට්ඨිය ඇති පුද්ගලයා මරණින් මතු සුගතියේ- දේව ලෝකයේ
හෝ මිනිස් ලෝකයේ යළි උපත ලබන බව බුදුන් වහන්සේ පෙන්වා
ඇත. මූලාශ්‍ර: අංගු.නි: (1): 2 නිපාත: 2.1.3.8 සූත්‍රය, පි. 158 , EAN: 2:
27.7 Sutta, p.60.

▲සම්භව අග්‍රශ්‍රාවක- The Chief Disciple Sambhava: සිබ් බුදුන්
වහන්සේගේ අගසව් දෙනමගෙන් එක් නමකි. බලන්න: සිබ්
බුදුන්වහන්සේ.

▲සම්මශ්සන ඤාණය-Sammassana nana: අතීත, අනාගත, වර්තමාන
පංචස්කන්ධ ධර්මයන් රැස්කොට අනිච්ච, දුක්ඛ, අනාත්ම ලෙසින් නිශ්චය
කරගැනීමේ ප්‍රඥාව සම්මශ්සන ඤාණය වේ. මූලාශ්‍රය: චූ.නි: පටිසම්භිදා
1: 5 සම්මශ්සන ඤාණය, පි.122.

▲සම්මුතියෙහි ඥානය- Sammuthiyehi Nana: මෙය සතර
ඥානයන්ගෙන් එකකි. බලන්න: සතර ඥාන.

▲සම්පන්නපාතිමොක්ඛා-Sampannapathimokkha: මින් පෙන්වා
ඇත්තේ පාතිමොක්ඛසංවරයෙන් යුක්තව වාසය කිරීමය. බලන්න:
පාතිමොක්ඛසංවර ශීලය. මූලාශ්‍රය:චූ.නි:ඉතිවුත්තක: 4.1.12 සම්පන්නසීල
සූත්‍රය, පි.506 හා පි.620.

▲ සමාස්තවය-Right path: සමාස්තවය ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ:
සමමා දිට්ඨිය ප්‍රමුඛ ආරිය අටමග හා නිවන ලබාදෙන සමමා ඥාණය හා
සමමා විමුක්තියය- නිවැරදි මගය. ආධ්‍යාත්මික දියුණුව පතන කෙනෙක්,
නිවැරදි මග පුද්ගලයා ඇසුරු කලයුතුය, සේවනය කලයුතුය,උවැටත්
කලයුතුය, පුද්ගලකිලි කලයුතුය, ප්‍රසංසා කලයුතුය, ගරු කලයුතුය,
සමාදරය දැක්විය යුතුය. එබඳු පුද්ගලයා, මාර්ගය සඵල කරගෙන ඇත,

පිරිසිදුබව ලබා ඇත, මානය හැරදමා ඇත, ප්‍රඥාව වර්ධනය කරගෙන ඇත, බොහෝ පින් වඩාගනී. එම මගට විරුද්ධ මග මිථ්‍යාත්වයය. ඒ වැරදි මග ගන්නා පුද්ගලයන් සේවනය... නොකලයුතුය, ඔහුට යහපත් ගුණ නොමැත. බලන්න: මිථ්‍යාත්වය. මූලාශ්‍රය: අංග.නි: (6): 10 නිපාත: පුග්ගලවග්ග: සෙවින්බ්බ සූත්‍ර.

▼ සම්මාදිට්ඨිය ඇතිවීම සමාස්තත්වයට මූලිකවේ. මූලාශ්‍රය: බු.නි: පටිසම්භිදා 1: 9 මාර්ගකථා, පි.530

▼ නිවැරදි මග- ආරිය මගය: එම මග ගැනීම අර්ථදායකය (එලදායකය-beneficial), විමුක්තිය ලබාදේ. මූලාශ්‍ර: අංග.නි:(6):10 නිපාත:සාධු වග්ග සූත්‍ර, පි.468, EAN: 10: IV Good: 134.1 Good, p.548, සංයු.නි: (5-1): මහාවග්ග: මග්ගසංයුත්ත: 1.3.1 මිව්ඡතත සූත්‍රය, පි. 58, ESN: Maggasamyutta: 21.1 Wrongness, p. 1628.

▼ නිවැරදි මග සඵලත්වය ඇති කරයි: කෙනෙකුට, සම්මා දිට්ඨිය ඇතිවිට, සම්මා සංකප්ප ඇතිවේ. සම්මා සංකප්ප ඇතිවිට, සම්මා වාචා ඇතිවේ. සම්මා වාචා ඇතිවිට, සම්මා කම්මන්ත ඇතිවේ. සම්මා කම්මන්ත ඇතිවිට, සම්මා ආජීවය ඇතිවේ. සම්මා ආජීවය ඇතිවිට, සම්මා වායාමය ඇතිවේ. සම්මා වායාමය ඇතිවිට, සම්මා සතිය ඇතිවේ. සම්මා සතිය ඇතිවිට, සම්මා සමාධිය ඇතිවේ. සම්මා සමාධිය ඇතිවිට, සම්මා ඥාණය ඇතිවේ. සම්මා ඥාණය ඇතිවිට, සම්මා විමුක්තිය ඇතිවේ, එලෙසින් නිවැරදි මග සකස්වේ. මූලාශ්‍ර: අංග.නි:(6):10 නිපාත:10.3.1.3 මිව්ඡන්තසූත්‍රය, පි. 408, EAN:10: 103.3. The wrong course, p.540.

▼ නිවන ලබාදෙන නිවැරදි මග ඇත්තේ බුදුන් වදාළ ධම්ම චිත්තයේ පමණි: දස ධර්මයන් ගෙන් සමන්විත, නිවැරදි මග ඇත්තේ ධම්ම චිත්තයේ පමණක්ය. මූලාශ්‍ර: අංග.නි (6):10 නිපාත:පාරිශුද්ධවග්ග, පි.462, EAN:10: Purified, p. 547.

▼ නිවැරදි මග ගැනීමෙන් ආරිය ධෝවනය සිදුවේ: ආරිය ධෝවනය ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ අකුසල සිත, නිවැරදි මග ගැනීම නිසා පිරිසිදු බවට පත්වීමය. බලන්න: ආරියධෝවනය. මූලාශ්‍ර: අංග.නි:(6):10 නිපාත:සමණසඤ්ඤා වග්ග: 10.3.1.7. ධොවන සූත්‍රය, පි.416, EAN:10: 107-7 Dhovana, p.542.

▼ විද්‍යාව පෙරටුකරගත්, හිරිඔත්තප්ප නිසා නිවැරදි මග ගන්නා පුද්ගලයා අතින් කුසල් ක්‍රියා සිදුවේ. මූලාශ්‍ර: අංග.නි:(6): 10 නිපාත:10.3.1.5 විජ්ජා සූත්‍රය, පි. 412, EAN:10: 105.5 True Knowledge, p. 541.

▼ නිවැරදි මග සුව සෙත පිණිසය: නිවැරදි මග ගන්නා කෙනෙක් සිදු කරන කාය, වචී හා මනෝ කර්ම නිසා සුව සෙත ඇතිවේ. එයට හේතුව සම්මා දිට්ඨිය ඇතිව කටයුතු කිරීමය. ඒ පිළිබඳව දක්වා ඇති උපමාව: මිහිරි රස ඇති බිජුවකින් හටගන්නා එලය මිහිරි රසයෙන් යුක්තවේ. මිදි වැනි මිහිරි රස ඇති ඇටවලින් ඇතිවෙන එල මිහිරිය. බලන්න: උපග්‍රන්ථය:5 මූලාශ්‍ර: අංග.නි:(6): 10 නිපාත: 10.3.1.4 බීජ සූත්‍රය, පි. 410 , EAN:10: 104.4 A seed, p. 541.

▲ සම්පරායික ධර්ම:පාලි:සම්පරායික ධර්ම-Dhamma regarding the future life: සම්පරායික ධර්ම යනු පරලොව දී විපාක දෙන ධර්මතාවයන්ය. උදාහරණයක් ලෙසින් ත්‍රිවිධ දුෂ්චරිතයේ හැසිරෙන පුද්ගලයෝ ඒකාන්තයෙන්ම මරණින් මතු දුගතියේ උපත ලබයි. මෙලෙව විපාක දෙන කර්ම දිට්ඨධම්ම ලෙසින් පෙන්වා ඇත. බලන්න: දිට්ඨධම්ම කම්ම.

▲ සම්පජ්ජලාප: පාලි: සම්පජ්ජලාප-Idle chatter: සම්පජ්ජලාප-හිස්වචන කතාකිරීම, ධර්මයට අනුකූල නොවන, අහිතකර දේ කතා කිරීම දස අකුසලයන් ගෙන් එකකි . බලන්න: දසඅකුසල.

▼ බුදුන් වහන්සේ හිස්වචන කියන කෙනෙකුගේ ස්වභාවය මෙසේ දක්වා ඇත: මේ ලෝකයේ කෙනෙක් හිස්වචන කතා කරයි: කාලයට නොගැලපෙන, අභූතවූ (සත්‍ය නොවන), අනර්ථය පිණිස පවතින, ධර්මවිනයට නොගැලපෙන, නොවටිනා හිස්වචන කතාකරයි. නුසුදුසු වෙළාවන්හිදී ඔහු, එලරහිත, අසාධරණ, අනර්ථය ගෙනදෙන වචන කතා කරයි:

“ඉඬ හිකඩවෙ එකවෙවා සම්පජ්ජලාපි හොති අකාලවාදී අභූතවාදී අනාසවාදී අධම්මවාදී අවිනයවාදී අනිධානවතිං වාවං භාසිතා හොති අකාලෙන අනජ්ඣෙසං අපරියන්තවතිං අනසංසිතං”

එවැනි අය ඒකාන්තයෙන්ම නිරයට යයි. මූලාශ්‍ර: අංගු.නි: (6): 10 නිපාත: කරජකාය වග්ග: 10.5.1.1. පටිම නිරය සූත්‍රය, පි. 548, ජානුසොණි වග්ග: 10.4.2.10: චුන්ද සූත්‍රය, පි.508, EAN:10: The Deed-born body: 211.1 Hell, p. 556, Jāṇussoṇī: 176.10: Cunda, p.553.

▼ වෙනත් මූලාශ්‍ර: 1. “සම්පජ්ජලාප: තමාහටද අන්‍යයාහටද අහිත පිණිස අනුපකාරය පිණිස පවත්නා නිෂ්ඵල කතාය. ප්‍රලාප, හිස්බස, අර්ථරහිත වචන යයිද කියයි. අංග 2 කි: නිෂ්ඵල කතාව බවය, එය කතාකිරීමය” :සද්ධර්ම කෝෂය, පි. 114.

▲ සම්ප්‍රජන්‍යය Clear comprehension: සම්ප්‍රජන්‍යය යනු යෝනිසෝමනසිකාරය ඇතිව නුවණින් කටයුතු කිරීමය. එසේ කටයුතු කිරීමට යහපත් සිහිය අවශ්‍යවේ. අසම්ප්‍රජන්‍ය නැතිකර ගැනීමට සම්ප්‍රජන්‍ය වැඩිය යුතුය. බලන්න: අසම්ප්‍රජන්‍යය. මූලාශ්‍රය: සංයු.නි: (4) 6 නිපාත: 6.1.8 සූත්‍රය, පි.284.

▲ සම්බෝධිය- enlightenment: ධර්මයට අනුව සම්බෝධිය - සම්බෝධිය යනු චතුරාර්යසත්‍ය යහපත්ලෙසින්ම අවබෝධ කර නිවන සාක්ෂාත් කර ගැනීමය. එසේ අවබෝධ කරගත් බුදුවරු සම්බුද්ධ ය. බුද්ධානුස්සතිය ආදී අනුසති භාවනා වැඩිම සම්බෝධිය ඇතිකරගැනීමට හේතුවේ. බලන්න:භාවනා. මූලාශ්‍ර:අංගු.නි (1) 1 නිපාතය: එකධම්ම පාලිය: පි.100, EAN:1: XVI: One Thing, p. 47.

▲ සම්මා ඥාණය හා සම්මා විමුක්තිය -right knowledge & right liberation. සම්මා ඥාණය හා සම්මා විමුක්තිය ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ, අංග 10කින් යුක්ත සම්මා වරියාවේ - නිවැරදි මගේ අවසාන අංග 2 ය.

සටහන: * අටුවාවට අනුව: සම්මා ඥාණය යනු අරහත්මගට පැමිණීමට ඇති නුවණය, සම්මා විමුක්තිය යනු ආසව යන්තෙන් විමුක්තිය ලැබීමය. එයට හේතුවන්නේ සම්මා ඥාණය තිබීමය. එමගින්, රහතන්වහන්සේගේ අනාසව චේතෝවිමුක්තිය හා ප්‍රඥාවිමුක්තිය මුදුන්පත්වේ. (Right knowledge (*sammā ñāṇa*) is the wisdom of the path of arahantship, and right liberation (*sammā vimutti*) is the liberation from the *āsavas* that occurs through right knowledge. Its culmination is the arahant's *anāsa cetovimutti paññā vimutti* (taintless liberation of mind, liberation by wisdom) බලන්න: EAN: Note: 2144, p. 683. ** හික්බු බෝධි හිමියන්ට අනුව: සම්මා ඥාණය, අරහත්වය මුදුන්පත්කරන විශේෂ ඥාණයන්ය (direct knowledge that culminates in arahantship). සම්මා විමුක්තිය: යනු සිත ආසව හා අනිකුත් කෙලෙසුන්ගෙන් මිදීමය (as the release of the mind from the *āsavas* and other defilements). බලන්න: EAN: Note: 2141, p. 683. මූලාශ්‍ර: අංගු.නි: (6): 10 නිපාත: සමණසංඥාවග්ග: 10.3.1.5 විජ්ජාසූත්‍රය, පි. 412 හා 10.3.1.3 මිච්ඡන්ත සූත්‍රය, පි. 408, EAN: 10: 105.5 True Knowledge, p. 541 & 103. 3 The wrong course, p. 540.

▼ පටිසම්භිදාවට අනුව: සම්මා ඥාණය (right knowledge) යනු 19 ක්වූ පච්චවෙක්ඛනා ඥාණයන්ය. සම්මා විමුක්තිය (right liberation) යනු චෛතසික සාධක හා අනුබද්ධවූ, ඵලය (රහත්ඵලය) ලැබීමය. මූලාශ්‍රය: බු.නි: පටිසම්භිදා 1: මහාවග්ග: ඥාණකතා: 13 විමුක්ති ඥාණය, 14 ප්‍රත්‍යාවෙක්ෂා ඥාණය, පි. 158-160.

▲ සම්පත්- Accomplishments: සම්පත් (සම්පදා) ලෙසින් බුදුන් වහන්සේ පෙන්වා ඇත්තේ ආධ්‍යාත්මික ජීවිතය වඩා ගැනීමට උපකාරීවන අංගයන්ය: 1) උට්ඨාන සම්පත 2) ආරක්ෂා සම්පත 3) කල්‍යානමිත්‍ර සම්පත 4) සමජීවිත සම්පත 5) ශ්‍රද්ධා සම්පත 6) ශීල සම්පත, 7) ත්‍යාග සම්පත 8) ප්‍රඥාසම්පත. මූලාශ්‍ර: අංගු.නි: (5): 8 නිපාත: 8.2.8.5 හා 8.2.8.6 සම්පාදා සූත්‍ර 2 කි, පි. 336, EAN: 8: 75.5 & 76.6 Accomplishments , p. 451.

▼ සම්පත් තුන: ධර්ම මාර්ගයේ ගමන් කරන කෙනෙකුට ඇති තවත් සම්පත්: 1) ශ්‍රද්ධාව 2) ශීලය 3) ප්‍රඥාව. මූලාශ්‍රය: අංගු.නි: (1): 3 නිපාත: යෝධාජීවවග්ග: 3.3.4.6 සූත්‍රය.

▼ බුදුන් වහන්සේ සම්පත් 5ක් පෙන්වා ඇත: 1) ඥාති සම්පත 2) භෝග (සම්පත්) සම්පත 3) ආරෝග්‍ය සම්පත 4) ශීල සම්පත 5) දිට්ඨි සම්පත. සටහන: ශීල හා දිට්ඨි සම්පත් සුගතිය ඇතිකරදේ. මූලාශ්‍රය: අංගු.නි: (3): 5 නිපාත: ගිලානවග්ග: 5.3.3.10 සම්පදා සූත්‍රය, පි. 262.

▲ සම්මා පටිපදාව: පාලි: සමමාපටිපත්ති: Right practice: සම්මා පටිපදාව (සමාක්ප්‍රතිපදාව - නිවැරදි පිළිවෙත, නිවැරදි මග) ලෙසින් ධර්මයේ පෙන්වා ඇත්තේ සම්මා දිට්ඨිය...සම්මා සමාධිය ඇතුළත් ආරිය අටමග අනුගමනය කිරීමය. බලන්න: ආරියඅටමග. මූලාශ්‍ර: සංයු.නි: (5-1): මහාවග්ග: මග්ගසංයුත්ත: 1.3.3 පටිපදා සූත්‍රය, පි. 58, ESN: Maggasamyutta: 23.3 The Way, p. 1629.

▼ සසරදුකින් මිදීම පිණිස අනුගමනය නොකළ යුතු හා අනුගමනය කළයුතු ප්‍රතිපදා 2 ක් වේ: මිථ්‍යාප්‍රතිපදාව හා සමයක්ප්‍රතිපදාව (wrong way and the right way). සම්මා ප්‍රතිපදාව ඇතිවිට අවිද්‍යාව ප්‍රභිණයවී පටිච්චසමුප්පාදයේ සියලු පුරුක් බිඳවැටේ. එය සසර දුක නැතිවීමය. මූලාශ්‍ර: සංයු.නි: (2): නිදානවග්ග: අභිසමයසංයුත්ත-1.1.3. පටිපදා සූත්‍රය, පි. 30, ESN: Abhisamayasyutta- 3.3 The Two Ways, p. 613.

▲ සම්මා ප්‍රධාන වීරිය - පාලි: සමමජ්ජධාන වීරියං- right strivings: සම්මා ප්‍රධාන වීරිය ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ, ආරිය අටමගේ 6 අංගය වූ සම්මා වායාමය. මෙය සත්තිස් බෝධිපාක්‍යා ධර්මතාවකි, ආධ්‍යාත්මික වර්ධනය පිණිස වැඩිදියුණු කර ගත යුතු විශේෂ කරුණකි. ප්‍රධන් වීරිය ලෙසින්ද දක්වා ඇත. කුසල් ඇතිකර ගැනීමට හා අකුසල් පහ කර ගැනීමට මූලිකවන්නේ සම්මා ප්‍රධාන වීරියය. සම්මා ප්‍රධාන වීරිය සතර ආකාරයෙන් සිදුවේ. මූලාශ්‍ර: සංයු.නි: (5-1): 1.1.8 විභංග සූත්‍රය, පි 42, ESN: Maggasamyutta: 8.8 Analysis, p 1611, ම.නි: (2): 2.1.3 :සේඛ සූත්‍රය, පි. 44, MN 53: Sekha Sutta, p. 436.

▲ සම්මා සම්බුද්ධ-Samma sambuddha-Perfect Enlightenment සියල්ල (ලෝකයේ ඇති සියලු ධර්මතා) මනාව අවබෝධ කර බුද්ධත්වය ලැබූ හෙයින් බුදුන් වහන්සේ සම්මා සම්බුද්ධය- සර්වඥයන් වහන්සේය. එක් ලෝක ධාතු වක සම්මා සම් බුද්ධිමිවරු දෙනමක් පහළ නොවේ. මූලාශ්‍රය:අංගු.නි: (1):1 නිපාත, 1.15.10 සූත්‍රය,පි. 94.

▼ සම්මා සම්බුද්ධ යනු, අනුත්තර සම්මා සම්බෝධිය (unsurpassed perfect enlightenment) සාක්ෂාත් කරගත්, බුදුදහමේ ආදී කතෘවූ, බුදුන්වහන්සේ හඳුන්වන ගරු නමකි. සටහන: හික්බු බෝධි හිමිට අනුව, සමහර අවස්ථාවල සම්බෝධිය ලැබූ රහතුන් සම්බුද්ධ (enlightened) ,ලෙසින් හඳුන්වයි..බලන්න: EAN: 1: note no. 154, p. 588. මූලාශ්‍ර: අංගු.නි: (1): 1 නිපාත: 1.15.10 සූත්‍රය, පි. 94.

▼ බුදුවරු සමයක් සම්බෝධිය අවබෝධ කරඇත: එක් සමයක පසේනදී කෝසල රජ බුදුන් වහන්සේ නිරුත්තර සමයක් සම්බෝධිය අවබෝධ කළේද? යයි බුදුන් වහන්සේ විමසූ අවස්ථාවේ, උන්වහන්සේ මෙසේ වදාළහ:

“...මහරජ, මම වනාහි නිරුත්තර සමයක් සම්බෝධිය අවබෝධ කෙළෙමි”. “අහං හි මහාරාජ අනුත්තරං සම්මා සම්බොධිං අභිසම්බුද්ධොති”.

සටහන්: * ධම්මවක්කස්පවත්තන සූත්‍රයේදී, බුදුන් වහන්සේ චතුරාර්ය සත්‍ය අවබෝධ කොට සම්මා සම්බුද්ධත්වයට පැමිණිබව පෙන්වාඇත. ** කොසොල් රජ එසේ විමසා ඇත්තේ, බොහෝකල් පැවිදි ජීවිතය ඇති, වයසින් වැඩි අන්‍ය ආගමික නායකයන් වන: පුරණකස්සප, මක්ඛලී ගෝසාල, නිගණ්ඨනාතපුත්ත, සංජයබෙල්ට්ටිපුත්ත, පකුධකච්චායන, අජිතකෙසකම්බල ආදීන් එම අවබෝධය නොලැබූ බව තමාහට පවසා ඇති නිසාත්, බුදුන් වහන්සේ තරුණවියේ පසුවන නිසාත්, පැවිදිබවට නවක නිසාය. බලන්න: දහර මූලාශ්‍ර: සංයු.නි: (1): කෝසලසංයුත්ත

:3.1.1. දහර සූත්‍රය, පි. 156, ESN:3: Kosalasamyutta: 1.1 Young, p. 216.

▼ අතීතයේද පහලවූ, අනාගතයේ පහළවන, වර්තමානයේ වැඩසිටින, සිව්සස් අවබෝධ කර සම්බෝධිය ලැබූ සියලු බුදුවරු (සම්මාසම් බුද්ධ), තමන්ගේ ශ්‍රාවක සංඝයාහට නියම පුහුණුව (දුක්ඛමිදීම පිනිස) ලබාදෙන්නේය යයි බුදුන් වහන්සේ වදාළහ. මූලාශ්‍ර: ම.නි (2) 2.1.1 කන්දරක සූත්‍රය, පි. 18, EMN: 51: Kandarakka Sutta, p. 425.

▼ තථාගත අරහත් සම්මා සම්බුදුන් වහන්සේ බොහෝ දෙනාගේ හිත සුව පිණිස, ලොවට අනුකම්පාව පිණිස ලෝකයේ උපත ලබති. සම්මා සම්බුදුවරුන්ගේ උපත ලොව දුර්ලභ දෙයකි. සම්මා සම්බුදුවරු අසිරිමත් මිනිසුන්ය (ආශ්චර්යමත් මනුෂ්‍යයෝ). සම්මා සම්බුදුවරුන්ගේ පරිනිර්වාණය- කාලක්‍රියාව බොහෝදෙනාට දුක් ඇතිකරති. සම්මා සම්බුදුවරු: අද්විතීයය, අසාහයය, අප්‍රතිමය, අප්‍රතිසමය, අප්‍රතිභාගය, අප්‍රතිපුද්ගලය, අසමය, අසමසමය, දෙපා ඇති අයට අග්‍රය. සම්මා සම්බුදුවරු පහළවීම නිසා අග්‍රවූ උත්තරවූ දේ ලෝකයේ පහලවේ: මහා ප්‍රඥා චක්ෂු, මහා ප්‍රඥා ආලෝකය...එසේම, සතර මග සතර ඵල, විද්‍යා විමුක්ති ඵල සාක්ෂාත් කර ගැනීමට හැකිවීම ආදී උතුම් දේ. මූලාශ්‍රය: අංගු.නි: 1 නිපාත:13 ඒකපුග්ල වග්ග: 1.13.1 - 1.13. සූත්‍ර, පි.80.

▲ සමුදය ධම්ම-Samudaya Dhamma: සමුදය යනු භටගන්නා සුළු බවය. යම් හේතු නිසා භටගන්නා ධර්මතාය. බුදුන් වහන්සේ මෙසේ වදාළහ:

“...රූපය සමුදය ධම්මය...වේදනාව...සංඥාව... සංස්කාර...විඤ්ඤාණය සමුදය ධම්මය . එසේ දකිනා ආර්ය ශ්‍රාවකයාට රහත්බව පිණිස අනෙකක් නැත”. සටහන: සියල්ල භටගන්නා සුළුය යයි මේ සූත්‍රයේ පෙන්වා ඇත. මූලාශ්‍ර: සංයු.නි: (4): සළායතනවග්ග: වේදනාසංයුත්ත : ජාතිධම්මවග්ග: 1.4.9 සමුදයධම්ම සූත්‍රය, පි.84, සංයු.නි:ඛන්ධවග්ග (3): රාධසංයුත්ත: 2.2.11 සමුදයධම්මසූත්‍රය, පි.386.

▲ සමුද්‍ර තරණය උපමාව-Simile of crossing the ocean: බුදුන් වහන්සේ සසර සාගරය තරණය කිරීම ගැන එක්තරා දේවියක් මෙ උපමාව දක්වාඇත. සසර සමුද්‍රය තරණය කල බුදුන්වහන්සේ, මහා ඉර්ෂි- මහා සාසි ලෙසින් මෙහිදී හඳුන්වා ඇත. බලන්න: බුද්ධ නාම, උපග්‍රන්ථය:5

“එක්මුලක් ඇති, දියසුළි දෙකක් ඇති, මළ (කිළු) තුනක් ඇති, විස්තාරණ (දිගුව) පහක් ඇති, ආවාට දොළොසක් ඇති, ආශාධ වූ සමුද්‍රය මහා ඉර්ෂි තරණය කළහ”

සටහන්: අටුවාවට අනුව: සමුද්‍රය (පාතාලය) යනු තණ්හාවය. තණ්හාවට සමුද්‍රය ලෙසින් දක්වන්නේ තණ්හාව පුරවාලිය නොහැකි නිසාය (සාගරයද පුරවාලිය නොහැකිය), පාතාලය ලෙසින් දක්වන්නේ ,පය තැබීමට ඉඩක් නොමැති නිසාය. ඒක මූලය නම් අවිද්‍යාව. දියසුළි 2 නම්: ශාශ්වත දෘෂ්ටිය (external ism) හා උච්චේද දෘෂ්ටිය (annihilation ism). ශාශ්වත දෘෂ්ටිය නිසා භව තණ්හාව කැරකි කැරකි පවතී. උච්චේද දෘෂ්ටිය නිසා තණ්හාව සහමුලින්ම විනාශ කිරීම. කිළු 3 වන්නේ: ලෝභය, දෝසය හා මෝහය. දිගු 5 : පස්කම් සැප. දියසුළි 12: අභ්‍යන්තර සලායතන 6 හා බාහිර සලායතන 6 ය. බලන්න: *

ESN:note:98, p. 516. ** කටුකුරුන්දේ ඤාණානන්ද භික්ෂුන් වහන්සේ: පාතාලය යනු දුක් වේදනා බවද, සාගරය යනු සය ඉන්ද්‍රිය බවද, දිය සුළු 2 ක: සුඛ හා දුක් වේදනා ලෙසද, මූල යනු ස්පර්ශය බවද සඳහන් කර ඇත: බලන්න: නිවනේ නිවීම දේශනා. මූලාශ්‍ර: සංයු.නි: (1) සගාථවග්ග: දේවතාසංයුත්ත: ඒකමූල සූත්‍රය, පි. 84, ESN:1: Devathasamyutta: 44.4 One root, p. 119.

▲ සුමේධ බුදුන් වහන්සේ- The Buddha Sumedha: ගෝතම බුදුන් වහන්සේට පෙර පහළවූ, සුමේධ බුදුන් වහන්සේ පිලිබඳ විස්තර මෙහි දක්වා ඇත. මූලාශ්‍රය:බු.නි: බුද්ධවංශ පාලි:11 සුමේධ බුදුන්වහන්සේ.

▲ සුමන බුදුන් වහන්සේ- The Buddha Sumana: ගෝතම බුදුන් වහන්සේට පෙර පහළවූ, සුමන බුදුන් ගැන විස්තර මෙහි දක්වා ඇත. මූලාශ්‍රය:බු.නි: බුද්ධවංශ පාලි:3 සුමන බුදුන්වහන්සේ.

▲ සමාධිය: පාලි: සමාධි-Samadhi-Stillness of the mind: ධර්මයට අනුව සමාධිය යනු සිත යහපත් ලෙසින් එකඟ කරගැනීමය, සමනයට පත් කර ගැනීමය. ධර්ම අරමුණක් -කමටහනක් අනුව සිත එකඟ කරගැනීමෙන් සමාධි භාවනාව සිදුවේ, එම භාවනාව සමථ භාවනාව ලෙසින් දක්වයි. නිවන සාක්ෂාත් කර ගැනීම පිණිස, සමාධිය ඇතිකර ගැනීම අවශ්‍යතාවයක්ය. සමාධිය, ඉන්ද්‍රිය ධර්මයක්ය, බල ධර්මයක්ය, බොජ්ඣංග ධර්මයක්ය, ආරිය අටමගේ එක් අංගයක්ය. සියලු ධර්මතා සමාධිය ප්‍රමුඛ කොට ඇත: "සමාධිපමුඛා සබ්බෙ ධම්මා". බලන්න: භාවනා, ජාන, සබ්බෙ ධම්මා. සටහන: අප්‍රමාන සමාධිය (Measureless Samadhi) ගැන විස්තර පිණිස බලන්න: අප්‍රමාන. ශබ්දකෝෂ: පා.සිං.ශ: පි.508: "සමාධි: සිත එක් තැන් කිරීම". B.D: p.155: "Samādhi: Concentration: state of being firmly fixed... is the fixing of the mind on a single object. One pointedness of mind ..."

▼ සමාධිය චතුරාර්ය සත්‍ය අවබෝධය පිණිසය: බුදුන් වහන්සේ, සංඝයාට අනුසාසනය කළේ සමාධිය වඩාගන්නා ලෙසය. සිත එකඟ වූ විට යථාබව, මානව අවබෝධ කර ගනී. එනම්: මේ දුක්ය, මේ දුක් ඇතිවීම, මේ දුක් නැතිවීම, මේ දුක් නැතිකිරීමේ මගය:

"...සමාධිං භික්ඛවෙ භාවෙට්. සමාහිතො භික්ඛවෙ, භික්ඛු යථාභූතං පජානති. කිඤ්ච යථාභූතං පජානති: ඉදං දුක්ඛන්ති යථාභූතං පජානති. අයං දුක්ඛසමුදයොති... දුක්ඛනිරොධොති... දුක්ඛනිරොධගාමිණී පටිපාදාති යථාභූතං පජානති...". (....Bhikkhus, develop concentration. A bhikkhu who is concentrated understands things as they really are: This is suffering... origin of suffering ... cessation of suffering... the way leading to the cessation of suffering). සටහන: අටුවාවට අනුව: සමාධිගත භික්ෂුව, චතුර සත්‍ය පිලිබඳ දැනීමක් ලබා ඇති නිසා, වීරිය ඇතිකර, යථාභූත නුවණින් සත්‍ය අවබෝධ කර සසර දුක් නිමා කර ගැනීමට කටයුතු කළ යුතුය. බලන්න: ESN: note: 376, p. 2431. මූලාශ්‍ර: සංයු.නි: (5-2):මහාවග්ග: සච්ච සංයුත්ත: 12.1.1. සමාධි සූත්‍රය, පි. 284, ESN: 56: Sacchasamyutta: 1.1. Concentration, p. 2265.

▼ සමාධිය යථාභූත ඥානය පිණිසය: සිත සුවපත්වීම- සුඛය ට පැමිණීම නිසා සමාධිය ඇතිවේ. සිත සමාධි ගතවූ විට යථාභූත ඥානය ඇතිවේ:

“සුඛ බො ආනන්ද සමාධක්ඛං සමාධානිසංසං...සමාධි බො ආනන්ද යථාභූත ඤාණදස්සනතො යථාභූතඤාණදස්සනානිසංසො” (The purpose and benefit of pleasure is concentration ... purpose and benefit of concentration is the knowledge and vision of thing as they really are) මූලාශ්‍ර:අංගු.නි: (6): 11 නිපාත :නිසසය වගග: 11.1.1.කීමත්ථිය සූත්‍රය හා 11.1.2 න චේතනාය කරණිය සූත්‍රය, පි.611-614, EAN:11: Dependence: 1.1 What Purpose & 1-2 Volition p.566.

▼ සමාධියට ඇතුළුවීම හා පිටවීමේ කුසලතාවය- Skill in entering and returning from jhana. බුදුන් වහන්සේ සමාධි සමාපත්තියට එළඹීම හා ඉන් නැගීසිටීම (සමාපත්ති කුසලතාවය හා සමවතින් නැගීසිටීමේ කුසලතාවය) යහපත් ලෙසින් වදාරා ඇත. ඒ ධර්මතා සංඝයා එක්ව, ධර්මයේ විරස්ථිතිය පිණිස සප්පායනා කිරීම සුදුසු ය යි සැරියුත් මහා තෙරුන් සංඝයාට උපදෙස් දී ඇත. මූලාශ්‍ර: දිස.නි: (3):10 සංගිති සූත්‍රය, පි. 372 , EDN: 33 Sangīti Sutta: The Chanting Together, p. 362.

▼ ධර්මය පිළිබඳ සිතේ සැකයක් ඇතිවූවිට, එය පහකර ගැනීමට ‘ධම්ම සමාධිය’ හා ‘චිත්ත සමාධිය’ වඩා ගත යුතුය යි බුදුන් වහන්සේ වදාළහ. ධම්ම සමාධිය ඇතිකර ගැනීම: දස අකුසල, මිථ්‍යා දිට්ඨිය පහකර සම්මා දිට්ඨිය වඩා ගත යුතුය. අබ්ජ්ජාව හා ව්‍යාපාදය අත්හළ, ආරිය ශ්‍රාවකයා, සති සම්පජානය ඇතිව, සෑම දිසාවකටම මෙන්සිත පතුරුවාහරි. එසේ මෙන්සිත වඩන ඔහුට, තමන් කිසිවෙක් නොපෙළෙන බව දැනේ. තමන්ගේ කාය, වච්ඡි හා මනෝ සුවර්තය දකිනා ඔහු, මරණින් මතු තමා සුගතියක උපතලබ්ධි බව පෙනීයාම නිසා ප්‍රමෝදය ඇතිවේ. ප්‍රමෝදය නිසා ප්‍රීතියද, ප්‍රීතිය නිසා නාම කායේ සංසිද්ධි ඇතිවේ. සන්සුන් කය ඇතිවිට සුවය ඇතිවේ, සුව ඇතිවිට, සිත එකභවේ. එය ධම්ම සමාධියය. ධම්ම සමාධිය තුළින් ලබන ‘චිත්තසමාධිය’ මගින් සැකය දුරුවේ. සටහන: ඒ පිළිබඳව අටුවාව ආකාර 3 ක්පෙන්වා :1) ධම්ම සමාධිය යනු දස කුසලයය, චිත්ත සමාධිය: විදසුන් නුවණ ඇති මගඵල සතරය. 2) ප්‍රමෝදය, ප්‍රීතිය, සංසුන්බව, සුඛය හා සමාධිය යන ධර්මතා 5 ධම්ම සමාධියය, චිත්ත සමාධිය: විදසුන් නුවණ ඇති මගඵල සතරය. 3) දසකුසල හා සතර බ්‍රහ්ම විහාර ධම්ම සමාධියය, ධම්ම සමාධියය සම්පූර්ණ කරගැනීම චිත්ත සමාධිය ඇතිවීමය. බලන්න:ESN:note:363, p.1569. මූලාශ්‍රය:සංයු.නි: (4): සළායතනවග්ග:ගාමිණී සංයුත්ත:8.1.13 පාටලිය සූත්‍රය, පි.611.

▼ සංඝයා පුරුදුකර ඇති විවිධ සමාධි: 1) ඒකාංශ සමාධිය (එකංසභාවිතො සමාධි) : භික්ෂුවක්, සය දිසාවෙන් එක් දිසාවකට මුහුණලා, සමාධිය වඩන විට ඔහු දේවරූප දකී. එහෙත් දෙව් හඬ නොඇසේ. එයට හේතුව එම සමාධිය මග පෙන්වන්නේ දේවරූප දැකීම පිණිස පමණි. තවත්, භික්ෂුවක්, සය දිසාවෙන් එක් දිසාවකට මුහුණලා, සමාධිය වඩන විට ඔහුට දෙව්හඬ ඇසේ, එහෙත්, දේව රූප නොපෙනේ. එයට හේතුව එම සමාධිය මග පෙන්වන්නේ දේවරූප දැකීම පිණිස පමණි. සටහන: එම සමාධිය කැමති දිසාවකට මුහුණලා වැඩිය හැකිය.

2) ද්විපාර්ශව සමාධිය (උභයංසභාවිතො සමාධි): හික්ෂුවක්, සය දිසාවෙන් එක් දිසාවකට මුහුණලා, සමාධිය වඩන විට ඔහු දේවරූප දකී, දෙව් හඬ අසයි. එයට හේතුව එම සමාධිය මග පෙන්වන්නේ දේවරූප දැකීම හා දෙව් හඬ ඇසීම යන කරුණු දෙකම පිණිසය. මූලාශ්‍ර: දී.ස.නි: (1): 6 මහාලී සූත්‍රය, පි. 340, EDN: 6: Mahāli Sutta: About Mahāli-Heavenly Sights, Soul and Body, p. 118.

▼ වෙනත් මූලාශ්‍ර: 1. සමාධිය: “සමාධි නානාවිධ ය. සමාධිය නම් කුසල් සිත් පිළිබඳ ඒකාග්‍රතාවය ය. එත්ත වෛතසික විසිරි යාමට නොදී මනා කොට එකම අරමුණේ පිහිටුවා ගැනීමය. සමාධියේ ස්වභාවය: 1) විවිධ අරමුණු වල නො විසිරෙන බව (අවික්ෂේප)- මෙය සමාධියේ ලක්ෂණය වේ 2) නොසන්සුන් බව නැතිකිරීම-මෙය සමාධියේ රසය ය. 3) අවිකම්පනය- උද්දව්වය නැතිබව- කම්පා නැතිබව . මෙය සමාධියේ පවිත්‍රපටියානු හෙවත් සමාධි ඵලය ය. 4) සුඛිනො චිත්තං සමාධියති: සමාධියේ පද්ධියාන- ආසන්න කරුණ සුඛය ය .බලන්න: සිංහල විශුද්ධිමාර්ගය: 3 පරිච්ඡේදය: පි. 172.

▲ සමාධි ඉන්ද්‍රිය: පාලි: සමාධිනදියං- faculty of Samadhi: ආධ්‍යාත්මික ඉන්ද්‍රිය පහෙන් එකකි, ආධ්‍යාත්මික මාර්ගයට විශේෂතාවයක් ලබා දෙයි. බෝධි පාක්ෂික ධර්මතාවයකි, බලන්න: පංච ඉන්ද්‍රිය.

▼ සමාධි ඉන්ද්‍රිය යනු කුමක්ද?: “කතමඤ්ච භික්ඛවෙ සමාධිනදියං: ඉධ භික්ඛවෙ, අරියසාවකො වොස්සගාරමමණං කරිකා ලහති සමාධිං, ලහති චිත්තස්ස එකග්ගතං. ඉදං චූළවති සමාධිනදියං”. ආරිය ශ්‍රාවකයා නිවන අරමුණු කොට සමාධිය වඩති, සිතේ එකභවත ලබාගනී, එය සමාධි ඉන්ද්‍රියවේ. සටහන: සතර ජාන -සිව්ජාන තුල සමාධි ඉන්ද්‍රිය දැකිය හැකිය. මූලාශ්‍ර: සංයු.නි: (5-1): මහාවග්ග: ඉන්ද්‍රියසංයුත්ත: 4.1.8 ද්වයබ්බ සූත්‍රය හා 4.1.9. විභංග සූත්‍රය, පි. 377, ESN: 48: Indriyasamyutta: 8.8 To be seen & 9.9 Analysis, p. 1933.

▲ සමාධි කුසලය-Samadhi skills: බුදුන් වහන්සේ මෙහිදී සමාධි කුසලතා 6 ක් පෙන්වා ඇත: 1) සමාධියට සමවැදීමේ කුසලය (skilled in the attainment of concentration). 2) සමාධි ස්ථිතියේ කුසලය (skilled in the duration of concentration) 3) සමාධියෙන් නැගිසිටීමේ කුසලය (skilled in emergence from concentration). 4) සමාධි කල්‍යානා කුසලය (සමාධියේ සිත පහදවා ගැනීම- skilled in fitness for concentration). 5) සමාධි ගෝචර කුසලය (කුසල අරමුණෙහි පිහිටා සිටීම- skilled in the area of concentration) 6) සමාධි අභිනිහාර කුසලය (මතු වේහිද සමවැදුම පිණිස- skilled in resolution regarding concentration). එම කරුණු සමන්විත මහණ හට හිමවත් පව්ව බිඳලීමට වැනි ශක්තියක් ඇත. මේ කරුණු පිළිබඳ අටුවාව දක්වා ඇති විස්තර පිණිස බලන්න: EAN: note: 1291: p.644. මූලාශ්‍ර: අංගු.නි: (4) : 6 නිපාත: අනුත්තරියවග්ග: 6.1.3.4 හිමවත්ත සූත්‍රය, පි. 74, EAN:6:24.4 Huimalayas, p.326.

▲ සමාධි පරිකාර (පාලි): සමාධි පරික්ඛාර- Accessories for Samadhi සමාධිපරිකාර ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ පරිපූර්ණවූ සමාධිය ඇතිකර ගැනීමට පදනම් වන කරුණුය- සමාධිය ලබාගැනීමට සහායවන

අංගයන්ය. ශබ්දකෝෂ: පා.සිං.ශ: පි.508: “සමාධිපරිකාර: සමාධිය ලබා ගැනීමට උචිතා ප්‍රත්‍යය (හේතු)”

▼ සමාධි පරිකාර ධර්ම හතකි: එනම්: සම්මා දිට්ඨිය, සම්මා සංකප්පය, සම්මා වාචා, සම්මා කම්මන්ත, සම්මා අජීවය, සම්මා වායාමය හා සම්මා සතිය යන ආරිය අටමගේ 1-7 දක්වා ඇති අංගය. සම්මා දිට්ඨිය නිසා සම්මා සංකප්පය ඇතිවේ. සම්මාසංකප්ප නිසා සම්මා වාචා ඇතිවේ. සම්මා වචා නිසා සම්මා කම්මන්ත ඇතිවේ. සම්මා කම්මන්ත නිසා සම්මා අජීවය ඇතිවේ. සම්මා ආජීවය නිසා සම්මා වායාමය ඇතිවේ. සම්මා වායාමය නිසා සම්මා සතිය ඇතිවේ. සම්මා සතිය නිසා සම්මා සමාධිය ඇතිවේ. සම්මා සමාධිය පරිපූර්ණත්වයට පත්වීමෙන් සම්මා ඥාණය ඇතිවේ. සම්මා ඥාණය නිසා සම්මා විමුක්තිය පහලවේ. සටහන: ජනවසහ සූත්‍රයේදී, සනංකුමාර බ්‍රහ්ම රාජයා, බුදුන් වහන්සේ වදාළ සමාධිපරිකාර ධර්මයන් දේවසභාවට දේශනාකලබව දක්වා ඇත. බලන්න: සනංකුමාර බ්‍රහ්ම රාජයා. මූලාශ්‍ර: දී.ස.නි: (2): 5. ජනවසහ සූත්‍රය, පි,322, EDN: 18 Janavasabha Sutta, p. 209.

▲ සමාධි ප්‍රතිලාභ: පාලි: සමාධිපට්ඨානො- Fruits of Samadhi: සමාධි ප්‍රතිලාභ ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ යහපත් ලෙස සිත එකඟ කර, කෙලෙස්වලින් මිදී සමාධියට සමවැදීමෙන් ලැබෙන යහපත් ඵල විපාකය. එනම්. මාර්ග ඵල ලබා ගැනීමට හැකිවීමය.

▼ සමාධි ප්‍රතිලාභ පිළිබඳව, ආනන්ද තෙරුන් මෙලෙස, බුදුන් වහන්සේ විමසා ඇත:

1) ප්‍රශ්නය: “...සියා නු බො හනෙහ භික්ඛුනො තථාරූපො සමාධිපට්ඨානො, යථා ඉමසමිඤ්ච සවිඤ්ඤාණකො කායෙ අභිඛකාර මම්ඛකාර මානානුසයා නාස්සු, යඤ්ච වෙතොවිමුත්තිං පඤ්ඤාවිමුත්තිං උපසම්පජ්ජ විහරතො අභිඛකාර මම්ඛකාර මානානුසයා න භොන්ති, තං ව වෙතොවිමුත්තිං පඤ්ඤාවිමුත්තිං උපසම්පජ්ජ විහරෙය්‍යා ? ති”

භික්ෂුවක් හට 1) සවිඤ්ජන කය-ශරීරය පිළිබඳව, මමය (අභංකාරය) යන්න, මාගේය (මමංකාරය) යන්න හා මානඅනුසය නොමැතිනම් 2) එසේම, බාහිර නිමිති පිළිබඳව මමය, මාගේය යන්න හා මානඅනුසය නොමැතිනම් 3) මමය, මාගේය, මානඅනුසය නැතිවීම මගින් ඔහු වේතෝවිමුක්ති, ප්‍රඥාවිමුක්ති යට සමවැදී ඒ අනුව වාසය කරයිනම්, එබඳු, භික්ෂුවට යම් සමාධි ප්‍රතිලාභ ලැබේද? සටහන්: * සවිඤ්ජන කය (සවේතනික කය- conscious body) **වේතෝවිමුක්තිය (liberation of mind) යනු ඵල සමාධියය, ප්‍රඥාවිමුක්තිය (liberation by wisdom) යනු ඵල ප්‍රඥාව යය. ** අටුවාවට අනුව: අභංකාරය යනු දිට්ඨි සහගතව මම ය කියා අල්වා ගැනීමය (I-making by views); මමංකාරය යනු තණ්හාවෙන් මගේ කියා අල්වා ගැනීමය (mine-making by) මාන අනුසය යනු- මානය පිළිබඳ ඇති අනුසයන් ය (underlying tendency to conceit). මේවා තමන් ගැන හා අනුන් ගැන කෙනෙකුගේ සිතේ ඇති කෙලෙස්ය. සියලු බාහිර නිමිති යනු: පංච කාම අංගයන්, ලෝකය සදාකාලිකය යන විවිධ දිට්ඨි, පුද්ගලයා හා ධර්මතා ගැන ඇති මත. විස්තර පිණිස බලන්න: EAN: note: 366, p. 598, බලන්න: අභංකාරය, මමංකාරය හා මානඅනුසය, දිට්ඨි)

2) බුදුන් වහන්සේගේ පිළිතුර:

“...සිය ආනන්ද භික්ෂුනො තථාරූපො සමාධිපට්ඨානො...”: ඒ ආකාරයට සමාධියට සමවැදී වාසය කරන භික්ෂුවට සමාධි ප්‍රතිලාභ ඇත යයි බුදුන් වහන්සේ වදාළහ.

3) ප්‍රශ්නය: එලෙස සමාධියට සමවැදී වාසය කරන භික්ෂුවට, කෙසේ සමාධි ප්‍රතිලාභයක් ලැබේද?

4) පිළිතුර:

“ඉධානන්ද භික්ෂුනො එවං භොති: එතං සන්තං, එතං පණ්ණං, යදීදං සබ්බසම්ඛාර සමපො සබ්බපට්ඨිනිය්සංගො තණ්හකකියො වීරාගො නිරොධො නිබ්බාණනති”

එම භික්ෂුව මෙලෙස සිතයි: ‘සියලු සංඛාරයන් සංසිදීමෙන්, සියලු උපාදාන දුර ලීමෙන්, තත්භාව ඝෂය කිරීමෙන්, නො ඇලීම ඇතිවීමෙන්, යම් නිරෝධයක්, නිවීමක් - නිවනක් ඇත්ද, එය ශාන්තය එය උතුම්ය (ප්‍රණීතය). එලෙසින්, සමාධිය ලබාගන්නා භික්ෂුවට, සවිඤ්ජන කය ගැන හෝ බාහිර නිමිති ගැන අභංකාරයක්, මමංකාරයක් හා මානඅනුසය නොමැත. ඔහු, චේතෝවිමුක්තියට හා ප්‍රඥාවිමුක්තියට සමවැදී වාසය කරයි. එබඳු භික්ෂුවකට අභංකාරය ... ආදීවූ කෙළෙස් නොමැත. එලෙසින් භික්ෂුවහ එබඳු වූ සමාධි ප්‍රතිලාභයක් ලබාගන්නේය යයි බුදුන් වහන්සේ වදාළහ. සටහන: * ඒ අනුව ලබන සමාධි ප්‍රතිලාභය නම් අරහත්වයට පත්වීමය. (අරහත් එල සමාපත්ති) බලන්න: EAN: note: 366, p. 598 ** නිවන අරමුණු කොට සමාධිය වඩා ගැනීම පිළිබඳව බලන්න: භාවනා - උපසමානුසති භාවනාව, අවසාන ඥානය.

5) සූත්‍රය අවසානයේදී බුදුන් වහන්සේ ආනන්ද තෙරුන්ට වදාළේ, මේ කරුණ පිළිබඳව පාරායානයේ දී පුණ්ණක මානවක පුත්‍ර ඇසූ පැණයට, බුදුන් වහන්සේ වදාළ පිළිතුර මේ ගාථාවෙන් පෙන්වා ඇති බවය:

“ඉදං ව පන මෙතං ආනන්ද සක්ඛාය භාසිතං පරායණෙ පුණ්ණකපඤ්ඤා: ‘සම්බාය ලොකස්මිං පරොවරානි- යස්සිඤ්ඤිතං නස්සිති කුභිඤ්චි ලොකෙ සන්තො වීඩුමො අනිසො නිරාසො - අතාරි සො ජාතිජරනති බ්‍රුමිති”

“ලෝකයේ ඇති ‘මගේ ආත්මය’, ‘අනුන්ගේ ආත්මය’ ආදිය ගැන මනා නුවණින් වටහා ගන්නා පුද්ගලයා, ලෝකයේ කිසිම අරමුණක් ගැන කම්පාවට පත්නොවේ. ශාන්තවූ ඔහු කිපෙන්නේ නැත; සියලු කරදර වලින් මිදී ඇත, ආශාවන් දුරුකර ඇත. එබඳු ඔහු ජාති ජරාවෙන් මිදී ඇත ය යි මම පවසමි” යයි බුදුන් වහන්සේ වදාළහ.

සටහන: පුණ්ණක මානවක පුත්‍රයා, ඇසූ ප්‍රශ්නය: “...දෙව මිනිස් ලෝකයේ කවරෙක් ජාතිය ජරාව තරණය කෙළේද?” බලන්න: බු.නි: සූත්‍රනිපාතය: පරායන වග්ග: පුත්ථක, ගාථා: 1051-1052, පි. 340. මූලාශ්‍ර: අංගු.නි: (1): 3 නිපාත: දේවදුතවග්ග: 3.1.4.2 ආනන්ද සූත්‍රය, පි. 282, EAN:3: Divine Messengers: 32.2 Ananda, p.90.

▲ සමාපත්ති: පාලි: සමාපත්ති- attainments: සිත එකඟ කරගැනීමෙන් ලබන සමාධිය-ඡාන ලබාගැනීම සමාපත්තියට පත්වීමය. සංයු.නි: ඡානසංයුත්තයේ සමාපත්ති පිළිබඳ විස්තරාත්මකව පෙන්වා ඇත.

▼ බුදුන් වහන්සේ, සමාපත්තියට ප්‍රවේශවීම හා ඉන් නැගිසිවීම (සමාපත්තිකුසලතා, සමාපත්තිවුට්ඨානකුසලතා (Skill in entering and returning from jhāna) යහපත් ලෙසින් දක්වා ඇත. මූලාශ්‍ර:දිස.නි: (3):10 සංගීති සූත්‍රය, පි. 372, EDN: 33 Sangīti Sutta: The Chanting Together, p. 362.

▼ සමාපත්ති කුසලතා -ධ්‍යාන ලාභ ලබන පුද්ගලයන් සතර ආකර බව බුදුන් වහන්සේ පෙන්වා ඇත: 1) සමාධිය පිළිබඳ කුසලතාවය ඇති එහෙත් සමාපත්තියට සම වැදීමේ කුසලතාවය නැති. 2) සමාධිය පිළිබඳ කුසලතාවය නැති එහෙත් සමාපත්තියට සම වැදීමේ කුසලතාවය ඇත. 3) සමාධිය පිළිබඳ කුසලතාවය හෝ සමාපත්තියට සම වැදීමේ කුසලතාවය නැත. 4) සමාධිය පිළිබඳ කුසලතාවය හා සමාපත්තියට සම වැදීමේ කුසලතාවය ඇත. ඒ පුද්ගලයා අග්‍රය යි බුදුන් වහන්සේ වදාළහ. මූලාශ්‍ර: සංයු.නි: (3): බන්ධවග්ග: ඡානසංයුත්ත: 13.1.1.සමාපත්ති කුසල සූත්‍රය, පි. 566, ESN: Jhānasamyutta: 1 Attainment in relation to Concentration, p. 1163.

▲ සාමණ්ඩකාණි පිරිවැජියා- Paraibbrajika Samandakani : බලන්න: උප ග්‍රන්ථය:3

▲ සාමීසය-Samisa: සාමීසය (carnal) ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ ආධ්‍යාත්මික නොවන දේ පිළිබඳ ඇලීමය- පස්කම් සැප විඳීමය. ආධ්‍යාත්මික ඇලීම නිරාමීසයය. බලන්න: නිරාමීසය. ලෝකයා සාමීසයේ ඇලී ලබන සුවය, සැපය විවිධය: 1) සාමීස ප්‍රීතිය-carnal rapture: පස්කම් ගුණයේ ඇලී ලබන ප්‍රීතිය. ඇසෙන් රූප දැක... ආදිවශයෙන් සළයානන, බාහිර අරමුණු අල්වා ගැනීම මගින් විඳින ප්‍රීතිය 2) සාමීස සුවය-carnal happiness: පස්කම් ගුණ හේතුකොටගෙන ඇතිවන සුවය, සොම්නස. 3) සාමීස උපේක්ඛාව-carnal equanimity: පස්කම් ගුණ හේතුකොටගෙන ඇතිවන උපේක්ඛාව. 4) සාමීස විමොක්ඡය- carnal deliverance: රූපලෝකය ආශ්‍රිතව ලැබෙන විමුක්ති සුවයය. මූලාශ්‍ර: සංයු.නි: (4): සළායනනවග්ග: වේදනා සංයුත්ත:2.3.11 නිරාමීස සූත්‍රය, පි. 470, ESN: 36: Vedanasamyutta: 31.11. Spiritual, p. 1368.

▲ සමාස් ප්‍රධාන චීරිය සතර-Four right strivings: සමාස් ප්‍රධාන චීරිය සතර (සතර සමාස් ප්‍රධන් චීරියෝ- සම්මා පධාන- සිවුසම්පදහන්) ප්‍රධන් චීරිය ලෙසින්ද දක්වා ඇත. මේවා බෝධිපාක්‍යා ධර්මතාය. සම්මා ප්‍රධාන චීරිය ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ, ආරිය අටමගේ 6 වෙනි අංගය වූ සම්මා වායාමයය. කුසල් ඇතිකර ගැනීමට හා අකුසල් පහ කර ගැනීමට මූලිකවන්නේ සම්මා ප්‍රධාන චීරියය. මේ චීරිය නිවනට නැඹුරුවේ, මේ චීරිය කරන මහණ, මාරයාගේ ග්‍රහණයෙන් මිදී, යලි උපත හා මරණය නොමැති නිවන ලබාගනී. මේ පිළිබඳ දක්වා ඇති උපමාව: ගංගානම් ගහ: යම්සේ ගංගානම් ගහ, නැගෙනහිරට (පෙරදිගට) නැඹී බරවී ඇත. එලෙස, ප්‍රධන් චීරිය නිවනට නැඹුරුව ඇත. බලන්න: පධාන, පධාන

සතර. සටහන: සංයු.නි: සම්මප්පධාන සංයුත්තයේ සූත්‍ර වල මෙ ගැන විස්තර පෙන්වා ඇත. මූලාශ්‍ර: සංයු.නි: (5-1): මහාවග්ග: සම්මප්පධාන සංයුත්ත: 5.1.1.පාවිනනිත්ත සූත්‍රය, පි.454, අංග.නි: (2) : 4 නිපාත: 4.1.2.3 සූත්‍රය, පි. 52, EAN:4: 13.3 Striving, p. 153.

▼ සම්මා ප්‍රධාන වීරිය කිරීම

“වක්කාරො’ මෙ භික්ඛවෙ සම්මප්පධානා” .සම්මා ප්‍රධාන වීරිය සතර ආකාරය: 1) මේ සසුනේ මහණ නුපන් ලාමක අකුසල නුපද්දවා ගැනීම පිණිස කැමැත්ත ඇතිකර ගෙන සිත දැඩි කර ගෙන වීරිය අරඹයි:

“...ඉධ භික්ඛවෙ, භික්ඛු අනුස්සන්නානං පාපකානං අකුසලානං ධම්මානං අනුස්සාදාය. ඡන්දං ජනෙති වායමති වීරියං ආරහති චිත්තං පග්ගණාති පදහති...” (a bhikkhu generates desire for the non-arising of un-arisen evil unwholesome states; he makes an effort, arouses energy, applies his mind, and strives)

2) උපන් ලාමක අකුසල පහකර ගැනීම පිණිස කැමැත්ත ඇතිකර ගෙන සිත දැඩි කර ගෙන වීරිය අරඹයි: “...උස්සන්නානං පාපකානං අකුසලානං ධම්මානං පහානාය. ඡන්දං ජනෙති වායමති වීරියං ආරහති චිත්තං පග්ගණාති පදහති...” (He generates desire for the abandoning of arisen evil unwholesome states; he makes an effort, arouses energy, applies his mind, and strives).

3) නුපන් කුසල් ඇතිකර ගැනීම පිණිස කැමැත්ත ඇතිකර ගෙන සිත දැඩි කර ගෙන වීරිය අරඹයි: “...අනුස්සන්නානං කුසලානං ධම්මානං උස්සාදාය. ඡන්දං ජනෙති වායමති වීරියං ආරහති චිත්තං පග්ගණාති පදහති...” (He generates desire for the arising of un-arisen wholesome states; he makes an effort, arouses energy, applies his mind, and strives).

4) උපන් කුසල් දහම් පවත්වා ගැනීම පිණිස, නොමූලාව පිණිස, බොහෝබව පිණිස, විපුල බව පිණිස, වැඩිම පිණිස, පිරිපුන් බව පිණිස, කැමැත්ත ඇතිකරගනී, වෑයම් කරයි, සිත දැඩි කර ගෙන වීරිය අරඹයි.

“...උස්සන්නානං කුසලානං ධම්මානං ධීනියා අසමොසාය භියෙය්‍යාභාවාය වෙපුලාය භාවනාය පාරිපුරියා ඡන්දං ජනෙති වායමති වීරියං ආරහති චිත්තං පග්ගණාති පදහති...” (He generates desire for the maintenance of arisen wholesome states, for their non- decay, increase, expansion, and fulfilment by development; he makes an effort, arouses energy, applies his mind, and strives). මූලාශ්‍ර: සංයු.නි: (5-1):1.1.8 විභංග සූත්‍රය, පි 42, ESN: Maggasamyutta: 8.8 Analysis, p 1611, ම.නි: (2): 2.1.3 :සේඛ සූත්‍රය, පි. 44, MN 53: Sekha Sutta, p. 436.

▼ ප්‍රධාන වීරියයන් 2 ක් ඇතිකර ගැනීම දුෂ්කර බව බුදුන් වහන්සේ පෙන්වා ඇත: 1) ගිහියන් කරන වීරිය: සංඝයාට සිව්පසය යහපත් ලෙසින් සැපයීම පිණිස ගිහියන් විසින් දරන වෙහෙස- වීරිය.2) සියලු උපධි අත්හැරීම පිණිස ඇති වීරිය: (සබ්බපට්ඨපටිනියං- the relinquishment of all acquisitions) සංඝයා දරන වීරිය. මේ වීරිය 2 අතරින් සියලු උපධි

අත්හැරීම පිණිස කරන විරිය උතුම්ය. මූලාශ්‍ර: අංගු.නි: (1): 2 නිපාත: 2.1.1.2 පධාන සූත්‍රය, පි. 133, EAN: 2: 2.2 Striving, p. 56.

▼ සම්මාප්‍රධාන විරිය නිවන් මගය- අසංඛත මගය: මූලාශ්‍ර:සංයු.නි: (4) සළායතනවග්ග: අසංඛත සංයුත්ත: 9.1.6 සම්මා ප්‍රධාන විරිය සූත්‍රය, පි. 662, ESN: Asankatasamyutta: p. 1493.

▲ සිම්බලි උල්කවුගස් නිරය -Hell of Simbali Thorns Tress: අයහපත් කර්ම විපාක නිසා යළි උපත ලබන දුගතියකි. උල්කවු ඇතීමෙන් මහා දුක් වේදනා ඇතිකරයි. බලන්න: නිරය.

සය

▲ සය අනුත්තර ධර්ම - Six unsurpassed Dhamma: අනුත්තර යනු උතුම්බවය, ශ්‍රේෂ්ඨ බවය. අනුත්තර ධර්ම 6 ක් මෙහි පෙන්වා ඇත: 1) දස්සන අනුත්තරිය (The unsurpassed sight): තථාගතයන් හෝ තථාගත ශ්‍රාවකයන් දැකීම. 2) සවන අනුත්තරිය (the unsurpassed hearing): තථාගත ධර්මය ශ්‍රවණය කිරීම 3) ලාභ අනුත්තරිය (the unsurpassed gain): තථාගතයන් හෝ තථාගත ශ්‍රාවකයන් කෙරෙහි අවල විශ්වාසය ඇතිවීම 4) සික්ඛා අනුත්තරිය (the unsurpassed training): අධිශීලය, අධි චිත්තය, අධි ප්‍රඥාව යන ධර්ම පුහුණුව ලැබීම. 5) පාරිවරියා අනුත්තරිය (the unsurpassed service): තථාගතයන් හෝ තථාගත ශ්‍රාවකයන් හට සේවය කිරීම 6) අනුස්සතා අනුත්තරිය (the unsurpassed recollection): තථාගතයන් හෝ තථාගත ශ්‍රාවකයන් පිළිබඳ අනුසන්ධි වඩා ගැනීම. කෙනෙක් ශ්‍රද්ධාව පිහිටුවාගෙන මේ 6 අනුත්තර ධර්ම ලබා ගත්තේ නම් ඔහු දුක නැතිකරගත්තේය, විමුක්තිය ලබන්නේය යයි බුදුන් වහන්සේ වදාළහ. සටහන: තථාගතයන් ගේ පහළවීම නිසා සය අනුත්තර ධර්ම ඇතිවේ. බලන්න: තථාගතයන් වහන්සේ. මූලාශ්‍ර:අංගු.නි: (4) 6 නිපාත: 6.1.3.10 අනුත්තරිය සූත්‍රය, පි. 92, EAN: 6: 30.10, Unsurpassed Things, p. 329.

▲ සය අභිඤ්ඤා: පාලි: ජලභිඤ්ඤා : six direct knowledge: ධර්මයේ, සයඅභිඤ්ඤා ලෙසින් දක්වා ඇත්තේ නිවන සාක්ෂාත් කරගැනීම පිණිස- විජ්ජාවිමුක්තිය පිණිස අවශ්‍යවන විශේෂ ඥානයන් 6 ය ශබ්දකෝෂ : 1. පාසිග: පි.89: “අභිඤ්ඤා: නිපුණබව, දැනීම, අවබෝධය, පඤ්ඤාභිඤ්ඤා සහ ජලභිඤ්ඤා. ‘විසෙසන ජානාතීති අභිඤ්ඤා’ විශේෂයෙන් දැනගනී යනු අභිඤ්ඤා නම් වේ” 2. BD: p. 2: “abhiññā: the 6 higher powers/supernormal Knowledge...” 3. PTS: p. 158: “abhijñā: knowing, possessed of knowledge, esp. higher or supernormal knowledge -intelligent; thus in chalabhiññā one who possesses the 6 abhiññās”

▼ ආධ්‍යාත්මික මාර්ගය සාක්ෂාත් කරගැනීම පිණිස ලබාගත යුතු සය අභිඤ්ඤා: 1) ඉද්දි ප්‍රාතිහාර්ය ඥානය- විවිධාකාර ආශ්චර්යමත් දේ කළහැකි බලය (various supernatural powers) 2) දිඛ්ඛසෝත -දිවකන් (divine ear)- පොළොවේ හෝ දෙව්ලොව හෝ ළඟ හෝ දුර සිදුවෙන කතාබහ ඇසීමට ඇති හැකියාව.3) වෙනොපරිච්ච ඥානය- අනුන්ගේ හිත් දැකීමේ නුවණ (ability to know the other's minds) 4) පුඛ්ඛි නිවාසානුස්සති

ඥානය- පෙරවිසූ කඳ පිළිවෙත-පෙර ජාති දන්තා නුවණ (ability to know one's previous existence) 5) දිබ්බ චක්ඛු/දිවැස් (divine eye) දුර හෝ ලඟ ඇති දේ දැකීමට ඇති හැකියාව, කර්මයට අනුව සත්ත්ව මරණයට පත්වීම හා යළි උපතට පැමිණීම දැකිය හැකි ඥානය. මෙය චුළුඋත්පත්ති ඥානය ලෙසින්ද දක්වයි. 6) ආසවක්ඛය ඥානය- සියළු ආසව - තණ්හාව ප්‍රභිතය කලබව දන්තා නුවණ -විමුක්තිය ලැබූ බව (knowledge of the destruction of all fetters). අරහත්වය ලැබීම. සටහන්: * 1-5 දක්වා වූ ඥානයන් ලෝකඥානවේ; ජාන සමාපත්ති සාක්ෂාත් කරගැනීමෙන් ලබාගත හැකිය. 6- ආසවක්ඛය කිරීමේ ඥානය ලෝකෝත්තර ඥානයකි; අරහත්වය මගින් ලැබෙන විශේෂ නුවණකි. ** 4-6 ඥානයන් තෙවිජ්ජා ලෙසින්ද හඳුන්වයි. මූලාශ්‍ර: දිස.නි: (3) 11 දසුත්තර සූත්‍රය, පි. 484, EDN: 34- Dasuttara Sutta: Expanding Decades, p.383.

▼ සය අභිඥා සාක්ෂාත්කරගැනීමට ශීලසම්පන්නබව පදනම්වේ: පිරිපුන් සිල්ඇති, පානිමොක්ඛසංවරයෙන් යුතු, යහපත් හැසිරීම හා වාසය ඇති, ශික්ෂාපදයන්හි මනාව හික්මුන සංඝයාට කැමති පරිදි සය අභිඥාවන් ලබාගත හැකිබව බුදුන්වහන්සේ වදාළහ. මූලාශ්‍ර:ම.නි (1) 1.1.6 ආකඛබ්බසා සූත්‍රය, පි.94, EMN:6 -Ākankheyya Sutta If a Bhikkhu Should Wish, p.99.

▼ බුද්ධානුස්සතිය ආදී අනුසති භාවනා වැඩිම අභිඥාව ලැබීමට හේතුවේ. බලන්න: අනුසති භාවනා. මූලාශ්‍ර: අංග.නි:(1) :1 නිපාත: එකධම්ම පාලිය, පි.100, EAN:1: XVI: One Thing, p. 47.

▲ සය ඉන්ද්‍රිය: පාලි: ජ ඉන්ද්‍රියානි the six faculties: සය ඉන්ද්‍රිය (සළායතන) යනු: 1) චක්ඛු ඉන්ද්‍රිය (eye faculty): ඇස හා ඇස් දොර නිසා ඇතිවන රූප ආදිය පාලනය කරන්නේ චක්ඛු ඉන්ද්‍රිය මගින්ය. 2) සෝත ඉන්ද්‍රිය (ear faculty): කණ හා කනදොර නිසා ඇසෙන ශබ්ද ආදිය පාලනය කරන්නේ සෝත ඉන්ද්‍රිය මගින්ය 3) ඝාන ඉන්ද්‍රිය (nose faculty): නාසය හා නාසයේ දොර නිසා දැනෙන ගඳ සුවඳ ආදිය පාලනය කරන්නේ ඝාන ඉන්ද්‍රිය මගින්ය 4) ජීව්හා ඉන්ද්‍රිය (tongue faculty): දිව හා දිවට දැනෙන රස ආදිය පාලනය කරන්නේ ජීව්හා ඉන්ද්‍රිය මගින්ය. 5) කායඉන්ද්‍රිය (body faculty) කය හා කයට දැනෙන පහස ආදිය පාලනය කරන්නේ කාය ඉන්ද්‍රිය මගින්ය 6) මන ඉන්ද්‍රිය (mind faculty): සිත හා සිතට ඇතුළුවන සිතීවිලි පාලනය කරන්නේ මන ඉන්ද්‍රිය මගින්ය. බලන්න: සළායතන. සටහන:සංයු.නි: (4): සළායතනසංයුත්තයේ සූත්‍රයන්හි සය ඉන්ද්‍රිය විස්තරකර ඇත.

▼ සය ඉන්ද්‍රියන්ගේ ඇතිවීම, නැතිවීම, ආස්වාදය, ආදීනවය හා නිස්සරණය යථා ලෙසින් අවබෝධ කරගන්නා පුද්ගලයා සෝතාපත්ත බව ලබාගනී. අවබෝධය සහිතව උපදාන රහිතව, ආසව ක්‍ෂය කල හික්ෂුව, රහතන් වහන්සේය. මූලාශ්‍ර: සංයු.නි : (5-1): මහාවග්ග: ඉන්ද්‍රිය සංයුත්තය: 4.3.5 සුද්ධක සූත්‍රය හා 4.3.6 සෝතාපත්ත සූත්‍රය, 4.3.7 අරහන්ත සූත්‍රය, පි. 394, ESN: Indriyasamyutta: 25.5 Simple Version & 26.6 Stream Enterer, 27.7 Arahant, p. 1952.

▼ සය ඉන්ද්‍රිය ධර්ම අනුපස්සනා කිරීම නිවන පිණිසය: සය ඉන්ද්‍රිය - ඇස, කණ, නාසය, දිව, කය, මනස පිළිබඳ, අනුපස්සනා කිරීම: අනිච්ච බව, දුක්ඛව, අනත්තබව, ඤයවීම, නැතිවීම (වය), විරාගය, නිරෝධය, අනහරීම. සය ඉන්ද්‍රිය මගින් ගන්නා බාහිර අරමුණු - රූප, ශබ්ද, ගන්ධ, රස, ස්පර්ශ, ධර්ම පිළිබඳ අනුපස්සනා: අනිච්ච බව, දුක්ඛව, අනත්තබව, ඤයවීම, නැතිවීම (වය), විරාගය, නිරෝධය, අනහරීම. මූලාශ්‍ර: අංගු.නි.(6): 11 නිපාත, සාමඤ්ඤවග්ග සූත්‍ර, පි. 704, EAN: 11: III Similarity p.577.

▲ සය සංඥා-- six perceptions: සය සංඥා ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ සත්‍ය ඥානය - විද්‍යාවිමුක්තිය ලබාගැනීම පිණිස වැඩිය යුතු සංඥාවන්ටය: සබ්බ සංඛාරේ අනිච්ච සංඥාව, අනිච්චේ දුක්ඛ සංඥාව, දුක්ඛේ අනත්ත සංඥාව, පහාන සංඥාව, විරාග සංඥාව, නිරෝධ සංඥාව. බලන්න: සංඥා. මූලාශ්‍ර: සංයු.නි: (5-2): මහාවග්ගය: සොතාපත්ති සංයුත්ත: 11.1.3 දීසාවු උපාසක සූත්‍රය, පි. 164, ESN: 55: Sotapattisamyutta: 3.3 Dīghāvu, p, 2185.

▲ සංයෝජන හා සංයෝජනීය ධර්මතා : පාලි: සංඤ්ඤාජනා, සංඤ්ඤාජනීයා ධර්මා - Fetters & the things that fetter: සංයෝජන හා සංයෝජනීය ධර්ම වෙනස් වෙනස් අර්ථ ඇති බව හා වෙනස් වෙනස් වාසඤ්ජන (වාක්‍යය ප්‍රකාශය-phrase) ඇති බව මේ සූත්‍රයේ පෙන්වා ඇත: ඇස, ඇසින් දකින රූපයට සංයෝජනය නොවේ, එසේම රූප, ඇසට සංයෝජනය නොවේ. එහෙත්, මේ දෙක නිසා යම් ඡන්දරාගයක් (ආසාවක්) ඇතිවන්නේ නම් එය සංයෝජනයය. මේ පිළිබඳ දක්වා ඇති උපමාව: සුදු ගොනා හා කළු ගොනා: සුදු ගොනෙක් හා කළු ගොනෙක් වියදණ්ඩකින් එකට ගැට ගසා ඇත. සුදු ගොනා, කළු ගොනාගේ බැඳුම නොවේ, කළු ගොනා සුදු ගොනාගේ බැඳුම නොවේ. එහෙත් උන් දෙන්නා ගැටගසා ඇති වියදණ්ඩ උන්ගේ බැඳීමය. සටහන්: * එලෙස, සෙසු සළායතන 5 හා බාහිර අරමුණු ගැටීමෙන් ඇතිවෙන රාගය සංයෝජන ය. ** සංයෝජන යන්ට හිතකර වන ධර්මතා එනම්: රූප, වේදනාව, සංඥාව, සංඛාර, විඤාන කෙරහි, යම් තණ්හාවක් (ඡන්ද රාගයක්) ඇතිවීම සංයෝජන යය. බලන්න: සංයු.නි: (3): ඛන්ධසංයුත්ත: 1.3.2.8 සංයෝජනීය සූත්‍රය, පි. 320, ESN: 22: 120.8, Things That Fetter, p. 1103. ** සංයෝජනීය ධර්මතා ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ රූපය, වේදනාව, සංඥාව, සංඛාර හා විඤාන ය. මේවා කෙරේ ඇති ආශාව, තණ්හාව (ඡන්ද රාගය) සංයෝජන වේ. මූලාශ්‍ර: සංයු.නි: (4): සළායතන වග්ග: 7.1.1 සංයෝජන සූත්‍රය, පි. 546, ESN: 35: Salayathana samyutta: 41: 1. The Fetters, P. 1431. ශබ්දකෝෂ : 1. පාසිඤ: පි. 489: “සංයොජන: එකට බැඳීම, ඇඳීම...” 2. BD: p.300: “samyojana: there are 10 fetters tying beings to the wheel of existence...” 3. PTS: p.1475: “samyojana: bond, fetters that bind man to the wheel of transmigration”

▼ සංයෝජන දහය-දස සංයෝජන: “ දස ඉමානි භික්ඛවෙ සංයොජනානි, කතමෙ දස: පඤ්ඤාචාරම්භාගියානි සංයොජනානි, පඤ්ඤාචාරම්භාගියානි සංයොජනානි... කතමානි පඤ්ඤාචාරම්භාගියානි සංයොජනානි: සකකායදිට්ඨි, වීචිකිච්ඡා, සීලබ්බතපරාමාසො, කාමච්ඡාද්දො,

බ්‍යාපාදොති.....කතමානි පක්ඛුඛාමභාගියානි සංයෝජනානි: රූපරාගො,
අරූපරාගො, මානො, උද්ධං, අවිජ්ජා”

මරම්භාගිය සංයෝජන 5කි -The five lower fetters: 1) සක්කායදිට්ඨිය-
personal-existence view 2) විචිකිච්චාව- doubt 3) සිලබ්බත
පරාමාසය- wrong grasp of behavior and observances 4)
කාමචන්දය- sensual desire 5) ව්‍යාපාදය- ill will.

උද්ධම්භාගිය සංයෝජන 5කි - the five higher fetters: 1) රූපරාග- lust
for form 2) අරූපරාග- lust for the formless 3) මානස- conceit 4)
උද්ධච්චය- restlessness 5) අවිජ්ජාව- ignorance. මූලාශ්‍ර: අංගු.නි
:(6):10 නිපාත: 10.1.2.3 සංයෝජන සූත්‍රය, පි.60, EAN:10: 13.3.
Fetters, p. 496.

▼ සංයෝජන ඇතිවීමට බලපාන කරුණු ලෙසින් මෙහිපෙන්වා ඇත්තේ
සළායනන ක්‍රියාකාරිත්වය නිසා ඇතිවන ඡන්දරාගයය. මූලාශ්‍ර: සංයු.නි:
(4): සළායනනවග්ග: වේදනාසංයුත්ත:යොගකබෙම්චග්ග:
1.11.6:සංයෝජන සූත්‍රය, පි. 214, ESN: Vedanasamyutta: 109.6
Things that fetter, p. 1270.

▼ බඹසර විසීම සංයෝජන ප්‍රභාණය පිණිසය: වෙනත් ආගමිකයන්
(අන්තොටු පිරිවැජ්ජියෝ- අන්‍යාතිරික්ක පරිබ්‍රාජකයෝ) බුදුන් වහන්සේ
වෙත බඹසර විසීමේ පරමාර්ථය කුමක්ද? යයි ඇසුවිට මෙසේ පිළිතුරු
දියයුතුය යයි බුදුන් වහන්සේ තම ශ්‍රාවකයනට වදාළහ.

“බඹසර වාසය සංයෝජන ප්‍රභාණය පිණිසය... සංයෝජන
ප්‍රභාණයට ඇති මග අරියඅටමගය”. මූලාශ්‍ර:සංයු.නි: (5-1):මහාවග්ග:
මග්ග සංයුත්ත: 1.5.2 සංයෝජන සූත්‍රය, පි.71, ESN: 45:
Maggasamyutta: 42.2 The Abandoning of the Fetters, P. 1651.

▼ සංයෝජන ප්‍රභාණය: සළායනන මගින් අල්ලාගන්නා බාහිර අරමුණු
නිසා ඇතිවන විඤාණය, ස්පර්ශය හා වේදනා ආදී සියල්ල අනිච්ච බව
දන්නා, දකිනා තැනැත්තාට සංයෝජන ප්‍රභාණය කර දුකින් මිදිය
හැකිවේ. මූලාශ්‍ර: සංයු.නි : (4): සළායනන වග්ග: 1.6.2 හා 1.6.3
සංයෝජන පහන සූත්‍ර, පි. 96, ESN: 35: Salayathanasamyutta:
Ignorance: 54.2 & 55.3 Abandoning Fetters, P. 1234.

▼ කායගතා සතිය වඩාගැනීමෙන්, විපුල කරගැනීමෙන් සංයෝජන
ප්‍රභාණය වේ යයි බුදුන් වහන්සේ වදාළහ. බලන්න: කායාගතා සතියේ
ප්‍රතිලාභ. මූලාශ්‍ර: අංගු.නි: (1): 1 නිපාත: කායගතාසති වග්ග සූත්‍ර, පි.
125, EAN:1: Mindfulness Directed to the Body, p.52.

▼ සංයෝජන පිළිබඳව බලන ආකාර 2 කි: 1) ආස්වාදය ඇතිකරන දේ
පිළිබඳව ආවර්ජනය කිරීම නිසා සංයෝජන ඇතිවේ. (Contemplation of
gratification in things that can fetter). එලෙස කටයුතු කරන
පුද්ගලයා, රාගය දෝසය හා මෝහය පහකර ගෙන නැත. ඒවා පහ
නොකර ගැනීම නිසා ඔහු සසර දුකින්- ජාති ජරා මරණ සෝක වැලපීම්...
ආදි මහා දුකින් මිදී නැත. 2) සංයෝජන ඇති කරන දේ පිළිබඳව
කලකිරීම - නිබ්ද්දාවට පත්වන පුද්ගලයා (One who dwells
contemplating disenchantment in things that can fetter) රාගය

දෝසය හා මෝහය පහකර ඇත. ඒ නිසා ඔහු සසර දුකින්- ජාති ජරා මරණ සෝක වැලපීම්... ආදියෙන් මිදී ඇත. මූලාශ්‍ර: අංගු.නි: (1): 2 නිපාත: 2.1.1.6 සංයෝජනිය සූත්‍රය, පි. 133, EAN: 2: 6.6 Fetter, p. 56.

▼ සංයෝජන හේතුවෙන් සත්ත්වයෝ දීර්ඝ කාලයක් සසරේ හැසිරේ. එම සංයෝජන අතුරින් තණ්හා සංයෝජනය (බොහෝ දුක් ආදීන්ව ඇති කරයි. තණ්හාව, පහකළවිට, සසර දුකින් මිදේ. සටහන: තණ්හාව පුරුෂයාගේ සහායකාව ලෙසින් පෙන්වා ඇත. මූලාශ්‍ර: : බු.නි: ඉතිවුත්තක: 1.2.5 තණ්හා සංයෝජන සූත්‍රය.

සර

▲ සරඤ්චිත දේවසභාව-Saranjitha Deva: බුදුන් වහන්සේ වැඩසිටි සමයේ සමහර අන්‍යාභාගමිකයන්, යුද්ධ කරන හට පිරිස මරණින් මතු සරඤ්චිත දේවසභාවේ යළි උපත ලබන්නේය යනමතයදැරූහ. ඒ මතය වැරදි බව බුදුන් වහන්සේ වදාළහ, බලන්න: සුගතිය. මූලාශ්‍ර: සංයු.නි: (4) සළායතනවග්ග:ගාමිණිසංයුත්ත:8.1.3, 8.1.4 , 8.1.5 සූත්‍ර, පි. 588- 590.

▲ සාරය-Essences: සාරය යනු යම්කිසි දෙයක ඇති අගනා කොටසය. ධර්මයේ සාරයන් 4 ක් ඇත: ශීලසාරය, සමාධිසාරය, ප්‍රඥාසාරය, විමුක්තිසාරය. මූලාශ්‍රය:අංගු.නි: (2): 4 නිපාත: අභාවග්ග:4.3.5.10 සාරසූත්‍රය, පි.294.

▲ සර්වආකාර පරිපූර්ණ -who is complete in all aspects: දස කරුණු වලින් සමන්විත භික්ෂුව සර්වආකාර පරිපූර්ණ යයි බුදුන් වහන්සේ වදාළහ. සටහන: එම කරුණු මෙහි විස්තරාත්මකව පෙන්වා ඇත. මූලාශ්‍ර: අංගු.නි: (6): 10 නිපාත: ආනිසංසවග්ග: 10.1.1.10 විජ්ජාසූත්‍රය, පි.52, EAN:10: 10.10 True knowledge, p. 494.

▲ සර්වඥතා ඥානය- Sarvannatha nanna: සර්වඥතා ඥානය, තථාගත සම්මා සම්බුදුවරුන්ට විශේෂවූ නුවණකි, සියල්ල දන්නා නුවණය. බලන්න: අනාවරණ ඥානය, තථාගතයන් වහන්සේ.

▲ සර්වඥයන් වහන්සේ-Sarvanna: බුදුන් වහන්සේ හඳුන්වන ගරු පදයකි. බලන්න: බුදුන් වහන්සේ.

▲ සර්වත්‍රගාමිනීප්‍රතිපාදා ඥානය- the ways leading everywhere: සියලු මාර්ග පිළිබඳ තථාගතයන්ට ඇති යථා අවබෝධය මේ ඥානයය. බලන්න: තථාගත දසබල ඥාන.

▲ සරුගස උපමාව- Simile of the fertile tree : ගසක, කොළඅතු මනාව වැඩුනවිට, එහි මුල් වැඩේ, මුල් වැඩුන විට ගසේ පොත්ත, හරය වැඩේ, එමගින්, ගස සරු ගසක් බවට පත්වේ. එලෙස, ඉන්ද්‍රිය සංවරය ඇතිවිට, ශීලය, සමාධිය, යථාභූත ඥානය ඇතිවී, ක්‍රම ක්‍රමයෙන් නිවන සාක්ෂාත් වන අන්දම මෙහිදී පෙන්වා ඇත. බලන්න: ඉන්ද්‍රිය සංවරය, උපග්‍රන්ථය:5 මූලාශ්‍රය: අංගු.නි: (4): 6 නිපාත:ධම්මිකවග්ග: 6.1.5.8 ඉන්ද්‍රියසංවර සූත්‍රය, පි.150.

▲ සාරම්භය:පාලි: සාරම්භො -rivalry: සාරම්භය අකුසලයකි, අනුන් පරදවා කටයුතු කිරීම, එකට එක කිරීම ලෙසින්ද පෙන්වා ඇත. බලන්න: උපකෙලෙස.

▼ වෙනත් මූලාශ්‍ර: 1. “සැම දෙයක්ම අනුන් කළාට වඩා ඉහළින් කරන ස්වභාවය, අනුන්ට ඉහළින් සිටීමට ඇති කැමැත්ත සාරම්භ නම් වේ. මෙය මානවයෙක් ආකාරයකි. මෙය ඇතිවිට, අනුන් එකක් කරනවිට තමා දෙකක් (හෝ ඊට වැඩි ගණනක්) කිරීමට තැත් කරයි...” කෙලෙස් එක්දහස් පන්සිය, පි. 47, රේරුකානේ චන්දවිමල මහා නාහිමි, 2008.

▲ සාරානිය ධර්ම සය: පාලි: ඡ සාරානියා ධම්මා- Six dhammas to be remembered: ආධ්‍යාත්මික මාර්ගය වඩන භික්ෂුවක් තුළ තිබිය යුතු ගුණ 6, සාරානිය ධර්ම සය ය. සාරානිය ධර්ම සිහියේ තබාගත යුතු, නිතර කල්පනා කළයුතු ධර්මතාවේ. මාර්ගය දියුණුකර ගැනීමට බොහෝ ආකාරයෙන් පිහිට වන නිසා මේ ධර්මතා බහු උපකාර ධර්ම ලෙසින් ද පෙන්වා ඇත. බලන්න: බහු උපකාර ධර්ම.

▼ සාරානිය ධර්මතා ප්‍රියබව ඇතිකිරීම පිණිස, ගරුබව පිණිස, සංග්‍රහය පිණිස, අවිවාදය පිණිස, අවිනිසාව පිණිස, සමගිය පිණිස, එකමුතුබව පිණිස පවතී යයි බුදුන් වහන්සේ පෙන්වා ඇත.

“...අයමපි ධම්මො සාරානියො පියකරණො ගරුකරණො සඛගහාය අවිවාදය අවිහෙසාය සාමග්ගියා එකිභාවාය සංවතති”.

සාරාණිය ධර්ම 6: 1) තමන් සමග වාසය කරන අය කෙරෙහි ප්‍රකටව මෙන්ම අප්‍රකටව ද මෙමත්‍රී සහගත කාය කර්ම යෙහි යෙදීම 2) තමන් සමග වාසය කරන අය කෙරෙහි ප්‍රකටව මෙන්ම අප්‍රකටව ද මෙමත්‍රී සහගත වාක් කර්ම යෙහි යෙදීම 3) තමන් සමග වාසය කරන අය කෙරෙහි ප්‍රකටව මෙන්ම අප්‍රකටව ද මෙමත්‍රී සහගත මනෝ කර්ම යෙහි යෙදීම

4) තමන්ට දැහැමි ලෙසින් ලැබුන පිණ්ඩපාතය හෝ වෙනත් ලාභයක් තමන් සමග වාසය කරන සෙසු අය හා සාධාරණව බෙදා ගැනීම 5) තමන් හා වාසය කරන සෙසු භික්ෂූන් ආරියකාන්ත ශීලය ඇතිව වාසය කරන්නේනම්, තමාද ප්‍රකටව මෙන්ම අප්‍රකටවද එබඳු ශීලයෙන් ඔවුන් හා සමාන බවට පැමිණ වාසය කිරීම 6) තමන් හා වාසය කරන සෙසු භික්ෂූන් දුක නැතිකර ගැනීම පිණිස ඇති යම් දිට්ඨියක්- පිළිවෙතක් ඇතිව වාසය කරන්නේනම්, තමාද ප්‍රකටව මෙන්ම අප්‍රකටවද එබඳු දිට්ඨියක් ඇතිව ඔවුන් හා සමාන බවට පැමිණ වාසය කිරීම. මූලාශ්‍ර: දී.ස.නි: (3): 10 දසුත්තර සූත්‍රය, පි.483, EDN: 34: Dasuttara Sutta: Expanding Decades, p. 384.

▲ සාරාණිය දස ධර්ම- ten principles of cordiality: සාරාණිය දස ධර්ම ඇතිකර ගැනීම මගින් භික්ෂුව, අන්‍යයන්ට ප්‍රියවේ, ගරුසැලකිලි ලැබීමට හේතුවේ, සමගියෙන් ජීවත්වීමට හැකිවේ, විවාද කළහ ඇතිනොවේ, එකමුතුභාවයෙන් වාසය කිරීමට උපකාරීවේ යයි බුදුන් වහන්සේ පෙන්වා ඇත. සාරාණිය දස ධර්ම: 1) සිල්වත්බව 2) බහුශ්‍රැතබව 3) කල්‍යාන මිත්‍ර සේවනය 4) සුවච- කිකරුබව 5) තමන් හා එක්ව වෙසෙන සෙසු සංඝයා පිළිබඳ කටයුතු මනා ලෙසින් කිරීමේ හැකියාව 6) ධම්ම චිත්තය ප්‍රිය කිරීම 7) විරිය තිබීම 8) ලැබෙන සිව්පසයෙන් තුටුවීම 9) යහපත් සිහිය තිබීම

10) ආරිය නිවේදය-සමුදය හා වය පිළිබඳ මනා අවබෝධය තිබීම. මූලාශ්‍ර: අංගු.නි: (6): 10 නිපාත:10.1.5.10 භණ්ඩන සූත්‍රය, පි. 188, EAN:10: 50.10 Arguments, p.512.

▲ සැරියුත් මහා තෙර-Sariuth Maha Thera: බලන්න: උපග්‍රන්ථය:1, අගසව.

▲ සුර අසුර -Sura Asura: සුර ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ දෙවියන්ය, අසුර යනු දෙවියන්ට එදිරි, පහත් නිකායක්ය. සුර හා අසුර සටන් පිළිබඳ සූත්‍ර දේශනාවල දක්වා ඇත. බලන්න: දෙවියෝ, අසුර, සක්දෙවිඳු, ධජග්ග සූත්‍රය. සටන: දීඝ.නි: ජනවසභ සූත්‍රයේදී, බුදුන් වහන්සේ පහළවීම නිසා අසුරයන් පිරිහීම හා දේව පිරිස වැඩිවීම විස්තර කර ඇත. මූලාශ්‍ර:අංගු.නි: (2) 4 නිපාත: අසුරවග්ග:4.2.5.1 අසුර සූත්‍රය, පි.196, සංයු.නි: සගාථවග්ග: සක්ඛසංයුත්ත.

▲ සුරඅම්බවය සිටුවරයා- Suraambattha Situ: බලන්න: උපග්‍රන්ථය:3

▲ සුරාමේරය – intoxication: සුරාමේරය- සුරාපානය නිසා සිහිය මුළාවීමෙන් නොයක් අකුසල ක්‍රියා සිදුවේ. මෙය උප කෙළසකි, පැවිද්දන් විසින් හැරිය යුතු දෙයකි. මෙයින් වැලකීම, ආධ්‍යාත්මික දියණුව සලසන නිසා, බෞද්ධයන් ඉන් වැලකීමේ ශික්ෂා පද: පන්සිල්, අටසිල්, දස්සිල් ලෙසින් රකිති. බලන්න: ශිලය, උපකෙළෙස. මූලාශ්‍ර: අංගු.නි: (2): 4 නිපාත: 4.1.5.10 උපකෙළෙස් සූත්‍රය, පි. 124, EAN:4: 50.10 Defilements, p. 168.

▲ සූර්යා- sun: සූර්යා නම්, දිවාකල ලෝකයට ආලෝකය දෙන හිරුය, හිරුදෙවපුත් (සූර්ය දිව්‍යරාජ) ලෙසින්ද පෙන්වා ඇත. එක් සමයක හිරු, රාහු නම් අසුරයා විසින් යටපත් කරගත් අවසථාවේ, බුදුන් වහන්සේගෙන් ආරක්ෂාව පැතිය. හිරු බුදුන් සරණ ගිය දෙවියෙක් නිසා ඔහු රාහුගේ ග්‍රහණයෙන් මුදාහරින්න යයි බුදුන් වහන්සේ වදාළහ. එසේ නොකොළොත් තම හිස සත් කඩකට පැළෙන බව දන්නා, රාහු, හිරු මුදාහැරියේය. බලන්න: හිස සත්කඩකට පැළීම. සටන: සූර්යඅභා (හිරු රශ්මිය), ලෝකය බබලන ආලෝක 4න් එකකි. බලන්න: අභා. මූලාශ්‍ර:සංයු.නි: (1): සගාථවග්ග: දේවපුත්‍ර සංයුත්ත: 2.1.9 වන්දිම සූත්‍රය, පි. 119 , ESN:2: Devaputtasamyutta: 9.9 Chandima, p. 178.

▼ දිවාකල සූර්ය ආලෝකය අග්‍රය: සරත් සෘතුවේ, වලාකුළු නැති, වැස්ස නැති අහසේ ඇති ආලෝකය, සියලු අඳුර නසා බැබළේ, ඒ නිසා සූර්ය ආලෝකය අග්‍රය. මූලාශ්‍ර: සංයු.නි: (5-1): මහාවග්ග: මග්ගසංයුත්ත: අප්පමාදවග්ග: 1.13සූරිය සූත්‍රය, පි.130,ESN: 45: Maggasamyutta: XIII: Diligence: 147.9 : The Sun, p. 1688.

▲ සොරකම-Stealing: සොරකම්කිරීම, අදත්තා දානය ලෙසින්ද පෙන්වා ඇත. අනුන්ගේ දේ සොරසිතින් ගැනීම අකුසලයකි, දස අකුසලයන්ගෙන් එකකි, දුගතිය ඇතිකරයි. ලෝකසම්මතයට අනුව අනුන්ගේ දේ සොරාගැනීම දඬුවම් ලැබීමට හේතුවන අපරාධයකි. බලන්න:අදත්තාදානය.

▼ සොරකම නිසා කර්ම සිව්ආකාරයකට රැස්වේ: 1) තමන් සොරකමේ යෙදීම : 2) අනුන්ලවා සොරකම්කරවීම 3) සොරකම අනුමත කිරීම 4)

සොරකම වර්ණනා කිරීම. මූලාශ්‍රය: අංගු:නි: (2): 4 නිපාත: කම්ම පට්ඨග්ග: 4.7.2 අදින්නාදාන සූත්‍රය.

▲ සොරකම් කිරීමේ දඬුවම් උපමාව- Simile of punishments for stealing: සොරකම් කිරීම නිසා රජතුමා ඉදිරියට පමුණුවන ලද සොරෙකුට බොහෝ දඬුවම් විදීමට සිදුවේ. එම උපමාව යොදාගනිමින් බුදුන් වහන්සේ පෙන්වා ඇත්තේ, විඥාන ආහාර නිසා විදීමට සිදුවන දුක් වේදනා අපමණ බවය. බලන්න: සිව් ආහාර. මූලාශ්‍ර :සංයු.නි: (2): නිදානවග්ග: අභිසමය සංයුත්ත: 1.7.3 පුත්තමංස සූත්‍රය, පි. 174, ESN: 13 : Abhisamyasamyutta: 63.3 Son's Flesh, p. 697.

▲ සොරුන්ගේ ස්වභාවය -Nature of thieves: එක් සමයක ජානුස්සෝනි බ්‍රාහ්මණ විසින් විමසානු ලැබූව බුදුන් වහන්සේ සොරුන් ගැන මෙසේ පවසා ඇත: “ඔවුන්ගේ අභිප්‍රාය (අරමුණ-aim) නම් සොරකමය-ආදානයය.ඔවුන්ගේ සෙවීම (quest) මුඛවාදි තැන- රහස් තැන්ය, ඔවුන්ට ඇති ආධරය උපායශීලීබවය, ඔවුන්ගේ කැමැත්ත අන්ධකාරයය, ඔවුන්ගේ අවසාන ඉලක්කය හසුනොවී සැඟවීසිටිය”. මූලාශ්‍රය: අංගු.නි: (4): 6 නිපාත:ධම්මිකවග්ග: 6.1.5.10 බත්තිය සූත්‍රය, පි.154.

සල

▲ සල්ගස් උපමාව- Simile of Sala trees: උපෝසථ අටසිල් රැකීමේ යහපත පෙන්වා දීම පිණිස මේ උපමාව යොදාගෙන ඇත.

“...මේ සල් ගස් වලට සිතක් ඇතිව, උපෝසථ අටසිල් යහපත් ලෙසින් රැකීමට නියම කරගන්නේ නම් එය, මේ ගස් වලට දිගුකලක් හිත සුව පිණිස වේ. එසේනම්, (අටසිල් ගැනීමෙන් මිනිසුන්ට වන යහපත ගැන) මිනිසුන් ගැන කවර කතාද.” බලන්න: අටසිල්. මූලාශ්‍ර: අංගු.නි: (5): 8 නිපාත:8.1.5.4. වාසෙට්ඨ උපෝසථ සූත්‍රය, පි.212. EAN: 8: 44.4 Vāsetṭha p. 434.

▲ සල්ලාල හැසිරීම- Indulgence in sensual pleasures: සල්ලාල හැසිරීම යනු රාගෙයන් මත්ව, දුස්සීල ලෙස හැසිරීමය. එම හැසිරීම, ධනය ආදී සම්පත් විනාශවීමට හේතුවේ. බලන්න: ගිහිජීවිතය යහපත්ව ගතකිරීම.

▲ සල්ලේඛ පරියාය: පාලි: සලලේඛ පරියායං -modes of effacement of defilements: ධර්මයේ සල්ලේඛ පරියාය ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ ආධ්‍යාත්මික වර්ධනය ට හානිකරන කෙළෙස් -අකුසල් නැතිකර ගැනීමේ ක්‍රමය- පටිපදාවය. ශබ්දකෝෂ: ප.සිං.ශ: : පි.514: “සලලේඛ: කෙළෙස් සිදීම, නැසීම, තුනී කිරීම”

▼ ආරිය චිත්තයේ සල්ලේඛ පරියාය: බුදුන් වහන්සේ කෙළෙස් - අකුසල ඇති කරන කරුණු 44 ක් පෙන්වා, උපදෙස් දී ඇත්තේ, අන් අය ඒවා යේ යෙදුනත්, ආරිය චිත්තය අනුගමනය කරන අය, ඒ කෙළෙස් නොකර සිටීමට පුරුදු පුහුණු කළයුතු බවය:

“වෙනත් අය හිංසා කටයුතු කරති, අපි ඒවායින් වැලකී අවිහිංසා වෙන් සිටීමට පුහුණුවෙමු”

පහ කරගතයුතු කෙළෙස් 44 හා පුහුණු කර ගත යුතු ගුණ 44: 1) අනුන්ට හිංසාකිරීම (පරෙ විහිංසකා: cruel-harmful) - අවිහිංසාව (විහිංසකා-non-cruelty) 2) පරපණ නැසීම (පාණාතිපාතා-killing living beings) - පරපණ නොනැසීම (පාණාතිපාතා පටිවිරතා- abstain from killing) 3) සොරකම (අදින්නාදානා-stealing)- සොරකම් නොකිරීම (අදින්නාදානා පටිවිරතා- abstain from stealing) 4) අබ්‍රහ්මචරියාව-අබ්‍රහ්මචාරි- uncelibate)- බ්‍රහ්මචරියාව (බ්‍රහ්මචාරි- celibate) 5) බොරුකීම (මුසාවදා-speak falsehood)- බොරුනොකීම (මුසාවදා පටිවිරතා- abstain from false speech) 6) කේලාමිකීම(පිසුණාවාලා- malicious speech) - කේලාමිනොකීම (පිසුණාවාලා පටිවිරතා -abstain from malicious speech) 7) පරුෂ වචන කීම (ඵරුසාවාලා- harsh speech)- පරුෂ වචන නොකීම (ඵරුසාවාලා පටිවිරතා- abstain from harsh speech) 8) හිස්වචන කීම (සමථසලාපා-gossip) - හිස්වචන නොකීම (සමථසලාපා පටිවිරතා -abstain from gossip) 9) අබිඡ්ජාව: දැඩි ලෝභය (අභිඡ්ඤා-covetous)- අනබිඡ්ජාව: නිර්ලෝභිබව (අනභිඡ්ඤා- uncovetous) 10) ව්‍යාපාදය (ඛ්‍යාපනනවිතො- ill-will) - අව්‍යාපාදය (අඛ්‍යාපනනවිතො-without ill will) 11-20) මිථ්‍යා දිට්ඨිය සිට මිථ්‍යා විමුක්තිය, එනම් වැරදිමග - සම්මා දිට්ඨිය සිට සම්මා විමුක්තිය එනම් නිවැරදි මග. 21) ඵීනමිද්ධය සහිතබව: අලසබව (ඵීනමිඤ්ඤපරිසුට්ඨිතා- overcome by sloth and torpor)- පහවූ ඵීනමිද්ධය (විගතඵීනමිඤ්ඤා- free from sloth and torpor) 22) උද්දව්වය: සසල සිත (උඤ්ඤා- restless) -පහවූ උද්දව්වය: නිසල සිත (අනුඋඤ්ඤා- free from restlessness) 23) විචිකිච්චාව: සැකය (විචිකිච්ඡා- doubt)- පහවූ විචිකිච්චාව (නිණ්ණවිචිකිච්ඡා- free from doubt) 24) ක්‍රෝධය: තරඟ (කොධනා- angry) - අක්‍රෝධය (අකොධනා-without anger) 25) අමනාප: නුරුස්සන බව (උපනාහ-resentful) මනාප:රුවිබව (අනුපනාහ- without resent) 26) ගුණමකුබව (මකං- contempt) - ගුණමකුබව නොවන බව (අමකං- without contempt) 27) අභංකාරය (පළාස - insolent) - නිරභංකාර(අපළාස-without insolent) (28) ඉරිසියාව (ඉසො -envious) - ඉරිසියාව නැති බව (අනිසො- none-envious) 29) මසුරුබව (මච්ඡිරි- avaricious)- නොමසුරු බව(අමච්ඡිරි- none -avaricious) 30) කපටි: කුට (සයා-fraudulent) - කපටි නොවන (අසයා- none- fraudulent) 31) රවටිම (මායාචි- deceitful) -නොරවටිම (අමායාචි -none- deceitful) 32) මුරණ්ඩුබව: තදගතිය (ථංඤා- obstinate) - මුරණ්ඩු නැතිබව: මුදු (අක්ඤා - without obstinate) 33) අධිමානය: අතිමාන (අතිමානි-arrogant) - නිහතමානි (අනතිමානි- none-arrogant) 34) අකීකරු (දුබ්බාවා- difficult to admonish)- කීකරු: සුවච (සුබ්බාවා-easy to admonish) 35) පාප මිත්‍ර සේවනය (පාපමිත්තා- have bad friends) - කලණ මිත්‍ර සේවනය (කලයාන මිත්තා- have good friends) 36) ප්‍රමාදවීම (පමනා-negligent)- අප්‍රමාදවීම (අසමනා- diligent) 37) අග්‍රද්ධාව (අසාද්ධා-faithless)- ග්‍රද්ධාව (සාද්ධා- faithful) 38-39) හිරි ඔතස් නැතිබව (අහිරික අනොත්තාපි- shameless & no fear of wrongdoing) - හිරි ඔතස් ඇතිබව (හිරි ඔත්තාපි- shameful & afraid of wrongdoing) 40) අල්පගුරු (අසංස්‍යුතා- little learning)- බහුගුරු (බහුස්‍යුතා- great learning) 41) කුසිතබව: ආරම්භ වීරිය නැතිබව (කුසිතා -lazy) - කුසිත

නැති බව (ආරඬුවිරියා- energetic) 42) සතිය නැතිබව (මුඨස්සති- unmindful) - සතිසම්පන්න (උපධීතසති-mindful) 43) අනුවණබව : බාල (දුෂ්ඤා- lack of wisdom) - නුවණැතිබව- පණ්ඩිත (පඤ්ඤා සම්පන්නා- possess wisdom) 44) ස්ව දිට්ඨිය තදින් ගෙන සිටීම (සන්ධිපරාමාසි - adhere to their own views) - දිට්ඨි හැර දැමිය හැකි බව (අසන්ධිපරාමාසි- relinquish their own views easily). මූලාශ්‍ර: ම.නි: (1): 1.1.8 සල්ලේඛ සූත්‍රය, පි. 112, EMN: 8. Sallekha Sutta-Effacement, p.108.

▲සල්ලේඛට්ඨි ඤාණය-Sallekhatta nana: රාග, ද්වේශය, මෝහය, ක්‍රෝධය, බද්ධවේරය (උපනාහ), ගුණමකුබව (මක්ඛ), යුගග්‍රාහ (පළාස), ඉරිසියාව, මසුරුකම, මායාව, සටකපටබව, සිත ඉදිමුනුව (ස්ථම්භ) , සාරම්භ, මානය, අතිමානය, මදය, ප්‍රමාදය යන සියලු කෙළෙස්, දුශ්චරිත , සියලු අභිසංඛාර, සියලු භවගාමී කර්ම ආදිය ක්ෂය කිරීමේ ප්‍රඥාව, සල්ලේඛට්ඨි ඤාණය වේ. බලන්න:සල්ලේඛපරියාය. මූලාශ්‍රය: බු.නි: පටිසම්භිදා 1: 37 සල්ලේඛට්ඨි ඤාණය, පි.216.

▲ සිලබ්බත පරාමාස: පාලි: සිලබ්බතපරාමාසං - wrong grasp of behavior and observances: ධර්මයට අනුව සිලබ්බත පරාමාස යනු, නිවන ලබාගැනීමට හැකිවේය යි සිතා, බුද්ධ දේශනාවන්ට අනුකූල නොවන වැරදි සිල හා ව්‍රත සමාදන්වීමය, අනුගමනය කිරීමය. මෙය දස සංයෝජනයන්ගෙන් එකකි, උපාදානයකි, සෝතාපන්න බව ලැබීමට පහකර ගතයුතු කෙළෙසකි.බලන්න: සෝතාපන්න.ශබ්දකෝෂ:පා.සිං.ශ: පි. 525: “සිලබ්බත: ශිල හා ව්‍රත”. B.D. p.171: “Sīlabbata-parāmasā: Attachment or clinging to mere Rules & Rituals, is the 3rd of the 10 fetters and one of the 4 kinds of clinging. It disappears on attaining to Stream-entry.

▼සිලබ්බත පරාමාස ඇතිවීමට අකුසල මූල හේතුවේ (රාග දෝෂ මෝහ). කෙනෙක් යෝනියෝ මනසිකාරයෙන් කටයුතු කරන්නේනම්, නිවැරදි මග අනුගමනය කරන්නේනම්, සිතේ මැලිකම පහකරගත්විට සිලබ්බත පරාමාස ප්‍රභීණය කරගත හැකිය. මූලාශ්‍ර:අංගු.නි: (6 කාණ්ඩය):10 නිපාත: 10.2.3.6 තයෝධම්ම සූත්‍රය,පි.284, EAN:10: Tens,76-6.Incapable, p. 524.

▼ වැරදි ශිල හා ව්‍රත නිසා අයහපත් කම්ම සකස්වීම හා ඒ නිසා දුගතියක යළි උපත ලැබීමට සිදුවන බව මෙහිදී බුදුන් වහන්සේ පෙන්වා ඇත. සටහන: කෝලිය රටේ වාසය කල ගෝව්‍රතය දරන කෝලිය පුත්‍ර පුණ්ණ (the ox-duty ascetic) හා බලුව්‍රතය දරන නිගණ්ඨ සේනිය (Seniya, a naked dog-duty ascetic) යන දෙදෙනා බුදුන් වහන්සේ හමුවට පැමිණ ඔවුන් සමාදන් වී ඇති ව්‍රත ගැන පවසා ඔවුන්ගේ මතු උපත ගැන ඇසීම මේ සූත්‍රය දේශනා කිරීමට මුලිකවිය. ඒ ව්‍රත පිළිබඳව මෙහි විස්තරාත්මකව දක්වා ඇත. දේශනය අවසානයේදී කෝලිය පුත්‍ර පුණ්ණ බුදුන් සරණ ගිය උපසකයෙක් විය, නිගණ්ඨ සේනිය, බුදුන් වහන්සේ වෙත පැවිදිව නිවන අවබෝධ කරගත්හ. බලන්න: උපග්‍රන්ථය:1,3 මූලාශ්‍ර: ම.නි: (2): 2.1.7 කුක්කුරවතිය සූත්‍රය, පි.100, EMN: 57: Kukkuravatika Sutta, p.466.

▲ සිල්වතා හා දුස්සිල්වතා:පාලි:සිලවතො, දුස්සිලස්ස - virtuous person & immoral person: ධර්මයේ සිල්වතා ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ යම් ශීලයක් සමාදන්ව එය යහපත් ලෙස රකින පුද්ගලයාය, සදාචාරාත්මක පුද්ගලයාය. දුස්සිල්වතා ලෙසින් ද හඳුන්වයි. දුස්සිල්වතා යනු සදාචාරය නොමැති, අයහපත් ගුණ ඇති, ශීලයක් නොරකින පුද්ගලයාය. දුශ්ශීලයා ලෙසින්ද දක්වයි. බලන්න: ශීලය.

▼ සිල්වතා මරණින් මතු දෙවිලොව හෝ මිනිස්ලොව - සුගතියක යලි උපත ලබන බව බුදුන් වහන්සේ පෙන්වා ඇත. දුස්සිල පුද්ගලයෝ මරණින් මතු දුගතියේ: නිරයේ හෝ නිරිසන් ලෝකයේ උපත ලබති.: මූලාශ්‍ර: අංගු.නි: (1): 2 නිපාත: 2.1.2.3.9 සූත්‍රය, පි. 157, EAN: 2: 29.9 Sutta, p.60.

▼ බුදුන් වහන්සේ පෙන්වා ඇත්තේ සිල්වතා, නිවන් මග සාක්ෂාත් කරගන්නා බවය. සිල්වතාට තමාගේ, පරිපූර්ණ ශීලය නිසා පසුතැවීම නැතිවේ (no non-regret), එමනිසා සිතේ ප්‍රමෝදය (joy) ඇතිවේ. ප්‍රමෝදමත් සිත ප්‍රීතියට (rapture) පත්වේ, එමගින් සිතේ පස්සදිය (ශාන්තබව- tranquility) ඇතිවේ. සිත ශාන්තවූ විට සුවය ඇතිවේ. සුවපත් සිත සමාධිය ලබාගැනීමට පිහිටවේ. සම්මා සමාධිය ඇතිවීම නිසා යථාභූත ඥාන දර්ශනය පහලවේ. එලෙස, මාර්ගය දියුණු කරගන්නා ඔහු, අනුක්‍රමයෙන් නිබ්ද්දාව, විරාගය ලබා, විමුක්ති ඥාන දර්ශනය සාක්ෂාත් කරගෙන නිවන්සුව අත්පත් කරගනී. බුදුන් වහන්සේ සිල්වතා උපමා කලේ හොඳින් කොළ අතු ඇති ගසක් ලෙසටය. මහාරුක උපමාව. එවැනි ගසේ මුලද, පොත්තද, අරටුවද සම්පූර්ණනිසා, එම ගස මහා රුකක් වේ. යහපත් ශීලයක් නොමැති දුස්සිල්වතාට මාර්ග අංග සම්පූර්ණ කරගැනීමට නොහැකි නිසා ඔහු නිවනට දුරය. බුදුන් වහන්සේ දුස්සිල්වතා උපමා කලේ කොළ අතු නැති ගසක් ලෙසින්ය. දුබල රුක උපමාව, එබඳු ගසක මුලද, පොත්තද, අරටුවද නොවැඩි ඇති නිසා එම ගස කිසිවිටක මහා රුකක් වන්නේ නැත. බලන්න: උපග්‍රන්ථය:5. මූලාශ්‍ර: අංගු.නි:(6):11 නිපාත:11.1.3.පඨම උපනිස සූත්‍රය, 11.1.4 දුතිය උපනිස සූත්‍රය, 11.1.5 තතිය උපනිස සූත්‍රය, පි.618-621, EAN:11: I Dependence, 3.3 & 3.4 & 3.5. Proximate Cause, p.567.

▼ දුස්සිල්වතාට, අරියන් දැකීමේ අකමැත්ත, අරිය දහම් ඇසීමට ප්‍රියනොකිරීම, හා විවේචනයට නැමුණු සිත, යන අකුසල ඇති නිසා දහම් මග දියුණු කරගැනීම හැකිනොවේ. එහෙත්, සිල්වතාට, එම අගුණ පහකර ගැනීමට හැකිවේ. මූලාශ්‍ර: අංගු.නි:(6):10 නිපාත: 10.2.3.6. තයෝධම්ම සූත්‍රය, පි.284, EAN, 10: 76-6. Incapable, p. 524.

▲ සුලද්ධ ලාභය-Suladda labha: සුලද්ධ ලාභය ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ ත්‍රිවිධ රත්නය ගැන යහපත් ලෙසින් ග්‍රද්ධාව ඇතිකර ගැනීමය. එමගින් මාර්ගය වඩා ගත හැකිවේ. දෙවිලොවින් චූතවන දෙවියෙක්හට, සෙසු දේවියන් දෙන අවවාදයකි. බලන්න: සුගතිගමන.

සළ

▲ සළායතන:පාලි: සළායතනනං - six sense bases: ධර්මයේ සළායතන: අභ්‍යන්තර ආයතන (ෂ් අජ්ඣාතනිකානි ආයතනානි- six internal bases) ලෙසින් දක්වා ඇත. සය ඡායායතන, සය ආයතන, සය

ඉන්ද්‍රිය, ආධ්‍යාත්මික ආයතන 6 ලෙසින්ද හඳුන්වයි. බුදුන් වහන්සේ, ආධ්‍යාත්මික වර්ධනය පිණිස පිරිසිඳ (පරිඤ්ඤා) ව අවබෝධ කර ගත යුතු ධර්මතාවයන් ලෙසින් සළායතන පෙන්වා ඇත. **බලන්න:** පරිඤ්ඤා ධර්ම. සළායතන ක්‍රියාකාරීවීමනිසා ඇතිවෙන සුව දුක් වේදනා නිසා කර්ම සකස් වීම පෙන්වා දීම පිණිස **අත් පා උපමාව-(The Simile of Hands and Feet)** යොදාගෙන ඇත. මේ උපමාව යොදාගෙන ඇත්තේ, සය ඉන්ද්‍රිය ක්‍රියාකාරීවීම නිසා ස්පර්ශය ඇතිවීම, ඒ නිසා ඇතිවන වේදනා නිසා කර්ම සකස්වීම පෙන්වීමටය. අත් ඇතිවිට ගැනීම හා බහාතැබීමට පුරුදුවේ, පා ඇති කල්හි යෑම ඒම සිදුවේ. පුරුක් (සන්ධි) ඇති කල්හි හැකිලීම දිග හැරීම සිදුවේ. කුසය ඇති කල සාගින්න හා පිපාසය ඇතිවේ. එලෙස සය ඉන්ද්‍රිය ඇති කල: ඇස නිසා ඇසේ ස්පර්ශය, කණ නිසා කණේ ස්පර්ශය ... ආදී වශයෙන් ඉන්ද්‍රිය ක්‍රියාකාරීවීම නිසා සුව දුක් ඇතිවේ. යම්භෙයකින්, අත් පා ආදී ශරීර අවයව නැත්නම්, ගැනීම බහාතැබීම ආදී ක්‍රියා සිදු නොවේ. එලෙස ඇස නැති කල- ඇස මගින් බාහිර අරමුණු අල්ලා නොගන්නා විට ස්පර්ශය-පහස ඇතිනොවේ, සුව දුක් ඇතිනොවේ. (එලෙස සෙසු ඉන්ද්‍රියන් පිළිබඳවද...). මූලාශ්‍ර: සංයු.නි: (4) වේදනාසංයුත්ත: සමුද්දවග්ග: 1.18.9 හ 1.18.10 සූත්‍ර, පි.362, ESN: 35: Salayathnanasamyutta: 236.9 & 10 suttas, p.1313.

▼ **සළායතන, පටිච්චසමුප්පාදයේ 5 නි පුරුකය:** නාමරූප හේතුකොට සළායතන ඇතිවේ, නාමරූප නිරෝධ වීමෙන් සළායතන නිරෝධවේ.

“...නාමරූප පවචයා සළායතන...”

“...නාමරූප නිරෝධා සළායතන නිරෝධො...”

සළායතන නිසා ස්පර්ශය ඇතිවේ, සළායතන නිරෝධ වීමෙන් ස්පර්ශය නිරෝධ වේ.

සළායතන නම්: චක්ඛු ආයතනය, සොත ආයතනය, සාණ ආයතනය, ජීව්හා ආයතනය, කායආයතනය, මන ආයතනය (චක්ඛායතනං , සොතායතනං , සාණායතනං , ජීව්හායතනං කායායතනං, මනායතනං (the eye-base, the ear-base, the nose-base, the tongue-base, the body-base, and the mind base). මූලාශ්‍ර: සංයු.නි: (2): නිදාන වග්ග: 1.1.1 පටිච්චසමුප්පාද සූත්‍රය හා 1.1.2 විභචග සූත්‍රය, පි.24, ESN:12: Nidanavagga: 1.1. Dependent Origination & 1 2.2 Analysis of Dependent Origination, p.610, ම.නි: (1): 1.1.9 සම්මා දිට්ඨි සූත්‍රය, පි. 130, EMN: 9: Sammādiṭṭhi Sutta- Right View, p. 121.

▼ **සළායතන පිළිබඳව මනා අවබෝධය ලබා ගැනීම:** සළායතන පිළිබඳ සම්පූර්ණ අවබෝධය ලබා ගැනීම පිණිස (විභාග කර බැලීම- සළායතන විභංග) : බාහිර ආයතන 6, සය ආකර විඤාණ, සය ආකාර ස්පර්ශය, 18 ක්වූ මනෝ උපවිචාර, 37 ක් වූ සත් උත්පත්ති ස්ථාන පිළිබඳව අවබෝධය තිබීම අවශ්‍යවේ. **බලන්න:** බාහිර ආයතන, විඤාණ, ස්පර්ශය, මනෝ උපවිචාර, සත් උත්පත්ති ස්ථාන. මූලාශ්‍ර: ම.නි: (3): 3.4.7 සළායතන විභචග සූත්‍රය, පි. 474, EMN:35: 137- Saḷāyatana vibhanga Sutta - The Exposition of the Six fold Base, p. 974 .

▼ සළායතන පිළිබඳ මනා අවබෝධය පිණිස සම්මා දිට්ඨිය ඇති කර ගත යුතුවේ: මූලාශ්‍ර: ම.නි: (1): 1.1.9 සම්මා දිට්ඨි සූත්‍රය, පි. 130, EMN: 9: Sammādiṭṭhi Sutta- Right View, p. 121.

▼ සළායතන අවබෝධය මගින් ආරියබව ලබාගත හැකිවේ.: ඇස ආදිවූ සළායතන 6 ම අනිත්‍යයයි දකිනා පුද්ගලයා ‘සද්ධානුසාරි’ ය, ආරිය මාර්ගයට පිවිස ඇත, සත්පුරුෂ භූමියට බැස ඇත, පාතග්ජන බව ඉක්මවා ඇත, සෝතාපත්තය, දුගති ය නිමාකර ඇත යි බුදුන් වහන්සේ වදාළහ.ඒබව, විදසුන් නුවණින්, ජානසමාපත්ති ලබා අවබෝධ කරගන්නේ ‘ධම්මානුසාරි’ ය.ඔවුන් සම්බෝධය පිහිට කරගෙන ඇත. මූලාශ්‍රය:සංයු.නි: (3): බන්ධවග්ග: ඔක්කන්තිසංයුත්තය: වක්ඛවග්ග සූත්‍ර, පි.470.

සව

▲ සංවර ප්‍රධාන වීරිය - Striving by restraint: සතර ප්‍රධානවීරියන් ගෙන් එකකි,අකුසල ඇතිනොවීමට වීරිය කිරීමය.බලන්න:පධාන සතර

▲ සංවිභාග- Sharing: සංවිභාග යනු තමන් සතු දෙයක් කැමැත්තෙන් අන්‍යාන් හා බෙදාගැනීමය. බුදුන් වහන්සේ වදාළේ ආමිෂ සංවිභාගයට (material things) වඩා ධම්ම සංවිභාගය අග්‍රබවය. බලන්න: අග්‍රදේ. මූලාශ්‍ර:බු.නි: ඉතිවුත්තකපාලිය: 3.5.9 දාන සූත්‍රය, පි. 480, The Itivuttaka: 98 The Gift sutta, p. 83, Translated by Peter Masefield, PTS, 2001.

▲ සාවද්‍ය ධර්ම- the blameworthy Dhamma: සාවද්‍ය ධර්ම (වැරදි ධම්ම) ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ වැරදිමග ගැනීමය. සම්මා දිට්ඨිය නැතිවිට සාවද්‍ය ධර්මය ඇතිවේ. බලන්න: අනවද්‍ය ධර්ම හා සාවද්‍ය ධර්ම.

▲ ස්වර්ගය-Heaven: ස්වර්ගය යළි උපත ඇතිවෙන සුගතියකි, ලබාගැනීමට දුර්ලභ ධර්මයකි. මෙලොවදී වැරදි මග ගැනීම, ස්වර්ගය ලබාගැනීමට බාධාවකි. බලන්න: ඉෂ්ඨධම්ම: මූලාශ්‍රය: අංගු.නි: (6) 10 නිපාත:10.2.8.3 ඉෂ්ඨධම්ම සූත්‍රය, පි.270,EAN:10: 73.3 Wished for, p.522.

▲ සෙවිතඛබ පුද්ගලයෝ-Sevithabba puggala: සෙවිතඛබ ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ ආශ්‍රයය-හප්තයය. ධර්ම මාර්ගයේ ගමන් කරනවිට ආශ්‍රය කලයුතුවන්නේ සම්මා දිට්ඨිය පෙරටුකරගත් නිවැරදි මග ගත් පුද්ගලයන්ය. වැරදිමග ගත් පුද්ගලයෝ ආශ්‍රය නො කලයුතුය. මූලාශ්‍රය: අංගු.නි: (6): 10 නිපාත:පුග්ගල වග්ග: 10.4.1.1.සෙවිතඛබ සූත්‍රය, පි. 480.

▼ සේවනය කලයුතු පුද්ගලයන් 2ක් මෙහි පෙන්වා ඇත: 1) ශීල සමාධි ප්‍රඥා සම්පන්න පුද්ගලයා. 2) තමන්ට වඩා වැඩිදියුණු කරගත්, ශීල සමාධි ප්‍රඥා සම්පන්න පුද්ගලයා. මොහු ගරුකර සේවනය කලයුතුවේ. එම පුද්ගලයන් දෙදෙනා හප්තය කිරීම් නිසා කෙනෙක්ගේ ධර්ම මාර්ගය දියුණුවේ. බලන්න: නසෙවිතඛබධම්ම. මූලාශ්‍රය: අංගු.නි: (1) 3 නිපාත: 3.1.3.6 සූත්‍රය, පි.270.

▲ සෙවියයුතු ධර්මය හා නොසෙවියයුතු ධර්මය: පාලි: ආසෙවිතබ්බ-නසෙවිතබ්බ- the Dhamma to be pursued and the Dhamma not to be pursued: ආධ්‍යාත්මික ජීවිතයේදී සෙවියයුතු ධර්මය සම්මා දිට්ඨිය සහිත නිවැරදි මග බව බුදුන්වහන්සේ පෙන්වා ඇත. නොසෙවියයුතු ධර්මය නම් වැරදි මගය. මූලාශ්‍ර: අංගු.නි (6): 10 නිපාතය:අරියවග්ග: 10.3.5.6 ආසෙවිතබ්බ සූත්‍රය, පි. 476, EAN:10: Noble , p. 548.

▲ සේවනය කළයුතු පුද්ගලයෝ-People to be associated with: ධර්ම මාර්ගයේ ගමන් කරනවිට සම්මා දිට්ඨිය ඇති නිවැරදි මග ගන්නා පුද්ගලයන් පමණක් ඇසුරු කළයුතුය, වැරදිමග ගන්නා පුද්ගලයන් නො ඇසුරු කිරීම යහපත්වේ: 1) ආශ්‍රය පිණිස-සේවනය කිරීමට හා නොකිරීමට (සෙවිතබ්බො- න සෙවිතබ්බො) 2) එක්ව වාසය කිරීමට හා නොකිරීමට (භජිතබ්බො- න භජිතබ්බො) 3) උවැටන් කිරීමට හා නොකිරීමට (පයිරුපාසිතබ්බො- න පයිරුපාසිතබ්බො) 4) පුජා කිරීමට (පුද සැලකිලි) හා නොකිරීමට (පුජ්ජා හොති- න පුජ්ජා හොති) 5) ප්‍රසංසා කිරීමට හා නොකිරීමට (පාසංසො හොති- න පාසංසො හොති) 6) ගෞරව කිරීමට හා නොකිරීමට (සභාරවො හොති- අභාරවො හොති) 7) වැදගත් ලෙසින් සැලකීමට හා එසේ නොකිරීමට (සප්පතිස්සො හොති- අප්පතිස්සො හොති). සටහන: නිවැරදි මග ගන්නා පුද්ගලයෝ සාර්ථකබව ලබයි, පාරිසුද්ධිය ලබයි, මානසෙන් මිදේ, ප්‍රඥාව වර්ධනය කරගනී, බොහෝ කුසල රැස්කරගනී. වැරදි මග ගත්විට එම කරුණු ඇතිනොවේ යයි මේ සූත්‍රයේ පෙන්වා ඇත. මූලාශ්‍ර: අංගු.නි: (6): 10 නිපාත: පුග්ගලවග්ග: සූත්‍ර, පි.480, EAN: 10: I Persons: p. 549.

▲ සුවය හා සොම්නස- happiness and joy: සුවය හා සොම්නස යනු මානසික සතුටින් වාසය කිරීමය.මේ ජීවිතයේදීම ලබා ගත හැකි සුවය හා සොම්නස ලෙසින් බුදුන් වහන්සේ පෙන්වා ඇත්තේ ආසව ඤය කර, නිවන ලබාගැනීමය. ඒ සඳහා ධර්මතා 6ක් පරිපූර්ණ කරගත යුතුවේ: 1) ධර්මයෙහි ඇලීම- ධර්මාරාම 2) භාවනාවේ ඇලීම-භාවනාරාම 3) කෙළෙස් ප්‍රභීණය කිරීමට ඇල්ම ඇතිබව- ප්‍රභාණාරාම 4) කාය චිත්ත උපධි විවේකයට ඇල්ම ඇතිබව- ප්‍රවිවේකාරාම 5) අව්‍යාපාදයට ඇල්ම ඇතිබව- අව්‍යාපාදාරාම 6) ප්‍රපංච නොකිරීමට ඇල්ම ඇතිබව- නිවනට ඇති ඇල්ම- නිප්පපඤ්චාරාම. මූලාශ්‍ර: අංගු.නි: (4): 6 නිපාත: 6.2.3.4. සුඛසෝමනස්ස සූත්‍රය, පි. 253, EAN:6: 78.4 Happiness, p. 360.

▲ සුවදෙන ධර්ම හා දුකදෙන ධර්ම: පාලි: සුඛුද්‍රයා ධම්මා, දුකුද්‍රයා ධම්මා - the Dhamma with happiness as its outcome and the Dhamma with suffering as its outcome: සුවදෙන ධර්ම නම් යහපත්වූ ජීවිතයක් ගතකිරීමට සහායවන ධර්මයන්ය. දුකදෙන ධර්ම නිසා ජීවිතය අයහපත්වේ, දුගතියට හේතුවේ. කෙනෙකුට සුවය සැපය උදාකරණ ධර්ම ලෙසින් බුදුන් වහන්සේ පෙන්වා ඇත්තේ නිවැරදි මග ගැනීමය. විමුක්තිය ලබාදෙන ප්‍රතිපදාව නිසා සසර ගමන නැවතී සුවය ලැබේ. වැරදි මග ගැනීම, දුකදෙන ධර්මයවේ. එමගින් සසර ගමන දික්වී අප්‍රමාණ දුක් ඇති කරයි. මූලාශ්‍ර: අංගු.නි: (6):10 නිපාත: සාධු වග්ග, 10.3.4.10 දුක්ඛුද්‍රය සූත්‍රය, පි.472, EAN: 10: Good: p.548. සුවදෙන ධර්ම: 1) අත්‍රෝධය 2) එදිරි නැතිබව 3) අනුන්ට අවමන් නොකිරීම 4) අභංකාරනොවීම, 5) ඉරිසියා නොවීම 6) නොමසුරුකම 7) අමායාව 8) කපටිනැතිබව 9) හිරිය 10) ඔත්තප්පය. (non-anger, non-hostility, non-

denigration, non-insolence, non-envy, non-miserliness, non-deceitfulness, non-craftiness, moral shame, moral dread) දුක්ඛදෙන ධර්ම: 1) ක්‍රෝධය 2) ඵදිරිය 3) අනුන්ට අවමන් කිරීම 4) අභංකාරය, 5) ඉරිසියාව 6) මසුරුකම 7) මායාව 8) කපටිබව 9) හිරි නැතිබව 10) ඔත්තස්ස නැතිබව. මූලාශ්‍ර: අංගු.නි: (1): 2 නිපාත:17: 1 අකුසල පෙය්‍යාලය සූත්‍ර, පි.230, EAN:2: XVII, Unwholesome R. , p. 74.

▲ සුවිදුර විදුර-Suvidura vidura: සුවිදුර විදුර ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ යම් ස්ථාන දෙකක් අතර ඇති දුර ප්‍රමාණයයි. සුවිදුර විදුර ස්ථාන 4 කි: 1) අභස හා පොළොව 2) සාගරයේ එතෙර හා මෙතෙර 3) හිරු නගින ස්ථානය හා බසින (අස්තයට යන) ස්ථානය 4) සන්පුරුෂ හා අසන්පුරුෂ ධර්මය. මූලාශ්‍රය: අංගු.නි: (2): 4 නිපාත: 4.1.5.7 සුවිදුර විදුර සූත්‍රය, පි.120.

▲ සුවිමුක්ත චිත්ත: පාලි: සුවිමුක්තචිත්තො- well liberated in mind: සුවිමුක්ත චිත්තෝ යනු මනාව විමුක්තවූ සිතක් තිබීමයි. සියළු කෙලෙස් නැතිවී සිත පිරිසිදුබවට පත්වීමයි. චේතෝ විමුක්තිය ලැබීම. බුදුන් වහන්සේ හා රහතුන් ‘සුවිමුක්තචිත්තො’ ලෙසින් හඳුන්වති. බලන්න: බුද්ධ නාම.ආරිය වාසස්ථාන,

▼ ආරියෝ, සියලු කෙලෙස් හැර, පිරිසිදු සිතින් විමුක්තිය ලබා ඇත යි බුදුන් වහන්සේ පෙන්වා ඇත:

“කථංඤ්ච භික්ඛවෙ, භික්ඛු සුවිමුක්තචිත්තො භොති: ඉධ භික්ඛවෙ, භික්ඛුනො රගා චිත්තං... දෝසා චිත්තං...මොහා චිත්තං විමුක්තං භොති, එවං බො භික්ඛවෙ භික්ඛු සුවිමුක්තචිත්තො භොති”. (Here, a bhikkhu’s mind is liberated from lust, hatred, and delusion. It is in this way that a bhikkhu is well liberated in mind). මූලාශ්‍ර: අංගු.නි: (6):10 නිපාත: 10.1.2.9 පයමාරියවාස සූත්‍රය, 10.1.2.10 හා දෙවෙනි අරියවාස සූත්‍රය, පි.82-84, EAN:10:19.9 & 20.10 Abodes of the Noble Ones, p. 498-499.

▲ සුවිමුක්තප්‍රඥා:පාලි: සුවිමුක්තපඤ්ඤා- well liberated by wisdom ධර්මයේ සුවිමුක්තප්‍රඥා ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ, රාගය දෝසය හා මෝහය සහමුලින්ම සිද දැමීමයි. මේ පිළිබඳ උපමාව: තල් ගසක මූල නැවත ඇති නොවෙන ලෙසින් සිද්දමන ලෙසින් සියලු ප්‍රභේදය කර ගැනීමයි. අරහත්වයට පත්වීමයි. සටහන: සුවිමුක්තපඤ්ඤා යනු බුදුන් වහන්සේ හා රහතුන් හඳුන්වන පදයකි. ආරියෝ සුවිමුක්තප්‍රඥා ඇත්තෝය, ආරියවාසස්ථාන ලබා සිටි යයි බුදුන් වහන්සේ වදාළහ:

“කථංඤ්ච භික්ඛවෙ, භික්ඛු සුවිමුක්තපඤ්ඤා භොති: ඉධ භික්ඛවෙ භික්ඛු රාගො... දොසො... මොහො මෙ පභීනො උච්ඡින්නාමූලො තාලා වඤ්ඤකතො අනභාවකතො.ආයතිං අනුප්පාද ධමමොති පජානති. එවං බො භික්ඛවෙ, භික්ඛු සුවිමුක්තපඤ්ඤා භොති” (Here, a bhikkhu understands: ‘I have abandoned lust, cut it off at the root, made it like a palm stump, obliterated it so that it is no more subject to future arising; I have abandoned hatred ... abandoned delusion, cut it off at the root, made it like a palm stump, obliterated it so that it is no more subject to future arising.’ It is in this way that a bhikkhu

is well liberated by wisdom). මූලාශ්‍ර: අංගු.නි: (6):10 නිපාත: 10.1.2.9 පයමාරියවාස සූත්‍රය, 10.1.2.10 හා දෙවෙනි අරියවාස සූත්‍රය, පි.82-84, EAN:10:19.9 & 20.10 Abodes of the Noble Ones, p. 498-499.

▲ සුව නින්ද: පාලි: සුඛං සෙති - sleeps well: ධර්මයට අනුව සුව නින්ද යනු, සියලු කෙළෙස් හැර දැමූ ආරිය උතුමන් සැතපෙන අන්දමය. ලෝභ, දෝස හා මෝහ අකුසල සහමුලින්ම පහකර ඇතිනිසා තථාගතයන්, ලෝකයේ සුවනින්ද ලබන අය අතුරින් එක් උතුමෙකි. කිසියම් ගිහියෙකුට නිදාගැනීම පිණිස සියලු සැපතැනක් තිබුනත්, ලෝභ, දෝස හෝ මෝහය නිසා යම් කායික, මානසික වේදනා ඇතිවුවහොත් ඔහු සුවසේ නිදා නොගනී. එහෙත්, සියලු කෙළෙස් පහකළ ආරිය උතුමෝ සුවසේ නිදාගනී යයි බුදුන් වහන්සේ වදාළහ:

“සබ්බදා වෙ සුඛං සෙති බ්‍රාහ්මණො පරිනිබ්බුතො, යො න ලීපති කාමෙසු සීතිභූතො නිරූපධි. සබ්බා ආසත්තියො ඡේදා විනයො හදයෙ දරං, උපසන්නො සුඛං සෙති සන්තිං පඤ්ඤා වෙතසො’ති” ‘කෙළෙස් නිවා, පිරිනිවන්ලැබූ (නිවන ලැබූ) රහතුන්, සියලු උපධි හැර දමා නිව්ඤාන, කාමඅසාවලින් ඔවුන් කිලිටිටි නොමැත. සියලු බැඳීම් (සසරට ඇති) කඩාදමා, හදවත පෙළෙන සන්තාප දුරුකර, සිත ශාන්තියට පත් කරගත් ඒ උතුමෝ, සුවසේ සතැපේ’. (the brahmin who has attained nibbāna, cooled off, without acquisitions, not tainted by sensual pleasures. Having cut off all attachments, having removed anguish in the heart, the peaceful one sleeps well, having attained peace of mind) සටහන්: * බ්‍රාහ්මණො: ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ රහතුන්ය. ** මේ සූත්‍රය දේශනා කර ඇත්තේ භත්තක ආලවක කුමාරාටය. බලන්න: උපග්‍රන්ථය:3. මූලාශ්‍ර: අංගු.නි: (1): 3 නිපාත: දේවදුත්තවග්ග: 3.1.4.5 සූත්‍රය, පි. 290, EAN:3: Divine Messengers: 35.5 Hatthaka, p.91.

▲ සිවලී තෙර- Sivali Thera: බලන්න: උපග්‍රන්ථය:1

▲ සිව් උපකාර : පාලි: චතුරාපය්‍යොනො- four supports: ධර්මයේ සිව් උපකාර ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ ආධ්‍යාත්මික ජීවිතය මැනවින් පවත්වාගෙන යෑම පිණිස භික්ෂුවකට උපකාරීවන කරුණු 4 ක්ය: 1) එක් දෙයක් නුවණින් සලකා සේවනය කරයි- සිව්පසය. 2) එක් දෙයක් නුවණින් සලකා ඉවසා සිටී- කායික හා මානසික වේදනා 3) එක් දෙයක් නුවණින් සලකා මගහරි- නුසුදුසු ස්ථාන- වන්ඩ සතුන් සර්පයන්, පාප මිත්‍රයන් ආදී 4) එක් දෙයක් නුවණින් සලකා අත හරි- සිතට එන ලාමක අකුසල් ආදිය. (having reflected, a bhikkhu uses some things, patiently endures other things, avoids still other things, and dispels still other things. It is in this way that a bhikkhu has four supports). විස්තර පිණිස බලන්න: ආසුව හා ආසුව ක්‍ෂය කිරීම.

▼ ආරිය වාසස්ථාන ලබාගැනීමට සුදුසු ආරියෝ, සිව් උපකාර ඇතිව සිටින බව බුදුන් වහන්සේ පෙන්ව ඇත. ඔවුන් එක් දෙයක් සේවනය කරයි, එක් දෙයක් ඉවසයි, එක් දෙයක් මගහරි, එක් දෙයක් දුරලයි.

“කථඤ්ච භික්ඛවෙ, භික්ඛු චතුරාපය්‍යොනො හොති: ඉධ භික්ඛවෙ, භික්ඛු සබ්බායෙකං පටිපෙවති ... අධිවාසෙති... පරිවජෙති...විනොදෙති. එවං

බො භික්ඛවෙ, භික්ඛු චතුරාපසොනො හොති”: සටහන: දී.ස.නි: 34. සංගීති සූත්‍රයේ සිව් උපකාර ගැන සඳහන් කර ඇත. මූලාශ්‍ර: අංගු.නි: (6):10 නිපාත: 10.1.2.9 පයමාරියවාස සූත්‍රය, 10.1.2.10 හා දෙවෙනි අරියවාස සූත්‍රය, පි.82-84, EAN:10:19.9 & 20.10 Abodes of the Noble Ones, p. 498-499.

▲ සිව් ඉරියව්ව-Four ways: සිව් ඉරියව් -ඉරියාපථ ලෙසින් මෙහි පෙන්වා ඇත්තේ ඇවිදීම (සක්මන), සිටගෙන සිටීම, වාඩිවී සිටීම, ඇලවීමය. මේ ඉරියව් සතර භාවනා පුහුණුවට යොදාගත හැකිය. සිව් ආකාරයෙන් භාවනා කරනවිට කෙනෙකුට කාම, ව්‍යාපාද හා විහිංසා විතක්ක ඇතිවේ නම් ඒවා පහ කිරීමට විරිය කළයුතු වේ. එසේ කිරීමට විරිය නැති පිරිස ‘හීන විරිය’ ඇති අයය. එහෙත්, ඒවා පහකර ගැනීමට විරිය කරණ අය ‘සමථ හා විදර්ශනා’ ලබාගැනීමට සිත මෙහෙයවූ අයවේ. ඔවුන් අරහත්වය ලැබීමට හැකියාව ඇති උතුමන්ය. සටහන: මෙය සතර සති පටිඨානයේ කායානුපස්සනාවට අයත්වේ. මූලාශ්‍රය: අංගු.නි: (2) 4 නිපාත: චරවග්ග: 4.1.2.1 චරන්ත සූත්‍රය.

▲ සිව් ඕස: පාලි: චක්කාරො ඕසා- four floods: සිව් ඕස -සතර ඕස: කාමඕසය, භවඕසය, දිට්ඨිඕසය හා අවිජ්ජාඕසය. මේවා සසර පවත්වන කරුණුය. ආධ්‍යාත්මික චර්ධනය පිණිස ප්‍රභාණය කළයුතු ධර්මතාය. බලන්න: ඕස, පහාතබ්බ ධර්ම. මූලාශ්‍ර: දී.ස.නි : (3): 11 දසුත්තර සූත්‍රය, පි. 483, EDN: 34: Dasuttara Sutta: Expanding Decades, p. 384.

▲ සිව් ජාන: පාලි: චතු ඤානං-four jhānas-4 absorptions: ජාන, ධ්‍යාන ලෙසින්ද දක්වා ඇත. සිව් ජාන ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ, සිත එක් අරමුණකට පත්කරගෙන ක්‍රම ක්‍රමයෙන්, පළමු ජානයේ සිට සතරවෙනි ජාන අවස්ථාව දක්වා සිත සමථයට (සමථ භාවනාව මගින්) පත්කර ගැනීමය. සම්මා සමාධිය යනු සතර ජාන සමාපත්ති ඇතිකර ගැනීමය. බලන්න: ජාන. බෝධිසත්වයන් ලෙසින් තමන් වහන්සේ අනුක්‍රමයෙන් සිව් ජාන සමාපත්ති ලබාගැනීම පිළිබඳව, බුදුන් වහන්සේ වදාළ විස්තරය මෙහි දක්වා ඇත. බලන්න: අංගු.නි: (5) 9 නිපාත: 9.1.4.10 තපුස්ස ගහපති සූත්‍රය, පි.534. ශබ්දකෝෂ: පා.සිං.ශ: පි.299: “ඤාන: ධ්‍යානය, වින්තාව, ධ්‍යානවැඩීම... ඤා: ධ්‍යානකරයි... ඤාතික: ධ්‍යානවඩන්නා...” B.D: p. 137: “jhāna: absorption (meditation)...” P.T.S: p. 660: ‘...It is the technical term for a special religious experience, reached in a certain order of mental state... (from jhāyati)...from meditation on objects & from burning up anything adverse”

▼ සම්මා සමාධිය, සිව්ජාන ජාන සමාපත්ති ලැබීමය. ප්‍රථම ජානය: මේ සසුනේ මහණ කාමයන්ගෙන් වෙන්ව, අකුසල ධර්මයන්ගෙන් වෙන්ව, විතර්ක සහිත, විචාර සහිත, විවේකය නිසා උපන් ප්‍රීතිය හා සෑප ඇති පළමු ජාන සමාපත්තිය ලබාගනී.

“ඉධ භික්ඛවෙ, භික්ඛු විච්චෙව කාමෙහි විච්ච අකුසලෙහි ධමමෙහි සවිතකං සච්චාරං විවෙකජං පිතිසුඛං පයමංඤානං උපසම්පජ්ඣ විහරති” (Here, bhikkhus, secluded from sensual pleasures, secluded from unwholesome states, a bhikkhu enters and dwells in the first jhāna,

which is accompanied by thought and examination, with rapture and happiness born of seclusion.)

දෙවන ජානය: විතර්ක හා විචාර සංසිද්ධිමෙන් අභ්‍යන්තරයේ ඇතිවූ විශ්වාසය ඇතිව, සිතේ එකඟතාව ඇතිව, විතර්ක හා විචාර රහිතවූ සමාධිය නිසා ඇතිවූ ප්‍රීතිය හා සැපය ඇති දෙවෙනි ජාන සමාපත්තිය ලබාගනී. “... විතකකවිචාරනං වූපසමා අජ්ඣාතං සමපසාදනං වෙනසො එකොදිභාවං අවිතකකං අවිචාරං සමාධිජං පිතිසුඛං දුතියංඝානං උපසම්පජ්ජ විහරති” (With the subsiding of thought and examination, he enters and dwells in the second jhāna, which has internal confidence and unification of mind, is without thought and examination, and has rapture and happiness born of concentration)

තෙවන ජානය: ප්‍රීතිය පහවීමෙන් ඔහු උපේක්ෂාව සහිතව, සතිය හා සම්ප්‍රජන්‍යය ඇතිව, කායික සුවය විඳී. ‘උපේක්ෂාව ඇති, සිතිය හා සම්ප්‍රජන්‍යය ඇති, සුව විහරණය ඇත්තේ ය යි’ ආරියෝ පවසන තෙවෙනි ජානය ඔහු ලබාගනී. “...පීතියා ව විරාගා උපෙබ්බකො ව විහරති, සතොව සමපජානො සුඛඤ්ච කායෙනපටිසංවෙදෙති. යත්තං අරියා ආචිකඤ්ඤි උපෙබ්බකො සතිමා සුඛවිහාරිති තං තතියංඝානං උපසම්පජ්ජ විහරති” (With the fading away as well of rapture, he dwells equanimous and, mindful and clearly comprehending, he experiences happiness with the body; he enters and dwells in the third jhāna of which the noble ones declare: ‘He is equanimous, mindful, one who dwells happily.’)

සතරවන ජානය: සුවය හා දුක පහකර, පෙරදී සොම්නස හා දොම්නස පහව යාමෙන් ඇතිවූ දුකත්නැති, සැපත් නැති උපේක්ෂාවෙන් හටගත් පිරිසිදු සති සම්ප්‍රජන්‍යයෙන් යුත් සතරවෙනි ජානය ඔහු ලබාගනී. “...සුඛස්ස ව පහානා දුකඛස්ස ව පහානා පුබ්බෙව සොමනස්ස දොමනස්සානං අක්ඛමා අදුක්ඛං අසුඛං උපෙබ්බසතිපාරිසුද්ධිං චතුසං දඤ්ඤානං උපසම්පජ්ජ විහරති” (With the abandoning of pleasure and pain, and with the previous passing away of joy and displeasure, he enters and dwells in the fourth jhāna, which is neither painful nor pleasant and includes the purification of mindfulness by equanimity) සටහන: සිව් ජාන සමාපත්ති පිළිබඳ විස්තර පිණිස බලන්න: සංයු.නි: (2): නිදානවග්ග: කස්සපසංයුත්ත: 4.1.9 ජාන අභිඤ්ඤා සූත්‍රය, පි. 342, ESN: Nidanavagga: Kassapasamyutta: 9 Jhānas and Direct Knowledges, p. 817. මූලාශ්‍ර: සංයු.නි: (5-1):මහාවග්ග: මග්ගසංයුත්ත: 1.1.8 විහංග සූත්‍රය, පි 42, ESN: Maggasamyutta: 8.8 Analysis, p 1611.

▼ සිව් ජාන, රූප ජාන සමාපත්තීන්ය. මේවා සාක්ෂාත් කරගැනීමෙන් අරහත්මග ඵල සාක්ෂාත්වේ. මූලාශ්‍ර:ම.නි: (2) අට්ඨකතාගර සූත්‍රය හා අංගු.නි: (6): 11 නිපාත: අට්ඨකතාගර සූත්‍රය.

▼ ප්‍රථම ජාන සම්පත්තිය ලබාගැනීම පිණිස ක්‍රමවේදය: 1) පංච නිවරණ ප්‍රභීණය කර, සම්මාප්‍රඤාවෙන් කාමයන්ගේ ආදීනව පිළිබඳ යථාභූත දැකීම 2) කාම, ව්‍යාපාද, විභිංසා විතක්ක, කාම, ව්‍යාපාද, විභිංසා සංඤා

ප්‍රභීණය කිරීම. මූලාශ්‍ර: අංගු.නි: (4): 6 නිපාත: 6.2.2.9 ප්‍රථමජාන හා දුතියජාන සූත්‍ර, පි.248, EAN:6: Anagami: 73.9 & 74.10 First jhāna, p.359.

▼ සතරවෙනි ජානය සාක්ෂාත් කරගැනීම, අරිය වාසස්ථානයක් ඇතිව සිටීම බව බුදුන් වහන්සේ පෙන්වා ඇත. ඒ ආරිය පුද්ගලයා කාය ක්‍රියා සංසුන් කරගෙන සිටී.(පසසදධකායසංඛාර) එනම්,සුඛ දුඛ වේදනා පහකර, පෙරදී අත්හළ සොම්නස හා දොම්නස ඇතිව, සැප හෝ දුක නැති උපෙක්කාවෙන් පිරිසුදුවූ සිත ඇති සිව්වෙනි ජානයට සමවැදී සිටිනි. බලන්න: අරියවාස. මූලාශ්‍ර:අංගු.නි:(6):10 නිපාත: නාථ වග්ග, 10.1.2.9 පඨමාරියවාස සූත්‍රය, 10.1.2.10 දෙවෙනි අරියවාස සූත්‍රය පි.82-84, EAN:10: II Protector, 19.9 & 20.10 Abodes of the Noble Ones 1 & 2 , p. 498-499.

▼ පලමු, දෙවෙනි හා තෙවෙනි ජාන ආධ්‍යාත්මික දියුණුව පිණිස වර්ධනය කරගතයුතු ධර්මතාය. මේවා තුන්සමාධි ලෙසින්ද පෙන්වා ඇත. බලන්න: භාවේතබ්බ ධර්ම. මූලාශ්‍ර:දීඝ.නි: (3):11 දසුත්තර සූත්‍රය, පි. 483, EDN: 34: Dasuttara Sutta: Expanding Decades, p. 384.

▼ තමන් කැමති පරිදි සිව්ජාන ලබාගැනීමේ හැකියාව, සේබ ප්‍රතිපදාව අනුගමනය කරණ අරිය ශ්‍රාවක සතු ගුණයකි.බලන්න: සේබ හා අසේබ. සටහන: මේ සූත්‍රයේදී ද සිව්ජාන ලබාගැනීම පිළිබඳ විස්තරාත්මකව දක්වා ඇත. මූලාශ්‍ර:ම.නි: (2): 2.1.3 :සෙබ සූත්‍රය, පි. 44, MN 53: Sekha Sutta, p. 436.

▼ සිව්ජාන නිවන් මගය- අසංඛත මගය. මූලාශ්‍ර: සංයු.නි: (4): සළායතනවග්ග: අසංඛත සංයුත්ත: 9.1.3 සචිතක්කසච්චාර සූත්‍රය, පි. 659, ESN: 43: Asankatasamyutta: p. 1493.

▲ සිව්දහම: පාලි: චතු ධම්මො-four Dhammas: සූත්‍රදේශනාවල සිව්දහම -සතර ධර්ම ආකර 2 කින් පෙන්වා ඇත: 1) සෝතාපන්න බව ලැබීම පිණිස වැඩිය යුතු ධර්මතා 4: සත්පුරුෂ සේවනය, සද්ධර්ම ශ්‍රවනය, යෝනිසෝමනසිකාරය, ධර්මානුධර්ම ප්‍රතිපත්තියය. 2) සෝතාපන්න ආරිය ශ්‍රාවකයා සතු ධර්මතා 4 : 1-3 ත්‍රිවිධ රත්නය කෙරහි අවල විශ්වාසය තිබීම. 4 පරිපුර්ණ ආරිය කාන්ත ශිලය තිබීම. බලන්න: සෝතාපන්න අංග. සටහන: සංයු.නි: (5-2): මහාවග්ග: සෝතාපන්නිසංයුත්තයේ සූත්‍ර යන්හි මේ කරුණු විස්තර කර ඇත.

▲ සිව් පූජනීය ස්ථාන- Four holy places: සිව් පූජනීය ස්ථාන ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ බොදුසැදැනියන් වැද පුදා ගතයුතු ස්ථානයන්ය. බලන්න: ශ්‍රද්ධාවෙන් දැකිය යුතු සිව් ස්ථාන.

▲ සිව්පිළිසිඹියා- Four analytical knowledge: සිව්පිළිසිඹියා ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ අරහත් මහඵල සාක්ෂාත් වීමේදී ඇතිවෙන සිව් නුවණය. පටිසම්භිදා ඥාන-ප්‍රතිසංවිද්ධඥාන- චතුපටිසම්භිදා ලෙසින්ද දක්වයි: අර්ථ, ධම්ම, නිරුත්ති, ප්‍රතිභාන සිව්පිළිසිඹියා වේ. (analytical knowledge of meaning, analytical knowledge of Dhamma, analytical knowledge of language, analytical knowledge of discernment).බලන්න: පටිසම්භිදා.

▼ පටිසම්භිදා ඥානප්‍රභේදයය: 1) අනේඤාණං- අක්ඛ පටිසම්භිදා - අර්ථය ප්‍රකට කිරීම, නිශ්චය කිරීමේ නුවණ 2) ධම්ම ඤාණං-ධම්ම පටිසම්භිදා- ධර්මය ප්‍රකට කිරීම, නිශ්චය කිරීමේ නුවණ 3) තත්ත්වමනිරුක්ඛා භිලාපෙ ඤාණං- නිරුක්ති පටිසම්භිදා - නිරුක්ති ප්‍රකට කිරීම, නිශ්චය කිරීමේ නුවණ 4) ඤාණෙසු ඤාණං පටිභාන පටිසම්භිදා- ප්‍රතිභානය ප්‍රකට කිරීම, නිශ්චය කිරීමේ නුවණ. මූලාශ්‍රය: බු.නි:පටිසම්භිදා 1: සංඥාපනය: පි.50, ඤාණකථා: 25-28 ප්‍රතිසංවිද්ධඥාන, පි.190.

▼ සැරියුත් තෙරුන් මෙසේ වදාළහ: “...සිව් පිළිසිඹියා පිළිබඳ කරුණු ගැන ප්‍රශ්න ඇත්නම් මා විමසන්න...යම් ශාස්තෘවරක් අපගේ දහම් පිළිබඳ අතිශය සමර්ථ වී ද, ඒ ශාස්තෘවරයා (බුදුන් වහන්සේ) අප හමුවේ වැඩසිටී. (anyone who is perplexed or uncertain [approach] me with a question; I [will satisfy him] with my answer. Our teacher, who is highly skilled in our teachings, is present). මූලාශ්‍ර: අංගු:නි: (2): 4 නිපාත: 4.4.3.2 සාරිපුත්‍ර-පටිසම්භිදා සූත්‍රය, පි.332, EAN:4: 172.2 Analysis, p. 204.

▼ තථාගතයන් ගේ පහළවීම නිසා සිව් පිළිසිඹියාවන්ගේ සාක්ෂාත් වීම සිදුවේ.(realization of the four analytical knowledges). බලන්න: තථාගතයන් වහන්සේ.

▼ මහා කොට්ඨික තෙරුන් සිව් පිළිසිඹියා ලද භික්ෂූන් අතරින් අග්‍රය. බලන්න: අග්‍රතම ශ්‍රාවකයන්.

▼ සිව් පිළිසිඹියා යහපත් ලෙසින් වර්ධනය කරගැනීමෙන් අකුප්පබව (නොකිපෙන)- අරහත්වය ලැබේ. බලන්න: අක්කුප්ප.

▲ සිව්පසය -The four requisites: සිව්පසය යනු සංඝයාට කැප මූලික දේ, එනම්: චීවර, පිණ්ඩපාත, සේනාසනය, ගිලන්පසය.

▼ බුදුන් වහන්සේ මෙසේ වදාළහ:

“...පැවිද්ද සිභාලත් බත්පිඩු නිසාය, ඔබ විසින් දිවිතෙක් ඒ පිණ්ඩපාත භෝජනයෙහි උත්සාහ කට යුතුය... සංඝයා පිණිස දෙන බත, ආරාධනා කොට දෙන බත... මෙය අතිරේක ලාභයය. පැවිද්ද පංසුකුල සිවුරනිසාය, ඔබ විසින් දිවිතෙක් ඒ පංසුකුල චීවරයෙහි උත්සාහ කට යුතුය... කොමු, කපු, කම්බිලි... ආදිය මෙය අතිරේක ලාභයය . පැවිද්ද රුක්මුල් සෙනසුන නිසාය, ඔබ විසින් දිවිතෙක් ඒ රුක්මුල් සෙනසුනයෙහි උත්සාහ කට යුතුය...වෙහෙර, වහල ඇති ගෙය...ගුහා මෙය අතිරේක ලාභයය. පැවිද්ද ගොමමුත්‍ර බෙහෙත් නිසාය. ඔබ විසින් දිවිතෙක් ඒ බෙහෙත්හි උත්සාහ කට යුතුය, ගිතෙල්, වෙඩරු, තෙල්, මී, උක්සකුරු... අතිරේක ලාභයය”. මූලාශ්‍රය: වි.පි: මහාවග්ග පාලි 1: සතරනිස: පි. 316.

▼ ස්වල්පවූද සුලභවූද, නිදොස්වූද සිව් ප්‍රත්‍යයෙන් (වතුරනවජ්ජ) සතුවුවීම, මහණකම පිළිබඳ එක් යහපත් අංගයක් ය: 1) පංසුකුලචීවරය 2) පිඩු සිභා ලබන භෝජනය 3) රුක්මුල් සේනාසනය 4) පුනිමුත්‍ර නම් බෙහෙත (ගොමමුත්‍ර බෙහෙත). මූලාශ්‍ර: බු.නි: ඉතිවුත්තක: 4.1.2 වතුරනවද්‍ය සූත්‍රය, පි. 488.

▲ සිව්පිරිස: පාලි: චතුර්ත්තකඤ්ච පරිසා-four assemblies: ධර්මයට අනුව සිව් පිරිස යනු බුදුන් වහන්සේ අනුගමනය කරන පිරිසය. එනම්, භික්ෂු භික්ෂුණි සංඝ හා ගිහි උපාසක හා උපසිකවන්ය. බලන්න: අග්‍රතම සිව් පිරිස. සටහන්: * four assemblies are bhikkhus, bhikkhunis, male lay followers, and female lay followers බලන්න: ESN: Note: 1654, p. 2408 ** අගසව් දෙනමගේ ගුණ වැනු බුදුන් වහන්සේ වදාළේ:

“...සිව් පිරිසටම ඔවුන් ප්‍රියවූවෝය, සිව් පිරිසම ඔවුන්ට ගරුබුහුමන් දැක්වුහ...” මූලාශ්‍ර: සංයු.නි: (5-1): සතිපට්ඨානසංයුත්ත:2.4. උක්කවේල සූත්‍රය,පි. 322, ESN:47: Satipattāna samyutta: 14.4 Ukacelāsutta, p. 1873.

▲ සිව්මග සිව්ඵල: පාලි: චතුමග්ගං, චතුඵලං- Four paths & four fruits සිව්මග හා සිව්ඵල (සතර මග හා සතර ඵල) බුදුදහමට පමණක් විශේෂවූ ධර්මතාවයකි. බුදුන් වහන්සේ පෙන්වා දුන් ආර්ය අෂ්ටාංගික මාර්ගයේ ගමන් කරන ශ්‍රාවකයා හට ධර්ම අවබෝධය මගින් ඇති වන නුවණින් හා බලය නිසා, සසරට බැඳී තබන කෙළෙස් ක්‍රමයෙන් තුනීකර ගත හැකි බවය. එසේ අනුක්‍රමයෙන් මාර්ගය වැඩියාම නිසා: ශීලය සමාධිය හා ප්‍රඥාව දියුණුවීම මගින් සතර මග හා සතර ඵල ලබාගැනීමට ඔහු සමත්වේ. සතර මග හා ඵල: සෝතාපත්ත, සකදාගාමී, අනාගාමී, අරහත්. මාර්ගයේ ඒ ඒ කොටස සම්පූර්ණ කරගැනීම ඵලය වේ. සෝතාපත්ත මග ගමන් කරන ශ්‍රාවකයා, සෝතාපත්ති අංග සම්පූර්ණ කර සෝතාපත්ත ඵලය ලබා ගනී....එලෙස ක්‍රමයෙන් අරහත්වය ලබා උතුම් නිවන සාක්ෂාත් කර සසර දුකින් මිදේ.

සටහන: දීඝ.නි: (1): ශ්‍රමණඵල සූත්‍රයේ, ක්‍රමානුකූල පුහුණුවේ යෙදන භික්ෂුව ක්‍රමයෙන් සිව්මග ඵල ලබාගන්නා අන්දම විස්තරාත්මකව පෙන්වා ඇත.

▼ වෙනත් මූලාශ්‍ර:1.“The breakthrough to the transcendental is achieved in four stages, each of which is subdivided into two: path (*magga*) and fruition (*phala*). By attaining the first of these stages one ceases to be a mere ‘worldling’ (*puthujjana*) and becomes a noble person (*ariya-puggala*). The stages or ‘path-moments’ are designated in terms of the successive breaking of ten fetters. Standard descriptions of these stages are given at many places...” EDN: Introduction: Stages on the Path: p. 21.

▲ සිව් ශ්‍රමණ- The four ascetics: එක් සමයක, චුන්ද කර්මකාර පුත්‍ර විසින් විමසනු ලැබූ, බුදුන් වහන්සේ ඔහුට සිව් ශ්‍රමණයන් ගැන මෙහිදී විස්තර වදාළහ: 1) මාර්ගචීන: සියලු කෙළෙස්වලින් මිදුන, සදෙව්ලොවට නායක, බුදුවරු. 2) මාර්ගදේශී: ප්‍රඥාවෙන් නිවනේ උතුම්බව දන්නා, මාර්ග ධර්මය දේශනා කරන මුණිවරු. 3) මාර්ගචීවී: නිවන් මග භික්ෂුන්, සිහිනුවණ ඇතිව වාසය කරන, සත්‍ය සොයන උතුමෝ. 4) මාර්ග දුෂක: බුදු පසේ බුදුවරුන්ගේ වෙස් ගෙන, මායාකර්ම, ශීල සංයමය නැති හිස් වදන් ඇති, අසත්පුරුෂයෝ. මූලාශ්‍රය: බු.නි:සුත්තනිපාත:උරගවග්ග:1-5 චුන්ද සූත්‍රය, පි.48.

▲ සිවුරු- Robes: සිවිරු, සංඝයාට කැප සිව්පසයෙන් එක් අංගයකි. බලන්න:විවර.

▲ සිවුරු හැරීම- Disrobe: පැවිද්ද හැර නැවත ගිහිබවට පත්වීම සිවිරු හැරීමය. මෙය ජීවිතයේ පහතට වැටීමකි. බලන්න: උපපැවිදිවීම.

▲ සොවචස්සතාවය: පාලි: සොවචස්සතා - Gentleness:

සොවචස්සතාවය යනු සුවච්ඡාය, මුදුබවය, කීකරුබවය. දහම් අවවාද පිළිගැනීමට කීකරුවීම ආධ්‍යාත්මික මග වඩා ගැනීමට උපකාරීවන කරුණකි. සටහන: කරුණියමෙන් සූත්‍රයේ, සුවච්ඡා, නිවන පිණිස ඇති අංගයක් බව පෙන්වා ඇත.

▼ සුවච්ඡාය ඇතිවිට දුර්වච්ඡාය (අකීකරුබව) නැතිවේ.බලන්න:

දෝවචස්සතාවය. මූලාශ්‍ර: අංගු.නි: (4):6 නිපාත: තික වග්ග: 6.1.9 දෝවචස්සතා සූත්‍රය, පි. 285, EAN: 6: 115.9. Difficult to correct, p. 365.

▼ සුවච්ඡාය, ආධ්‍යාත්මික වර්ධනයට විශේෂ බවක් ගෙනදේ. බලන්න:

විශේෂභාගිය ධර්ම. මූලාශ්‍ර: දීඝ.නි : (3): 11 දසුත්තර සූත්‍රය, පි. 483, EDN: 34: Dasuttara Sutta: Expanding Decades, p. 384.

▼ බුදුන් වහන්සේ සුවච්ඡාය පිළිබඳව යහපත් ලෙසින් වදාරා ඇත. ඒ ධර්මය සංඝයා එක්ව, ධර්මයේ විරස්ථිතිය පිණිස සජ්ජායනා කිරීම සුදුසු ය යි සැරියුත් මහා තෙරුන් සංඝයාට උපදෙස් දී ඇත. මූලාශ්‍ර: දීඝ.නි: (3):10 සංගිති සූත්‍රය, පි. 372 , EDN: 33 Sangīti Sutta: The Chanting Together, p. 362.

▼ සොවචස්සතාවය, ධර්ම මාර්ගයේ ගමන් කරන පුද්ගලයෙක් හට ආරක්ෂාව ලබාදේ, උපකාරීවේ. බුදුන් වහන්සේ මෙසේ වදාළහ:

“...හිතවූ සුවච්ඡා හොඳි සොවචස්සකරණෙ ධම්මෙහි සමනතාගතො බමො පදකම්ණග්ගාහි අනුසාසනි...”’. ‘...මහණ කීකරුය, අවවාද කිරීමට පහසුය. ඉවසීම ඇතිව, ගෞරවය සහිතව අවවාද අනුශාසනා පිළිගනී’. (a bhikkhu is easy to correct and possesses qualities that make him easy to correct; he is patient and receives instruction respectfully). මූලාශ්‍ර: අංගු.නි: (6): 10 නිපාත: 2 නාථ වග්ග, 10.1.2.7 ප්‍රථම නාථකරණ සූත්‍රය පි.72, EAN:10:Tens: Protector, 17.7 Protector I, p.497.

▲ සෝවාන්-Sovan: සෝවාන් යනු සෝතාපත්තවීමය.

සෝවාන්පුද්ගලයා, දුග්ගතියට නොවැටේ, නියතවූ සම්බෝධිය පිහිට කොටඇත. ඔහු සෝවාන් යයි බුදුන් වහන්සේ වදාළහ. බලන්න: සෝතාපත්ත. මූලාශ්‍රය:සංයු.නි: (5-2):මහාවග්ග: සෝතාපත්ති සංයුත්තය: වේළුච්ඡායවග්ග:11.1.4 සාරිපුත්ත සූත්‍රය, පි.168.

▲ සෞචේය-(පාලි) සුචි- Pure: සෞචේය- සෝචචේයිය: සුචි-

පිරිසිදුබවය. සුචි යනු ආසව රහිතව කාය, වචි හා මනෝ ද්වාරයන් ගේ පිරිසිදුබවය. තුන්දොරින් යහපත් ක්‍රියා පමනක් සිදුවන බවය. පවි හැර, එබඳු පිරිසිදු බව ලැබූ අය “ආර්යයෝ” යයි බුදුන් වහන්සේ වදාළහ. මූලාශ්‍ර: චූ.නි : ඉතිවුත්තක: 3.2.7 සෞචේය සූත්‍රය, පි. 422.

සස

▲ සංසප්පනිය ධර්ම පරියාය:පාලි: සංසප්පනිය ධර්ම පරියාය-
exposition of the Dhamma on creeping: සංසප්පනිය ධර්ම පරියාය
යනු දස අකුසල් කර මියගිය කෙනෙක්, තිරිසන් ලෝකයේ යළි උපතට
පැමිණිවිට, බඩගාගෙන යන සත්ත්ව කොට්ඨාශයට වැටෙන අන්දමය.
බලන්න: තිරිසන් ලෝකය. මූලාශ්‍ර: අංගු.නි: (6):10 නිපාත: කර්මකාය
වගග:10.5.1.6. සංසප්පනිය පරියාය සූත්‍රය, පි.560, EAN:10: The Deed
Born Body, 216.6, Creeping , p.558.

▲ සංසේදිත උත්පත්ති - Sanseditha: සංසේදිත යනු තෙතමනය ඇසුරු
කොට ලබන උපත, එනම්, පණුවන් වැනි සතුන් උපත ලබන ආකාරය
ය.බලන්න: උත්පත්ති විධි.

▲ සසර-Sasara: සසර-සංසාරය යනු, කෙළෙස් අභවර නොකරගැනීම
නිසා සත්ත්වයෝ නැවත නැවත උපත් ලබමින් දුක්විඳීමය.

▼ සසර මූල (ආරම්භය) දැකිය නොහැකිය: බුදුන් වහන්සේ මෙසේ
වදාළහ: “මහණෙනි, මේ සසරේ පටන්ගත් තැනක් දැකිය නොහැකිය.
අවිද්‍යාව නිසා ආවරනයවී, තණ්හාව සංයෝජන කර ගෙන බැඳී ඇති,
භවයෙන් භවයට හැසිරෙන සත්ත්වයන් ගේ මුල් කෙලවර නො පෙනේ...
යම් කලක මහා සාගරය වියළී යනු ඇත...සිනෙරු පව්ව වැනසී යනු
ඇත... මහා පොළව දැවී වැනසෙනු ඇත...එහෙත් කෙළෙස් වලින් බැඳුන
සත්ත්වයන් ගේ දුක කෙළෙවර කිරීමක් කිව නොහැකිය...”

“අනාමකග්‍යොයං භික්ඛවෙ, සංසාරො. පුබ්බාකොටි න පඤ්ඤායති

අවිජ්ජානීවරණානං සත්තානං තණ්හාසංයෝජනානං සක්ඛාවතං සංසරතං”
(Bhikkhus, this saṃsāra is without discoverable beginning. A first
point is not discerned of beings roaming and wandering on
hindered by ignorance and fettered by craving...). සටහන: සසර
ගමනේ දිග පෙන්වීම සඳහා බුදුන් වහන්සේ දක්වා ඇති උපමා: 1)
වේපුල්ල පව්ව උපමාව: එක් කපයක තුල එසේ සැරිසරන කෙනෙක්,
ඉපදී මැරී නැවත ඉපදී... තබායන ඇටගොඩ, මගධයේ වේපුල්ල කන්දට
වඩා උසය. 2) බල්ලා උපමාව: කෙළෙස් වලින් බැඳුන මිනිසුන් සසර
වටේ දිවයාම පිණිස යොදාගත් උපමාව: කණුවක ගැට ගසා ඇති
බල්ලෙක් කණුව වටේ දුවන ආකාරයට කෙළෙස් වලින් බැඳුන මිනිසුන්
සසර වටේ දුවයයි. බලන්න:උපග්‍රන්ථය:5 මූලාශ්‍ර: සංයු.නි: (2):
අනාමකග්ගසංයුත්ත: 3.1.10 : ඒකපුග්ගල සූත්‍රය, පි. 308, ESN: 15:
Anamataggaa samyutta: 10.10 Person, p. 796, සංයු.නි: (3):
බන්ධසංයුත්ත: 1.2.5.7 ගද්දුලබ්ද්ධ සූත්‍රය, පි. 284, ESN: 22:
Khandasamyutta: 99.7 The leash, p. 1090.

▼ සසරේ ස්වභාවය: 1) සසර මහා ප්‍රවාහයකි (ඔසය-great flood)
එනම්: කාමඔසය, භවඔසය, දිට්ඨිඔසය හා අවිජ්ජාඔසය, සත්ත්වයෝ සසර
ජලකඳේ ඇඳී යති (flood of sensuality, the flood of existence, the
flood of views, the flood of ignorance). බලන්න: ඔසය. 2) සසර මහා
බන්ධනයකි (යොග-bonds). බන්ධන 4 කින් සත්ත්වයෝ සසරට බැඳී ඇත:
කාම යෝගය (පංච කාමයට ඇති ආශාව), භව යෝගය (රූප අරූප

ලෝක පිළිබඳ ආශාව), දිට්ඨි යෝගය (62 ක්වූ දිට්ඨි, මත වලින් බැඳීසිටීම), අවිජ්ජා යෝගය (මෝහය). 3) සසර ගැට ගොඩකි (ගන්ථ-ගැටගැසීම-ගෙතීම -knots) ගැට 4ක් මගින් සකයෝ සසරට ගැටගසා ඇත: අබිජ්ජාව covetousness (යළි උපත ඇතිකරණ තණ්හාව), ව්‍යාපාදය (ද්වේෂය- ill will), සිලබ්බතපරාමාස (distorted grasp of rules and vows), වැරදි දිට්ඨිය (තමාගේ දිට්ඨිය සත්‍යයයි ගැනීම). සතර ප්‍රවාහ වලින් මිදීමපිණිස, බන්ධනවලින් නිදහස්වීම පිණිස, ගැට වලින් ලිහිල්වීම පිණිස ආරියඅටමග යහපත් ලෙසින් සම්පූර්ණ කරගත යුතුය යි බුදුන්වහන්සේ පෙන්වා වදාළහ. සටහන: අටුවාවට අනුව කායගන්ථ (කායගැට-bodily knot) යනු නාමකාය නිසා ඇතිවන කෙළෙස්ය. එමගින් පාපකර්ම ඇතිවී සසර දික්වේ. බලන්න: ESN: note 47, p.2393. මූලාශ්‍ර: සංයු.නි. (5-1): මහාවග්ග: මගගසංයුතත:ඔස වග්ග සූත්‍ර, පි.160, ESN: 45: Maggasamyutta: Floods, p. 1718.

▼ සසර දික්වීමට හේතු: අවිජ්ජා නිවර්තය හා තණ්හා සංයෝජනය, සසර දීර්ඝ කිරීමට හේතුවන ධර්මතාය. මූලාශ්‍රය: ඉතිවුත්තක:1.2.4 අවිජ්ජා නිවර්ත සූත්‍රය හා 1.2.5 තණ්හා සංයෝජන සූත්‍රය.

▼ සසර ගමන අවිනිශ්චිතය: සසරේ ඒ මේ අත සැරිසරණ සන්තයෝ, වරක්, මෙලොවින් පරලොවට යති, වරක් පරලොවින් මෙලොවට පැමිණේ එසේ ඒ මේ අත දුව යයි. ඒ පිළිබඳ උපමාව: දණ්ඩ උපමාව: යම්සේ අහසට විසිකල දණ්ඩ, වරකට මුල පැත්ත බිමට වැටේ, වරකට මැද පැත්ත බිමට වැටේ, වරකට අග පැත්ත බිමට වැටේ. ඒ වැටීම හරියාකාරව පෙන්විය නොහැකිය. එලෙස, සසර ගමන අවිනිශ්චිතය. බලන්න: උපග්‍රන්ථය:5

මූලාශ්‍ර:සංයු.නි: (2): අනමතග්ගසංයුත්ත: 3.1.9 : දණ්ඩ සූත්‍රය, පි. 308, ESN: 15: Anamataggaa samyutta: 9.9 The Stick, p. 796.

▼ සසර සැඩ පහර: සසර සැඩ පහර ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ, තණ්හාව නිසා ප්‍රිය- කැමති දේ සොයායමින්, ලෝකයා දුක්විඳින අන්දමය. ඒ පිළිබඳව බුදුන් වහන්සේ මේ උපමාව දක්වා ඇත: සැඩපහර උපමාව:

“...ප්‍රියදේ, සැපදේ (රන් වැනි වස්තු ආදිය) සොයායමින් මිනිසෙක් ගහේ සැඩ පහරට වැටී පහළට ගලා යයි. ගංඉවුරේ සිටින ඇස් ඇති පුද්ගලයෙක්, ඒ මිනිසා දැක මෙසේ පවසයි: ‘...ඔබ, ප්‍රියදේ, සැපදේ සොයමින් යන්නේ, සැඩ පහරට හසුවී ගහ පහළට යයි. ගහ පහළ විශාල බිහිසුනු විලක් ඇත. එහි රළ සහිත දියසුළු ඇත, වණ්ඩ මසුන්, දිය රකුසන් ආදිය සිටී. ඒ විලට වැටුනොත් ඔබ මරණයට හෝ මරණ දුකට පැමිණේ’. එම වදන් අසා බියට පත් ඒ මිනිසා, අතින් පයින් වැයම් කර දියපහර ඉහළට තරණය කරගනී”. සටහන්: * උපමා විස්තරය: සැඩ පහර= තණ්හාව, බිහිසුනු විල= ඔරම්භාගිය සංයෝජන 5, රළ= සිතේ ඇතිවන ක්‍රෝධය, උපායාස, දියසුළු= පංචකාම ගුණ, දියරකුසා= ස්ත්‍රිය, දියපහර ඉහළ= නෙක්බම්මය, අතින් පයින් වැයම් කිරීම= සතර සමාක් ප්‍රධාන වීරිය, ඇස්ඇති පුරුෂයා= තථාගතයන් වහන්සේ.

** මේ සූත්‍රය අවසානයේදී බුදුන් වහන්සේ මෙසේ වදාළහ:

“මතු අනාගාමී, අරහත් ඵල පතන භික්ෂුව, දුක්ඝභිතවම කාමය දුරු කරයි. සමයක් ප්‍රඥාව ඇතිව, කෙළෙසුන්ගෙන් මිදුන සිත් ඇතිව, මාර්ගඵල ලබමින්, විමුක්තිය නම්වූ නිවන ස්පර්ශ කරයි. මාර්ග ඥානය ලබා, චතුසත්‍ය අවබෝධ කර, බලිසර නිමකර, ඒ භික්ෂුව, ලෝකයෙහි අන්තයට, සසර පරතරවූ නිවනට ගියේ යයි කියනු ලැබේ”. මූලාශ්‍රය: බු.නි: ඉතිවුත්තක:4.1.10 පුරුෂ ප්‍රිය සූත්‍රය, පි.500.

▼ දීර්ඝ සසරේදී මිනිසුන් නොයෙක් වේදනා විඳ ඇත: බුදුන් වහන්සේ මෙසේ වදාළහ:

“ඔබ, දිළිඳුව දුක් විඳින කෙනෙක් දකින්නේ නම්, නම්, ධනවත්ව සැප විඳින කෙනෙක් දකින්නේ නම්, මෙසේ සිතිය යුතුය: අප විසින් ද මේ දීර්ඝ සසරේ එබඳු, දුක් වේදනා සැප වේදනා ලබා තිබේ. එමනිසා, සසර නිමා කරගැනීමට යුහුසුළු වීම යහපත්වේ”. මූලාශ්‍ර:සංයු.නි: (2): අනාමකග්ගසංයුත්ත: 3.2.1 දුග්ගත සූත්‍රය හා 3.2.2. සුඛිත සූත්‍රය, පි. 310 ESN: 15: Anamataggaasamyutta: 11.1 Unfortunate & 12.2 Happy, p. 800.

▼ සසර නිමාවීම නිවනය: බුදුන් වහන්සේ මෙසේ වදාළහ:

“මානස දුරලා මැනවින් එකඟවූ සිත් ඇති, සියලු උපධින්ගෙන් මිදුන, අප්‍රමාදව හුදකලාව වනයෙහි වෙසන හෙතෙම, සසර පරතරයට පැමිණෙන්නේය’. මූලාශ්‍රය: සංයු.නි: (1): සගාථවග්ග: දේවතාසංයුත්තය :1.1.9 නමානකාම සූත්‍රය.

▼ සසර ගමන නවතින අන්දම: සංසාර ප්‍රවාහය නවතින්නේ කෙසේද? සසර වටය අවසන්වන්නේ කෙසේද? නාමරූප ඉතිරියක් නොමැතිව අවසන්වන්නේ කෙසේද? යයි දේවියක් බුදුන්වහන්සේ විමසූහ:

“කුතො සරා නිවතතනති කතථ වට්ඨං න වතතති
කතථ නාමඤ්ච රූපඤ්ච අසෙසං උපරුජ්ඣති ති”

බුදුන්වහන්සේ මෙසේ වදාළහ:

“යතථ ආපො ව පඨවි තෙජො වායො න ගාධති
අතො සරා නිවතතනති එතථ වට්ඨං න වතතති
එතථ නාමඤ්ච රූපඤ්ච අසෙසං උපරුජ්ඣති ති” යම් තැනක සතර ධාතුන් නො පිහිටයිද, එතැන සසර ප්‍රවාහය නවති, සසරවටය නවති, නාමරූපය ඉතිරි නැතිවම අවසන්වේ. බලන්න: නිවන. මූලාශ්‍ර: සංයු.නි: (1): මහාවග්ග: දේවතාසංයුත්ත: 1.3.7 සර සූත්‍රය, පි. 56, ESN: 1: Devatasamyutta: 27.7 Streams, p. 90.

▲ සසර අදන් මග: සසර අදන් මග (අද්ධාන) යනු සසර ගමන ය.
*සංයු.නි: අද්ධාන සූත්‍රයේදී බුදුන්වහන්සේ වදාළේ බලිසර ජීවිතයේ අරමුණ වන්නේ සසර අදන් මග පිළිබඳ අවබෝධය ලබාගැනීම බවය. (අද්ධානපරික්ඛානං- Addhānāpariññattham- understanding of the course). ඒ සඳහා ඇති ක්‍රම වේදය නම් අරිය අටමග වර්ධනය කරගැනීමය. * අටුවාවට අනුව, කෙනෙක් නිවන සාක්ෂාත් කරගත්විට සසර ගමන පිළිබඳව සම්පූර්ණ අවබෝධය ලැබේ, එමනිසා, නිවන හඳුන්වන්නේ සසර ගමන සම්පූර්ණයෙන් අවබෝධ කිරීමය. බලන්න:

ESN: note no 31, p. 2392. මූලාශ්‍ර: සංයු.නි: (5-1) මග්ගසංයුත්ත: 1.5.4. අද්ධාන සූත්‍රය, පි. 74, ESN: Maggasamyutta: the full understanding of the course p. 1651

▲ සසංඛාරපරිනිබ්බාසි (attainer of nibbāna through exertion):

සසංඛාරපරිනිබ්බාසි යනු අනාගාමී උතුමන් අරහත්ව, පරිනිබ්බනය ලබන ආකාරයය. බලන්න: අනාගාමී. ඔරම්භාගිය සංයෝජන පහකරගත් ආර්ය උතුමා මෙලොවින් චූතව, ශුද්ධාවාසයේ පහළව, ආයාසයෙන් යුතුව පරිනිබ්බනයට පත්වීම. ඒ පිලිබඳ දක්වා ඇති උපමාව: ගිනිපුපුර උපමාව: දවස මුළුල්ලේ ගින්නෙන් රත්වුණ යකඩගුලියක්, තළනවිට, ගිනිපුපුරක් මතු වී, ඉහලට ගොස්, නැවත පොළොවට පහත් වී, දර ගොඩක් හෝ පිදුරු ගොඩක් ඇති තැනකට වැටී ලොකු ගින්නක් ඇවිලී දුම් පිටකරයි. එලෙස ගිනි ඇවිලී, ඉන්ධන ප්‍රමාණය අවසන් වූ පසු, නැවත දර හෝ පිදුරු නොමැති නිසා ගින්න නිවී යයි. ඒ ලෙසින්, ඒ උතුමා අරහත්වයට-පරිනිබ්බානයට පත්වේ. උප ග්‍රන්ථය: 5 මූලාශ්‍ර: අංගු.නි: (4): 7 නිපාත: 7.2.1.2. පුරිසගති සූත්‍රය, පි. 402, EAN: 7 : 55.2 Destinations of Persons, p. 387.

▲ සසස්තවාදය හා අසස්තවාදය- View of the world is eternal or

view of the world is not eternal: සසස්තවාදය (ශාශ්වතවාදය) නම් ලෝකය සදාකාලිකය යන මතය දැරීමය. අසස්තවාදය (අශාශ්වතවාදය) නම් ලෝකය සදාකාලික නොවේ යන මතය දැරීමය. බුදුන් වහන්සේ වැඩසිටි සමයේ අන්‍යාආගමික කණ්ඩායම් අතර පැවති ප්‍රධාන මත 10 ට මේ මත දෙක ද ඇතුළත්වේ. බලන්න: දිට්ඨි. ශබ්දකෝෂ: පා.සිං.ශ:පි.515: ‘සසස්ත: ශාශ්වතය, නොනස්තා දෙය’.

BD: p. 165: ‘Sassata-Diṭṭhi: (vāda): Eternity belief is the belief in a soul or personality existing independently of the 5 groups of existence and continuing after death.

▼ ලෝකය සදාකාලිකය හෝ ලෝකය සදාකාලික නොවේ යන මත

දැරීම අකුසල සිතිවිලි ඇතිකරයි. ඒවා යහපත පිණිස නොවේ, ආධ්‍යාත්මික ජීවිතයට අදාල නොවේ, නිවන් මග පිණිස නො පවතී. බලන්න: දිට්ඨි, ආර්ය වාසස්ථාන. මූලාශ්‍ර: සංයු.නි: (5-2): මහාවග්ග: සච්චසංයුත්ත: 12.1.8 චින්තා සූත්‍රය, පි. 290, ESN: 56: Sacchasamyutta: 8.8 Reflection, p. 2272.

▲ සාසව ධර්ම - the tainted Dhamma: සාසව ධර්ම යනු කෙළෙස් ඇති කරන ධර්මතාය, එනම් මිථ්‍යා දිට්ඨිය ඇතුළු වැරදි මග ගැනීමය. ආසව නිසා කෙළෙස් ඇතිවේ. බලන්න: අනාසව ධර්ම හා සාසව ධර්ම.

▲ සසුන-Sasuna: සසුන ලෙසින් මෙහිදී පෙන්වා ඇත්තේ බුදුසසුනය-බුදුන් වහන්සේගේ ඉගැන්වීමය. සසුන දිගුකලක් පවත්වා ගැනීම පිණිස, බොහෝදෙනාට වැඩ පිණිස, අවිජ්ජාව හා භවතණ්භාව යන ධර්මතා 2 යහපත් ලෙස අවබෝධ කර ගත යුතුවේ, එක්ව සජ්ජායනා කලයුතුවේ. මූලාශ්‍ර: දීඝ.නි: (3): 10 සංගීති සූත්‍රය, පි. 368, EDN: EDN: 33: Sangīti Sutta: The Chanting Together, p. 362.

▲ **සොසානිකයෝ**- who dwell in a charnel ground: ධුතංග පුහුණුව ලෙසින් සොහොනේ-සුසානභූමියේ වාසය කරන සංඝයා සොසානිකයෝ ලෙසින් පෙන්වා ඇත. මූලාශ්‍රය: අංගු.නි: (3): 5 නිපාත: ආරක්ඛකවග්ග: 5.4.4.5 සොසානික සූත්‍රය, පි.380.

▲ **සුසිල්වතා**- moral person: සුසිල්වතා යනු ශිලසම්පන්න පුද්ගලයාය. බලන්න: දුසිල්වතා හා සුසිල්වතා.

සහ

▲ **සහකාරයා**- Partner: සසර ගමන් කරන මිනිසාගේ සහකාරයා ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ තණ්හාවය. බලන්න: දුතියා. මූලාශ්‍රය: අංගු.නි: (2): 4 නිපාත: 4.1.1.9 තණ්හා සූත්‍රය, පි. 42, EAN:4: 9.9 Craving, p. 150.

▼ **ධර්ම මාර්ගයේ** ගමන් කරන සත් පුරුෂයා ගේ සහකාරයා ශ්‍රද්ධාවය. මූලාශ්‍රය: සංයු.නි: (1): සගාථවග්ග: දේවතාසංයුත්ත:1.6.9 දුතියා සූත්‍රය, පි. 96.

▲ **සහම්පති බ්‍රහ්මරාජ**- Sahampathi Brahmaraja: මෙතුමා බුදුන් වහන්සේගේ අනුගාමිකයෙකි. බලන්න: බ්‍රහ්මරාජයෝ.

▲ **සහෝපකාරී මග**- the conducive way: මෙය ආධ්‍යාත්මික මග හඳුන්වන එක් විධියකි. බලන්න: ආධ්‍යාත්මික මග

▲ **සිංහ නාදය**-Lion's roar: තථාගතයන් වහන්සේගේ දහම් දේශනාව සිංහ නාදයක් වැනිය. අනිත්‍ය පිලිබඳව උන්වහන්සේ ප්‍රකාශ කරනවිට, සිංහ නාදය ඇසි සියලු සතුන් බියට පත්වෙන ලෙසින්, තමන්ගේ පැවැත්ම නිත්‍ය ලෙසින් සලකන දිව්‍ය ලෝකවාසී දෙවියන්, බියට හා සංවේගයට පැමිණේ. මූලාශ්‍රය: අංගු.නි: (2): 4 නිපාත: 4.1.4.3 සිහ සූත්‍රය, පි.88, EAN:4: 33.3 The Lion, p. 160.

▲ **සිංහසෙය්‍යාව**: පාලි: සිහසෙය්‍යා- Lion's pose: සිංහසෙය්‍යාව යනු සිංහයා නිදාගන්නා පරිදි සයනය කිරීමය. එනම්, දකුණු පයපිට වම්පය තබා දකුණු අතපිට හිසතබා දකුණු ඇලයෙන් නිදා ගැනීම. මෙය ආර්ය උතුමන් සයනය කරන ආකාරය වේ. ශබ්දකෝෂ: පා.සි.ශ: පි. 526: “සිහසෙය්‍යා: සිංහයාගේ සයනය වැනි සයනය...”

▼ **බුදුන් වහන්සේ සැත පෙන්වන** සිංහසෙය්‍යාවෙන්ය. උන්වහන්සේ සයනයට පෙර සිංහසෙය්‍යාවෙන් ඉරියව් තබාගෙන, සිහි ඇතිව, සති සම්ප්‍රජන්‍යය ඇතිව, උත්ථාන සංඥාව මෙනෙහිකොට සයනය කරයි. නිදිවැරීමේ යෙදෙන අරිය ශ්‍රාවකයාද මේ ඉරියව්වෙන් සයනය කරයි. බලන්න: උත්ථාන සංඥාව, නිදිවැරීම, -ජාගාරනු සතිය. මූලාශ්‍රය: ම.නි: (2): 2.1.3 :සෙබ සූත්‍රය, පි. 44, MN 53: Sekha Sutta, p. 436.

▲ **සිංහ** -සිහ සාමණේර- novice Sīha: බලන්න: උපග්‍රන්ථය:1

▲ **සිහ සේනාපති**- General Siha: බලන්න: උපග්‍රන්ථය:3

▲ **සිහිය**-Mindfulness: සිහිය-සතිය-මතකය සේබ පුහුණුවේ යෙදෙන හික්ෂුව සතු යහපත් ගුණයකි. සිහිය ඇතිනිසා, පෙර කළ කි දේ

සිහිපත්වේ. මාර්ගය වඩා ගැනීමට සිහිය සමග නුවණ එක්ව කටයුතු කළයුතුවේ. බලන්න: සතිය. මූලාශ්‍ර: ම.නි: (2): 2.1.3 :සේව සූත්‍රය, පි. 44, MN 53: Sekha Sutta, p. 436.

▲ සිහිකළයුතු ධර්මය හා සිහිනොකළයුතු ධර්මය: පාලි:

අනුසසරිතබ්බඤ්ච- නානුසසරිතබ්බඤ්ච- the Dhamma to be recollected and the Dhamma not to be recollected. ධර්මමාර්ගයේ දියුණු කරගැනීම පිණිස සිහිකළයුතු- නිතර නිතර මතකයේ තබාගතයුතු ධර්මය සම්මා දිට්ඨිය ප්‍රමුඛ මගේ අංග 10 යයි. සිහි නොකළයුතු ධර්මය මිථ්‍යාදිට්ඨිය ඇති මගය, මූලාශ්‍ර: අංග.නි:(6):10 නිපාත:10.3.5.9 අනුසසරිතබ්බ සූත්‍රය, පි. 478, EAN:10: Noble , p. 548.

▲ සිහි මූලාව- Muddle-mindedness: සිහිමූලාව (- මුඨසච්චං) යනු සිහිය නොමැතිව ක්‍රියා කිරීමය, එනිසා සමාධිය ඇතිකරගැනීමට හැකි නොවේ. උත්තරිමනුස්සධම්මය ලබාගැනීමට මෙය බාධාවකි. මූලාශ්‍ර: අංග.නි: (4): 6 නිපාත: අරහත්වග්ග: 6.2.3.3 උත්තරිමනුස්සධම්ම සූත්‍රය, පි.254, EAN:6: 77.3 Superior, p.360.

▲ සොහොන වැනි පුද්ගලයා-Person who is like a charnel ground සොහොන වැනි පුද්ගලයා (සිව්ඵකූපම): ඔහු සොහොන (සුසාන භූමිය) මෙන් අපවිත්‍රය, දුගඳ සහිතය, බිය ගෙනදේ, අමනුෂ්‍යයන් ලෙසින් හැසිරේ, බොහෝ දෙනාට විලාප (වැළපීම්) ඇති කරති. බුදුන් වහන්සේ පෙන්වා ඇත්තේ එබඳු පුද්ගලයා අපවිත්‍ර කාය කර්ම, වච්ඡි කර්ම,මනෝ කර්ම ඇත. ඒ නිසා ඔහු ගැන අපකීර්තිය පැතිරේ, ඔහු ආරියන් ඇසුරු නොකරයි. ඔහු ඇසුරු කරන්නේ තමන් වැනි, අයහපත් ගති ඇති අය පමණි. එබඳු කෙනෙක් හා ඇසුරු කිරීමට සිදුවුව හොත්, අනිත් පුද්ගලයාට විලාප තැබීමට සිදුවේ.

මූලාශ්‍රය: අංග.නි: (3); 5 නිපාත: දුශ්චරිතවග්ග:5.5.5.9 සිව්ඵකා සූත්‍රය, පි. 462.

ශ කොටස: ශ: ශක,ශත,ශද,ශන,ශම,ශර,ශල,ශව,ශශ, ශෂ

ශක

▲ ශක්තිය- energy: ආධ්‍යාත්මික මග වඩාගැනීමට කායික හා මානසික ශක්තිය අවශ්‍යවේ. කය යහපත් ලෙසින් නිරෝගිව තබාගැනීම මගින් කායික ශක්තිය ලැබේ. මානසික ශක්තිය වීරිය ලෙසින්ද දක්වා ඇත, ත්‍රිවිධාකාරය: ආරම්භකධාතුව, නික්කමධාතුව, පරාක්‍රමධාතුව. බලන්න: ප්‍රධන්වීරිය, EAN:note 33: p 581.

▲ ශික්ෂාව-ශික්ෂාපද- ශික්ෂා අනුසස්- Training-training rules & benefits ශික්ෂාව යනු පුහුණුවය, ශික්ෂා පද (සික්ඛාපද-සිඛපද) යනු ඒ පුහුණුව පිණිස රැකිය යුතු කරුණුය. සංඝයාට බලසර යහපත් ලෙසින් වාසය කිරීම පිණිස බුදුන් වහන්සේ, ශික්ෂා පද පනවා ඇත. ඒවා මැනවින් ආරක්ෂා කිරීම නිසා ලැබෙන අනුසස් මෙහි විස්තරකර ඇත. සටහන්: * ශික්ෂාව ත්‍රිවිධය- ත්‍රිවිධ ශික්ෂාව : ශිල සමාධි ප්‍රඥා. ගිහි ශික්ෂාපද ලෙසින් මෙහි පෙන්වා ඇත්තේ පන්සිල්ය (පංච ශිලය). බලන්න: අංග.නි: (2): 4

නිපාත: 4.2.5.9 සික්ඛාපද සූත්‍රය, පි.210. මූලාශ්‍රය: අංගු.නි: (2): 4
නිපාත:අපාතිකවග්ග: 4.5.5.3 සික්ඛාපදආනිසංස සූත්‍රය, පි. 490.

▼ ශික්‍ෂාව අත්හැරීමේ විපාක හා ශික්‍ෂාව පවත්වා ගැනීමේ යහපත
ශික්‍ෂාව අත්හැර ගිහිබවට පත්වෙන (සික්ඛාපච්චක්ඛාන) මහණ හෝ
මෙහෙණිය කරුණු 5 ක් නිසා මේ දිවියේදීම විවේචනයට ලක්වෙයි
බුදුන් වහන්සේ මෙහිදී පෙන්වා ඇත. එහෙත්, බොහෝ දුක් විඳිමින්, කදුළු
පෙරාගෙන උවද ශික්‍ෂාව සම්පූර්ණ කරගන්නා පුද්ගලයා පැසසුමට
ලක්වේ. මූලාශ්‍ර: අංගු.නි : (3): 5 නිපාත:සේඛ්‍යබලවග්ග: 5.1.1.5
සික්ඛාපච්චක්ඛාන සූත්‍රය, පි.28.

▼ ශික්‍ෂා ආනිසංස-Benefits of training: මෙහිදී ත්‍රිවිධ ශික්‍ෂාව යහපත්
ලෙසින් සපුරා ගැනීමේ ආනිසංස ලෙසින් දක්වා ඇත්තේ අරහත් හෝ
අනාගාමී මගඵල ලැබීමය.එම ආනිසංස ලබාගැනීම පිණිස ප්‍රඥාව ප්‍රධාන
කොට ගෙන, විමුක්තිය හරය කොට ගෙන, සිහිය අධිපති කොට වාසය
කළයුතු වේ. සටහන: මෙහිදී පෙන්වා ඇත්තේ බ්‍රහ්මචරියාව සම්පූර්ණ
කරගැනීමය. බලන්න: බ්‍රහ්මචරියාව මූලාශ්‍රය: බු.නි: ඉතිවුත්තක: 2.2.9
ශික්‍ෂා ආනිසංස සූත්‍රය,පි.398.

▲ ශික්‍ෂා බල-Powers of training: ආධ්‍යාත්මික පුහුණුව නිසා ඇතිවෙන
බල 5 ශික්‍ෂා බලවේ. මේවා සේඛ්‍යබල- පංච සේඛ්‍යබල ලෙසින්ද පෙන්වා
ඇත. බලන්න: සේඛ්. මූලාශ්‍ර: අංගු.නි : (3): 5 නිපාත: 5.1.1.1. සේඛ්‍යබල
සංඛිත සූත්‍රය, පි. 24, EAN:5: The Trainee's Powers- 1.1.In Brief, p.
238.

▲ ශෝකධම්ම-Shoka Dhamma: ලෝකයේ ඇති සියලු දේ ශෝක
ස්වභාවය සහිතය, දුක ගෙනදේ. මූලාශ්‍රය:සංයු.නි: (4): සළායතන
වග්ග:වේදනාසංයුත්ත:ඡාතිධම්මවග්ග: 1.4.5සෝකධම්ම සූත්‍රය, පි.84.

▲ ශෝකය හැරදීමේ පිළිවෙල- The way to remove sadness: එක්
සමයක පාටලිපුත්‍ර නුවර මුත්ඛික රජු, ඔහුගේ ප්‍රිය දෙවිය හදා, මරණයට
පත්වීම නිසා බොහෝ ශෝකයට පත්විය. නාරද තෙරුන් වදාළ මේ
දේශනය අසා ඔහු ශෝකය දුරුකරගත්බව මෙහි දැක්වේ. එම දේශනාව
සෝකසල්ලහරණ පරියායය. සටහන: මහලුච්ච, රෝගිච්ච, මරණයට
පත්වීම කිසිවෙකුට පාලනය කළනොහැකි ධර්මතා යයි මේ සූත්‍රයේ
පෙන්වා ඇත. මූලාශ්‍රය: අංගු.නි: (3) 5 නිපාත: 5.1.5.10
සෝකසල්ලහරණ සූත්‍රය, පි.112.

ගත

▲ ශ්‍රැතවත් ආරිය ශ්‍රාවක හා අශ්‍රැතවත් පාතග්ජන: පාලි: සුතවා අරිය
සාවකො-well-taught noble disciple; අසසුතවා පුපුජජනො -untaught
ordinary person-world ling: ධර්මයට අනුව ශ්‍රැතවත් ආරිය ශ්‍රාවක යනු
බුද්ධාදී ආර්යන් දන්නා, ධර්මය අසා ඒ අනුව පිළිපදින ආරිය ශ්‍රාවකයාය.
අශ්‍රැතවත් පාතග්ජන යනු ධර්මය නොඇසූ, බුද්ධාදී ආර්යන් නොදුටු,
ධර්ම අවබෝධය නැති, සාමාන්‍ය පොදු මිනිසාය. බලන්න: සත්පුරුෂ හා
අසත්පුරුෂ. සටහන්: * අශ්‍රැතවත් පාතග්ජන අදහන්නේ අසත්පුරුෂ
ධර්මයය, ශ්‍රැතවත් ආරිය ශ්‍රාවකගේ ධර්මය සත්පුරුෂ ධර්මයයි මෙහි
පෙන්වා ඇත. බලන්න: ම.නි:(3):3.2.3 සප්පුරිස සූත්‍රය, පි. 170. ** බුදුන්

වහන්සේගේ දහම අනුගමනය කිරීමට කැපවූ පුද්ගලයා ශ්‍රැතවත් ආරිය ශ්‍රාවකයාය. ** හික්බු බෝධි හිමිට අනුව: අරිය ශ්‍රාවක යනු අවශ්‍යයෙන්ම සෝතාපන්න කෙනෙකු නොවේ. බලන්න: EAN:note: 47, p. 583. මූලාශ්‍රය:අංගු:ති: (1): 2 නිපාත: 1.6.1 සූත්‍රය, පි. 58 හා 1.1.5.2 සූත්‍රය, පි. 92. ශබ්දකෝෂ: පා.සි.ශ: පි.111: “සුත: අසනලද ; අසසුතවනතු: අශ්‍රැතවත්, ඇසු පිරු තැන් නැති, ප්‍රඥාව නොමැති’. B.D: p. 313: “**noble disciple: only the 8 kind of noble disciples-ariya-puggala**’. ‘The worldling-**puthujjana** is called: neither a noble learner nor perfected in learning”. P.T.S: p.1063: “**puthujjana-** assutavā: a common worldling, an ordinary man opposite to **ariyasāvaka**”.

▼ වෙනත් මූලාශ්‍ර: 1. “Discourse on the Root of Existence: The Mūlapariyāya sutta and its Commentaries” by Bhikkhu Bodhi: BPS, 2006 pp. 40–46. 2. “චතුරාර්ය සත්‍ය අවබෝධයට ධර්ම දේශනා: ප්‍රජා කිරිබත්ගොඩ ඤාණානන්ද හිමි: මහමෙව්නා සදහම් ප්‍රකාශන.

▼ ශ්‍රැතවත් ආරිය ශ්‍රාවකයා ආරිය ධර්මය දැනී, අශ්‍රැතවත් පෘතග්ජනයා ආරිය ධර්මය නොදැනී. ආරිය ශ්‍රාවකයා ධර්මය අවබෝධ කර ඒ අනුව කටයුතු කරයි, ඔහුගේ අකුසල පිරිහියයි, කුසල ධර්මයෝ දියුණුවේ. ඔහු ප්‍රඥාවන්තයෙකි. ඔහු නිවන අසලය. අශ්‍රැතවත් පෘතග්ජනයා ධර්මයේ අදක්ෂය, ධර්මය අනුව කටයුතු නොකරයි. එමනිසා ඔහුගේ අකුසල් ධර්ම වැඩේ, කුසල ධර්ම පිරිහේ. ඔහු අනුවණ පුද්ගලයෙකි. ඔහු සසරේ ගැලී සිටී, ඔහුට නිවන දුරය. මූලාශ්‍ර: ම.නි:(1): 1.1 මූලපරියාය සූත්‍රය, පි. 22, හා 1.5.6 මහා ධම්මසමාදාන සූත්‍රය, පි.748, EMN: 46: Mahādhamma samādāna Sutta, p.394, 1:Mūlapariyāya Sutta, p. 61.

▼ ශ්‍රැතවත් ආරිය ශ්‍රාවකයා පංච උපාදානස්කන්ධයේ යථා බව දැනී, අශ්‍රැතවත් පෘතග්ජනයා ඒ බවනොදැනී,අනුවණ පොදු මිනිසා ධර්ම අවබෝධයක් නැතිනිසා පංච උපාදානස්කන්ධය:

‘මමය, මාගේය, මගේ ආත්මය’යි අල්වාගනී, පංච උපාදානස්කන්ධය වෙස්විම්චලට ලක්වනවිට යථා අවබෝධය නොමැති ඔහු මහා දුකකට පත්වේ. එහෙත්, ධර්මය යහපත් ලෙසින් දන්නා ආරිය ශ්‍රාවකයා පංච උපාදානස්කන්ධයේ යථාබව අවබෝධකර ඇතිනිසා, එහි වෙනස්වීම් ඇතිවනවිට දුක් දොම්නස් පිඩාවන්ට හසුනොවේ. මූලාශ්‍ර: සංයු.ති: (3): බන්ධ වග්ග, 1.1.1.1.නකුල පිතු සූත්‍රය, පි 30, ESN: 22: Khandasamyutta, 1.1 Nakulapita, p. 1007.

▼ අශ්‍රැතවත් පෘතග්ජනයා අභ්‍යන්තර හා බාහිර බන්ධන යෙන් බැඳී ඇත. රූප, වේදනා, සංඥා, සංඛාර, විඤාන ආදී ධර්මතා පිළිබඳව ඔහුගේ අවබෝධය මෙලෙසින්වේ: 1) රූපය... වේදනාව... ආත්මය ලෙසින් සැලකීම 2) ආත්මය, රූපය...වේදනා... හිමිකරගෙන සිටියයි සැලකීම 3) රූපය... වේදනා ආත්මය ය යි සැලකීම 4) ආත්මය ඇත්තේ රූපය... වේදනාව...තුළ ය යි සැලකීම. මෙසේ වටහාගත් ඔහු: ඔරම්භාගිය හා උද්ධම්මාගිය සංයෝජන වලින් බැඳී (දසසංයෝජන-කෙලෙස්වලින් බැඳී) සසර ගැන නොදනී, සසරින් එතර වීම ගැන නොදනී. එලෙස බැඳීම් වලින්- අභ්‍යන්තර හා බාහිර බන්ධන, යෙන් බැඳුන ඔහු මරණනින් මතු යළි උපතක් ලබයි. (සසර සැරි සරයි). (regards form as self, or self as

possessing form, or form as in self, or self as in form... This is called, bhikkhus, an uninstructed worldling who is bound by bondage to consciousness ... who in bondage goes from this world to the other world). ග්‍රන්ථවත් ආරිය ශ්‍රාවකයා බන්ධනන් මිදී ඇත: පෙරකී ලෙසින් ආත්මයක් පිළිගන්නේ නැත. ඔහු බැඳීම් වලින් බැඳී නැත (දස සංයෝජන වලින්). සසර ද නිවනද දන්නා දකිනා ඔහු දුකින් මිදී ඇත. (bhikkhus, the instructed noble disciple ... does not regard form as self, or self as possessing form, or form as in self, or self as in form. This is called, bhikkhus, an instructed noble disciple who is not bound by bondage to form, who is not bound by inner and outer bondage, who sees the near shore and the far shore. He is freed from suffering). මූලාශ්‍ර: සංයු.නි: (3): බන්ධසංයුත්ත: 1.3.2.5 බන්ධන සූත්‍රය, පි. 316, ESN: 22: Khandasamyutta:117.5 Bondage, p. 1101.

▼ අග්‍රන්ථවත් පෘතග්ජන තෙමේ බොහෝකලක් මුල්ලේ සතර මහා භූතයන්ගෙන් සෑදුන කය(පඨවි ආපෝ තේජෝ වායෝ) - රූප ආදී ස්කන්ධයන් (පංච උපාදානස්කන්ධය) , තමාගේ දෙයක් ලෙසින් අල්ලා ගැනීම නිසා ඒ ගැන කලකිරීම් ඇති කරගත් සමත් නොවේ යයි මෙහි පෙන්වා ඇත. මේ පිළිබඳ යොදාගෙන ඇති උපමාව-වදුරා: වනයේ සිටින වදුරෙක්, ගසින් ගසට යන්නේ එක් අත්තක් අල්ලාගෙන, එය අතහැර වෙනත් අත්තක් අල්ලා ගනිමින්ය. එලෙස, පෘතග්ජනයා, යථාබව නොදැන, දුක් සහිතව සසර සැරිසරන්නේ, තමාය යි අල්වා ගනිමින්ය. එහෙත්, ග්‍රන්ථවත් ආරිය ශ්‍රාවකයා, හේතු එල ක්‍රියාවලිය- පටිච්ච සමුප්පාදය මනාකොට නුවණින් අවබෝධ කරගනී. එම අවබෝධය තුළින් ඔහු පංච උපාදානස්කන්ධය කෙරෙහි කළකිරීම. එසේ කළකිරුණ විට නො ඇල්ම ඇතිවේ...දුකින් මිදේ. මූලාශ්‍රය: සංයු.නි: (2) නිදානවග්ග: අභිසමයසංයුත්ත: මහාවග්ග:අස්සුතවන්තු සූත්‍ර 2කි, පි.170.

▲ ග්‍රන්ථවත් මහණ: පාලි: සුතවතාචුසො- an instructed bhikkhu: ග්‍රන්ථවත් මහණ ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ, ධර්මය ශ්‍රවණය කර, දුක නැතිකර ගැනීම පිණිස බුදුසසුනේ, බ්‍රහ්මචාරී ජීවිතය ගෙනයන භික්ෂුවටය. එම භික්ෂුව සෝතාපත්ත හා ඉහළ මාර්ග එල ලබාගැනීම පිණිස පංච උපාදානස්කන්ධය දෙස 11 ස් ආකාරයෙන් යෝනිසෝ මනසිකාරයෙන් බලා සම්මා ප්‍රඥාව ඇති කර ගත යුතුවේ. බලන්න: පංචඋපාදානස්කන්ධය. මූලාශ්‍ර: සංයු.නි: (3 කාණ්ඩය): බන්ධවග්ග: 1.3.2.11 සුතවන්ත සූත්‍රය, පි.323, ESN:Khandasamyutta:123.11 Instructed, p. 1103.

▲ ශ්‍රෝතධතු විසුද්ධි ඤාණය-Knowledge of purification of ear element:ශ්‍රෝතධතුව- කණින් අසන ශබ්දයය. නනාවිධිවූ, ඒකීයවූ ශබ්ද නිමිති වලට බැසීමට, සතර ඉද්දිපාද පිහිටකරගෙන ඇති ප්‍රඥාව ශ්‍රෝතධතු විසුද්ධිඤාණය සේ දක්වා ඇත. මූලාශ්‍රය: බු.නි: පටිසම්භිදා 1: 51 ශ්‍රෝතධතු විසුද්ධි ඤාණය, පි.234.

ශද

▲ **ශ්‍රද්ධාව හා අශ්‍රද්ධාව -Faith & lack of faith:** ධර්මයට අනුව ශ්‍රද්ධාව (සැදැහැබව-සඬා) යනු ත්‍රිවිධ රත්නය පිළිගැනීම හා ඒ පිළිබඳ ඇති විස්වාසයයි. මෙය කුසල් ඇතිකර ගැනීමට පදනමකි. සෝතාපන්න මාර්ග ඵලය ලබාගැනීමට ශ්‍රද්ධාව අවශ්‍යතාවයකි. ශ්‍රද්ධාව ඇතිවීම, ආධ්‍යාත්මික වර්ධනයට හේතුවේ. ශ්‍රද්ධාව, ඉන්ද්‍රියක් ලෙසින් හා බලයක් ලෙසින් වඩා ගත්විට, ආධ්‍යාත්මික මගේ විශේෂයක් ඇති කරගත හැකිවේ. සෝතාපන්න වීමෙන් ශ්‍රද්ධාව පරිපූර්ණබවට පත්වේ අශ්‍රද්ධාව යනු ත්‍රිවිධ රත්නය හා ධර්මය පිළිනොගැනීමය, සැක කිරීමය. අශ්‍රද්ධාව නිසා ආධ්‍යාත්මික මාර්ගය ඇතිකර ගැනීමට හැකි නොවේ. **බලන්න:** සෝතාපන්න, ත්‍රිවිධරත්නය. **සටහන:** ශ්‍රද්ධාව, බෝධිපාක්‍ය ධර්මතා වූ ඉන්ද්‍රිය හා බල ධර්මයන්ට ඇතුළත්වේ. ප්‍රභේද වශයෙන් ශ්‍රද්ධාව, ආකාර 2කි: ආකාරවතී ශ්‍රද්ධාව: ස්ථිරය, වෙනස්නොවේ, අවලය. මුල්බැසගත් ශ්‍රද්ධාවය. මෙය මග ඵල ලැබූ ආරියන්ට පිහිටන ශ්‍රද්ධාවවේ. අමුලිකා ශ්‍රද්ධාව, ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ, ධර්මයට එළඹී එහෙත්, මුල් බැස නොගත් ශ්‍රද්ධාව තිබීමය, අස්ථිර ශ්‍රද්ධාවය. වෙනත් බලපෑම් නිසා වෙනස් විය හැකිය. **ශබ්දකෝෂ: පා.සිං.ශ: පි. 498:** “සඬා: ශ්‍රද්ධාව, තුනුරුවන් කෙරෙහි ඇදහිල්ල”. **B.D: p. 154:** “**Saddhā:** Faith-confidence: A Buddhist is said to have faith if he believes in the Perfect One’s enlightenment or in the Three Jewells- (ti-ratana) ...”

▼ **පුද්ගලයෙක් තුළ ශ්‍රද්ධාව, තිබීම ඔහුට ශක්තියකි.** ශ්‍රද්ධාව කෙනෙකුගේ සහකාරයා-හිතවතා (දෙවැන්නා) ලෙසින් ද පෙන්වා ඇත. **මූලාශ්‍රය: සංයු.නි: (1): සභාථවග්ග: දේවතාසංයුත්ත: ජරාවග්ග: දුතියා සූත්‍රය, පි. 96.**

▼ **උසස් ධර්ම පුහුණුව ලබන බුද්ධ ශ්‍රාවකයකු තුළ ඇති ගුණ ධර්ම 7න් එකක් ලෙස ශ්‍රද්ධාව පෙන්වා ඇත. බලන්න:** සප්ත සද්ධර්මය.

තථාගතයන් වහන්සේගේ බුද්ධත්වය පිළිගැනීම- නව ගුණ විස්වාස කිරීම ශ්‍රද්ධාව වේ:

“...සඤ්ඤා තථාගතස්ස බොධිං: ඉතිපි සො භගවා අරහං...”

මූලාශ්‍ර: ම.නි: (2): 2.1.3 :සේඛ සූත්‍රය, පි. 44, MN 53: Sekha Sutta, p. 436.

▼ **අශ්‍රද්ධාව නිසා උද්දව්වය, අසංවරය හා දුෂ්චරිතබව (දුසිල්වත්) ඇතිවේ.** පාපමිත්‍ර සේවනය, අන්‍යයන්ට අගරු කිරීම- අනාදරය හා වැරදි දේ නිවැරදි කිරීමට ඇති අපහසුව (හිතුවක්කාරබව-මුරණ්ඩුකම) අශ්‍රද්ධාව ඇතිවීමට තෙතුවේ. අන්‍යයන්ට ගරුකිරීමට පුරුදුවීම, වැරදි නිවැරදි කරගැනීමට ඇති කැමැත්ත හා කල්‍යාන මිත්‍ර සේවනය වැනි ගුණ මගින් අශ්‍රද්ධාව පහකරගත හැකිබව මෙහි දක්වා ඇත. **මූලාශ්‍ර: අංගු.නි:(6)10 නිපාත:10.2.3.6.තයොධම්ම සූත්‍රය, පි.284, EAN: 10: 76-6. Incapable, p. 524.**

▼ **ශ්‍රද්ධාව ප්‍රකටවීම:** බුදුන් වහන්සේ කෙරෙහි ස්ථිර ලෙසින්ම විස්වාසය ඇතිව සිටින කෙනෙකුගේ ශ්‍රද්ධාව ප්‍රකටව පෙනීම පිණිස ඔහු තුළ උතුම් ගුණ 11ක් තිබිය යුතුයයි මෙහි දී දක්වා ඇත. **මූලාශ්‍රය: අංගු.නි: (6): 11 නිපාත: 11.2.4 සුභුති සූත්‍රය, පි. 661.**

▲ **ගුද්ධාසම්පන්නබව**- Having faith: බුදුගුණ (නව අරහදී), බුදුන් වහන්සේගේ බුද්ධත්වය පිළිගැනීම ගුද්ධාසම්පන්නවීමය (සැදෑ ඇතිබවය). මෙය ගිහි උපසකයෙක් සතු ගුණයක් බව මෙහි පෙන්වා ඇත. මූලාශ්‍රය: සංයු.නි: (5-2) මහාවග්ග: සෝතාපත්තිසංයුත්ත:පුඤ්ඤාභිසන්දවග්ග: 11.4.7 මහානාම සූත්‍රය.

▲ **ගුද්ධා ඉන්ද්‍රිය: පාලි: සඤ්ඤාදියං** -faculty of faith: ගුද්ධා ඉන්ද්‍රිය, ආධ්‍යාත්මික ඉන්ද්‍රිය පහෙන් එකකි, ආධ්‍යාත්මික මාර්ගයට විශේෂතාවයක් ලබා දෙයි. බෝධිපාක්ෂික ධර්මතාවයකි. සෝතාපත්ත ආරිය ශ්‍රාවකයා ගුද්ධා ඉන්ද්‍රිය පරිපූර්ණ කර ඇත. බලන්න: පංච ඉන්ද්‍රිය. සටහන: සංයු.නි: (5-1) මහාවග්ග: ඉන්ද්‍රිය සංයුත්තයේ සූත්‍රයන්හි, ගුද්ධා ඉන්ද්‍රිය විස්තරාත්මකව පෙන්වා ඇත.

▼ **ගුද්ධා ඉන්ද්‍රිය කුමක්ද?** බුදුන් වහන්සේ මෙසේ වදාළහ:

“කතමඤ්ච භික්ඛවෙ සඤ්ඤාදියං: ඉධ භික්ඛවෙ අරියසාවකො සඤ්ඤා හොති, සඤ්ඤාති තථාගතස්ස බොධිං: “ඉතිපි සො භගවා අරහං සමමාසමුද්ධො, විජ්ජාවරණසම්පන්නො, සුගතො, ලොකවිදු, අනුක්කරො පුරිසදම්මසාරථී, සත්ථා දෙවමනුස්සානං බුද්ධො භගවා’ති ඉදං වූචති සඤ්ඤාදියං”: ආරිය ශ්‍රාවකයා තථාගතයන් වහන්සේ ගේ බුද්ධත්වය පිළිගනී: නව බුදුගුණ අදහයි. එලෙස, විශ්වාසිව, නිශ්චිත වශයෙන් බුදුන් වහන්සේගේ සම්බෝධිය පිළිගැනීම ගුද්ධා ඉන්ද්‍රිය ය. සෝතාපත්තබව තුළින් ගුද්ධා ඉන්ද්‍රිය දැකිය හැකිය. මූලාශ්‍ර:සංයු: (5-1): මහාවග්ග: ඉන්ද්‍රියසංයුත්ත: 4.1.8 ද්වය්ඛ්ඛ සූත්‍රය හා 4.1.9. විභංග සූත්‍රය, පි. 377, ESN: Mahavagga: 48: Indriyasamyutta: 8.8 To be seen & 9.9 Analysis, p. 1933.

▲ **ගුද්ධාබලය**-Power of faith

ගුද්ධා බලය, ආධ්‍යාත්මික මාර්ගයට විශේෂතාවයක් ලබා දෙයි. බෝධි පාක්ෂික ධර්මතාවයකි. බලන්න: පංචබල. සටහන: සංයු.නි: (5-1) ඉන්ද්‍රිය සංයුත්තයේ සූත්‍රයන්හි, ගුද්ධාබලය විස්තරාත්මකව පෙන්වා ඇත.

▼ **ගුද්ධාබලය**, සේබබල පහඅතුරින් එකකි. මූලාශ්‍ර: අංගු.නි (3) 5 නිපාත: 5.1.1.1.සේබබල සන්ඛබ්බ සූත්‍රය හා 5.1.1.2. සේබබලචිත්තථ සූත්‍රය,පි. 24, EAN:5: The Trainee’s Powers 1.1 & 2.2 , p. 238.

▲ **ගුද්ධානු සාරි: පාලි: සඤ්ඤානුසාරි-** faith-follower : ගුද්ධානු සාරි පුද්ගලයා හට තථාගතයන් වහන්සේ කෙරෙහි දැඩි ගුද්ධාවක්, ප්‍රේමයක් ඇත. ඔහු ආරිය පුද්ගලයන් සත් (7) දෙනාගෙන් කෙනෙකි. ධර්මානුසාරි පුද්ගලයාට මෙන් ධර්මය නිරුත්සාහයෙන් අවබෝධවේ නොවේ. විරිය ඇතිව ඔහු කෙළෙස් නිවාගනී. බලන්න: ESN: note: 198, p. 2412, සත්ආරිය පුද්ගලයෝ.

▼ **අභ්‍යන්තර ආයතන 6** (වක්ඛු ආදී) -අනිත්‍යය, වෙනස්වේ, විපරිනාමවේ. ඒ බව යථා ලෙසින් දකින ආරිය පුද්ගලයෝ සෝතාපත්ත නොවී කල්ලිය නොකරයි, ඔහු ගුද්ධානු සාරි ආරිය පුද්ගලයෙකි. මූලාශ්‍ර: සංයු.නි: (3): ඛන්ධවග්ග: ඔක්කන්තිසංයුත්ත:4.1.1. වක්ඛු සූත්‍රය,පි. 470, ESN: 25: Okkantismyutta: 1 The eye, p. 1140.

▼ **ශ්‍රද්ධානු සාරී:** අනුත්තරවූ දස දෙනා අතරින් එක් පුද්ගලයෙකි. ඔහු ප්‍රඥාවෙන් චතුසත්‍ය දැක ආසව ප්‍රතිණය කොට නැත, සෝතාපත්ත මාර්ගයට පැමිණ සිටී, ඔහුගේ පංච ඉන්ද්‍රිය ධර්ම වැඩිඇත. අප්‍රමාදව ධර්ම මාර්ගයේ කටයුතු කරගන්නේ නම් මේ භවයේදීම අරහත්ඛව සාක්ෂාත් කරගැනීමට හැකියාව ඇත. මූලාශ්‍රය: ම.නි. (2) 2.2.10. කීටාගිරි සූත්‍රය, පි. 251.

▲ **ශ්‍රද්ධාවිමුක්ත- one liberated-by-faith:** තථාගතයන් පිළිබඳව මුල් බැසගත් ශ්‍රද්ධාව ඇති (ආකාරවතී ශ්‍රද්ධාව) ආරිය ශ්‍රාවකයා මෙලෙසින් හඳුන්වයි. විස්තර පිණිස බලන්න: සත් ආරිය පුද්ගලයෝ.

▼ **ශ්‍රද්ධා විමුක්ති** උතුමා අරහත් මාර්ගයට පිළිපත් කෙනෙක් බව මෙහි පෙන්වා ඇත. සද්ධා ඉන්ද්‍රිය බලවත් මෙතෙම, අරූප විමුක්තියානන නොලබයි. සද්ධා විමුක්ති පුද්ගලයා අරහත් මගඵල නොලැබූ නිසා ඔහු සේඛ ලෙසින් හඳුන්වයි, ඔහු අරහත්ඛව ලබන්නේ ප්‍රඥා විමුක්තිය තුළිනි. මූලාශ්‍රය: අංග.නි: 1: 3 නිපාත, 3.1.3.1, සූත්‍රය, පි. 260.

▲ **ශ්‍රද්ධාවෙන් දැකිය යුතු සිව් ස්ථාන- four places to be seen with faith:** සැදැහැති බොදුපිරිස විසින් දැකිය යුතු ස්ථාන 4 ක් (පූජනීය ස්ථාන) පිළිබඳව බුදුන් වහන්සේ විස්තර කර ඇත: 1) තථාගතයන් වහන්සේ උපන් ස්ථානය 2) තථාගතයන් වහන්සේ අනුත්තරවූ සම්මා සම්බෝධිය අවබෝධ කළ ස්ථානය 3) තථාගතයන් වහන්සේ අනුත්තර ධර්මවක්‍රය පැවැත්වූ- පළමු ධර්ම දේශනාව පැවැත්වූ ස්ථානය. 4) තථාගතයන් වහන්සේ පරිනිර්වාණයට පත්වූ ස්ථානය. බුදුන් වහන්සේ මෙසේද වදාළහ:

“ආනන්ද, සැදැහැවත් මහණ, මෙහෙණි, උපාසක උපාසිකාවන් (පෙරකි කරුණු සතර සලකා) මේ තැන් කරා පැමිණෙන්නේය. යම් කෙනෙක්, එම චෛත්‍ය වාරිකාව කරනවිට පහත් සිත් ඇතිව කලුරිය කරන්නේ නම්, ඒ හැම මරණින් මතු මනාප ගති ඇති දෙව්ලොව පහලවේ”.

(Ananda, the faithful monks and nuns, male and female lay-followers will visit those places. And any who die while making the pilgrimage to these shrines with a devout heart will, at the breaking-up of the body after death, be reborn in a heavenly world)

සටහන්: * ස්ථාන 4 පිළිවෙලින්: 1) ලුම්බිණි උයන, රුම්මින්දි, නේපාලය, 2) බුද්ධගයාව (උරුවෙල) බිහාර්, ඉන්දියාව, 3) ඉසිපතන මිගදාය, සාරනාත්, බරණැස, ඉන්දියාව, 4) මල්ල රජදරුවන්ගේ සල් උයන, කුසිනාරා නුවර, ඉන්දියාව. ** මේ ස්ථාන දැක දහම් සංවේගය ඇතිකරගෙන - ධර්මයේ හැසිරීමට අප්‍රමදාවීමට කටයුතු කළ යුතුවේ.

මූලාශ්‍ර: අංග.නි: (2): 4 නිපාත: 4.3.2.8. සංවේජනීය සූත්‍රය, පි. 254, EAN: 4: 118.8 Inspiring, p. 191, බු.ජ.ත්‍රි: දිස.නි (2 කාණ්ඩය): 2 මහාපරිනිර්වාණ සූත්‍රය, පි. ඡෙදය 34. පි. 158, EDN: 16 :

Mahāparinibbāna Sutta: The Great Passing, The Buddha's Last Days, p. 176.

▼ **වෙනත් මූලාශ්‍ර: 1.** “Buddhist Pilgrimage” by Chan Khoon San, Buddha Dharma Education Association Inc., 2002 (ලුම්බිණි, බුද්ධගයාව, සාරනාත් හා කුසිනාරා පිළිබඳ වාරිකා විස්තරය මෙහි ඇතුළත්වේ).

▲ **ශ්‍රාද්ධ-Shraddha:** මියගිය ඥාතීන්ට ගරු කිරීම පිණිස බමුණන් විසින් කරණ වත්පිළිවෙත මෙලෙසින් හඳුන්වයි. (Ceremony in honor for the benefit of dead relatives). **බලන්න:** මළවුන් අනුස්මරණය. **මූලාශ්‍රය:** අංගු.නි: (6):10 නිපාත, ජානුසොණි වගග, 10.4.2.11, ජානුස්සෝති සූත්‍රය, පි.518.

ශන

▲ **ශාන්ත-serene:** ධර්මයට අනුව ශාන්ත යනු සිතේ නිමුණබව-සංසුන්බවය. බුදුන් වහන්සේ ‘ශාන්තමුණි’ ලෙසින් හඳුන්වයි. **බලන්න:** බුද්ධතාම. **සටහන:** ජානසමාපත්ති ලබා නිවුන සිත ශාන්ත-පස්සදිය ලෙසින්ද දක්වා ඇත.

▼ **වනදෙවියෙක්** ඇසු පැණයකට පිළිතුරු ලෙසින් බුදුන් වහන්සේ පෙන්වා ඇත්තේ වනයේ වාසයකරන-වනවාසී, ධර්මානුකූලව වෙසෙන භික්ෂූන්ගේ ස්වභාවය ශාන්තය, ඔවුන්හට පහන් ශරීර වර්ණය ඇත. **බලන්න:** ශරීර වර්ණය. **මූලාශ්‍රය:** සංයු.නි: (1): සගාථවග්ග: දේවතාසංයුත්ත: 1.1.10: අරඤ්ඤ සූත්‍රය, ESN: 1: Devatasamyutta: 10.10 Forest, p. 67.

▲ **ශාන්ත විහරණ-Peaceful attainments:** අරුපසමාපත්ති ලබා ගැනීම ශාන්ත විහරණයවේ. එනම්: ආකසානඤ්ච, විඤ්ඤාණඤ්ච, ආකිඤ්ඤා, නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤා යන අරුප සමාපත්ති 4 ලබා ගැනීමය. මේවා අෂ්ඨ සමාපත්තින්ට ඇතුළත්වේ. **බලන්න:** අෂ්ඨ සමාපත්ති, අරුපසමාපත්ති.. **සටහන:** අංගු.නි: (2): 4 නිපාත: බ්‍රාහ්මණවග්ග: භික්ඛුසංගථොමන සූත්‍රයේදී සතර අරුප සමාපත්ති විස්තර කර ඇත.

මූලාශ්‍රය: ම.නි: (1):1.1.8 සල්ලේඛ සූත්‍රය, පි. 112, EMN: 8-Effacement, p.108.

▼ **අරුපධ්‍යාන හෝ අරුපසමාපත්තිය** ලැබීම ශාන්ත විමොක්ෂය වේ. එම සමාපත්තිය දසධර්මතා වලින් එක් කරුණකි. **බලන්න:** දසධර්ම. **මූලාශ්‍රය:** අංගු.නි: (6): 10:10.1.1.8 සද්ධා සූත්‍රය, 10.1.1.9. සන්ත විමොක්ඛ සූත්‍රය, පි.50.

▲ **ශුන්‍යතාව - Emptiness:** ශුන්‍යතාවය යනු භික්ෂුවක් නැතිබවය. **බලන්න:** සුඤ්ඤතාව.

▲ **ශුන්‍යතා විහරණය-abide in void-ness:** බුදුන් වහන්සේ හා රහතුන්ගේ විහරනයය. **බලන්න:** සුඤ්ඤත විහරනය.

ශම

▲ **ශ්‍රමණ:** පාලි: සාමඤ්ඤ- Ascetic: ශ්‍රමණ (සමණ) ගිහිගෙය හැර, බ්‍රහ්මචරියාවේ යෙදුන, බුදුන් වහන්සේගේ ශ්‍රාවක සංඝයා හඳුන්වන ආකාරයය. බුදුන් වහන්සේ, ශ්‍රමණ ගෝතම, මහා ශ්‍රමණ ලෙසින්ද හඳුන්වයි. ශ්‍රමණ ලෙසින් හැඳින්වීම පිණිස, පංච උපාදානස්කන්ධය මැනවින් අවබෝධ කරගත යුතුවේ. එහි, ආස්වාදය, ආදීනවය හා නිස්සරණය මැනවින් දැන වාසය කළයුතු වේ යයි බුදුන් වහන්සේ

වදාළහ. මූලාශ්‍ර: සංයු.නි: (3): ඛන්ධසංයුත්ත: 1.3.15. සමණ සූත්‍රය, පි. 306, ESN: Khandasamyutta: 107.5 Ascetic , p. 1097.

▼ **ශ්‍රමණ යනු කවරේද?:** ධර්මතා 7 ක් කඩාබිඳ දැමීමෙන් කෙනෙක් ශ්‍රමණ බවට පත්වෙන බව බුදුන් වහන්සේ පෙන්වා ඇත: සක්කාය දිට්ඨිය, විචිකිච්ඡාව, සීලබ්බතපරාමාසය, රාගය, දෝෂය, මෝහය (අකුසල්මුල්) හා මානස. මූලාශ්‍ර: අංගු.නි: (4): 7 නිපාත: 7.2.4.2 සමණ ධම්ම සූත්‍රය, පි. 510, EAN:7: 86.2 An Ascetic, p. 406.

▼ **එක් සමයක ජාත්‍යන්තරයා බ්‍රාහ්මණයා විසින් විමසානු ලැබූ බුදුන් වහන්සේ ශ්‍රමණයන්- බුද්ධ ශ්‍රාවකයන් ගැන මෙසේ පවසා ඇත:**

“ඔවුන්ගේ අභිප්‍රාය (අරමුණ-aim) නම් ක්ශාන්ති-ඉවසීම හා මුද්‍රාවය, ඔවුන්ගේ සෙවීම (ගවේශනය-quest) ප්‍රඥාවය, ඔවුන්ට ඇති ආධර්ම ශීලසම්පන්නත්වය, ඔවුන්ගේ කැමැත්ත ග්‍රහණය නැතිබව- ශුන්‍යත්වය, ඔවුන්ගේ අවසාන ඉලක්කය නිව්‍යය”. මූලාශ්‍රය: අංගු.නි: (4): 6 නිපාත: ධම්මිකවග්ග: 6.1.5.10 ඛන්තිස සූත්‍රය, පි.154.

▼ **ශ්‍රමණ සුඛය හා දුක:** යම් ශ්‍රමණයෙක් තමනට ලැබෙන සිව්පසින් සැහීමට පත්ව වාසය කරයි නම්, ඔහුට නෙක්කම්ම සංකල්පනා ඇත්නම්, බඹසරඇත්නම්, ඔහු සුවයෙන් වාසය කරයි. එහෙත්, සිව්පසයෙන් ඉන් සැහීමට පත්නොවී සිටින්නේ නම්, අරතිය, කාමචිතක්ක බහුල නම් එය දුකය. මූලාශ්‍රය: අංගු.නි: (3) 5 නිපාත: ශිලානවග්ග: 5.3.3.7 හා 5.3.3.8 සූත්‍ර, පි.260.

▼ **බුදුන් වහන්සේ මෙසේ වදාළහ:**

“ මේ ලෝකයේ ශ්‍රමණයෝ කෙළෙස් රහිතය, ශාන්තය (ගැටීම රහිතව වාසය කරයි), ඔවුන්ගේ ජීවිතය ඵල දායීය. ඔවුන් තණ්හාව පිරිසිඳ අවබෝධ කර ඇත. සෑම කල්හිම ඔවුන් නිදහස් සුවය විඳි. ශීල සම්පන්න වූ ඔවුනට, මවද, පියාද , සොහොයුරෝද වන්දනා කරති. පහත් කුලයක උපන්නාවුවද, ශ්‍රමණබව ලත් උතුමෙකුට, ශාක්‍යයන් ද ගරු කරති. මූලාශ්‍ර: සංයු.නි: (1): සගාථවග්ග: දේවතාසංයුත්ත: 1.8.11 අරණ සූත්‍රය, පි. 110, ESN:1: Devathasamyutta: 81.11. Without conflict, p. 164.

▼ **ශ්‍රමණ ධර්ම:** පව්-අකුසල සමනය කරන නිසා -පහකරගන්නා නිසා ශ්‍රමණ යයි මෙහිදී පෙන්වා ඇත. කෙනෙක් ශ්‍රමණ බවට පත්කරන ධර්මතා (හිරිඔත්තප්ප, ඉන්ද්‍රිය සංවර ආදී ගුණ) මේ සූත්‍රයේදී විස්තරාත්මකව පෙන්වා ඇත. සියලු කෙළෙස් හැර, ජරාමරණ අවසන් කල, විමුක්තිය ලැබූ ආරිය උතුමා, ශ්‍රමණය. මහණ කෙනෙක් ශ්‍රමණ වීම පිණිස තිබිය යුතු ගුණ-ශ්‍රමණ ගුණ: 1) හිරිඔත්තප් තිබීම (shame and fear) 2) පිරිසිදු කාය, වාක්, මනෝ සමාවාරය හා ආජීවය (purified bodily, verbal, mental conduct, and livelihood) 3) ඉන්ද්‍රිය සංවරය (restraint of the senses) 4) භෝජනයේ මාත්‍රඥාව(moderation in eating) 5)නිදිවැරීම (wakefulness) 6) සති සම්ප්‍රජන්‍යය (mindfulness and full awareness) 7) නිවරණ ප්‍රහීණකර තිබීම (abandoning of the hindrances) 8) සිව්පාන ලබාගැනීමේ හැකියාව 9) ත්‍රිවිධඥාන ලැබීම (තෙවිජ්ජා-the three true knowledges). මේ ගුණාග සතු භික්ෂුව ශ්‍රමණ-බ්‍රාහ්මණ ලෙසින් හඳුන්වයි. ඔහු සියළු කෙලෙසුන්ගෙන් පිරිසිදුවී ඇත,

ධර්මය අවබෝධකර ඇත, ධාර්මික පඩිවරකි, ආරිය උතුමෙකි, රහතන්වහන්සේය. ඔහු සියලු කෙලෙස් නිසලකර ඇත, දුක් ගෙනෙදෙන යළි උපත නිමාකර ඇත එමනිසා ඔහු ශ්‍රමණය ය. සටහන: ශ්‍රමණ හා බ්‍රාහ්මණ යනු විමුක්තියලැබූ ආරියන් හඳුන්වන පද බව මෙහි පෙන්වා ඇත. මූලාශ්‍ර: ම.නි (1) 1.4.9. මහාඅස්සපුර සූත්‍රය, පි. 652, EMN: 39: Mahā-Assapura Sutta-The Greater Discourse at Assapura, p. 340.

▼ ශ්‍රමණ ධර්මය නම් ආරිය අටමගය.: මූලාශ්‍රය: සංයු.නි: (5-1) මහාවග්ග: මග්ගසංයුත්ත: සාමඤ්ඤ සූත්‍රය, පි.68.

▲ ශ්‍රමණ ඵල: ශ්‍රමණ ඵල (පැවිදිවීමේ ප්‍රතිලාභ- සාමඤ්ඤඵල -fruit of the homeless life) යනු සිව්මගඵල (සෝතාපන්න සිට අරහත් දක්වා) සාක්ෂාත් කරගැනීමට හැකියාව ලැබීම යි මෙහි දක්වා ඇත. මූලාශ්‍රය: සංයු.නි: (5-1) මහාවග්ග: මග්ගසංයුත්ත: සාමඤ්ඤ සූත්‍රය, පි.68

▼ මෙහිදී බුද්ධ ශාසනයේ ශ්‍රමණබව ලැබීමේ යහපත විස්තරාත්මකව පෙන්වා ඇත: 1) ගිහිපීචිතයේ සේවකයෙක්, යටත් වැසියෙක් ආදිලෙසින් පහත් තත්වයක සිටි කෙනෙක් පසුව ගිහිගෙය හැර මහණවී යහපත් ලෙසින් මහණදම් පුරන්නේ නම් පෙරදී ඔහුට වඩා ඉහළ තත්වයක සිටි අය පවා ඔහුට ගරු කරයි, සිව්පස පුජාකරයි. 2) එමප්‍රතිලාභ වලට වඩා අග්‍ර ප්‍රතිලාභ නම්: සිලසම්පන්නවීම නිසා කායික හා මානසික සුවය ඇතිව කිසි බියක් නැතිව ලද්දෙයින් සැහීමට පත්ව සාමකාමී ජීවත්වීමට ගෙවීමට ඇති වාසනාව; සිත එකඟකර නිවරණ පහකරගැනීමෙන් සමාධිසුවය ලැබීමට හැකි වාසනාව, කෙලෙස් බැහැර කරගැනීමෙන් පිරිසිදුවූ සිතෙන් විදසුන් නුවණ වඩා ඉර්දිබල, දිවැස් වැනි අතිසාමාන්‍ය බල ලැබීමට හැකිවීම, සියළු කෙලෙස් නසා උතුම් විමුක්තිය ලැබීමට ඇති වාසනාව ආදී විවිධවූ යහපත් ඵල ලැබීම. මූලාශ්‍ර: දිස.නි: (1): 2 ශ්‍රමණඵල සූත්‍රය, පි.98, EDN:2 Sāmaññaphala Sutta: The Fruits of the Homeless Life, p. 87.

▼ සතර ශ්‍රමණඵල යනු ශ්‍රමණභාවය පියවරින් පියවර දියුණුකර ගැනීම නිසා ලැබෙන යහපත් ඵල විපාකයන්ය: සොතාපන්න, සකදාගාමී, ආනගාමී හා අරහත් ඵල ලැබීමය. සතර ශ්‍රමණ ඵල, සවිජ්ඣාතබ්බ ධර්මයකි. බලන්න: සතර ශ්‍රමණඵල. මූලාශ්‍ර: දිස.නි : (3): 11 දසුත්තර සූත්‍රය, පි. 483, EDN: 34: Dasuttara Sutta: Expanding Decades, p. 384.

▲ ශ්‍රමණදූෂක: පාලි: සමණදුෂි- Shramana dushaka: යහපත් හික්මුන් අතරට පැමිණ අයහපත් ලෙසින් හැසිරෙන පුද්ගලයෙක් ශ්‍රමණදූෂක යයි ධර්මයේ පෙන්වා ඇත. ඒම පුද්ගලයා ශ්‍රමණවේශය ගෙන, ශ්‍රමණ ඉරියව් ඇතිව හැසිරුනද ඔහු ගේ අභ්‍යන්තරය යහපත් නැත (ඔහු වෙනත් ගුරුවරයෙකු පිළිපදින කෙනෙකි). ඔහුගේ වැරදි ක්‍රියා එලි දකිනවිට - කෝපය, ද්වේශය ආදී ලක්ෂණ නිසා, ඔහු යහපත් ශ්‍රමණයෙක් නොවන බව අන්‍යයන්ට අවබෝධ වේ. එවිට ඔහු සංඝයා වෙතින් බැහැර කළයුතුය යයි බුදුන් වහන්සේ වදාළහ. මේ පිළිබඳ දක්වා ඇති උපමාව: යව කෙත උපමාව. කුඹුරක (යව කෙතක) වගා කර ඇති හොඳ යව (බාර්ලි) අතර තරක යව පැල ඇතිවූ විට, ඒවා නිසා හොඳ යව පැලද විනාසවේ. එලෙස, යහපත් සංඝයා අතරට ශ්‍රමණවේශය ගෙන

පැමිණෙන නරක පුද්ගලයන්ගෙන් සංඝයාට හානි විපත් සිදුවේ යයි බුදුන් වහන්සේ වදාළහ. මූලාශ්‍ර:අංගු.නි: (5): 8 නිපාත: 8.1.1.10 කාරණ්ඩව සූත්‍රය, පි. 56, EAN:8: 10.10 Trash, p. 411.

▲ **ශ්‍රමණ කාර්ය-duty of an ascetic:** ශ්‍රමණ කාර්ය (මහන දහම) කුමක්ද? “මේ සසුනේ මහණ ආක්‍රෝශ කරන අයට පෙරළා ආක්‍රෝශ නොකරයි, ක්‍රෝධ කරන අයට පෙරළා ක්‍රෝධ නොකරයි, දබර කරන අයට පෙරළා දබර නොකරයි... එහෙයින්, මෙසේ භික්ෂු මිය යූතුය: ස්වකීය සබ්බන්තරාග්‍රිත් කෙරෙහි දුෂ්ඨ සිත් නොමැතිව වාසය කළයුතුය. දිට්ඨිසම්පන්න එක භික්ෂුවකට හෝ පරිභාව කිරීම බොහෝ පව් රැස්වීමට හේතුවේ. එහෙයින් , අනුන්ට හිංසා නොකිරීමෙන්, අනුන්ට මෙන්ම තමන්ට ද ආරක්ෂාව ලැබේ”. මූලාශ්‍ර: අංගු.නි: (4) : 6 නිපාත:ධම්මකවග්ග: 6.1.5.12 ධම්මක සූත්‍රය,පි.160, EAN:6: 54.12 Dhammika, p.343.

ශර

▲ **ශරීරය- body:** ශරීරය යනු සතර මහාභූතයන්ගෙන් (පඨවි ආදී) සකස්වූ කයය. බලන්න: කය, සතරමහාභූත.

▲ **ශරීර යානය-The body vehicle:** මෙහිදී ශරීරය රියක්- යනාවක් ලෙසින් දක්වා ඇත. ඒ යානයේ සක් (රෝද) සතරකි, දොරවල් 9 ක්වේ, අශුවියෙන් පිරිඇත, ලෝහයෙන් බැඳී ඇත, මඩේ ඉපදී ඇත. බලන්න: උපග්‍රන්ථය:5 සටහන: අටුවාවට අනුව රෝද 4 : කයේ සිව් හැසිරීමය- ඇවිදීම, සිටගැනීම, හිඳගැනීම, ඇලවිසිටීම. නව දොර: ඇස් 2, කන් 2, නාසයේ සිදුරු 2, මුව, මුත්‍රාපිටකරන ස්ථානය, ගුදය. අශුවියෙන් පිරිඇත: කයේ ඇති 32ක්වූ අපචිත්‍ර කොටස්. යානය ලෝහයෙන් බැඳීම: තණ්හාවෙන් බැඳී ඇත. මඩේ ඉපදී ඇත: මවගේ ගැබය. බලන්න: ESN :note 55, p 509. එවැනි යානයක් හැර දමන්නේ කෙසේද යයි දෙවියෙක්, විමසූ විට බුදුන් වහන්සේ මෙසේ වදාළහ:

“ රැහැන හා වරපට කපා දමා, ලාමක ආශාවන් හා ලෝභය සිද දමා, තණ්හාව මුලින්ම ගලවා දැමූවිට, කයෙන් (කය නමැති යානයෙන්) මිදිය හැකිය”. සටහන: රැහැන ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ ක්‍රෝධය (උපනාහ), වරපට: ඉතිරි කෙළෙස්සය. ආශාවන් යනු, තමන්ට නොලැබුණ දේ ලබාගැනීමට ඇති කැමැත්ත (ලාමක ඉච්චා), ලෝභය, දැඩි ආශාවය. තණ්හාව මුලින්ම ගලවා දැමීම යනු අවිද්‍යාව සහමුලින්ම පහ කර ගැනීමය. බලන්න: ESN :note 56, p 509. මූලාශ්‍ර: සංයු.නි: (1): සගාථවග්ග: දේවතාසංයුත්ත: 1.3.9 චතුර්වක්ක සූත්‍රය, පි.56, ESN:1: devathasamyuththa: 29.9. Four wheels, p. 92.

▲ **ශරීර වර්ණය- Body color:** ශරීර වර්ණය ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ සමේ පැහැයය. බුදුන් වහන්සේ වැඩසිටි සමයේ වර්ණය අනුව කුල-පංති බෙදාඇත. බලන්න: කුලය.

▼ **වනයේ වාසයකරන භික්ෂූන්ගේ ශරීර වර්ණයේ පැහැපත්බව දැක ඒ ගැන වනදෙවියෙක් බුදුන් වහන්සේ විවාළහ. බුදුන් වහන්සේ මෙසේ වදාළහ:**

“ අතීතය ගැන ශෝක නොකරන, අනාගතය නොපතන, චරිතමානයේ ලද දෙයින් සැහීමට පත්ව (වනයේ) වාසය කරන භික්ෂූන්ගේ ශරීර වර්ණය පැහැපත්ය, ශාන්තය”. එහෙත්, අනාගතය පතන, අතීතය ගැන දුක් වන, අනුවණ පුද්ගලයෝ, කපා දැමූ නිල් බට දණ්ඩක් වියලී යන ලෙස දුර්වර්ණව වියලී යති. මූලාශ්‍ර: සංයු.නි: (1) සගාථවග්ග, අරඤ්ඤ සූත්‍රය පි. 36, ESN: 1: sagatha vagga, 10.10 Forest, p 68.

▲ ශරීරස්ථ ධර්ම: පාලි: සරිරධ්මා ධම්මා-Dhamma that subsist through the body: ශරීරස්ථ ධර්ම යනු කය නිසා පැවතෙන ධර්මතාය. බුදුන් වහන්සේ ශරීරස්ථ ධර්ම 10ක් පෙන්වා ඇත: 1 ශීත 2 උෂ්ණය 3 බඩගින්න 4 පිපාසය 5 මලපහකිරීම 6 මුත්‍රාකිරීම 7 කාය සංවරය 8 වචිසංවරය 9 ආජීව සංවරය-10 පුනර්භවය ඇතිකරන චේතනා (භව සංඛාර).

“ දස ඉමෙ භික්ඛවෙ ධම්මා සරිරධ්මා: සීතං, උෂ්ණං, ජීවස්සං, පිපාසං, උච්චාරො, පසාඤ්චො, කායසංවරො, වචිසංවරො, අජීව සංවරො, පොනොභවිකො භවසංඛාරො”: (Bhikkhus, these ten things subsist through the body... Cold, heat, hunger, thirst, defecation, urination, bodily restraint, verbal restraint, restraint in one’s livelihood, and the formative activity of existence that leads to renewed existence) මූලාශ්‍ර:අංගු.නි: (6):10 නිපාත: අකෝෂ වග්ග: 10.1.5.9. ශරීරස්ථ ධර්ම සූත්‍රය,පි.186, EAN: 10: 49.9 subsisting through the body, p. 512.

▲ ශාරීරික ධාතු-Body relic’s: බුදුන් වහන්සේ හා රහතුන් ගේ ස්කන්ධ පරිනිබ්බානයෙන් පසු දේහය දවා අවසන් කළවිට ඉතිරිවී ඇති කාය කොටස්, ශාරීරික ධාතු ලෙසින් පෙන්වා ඇත. එම ධාතු තැන්පත් කර ස්තූප- වෛතාස ඉදිකිරීම එවැනි උතුමන්ට කරන ගරු සැලකිල්ලකි. බලන්න: ස්ථූප. සටහන: මහාපරිනිබ්බාන සූත්‍රයේදී, බුදුන් වහන්සේගේ ශාරීරික ධාතු තැන්පත් කිරීම ගැන විස්තර පෙන්වා ඇත.

ශිල

▲ ශිල සමාධි ප්‍රඥා: පාලි: සීල සමාධි පඤ්ඤා-Virtue Samadhi Wisdom ශිල සමාධි ප්‍රඥා: ත්‍රිවිධ ශික්ෂාව, ත්‍රිවිධ කල්‍යාන ශාසනය ලෙසින්ද පෙන්වා ඇත. බ්‍රහ්මචරියා වාසය, මේ කරුණු තුන පදනම් කොටඇත. ශිල සමාධි ප්‍රඥාව සම්පූර්ණවීම, මග බලසර වැස නිමාකිරීමය, නිවන ලැබීමය. බලන්න: අධිශිලශික්ෂාව, අධිවිත්තශික්ෂාව, අධිප්‍රඥාශික්ෂාව, බ්‍රහ්මචරියාව.

▼ වෙනත් මූලාශ්‍ර: 1. “ත්‍රිවිධ කල්‍යාන ශාසනය නම්: සසුනේ ආදී කල්‍යාන වූ ශිලය, මජ්ඣ කල්‍යාන වූ සමාධිය, පරියෝසාන කල්‍යාන වූ ප්‍රඥාව. සීලසම්පත්ති නිසා ත්‍රිවිද්‍යාව ලබයි, සමාධිය නිසා සය අභිඥා ලබයි, ප්‍රඥාව නිසා සිව්පිළිසිඹියාව ලබයි”. බලන්න: සිංහල විසුද්ධි මාර්ගය, 1 පරිච්ඡේදය, පි. 49-50.

▲ ශිලය: පාලි: සීල- Virtue-Morality: ශිලය ලෙසින් ධර්මයේ පෙන්වා ඇත්තේ සදාචාර පැවැත්මය, එනම්, කායික වාචික හා මානසික සංවරය ඇතිව-ත්‍රිවිධ සංවරය ඇතිව යහපත් ජීවිතයක් ගත කිරීමය. ධර්ම මාර්ගයේ පදනම ශිලය වේ. යහපත් පැවැත්ම ඇතිකර ගැනීම පිණිස

ශිලයක පිහිටා-සමාදන්ව ඒ ශිලය රකිමින් වාසය කළයුතුවේ. බොදු ගිහියන් පන්සිල් නිත්‍ය ශිලය ලෙසින් රකී, උපෝසථ දිනයන්හි අටසිල් හෝ දසසිල් සමාදන්වේ. ගිහිජීවිතය අතහැර පන්සල් හෝ අසපුවල වාසය කරන අනගාරික හෝ අනගාරිකාවන් අටසිල් රකිති. සාමණේර සාමණේරියන් දස සිල් රකිති. උපසම්පදාව ලැබූ භික්ෂූන් හා භික්ෂුණියන් පානිමෝක්ෂ සංවරශිලය- අධිශිලයේ පුහුණුවේ. **බලන්න:** කුසලශිලය හා අකුසලශිලය, ශිලසම්පන්න, පානිමොක්ඛ සංවර ශිලය. **සටහන්:** * ශිලානුස්සති භාවනාව, නිවන පිණිස පවතී. **බලන්න:** භාවනා ** ශිලය ලෝකික හා ලෝකෝත්තර ලෙසින්ද පෙන්වා ඇත. **ලෝකික ශිලය:** පන්සිල්, අටසිල්, දසසිල්, සාමනේර ශිලය හා උපසම්පදා ශිලය. **ලෝකෝත්තර ශිලය:** සම්මා වාචා, සම්මා කම්මන්ත, සම්මා අජීවය. ලෝකෝත්තර ශිලය නිවන් දකින ජාතිය තෙක්ම පවතින දෙයකි. ඒ ශිලය ඇති පුද්ගලයා කිසිවිට දුෂ්ශිලයෙක් නොවේ.

▼ **වෙනත් මූලාශ්‍ර:** 1. “සීලය නම්: ප්‍රාණසාත්‍ය ආදී අකුසලයෙන් වැළකීම හෝ වත් පිළිවෙත් පිරිම හෝ චේතනා, වෛතසික, සංවර, අව්‍යතික්‍රම (මර්ගය අවහිර කරන අකුසලයෙන් මිදීම-non-transgression) යන මේවාය. **මූලාශ්‍රය:** සිංහල විසුද්ධිමාර්ගය, පරිච්ඡේදය 1, පි. 51. 2. “නිවන ලබාදෙන බෝධි පාක්ෂික ධර්ම වැඩිමට නම් ශිලය සමාධිය හා ප්‍රඥාව ඇතිකරගත යුතුවේ. බෝධිපාක්ෂික ධර්මතා වැඩිම පිණිස අවශ්‍යවන ශිලය ලෙසින් දක්වන්නේ නිත්‍ය ශිලයටය. ගිහියන් නිත්‍යශිලය ලෙසින් පංචසීලය රැකිය යුතුය. එසේම, උපෝසථ අට ශිලය, දස ශිලයද නිත්‍ය ශිලය ලෙසින් ගිහියන් විසින් රැකීම සුදුසුය. පුහුණු මිනිසා ගේ ශිලය ස්ථිර නැත, ඇතැම් සික පද ඔහු අතින් බිඳීය හැකිය. එසේ වූ විට, සිල් අත් නොහැර, නැවත සීලය පිහිටුවා ගැනීමට ඉටා ගත යුතුවේ. කෙළෙස් තුනී කරගත්විට සිල් රැකීම පහසුවේ. **මූලාශ්‍රය:** බෝධිපාක්ෂික ධර්ම විස්තරය: රේරුකානේ වන්දවිමල මහානාහිමි, පි.16-21. **ශබ්දකෝෂ:** පා.සිං.ශ: පි. 525: “සීල: යහපත් පැවැත්ම”. **B.D:** p.170: “Sīla: Morality, virtue: is a mode of mind & volition manifested in speech or bodily action. It is the foundation of the whole Buddhist practice...”

▼ **ශිලය යහපත් ලෙසින් ආරක්ෂා කරනවිට (කුසල ශිලයක් වූ විට), ධර්ම මාර්ගය වැඩි දියුණුවට පත්වේ. සිල්වත් පුද්ගලයා ප්‍රාර්ථනා නොකලත් ඔහු ධර්මය අනුක්‍රමයෙන් සපුරාගෙන අග්‍ර ස්ථානය- නිවන ලබා ගන්නා බව (එතරට යනබව) බුදුන් වහන්සේ පෙන්වා ඇත:**

“...ඉති බො ආනඤ්ඤ කුසලානි සීලානි අනුපුබ්බන්ත අග්‍රාය පරෙන්නි”. **බලන්න:** කුසල ශිලය හා අකුසල ශිලය. **මූලාශ්‍ර:** අංග.නි: (6): 10 නිපාත: 10.1.1.2 න වෙනනාය කරණිය සූත්‍රය, පි.34 හා 11 නිපාත: 11.1.1.කීමත්ථිය සූත්‍රය, 11.1.2 න වෙනනාය කරණිය සූත්‍රය, පි.611-614, EAN: 10: 2.2. Volition p.492 & 11:1-1 What Purpose 1-2 Volition, p.566.

▼ **ශිලය පූර්ණ පුද්ගලයා යහපත් ලෙසින් නිවන සපුරා ගන්නා බව මෙහි දක්වා ඇත. ශිලය නොමැතිනම් නිවන ලබා ගත නොහැකිය. මේ පිළිබඳ යොදාගෙන ඇති උපමාව: කොළ අතු නොමැති ගසක කඳ, පොත්ත හා අරටුව පූර්ණබවට පත් නොවෙන ලෙසින් සිල් නැති කෙනාට නිවන් මග**

සපුරා ගත නොහැකිය. එහෙත්, කොළ අතු මනාව ඇති ගසක කඳ, පොත්ත හා අරටුව පුර්ණබවට පත්වන ලෙසින් සිල්වතාට නිවන් මග සපුරා ගත හැකිවේ. බලන්න: උපග්‍රන්ථය: උපමා. මූලාශ්‍රය: අංගු.නි.(6) 10 නිපාත: 10.1.1.3. ප්‍රථම උපනිස සූත්‍රය, පි.36.

▼ ආරිය අටමග උපදවා ගැනීමට ශිලය අවශ්‍යවේ.: සිව් පිරිසිදු ශිලය: 1) පාතිමෝක්ෂ සංවරශිලය 2) ඉන්ද්‍රිය සංවරශිලය 3) ආජීව පාරිශුද්ධි ශිලය 4) ප්‍රත්‍යසන්නිශ්‍රිත ශිලය, ආරිය අටමග උපදවා ගැනීමේ පූර්ව නිමිත්ත යයි මෙහි පෙන්වා ඇත. ශිලය ඇතිවිට සම්මා දිට්ඨිය ඇතිවේ, එමගින්, සම්මා සමාධිය දක්වා මාර්ග අංග සම්පූර්ණවේ. මූලාශ්‍රය: අංගු.නි: (5-1) මහාවග්ග: මග්ගසංයුත්ත: සීලසූත්‍රය, පි. 78, ESN: 45: Maggasamyutta: 50. 55 virtue, p 1654.

▼ ශිලයේ විවිධත්වය: 1) වාරිත්ත සීලය: බුදුන් වහන්සේ පනවා වදාළ ශික්ෂාපද එලෙසින් පිළිපැදීම. 2) වාරිත්ත සීලය: බුදුන් වහන්සේ යමක් ප්‍රතික්ෂේප කර ඇත්නම් ඒවා නොකිරීම. 3) අභිසමාවාරික සීලය: උත්තම හැසිරීමෙන් යුක්තවීම: සෝතාපන්න ආදී මගඵල පිණිස නියම කර ඇති සීලය. 6) ආදිබ්‍රහ්මචරියක සීලය: බ්‍රහ්මචරියාව පිණිස ඇති සීලය. මෙය ආජීවාෂ්ටමක ශිලය ය. එනම් ත්‍රිවිධ කාය අකුසල, සතර වච්ඡා අකුසල හා මිථ්‍යාආජීවයෙන් වැලකීමය. 7) චිරති සීලය: ප්‍රාණසාන ආදී අකුසලයෙන් මිදීම: සම්මා වාචා සම්මා කම්මන්ත සම්මා අජීව යන සීලය. 8) අචිරති සීලය: චිරති කුසල සිතේ ඇතිවන සෙසු චේතනා. 9) නිස්සික සීලය: කොටස් 2 කි: තණ්හා නිස්සය: භව සම්පත් පැතිම (දෙව්ලොව) දිට්ඨි නිස්සය: සීලය මගින් පාරිශුද්ධ බව පැතිම. 10) අනිස්සික සීලය: නිස්සික සීලයෙන් වෙන්ව පුරන ලෝකික ලෝකෝත්තර සීල. 11) කාලපරියන්ත සීලය: කාලසීමාවක් ඇතිව රකින සීලය (අටසිල් වැනි) 12) ආපාණකොට්ඨක සීලය: දිවිහිම ලෙස රකින සීලය (පන්සිල් වැනි) 13) සපරියන්ත සීලය: යම් සීමාවක් ඇතිව සමාදන්වන සීලය (ලාභ, කිරිති ආදිය පනමින්), මෙය නිවන පිණිස නොවේ. 14) අපරියන්ත සීලය: යම් සීමාවක් නැතිව සමාදන්වන සීලය. නිවන පිණිස වේ. 15) ලෝකික සීලය: පාතග්ජනය, භව සම්පත් පිණිසය. මෙය නිස්සරණයට ද පිහිටුවේ. 16) ලෝකෝත්තර සීලය: ආසව නැති, ආරියන්ගේ සීලය. 17) ත්‍රිවිධ ශිල: 1. හීන සීලය: කිරිතිය පිණිස සමාදන්වේ 2. මධ්‍යම සීලය: දේවලෝක උත්පත්ති ආදිය සලකා සමාදන්වන ආනිසංස සීලය 3. ප්‍රණීත සීලය: ප්‍රඥාව ඇතිව සමාදන්වන සීලය. 18) පරාමට්ඨ සීලය: තණ්හාව හෝ දිට්ඨිය ක් ඇතිව සමාදන්වන සීලය. 19) අපරාමට්ඨ සීලය: පාතග්ජන සීලවන්තයන් ආරිය මාර්ග ලබා ගැනීමට සමාදන්වන සීලය. 20) පටිප්පස්සද්ධි සීලය: කෙළෙස් සංසිදුවීම පිණිස ආරියන් සතු සීලය. 21) පාතිමොක්ඛ සංවර ශිලය 22) ඉන්ද්‍රිය සංවර ශිලය. 23) ආජීව පාරිශුද්ධි ශිලය. විස්තර පිණිස බලන්න: විසුද්ධිමාර්ගය, පරිච්ඡේදය 1.

▲ ශිලමය ඥාණය-Knowledge of virtues: ශිල සංවරය නිසා, පිරිසිදු ශිලයක් පවත්වා ගැනීම නිසා ඇතිවන ප්‍රඥාව, ශිලමය ඥාණය ලෙසින් මෙහි පෙන්වා ඇත. මූලාශ්‍රය: බු.නි:පටිසම්භිදා 1: ඥාණකථා: 2 ශිලමය ඥාණය, පි.102.

▲**ශිලසම්පන්න-Virtuous:** ධර්මයේ හැසිරෙන සංඝයා ශිලසම්පන්නව වාසය කිරීම ආධ්‍යාත්මික වර්ධනය පිණිස අවශ්‍ය කරුණක් වේ. ශිලසම්පන්නබව ග්‍රමණ ඵලයක් (ග්‍රමණබව නිසා ලැබෙන ලාභයක්) යයි බුදුන් වහන්සේ පෙන්වා ඇත. භික්ෂුවක් ‘තෙර’- වැඩිහිටි භික්ෂුවක් ලෙසින් හැඳින්වීම පිණිස අවශ්‍ය ගුණ අතරින් ශිලසම්පන්න බව එක් ගුණයකි, සේඛ ප්‍රතිපදාව පුහුණු කරණ භික්ෂුව සතු ගුණයකි. **බලන්න:** සංඝයා, සේඛ. ගිහියන්, ශිලසම්පන්නබවට පත්වන්නේ පංච ශිලය රැකීමෙන්ය. මෙය ගිහි උපසකයෙක් සතු ගුණයකි. **මූලාශ්‍රය:** සංයු.නි: (5-2) මහාවග්ග: සෝතාපත්තිසංයුත්ත:පුඤ්ඤාභිසන්දවග්ග: 11.4.7 මහානාම සූත්‍රය, පි.248.

▼**ශිලසම්පන්න වීමේ අනුසස්.** ශිලසම්පන්න අයට ඇති අනුසස් 5කි: 1) මහා භෝග සම්පත් ලැබීම 2) යසස පැතිරීම 3) ඕනෑම පිරිසක් මැදට බිය නැතිව එළඹීමට හැකිවීම 4) නොමුලාව කලුරිය කිරීම 5) සුගතියේ-දෙව්ලොව යළි උපත ලැබීම. අසිල්වත් පුද්ගලයාට මේ අනුසස් නොමැත. **මූලාශ්‍රය:** බු.නි: උදානපාලිය:8.6 පාටලිගාමිය සූත්‍රය.

ශව

▲**ශ්‍රාවක සංඝයා- Sangha disciples:** බුදුන් වහන්සේගේ ශ්‍රාවක සංඝයා යනු බුදුන් වහන්සේ ගේ ධර්මය අනුගමනය කරන පැවිදි පිරිසය: භික්ෂු, භික්ෂුණි, මහණ හා මෙහෙණි. **බලන්න:**සංඝයා. උපග්‍රන්ථය:1,2.

ශශ

▲**ශාශ්වත දිවයින-View of the world is eternal:** බුදුන් වහන්සේ වැඩිහිටි සමයේ ලෝකයා අතර පැවති දිවයි 10කින් එකක් ලෙස ශාශ්වත දිවයි පෙන්වා ඇත. ලෝකය සදාකාලිකය යන මතය දැරීම. මෙය, අස්සාදදිවයි ලෙසින්ද පෙන්වා ඇත.**බලන්න:** දිවයි.එම දිවයි නැතිකර ගැනීම පිණිස අනිත්‍ය සංඥාව වැඩිය යුතුය. **මූලාශ්‍රය:** අංගු.නි: (4) 6 නිපාත: 6.1.6 සූත්‍රය, පි.284.

▼ **කෙතක්, රූපය, වේදනාව, සංඥා,සංඛාර, හා විඤානය ඇසුරුකොට** ත් කල්හි ලෝකය ශාශ්වතය, යන දිවයි ඔවුන් තුළ ඇතිවෙන බව බුදුන් වහන්සේ මේ සූත්‍රයේ විස්තර කර ඇත. සෝතාපන්නවූ විට සියලු දිවයි වලට ඇති බැඳීම අවසන්වේ. **සටහන:** සක්කාය දිවයි නිසා මෙවැනි දිවයි ඇතිවීම ගැන විස්තර පින්ස බලන්න:සංයු.නි: (4) සළායතනවග්ග: විත්තසංයුත්ත: 7.1.3 ඉසිදත්ත සූත්‍ර පි.552. **මූලාශ්‍රය:** සංයු.නි: (3): බන්ධක වග්ග: දිවයිසංයුත්ත:3.1.9 සස්සත සූත්‍රය, පි.430.

ශම

▲**ශිෂ්‍යයා- Student:** බුදුන් වහන්සේ වෙත පැවිදිව පුහුණුවලබන සංඝයා ශිෂ්‍ය-සේඛ (trainee) ලෙසින් පෙන්වා ඇත. අරභත්වය ලබනතෙක් ඔහු ශිෂ්‍ය-සේඛය. **බලන්න:** සේඛ, අසේඛ.

ම කොටස:

▲ **ෂට් අසාධාරණ ඥාන- Six special knowledge's:** ෂට් අසාධාරණ ඥාන ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ බුදුවරුන්ට සිමිතවූ විශිෂ්ඨ ඥාණ 6 ක් ය. බලන්න: බුදුන්වහන්සේ. මූලාශ්‍රය: බු.නි: පටිසම්භිදා1: මහාවග්ග ඥාණකථා.

හ කොටස: හත,හද,හඳ,හන,හම,හර,හල,හස

හත

▲ **හත්තක අලාවක කුමාර- Prince Hatthaka of Ālavī:** බලන්න: උපග්‍රන්ථය:3

▲ **හත්ථිගාම ගහපති උග්ග - Ugga Householder of Hatthigāma:** බුදුන් වහන්සේගේ අග්‍ර උපාසකයෙක් වූ මොහු උග්ග හත්ථිගාම ගහපති ලෙසින්ද හඳුන්වා ඇත. බලන්න: උප ග්‍රන්ථය: 3

▲ **හත්ථරෝහක හමුදාව- Elephant battalion:** හත්ථරෝහක හමුදාව- හස්තිහමුදාව, රජකෙනෙක්ගේ සේනාවේ එක් අංගයකි. එවැනි හමුදාවක විරියෙන් සටන් කරන සෙබළුන් සුගතියක උපත ලබන්නේ යයි වැරදි දිව්‍යියක් පැවතී. බලන්න: සුගතිය. මූලාශ්‍රය: සංයු.නි: (4) සළායතනවග්ග:ගාමිණිසංයුත්ත:8.1.4 හත්ථරෝහගාමිණි සූත්‍රය, පි.590.

▲ **හත්ථිසාරිපුත්‍ර චිත්ත තෙර-Hatthisāriputta Citta Thera:** බලන්න: උප ග්‍රන්ථය: 1

▲ **හත්ථරෝහගාමිණි -Hatthāroha the Elephant Warrior:**බලන්න: උපග්‍රන්ථය:3

▲ **හිතානුකම්පාව-Compassionate:** හිතානුකම්පාව ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ කෙනෙක් දුකට පත්වී සිටින විට ඔහු ගැන අනුකම්පාවෙන්, දයාවෙන් කටයුතු කිරීමය. තථාගතයන් ලෝකයාට ධර්මය දේශනා කරන්නේ ඔවුන් කෙරේ ඇති හිතානුකම්පාව නිසා බව මෙහි පෙන්වා ඇත. සටහන්:* ලෝකයා ගේ ශුභසිද්ධිය තකා; ඔවුන්ට දුකින් මිදීමට මග පෙන්වීමට, තථාගතයන් ධර්මය දේශනා කරති. ** ධර්මය දේශනා කරනවිට, ධර්ම කපිකයන් තුල රාගය හා පටිසය ඇතිවේ (අනුරෝධ හා විරෝධ- Attraction and repulsion). එමනිසා තථාගතයන් ලෝකයාට ධර්මය දේශනා නොකළයුතු යයි මාරයා පැවසූ විට බුදුන් වහන්සේ වදාළේ, තථාගතයන් සම්පූර්ණයෙන්ම රාගයෙන් හා පටිසයෙන් මිදී ඇතිබවය. බලන්න: ESN:note:286. p.540. මූලාශ්‍ර: සංයු.නි: (1): සභාපචග්ග: මාරසංයුත්ත: 4.2.4 පතිරූප සූත්‍රය, පි. 230, ESN:4: Marasamyutta:14.4 Suitable, p.280.

▲ **හිතුවක්කාර- stubborn:** හිතුවක්කාරයනු අකිකරුවාවය- දොව්වස්සතාවය, අවවාද ආදිය පිළිපැදීමට ඇති අකමැත්ත. ධර්ම මාර්ගයේ පරිහාණිය ඇතිකරන කරුණකි. බලන්න: දොව්වස්සතාවය.

▲ **හේතු ප්‍රත්‍ය ධම්ම-Conditioned Dhamma:** හේතුප්‍රත්‍ය ධම්ම, සංඛත ධම්ම- සකස්වූ ධම්ම ලෙසින්ද පෙන්වා ඇත. බුද්ධ දේශනාවන්ට අනුව, නිවන හැර සෙසු ලෝක ධම්මතා හැම හේතු ප්‍රත්‍ය නිසා හටගත්, සකස්වූ

ධර්මතාවේ. පටිච්චසමුප්පාදය ක්‍රියාවලියේ, ඒ ගැන පැහැදිලිව පෙන්වා ඇත. බලන්න: සංඛ්‍යාධර්ම, පටිච්චසමුප්පාදය.

▼ **හේතු ප්‍රත්‍ය ධර්මතා හැම අනිච්ච ස්වභාවය සහිත බව මෙහි පෙන්වා ඇත.** එය යහපත් ලෙසින් අවබෝධ කරන පුද්ගලයා අරහත්වයට පත්වේ. මූලාශ්‍රය: සංයු.නි: (3): ඛන්ධසංයුත්ත: අනිච්චවග්ග: 1.1.2.10 - හේතු සූත්‍ර 3කි, පි.68.

හද

▲ **හුදකලාව්චේකය:** පාලි: පටිසල්ලානා- Patisallaana—Solitude: ධර්මයට අනුව හුදකලාව්චේකය යනු කායච්චේකය හා චිත්තච්චේකය ඇතිව, ආධ්‍යාත්මික මාර්ගය වඩා ගැනීමට කටයුතු කිරීමය, හුදකලාව වාසය කිරීමය- එකලා විහරනය - ඒක විහාර ලෙසින්ද පෙන්වා ඇත. එලෙස වාසය කරන පුද්ගලයා ඒක විහාරිය. බුදුන් වහන්සේ, ධර්මය ප්‍රභුණුවන සංඝයාට හුදකලාව්චේකය සහිතව වාසය කරන්න යයි අනුසාසනා කර ඇත. සටහන: එකලාව වසනසුළු හෙවත් ඒකවිහාරි වාසය ගැන මිගජාල තෙරුන්ට බුදුන් වහන්සේ මෙහිදී පෙන්වා ඇත. බලන්න: සංයු.නි: (4): සළායතනවග්ග: වේදනාසංයුත්ත: මිගජාල වග්ග: මිගජාල සූත්‍ර 2කි, පි.106.

▼ **බුදුන් වහන්සේ මෙසේ වදාළහ:**

“මහණෙනි, හුදකලාබවේ ඇලී, හුදකලාබව නිරතව වාසය කරන්න, සිත එකභකොට (සමට භාවනාවේ), ජාන සමාපත්ති ඇතිව, විදර්ශනාවේ නිරතව, භික්ෂූන්වල (ශුන්‍යාගාර), වැඩිය යුතු කමටහන් වඩමින් වාසය කරන්න. එසේ වාසය කරනවිට අරහත්වය හෝ අනාගාමී යන එල දෙකින් එකක් මේ අත්භවයේදීම ලැබේ”.. මූලාශ්‍රය: බු.නි: ඉතිවුත්තක: 2.2.8 පතිසංලයන සූත්‍රය, පි. 398.

▼ **හුදකලා විහරණය සම්පූර්ණ වීම:** පංච උපාදානස්කන්ධය ගැන: අතීතයේ පැවති යම් ඡන්දරාගයක්, අනාගතයේ ඇතිවිය හැකි යම් ඡන්දරාගයක්, වත්මානයේ දී පවතින යම් ඡන්දරාගයක් වේ නම් ඒ හැම දුරුකර, සිත මැනවින් භික්ෂමවා ගැනීම, එකලා විහරණය පිරිපුන් වීමයි මෙහි පෙන්වා ඇත. බුදුන් වහන්සේ මෙසේ වදාළහ:

“සියල්ල (ස්කන්ධ, ධාතු, ආයතන, භව), මැඩගත්, ඒ සැම දන්නා, මනා නුවණ ඇති, ඒ ධර්මතාවල නො ඇලුන, ඒ හැම දුරු කළ, තණ්හාවක්‍ෂය කිරීම යන නිවන අරමුණු කොට මිදුන-විමුක්තිය ලැබූ, ඒ පුද්ගලයා, එකලා විහරණ ඇත්තේ යයි මම කියමි”. මූලාශ්‍රය: සංයු.නි: (2): නිදානවග්ග: භික්ෂුසංයුත්ත: 9.1.10 ථෙරනාම සූත්‍රය, පි.456.

▼ **වෙනත් මූලාශ්‍ර: 1.** “දිවාඪ නොමැලිව, කෙලෙසුන් තවමින් වෙසෙන මහණ, පරම හුදකලාවේ ඇලුන කෙනෙක් යයි මුනිසම්ඳු වදාළේය”. මූලාශ්‍රය: “උත්තරීතර හුදකලාව”: කටුකුරුන්දේ ඤාණානන්ද භික්ෂු, පහන්කනුව ධර්ම දේශනා.

හද

▲ **හොඳ නරක- good and bad:** හොඳ-යහපත් යයි පෙන්වා ඇත්තේ කුසලයය. මේවා සාධුධම්ම (සාධුඤ්ච) ලෙසින්ද පෙන්වා ඇත. නරක ධම්ම, අයහපත් විපාක ඇතිකරයි, ඒවා අසාධු ධම්මවේ (අසාධුඤ්ච). හොඳ ධම්ම දසකුසලයේ යෙදීමය, දස අකුසලය, නරක ධම්මවේ. මූලාශ්‍ර: අංගු.නි: (6)10 නිපාත,සාධු වග්ග,10.4.3.1, සාධු සූත්‍රය,පි.528, EAN:10: III Good,178.1, Good,p.555.

හන

▲ **හානභාගිය ධර්ම:** පාලි: හානභාගියො ධම්මො- Dhmma which brings decline: ආධ්‍යාත්මික මාර්ගයට හානිය ගෙනදෙන කරුණු හානභාගිය ධර්ම ලෙසින් පෙන්වා ඇත. ඒ ධර්මතා ඇතිනාක් ආධ්‍යාත්මික මග පිරිහීමට පත්වේ. මේවා අපායගාමී ධර්මවේ.හානභාගිය ධර්මතා: 1) අයෝනිසෝමනසිකාරය (අයෝනිසො මනසිකාරො- Unwise attention) 2) දෝවචස්සතාවය -දුර්වචභාවය - අකිකරුඛව (දොවචස්සතා) 3) පාප මිත්‍ර සේවනය (පාපමිත්තතා. 4) ත්‍රිවිධ අකුසල මූල (නීති අකුසලමූලානි): ලෝභය, දෝසය හා මෝහය. 5) සතර යොග: කාම, භව, දිට්ඨි හා අවිජ්ජා. 6) පංච වේතෝබ්ල (පඤ්ච වේතොබ්ලා) . 7) අගෞරව ධර්මතා. මූලාශ්‍ර: දීඝ.නි : (3): 11 දසුත්තර සූත්‍රය, පි. 483, EDN: 34: Dasuttara Sutta: Expanding Decades, p. 384.

▲ **හීනසීලය-Low virtue:** කිරිනිය පිණිස සමාදන්වන ශීලය, හීන සීලයය. බලන්න: ශීලය, සිංහල විසුද්ධිමාර්ගය, පරිච්ඡේදය1.

▲ **හෙන ගැසීම-Thunder striking:** බලන්න: අසනි, උපග්‍රන්ථය:5.

හම

▲ **හිමාල කන්ද -Himalaya Mountains:** හිමාල කන්ද පිහිටිකර ගෙන මහා සල් ගස් පස් ආකාරයට වැඩේ. එලෙසින්, සැදැහැඇති කුලපති-කුලයේ නායකයා නිසා ඔහුගේ පව්ලේ උදවිය පස් ආකාරයකින් ධර්මයේ වර්ධනය වේ යයි බුදුන් වහන්සේ පෙන්වා ඇත: ශ්‍රද්ධාව,ශීලය, ශ්‍රාතය, ත්‍යාගය,ප්‍රඥාව යන ගුණ 5 කින්- පංචගුණ. බලන්න: උපග්‍රන්ථය:උපමා. මූලාශ්‍රය: අංගු.නි: (3) 5 නිපාත: සුමනාවග්ග: 5.1.4.10 මහාසාල සූත්‍රය, පි.90.

▲ **හේමක තෙර-Hemaka Thera:** බලන්න:උපග්‍රන්ථය:1

▲ **හේමවත යක්ෂයා-Yakka Hemawatha:** මේ යක්ෂයා ඔහුගේ මිත්‍ර සාතාගිරි යක්ෂයා වෙතින් උතුම් බුදුගුණ අසා දැන බුදුන් වහන්සේ බැහැදැකීමට යාම මෙහි දක්වා ඇත. බලන්න: යක්ඛ. සටහන: බුදුන් වහන්සේගේ උතුම් ගුණ මේ සූත්‍රයේ විස්තරාත්මකව පෙන්වා ඇත. මූලාශ්‍රය:බු.නි:සු.නි:උරගවග්ග:1-9 හේමවත සූත්‍රය.

හර

▲ **හිරි ඔත්තප්ප- Sense of moral shame & moral dread:** හිරි ඔත්තප්ප යනු පවට ඇති ලැජ්ජාව හා බියය, ධර්ම මාර්ගය වඩා ගැනීමට උපකාරීවන ගුණයකි.මේවා කුසල (සුඛ) ධර්මයන්ය, බලන්න: සුඛ ධර්මය. හිරි හා ඔත්තප්ප යන සුඛ ධර්මතා දෙක ලොව පාලනය කරන

ධර්මයන්ය (ලෝකපාලක ධර්ම) . මේවාට විරුද්ධ ධර්ම නම් අහිරිකය හා අනොත්තප්පය. මූලාශ්‍ර: අංගු.නි: (1): 2 නිපාත: වස්සුපනායිකාවග්ග: 2.1.1.9 වරියා සූත්‍රය, පි.140, බු.නි: ඉතිවුත්තක: 2.2.5 ගුකලධර්ම සූත්‍රය, පි. 392.

▼ හිරි ඔත්තප්ප යන කුසල ධර්මතා ලෝකය රකින, ලෝක පාලක ධර්ම (the guardians of the world) යයි බුදුන් වහන්සේ වදාළහ. මේවා දීප්තිමත් ධර්ම, සුදු ධර්ම, දේවධර්ම ලෙසින්ද පෙන්වා ඇත.හිරි ඔත්තප්ප ඇතිවිට, මිනිසුන්ගේ වර්ශාවන් රැකේ: මව, සුලුමව, ආදී වශයෙන්, වෙනස දැනගෙන යහපත් හැසිරීමක් ඇතිව සිටී. එහෙත්, ලෝක පාලකයන් දෙදෙනා වැනි මේ ධර්මතා නොසලකන අය කාමය ඇතිවුවිට තිරිසන් සතුන් මෙන්- වෙනස නොදැන, නොතකා අයහපත් ලෙසින් කටයුතු කරන බව මෙහි දක්වා ඇත. ලෝකයේ සදාචාරය හා සංවරය පවතින්නේ මේ ධර්මතා 2 නිසාය. මූලාශ්‍ර: අංගු.නි: (1) 2 නිපාත:කණ්ඨ සූත්‍රය, සුක්ක සූත්‍රය, වරියා සූත්‍රය, පි. 140, EAN:2: 7.7.Dark, 8.8. Bright, 9.9.Behavior, p. 57.

▼හිරි ඔත්තප්ප නැතිකම නිසා උපදින අවිද්‍යාව, අකුසල් ඇතිකිරීමට පෙරටුවන බව මෙහි පෙන්වා ඇත. මූලාශ්‍ර:සංයු.නි: (5): අවිජ්ජා සූත්‍රය, පි. 30, ESN: 45: Mggasamyutta: 1.1. Ignorance, P 1603.

▼හිරි ඔත්තප්ප නැති පුද්ගලයෙකුට ඉන්ද්‍රිය සංවරය කරගත නොහැකි නිසා ශීලය රැකිය නොහැකිය. එවිට සමාධිය නොලැබේ. සමාධිය නොමැතිනම් යථාභූත ඥාණය නොලැබේ, එවිට උතුම් නිවන්ම සාක්ෂාත් කරගැනීමට අවශ්‍ය සෙසු අංග සපුරා ගත නොහැකිය. මූලාශ්‍ර: අංගු.නි: (4):7 නිපාත: 7.2.2.1. හිරිඔත්තප්ප සූත්‍රය, පි. 446, EAN:7: 65.1. Moral shame, p. 395.

▼හිරි ඔත්තප්ප දෙක තිබීම ශ්‍රමණ ධර්මතාවයක් බව බුදුන්වහන්සේ වදාළහ. මූලාශ්‍ර:ම.නි: (1) 1.4.9. මහා අස්සපුර සූත්‍රය,පි.652, EMN: 39-Maha Assapura sutta, p.342.

▼ හිරි ඔත්තප්ප දෙක සේබ බලයන්ය, බලන්න: සේබබල. ආරිය ශ්‍රාවකයාට හිරිඔත්තප්පබලයකි, ඒ නිසා තුන්දොරින් අකුසල කිරීම ඔහු පිළිකුල් කරයි, එමගින්, කුසල ධර්ම වර්ධනය කරගැනීමට ඔහු සමත්වේ. මූලාශ්‍ර: අංගු.නි (3) 5 නිපාතය: සේබබල වග්ග:5.1.1.1. හා 5.1.1.2 සූත්‍ර, පි. 24, EAN: 5: The Trainee Powers, 1.1. & 1.2, p. 238.

▼ හිරි ඔත්තප්ප දෙක උතුම් ධර්ම යයි මෙහි පෙන්වා ඇත. මේ ගුණ, සප්ත සද්ධර්ම ගුණ යන්ට ඇතුළත්වේ. මූලාශ්‍ර: ම.නි. (2): 2.1.3 :සේබ සූත්‍රය, පි. 44, MN 53: Sekha Sutta, p. 436.

▼ගුණ හතකින් සමන්විත භික්ෂුව පරිභාණියට නොපැමිණෙන බවත් නිවනට ලංව සිටින බව මෙහි පෙන්වා ඇත. හිරි ඔත්තප්ප තිබීම ඒ ධර්මතා හතෙන් දෙකකි. ඒවා නැති භික්ෂුව පරිභාණියට පත්වේ. මූලාශ්‍ර: අංගු.නි (4) 7 නිපාත: 7.1.4.2 හිරිගාරව සූත්‍රය, පි. 346, EAN:7: 33.2.Moral Shame, p. 377.

▼හිරිඔත්තප්ප ඇතිව, පව් වළකාගත් පුද්ගලයෝ මිනිස් ලෝකයේ සිටිනවාද? යයි දේවියක් ඇසූ පැණයකට පිළිතුරු ලෙසින් බුදුන්වහන්සේ

මෙසේ වදාළහ: මේ විෂම ලෝකයේ, හිරිමත්තප්ප සහිතව, සිහිය ඇතිව, දුක කෙළවර කරගෙන (රහතුන්) සමව හැසිරෙන පුද්ගලයන් ඇත්තේ ඉතා ස්වල්පයකි.

“හිරිනිසෙධා තනුයා යෙ වරනති සදා සතා අන්තං දුක්ඛස්ස පපපුයා

වරනති විසමෙ සමනති”. මූලාශ්‍ර:සංයු.නි (1) සගාථවග්ග:

දේවතාසංයුත්ත, 1.2.8 හිරි සූත්‍රය, පි. 41, ESN:1: Devatasamyutta, A sense of shame p.77.

▼හිරි ඔත්තප්ප නැතිවීම: පාපමිත්‍ර සේවනයට පුරුදුවේ, අනුන්ට ගරු නොකරයි, හිතුවක්කාර වේ, ධර්මයේ ප්‍රමාදවේ. මූලාශ්‍ර:අංගු.නි:(6)10 නිපාත:10.2.3.6.තයොධම්ම සූත්‍රය,පි.284, EAN:10:76.6. Incapable, p. 524.

▼හිරි ඔත්තප්ප නැති පුද්ගලයා පිරිස් මුළුවකට කැළලක් බව මෙහි පෙන්වා ඇත.එහෙත් හිරි ඔත්තප්ප ඇති පුද්ගලයා පිරිස් සමූහයකට අලංකාරයක්ය. හිරිඔත්තප්ප නැතිවීම නිසා සිදුකරණ අකුසල කෙනෙක් දුගතියට යොමු කරයි, එහෙත්, හිරිඔත්තප්ප ඇති පුද්ගලයා සුගතියට පැමිණේ. මූලාශ්‍ර: අංගු.නි (2) 4 නිපාත: පරිසංඝෝභන වග්ග සූත්‍ර, පි.451, EAN: 4: Adornments of the assembly, p. 224.

▼හිරි ඔත්තප්ප පිළිනොගන්නා තැනැත්තා මිත්‍රයෙක් නොවේ යයි, පණ්ඩිතයා දන්නා බව මෙහි පෙන්වා ඇත.
මූලාශ්‍රය:චූ.නි:සු.නි:චූල්ලවග්ග:2-3 හිරි සූත්‍රය, පි.98.

හල

▲ හාලිද්දකානි උපාසක-householder Hālidakāni බලන්න: උපග්‍රන්ථය:3

▲ හැල්නන්ඩුව උපමාව-Simile of the spike බලන්න: උපග්‍රන්ථය:5

හස

▲ හංසවති නුවර-Hansavathi Nuwara: පෙර වැඩසිටි පදුමුත්තර බුදුන් වහන්සේ උපන් නුවරය. බලන්න: උපග්‍රන්ථය:1,2, බු.ණ.පෙර අපදාන

▲ හාසු ප්‍රඥාව: පාලි: හාසුපඤ්ඤා- joyousness of wisdom: ප්‍රමෝදිත ලෙසින් ධර්මතා අවබෝධ කරගැනීමට ඇති හැකියාව හාසුප්‍රඥාව ය. වඩාගතයුතු ප්‍රඥාවකි. බලන්න: ප්‍රඥාව

▼හාසුප්‍රඥාව පරිපූර්ණවීම: ජවන, නිබ්බේධික, මහා, තීක්ෂණ, විපුල, ගාමිහීර හා අසාමන්ත, පණ්ඩිත හා පෘථු යන නව ප්‍රඥාවන් වැඩිමෙන් නැවත නැවත එහි යෙදීමෙන් හාසුප්‍රඥාව පරිපූර්ණවේ:

“ඉමා නවපඤ්ඤා භාවිතා බහුලිකතා හාසපඤ්ඤං පරිපූරෙති”

හාසුප්‍රඥාව ඇති ආරිය පුද්ගලයා අර්ථ, ධම්ම, නිරුත්ති, ප්‍රතිභාන යන සිව්පිළිසිඹියා (4 analytical knowledge) යහපත් ලෙසින් අවබෝධ කරයි. හාසුප්‍රඥාව නම් කුමක්ද? මේ සසුනේ කිසියම්කෙනෙක් ප්‍රීතිය, ඥානය, තුෂ්ටිය බහුලව ඇතිව: ශීලය, ඉන්ද්‍රිය සංවරය, භෝජනයේ

මාත්‍රඥතාවය, ජාගාරානුයෝගය, ශීල සමාධි ප්‍රඥා ස්කන්ධ, විමුක්ති ස්කන්ධය හා විමුක්ති ඥාන දර්ශන ස්කන්ධය පරිපූර්ණ කිරීම, ස්ථාන අස්ථාන නුවණ ප්‍රතිවේද කරගැනීම, විහාරසමාපත්ති පරිපූර්ණය කිරීම, ආර්යසත්‍ය, සත්තිස්සෝධිපාක්‍ය ධර්මතා ප්‍රතිවේද කරගැනීම, ආර්යමාර්ගය වඩාගැනීම, ශ්‍රමණඵල ප්‍රත්‍යක්ෂ කරගැනීම, අභිඥා ප්‍රතිවේද කරගැනීම, පරම අර්ථයවූ නිවන ප්‍රත්‍යක්ෂ කරගැනීම පිණිස ඇති අවබෝධය, නුවණ හාසුප්‍රඥාව වේ. මූලාශ්‍රය:බු.නි: පටිසම්භිදා 2 : ප්‍රඥාවග්ග: 3.1 ප්‍රඥා කථා, පි. 166-186.

▼ සතර ධර්මය ඇතිවීම හාසු ප්‍රඥාව ඇතිවේ: සතර ධර්මය: 1) සන්පූරුෂ සේවනය 2) සද්ධර්ම ශ්‍රවණය 3) යෝනිසෝමනසිකාරය 4) ධර්මයට අනුකූලව පිළිපැදීම (ධර්මානුධර්ම ප්‍රතිපදාව) ඇති පුද්ගලයාට - සෝතාපත්ත උතුමාට හාසුප්‍රඥාව ඇතිවේ.

“...ඉමෙ බො භික්ඛවෙ, වක්කාරො ධම්මා භාවිතා බහුලීකතා හාසුප්‍රඥානාය සංවත්තනති”. (these four things, when developed and cultivated lead to the joyousness of wisdom). මූලාශ්‍ර:සංයු.නි: (5-2): මහාවග්ග: සෝතාපත්ත සංයුත්ත:11.7.10 හාසුප්‍රඥා සූත්‍රය, පි. 282, ESN: Sotapattisamyutta: Greatness of Wisdom: p. 2262.

▼ කායගතා සතිය වැඩීමෙන්, විපූල කරගැනීමෙන් හාසු ප්‍රඥාව ඇතිවේ: (Mindfulness directed to the body...when developed and cultivated, leads to the joyousness of wisdom) මූලාශ්‍ර: අංගු.නි: (1): 1 නිපාත: කායගතාසති වග්ග: පි. 125 EAN:1: Mindfulness Directed to the Body: p.52 .

▲ භිස ගිනි ගැනීමේ උපමාව-Simile of the head on fire: බලන්න: උපග්‍රන්ථය:5

▲ භිංසාව- Cruelty: භිංසාව යනු අන් අය තළා පෙළා දැමීමය, දඩුවම් දීමය, කෲර බවය. මෙය අකුසලයකි බලන්න: සල්ලේඛ පරියාය, ධම්මපදය: 10. දණ්ඩවග්ග.

▼ එක්සමයක, කුඩා දරුවන් පිරිසක් දණ්ඩක්ගෙන, නයෙකුට භිංසා කරණ ආකාරය දුටු බුදුන් වහන්සේ මෙසේ වදාළහ:

“ තමාගේ සතුට පිණිස, සුව කැමති සතුන් හට භිංසා කරණ අයට පරලොව සුවයක් නැත. එහෙත්, එසේ නොකරන අය පරලෝව සුව ලබයි”. මූලාශ්‍රය:බු.නි: උදාන පාලිය: 2.3 දණ්ඩසූත්‍රය, පි. 178.

▲ භිස සත්කඩකට පැලීම- Head split in seven parts: ධර්මයට අනුව යම්කිසි බරපතල අකුසලයක් කිරීම නිසා, බුදුන් වහන්සේට අගෞරව කිරීම වැනි කරුණු නිසා ඒ දේ කළ පුද්ගලයාගේ භිස සත්කඩකට පැලියන බව පෙන්වා ඇත. සුත්තනිපාත: පාරයනවග්ගයේ භිස සත්කඩකට පැලියාම ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ, අවිද්‍යාව අවසන්වී විද්‍යාව ඇතිවීමය. බලන්න: බවාරි බ්‍රාහ්මණ.

▼ හිරු දෙවියන් හා සඳ දෙවියන් ග්‍රහණය කරගත් රාහු සුරයා, බුදුන් වහන්සේගේ අවවාදය අසා ඔවුන් නිදහස් කර ඇත. ඒ පිළිබඳව, වේපචිත්ති අසුර රජු විමසුවට රාහු අසුරයා මෙසේ පවසා ඇත:

“ බුදුන් වහන්සේගේ අවවාද ගාලා අසා, හිරු...සඳු ග්‍රහණයෙන් මුදා නොහැරියේ නම් මගේ හිස සත් කඩකට පැලෙනු ඇත”.

සටහන්:* බුදුන් වහන්සේ, මහාසමය සූත්‍රය දේශනා කළ අවස්ථාවේ, හිරු හා සඳු දෙවියෝ සෝතාපත්ත වූ බැවින් බුදුන් වහන්සේ ඔවුන් “මගේ දරුවන්” ලෙසින් වදාළහ. **බලන්න:** ESN: Note: 159, pi. 524. **මූලාශ්‍ර:** සංයු.නි: (1): සගාථවග්ග: දේවසූත්‍රසංයුත්ත: 2.1.9. වන්දිම සූත්‍රය හා 2.1.10 සූරිය සූත්‍රය, පි. 119, ESN:2: Devaputtasamyutta: 9.9 Chndima & 10.10 Suriya, p. 178.

▼ **එක්සමයක,** නිගන්ධනාටපුත්‍රගේ ශ්‍රාවකයෙක්වූ සච්චක, බුදුන් වහන්සේ හා විවාදයට පැමිණ, උන්වහන්සේ ඇසූ ප්‍රශ්නයකට පිළිතුරු නොදී සිටියහ. ඒ අවස්ථාවේ, බුදුන් වහන්සේ මෙසේ වදාළහ: “...දැන් ඔබ පිළිතුරු නොදන්නට කාලය නොවේ... යම් කෙනෙක් තථාගත විසින් කරුණු සහිතව, තෙවරක් ප්‍රශ්නයක් අසන ලද්දේද, ඒ ගැන පිළිතුරු නොදී සිටින්නේ නම් මෙහිම ඔහුගේ හිස සත්කඩකට පැලෙන්නේය”. ඒ අවස්ථාවේ වජ්‍රපාණි යක්ෂ (සක්දෙව් තෙම) ගිනිගෙන දිලිසෙන... වජ්‍රායුධය ගෙන අහසේ සිට, සච්චක පිළිතුරු නො දෙන්නේනම් මෙහිම ඔහුගේ හිස සත් කඩකොට පලන්නට සූදානම්ව සිටිබව මෙහි දක්වා ඇත. **මූලාශ්‍ර:** ම.නි: (1) 1.4.5 චූළසච්චක සූත්‍රය, පි. 560.EMN:35:Cūlasaccaka Sutta,p.300.

▼ **බාවරී නම් බ්‍රාහ්මණයා** ගෙන් දන් ඉල්ලා පැමිණි බමුණෙක් රන්මිල 500ක් ඉල්ලා සිටියේය. එවැනි වස්තුවක් තමා සතුව නැති බව පැවසුවිට, ඒ බමුණා තරහගෙන මෙසේ ශාප කර ඇත:

‘ඉදින් මා ඉල්ලූ දේ නොදන්නේ නම් ඔබගේ හිස සත්කඩකට පැලේවා’

ඒ නිසා දොම්නසට පත්වූ බාවරී නම් බ්‍රාහ්මණයා ගැන, අනුකම්පා සහගතවූ දේවතාවක් පැවසුවේ, පෙරකී බමුණා කුහකයෙක් බවත්, ඔහු හිස පැලීම ගැන නොදන්නා බවය. ඉන්පසු ඒ පිළිබඳ විස්තර අසා, ‘හිස පැලීම’ ගැන විස්තර දැනගන්න යයි, ඔහු තම සිසුන් බුදුන් වහන්සේ වෙත යැවීය. බුදුන් වහන්සේ මෙසේ වදාළහ:

“අවිද්‍යාව නම් හිස්මුදුන, විද්‍යාව සමග ඇතිවෙන ශ්‍රද්ධාව, සතිය, සමාධිය, ඡන්දය, චිරිය, අරහත්මග මග මගින් පැලෙන්නේයය”.

“අවිජ්ජා මුද්ධානි ජානාහි විජ්ජා මුද්ධාධිපානිනි, සඤ්ඤා සතිසමාධිහි ජන්දවිරියෙන සංයුතා”: 1030 ගාලාව සටහන: බාවරී බ්‍රාහ්මණ හා ඔහුගේ සිසුන් බුදුන් සරණ යෑම මෙහි විස්තර කර ඇත. **බලන්න:** උපග්‍රන්ථය: 3 **මූලාශ්‍ර:** බු.නි:සුත්ත නිපාත: පාරායන වග්ග, වත්තු ගාලා, පි. 325.

▲**හිස්කථා-Empty talks:** හිස්කථා ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ, ධර්මයට පටහැනි අකුසලය ඇතිකරන අනවශ්‍ය කථාවන්ටය. සම්ප්‍රජ්ඵලාප-ඕපාදුප ලෙසින්ද පෙන්වා ඇත. මෙය දස අකුසලයකි. **බලන්න:** කථාව, දසඅකුසල.

❧❧❧